

K

(Folytatás)

kládesz holttest; cadavru; Leichnam. 1704: a kurucok megfésedvén rá akartanak volna menni a Graven úrral lévő hadakra, de a mieink praeveniálván, egy hajnalban rájuk ütöttek . kétezret bennük levágtanak . . . Úgyannyira volt pedig, hogy a patak Fekete-halomnál^a a sok cladessel megtelven, a patak miatta nem folytatt [WIN I, 80. — ^aBr].

kláka l. kaláka

klakk kürtökálap, cilinder; clac; Klapphut, Zylinder. 1879: (Czakó József) Nem nekem való ember Együtt voltunk a deákok báljában . . . Lebegtettem a frakkját, csapta a levegőt a klakkjával, odavetett . . . egy-két mélységes — mert érthetetlen — szót, s eltűnt [PLev. 39 Petelei István Jakab Ödönhoz].

klánfli tartó-kampó (a kocsirúdon); círlig; Krampe. 1846: Az Utazo kocsinak . . . 1 uj Muter 1 uj hámfába 1 ocska klánfli a Rudba 1 uj Nitszeg Rf. 2 xr 20 [Kv; Ujf. Augner György kov. m. kezével].

klarínétozik a cinta din clarinet; Klarinette spielen. 1833: Újparaszt Vasvilla István . . . keveset musikálni, klarínétozni pedig jól tud [Dés; DLt 773].

kláris¹ 1. korall(szem); márgean, coral; Koralle. 1576: Wagon egy darab klarys egy kys ezeostbe foglalva [Szamosfva K; JHbK XVIII/7.3] 1628/1635: Azzonj ember öltözetéhez ualo Arany miuek . . . Egj kezre ualo fekete gjonggel es klarissal elegy [Bodola Hsz; BLt 5 néhai Béli Kelemen lett.]. 1655: kilencz szaz negy szem kalaris [Altörja Hsz; HSzjP]. 1657: Vagon huszon negj szem fwzetlen Eöreg h kalaris, approb Eött szem [Mihályfva NK; JHb XXII/42]. 1686: öreg klárisbol álló Edgy rend nyakra valo, tizenkét arany szemből és tizen-nyolcz öreg klárisbol álló [BK. Bánfi Farkasné Bethlen Krisztina jegyaj.]. 1694: gyöngyből és klarisból csinált rosácska [Homoródsztpál U; BálLt 71]. 1736: A fő leányoknak az fejin nyak szirtin feljül, az tetejeken kevésé alól, hat csontból szörrel erősen megkötött korona forma jó féle gyönggyel megrakott vagy klárisal az kitől mint tölt ki, magas csúpos hátra függő koronájok volt [MetTr 341]. 1749: Adának egy Klarisbol Varrás formára Készült övedző övet [Koronka MT; Told. 12/2]. 1763: Egy nagy arany függő Medály nagy szemű Rubintokkal meg rakva . . . Claris nro 16 [Nsz; Szer. öz. Harsányi Sámuelné Tisza Ágnes lett.].

Szk: fekete ~. 1651: Edgy Öreg h Kalaris nyakra valo 13 veres Kalaris rajta 10 Fekete Kalaris Aranny szemmel öszve foglaltak [WassLt Wass Judit kel.]. 1703: Egy fekete Kalarissal jó féle gyönggyel fűzött nyakra való [i.h. Barcsai András és Gáspár anyjának hagy.]. 1736: Abban az időben nagy fő nemes asszonyoknak rása szoknyája volt, öve öreg rend fekete klárisból fűzve rendszerént [MetTr 344] * **fűzött** ~. 1761: három darab kláris varrás, és holmi dirib darab fűzött klaris gyanta gyönggyel elegy [Koronka MT; Told. 8] * **jóféle** ~.

1777: Az Inctak . . . Házambol hamissul el lopván némű nemű jó féle kalárisokat, praetendálom hogy . . . a Delinquensek Convincaltassanak [Déva; Ks 114 Vegyes ir.] * **veres** ~. 1687: Egj zabolás ezüstös Kantár Szűgjellöstül, veres Claris a pillangoib(an) orrozoja nélkül [Utl]. 1695: Egi nyakra valo két rend bokrosan fűzött veres Clarisbol es jo fele gjongiből [Hsz; LLt].

2. korallfűzér; sirag de márgean/coral; Korallenschur/kette. 1674: Vötte(m) Folthi Kato szamara 2 rend klarist . . . flo: 12 [Beszt.; Törzs]. 1678: Vötte(m) . . . Sebesi Sophi szamara es Suska szamara Eovnek valo Klarisokat harom rendel egy forint nyolcz penzen f 1 // 8 [Utl]. 1683: (Az asszonyt) egy el veszet Claris(na)k el lopasavall vadollyia [SzJk 200]. 1774: mutatott Fekete Györgynének egy kis kalamár nevezetű Ládát, és abban jó féle gyöngyököt, Pártát, 's kalárist [Szentdemeter U; LLt 71 Vall.]. 1818: Egj singnyi apro Kláris, apro fejr jo féle gyönggyel elegy fűzve 8 Rf [Kv; Pk 5]. 1823: Két sor, nagyotska szemekből álló kláris [LLt Csáky-per 601. L.1].

Szk: fekete ~. 1657: Vagon niakra valo fekete kalaris. 15. szem. fekete meczet keő keőzte [Mihályfva NK; JHb XXII/12] * **jóféle** ~. 1681: Huszon öt rend jo féle veres kaláris [WassLt]. 1693: Két rend jo féle veres cláris flo: 9 [Ne; DobLev. 1/37.4] * **kézre való** ~. 1692: Egy kéze valo apro veres kaláris jo bővön [Bilak BN; JHbK 1.36]. 1718: Egy pár kéze valo kláris [Kilyén Hsz; SzO VII, 235 Barabás Györgyné Kilyéni Székely Erzsébet kel.]. 1724: Egy pár kéze valo apro Veres Claris [LLt Fasc. 116]. 1727: Egy Pár kezre valo Apro kláris [Marossztygyörgy MT; Ks gr. Petki Zsuzsanna kel.] * **nyakba/nyakra való** ~. 1657: Vagon niakra valo fekete kalaris [Mihályfva NK; JHb XXII/42]. 1677: Az Kisanna részére adatott négy szál Veres nyakba(n) való kláris, egy szálba(n) vad(na)k jó féle egynehány gyöngyök, ezüst szemekis [Kv; RDL I. 155b]. 1687: Negy rend nyakra valo elegyes veres kalarist [Déva; Szer.] * **ordiner** ~. 1833: Két apro szemű hat hat sorból álló ordiner kláris, leánykáknak valo kis gyöngy [Dés; DLt 750] * **veres** ~. 1677: Katónak adatott két szál veres kláris [Kv; RDL I. 155b]. 1682/1687: Attam kett rend ueres Kalarist, Jo fele gjonggyel öszue fűzue, meliben uolt Tizen öt öreg io fele gjongi szem, az többi approbak uoltak, az Kalaris pedig uolt Negiuen kett szem [Fog; Borb. II. Rákosi Anna kel.]. 1733/1813: Az veress bárszony szoknyát hagyom ahoz valo vállal együtt, ezenkívül pedig 26. rendből álló nagy szemű jo féle veress Klárist [Kv; SLt XLII. 6.30.]. 1776: Négy Sor Veres Kaláris [M.köblös SzD; RLt O.1.34 Pataki Istvánné Rettégi Krisztina része].

kláris² kalárisfü, aszparágusz; sparanghel, asparagus; Spargel. 1742: Jóneszter, Kláris, Jézumin, pomagranat, Rosmarint^a [Pókafva AF; JHb XXV/58. — Terjedelmes virág-fels-ből].

kláris³ * **Án.** 1850: Kláris (kanca) [Bilak SzD; LLt]. — Lehetséges, hogy a Klára név becéző alakjáról van szó.

klárisfa kalárisfa, klárisfácska; sparanghel; Korallenstrauch. 1813: Vagyon egy jó Téglaóbol rakott oldalú üveges virág ház Ezen Házban a' következendő virágok vagynak: Sárga violák Tizen kilencz Cseréppel Klárisfa 12. cserép^a [Koronka MT; Told. 18. — ^aTerjedelmes virágházi viráglajstromból].

klárisfő klárisfej; cap din coral/márgean; korallener Kopf. 1848: Egy arany tö, metztet kláris fővel [Kiseskütlő K; SL].

klárisgallér kb. korallszemekkel kivarrt gallér; guler impodobit cu márgele de coral; mit Korallen benähter Kragen. 1718: Egy jóféle veres kláris gallér [Kilyén Hsz; SzO VII, 235 Barabás Györgyné Kilyéni Székely Erzsébet kel.].

klárisgomb korallgomb; nasture din/de coral; korallener Knopf. 1668: Claris Gomb Tiz [Mk 12 Kapi György lelt.]. 1705: Az Csáki László dolmányát, fehér angliát kláris gombokkal, látám egy németen ma [WIN I, 417]. 1713: Kilencz Claris gomb aranyba foglalva [WassLt id. Vass Györgyné Nemes Mária hagy.]. 1715/1720: Kilencz Claris gomb, ket kláris gjöékérrel edgjüt [Cege SzD; i.h. Vas György hagy.].

klárisgyökér a nemes korall gyökérszerű ékszerként elkészített váza; bijuterie confecționată din scheletul unui coral; zu wurztartigem Schmuck verarbeitete Koralle. 1668: Egy öreg claris gyöker [Mk 13 Kapi György lelt.]. 1713: 2 Claris gyöker [WassLt id. Vass Györgyné Nemes Mária hagy.]. 1715/1720: Kilencz Claris gomb, ket kláris gyökérrel edgjüt [Cege SzD; i.h. Vas György hagy.]. 1723: Vagyon egy kláris gyökér [Koronka MT; Told. 29/2].

Szk: veres ~. 1713: Egy veres Claris gyöker ezüstbe foglalva [WassLt id. Vass Györgyné Nemes Mária hagy.].

klárisgyökér-öv korallöv; cordon/briú de coral; Korallengürtel. XVII. sz. v.: Egy som forma claris gyöker öv [MNy XXXVIII, 133].

klárisgyöngy 1. korallgyöngy(szem); márgele de coral; korallene Perle. 1846: Egy kis korbáts kláris Gyöngy [Mv; MvLev.].

2. korall gyöngysor; širag de coral; korallene Perlen-schnur. 1823: Három hoszszu sor kláris gyöngy [Szent-benedek SzD; Ks 38. V Clenodia fam.]. 1838: öt rend kláris gyöngy, és más gyöngy alább volo [Szentimre MT; BalLev. Balog Klára kel.].

Szk: kék ~. 1825: Kék Kláris gyöngy 6. sing [RLt] * *nyakra való ~.* 1790: Egy Kaláris Nyakra valo gyöngy kilencz rendből áll két ezüst karika a' két vég-in [Mv; MvLev. Boka Katalin hagy. 1.]. * *veres ~.* 1736: Egy rend Nagy szemű Veres Kalaris Gyöngy [Kv; RLt Somai Sándor és Sára oszt. lev.]. 1787: hat ezüst tö, melyek közül négynek a végébe veres kláris Gyöngy, kettejének pedig ezüst gomb vagyon [Mv; MvLev. Csiszár György hagy. 15]. 1817: 8 Rend jo féle Veress Claris gyöngy Rfl. 50 [Mv; i.h. Simonfi Zsuzsanna hagy. 3].

klárislakat lakat formájú korall nyakék; colier de coral în formă de lacăt; schloßförmiger Korallenhals-schmuck. 1668: Egy kis kláris lakat, gyenge arany lán-cokban függ [MK Kapi György lelt. 10].

klárislánc korallfűzér; širag de márgean; Korallen-kette. 1759: (Az úri asszonyok) Derekekön kláris, ezüst lánc vagy pártá-öveket is viseltek, de most az olyannak hire sincs [RettE 91].

Szk: nyakra való ~. 1628/1635: Azzonj ember öltöze-tihez ualo Arany miuek: Egj niakra ualo klaris lancz zaz hat zöm [Bodola Hsz; BLt 5 néhai Béli Kelemen lelt.] * *veres ~.* 1628/1635: Azzonj ember öltözetih-ez ualo Arany miuek Egj Veres apro zemw klaris lancz, hatva(n) kjlencz Zem. Mas egj ueres apro zemw klaris lancz hatua(n) niolcz szem [uo.; i.h.].

kláris-nyakravaló nyakba való korallfűzér; colier/sal-bă de coral; korallene Halssschnur. 1651: Edgy Öregh Kalaris nyakra valo 13 veres Kalaris raita 10 Fekete Ka-laris Aranny szemmel öszve foglaltak [WassLt Wass Ju-dit kel.]. 1727: Egy rend kláris nyakra valo tizennyolcz Szem öreg klárisból s meg tizenhet hasonló arany Szem-ből allo [Marossztygyörgy MT; Ks gr. Petki Zsuzsanna kel.].

Szk: veres ~. 1692: Egy jo féle veres kaláris nyakra valo [Bilak BN; JHBK I. 36].

klárisocska korallszemecske; mărgelușă de coral; Korállchen. 1824: egy Szem Klarisotska [Fugad AF; HG].

klárisolvasó korall olvasó/rózsafűzér; rozariu din coral; korallener Rosenkranz. 1560: Egy kalaris olvasso az Jegy zemek ezusth aranyas benne Egy beka keouis va-gion benne az uegen [JHB QQ Temeswary Iános reg.].

Szk: veres ~. 1628: Egy gyermek nyakaba ualo Claris veres oluaso [Kv; RDL I. 137]. 1637/1639: Egj gjermek nyakaban valo veres kalaris oluaso ualamj pogan talle-rokal Eöszue füzue [Kv; i.h. 111].

klárisos 1. korallós, korallal díszített; impodobit cu coral/márgean; Korallen-. 1629: Ket kis clarisos gjeon-gieos kezre valo lancz [Gysz; LLt Fasc. 155]. 1683: Egy fejer skatulyab(an) Ezüstel klarisos Asz(szony) Ember-(ne)k valo ő [Utl]. 1736: mindenek felett gyönyörűséges volt Mikor az olyan urfiak darutollas süvegben ló-dingoson, tarsolyoson felültenek üszely berzsényenyl veresen festett köves, gyöngyös, klárisos szerszámokkal arannyal szótt portai czafrangokkal felöltöztetett lo-vakra [MetTr 347].

2. becsm (korallal) fel/kicicomázott; inzorzonat (cu coral/márgean); (mit Korallen) (auf)geputzt. 1694: A dohányzás felől a' mely deliberatumot tött a' g(ene)ra-lis Visitatio a' széki társaság(an)^a hogy valaki azal con-tumacit(er) él, deponaltassék confirmallya mind(en) tár-saságunkra nézve a' sz: Gralis a' Clarisos Papnék felőlis ezen decernaltatot [SzJk 284. — ^aA széki egyházmegyei papi testületben].

klárisöv korallfűzér-öv; briú/cordon din širag de már-gean/coral; Korallengürtel. 1651: Vagyon edgy öregh Kalaris Eöve, kett ret övedzik be velle [WassLt Wass Judit kel.] 1686: Négy rend kláris öv közép rend [BK.

Bánfi Farkasné Bethlen Krisztina jegyaj.]. 1727: Egy huszon hat rend közep Szerű klárisbol álló kláris öh [Marossztyörgy MT; Ks gr. Petki Zsuzsanna kel.]. 1728: Kláris öv igen nagy és szép s egy forgáts ezüst övis igen szép [Berz. I. 10/32]. 1735: Egy kláris ö Rosa formára Csinált [Sv; Hr]. 1741/1745: tön előttünk ilyen testamentaria dispositiot . . . Keszei Boriskaszszonynak edgy Kláris övet [Kv; Told. 18].

Szk: veres ~. 1686: Edgy közép szerű veres kaláris ö 28 rendel [BK. Bánfi Farkasné Bethlen Krisztina kel.]. 1692: Egy jo féle öregh veres kaláris öv apro veres kalárisokkal fűzve | Egy jo féle apro veres kaláris öv, huszon hat rendel [Bilak BN; JHbK I. 36]. 1723: Vagyon egy 45 — rendből álló veres kaláris öv [Koronka MT; Told. 29/2]. 1736: Igen ritka volt akkor az jó féle veres kláris öv Erdélyben, épen csak az nagy uri asszonyok viselték [MetTr 344].

kláriszín korallszínű; rošu ca märkeanul; koral-(en)farbig. 1687: vásárlott . . . Vrunck ö ngá számára Tizenhárom sing Claris szín Angliait singit in f 4/50. f(a)-c(i)t f.58 [Uti]. 1735: Egy kláris szín Angliai poszto szoknya [Sv; Hr].

? **kláristál** 1688: Egy fekete Kláris Tál ezüst(en) foglajva [Born. II. 18. Mikola László lelt.].

klárisvarrás korallgyöngy-hímzés; broderie din märkele de coral; Stickerei mit Korallenperlen. 1761: három darab kláris varrás, és holmi dirib darab fűzött kláris gyanta gyöngyel elegy [Koronka MT; Told. 8].

klastrom kolostor; mănăstire; Kloster. 1573: Iffiabik Bwday Georgy . . . vallya hogy . . . Mykor Cracoba lwtottak volna cly zeoket elcotte^a Es egy claustrumba Ment Be honnat Ne(m) zabad senkyt ky hozny [Kv; TJK III/3. 101. — ^aAz adós a kölcsönző elől]. 1574: Az owarbely Claustrumba es porticusaba zok okbol Nem techyk eo kegnek varoswl az Themetetesnek lenni, hanem vgi techyk eo k. hagi Az cery barátok Claustrumanak porticusaba eleot My nemw darab feold vagion Azt Be kely Rekeztény valamý dezkalwal es oda Temethetny [Kv; TanJk V/3.99a]. 1577: Meg ertettek eo kegmek Byro vram zawabol az chery Clastromba valo Mester, es pap dolgat | Az Colostromba valo Balwanyozas felől zoltak eo kegmek [Kv; i.h. 151a, 156b]. 1579: Az Napon az chery Calastromban eg ablakot porakatatam be mert azon haktanak be Torbonczat es assot loptanak ki onnet [Kv; Szám. 1/XVIII. 14]. 1586: az port^a fel hozatta Az Claustrumban [Kv; i.h. 3/XXIV. 25. — ^aÉrtsd: lőport]. 1592: fizettem Achi Matiasnak az kaloda china-lastol, es hog' az Farkas uczej kalastoromnak eggik darab heazattat meg chinalta, melliet az zel el rontot volt f l d 20 | az owary kalostromhoz ahol az Püska portt Tartyak vettem az boltnak aytoyahoz egy Lakattot p(ro) f — d 33 [Kv; i.h. 5/XIV 138, 245 Eppel Péter sp kezével.]. 1595: Negy Gyöngyesi Czeri Baratot, voltak ide be visitalni, az Clastrombol vitte Thordaig 4 lowal György Deutsch f l | O^e kmek Egez Tanaczul hagyak meg czjnallassam az Taraszkokon, Mosarokon . . . valo kerekeket ésTengellyeket . . . Kjt megis czjnal^a . . . es egyben rakatta az Clostromban f 2 [Kv; i.h. 6/XVIIa. 58, 119 ifj. Heltai Gáspár sp

kezével. — ^aKerekes Pál]. 1627: Ittem az Z: Georgy es Menasagi templomba, megint az Klastromba cötuen cötuen penzt hagiok [Szentgyörgy Cs; CsÁlt F.27.1/5 Kouacz Georgy Czík Z Georgy végr.]. 1640: Popa Albul . . . kalugerre mondgiak hagi lott, hul itt, hul a kalastromban leue(n) mostan nem Compareallt [F.szombatfva F; UC 14/48. 95]. 1656: Csik Somlyai Clastrom [Ádamos KK; BálLt 93]. 1666: minden eztendönkint, öttven kalongja Buzatt Arpaval Zabbal, edgjütt adgyanak Cziki Calastromhoz [Radnótfája MT; BLt]. 1677: a' mely derekas templomok a' Romano Catholicusoknak az előtti végezések szerént-is meg-hagyattatának, mostis meg-hagyattatnak, nevezett szerént a' Kolos-Monostori, Udvarhelyi, Somlyai templomok; a' Clastromok, és Collegiumok [AC 4]. 1681: Csik Somlio Kalastaromban lakozo, Frater Péter Ando Uram [LLt Fasc. 120]. 1708: az juhok közül tizet hagiok a kalastromba [Jakabfva Cs; LLt Fasc.85]. 1721: Lázár Ferencz . . . Csinyaltatta a Szárhegyi klastromot [Szarhegy Cs; LLt]. 1751: Kálnoki Generalis Ur ö Excelentiája udvarlására menven Biro Uram az Kantai Klastromhoz [Kvh; HSzJP]. 1761: Midőn hivat-tatván volnánk Mikházán^a a Mikházi Tisztelendő Pater Franciscanusok Kalastromában^b leválnak kölcsön háromszáz Magyar forintot [DobLev. II/327.1a. — ^aMT. ^bKöv. a kölcsönvevők fels.].

Hn. 1609/1687: a Kalastrom alatt valo kútnál (sz) [Marossztkirály MT; MMatr. 322]. 1661: Az Kalastrom Uczabeli kert [Mv]. 1664/1681: az Alszegeh nevű uczab(an) az Kalastrom felé [Vh; VhU 219]. 1689: Az Kalastromnál levő Málban (sz) [Nagyfalu Sz]. 1712: Kalastrom mezőb(en) [Gelence Hsz]. 1731: A Klastrom mezejében a Keresztfánál (sz) [uo.]. 1737: az alsó klastrom megett (sz) [Felfalu MT]. 1745: A Kalastrom mezőben a' Kantor kepe alatt (sz) [Gelence Hsz]. 1761: A Klastrom oldalban (sz). A Klastrom oldala alatt (sz). A Klastrom tetőn (sz) [Marossztkirály MT]. 1773: a Barátok Klastromán fellyel (sz) [Szarhegy Cs]. 1779: A Klastrom Dombján [Marossztkirály MT]. XVIII. sz. v.: A' falú alatt a' Clastrom mezőben (sz) [Haraly Hsz]. 1807: A Klastromnál (k) [Mikháza MT]. 1818: A' Klastrom oldalban (sz). a' Klastrom patakában (sz) [Marossztkirály MT]. 1823: A' Klastrom alatt [Egerszeg MT]. 1864: Kalastrom sorka [Siklód U; Pesty,MgHnt LVII. 300b]. — A forrásjelzet nélküli adalékok az EHA-ból valók.

Szk: apácák ~a. 1782: (Károlyi Antal) jószága jövedelmét se maga, se felesége, aki apácák klastromában vagyon odafel, se fia el nem költetheti^a [RettE 418. — ^aEladósodása miatt].

klastrombéli 1. kolostorban élő/lakó; care locuiește în mănăstire; im Kloster lebend/wohnend. 1595: frater Imrehet az Colostrombely Baratot, vitte Z. Benedekre, Wida Mihaly 4 loúal . . . f 2 [Kv; Szám. 6/XVIIa. 52–3].

2. kolostorhoz tartozó; care aparține unei mănăstiri; zum Kloster gehörig. 1705: Az este kilenc óra után itt az alsóvárosban a klastrombéli templom háta megett egy istálló meggyúlt volt [WIN I. 518].

3. klastromban levő; care se găsește într-o mănăstire; im Kloster befindlich. 1594:Ezen kiweol Az Clastrombely 51 keobeol es harom Negied buza [Kv; Szám. 6/VII. 10.].

klasszifikáció (tanulmányi) sorrend-megállapítás; classificare (a elevilor); (Studien) Rangfeststellung, Klassifikation. 1870 k./1914: Ordinatio: classificatio, osztályozás. Az eltanultakból nyert kalkulusokat minden tárgyból tanítójától beszedte az osztályfőnök; minden tanuló neve után beírta az osztály táblájába és az ezen érdemjegyekből kijövő eredmény alapján sorrendet állapított meg az osztály tanulói között [MvÉrt. 29]. — L. még i.h. 7.

klasszifikál osztályoz (bizonyos osztályokba sorol); a classifica; klassifizieren, einteilen. 1840: a' Kérelmest ne Classificálja mint az oskolást [Dés; DLt 960].

klasszifikáltat osztályoztat; a dispune să fie clasificat; klassifizieren/einteilen lassen. 1781: (Tartatott) marchialis szék br. Bánffy György úr praesidiuma alatt Bonchidán. Igen válogatott asztallal tartotta az egész vármegyét, még pedig kit-kit a maga statusa és gradusához képest classificáltatott s úgy ültek asztalhoz is [RetE 415–6].

klasszifikáltatik osztályoztatik; a fi clasificat; klassifiziert/eingeteilt werden. 1770: A városokon házak, pincek, istállók mind felmérték s új impositiójuk lészen. A városak classificáltattak; Szeben, Ebesfalva, Szamosújvár első classisban, Kolozsvár etc. második és harmadikban [RetE 224]. 1784: kinek mi nemű érteke vagyon ... az Emberek ahoz kepest Classificáltatnak^a [Torockó; TLev. 4/9. 13b. — ^aA jb-ok a szolgálat és szolgáltatások szempontjából]. 1795: a^a közönséges lgassággal meg edjező moddal a Betsü véghez vitessék, az Epületik a Contractus Szerint classificáltassanak, a deterioratiókis ki kerestessenek [JHb LXVI. 44].

klasszikus ókori irodalmi; clasic; klassisch. 1832: Classicus Konyvekert adtam 3 Rf [RLt O. 4 Retegi Imre költségjegy].

klasszis 1. iskolai osztály; clasă; Schulklasse. 1662: Az iskola már azelőtt jó idővel classisokra rendeltetett vala, az deáki szép tudományi minden mesterségek külön-külön való hűséges praceptorok, tanítómesterek által nagy hűséggel, szorgalmatossággal tanítatnak vala [SKr 422]. 1780: Edes Fiam Két rendbeli leveledet vettem Anyai szeretettel . hogy az most közeleb esett Exáment alkalmatosagával más eléb valo Clasisba vitek azt is igen örülöm [Borb. II. Bethlen Kristina a fiához Nsz-ből]. 1805: a Classisba ... exponáltam és deklináltam 10 óráig [Dés; KMN 281]. 1823–1830: Ebben az időben^a a deákoknak csak két classisok volt, úgymint filológusok és teológusok. Mind a kettő három-három esztendő alatt abszolválta a maga kurzusát [FogE 138. — ^a1796 táján]. 1870 k./1914: Classis osztály melybe a tanulók évfolyamok szerint voltak beosztva. Régi classis nevek voltak: cella, cellaria, conjunctica, német, grammatica, syntactica, rhetorica, poetica, logica (filologia); azután jöttek phisicus, historicus, philosophus, praeparandia, jus és theologia fokozatai [MvÉrt. 7].

Szk: első ~. 1823–1830: amit én az első classistól fogva tanultam, lehetetlen, hogy mind elmondjam, mert sokat elfelejtettem [FogE 94] * görög ~. 1823–1830: akkor^a nekem a görög classisba kellett mennem, melybe

praesesi név alatt Galatzi János tanította a görög nyelvet [i.h. 88. — ^a1786 táján] * grammatica ~. 1823–1830: 1792. november 15-ik napján jött kezem alá tábla regius actualis adsector méltóságos Szentpáli Elek úrnak fia, Elek, és adtam be a grammatica classisba [i.h. 111] * logica ~. 1823–1830: 1788-ban nyári examenkor a logica classisból cenzurázván ... pénzjutalmat osztogatván ezt nekem ítélték | Az 1793. esztendőben lettem a logica classisban publicus praceptor Jánó József helyében [i.h. 95, 118] * német ~. 1823–1830: a syntacticából nem a rhetoricába, hanem a német classisba promoveálódtam, mely csak akkor állott volna fel | József császár a tanuló helyeken német classisokat állított fel [i.h. 80, 93] * szintaktika ~. 1823–1830: ez a grádus felett való vetélkedés így ment a syntactica classisig [i.h. 123].

2. (iskolai) osztályterem; clasă; Klassenzimmer, Schulraum. 1735: Téli időkbén a Collegiumb(an) a Kamaraba tudnillik és Classisban, vgi hideg ősszel feles fa consumálódott [Kendilőna SzD; TK1 Beniamin Cseh de Akna (29) ns vall.]. 1752: az kys kert rot hat (!) huadekját (!) . az Iskolabeli Gyermekek hordatak a magak kalasissakban [Kölpeny MT; Berz. 21. K. 2]. 1803: egy Classis(na)k való kised Kamarátska vagy Háztatska [Désfva KK; UnVjk 183]. 1816–1817: A klaszis oldala le esvén vājāglās és Sikārlās egy Czigānnak [Nagyernye MT; MvRLt]. 1823–1830: Faházak lévén a classisok^a, a szolgák tapaszották, meszelték a kollégium meszeből [FogE 124. — ^aMv-t 1794 körül]. 1860: A' Classis hijját megvājāglottattam [Szentistván MT; MvRLt].

3. csoport; grupă; Gruppe | osztály (osztályozással egymástól elkülönített csoport); clasă; Klasse. 1705: a general . megizente, hogy ennyi embert egyszersmind el nem bocsáthat, hanem szakasszák magokat három classisra, és úgy három passust adnak nekik, hogy háromszor elmelessenek [WIN I, 424]. 1730: Tiszteletes Praedicator Uraink eő kglmek fizetéseik iránt Semmi fundusunk nem lévén ketelenítettünk ., hogy fizetese(ne)k felit magunkra repartialtassuk, őtt Classist observálvan az Repartitiob(an) ... az Portiot nem fizetők legyenek az elsőbb Classisb(an) mind egy iránt, Az második Classisbeliekre kevesebbecske Az 3dik Classisbeliekre s a leg szegenyebbekre annális kevesebb [Dés; Jk 401b]. 1750 k.: En a' meg bantodást vagy offensat négy Classisban heljheztetem: A negedik, midőn mi Sem Szonkal, sem telededetünkkel valakit meg nem bántunk, hanem a' mi Szonknak vagi telededetünknek nem heljes vagi bal magjarazattjával magunk Szerzünk, gondolunk és itilünk vagi tsinalunk magunknak offensat [Ks 83 Onadi Szakács Mihály lev.]. 1784: A' Koronkai orotványokot három Classisba lehet considerálni [Told. 14/44] | Lo fāt nem adunk hanem meg valtyuk Vassal advan az első Classis 3. Pánt Vasat Masodik 2 Pantot, Harmadik egy Pantot [Torockó; TLev. 4/9. 14a]. 1785: Az Első Classisbéli Jobbágysok Esztendőnként adunk Taxát Husz Magyar Forintakat; az második Classisbéliek adunk Tizen nyoltz M. Forintakat; Az Harmadik Classisban valok, Tizen négy, és Tizen két M Forintakat, Az kik pedig az Negyedik Classisban vagyunk; Facultásunk szerént adgyuk az Taxát, öt förintan el kezdve, Tiz Forintig fizettyük az Taxát [uo.; i.h. 6/1. 3a]. — L. még RetE 224.

4. minőségbeli osztály; calitate; Qualitätsklasse. 1810: Ezen Szóllók teremnek harmincz veder a' több borokhoz képest első Classisban tartozható bort [Pacal Sz; Ks 76 Conscr. 392]. 1815/1817: Szántó Föld

A Likat tetején 3-d. Classis — ferőjűsége 3 köből . . . A Likat allatt 2-d. Classis — férteke 1 köből [Márféva U; TSb 47].

5. oszlop; rubricá; Rubrik, Spalte. 1710 k.: Nagy tabellákat csináltattam lineázttatva columnákra könnyű volt osztán a panaszlott dolgot kit-kit a maga classisába írni [BÖn. 755].

6. rend; rind (de scaune); Reihe. 1685/1792: Temp-lombeli álló helyek. Vagyon férfi álló hely, vicinussa Veres Tamás. Itten Aszszony Allat álló helyis vagyon, egy Ember álló helye alol, az középső Classisban vicinussa Veres Demeter [BLev. Transs. 14].

7. 1694: adának az Bacsoni Templomban levő Aszszony ember székek közül egy Classist cserében [Nagy-bacon Hsz; HSzjP].

8. testület; corporajie; Körperschaft. 1710 k.: Más nagy izzadása lön ennek a gyűlésnek az az országos conscriptio-rendelés, melynek nemcsak az embereket, hanem városoknak, faluknak határát, hegyét, völgyét, álló- és folyóvizét, embereknek ingó- és ingatlan értékét regisztrálni kell vala Hogy pedig extra omnium interessatorum suspicionem legyen ez a conscriptio, legyen minden vármegyében, székbén vagy districtusban egy magyar, egy székely, egy szász, egy német militaris, és ismét egy más cameralis német conscriptor, in summa, minden egy classis vagy chorusban öt főszemély és azonkívül a scribák [BÖn. 926].

9. hajóhad, flotta; flot; Flotte. 1705: Beszéli azt is, hogy az anglus és hollandusnak vízi ereje már egyszer a tavaszon dicsőséges triumphust nyert volna a francia classisain [Win I, 426]. 1710: a tengeren is nagy veszedelm-e s kára következék a francia királynak, mert nagy classist küldött vala Americában, és ott temérdek kincsel megrakodván, vissza akarnak vala jöni Galliában. Az angliai királyné is erős classist készítvén, eleiben küldé, megparancsolván a tengeri admirálisának, hogy vagy elnyerje a franciától az amerikai aranyat, vagy soha eleiben ne kerüljön [CsH 373-4].

1710: a német császár confoederatiót tett vala — a velencei respublicával, kik nagy vízi erővel a törökországi szigeteket pusztítják vala, és már egynehány ízben a törökök tengeri classisát debellálták vala [CsH 199].

klasszisbeli I. mn I. (iskolai) osztálybeli; din clasá; von/aus der Klasse, Klassen-. 1823–1830: A leckemondás classisbeli bizonyságok előtt ment végbe | az alsóbb classisbeli praeceptorok a rhetoricáig csak esztendeig, a rhetoricától fogva pedig a többiek két esztendeig viselték a praeceptorságot [FogE 123, 125]. — L. még i.h. 120, 138.

Szk: szintaktika ~. 1823–1830: classisbeli praeceptorokkal megegyeztünk, hogy közköltésen csináltassunk egy rézdobot . . . mindezen dologban való eljárás a syntactica classisbeli praeceptorra volt bízva [i.h. 121–2].

2. osztálytanítói; de invjátör; von dem Klassen-lehrer 1823–1830: A classisbeli jövedelmem is igen kevés volt aki promoveálódott más classisba, az fizetett rendszerint egy máráját [i.h. 120].

3. osztály/tanterembeli; din clasá: von dem/für das Klassenzimmer. 1823–1830: A fennebb említett logicusok zászlója csak kétágú volt és nem volt középső fityegője, mint a többi classisbeli zászlóknak [i.h. 122].

4. csoport/osztálybeli; de categoria . . .; aus/von der Gruppe/Klasse. 1785: Az Első Classisbeli Jobbágyok Esztendőnként adunk Taxát Husz Magyar Forintakat; az második Classisbeliek adunk Tizen nyoltz M.Forintakat [Torockó; TLev. 6/1. 3a].

II. *fn* vmely csoport/osztálybeli személy; persoaná dintr-o anumită categorie; Person aus/von irgendeiner Gruppe/Klasse. 1730: ketelenítettünk hogj . . . fizeteseke(ne)k^a felit magunkra repartialtassuk, ött Classist observálvan a Repartitiob(an) . . . az Portiot nem fizetők legyenek az elsőbb Classisb(an) mind egy iránt, Az második Classisbeliekre kevesebbecske Az 3dik Classisbeliekre s a leg szegényebbekre annális kevesebb [Dés; Jk 401b. — ^aA prédikátorokénak]. 1785: Kendert is fonunk az első classisbeliek három Matollát, az második Classisbeliek másfél másfél Matollát; az harmadik Classisbeliek pedig fél Matollát | Az Karátsan fáját az az Első Classisbeliek váltjuk meg három sing vassal. az második Classisbeliek kettővel, az Harmadik Classisbeliek egy sing vassal [Torockó; TLev. 6/1. Transm. 4b, 5a].

klasszista I. mn vmely klasszisba/(magasabb) osztályba járó; inscriis intr-o clasă (mai mare); irgendeine (höhere) Klasse besuchend. 1786: (A) Togás Deákok, sőt eleve a classista tanulók között kiláthatják . . . kik tették és teszik tzelul magok elejekbe, hogy falusi oskolamesterekké legyenek [Csetri, Kőrösi Csoma 39 A ref. főkonz. iskolaügyi rend.].

II. *fn* vmely klasszisba/(magasabb) osztályba járó tanuló; elev dintr-o clasă (mai mare); irgendeine (höhere) Klasse besuchender Schüler. 1593: 13 Februar(y) Az Scholaban az Classistak Auditoriumaba chinaltattunk 6. wy 2. penzes kalyat be, Attunk teolle f — d 24 [Kv; Szám. 5/XX. 121–2]. 1845: az alsóbb Classisták között, némi kézi könyvecskék szereztesseken, és osztassanak jutalomul [Mv/Gerend TA; DE 2].

klassziszú vmely csoportbeli; dintr-o anumită grupă; von/aus irgendeiner Gruppe. 1847: Vádoltatik valló, hogy egy, a három communitas által készült esketés költségei fedezésére olyatén kirovást tett, hogy az első classiszú colonusok húsz, a második 12, a harmadik 8 ezüstkrajcárokat fizessenek [VKp 173].

klauzula záradék; clauză; Klausel, Schlußsatz. 1613: az fellyül valo protestatio iratassat az Actornak azzal az Clausulaual kéanya meg iratadni, az melyel mondotta [Kv; PLPr 1/3. 1612–1615]. 1621/1622: A(nn)o 1625: die 22. Marty. Ez Clausula az ház feoldereol valo el Iga-zodot az Tanachy eleott^a [Kv; RDL I. 116. — ^aMegelőző szöveg alatti bejegyzés]. 1640: Az a Concabmialis leuel mellyet Ketek most mutat ollian vitu(m)z) benne hogy az az Clausula (: fide nra mediante:) — ki mar-ratt volt beleolle | az levelis igaz leuel czak hogy de vitio scriptoris eset hogy az Clausula ki maradott beleolle [Kv; RLt 1]. 1677: A' Donatiok a' Decretum continen-tiaja, és Ország végezési, s', a' régi Királyok, Fejedelmek idejekben, és szokot Stilusi szerint emanaltassanak: ne-

vezet szerint az a' clausula: Salvo jure Fisci, in perpetuum deleáltassék, és semminemű Donatiokban, Privilegiумokban ne inseráltassék [AC 201]. 1733/1813: Mely dolog, és Testamentaria dispositio hogy minden punctumában, és clausulaiban mi előttünk ez szerént ment legyen végben fide nostra mediante attestálunk [Kv; SLt XLII. 6. 33]. 1738: Kgmeknekis per Praesentes serio committályuk, hogi ez annectált Patenst solemniter mindenik nyelven publicáltassa minden helyeken . tsak egy Clausulát vagy szot se hadgjanak magjáratlan, s publicálatlan [Borb. II a gub. Nsz-ből]. 1797: Hogy ezen fellyebb meg irt két darabból álló Transummált és Copiazott levelek a magok tullaodon eredeti levelekből Transummaltattak . általunk az Orriginalisokkal össze olvastattak, és azokkal minden punctumaiban commaiban és Clausulaiban össze hasonlítottak és corrigálván meg egyeztettek légyen arról Fide Nostra mediante adtestalunk subscriptionk és szokott petsétunkelis megerősítvén [Szság; Borb. II].

klavikordium zongoraféle; clavicord; Klavichord. 1714: Musica-hoz való 1. Virgima (!) nevű Instrumentam hozza való requisitumokkal, futraljb(an) fl. Hung. 40. 2. Clavicordium, hozza való requisitumokkal egjütt 25 [AH 57]. 1788: Egy viseltes hegedű Tok benne lévő két viseltes hegedűvel együtt Egy Klavikordium [Mv; TSb 47].

klavír 1. zongora; clavir, pian; Klavier. 1818: Egy Klavír, vagy Forte-Piáno . 500 Rf [Kv; Pk 6]. 1835: A' nagy nappali Szobabam Egy régi formájú Klavír | Egy kérek lábu politurozott nagy Klavír [F.zsuk K; SLt Vegyes perir.]. 1841: A' Zorgonákra (!) vagy ugy nevezett Klavírokra használandó kalap massa táblák [DLt 568 nyomt. kl].

2. zongorázás; cîntatul la pian; Klavierspiel(en). 1823–1830: Tanulja ez a gyermek a muzsikát is, különösen a klavírt, minden héten két-két órát [FogE 189].

klavír-igazgató zongorahangoló; acorder de pian; Klavierstimmer. 1790: Clavir igazgato 1/10 [WLT Cserei Heléna jk 33a].

klavír-igazítás zongorahangolás; acordare de pian; Klavierstimmen. 1789: Clavir igazítás 1/60^a [WLT Cserei Heléna jk 28b. — ^aBécsben tett bejegyzés].

klavír-mester zongoratanító; profesor de pian; Klavierlehrer. 1789: Clavir Mester 6/40 [WLT Cserei Heléna jk 30b]. 1808: most ujra is atyafiságos barátságát kérem, egy klavír Mester után tudakozodni ne terheltessek [Borberek AF; Mk RN. IX/109-hez].

klavírozik zongorázik; a cînta la pian; Klavier spielen. 1847: magának új évi ajándécul kotákat küldök, mind magyar szelleműeket, mert most a' megyében ezután nem szabad másként mint magyarul klavírozni, akarám írni zongorázni, az 1846/7ki 1ső törvényezik értelmében [Kv; Pk 7].

klavízs 1. titkosírás; scriere secretă, criptografie; Geheimschrift. 1660: Ha oly dolog interveniál és alkalma-

tossága leszen Kegyelmednek, hogy nekem írjon, az clavist igazabban írja, mert némely betűk meg sem ismereszenek, úgy írja Kegyelmed; némelyikének pedig kettőnek is vagyon egy signuma, azt is valamivel variálja Kegyelmed [TML I, 539 Rhédei Ferencz Teleki Mihályhoz]. 1662: Barcsai Ákos clávissal, titkos írással is megirta s szóval is nyilván megizente vala, hogy a vezérnek minden szándéka az, . . . hogy Váradot megszállja [SKr 572]. 1664: Írhatnék Kegyelmednek, de nem bizhatom pennára, clavissal is írnom bajos, helyem nem lévén [TML III, 1 Teleki Mihály Kászoni Mártonhoz]. 1678: azt javallom kivált derék dologról . . . clavissal írjon Kegyelmed [TML VIII, 216 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz]. 1704: a generálnak jött az az decretum, de mivel clavissal volt írva, deákra fordíttatta és parját leküldte [WIN I, 149]. — L. még TML II, 246, V, 127, VIII, 5, 39, 78.

2. titkosírással jelrendszer-jegyzék; cod criptografic; Verzeichnis des Zeichensystems von Geheimschrift. 1657: Mondá az palatinus: Van uram, in memoria nálad, s ird le clavisát [KemÖn. 210]. 1659: Kegyelmed azért kérem tudósítson minden bizonyos állapotokról . . . hiszem az ide alább megírt clavis szerént, mely Kegyelmednél is megvagyon . . . írhat Kegyelmed [TML I, 384–5 Rhédei Ferenc Teleki Mihályhoz]. 1667: Bocskai uram ez inclusát küldte ide. Próbálván nyolcz vagy kilencz clavissal, el nem tudám olvasni [TML IV, 178 Bethlen Miklós ua-hoz]. 1678: Az mely clavist ott hagytam, felette igen bajos vele írni, sok híjja lévén az bötükben [TML VIII, 19 Teleki Mihály Nalácz Istvánhoz]. — L. még TML II, 253, IV, 80, 461, VII, 502, 512.

klavízsos titkosírással; scris cu caracter secret; geheimschriftlich. 1675: Megbocsásson Kegyelmed, Uram, az clavisos írásról, mert én bizony ennél jobban nem tudok írni, vagy clavis vagy nem clavis [TML VII, 59 Béli Pál Teleki Mihályhoz]. 1710 k.: a guberniumnak derék információját . . . gátolta, halasztatta véle Bethlen László személyében, hogy se clavisos írás, sem szó és izenet ne mehessen az udvarhoz, míg ő azt jól maga részére nem praeoccupálja [BÖn. 959–60].

klazur kb. kapocs; copcă; Klausur. 1637/1639: Egi Eoregh nemet Biblia Lutther M: versioia in foljo az szegleteken reze vadnak 2. clasurral — f. 4 [Kv; RDL I. 111].

klébli l. klobni

kléhel lóhere; trifoi; Klee. 1842: A válto Gazdasági 2ik és 9ik Táblákon termett Másod Kleehelt a' héten igen kedvező üdőbe rakattak üsztűrűkbe [Zsibó Sz; WLT Nagy Lázár lev.].

klemencia kimélet; clemență; Schonung, Nachsicht. 1670: Ma itt az tanács elvégezte, hogy az Zólyomi részét^a minden jóságokban a clementia mellett elfogaltassa urunk, az mint hogy nem sokára az director deákokkal kimegyen, elfoglalja az huszthi részét is [TML V, 352 Teleki Mihály Katona Mihályhoz]. — ^aA hűtlenség címén fej- és jóságvesztésre ítél, de Törökországba menekült erdélyi főúrnak, Zólyomi Miklósnak jóságát].

klenódium 1. arany- és ezüstszerzők; clenodiu; goldene und silberne Sachen/Dinge/Gegenstände. 1657: Ez fejedelem . . . tárházában hagyott vala^a többet egy million számú készpénznél; felette sokat érő clenodiumok, gazdag pohárszék és mindenféle külön-külön ezüstnemű eszközök felette sokak [KemÖn. 101. — ^aBethlen Gábor 1629-ben történt halálakor]. 1721: Clenodiumot és belső értéket teljességgel kárré vallottam [Uzon Hsz; BLt]. 1725: az Aposom Sz: Páli Ferencz elhitette volt az mostani nemes Aszszony feleséget, hogy azért nintsen maga(na)k clenodiuma, mert az Fia Sz: Páli István el vitte magával [Mv; SzentGy Gabr. Toldalagi de N: Iklod (53) vall.]. 1732: Ez utánnis ha hól micsoda pénzt, vagi Clenodiumot el tétetve lenni eszre veszen valamellyik Atyafi . . . szabad légjen mindeniknek keresni, és ázni ezen Varczagás utzai alsó szoross mellett levő háznak telkin [Ne; DobLev. 1/149]. 1753: azt tartom, rendetlen, és nem Nemes Emberhez . . . ilendő dolognak, hogy a Miko urak meg ígyirvén a Clenodiumok(na)k fel mérése előtt Sub Nobili parola, hogy Semmihez abból nem nyulnak, még is a fel mérés után erőszakoson el kapdosták [Szentsimon Cs; Ks 22. XXIb]. 1771: a Tolvajok akkor minden clenodiumától meg fosztották Bálpataki Ur(a)mot [Girbó AF; JHb Flora Latzko (80) jb vall.]. 1837: az ezüstök s Clenodiumok bevitelért gyakor izbe az Exp(onen)s Ur az Utrizált aszszonnyal össze jött s köztök versengés támadott [Doboka; BetLt 1 Nemes Sarkadi Anna (20) főző vall.].

2. egyházi kegyeszek; obiecte de cult; Kirchengere. 1740: az Eccla Fu(n)ds Pecuniarius és Clenodiumi inventáltassa(na)k [Kv; SRE 175]. 1798: adtunk az Eccla Clenodiumból egy . . . arany szkofium varrasu keszkenőt, az Ur Asztalára valót a Kóródi Rfor Filialis Ecclának [Kv; SRE 319].

klenódiumbeli arany- és ezüstszerzőbeli; din clenodiu; von/aus den goldenen und silbernen Gegenständen. 1720: Néh(ai) Katona Mihályné Vas Judit Asszonj minden ládabeli jóvacskaít engedték a Vas fiak a Vas leánjok(na)k a Clenodiumbéli részeken kívül [Gernyeszeg MT; WassLt].

kléplott-forma 1836: 2-d. Abroszt Szőni kel — Kertített csillag formára melynek bordürje Basarosa. — 3ik abrosz lészen Kléplott formára de békerített Basarosa Bordürről [IB gr. Bethlen Sámuelné takácsnak szóló ut.].

klepsidra vízióra; clepsidra; Wasseruhr. 1656: egy clepsidra tartojaval együtt [UF II, 123].

klerikus egyházi rendbeli/papi személy; cleric; klerikale Person. 1662: mind öfelségétül, s mind az országtul örökösképpen való hitetlennek és számkivetettnek tartatván a clericusnak, egyházi rendbélinek püspökségét avagy egyéb papi tisztit s ahhoz tartozandó minden beneficiumokat, jószágokat, úgy a saeculárisnak, világi rendbélinek is, minden névvel nevezendő javait jószágait ő felsége másoknak adhassa, s tartozzék is adni^a [SKr 280. — ^a1647-re von. nyil.]. 1736: Ennyi fundatio volt csak Erdélyre clericusok avagy kispapok iránt | Nagy-Szombatban az Veres-collégiumban, ugyanott az szent Albert semináriumban, Kolosvárott az clericusok se-

mináriumban . . . még bővön vadnak fundálva az clericusok^a [MetTr 423-4. — ^aÉrtsd: egyházi személyek/papok számára alapítványi helyek]. 1764: Más derekasabb emberek nem voltak, hanem afféle elegy-belegy jött s ment. A kispapok, vagyis clericusok is voltak két versben harmad-harmad napig [RettE 166].

klérus egyházi/papi rend; cler; Klerus. 1621: az clérus introductioja nem succedálhat [ETA II, 387 Bethlen Gábor sk. lev. Dóczi István és Rimay János portai követekhez]. 1662: a katolikus státus s főképpen a clérus azt minden úton-módon megakadályozni akarván hogy a mostani gyűlésről is elhalasztathatné^a, azon igekezzék vala [SKr 677. — ^aA prot. vallások szabad gyakorlatára és a protestánsok személyi biztonságára von. egy-i hat.]. 1734: a Clerust meg böcsüllýék [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 107]. 1789: Die 19a April. plenum Consistorium tartatván . . . a Tiszt Clerus, a Domesticus Curator Urak és más Consistorialis Személyek jelen letettek [Kv; SRE 257]. 1795: Meg újittatik . . . a Sárdi Gen. Sz. Synodus(na)k . . . Határozása . . . hogy a Papok ilyen illetlen magok viselekkel^a a Clerusnak meg vetetést ne szerezzenek [M.bikal K; Rak 18. — ^aPap-hoz nem méltó öltözködéssel].

kliens pártfogolt; protejat; Schützling. 1757: néha küldött ugyan az Mltgs Exactoratus difficultásokat ki, de abbais olyan gonoszágat cselekedett hogy az mely Perceptor Cliense volt, arról el hárantotta s mást adosított meg [Fráta K; Ks 101 Cserei György kezével]. 1772: Ma, vagyis 10-ma Maii, temettetik a szegény esperestünk, Beregszászi Mózes uram, Désen vagyon 30 esztendeje, hogy Désre hozták Vajdakamarásról. Bethlen József cliense lévén, elsőben ott volt pap [RettE 275]. 1773: Méltóságos Grof Fő Ispány Vr! egyedül tsak azért bátorodom ez uttal is Ngod kegyességbe magamat ajállani. hogy méltoztatik böltsen meg emlékezni, miképpen az interimalis notariusok candidaturai alkalmosságával én a több Cliensei között Ngodnak mind a két notariusi spártára nagy gratiabol candidaltatni meg érdemlettem vala [Nsz; Borb. II Motok András foly.]. 1800: a Mlgs Grof Ifju Aszszony ő Ngát aláztatosan tiszteljük . . . maradtam . . . aláztatos szolgája, Cliense Gombási István mtk [Márkod MT; IB].

klientela oltalom, pártfogás; protejare, ocrotire; Schutz, Obhut. 1662: az havasalföldi bojérok között a vajdaság végett rút szakadás és veszekedés támadván, Aga Máté nevű főbojér néhány bojérokhoz hozzája szalada, ki alkalmas ideig Fejérvárat clientélája, oltalma alatt mulatván s lakván, fejedelemnek törekedésére végbenvivé a portán, hogy a vajdaság Aga Máténak adatnék | Ekképpen mind Stefán, Constandin és Minnye vajdák újokban ismét mind a fejedelem clientélája, oltalma, gondviselése alá mind a hárman visszaszorultak vala [SKr 143, 526]. 1710: Ha valaha Isten magyar fejedelmet adna Erdélynek (bár a római császár clientélája alatt), más gondot kellene viselni a dominus százszokra [CsH 308. — 1699-re von. feljegyzés].

klika agyagos föld; clisá; Lehmboden. 1756 k.: Másoknak Bányájára szántsándékkal sárt, és klikát, vagy haldomat ereszteti, botsátani akár mely Társaságbéli

Bányából sem engedtetik [Born. XXXVIII. 8 az abrudbányai bányászok törv.].

klíma éghajlat; climă; Klima. 1815: a Havashoz igen közel esik ez a Helység és Hideg a clima [Somkerék SzD; Ks 77/19 Conscr. 219].

klimaktéria kb. szervezeti áthangolódás, egészségi állapotbeli változás; climacteriu; Klimakterium. 1657: az csasz pasa igen szívesen szolgált mellettünk, az fejedelmnek jóakaró embere; én ekkor voltam szinte egyik climacteriában, s forgék ily szerencsén, az mint azután is minden hetedik esztendő nekem igen nagy alteratiókat szerzett [KemÖn. 90].

klinta l. krinta

kloáka árnyékszék, буда; closet, budă; Abtritt, Lokus. 1592: Az scholaban a' Cloakara chynaltattunk wleo zekeket [Kv; Szám. 5/XIV 25 Eppel Péter sp kezével]. 1593: Az scholaban az nagy Cloacaban chynaltattunk a lectornak kilen eo maganak egi wleo helt . . . Hogy az Cloacabol valo folyamat az warosfalan kywil megtiztattattuk Attunk f — d 52 | Mikor az plebanos hazat az sok gazbol ky tiztittattak az Cloaca áhol be zakadot volt, hogi be dezkaztattam, vettem lecz zeget . . . d 7 [Kv; i.h. 5/XX. 122–3, 132]. 1596: Hogi az scholaban valo Cloacanak ahuā az gyermekek iarnak az padlassa es wleo helie meg bontokozot volt vettünk ahöz ket eoreogh hayo dezkat az malom biraktol [Kv; i.h. 7/II. 25]. 1599: a scolaban cloakat ahol az wleo zekek wadnak meg tiztittatuk a kiralyal [Kv; i.h. 8/XVI. 36].

klobni kapocshorog; cirlig; Kloben. 1852: A Téli Ablakhoz egy új Suprigit tsináltam és a másikhoz új Klobnit és a többit meg reperáltam | A belső Ablakhoz egy horgot egy Kléblit tsináltam [Kv; SLt Vegyes perir. Geng Ádám lakatosm. kezével].

klopac ? verőfa/bunkó; mai, ciocan de lemn; Klopfolz. 1850/1851: Két Klopätz, egyik jó, másik gyöngye [Kv; Szathmári lev. — "Aszt. szerszám].

klopecs gyerek; copil; Kind, Junge. 1657: az asztalon lévő sok szép confectumokat az klopecsek elkapdosák [KemÖn. 266]. — A jel-re l. i.h. 1294; TESz *klapec* al.

kloppszagfűrés hasító/lemezfűrés; ferästräu de despicat; Klobensäge. 1820: Egy nagy fornir vágo Kloppszag fűrés [Mv; MvLev.].

klub társas kör; club; Klub. 1823–1830: Az univerzitással egybe vagon foglalva a Societas Regia Scientiarum, Societas Germanica (Die Deutsche Gesellschaft) Academia Historica Vagnak klubok, tartanak piquenikek, koncertek, bálók^a [FogE 231. — ^a1796 táján Göttingában].

koadjutor társ-elektor az elektor/papi választófejedelem utódlási joggal felruházott elektor-társa; coadjutor; Koadjutor (mit Nachfolgerecht versehener Elektorpartner des klerikalen Kurfürsten). 1700: Déési N. Makkai Mih. ura(m) . . . a' Connumerator Urat eő Nagat es

Coadjutorit ne(m) informalta hogy rovalta(n) fizető Jobbagyi vad(na)k [Dés; Jk 302b]. 1759: gr. Bethlen Ádámné gyermekei: Harmadik: Miklós, ez . . . a kamarán is coadjutor [RettE 92–3]. 1823–1830: Erfurt Thüringiában a Moguntiai Elektorátushoz tartozik. Az elektor vagy papi választó fejedelem volt akkor Maximilián, II. József császárnak testvére, kinek is coadjutora, báró Dalberg itten Erfurtban lakott, akit Bonaparte azután (a) Francia Birodalom primásává tett volt [FogE 245].

koadjutor-szolga kb. tisztségbeli társ; partener într-o funcție; Amtspartner. 1662: Ez fogyatkozás pedig és nagy kár csak amiatt vala, hogy a városnak^a e formában való igazgatása, valóságos erejében nem állíthatott vala, és ez okon az első igazgató mellett oly coadjutor-szolgák, kezek-lábak, segédek nem volnának, kik segítséggel a közönséges dolgoknak végbevitetésekre élhetne s parancsolhatna [SKr 580. — ^a1660-ban a török által körülfűrt Váradnak].

koadunáltat egyesített; a face să se unifice; verein(i)gen lassen. 1592: miert hagi ennek eleotte sem volt zokas hogi az pwspeoksegh az varostol fwggeot volna valamibe, mostannis . . . mindenben az priuilegiumhoz akariak eo kegmek^a tartanj magokat, es semmikeppen az plebanossagot az Superintendentiaual ne(m) akariak coadunaltattni, hogi Jeouendeo wdeokbennis ebbeol valamii abusos ne keouetkezze [Kv; TanJk I/1. 194. — ^aA városi tanács tagjai].

koakció kényszerítés; constringere, obligare, silire; Zwang, Nötigung. 1665: Enyed városa az collegiumot kezdi gyűlölni, úgy mint az ki miatt esné haszontalan költségbe^a; ezt pedig felette igen bannám. Járul ez is hozzá, hogy nemes emberek, s az ilyen coactio alig fér a nemességhez. Kegyelmedet felette igen kérem, ezt előzze meg [TML III, 476 Bethlen János Teleki Mihályhoz. — ^aA fejnek az enyedi kollégiumban teendő látogatásakor]. 1778: Még esztendeje nincs, hogy ez az hadakozás indult s már reánk parancsolt a király, hogy lovat, tyrot adjunk Én is ígertem az öcsémekkel együtt egy lovat. Ugyan rajta volt mind a főispán, Teleki Ádám ur, mind Somai Sándor, hogy ígérjek tyrot is, de semmikeppen nem ígertem, megmondván publice, hogy ha spontaneitas, legyen az, ha pedig coactio, az más [RettE 391–2]. 1821: Horváth Mihály hajadon Léánya Juliska Kelemen Antal Ifju Legény Kováts Mester Emberrel való Házassági életre való léphetésekre nézve, két Regiusok előtt a' Coactorol és Consensusrol a Léány a Szülei-vel együtt ki kérdeztettek és a leg kisebb coactio sincsen, a Consensus pedig mind a három Személytől meg van [Gyalu K; Rák 32].

koákolás csecsemősírás/nyivákolás; scíncetul sugari-lor; Säuglingsweinen/maunzen. 1662: Az édesanyának emlőjéről függő csecsemőgyermek elszakasztatik vala és az anyának jajgatásával megöletik vala az ellenségnek pedig sem anyának sírására, sem a gyermekeknek koákolására szíve meg nem esik vala [SKr 103].

koakvirál együttesen/közösen szerez; a procura/cum-pára împreună cu cineva; gemeinsam erwerben. 1700: A

tehenet mellyet edgyütt coacquiráltak . . . hajtassa viszsza [Dés; Jk 307b–8a]. 1734: (A) specificalt Vén hegyi kisbese szőlőt N. Fekete Mihály ur(am) első feleségével coacquirálta [Torda; TJK I. 30.]. 1792: A mit együtt Coacquirált az édes Atyám a' Mostoha Anyámál és a Mostoha Anyám hirem 's akaratom ellen remittálta azt az Urak viszsza forditando rátájokban imputáltasák [Ne; DobLev. IV/700].

koakvirens együttes birtokszerző; persoană care procură/cumpără o proprietate împreună cu cineva; gemeinsamer Besitz/Gutserwerber, Koakquisiteur. 1735: a Controversiaban forgo szőlő az J: édes Anyja Nehaj Kis marjai Makai Kata Aszszony es mostoha Attya Nehaj Szeplakj Szabo Györgj által accquiraltatott . . . az Coacquirens Nehaj Szabo Györgj Felesegetől Nehaj Makai Kata Aszszonytól ezen Coacquisitumát illető édes Gyermekje, ugymint Pengő Mihály es Varro Mihályne Pengő Ersebet maradtanak [Dés; Jk 166b].

koakvizíció közös szerzemény; cîştig comun, bun material procurat/cumpărat împreună cu cineva; gemeinsamer Erworbenes, Koakquisition. 1792: Ha mit doceal a praetendens Aszszony hogy primarius Coacquisiteur lett volna Nehaj édes Attya Ura, és Mogyorosi Iusra investiatatott a Coacquisitio, igen is az Investitura(na)k fele részszét jó szível leválljuk [Ne; DobLev. IV/701].

koakvizitor közös szerzeményszerző; persoană care procură/cumpără o proprietate/un bun material împreună cu cineva; Koakquisiteur. 1792: Ha mikről doceal a praetendens Aszszony hogy olyas zalog lust botsatott ki Néhai Testvérünk, mellyben Coacquisiteur lett volna Nehaj édes Attya Ura, azan Zalagasaknak fele részszével nyilván tartozunk [Ne; DobLev. IV/701].

koakvizitum közös szerzemény; cîştig comun, bun material procurat/cumpărat împreună cu cineva; Koakquisitum, Koakquisition. 1693: A mi a Coacquisitumát illeti egyéb nintsen, be gyűjtött Buzanal bornal, és a Zöld veteseknél: Azert mivel azokat edgyütt acquiráltak fele része itiltetett a Relictanak, gyermekuel Mihokkal edgyütt, fele pedig, az három Gyermeknek, Boriczának, Andrisnak es Jankonak a Decretum tartasa szerent [Ne; DobLev. I/38. 1. — "Az özvegy és férje]. 1735: az Coacquirens Nehaj Szabo György Felesegetől Nehaj Makai Kata Aszszonytól ezen Coacquisitumát illető édes Gyermekje, ugymint Pengő Mihály es . . . Varro Mihályne Pengő Ersebet maradtanak [Dés; Jk 166b]. 1747: a' specificalt Bonumok mind coacquisitumok, az Actrix Aszszony Néhai Ferjével Bőjte Nagy Samuellel coacquirálta volt [Torda; TJK I. 125]. 1783: azok mind, egyéb mind fellelhető javacskaink is úgy enyimek, mint feleségemé, mint coacquisitumok [FogE 342].

koaleszkál egyezséget köt, megegyezik; a se învoi/infelege; übereinkommen, sich vereinbaren/verständigen. 1774: mind a Memorialisnak, mind a Resoluciónak copiját praesentibus accludályuk, tessék azért kegyelmednek az Instans adversa Pársal Cointelligenter Lenni, es a Resolutio szerint de termino reassumptionis Causae

Coalescálni, hogy azon Causa . . . determináltattassék [Körösbánya H; Ks 75. VII. 140].

koaleszkálódhat megegyezhet; a se putea învoi/infelege; übereinkommen/sich vereinbaren können. 1746: F. Lapugyi oláh Popa Kracsun A F. Lapugyi Lakosokkal Controversiaban volt maga fizetése iránt a' Popa a' Templomot frequentálta de az egész nepseg a' Templomban nem járt mái napig, hogy annál inkább coalescalodhassanak in Praesentia Domini Inspectoris . . . a' Templom kolcsa is a' Popának kezébe adatik, hogy maga officiumat tegye [F. lapugy H; Ks 62. 11].

koaleszkáltat (meg)egyezkedett/egyeztet; a face să se învoiască; übereinkommen/sich vereinbaren lassen. 1774: Nekem is mind a tábla, mind a báró urak hirt téven pro 13 Januarii termináltak, hogy Kecsetbe menjek és ott ha lehet coalescáltassanak bennünk [RettE 320].

koarceál kényszerít; a constrînge; zwingen. 1722: Ha ugyan más nyelben üttetnék a Dominium(na)k dolga, könnyű volna az olljatenokat Coercealni [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból].

koasszessor társülnök, ülnöktárs; coasesor; Koassessor, Mitbesitzer. 1717: En midőn Ngős Rátz Christina Aszszony két Ág és kétt fel successorit Concernalo Bonumok(na)k egimas között Atyafiságosan Intentalt Subdiviziojokra, több Nemes Haza fiai, és Signanter ezen Nemes Hunyad V(ár)mege(ne)k érdemes Coassessorival edgyütt . . . invitáltattam volna . . . 1000 f. hung. aestimáltuk [H; JHb XXXI/8. 7]. 1717/1781: Hunyod vármegyében lévő bizonyos Jóságok Rátz Kristina Aszszony halálával immediate szállandok lettek volna . . . gyermekeire . . . Requirálván illendő betűlettel mind engemet^a, mind pedig Galatzi Buda Gáspár, és Kis Dobai Dobai István uraméket, mint denominalt Nemes Vármegyéneknek Hütös Tagjait, és Coassessorit, hogy . . . az nemes Haza bé vett és usuall Törvénye szerint lejendő meg osztogatásokat peragálnók [Bencenc H; JHb LXXI/8. 476–7. — "Mich. Olasz prothonot-t].

kobak rendsz tréf. gúny fej, fő; bostan, cap; Kopf, Haupt. Sz. 1585: Kobak Demeter. Borbara Kobak Demeter felesége [Kv; TJK IV/1. 482]. 1591: Kobak Demeter [Kv; Szám. 5/IX. 61]. 1598: Michael Chiszar Kobak Coloswarien(sis) [Kv; TJK VI/1. 265]. 1603: Paulus Kobak szab. [Szabéd MT; SzO V, 267]. 1614: Kobak Istwan Chjanadi² zs [uo.; BethU 40. — "AF] | Kobak Marton feketelaki² zs [Mátisfva U; i.h. 122. — "SzD] | Kobak Ferencz vagans jb [Mogyorós U; i.h. 123]. 1730: Kobok Marta volt egy testvér . . . Nehai Kobok Mihály [Szabéd MT; Berz. 5. 44. S. 13].

kobátfalvi a Kobátfalva (U) tn -i képzős szárm.; derivatul format cu sufixul -i al toponimului Kobátfalva/Co-bătești; mit dem Ableitungssuffix -i gebildete Form des ON Kobátfalva. I. mn 1. Kobátfalvához tartozó; care jine de Kobátfalva; zu Kobátfalva gehörend. 1610: Kobátfalvi hattar [Uszt 37a]. 1746: az Tarcsafalvi és Kobátfalvi határ között [Tarcsafva U; EHA].

2. Kobátfalván lakó; din Kobátfalva; in Kobátfalva wohnhaft. 1617: 16. testis Küsfaludi Mihály kobatfalui juratus^a [Kobátfalva U; Pf. — ^aKöv. a vall.]. 1636: Gaspar Ferencz Kobatfalui Nemes Ember megh eskwt, hwti utan igr vall [Usz; KaLt Apor István ir.].

3. Származási helyre utaló jelzőként; ca attribut indicind locul de naștere; als auf den Abstammungsort hinweisendes Attribut. 1590: Kobatffalui Antalfi Peter [UszT]. 1592: Kobatfaluj Antalfi Janos [i.h.]. 1599: Orsolia, Kobadfalwy Molnar Mihályne [i.h. 15/196–7]. 1604: Kobatfalui Antalfi Palne Veronica [i.h. 16/53]. 1607: kobat falui marton georgi [i.h. 20/244]. 1625: Kobatfalj Antalj (!) Mattias [i.h. 175]. 1758: Kobatfalvi nagy petőr [Pf].

II. *fn* Kobátfalva lakosa; locuitor din Kobátfalva; Einwohner von Kobátfalva. 1597: Fel peres Kaidicz falui nagj Janosne Illona asszony procatora antalfi tamás kobatfalj | az kis kobatffaluiak es Demjen Ferench hynak az peres helyre [UszT 12/25, 12/82]. 1614: Farkas Pal es Jstúan kobadfaluiak [Kecset U; BethU 158].

kóber szekérernyő, kóbor; coviltir; Wagenplane. 1850: Úti löcsös használt szekér — bőrs vasas töltött ülés — bőr párna kettő töltve — kotsis láda, viseltes zöldre festett ernyő (: cober :) [Algyógy H; Born. F. II].

kóbor kóborló; hoinar, vagabond; umhër/herumstreifend/schweifend. 1771: Nállam lakván a' Nyáron által egy kóbor inasocska ki Andris(na)k hivatta magát ... nekem maga beszéllette [Berekeresztúr MT; BetLt Fr. Katso (30) ns vall.]. 1848: Megvizsgálván e királyi főkörmány nemes Alsó-Fejér megyében kebelezett Bucsum, Abrudfalva és Kerpenyes közönségek lakóinak bujtogatásával vádolt és több büntényeket elkövetett kóbor nőszemély, Varga Kata ellen ide fölterjesztett kétrendbéli törvényes esketéseket, az említett kóbor nőszemélyt, Varga Katát a törvényes királyi tábla előtt indítandó bűnvádi kereset alá vetendőnek határozta [VKp 298]. — L. még VKp 292, 295.

Szn. 1593: Az Kobor orban fiay Janchi es Georgi [Kv; TJK V/1. 388]. 1614: Kobor Mihály jb [Szentrontás MT; BethU 66] | Kobor Miklos jb [Szentmihály U; i.h. 141].

◇ Hn. 1870: Kobor alatt (sz) [M.bagó AF; EHA].

kóborgó bitangoló, kóborló; vagabond; herumirrend/schweifend. 1806: A Pap Vaszalia Kantzaja mint hallom masoktól kóborgo volt [A.várca Sz; BfR 130/1 Dumucza Péter (39) col. vall.]. 1844: Szakmári Ferencz nevű egyén kóborgó, s erkölcselen életével másokat botránkoztató személy [Szu; BLev. 1441].

kóbori kóbor; vagabond; herumschweifend. 1831: A Tehén nem kóbori a midőn a Csordával be hajtattott, soha is másuvá nem hanem haza jött [Dés; DLt 952].

kóborlás 1. kóborgás; vagabondaj, hoinäreall; Streiferei. 1604: Az vitan mikor ele kellett volna az leüélet hoznik (!) azzal attak okot hogy az kóborlasba az leüel el vezet [UszT 17/13]. 1667: Már én is töttem valami dispositot az kinn való vigyázásban, ha el nem aluszszák, avagy kóborlásokkal el nem bontják rendelésemet [TML IV, 196 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1721: világosan constál Gergely Ersoknak házassági kötelessé-

ge ellen hites ura Kőpeczi Gyeörgj mellől való el szökése, és kóborlása [Kv; TJK XV/3. 36]. 1780 k.: tudgyae a' Tanu ... hogy Akosfalvi^a Szilágyi Sándor ... midőn a' kóborlásból ki fogyott ... olyankor mostoha Attyához ... és édes Annayához haza ment M Bándra^b [Msz; MbK X. 59 vk. — ^aÁkosfváról (MT) való. ^bMezőbánd (MT)]. — L. még BTN⁴ 83.

Szk: ~ra adja magát. 1688: ha Drucza alias Porfyros Iános a Nemzetes Diosi Iános Vr(amna)k vagy ő kglme posteritasinak földéről birodalmok es nevek alol el szöknék, bujdosnék, vandorlásra kóborlásra adván magát, a ... kezesek tartozzanak mingyarást utanna menni, fel keresni ujjolag reducalni [F.tők/Szék SzD; RLt]. 1695: én Tekei Tivadar ... mint Attjátul Annjátul arván maradt gjámoltalanságomba(n) az bujdosásra es kóborlásra adta(m) vólt magamat [Marossztkirály AF; WassLt].

2. portyázás; incursiune; Streifzug, Streiferei. 1662: Kóstolhatnák már, ha jelen volnának, azok vitézkeseknek ízít, akik csak mind a törökkel való kardoskodást, csatázást, szabados kóborlást, kótyavetynyást, török, rác, oláh főhordást, azoknak a véghelyeknek romlását siettető ingerkedő nagy okól itt a vár előtt való piacon ösztörűfákba való felrakattatását annyira óhajtják! [SKr 577]. 1704: a Szászsebesbe és Fehérvárra való naturálékát a kurucok kóborlások miatt ... nem adminisztrálhatták úgy, amint kívántatott volna [WIN I, 67].

3. rablás; jaf, prädare; Raub, Räuberei. 1593: feleo hogy ennek vtana kualteppen az nep itt leteben, mind zeoleokban, mind kertekben kóborlas ne essek [Kv; TanJk I/1. 220]. 1599: Az mayorokbannis hogy zallas ozto vram, senkynek zallast ne adgyanak hogy ... zenakban kóborlas ne essek [Kv; i.h. 344]. 1601: Mikoron az Budulas leot volna es az keues gyult buzat az zuzekben kóborlastol feltettem volna, keolteottem az Molnar legenyekre d 16 [Kv; Szám. 9/XV. 35 Jeremias Nekel sp kezével]. 1619: Mondám az vezérnek önagyságának: igazán megmondom én nagyságodnak ezféle sok latorságnak, kóborlásnak s panasznak mi legyen s ki legyen az oka [BTN⁴ 236–7]. 1621: az kóborlasoknak semmj bwntetese Nem leue(n), Nem hogi megh zwnnek, de seőt inkább Newekednek az kertek, majorok fel teőrese es kóborlasok [Kv; TanJk II/1. 329]. 1662: annyira eláradott vala a nyüzás, fosztás, kóborlás mindenütt az országban, hogy a jámborok alig mehetnek vala ki házokból, mindjárt fosztogatják, ölik vala őket [SKr 89].

Szk: ~t mivel. 1630: 2 Octobris. Szálla az tábor szintén az Hóstát végébe ... az vargák malmát és puskapormalmokot mind elpusztiták, azonképpen itt az város körül való falukon nagy kóborlást, dúlást mivelének [Kv; KvE 159 SB] * ~t tesz (vmin). 1600: az fogoly legeny ... megh eskeodgyek hogy eo azok keozoott^a az kóborlok keozoott nem volt se semminemeeo kóborlast kart nem teott ez varoson [Kv; TJK VI/1. 419. — ^aBocskai kóborló hada között]. 1662: Katonái, szolgálai szerénzerte az országban nagy sok kóborlásokat, fosztogatásokat, lopásokat, dúlásokat tesznek vala, de azokban csak egyet is meg nem büntet vala [SKr 149. — ^aZolyomi Dávidéi].

kóborló I. *mn* 1. kóborgó; hoinar, vagabond; umherschweifend/streifend. 1679: Causa Tsitsio Kereszturien-

sis. Szakáts Samuel Kóborló matkajatul Ilonatul el válast kiua(n) [SzJk 138]. 1714: ez a' Hajás János . . . csak olljan suhonnaj Kóborló vándorló, földes urát kerülő ember [Somosd MT; BálLt 86]. 1726: egy Szilágyi György nevű ember kötelezé magát keze bé adásával . . . örökös, és nem kóborló Sellérségre [Császári SzD; WassLt]. 1765: láttam . . . Milos alias Tyépéj Mihályt . . . valami Banatusi kóborló idegen abrazatu emberekkel innya [Fintoág H; Ks 113 Vegyes ir.]. 1799: Salomon István nevezetű kóborló Uj-paraszt . . . született nyelven kívül Oláhul-is beszél [DLT nyomt. kl]. 1826: Szathmár Vármegyének Bikszád Helységébéli Maroszn, Szpatár, és Bordás Juon nevek allat kóborló Szökevény Fő Tolvaj gatyába és fürtös Mármorosi Gubába jár [DLT 1038 ua.].

2. elbitangoló; vagabond; weglaufer. 1806: Pap Vaszia(na)k ezen el veszet Kanczaja igen kóborló volt mindég Czoveken kellett tartani különben mindjárt el bodorgott [A. várca Sz; BfR 130/1 Dumucza Vaszia (38) col. vall.].

3. kb. jöttment; venetic; hergelaufen. 1843: Nagy boldonság töletek egy kóborló fejérnép^a szaván megindulni [Ez okon szükségesnek találta a biztosság legelőször is Kerpenyesre kiszállani, holott is a falusi közönségnek nagyobb részét . . . élőszóval felvilágosította az iránt, hogy minő tévutakra vezetettett légyen egy kóborló esméretlen fehérenép^b által [VKp 84, 108. — ^aVarga Katalin].

4. kb. portyázó; care face incursiuni; plündernd. 1600: Puelacher Istwan vram zolgaj (!) Janos . . . vallya Egyeb latorsagat nem thwdgya Az Bochkay Vram kóborló taboraban latta zemewel . . . igen rezegys vala [Kv; Tjk VI/1. 401]. 1662: a Nyírségben kóborló hadai is Zolyominak az váradi hadak és hajdúság által felvetettek és eloszlattattak vala [SKr 151]. 1690: Joannes Georgius de Begmansfelt suae Caesariae Majestatis officialis es . . . az Miltóságos Badensis Fejedelemtől el bocsáttatvaz ez országba(n) Szelyel kóborló, es pusztitto Kuruczoknak fel keresésére, es meg fogására, azok közül depraeandait elő Kglme ittis szekünkbe bizonyos szamu Kuruczokat [Szárhegy Cs; LLt].

5. harácsoló; jefuitor; (zusammen)scharrend | prédáló; prädalnic; plündernd. 1614: (A mv-i templomvár) fundálására az sok kóborló ellenség miatt nappal csak hozza sem férhettünk^a [BTN² 53. — ^a1602-ben]. 1653: a mi vala a kastélyon kívül, azt mind felkóborlá az hadi nép, mind lábós marhát s mind egyebet. Nagy András egynehány úttal felült sokad-magával és úgy verte, úgy vágta a kóborló népet [ETA I, 107 NSz]. 1662/1681: Örökös Östül maradt Erdőháti Iobbagyom igaz Urahoz való tökéletessége szerint Varamot Kemeny Janos kóborló Hadaitul, Elenségimtul többekkel edgyüt megh tartotta s oltalmazta [Vh; VhU 333 Zolyomi Miklós ad.lev.]. 1703: nemellyikünk mind az Personalis Contributiok miatt, mind az Kóborló Kuruczok miat s másként is elége megh Romlotunk [Fog.; UtI]. 1710: egy helyet fortificáljanak . . . és onnan . . . az alá s fel lézzegő és kóborló magyarokat dissipálják [CsH 93]. — L. még ETA I, 94 NSz; SKr 74; TML III, 178.

6. csapongó; care se abate de la subiectul în discuție; (umher)flatternd. 1828: (A szószolló) hogy egy a' Perhez nem tartozó kóborló gondolatokat a' tilalmas procrastinatio tekintetéből, beírjon — azután minden

remédium applicatioja nélkül attól elálva a' Pert tilalmas utakon huzza — arra sem uttya sem Jussa, sem a légitimált szoszollo, sem a' Pléniopotentiarius urnak nintsen [Ne; DobLev. V/1129. 2b].

II. fn 1. kóbor (ember); vagabond, hoinar; Stolch. 1666: Abban-e több haszna ő nagyságának, hogy azt a pusztja jószágot más kóborló s fosztók birják s huzzákvonják, hogy sem mint ilyen szegény hazafia? [TML III, 581 Ebeni István Teleki Mihályhoz]. 1680: Kraszna vármegyében a gornyikság felállított, kik afféle úti levél nélkül kóborlókra, szökött szolgálókra, jobbágyokra, lopokra vigyázzván, megfogják és Somlyóra^a behozzák [TML VI, 541 Kr követi ut. Horváth György számára. — ^aSz]. 1781: Furulyás Maphtye edj haszontalan kóborló . . . Kendbe ment. ott is ivott meg adossodott s el szököt [Esztyén SzD; Told. 6].

2. csavargó (ember); haimana; Strolch, Landstreicher. 1840: Ide valo Darabont István engemet ország, világ kóborlonak; 's vármegye ugato kutyájának mondott . . . én azért hogy ns v(ár)m(e)gye hajduja vagyok, — csak ugato kutya nem lennék [Dés; DLT 1008].

3. harácsoló, prédáló (ember); jefuitor, prädator, persoană care pradă/jefuiește; Plünderer. 1600: tetczik az theorwenek hogy azon megh eskeodgyek hogy eo^a azok keozeott^b az kóborlok keozeott nem volt se semminemeo kóborlast kart nem teott ez varoson [Kv; Tjk VI/1. 419. — ^aA fogoly-legény. ^bBocskai kóborló hada között]. 1601: Zamot akaruan vetnj Kerekes Balintal

hogy houa es mit dispensalt volna az zeoleore abbol az penzbeol, kit en kezeheoz attam, de rea nem vehettem Jlyen valazt aduan, hogy mind az eo penzeuel egywt hazanal az sok kóborlok el veottek volna [Kv; Szám. 9/XV. 22 Jer. Nekel sp kezével]. 1602: Noha ennek eleotte az Jühnak ez hataron valo lete tilalmas volt, mostan . . . az sok dulo kóborloknak naponkenth városunk keornieol nyargalasa miat it zenüedik [Kv; TanJk I/1. 412]. 1604: az eökeör maradoth az fölpeörös kezevel, Az alat az kóborlok el vittek [UszT 18/165]. 1664: az mi peng ezek között késérvessel még sok hamis njelvek moczkolnak bennünköt hamisul s czalardul mint ha mi hivattuk volna be azokat az kóborlokat ennek az szeghin Hazának pusztítására [UszLt IX. 75. 70 fej.]. 1677: Csavargó kóborlók, szegénységben élődk, minden uton modon meg-fogattassanak, sub poena flor. 500 [AC 253]. 1710: afféle kóborlok ki tisztitaván annál jobban folyhasson az eö Felsőe szolgálattya [KvLt I/198 a gub. Nsz-ből]. 1711: Valahun pedig afféle kóborlók, prédálók vagy fosztogatók és csak lézengők vagy csavargók hallatnak is passus nélkül . . . megfogják [SzO VII, 174 gub.]. — L. még SKr 88, 93, 151–2, 563; TML III, 162, 164, VI, 43, VII, 186, VIII, 500.

4. dézsmáló (ember); dijmuitor, persoană care fură (din ceva); mausende/stibitzende Person. 1595: Az kerteek, zeoleok, kóborlok, tarlozok feleol vegeztek, hogi se zwret vtan, se eleotte, se zent mihali nap vtan senki kertecken zeoleokban, semmi wdeoben ne merezellien menni es ott tarlozni, mert valakit ot kaphatnak ereös bwntetessel megh bwntetnek [Kv; TanJk I/1. 263].

5. szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktionen: ~jába elcsap bitangolni hajt (másnak a gabonájába becsapja/ereszti a maga marháját); a da drumul (unui animal la pășune); (ins Getreide eines anderen das eigene Vieh) hineintreiben. 1760: Csak el Csapta^a

Kóborlojában [Vadad MT; VK. — ^aA marhákát] * ~ (j)ában jár/vagyon kóborlóban/rég kerengőben van; a umbla haimana/haihui; im Herumschweifen befindlich. 1710: égy Oláh Gabor nevű Jobaggya Égy néhány Esztendeje Kóborlojában volt [Nyárádsztlászló MT; Sár.]. 1757: Sipos János két Esztendeig Felejtároskodván úgy szöket el s az ota kóborlojában vagyan [M.bölkény MT; Ks 4. VII. 8]. 1761: Job. Fugitivi Sándor Tamás ifju Legeny ennek előtte égy néhány hetekkel innen el menván, most kóborlojában vagyon [Krizba Br; BrÁlt Conscr. Dom. Törtsvár 836. — Binder Pál kijegyzése]. 1782: Todor ámbátor kóborlob(an) járt is gyakran, mind azonálalt Jobbágyi nevezetű s, kötelességet . . nem mellőzte | Todor is mikor kóborlob(an) nem járt . . kezdett az Méltóságos uraság rajta addig volt Jurisdictionja ellen rugodazni [M.fodorháza K; Eszt-Mk].

kóborol 1. kóborog; a hoinári/vagabonda; herumschweifen/streifen. 1641: Azután ismét odajövének ketten s még három ejtel bort kérnek . . . Még mondám, hogy mit kóborolnak éjjel annyit [Mv; MvLt 291. 288a]. 1684: Mivel hét esztendőktől fogua(n) nyavalyias Szabo Mihály csak periclitalt felesége Ratz Sofi miatt szama nélkül hagyta el mostis tsak szellyel kóborol mint hűtetlentől Ratz Sofitol absolvallyiuk [SzJk 201]. 1754: (A Rusz família tagjai) eleget kóborlottanak imit amot [Halmágy H; Ks 101]. 1778: A' Medjesi ón-gyártó tsak kóboról, ha haza jó-is, egy fél nap mulat, s menten megint el lábog mas felé [Szederjes U; TL gr. Székely László lev.]. 1783: Fattyu Thodor kóborolni szókött volt imitt amott az hol lehetett lakván, mind addig logoban volt mig uraság engedelmeiből házat építvén magának belé nem költözött [Kovácsi K; Eszt-Mk]. 1840: Molnár Tamás . . egész nap ott kóborlott [Usz; KLev.]. — L. még CsH 92; VKp 86.

2. portyáz; a face incursiuni; auf Streifzug gehen. 1705: Mindezek után Herbeville generál hirivel én Gyaluba^a felindulék, noha nemiben bátorságos vala, a kurucok majd minden éjjel inkább Gyalu körül kóborolván [WIN I, 644. — ^aK].

3. rabol; a jefui/práda; rauben. 1573: Anna Lakatos Antalne vallia Balasy gergel . . . Megh zolitia Imre deakot Mond gergel Myre hogi meg kóborlottad hazamat, Mond neky az felesége vay ne(m) kóborlottah hane(m) en hozattam ely Mint Marhamat [Kv; TJK III/3. 230]. 1604: Azt en ne(m) tudom ha kóborlottak Boros Ferencz es Giorgifi vr(am) az zekeren vagy ne(m), de azt tudom hogy Georgifi Peter az Peter Gereb kochy kerekenek singh vasaiban egy sakban hazahoz hozott vala egy falkat [UszT 16/28 Mart. Georgifi de Zataloka^a vall. — ^aZetelaka U]. 1614: Báthori Gábor^a

Az sok latrokat, hajdukat minden ok nélkül reahozá országára, szabadon hadja dúlni, fosztani, kóborlani [BTN^a 74. — ^a1613-ban és előtte]. 1653: Többször is kóborlottak ugyan csoportonként való hajduk . . a hajdu csak jött s ment, úgy kóborlott, a mit kaphatott a val e ment egyik csata, és két három óra múlva más jött helyébe [ETA I, 72 NSz]. 1660: Hazamnal kóborolván egy Ásztal feledet vit el [Sszgy; HSzJP]. 1677: Az új fogadott hadak dolgából ő nagyságának ezekről kell gondolkodni. . . . 2. A ki fizetést fel nem veszen, azokkal mit kell csinálni? már eddig kóborlott, bitanglott az ő nagysága

zászlója alatt [TML VII, 500 Teleki Mihály Baló Lászlóhoz].

4. (fel)prédál; a devasta; plündern. 1662: Sőt a kegyetlen, pusztításban, rablásban telhetetlen tatárság a Szamoson is általmenvén, az Érmellyének s Nyírségnek is egy darabját újokban is felnyargalta, rablotta, kóborlotta vala [SKr 659].

5. dézsmál; a vāmui; mausen, stibitzen. 1586: ez peter ez varos zeoleyet larta lopta zanzandekkel kóborlotta, egieb orsagokbanis tapasztaltat egieb sok Arolek lopasokis bizoniultatnak rea [Kv; TJK IV/1. 568]. 1594: Biro vram kialtassa megh, hogi senki . . semmi wdeoben, az kertekben ne talaltassek hogi ot kóborollion, tarlozzon, mert valakit megh foghatnak, erdeme zerent megh fizetnek neki [Kv; TanJk I/1. 239]. 1639: Zy Martonne . . monda hogy miért hagtatok az mas ember güpüien be . . szerreöl szerre kóborlottatok az mas ember szeölejet | Danit Istuanne, Szeöcz Danielne, es Munkaczi borbely Istuanne, kereztil jarjak az szeöleöket, es kóborlottak, es az en szeöleömbenis szakasztottanak [Mv; MvLt 291. 180a, 182a]. 1727: Ha valaki kerti vetement pusztitana es mas ember gyümölcsös kertit kóborolna, pusztitana lopna forint az büntetese [Kisborosnyó Hsz; HSzJP].

6. kb. harácsol; a práda/jefui; plündern, brandschatzen. 1805: az egesz falut el jesztven kóborlottak sokat a falun [Kovácsna Hsz; HSzJP Joan. Gaspar (40) jb vall.].

kóborolhat 1. kóboroghat; a putea hoinári/vagabonda; umherschweifen/streifen können. 1662: (A fejedelem) egy rész népével, mind Szendrőt, Regécet megrekesztette és kapuit betétette vala, hogy károkat belőlök ne tehetnének, kinn ne kóborolhatnának [SKr 243]. XVIII. sz. v.: A kinek van birtokában, Harom-négy talér markában, A bizony kóborolhat [EM XX, 498 Sándor János énekgyűjt.].

2. rabolhat; a putea jefui/práda; rauben können. 1662: a maga nemzetén való húzáson, vonáson, tolvajkodáson, kóborláson tanuló szabad legényeknek azelőtt hírek sem hallatott, hanem csak nemrégén, hogy minden rend, fenyíték nélkül a szegénységen minde-
nütt szabadosan kóborolhatnának [SKr 546–7].

kóboroltat 1. kóborogtat; a face sã hoinäreascã; herumschweifen/streifen lassen. 1618: (Fóth Mihályt) nem akarták annyi(t) aláfárasztani s kóboroltatni, hanem Trapezunton szállították meg [BTN^a 172].

2. raboltat; a face sã fie prãdat/jefuit; rauben lassen. 1653: A hajdukat Mihály vajda . . szabad nyereségre elbocsátja, hogy az országot égessek, rabolják és dúlják a mint akarják. Ez a Mihály vajda doiga nem vala Bástának akaratóból, és ugyan is megszóllította róla, hogy az országot ne dúlassa, kóboroltassa [ETA I, 60–1 NSz]. 1657: Bethlen Gábor . . Szeben városát az szászoktól minden igaz ok nélkül elvötte volt . . az várost felverette, kóboroltatta, prédáltatta és elfoglalta [KemÖn. 28].

kóboroltatás portyáztatás; incursiune; Streifzug. 1662: És hogy Rákóczi fejedelem hadainak főképpen Szatmár, Szabolcs vármegyéből, Ónodból s török nemzetre való csatázása, kapdosása s azon hatalmas nemzetségek kóboroltatásával való ingereltetése meg-

zaboláztatnék, palatinus nagy szorgalmatossággal kére-
tik vala [SKr 479].

koboz *táj* kobza; cobzã; Laute, Leier. 1638: ez az
süueges Iános egkor monda hogj haza megie(n) el hozza
az eõ kobzat s el mene egkor oda jöue az kobozzal | Hal-
lam . hogj kerkedet volna Csiszar Dani hogi az kob-
zotis el uettek az süuegestül az hatahoz uettek [Mv;
MvLt 291. 126b]. 1657: Munkácson azért vagy harmad-
napig vigan lakánk Balling . fejedelemasszony ott
lételekor, osztja vala az táncot, s járja is vala, kobzát is
elővette, kinek az akkori időben leghíresebb mestere
vala [KemÖn. 150]. 1873: kobza = lant vagy gitaresze-
rű hangszer [Hétfalu Br; Orbán, SzfLeir. VI, 136].

Szk: ~ *forma medály*. 1734: Edgy koboz forma mé-
dály melyben vagyon negyvenn négy rubint [Nsz; Told.
19]. 1735: Egy Arany koboz forma Médály 44. egy for-
ma Rubint benne [Marossztkirály AF; i.h. 2] * *kobzot
penget*. 1614: Lattam Igaz elege hogj czyokolta Imre-
phinet Bathori Gabor, az eölebennis wlt kobzotis penge-
tett az Azzony eleötte [Nsz; Vlt 53/5267 Cyprianus Sey-
ler (21) udv. fam. és musicus vall.].

kobzos *táj* kobzás; cobzar; Lautenschläger, Leierspie-
ler. Szn. 1597: Borbely Benedek Kobzos Iános legénye
[Kv; Tjk VI/1. 50]. 1611: Borbely Janos Alias Kobzos.
Bihari Borbely Mihály, Kobzos Borbely Janos Vra(m)
Legénye [Kv; Tjk VII/2. 25]. 1613: Joanne Borbely vul-
gõ Kobzos. Joanne Barbely alias Kobzos [Kv; PolgK
124]. 1616: Joannes Tonsor alias Kobzos. Kobzos Janos
[Kv; Tjk VII/2. 335, 341]. 1625: Keozep uczaban ...
Kobzos Janos haza [Kv; RDL I. 126]. 1629: Kobzos Ja-
nosne Katha Azzony [Kv; Tjk VII/3. 15]. 1648 e.: Mes-
ter emberek Kobzos Jakab. Hegedüs Gergely^a
[BesztLt XVII. sz. kelt. ir. II. 293. — ^aI. Rákóczi György
udvarnépe között]. 1655: St. Kabzos [Kv; CartTr II] |
Kobzos István [Kv; i.h. 889 Mich. Csepregi (53) vall.].
1666: Waradi Borbely Ferents (!) relictaia Kobzos Sofia
Asszoni [Kv; KvRLt VII. 6. 7]. 1670: Kobzos István
Colosvári edgyik Hüteös Assessor [Kv; JHbK
XXIV/25]. 1684: néhai Kobzos Tamás Nemes fundusa
[M.borosbocsárd AF; Incz. V. 51a, 52a]. 1689: Kobzos
Tamas [Szökefva KK; Szád.]. 1696: St. Kobzos senior
civitatis Colosvar [Kv; KvTokl. II, 398].

kóc . Hn. 1699: Kocz vápa nevű helyben (sz) [Szent-
demeter U; EHA].

koca 1. scroafã; Sau. 1656: Eöreg Artany Nro 22.
Eöreg fias disznó Nro 21. Koca Nro. 28 [Doboka; Mk
Inv. 11]. 1681: Öreg kan Nr. 3 ... Öreg koca Nr 26.
[Vh; VhU 569]. 1745: Havasalföldi kan Sertés nro 1 ...
Efféle öreg koca no 2 Efféle esztendős artány nro 1 Effé-
le esztendős eme nro 4 [Marossztkirály AF; Told. 18].
1765: Piros koca [MNy XXXVI, 198]. 1810: egy nagy
kotzája a' bennulás mellett megis vetett [Dés; DLT 82].
1811: két Eme Sertés v. Kotza [Mezőcsán TA; LLt
12/9]. 1813: Esztendőre menendő Kotza [Alpestes H;
Told. 18] | egj nagj Kesej kotza [Ádamos KK; Pk 5].
1819: egy rüdeg sertés ol melyben tanáltnak
... Nagy Kan nró 3. Gönne vagy Kótza nró 23 Artány
nró 12 [Baca SzD; Tsb 6]. 1827: 1827dik Esztendőben

Xber 4 kén Gyerő Wásárhelyre^a Telelésre indította (!) a
Zsertések (!) lévén eszerént Nagy Katza 7. 2 Esztendős
Katza 18. 2 Esztendős Artán 4. Dto. Kann 2. Esztendős
Katza 5 [Csapó KK; RLt. — ^aK]. 1839: lévén egy fejr
kotzája az őszszel meg maladzott [Dés; DLT]. 1845:
Nagy vén katza [Lunka KK; EMLt].

Szk: *ez idei* ~. 1681: Ez idei kocza Nro 20 [Vh; VhU
569] * *magló* ~. 1836: Egy maglo kotza malattzával
Rh fl. 30 [Kv; Pk 3] * *malacos* ~. 1791: In Martio . a
Malaczos koczákra Udvarba s Majorba lévő hizo, és rü-
deg Majorságokra 67 véka Csős Török Búza [Ks 108
Vegyes ir.] * *malac(o)zó/maladzó* ~. 1748: adának
... egy fejr szörű malaczazo Koczát [Hosszútelke AF;
Kath.]. 1810: egy Maladzó kotzája meg dagadt volt
[Dés; DLT 82]. 1813: Malatzo nagy katza [Alpestes H;
Told. 18]. 1827: Van nagy 6 malatzo Kotzák (igy!)
[Mocs K; i.h. 39] * *meddó* ~. 1824: Egy fekete meddó
Katza [Fugad AF; HG Mara lev.] * *rideg* ~. 1797: A
Diszno olban négy rüdeg kotza, és négy Malatzak ...
Két Kóvér Sertés [M.igen AF; DobLev. IV/777. 19].
1849: Egy rüdeg kotza negy fél esztendős malatzával
[Dés; DLT] * *tavalyi* ~. 1681: Tavalyi kocza Nr 24 [Vh;
VhU 569].

2. kocamalac; purcea; Jungsau. 1751: Egy katza
Disznó, ennek három malatza ketteje Artán, edgyik
Katza [Esztény SzD; Told. 25].

3. 1881: Azt nem is mondom neked, milyen igazán
örvendenék, ha hébe-korba írnl. Nem olyan „koca” e
mesterség. Sok hasznost lehet elérni vele — s már ez
okón is érdemes, hogy értelmes ember foglalkozzék vele
[PLev. 91 Petelei István Jakab Ödönhoz].

◇ Szn. 1614: Kocza Janos Ar(vaia) ppix. Kocza Tha-
mas Ar(vaia) ppix. Kocza Varga zs. Kacza János zs
[Tusnád Cs; BethU 442]. 1622: Kocza Thamas az Na-
giobik [Kozmás Cs; BLt] | Kocza Thamast es Jakabotis
tudom hogj Beczj Palnet mint Jobbagi ugj szolgaltak
[BLt 3 Blasius Chyobod de Kozmas (40) ppix vall.].
1751: ennek előtte cir. 30 esztendővel ez Nms Somlyai
Reformata Ecclesiab(an) Belső hivatalb(an) az az Osko-
la Mesteri szolgálatb(an) szolgált Nehai Botzoni alias
Kotza Gergelly négy esztendőig ... maga Nehai Bo-
tzoni Kotza (igy!) Gergelly Ő kglme is ennek előtte cir.
20. 22 esztendővel ugyan ezen Nms Kraszna V(ár)-
(me)gyéb(en) Ilosva nevű Helyiségb(en) Papi hivatallyá-
b(an) decedalt [Borb. II].

kocadisznó kocasertés; scroafã; Mutterschwein, Sau.
1681: Ezen esztendőben esendő Aldoza Csötörtökre,
fellyeb meg irt ne(m) adozasokert adnak husz io öreg
disznokat, melynek Tize legyen kocza disznó, kilencez
artany es egy io öreg kan [BFR Thuroczi András közbi-
ró, Désfalván^a lakó kezével. — ^aKK]. 1687: Két öreg
kocza disznót, Tiz süldőivel együtt [Déva; Szer.]. 1751:
Egy katza Disznó, ennek három malatza ketteje Artán,
edgyik Katza [Esztény SzD; Told. 25]. 1757: Kotza
Disznok nagyok hizok [Pusztasztmiklós K; Berz. 3. 1/9].

kocagönne kocadisznó; scroafã; Mutterschwein, Sau.
1814: Az Curián Nap kelet felől egy Maglo Sertesek-
(ne)k valo Diszno pajtaj (!) ebben vagyon ... Négy
Nagy kan ... tizen hat Nagy kotza ... két fejer esz-
tendős kotza gönne [Mezősályi TA; RLt].

kocamalac purcea; Jungsau. 1791: Más fél Esztendő Kotza Malatz Nro 5 Esztendő Kotza Malatz Nro 7 Esztendő Artány Malatz Nro 9 [Nagyalmás K; JHbK XXIX/37]. 1794: Tavasz Kis Artány és kotza Malatzak [Nagyfalu Sz; CU]. 1805: Egy Tarka Erme és egy veres Két Kotza Malatz [A.jára TA; BLt 9]. 1842: Ideji artány malatz 18. Ideji kotza malatz 17 [Uzdisztpéter K; TGSz 33].

kocasertés kocadiszno; scroafă; Mutterschwein, Sau. 1760: Kendben ... Az múlt éjszaka egy jó koca-sertés ... a pap kertibe ment [RettE 110]. 1765: két öreg kotza Sertés [Mv; Sár.]. 1804: a Dési Ur ... Basa nevű kortsomárossa 4 Malatz és 1 kotza Sertéssei örökké a Czitz hegyi Szőlők aijába jártak és keringettek minden Pásztor nélkül [Dés; DLt 82/1810] | Négy Nagy Kotza Sertés és hat Süldök [A.jára TA; BLt II. 11]. 1839: Én az előmbé állított sárgás kotza sertést esmérem [Dés; DLt]. +

Szk: rideg ~. 1808: az elsőkött Kiszo Iuon Marháibol többet hajtatnak bé ... egy rüdeg kotza Sertésen kívül? vagy nem? [Szászkerked K; LLt vk].

kocásüldő scroafă tinără; Jungsau. 1791: Esztendő Artány Süldő ... Nro 2 ... Esztendő Kotza Süldő hízóban Nro 3 [Nagyalmás K; JHbK XXIX/37]. 1811: Artánj süldök Kotza süldök [Ádamos KK; Pk 5].

koccanás horpadás, ütődés; turtire; Verbeulung, Einhöhlung. 1846: Egy magos arannyozott Findsia a felsőin egy kis kocczanás [SLt].

koccant szk-ban; in construcții; in Wortkonstruktion: ~ a nyelvben táj, elav kocsint (nyelvhibát ejt); a face greșeli de limbă; Sprachfehler machen, fehlsprechen. 1823–1830: Mondom, hogy Bethlen Elek vagyon, azonban még kettőt-hármat szólván együtt német nyelven, észreveszem, hogy ő nem született német, mert koccant a nyelvben. Megszólítam magyarul: Az úr magyar? Ő is magyarul kérdi: Talán az úr is magyar? Mind a ketten igennel felelünk, s nagyot kacagtunk [FogE 244]. — Vö. a koccsant és kocsint címszóval.

kocka 1. játékkocka; zar; Spielwürfel. 1628: Egy Os tabla, karikaiaual, koczkaiual [Gyafu K/Kv; JHbK XII/44. 1]. 1788: Egy viseltes ostábla kotzka nélkül [Mv; TSb 47]. 1880: Nagyon örvendek, hogy kevesen folyamodnak, s hogy e szerint nem valószínű, hogy vakot üssön a kocka (be furcsa kockáik lehetnek a mi őseinknek, melyeken egy vak lapnak is kellett lennie, mert a mai kockának mind hat lapján látni pontokat, s legalább egyet) [KW. Arányi Lajos nyil.].

Szk: ~t vet. 1704: Azt is ma hozták hírül, hogy az sok kapitányok kockát vetnek egymás között, hogy melyik mely felé megyen, mert különben nem egyezhetnek meg, mindenik első akarván lenni a dologban [WIN I, 155]. 2. kockajáték; (joc de noroc cu) zaruri, barbut; Würfelspiel. 1710 k.: Nevetség, híjabavalóság és játékra, mint akármely gyermek és ifjú, felettébb hajlandó, sőt vásott és a játékokban telhetetlen s fáradszató volt az én gyermekségem és felserdült ifjúságom; de nem vesztég ülő, mint a kocka, kártya, szák, sakk, micsoda, hanem a testnek ingatásával járó játékokban gyönyörködtem,

mint a labda, forgattyú, parittyá ... nyíllal való lövöldözés és madarászás, etc. [BÖn. 501]. 1732: ezen palotának két aijai felett két felől az ajtó Szemöldök párkánján vannak heljhezette két világi gjönjörűségekben magokat mulatozo, edgik pénzél kevélykedő, másik koczkában gjönjörűkődő, kaczagva bolondok ábrázattját representalo effgiesek [Köröd KK; Ks 12/I]. — L. még Blm. 987; CsH 463.

Szk: ~ban/t játszik. 1573: Cheres Iacab es Payor Istwan ... valliak hogy Eok ketten wlnek volt az kapw keozet hwl az Nyreok mywelnak lachanak volt ketten kocikat [Kv; TJK III/3. 78]. 1583: Marthon Deak es Tauszner Lukach ... valliak, Menenk Calmar Ianoshoz ... Hat ot vagion Semmy Iacab, es kocikkaban laczanak eg Massal [Kv; TJK IV/1. 169]. 1593: Aztalos Lukach vallia ... Albert Marton ... kartiat kocikat jacczot korchomakon [Kv; TJK V/1. 421].

3. szk-ban; in construcții; in Wortkonstruktionen: ~n forog veszélyben forog; a fi in joc/primejdie; in Gefähr schweben. 1847: sokszor még az életem is kockán forgott, mivel a felséges királyi guberniumtól parancsokat jött a három helyből való kiirtásom eránt [VKp 155]

* ~ra hagy veszélyben hagy; a lása/pune in pericol; in Gefähr lassen. 1662: Szendrőből is praesidiumát kihozzatta vala, nem akarván azokat is kockára hagyni ha harcot kellene állani [SKr 221] * ~ra hányatik kockára tétetik; a fi in pericol/periclitat; aufs Spiel gesetzt werden. 1710: Látván Zrínyi Péter a fejére következő veszedelmet, elbúsulván azon, mely álnok practicával csalatott le lábáról páter Forstall által, a császár assecuratóriája ellen feje s jósága kockára hányatott, olyan levelet ir rabságában a császárnak ... melyet senki szánakodás nélkül nem olvashat [CsH 83. — "A Wesselényi-féle császárelenes szervezkedés tagja, 1671-ben kivégezték] * ~ra kitesz/vet kockára tesz; veszélyeztet; a pune in pericol; aufs Spiel setzen, gefährden. 1657: És vajha nagyságodat is megnyerhetném s vihetném Istennek és az hazámnak, bizonyára kész lennék életemet érette kockára vetni [KemÖn.119. — "Pázmány Pétert]. 1710: Béli Pál ... inkább akará magát s egész házát kockára kitenni, mint hazáját szemlátomást elveszni megengedni | a fővezér is nem jovallja vala, hogy egy ember kedviért az egész birodalmat kockára vessék [CsH 133, 453]. 1758: Annyira szerettem akit hozzám sincerusnak tapasztaltam, hogy véretem, becsületemet érette kockára vetni nem irtóztam [RettE 79] * fordul a ~ vhogyan alakul a helyzet; a se schimba situația/calimera; das Blatt/Blättchen wendet sich. 1676: Páter Jósát az én tetszésemből nem most bocsátának ki s bizony meglátnám, mint fordul a kocza [TML VII, 185 Vesselényi Pál Teleki Mihályhoz]. 1759: Csakhamar másképpen fogott fordulni a kocka, mert azóta többet effélét nem volt szükség írni, bár ezt is hagyaták volna el a jámborok, mert az effélével csak irritáltatik az ellenség [RettE 84. — "Az ellenséget gúnyoló versezetet] * vakot üt a ~ vakot vet a kocka (nem sikerül vmi); a nu reuși ceva; etw. mißlingen. 1880: Nagyon örvendek, hogy kevesen folyamodnak, s hogy e szerint nem valószínű, hogy vakot üssön a kocka [KW. Arányi Lajos nyil.].

4. bövség ~ja. 1811: Az Emberi Nemzet, bizony, úgy alkatott, A' bövség kotzkája, ha vét neki hatot A' kemény, és erős munkát el-mellőzi; De kezdje keményen tsipni a' lug nyakát, ... Mindjárt a' munkáját seré-

nyen dolgozza, És meg-kettőztetett erővel fog-hozza [ArÉ 21.].

◇ **Án. 1674:** Koczka (vizsla) [EM XLIX, 535]. 1676: Koczka (ua.) [i.h. 536].

kockafánk fánkfajta; un fel de gogoasă; Art Pfannkuchen. 1753: koczka fánk(na)k valo hat darab pléh forma nro 6 [Mezőzáh TA; Told. 18].

kockaforma kockás minta; model în carouri/formă de pătrățele; Würfelmuster. 1682/1687: Attam ... kett kender uaszon koczka formara szótt Uy abroszokat, de ezek nem uoltak megh őszue uarua [Fog.; Borb. II. Rákos Anna kel.]. 1722 k.: vagon harom kender vaszon Abrosz, az edgyik Sáhos Koczka formara, a másik negy nyüstes, kék es veress fejtő vagon beleje Szöve, az harmadik sima vaszon, elegyes fejtőből valo agak vadnak benne varva [Beresztelke MT; Görgjk 80].

kockahím kockás minta; model în carouri/formă de pătrățele; Würfelmuster. 1732: Tompa Miklosne Aszszonyom is adott egy koczka himre szótt abroszt a neve fel van varva [Kisborosnyó Hsz; SVJK].

kockajátszás kockázás; joc de noroc cu zaruri; Würfel. 1577: Az koczka kartya Jaczas felol eo kegmek vezgetek hog affele lezegeo leoweweny legent ky korchyoma(n) iazyk es dologra ne(m) Iar, azt az kalitkaba wytesse be eo kegme Byro vram [Kv; TanJk V/3. 154a].

kockájú vmilyen kockás mintájú; cu desene în formă de carouri, cadrilat; von/mit irgendeinem Würfelmuster, gewürfelt, kariert. 1809: Egy fejr koczkájú Szikszákos pergált viganó | Egy köntösnek való tarka koczkájú párisi Lévantín [Koronka MT; Told. 19]. 1819: Kék házi Sáhos apro koczkaju abrosz [Kv; Pk 3]. 1837: Nagy koczkájú rozssá Cseléd abrosznak valo 48 sing [Szentbenedek SzD; Ks 88. Oszt. 8]. 1840: Egy Fersing veresses koczkájú Egy Fersing koczkás jó [Dés; DLt 1590].

kockáltatás szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktion: *élete* ~ a élete kockáztatása; cu riscul vieții sale; mit Lebensgefahr. 1671: urunk ő nagysága az fő vezérhez küldött vala azon faluk végett, micsoda életnek kockáztatásával vittem végben azt az utat [TML V, 657 Naláci István Teleki Mihályhoz].

kockás I. mn I. kocka alakú; în formă cubică; würfel(e)lig. 1714: Scofiomos koczkás gomb nro 18 [Kv; Pk 6]. 1789: Vagon egy fél singes koczkás Zöld festékes jo vas Sorkas, záros persellyes Ladátska, benne egy kis tojoka Iskotulja [Abásfva U; EMLt]. XVIII. sz. m. f.: két öveg etzettel teli viola az edgyike az másika rosa etzet fél ejteles koczkás öveg 1 Fertályos 1 [Szentdemeter U; LLI].

Szk: ~ *tészta*. 1823–1830: a gazdaasszony ... életvette a bográncsot felakasztotta két ágos fa közti a tűz felibe, szallonnát aprított, a bográncsba hányta ... midőn a tepertűs, zsíros víz felforrott, egy ruhatarisnyából kockás tésztát vett ki, melyet még otthon Debrecenben készített, ebből jó bővön hány belé a vafazékba, aztán kitálolta [FogÉ 265–6].

2. kockamintás; cu desene în formă de carouri, cadrilat; kariert, gewürfelt. 1728: Abrosz koczkás retzes Bethlen Sofi Asszsz(onyom) coll(atuma) [Oltszem Hsz; SVJK]. 1746: Egy asztal keszkenyő koczkás, melly(ne)k egyik rendbéli táblája aranyas, körül fejr recze vagon [Uzon Hsz; i.h.]. 1793: egy drap d'or Lajbel, selyemmel elegyes koczkás viragos [TL Conscr.]. 1807/1818: Selyem Nyak keszkenő koczkás [Mv; Told.]. 1830: Ágytakaró: szótös kék koczkás három [Ms; i.h. 19]. 1842: Kis Juliánának sárgás szemibe huzatt keszkenyő a fején, sárgás spanyalét koczkás ujas [DLt 1019 nyomt. kl].

Szk: ~ *abrosz*. 1637: Egy koczkas Sahos haromszel abrosz f. — d. 75 [Kv; RDL I. 24]. 1693: Egy koczkas sahos abrosz [Ne; DobLev. I/38. 8b]. 1811: Egy fejr fain Sáhos, koczkás abrosz, igen finum kötött [A.ilosva SzD; SzConscr.] * ~ *asztalkeszkenő*. 1652: Nyolcz koczkás asztal keszkenő [Ns; IB X. 2 Bethlen István lelt.]. 1789: vettem kezemhez ... 2. Tutzet koczkás vékony asztal keszkenőket [Meggyesfva MT; JHb XLVI/1 Torma Éva kel.]. * ~ *báronylájbli* kockamintás báronymelvény. 1850: Egy fekete posztó, sinórral kivarott magyar lájbli ... Egy fekete, nehéz atlasz lájbli ... Egy sötét zöld, nehéz bárony lájbli Egy koczkás bárony viseltes lájbli [Mv; DE 2]. * ~ *bujavászon-abrosz*. 1763: edgy végh Koczka buja vászon Abrosz [Ns; Szer. özv. Harsányi Sámuelné Tisza Ágnes inv.] * ~ *cic* kockamintás kartonszerű gyapotkeme. 1839: 12 sing veres tizt 12 sing koczkás tizt [Körtvélyfaja MT; LLt] * ~ *fersing* kockamintás felsőing. 1856: Varga Susi fizetése ... 2 fersing lajbistol egyik karton egyik koczkás

Kotzkás fersing [Körtvélyfaja MT; LLt] * ~ *forma*. 1768: Kotzkás formába szót veköny (!) Abrosz [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 116] * ~ *futa* kockamintás kelme-fajta. 1630: Bolgar Janosne szolgálja hozot teőreők országbol ... 10. végh koczkás futát ... d 24 52 végh veres futa Eöuet d 48 ... 200 végh keoz apro futát ... d 48 [Kv; Szám. 18b/IV. 64] * ~ *gyolcsabrosz*. 1726 u./1770 k.: A(nn)o 1720. Szamosujvárb(an) lakó Szabó Ferentz Ur(am) s Felesége Szász Kata Aszszony adtanak a Némethi Eklésia számára Lengyel Ország, Sáhos koczkás gyóltas Abroszt [Szamosujvárnémeti SzD; SzConscr. 186] * ~ *háizszótt*. 1839: A Hálóházban egy koczkás házi szóttel bé vont divány [Kv; Ks 73/55]. 1841: A Háló házban ... Egy koczkás házi szóttel bé vont divány [Egeres K; Ks 89] * ~ *háizszótt-iberok* kockamintás háizszóttos kabát. 1818: Egy kék koczkás házi szótt ujj Iberok [Kv; HG Ádámosi Végh lev.] * ~ *ingváll*. 1788: egy koczkás virágos Slajer belső gallér, egy pár koczkás virágos Ing váll [Mv; TSb 47] * ~ *kanapé* kockamintás kelmével bevont kanapé. 1835: Egy veress Sráfos koczkás Kanapé [F.zsuk K; SLT Vegyes perir.] * ~ *karton-derekali*. 1819: egy kék Karton Koczkás kisseb derekaly [Kv; Pk 3] * ~ *kenderabrosz*. 1816–1817: Vagon egy 3 szélyből tót kötésekkal egybe foglalt koczkás kender Abrosz [Szentgerice MT; Palotay 21] * ~ *keszkenő*. 1820: Tiz kézbéli koczkás szóttos keszkenyők 20. Rf [Árkos Hsz; HSzjP] * ~ *kittel-vánkoshaj*. 1625: Egy uiz kittel wankos hai rosas cifraiu f. —/80. Más egy koczkas kittely wankos hai f. —/60 [Kv; RDL I. 126] * ~ *kreditor* kockamintás kelmefajta. 1789: (A) Lallybli virágos és Kotzkás Kreditor, bérléssel [Mv; ConscrAp.

21] * ~ *kreditorkaput* kockamintás felsőkabát. 1781: Egy Lang szín kotzkás Creditor kaput [Mv; Told. 9a] * ~ *lajbli* kockamintás mellény. 1769: Csik Sz. Simoni Endes Josef ur(am) Paludgyai Josef nevű Szakácsa . veres koczkás lajbliba . . . elsőkvén [Uzsl. XIII. 97] * ~ *lengyolcs-abrosz*. 1816: Takáts szőtte kotzkás len gyóltos dufla Abrosz [Szentgerice MT; UnVjk] * ~ *merinó-bunda*. 1823: Kotzkás Merinó ujj Bunda két Rókával és tarka prém bélésel [LLt Csáky-per 601. L. 1] * ~ *patyolat*. 1804: két slesiai gyolts also fersing egyik varot patyolattal, a' másik kótkás patyolattal garnirozva [Koronka MT; Told. 19] | 4 nagy felső keskenő edgyik közölök fejr kotzkás Patyalatt [M. köblös SzD; RLt Mohai Farkas hozomány-elism.] * ~ *patyolat-ingváll*. 1788: Egy pár duplás Patyolat Tászló, hozzá való belső gallérral, ki ritkázva, ehez való varrott udvari gallér, hozzá való kotzkás virágos patyolat Ingváll, és sujtásos virágos patyolat kötő [Mv; TSb 47] * ~ *petine* (t) kockamintás kelmefajta. 1809: Egy Köntőnek való fejr kotzkás Petinét [Koronka MT; Told. 19] * ~ *petine-fátyol* kockamintás fátolyfajta. 1805: 16 1/2 sing Kockás Petine széyes Fátol 5 1/4 Sing széyes Virágos Petine fátol [Mv; i.h. 74] * ~ *selyem-keszkenő*. 1829/1830: Egy rojtos, kotzkás, selyem keszkenő [Zabola Hsz/M. régen MT; TLt Közíg. ir. ad 196 néhai Darnóti Jánosné Náláti Anna ing.] * ~ *selyemköntös*. 1810: Egy olaj szín Slepkes Kotzkás selyem Köntös [Kv; Berz. 20] * ~ *slájer*. 1758: Két pár veszszős Sláér Ingváll . . . Egy pár koczkás Sláér [Nsz; TSb 21] * ~ *slájergallér* → *ingváll* * ~ *sponyolét-darabocsa* vmilyen kelme-darabocsa. 1841: Kék kotzkás Sponyolét dorobotska [Dés; DLt 466] * ~ *struck-nadrág*. 1850: Egy koczkás struck nadrág Egy mellertes struck nadrág [Mv; DE 2] * ~ *szél*. 1841: Egy ujj Keszkenő fejr földje fekete kotzkás széllal [Dés; DLt 466] * ~ *szőrnadrág*. 1850: Egy koczkás, fejreres birka szövetű szőr nadrág [Mv; DE 2] * ~ *szőrnnyakkeszkenő*. 1840: Visel világoskék 's virágokkal peytegetett szoknyát setét koczkás szőr-nyakkeszkenőt [DLt 702 nyomt. kl] * ~ *szőrszőnyeg*. 1849 k.: Kotzkás szőr szőnyegek kaszteren és kis asztalon [Dob-Lev. V/1280] * ~ *tót abrosz*. 1816–1817: Egy kotzkás ró'sa's igen szép újadon új egy Szélbeli Tóth Abrosz [Szabéd MT; Palotay 22] * ~ *tüll-főkötő*. 1816: Kotzkás dül fokötő . . . 25 xr [Kv; Born. IV. 41] * ~ *vászon*. 1714: Kotzkas Vaszonnjal borított Párna [AH 54] * ~ *viganó*. 1818: Egy veress kotzkás házi szőtt rongyos viganó [Kv; HG. Sylvester Györgyné Ádamosi Végh Zsuzsánna halála után a kel-ből a családnak visszaadott holmik között] * *krakkai* ~ *abrosz*. 1816: Egy Krakai kotzkás rojtos végű Abrosz [Iszló MT; UnVjk 178].

3. kockázott; cu pátrájele; mit quadratischem Muster. 1668: Egy merőn Arannias Koczkas pohar [Mk Kapi György inv. 5]. 1756: romlando félben lévő Koczkás enyvezett Ajtaja Nyilik bé vulgo az Ur Házában [Branyicska: H; JHb LXX/2. 18]. 1802: Egy Diofa négy szegű kotzkás jázdó kis asztal négy Lábakon [Ne; DobLev. IV/858. 4b].

4. kockalapokból kirakott; acoperit/pardosit cu plăci cubice; mit quadratischen Platten belegt. 1823–1830: Aki ide^a be akar menni, az ajtón kívül törölje meg a kezéhez a papucsát, mert a pádimentom igen fain

viaszozott kockás farakás [FogE 183. — ^aA drezdai könyvtárba].

5. kockajátékot üző; care joacă zaruri; Würfelspiel spielend, würfelnd. 1805: Bethleni Leopold nevezetű kotzkás sido városunkon vásárok, és más alkalmatossággokkalis kotzkás Játékával kiket tsalt légyen meg nyomtassák ki [Dés; DLt].

Szn. 1646: Koczkas Gergely [Kv; Tjk VIII/4.63].

6. ~ *játék* kockázás; joc de noroc cu zaruri; Würfelnd. 1805: Bethleni Leopold nevezetű kotzkás sido . . . kotzkás Játékával kiket tsalt légyen meg [Dés; DLt].

II. *fn* kockajátékos; persoană care joacă zaruri; Würfler. 1774: Az ide való Motsi^a Sokadalom mit hozna Esztendőt átal bizonyoson nem tudjuk az Palinkások Taxát annyit fizetnek a mennyiben meg alkhatnak a kik Hordoival szokták sokadalomra hozni a Pálinkát, hasonló képpen kotzkásokis mikor vadnak hol 5. hol 6. hol 7. marjastis (: a mint Tiszt Uraimokkal egyezhetnek :) fizetnek [Szépkényerüsztmárton SzD; KS Conscr. 102–3. — ^aK].

kockásan 1. kockamintásan; cadrlat, cu desene în formă de carouri; gewürfelt, kariert. 1635: egy ueresses rosason szeőtt es kottzkason szeőtt Vankos hey f. 2 [Kv; RDL I. 107]. 1717 k./1770 k.: Más abrosz kék fejtővel szőtt . . . Negyedik kotzkáson szőtt Sahos abrosz [Virágosberek SzD; SzConscr.]. 1803: Sáhos kotzkáson szőtt két szélyből álló, a' közepin Toth kötéssel egyben foglalt Abrosz Len gyoltsból való [Szőkefva KK; Palotay 20].

2. kockás hímesen; cu desene în formă de carouri; mit Würfelmustern. 1697: Zöld Selyemmel s arany fonállal koczkáson varrott vékony gyolcs uj Parna haj [Szentmargita SzD; KGy]. 1699: Egy koczkassan arany fonállal karmasin szín Selyemmel es arany fonalas retzével varrott abrosz . . . Egy retzéből s gyolcsból kotzkáson varrott fejer tsipkével körül vett abrosz [Kv; KvRLt X. A. 43b].

3. kockázva; (dispus) în carouri; gewürfelt. 1756: A Boltinak Eszak felől való oldalában vagion egy Vak Ablak mely környül Deszkával meg béreltetvén, vagion feyyo Deszka két felé nyilo kotzkáson Párkányozott Ajtaja két két Vas sorkokon fordulok [Branyicska H; JHb LXX/2.21].

kockavetés kockadobásos sorshúzás; tragere la sorji prin aruncarea zarurilor; Losen durch Würfelnd. 1761: Ezek szerént tehát a' fenn meg irt Nyilak meg alván, ha Atyafiságosson meg nem egyezhetnének akar Kotzka vetés, akár Nyil Vonás által elottünk kiki maga ráta reszit obtineálhassa [H; JHb XXXV/40. 9].

kockáz kockásan mintáz; a decora cu pătrăjele; gewürfelt/kariert mustern. 1809: adott^a . . . Egy fejr patyolat alsó keszkenőt, veres tafotával kockázva . . . Ur asztalára [HbEk. — ^aA hagymásbodoni ref. ekléziának].

kockázás 1. kockás mintázás; decorare cu pătrăjele; würf(e)lige/karierte Bemusterung. 1803: Egy ujnitksa szelessegu kötéssel egyben foglaltatott Sáhos kotzkázással szőtt Abrosz [Désfva KK; UnVjk 187].

2. vmilyen kockajáték; joc de noroc cu zaruri, barbut; irgendein Würfelspiel. 1870 k./1914: minden isko-

lának megvoltak speciális játéakai ... itt csak a nevüket említem meg ... kockázás ... kigyófarkozás, kótyázás, kukkózás^a [MvÉrt. 17. — ^aFolyt. a fels.].

kockázhatik kockajátékot játszhatik; a putea juca zaruri/barbut; Würfelspiel spielen können. 1756: Henter István Uram azt mondá nekem: Eb attáért kockázhatom én, mert elég pénzem van [Kv; Mk IX Vall. 132].

kockázik 1. kockajátékot játszik; a juca zaruri/barbut; Würfelspiel spielen, würfeln. 1756: Láttam midőn ... Németi István Uram kockázott Borbély Tamással, el vesztett négy Species aranyakat | Tóbiás Patikárius Uramnál Németi István Uram igen bővön forgatta az aranyakat, és kimillettlenül kockázván, számban sem vette az aranyakat | Németi István kockázott is szüntelen, 's tsak amúgy pengette az aranyakat [Kv; Mk IX Vall. 36, 37, 52].

2. ~ a veszedelemmel játszik a veszedelemmel; a se juca cu focul; mit der Gefahr spielen. 1810: ezen hajto pénznek csekély volta aztis okozza, hogy még bé hajtokra sem tehet az Ember szert, ezen kívül az illy alkalmatosságokban való szolgálatra sem igen bátorzkodnak magokat réá venni a miatt hogy néha meg is támadtatnak, és akkor az Embernek minden világi vagyonnál drágább élete, tsak oltso krajtzárban kockázik a' veszedelemmel [H; Ks 117 Vegyes ir.].

3. "1650: Hallottam hogi azt mondta Barlabas Peter hogi hiszem nagy dologh hogi Szombatfalui uram kockázik az peres hazon, azt en bizony nem adom, mert en megh vettem Kouacs Thamasnetol s az fiatal Nagi Peter, Kouacz Janos Biro benne még megh nem czenaltak az Leuelet rolla [UszT 8/64. 35a].

kockázó-asztal kockajátékasztal; masă pentru joc de zaruri/barbut; Würfeltisch. 1761: Az Ur Házában Kockázó asztal Labastol fiók nélkült [Szentmargita SzD; Ks 18. CII].

kockázó-tábla kockajáték-tábla; tabla jocului dame; Würfelbrett. 1632: Egi zeöld festet kockazo tabla N. I [Fog.; UF I, 139].

kockázó-tányér játékkocka-tartó tányér; farfurie pentru zaruri; Teller für den Spielwürfel. 1758: Két kockázó Tányér [Nsz; TSB 21].

kockáztat 1. veszélyeztet; a periclita/risca, a pune în joc/pericol; gefährden. 1658/1800: Mind az által gyakrabban azokon szokta boszuját állani, az kik az hartzoknak bizonytalan ostablaján kockáztatván életüket, ugyan ingerlik s szorgostatták, azt az el távozzhatatlan kaszást [Gyf; BLt]. 1668: Mi egyáltalján, Teleki uram, senkiért az mi személyünköt és országunkot nem kockáztatjuk [TML IV, 309 a fej. Teleki Mihályhoz]. 1706: nemis bátorságos annyi pe(n)zt kockáztatni, hamar meghis fozhatnak utáb(an) [UszL XIII. 94]. 1712: (Az emptornak) nem kellett volna penzet kockáztatni, olyan jóságot vásárolván, az melyben az venditornak el idegenyítésére autoritása nem volt [Torda; JHb XV/6].

2. ~ja magát veszélyezteti/kockára teszi magát/az életét; a-și pune viața în joc, a-și risca viața; sich/das Le-

ben auf den Würfel/aufs Spiel setzen. 1662: Talám hat szekeres lovat megérdemlettem volna ő kegyelmektől, mert ő kegyelmekért kockáztatom én most is inkább magamat s az több hazafiaiért, mintsem magamért [TML II, 245 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1679: Mi bezzeg édes Teleki uram, senkiért magunkat nem kockáztatjuk az portán [TML VIII, 464 a fej. ua-hoz].

3. kockával sorsot vettet; a trage la sorți prin aruncarea zarurilor; mit dem Würfel Los werfen lassen. 1704: Ma exequálták az udvarhelyi németeket, akik rebelláltak volt Egyet, aki tisztjök volt, elevenen négyggyé vágták itt a szebeni piacon, ötnék fejét vötték, ketteiknek elsőbben kezét levágván. A többit kockáztatván, hetet benne felakasztottak, tizenegyet más könnyebb büntetésre hagyván meggratiáztak [WIN I, 66].

kockáztatás kockáztatétel, veszélyeztetés; periclitare; Gefährdung. 1658: eiletem kockáztatásával is ne(m) gondolva(n) be mentem fen tartván amaz köz mondati: mincse(n) edeseb mint hazajaert valo megh halasa embernek [WassLt Barcziaj Ádám kezével]. 1660: Én, édes Öcsém uram, szörnyűködöm az ű kegyelme bátorkodásán. maga éltének kockáztatásán [TML I, 551 Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz]. 1710 k.: osztán nyugót, kábat miért vitt volna magával, ilyen veszedelmes kockáztatásával maga magának? [BÖn. 976]. 1714/1781: édes Ura hasznos Tisztséget is viselven, fegyverével, élete kockáztatásával ... a sok pusztulást építtette a minthogy eő Nagysága építti minden nap is [Gerendlóna TA; JHb LXXI/3. 468]. 1785: életünk kockáztatásávalis az eő Ngáét meg kívántuk tartani [Piskinc H; GyK].

kockáztathat veszélyeztethet; a putea periclita/primejdui; gefährden können. 1667: oda Candiába^a az sokféle veszedelem közzé nem kockáztathatni az traktálendő titkot, azért ha az vezér ki nem jöhet, recommendálja az egész dologt udvarnál oly formán. hogy ott tractálhassunk s végezhesünk Magyarország számára, mert Candia messze is, veszedelmes is [TML IV, 180 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz. — ^aKandia Kréta szigetének olasz eredetű neve].

kocódás 1. egyenetlenkedés, torzszalkodás; frecuşuri, frecături, divergențe; Uneinigkeit, Zank, Zwist. 1681: szomszedokkal uagjon a határ felett szünetlen kocódások [BálLt I]. 1737: mivel en meg csalattotnak látom magamat lenni, azon osztózás meg nem állhat, es így a gyermekeinkre csak czivodást, kocódást hagyunk [Kiskend KK; ApLt Apor Lázár Apor Péterhez].

2. civakodás, veszekedés; sfadă, ceartă; Hader, Streit. 1686: Szilági Mihály ki jöve az házból s meg hallá az kocódást [Mezősámsond MT; Berz. 14. XVII/15]. 1720: fenjegetik Bur Laszkot az Fia cselekedetiért ugj az Fiatis akár mi kevés szobeli kocódások esik is, szemekre hánnyák [H; UtI]. 1752: Boér Vram monda a' Kocódás közben^a [Abosfva KK; Ks 8. XXIX. 29. — ^aKöv. a nyil.]. 1765: az Ingerens, és Incusot őszve háborodtanak szoval vége szakadván a Kocódásnak az In(ctu)sok el mentenek azon kortsomáról [Torda; TJKt V. 227]. 1778: a' Föld felett kotzodni kezdettek, azon kotzodások közben ...

az Pap Gyermán Ötse ... Joon ... nem sokat kotzodott, hanem ... az Exponenst^a Főben ütötte, és verni kezdette [Pósa Sz; Ks 34. VI. 1. — ^aMuntyán Ont]. 1814: a Kotzodás közben monda Fodor Moses [Aranyosrákos TA; Borb.].

3. vitázás; discuție, controversă; Auseinandersetzung. 1823–1830: El akarván menni Debrecenből, egy Szombati nevű pápista bírőhoz mentem assignatio kérni forspontért, melyet sok kocódásunk után csakugyan adott, s másnap elindultunk az öreg hintóban [FogE 166].

kocódik 1. civakodik, veszekedik; a se sfădi/certa; sich zanken, hadern. 1629: En semmi dolgokat nem latam egyebet hane(m) hogy egymással koczodtak, herregtek [Kv; TJK VII/3. 148]. 1686: Látom Kiz (!) Gáspár, Szilági Marczival valami adosság felett mind koczodának Azonb(an) Szilági Mihály ki jöve az házbol véleis koczodék Gáspár [Mezősámsond MT; Berz. 14. XVII/15]. 1733: azt penigh tudom hogy Virgolodtak kotzodtak felölle^a [Körspatak U; Pf Szederjesi János (60) pp vall. — ^aEgy föld felől]. 1754: ott az uton kotzodat Udvarhelyi Uram a Legénnyel [Toldalag MT; Told. 36]. 1759: a Batja addig koczodik velle hogy ha ösze találnak habordni mind ösze rontja a Batjat [Remete Cs; LLt Fasc. 149]. 1808: Serbenátz Pétreis bé jöve egy puskával és ottan szobol Molnár Pétrével katzodni kezdének [Sóakna MT; Born. G. IX. 3 Molduvan Iuvon (70) vall.]. 1831: a Piatzan .. sokszor látam, s hallottam hogy eő kglme a Gyömölcs felett kotzodat, lármázat, másakkal motskolodat [Törda; TLt Közig.ir. sztlan].

2. zsörtölődik; a cîrți; greinen, keifen. 1669: Űgy látom, asszonyunk ű nagysága eleget koczodék urunkkal; én is eleget mondék [TML IV, 586 Naláci István Teleki Mihályhoz]. 1732: Radics Borbára Asszony .. egi üdőben számban sem akar vala bennünket venni, csak koczodat, és veszekedet vélünk [Kv; MvRK Lev.].

3. egyenletlenkedik, torzalkodik; a se gilcevi; uneinig/uneins sein, in Zwietracht leben. 1674: a Divisiótól fogva mindenkor egy más között koczódtak és Szivodtak [Kéménd H; JHb XXXIII/17].

4. vitatkozik; a disputa; streiten/sich mit jm über etw. auseinandersetzen. XVII. sz. m. f.: Tököli uramhoz ki akar ő nagysága küldeni. Hunyadnak elfoglalását, úgy látom, remittálják, miért én bizony sokat koczodám ő nagyságokkal [TML V, 422 Naláci István Teleki Mihályhoz]. 1811: Mely sok történt dölgot, a' melyet nem tudunk, S' sok bal-vélekedést, a' melyet hazudunk, Meg tanítanának 's napfényre hoznának, A' történet írók, ugy nem kotzódának; Jól mondják: Hazugok a' Kalendaristák! Vagy talám egy bännak mint ama' Sa-fisták (!) Skaliger 's Kardanus, kik azon kotzódta: Melyik bir több szörrel, a' Kos-é, vagy a' Bak? [ÁrÉ 64. 160].

kocódó 1. kötekedő, kötölőzködő; arțăgos, pricinaș; stänkernd, in anrempeind. 1831: Székelly Elek Farkasné .. Tudam hogy ez előtt kotzodo volt, az olahakatis Árja elől el taszigálta, 's verte | Székelly Farkasné .. hirtelen mérgű, kotzodo Aszszany mindennel szereti öszvejöni, czivodik vélek [Törda; TLt Közig.ir. sztlan].

2. civakodó, veszekedő; certăreț, cîrcotaș; streitend, hadernd. 1782: Bocska Gligornak egész háza népe, kotzodo, hásártos [Sólyomkő K; Eszt-Mk]. 1799: az egy-mas között valo kotzodo beszédekert tovább folytatta [Dés; DLt].

kocog kopog; a ciocăni/bate; klopfen. 1570: Kyrál Matthe valya, hogy ... ky Ment volna az vduarra Es latta volna Zeoch Demetert ott, Es hogy az ayto-ra Ment volna, otth koczogot volna, Es az zolgaló leán ky Jeot volna [Kv; TJK III/2. 81]. 1633: hallottam Csi-szar Mihálitol hogi Lakatos Mihali hazanal veszekettek Czizmazia Istuannal de bannia hogi vgi nem vete az puskat az feiebe hogi vgian koczogot volna az feie [Mv; MvLt 290. 129a].

kocogás kb. csattogás; jăcănit; Geklapper. 1668: el jeove Drullya Mihály, Mikola Uram(na)k .. Jobbágyival .. az Lázár péter seovényének le vágására .. az vágásnak koczogását a házamhoz hallottam .. Lán-tsiácvál, puskácvális voltak, s, feiszékkal [Diós K; Ks 65. 43. 10].

kocogat kocogtat; a ciocăni/bate; klopfen. 1592: Lakatos Janosne, Angalit Azzoni vallia latam hogi az Inas, Tamas, valami ezwsteot koczogat vala az wleon [Kv; TJK V/1. 243].

kocogatás szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktion: *talajdon kezével való ~sal él* kb. a maga toldozgatás-foldozgatásával él; a trăi cum poate pînă cînd obține dreptul de a exercita meseria; vom Anstüekeln Flicken leben. 1589/XVII. sz. *eleje*: (A legény) az migh az ki szabot Mester Remeket éppen el nem vegezi, Eo ez alat az eő mesterseget kwlömben ne giakorolhassa: Hanem cziak saiat tulajdo(n) kezeuel valo koczogatasauall ellien [Kv; KőmCArt. 9–10].

kócos borzas; zbîrlit, ciufulit; struppig, strubb(e)lig. 1879: Tolnai^a .. Leereszkdő, fain űr .. Zsiros nadragű, kócos hajű, lompos csizmadiáknak szorongatja kezét a piacon, s mosolyog, cseveg, nevetközik velűk [PLev. 43–4 Petelei István Jakab Ödönhöz. — ^aTolnai Lajos, az író Mv-t elkész korában].

kócsagtoll 1. pană de egretă; Reiherfeder. 1692: Kerecsen Thol kettő. Răro Thol egy .. Kocsok Thol Eőt szál ... Daru Thol eőtven szál [Szentdemeter U; Ks 31. XXXa]. 1710: Egy kotsok tolnak valo fejer Szkofium Drottal tekert haram agu tok [Told. 19]. 1714: Egi Kötés Kotsag Tol [AH 18]. 1848: Harom kocsog tollu [Bilak BN; LLt].

2. kócsagforgó; egretă; Reiherbusch/stutz. 1619: Volt 40 az kazulokban, azkinek kolcsoktoll volt az fejekben, azmelleit szűrke darutoll [BTN^a 279]. 1656: Urunk számára az mi egyet mást küldtem .. három süveg, négy mente, három dolmány, két béllés, két kocsag toll [TML I, 27 Kővér Gábor Teleki Mihályhoz]. 1736: abban az lakodalomban tengerszín bársony köntösben volt^a az fejében akkor hosszú nusztos süveg volt, köves medályban álló kolcsogtoll benne, mint egy tisztító seprű olyan szélyesen, olyat penig másnak nem volt szabad viselni [MetTr 337. — ^aI. Apafi

Mihály fej.]. 1853: Egy magyar kalpag, arany foglalásu 2 boglár koltsg tollal 14 vft [Algyógy H; Born. F. II]. — L. még MetTr 347.

kocsány kukoricaszár; cocean; Maisstroh/stengel. 1817: az bő essőzés miatt a' Török buza Kotsán Rakás-
ra egy másra töltvén öszve melegedvén, annak mind bele
mind maga az egész Kotsán meg van Rothadva [Szék
SzD; BesztLt 602 György István ord. chirurgus Dob.
adminisztrátorához^a — A lev. febr. 9-én kelt]. 1855:
most tsak szalmát esznek a Marhák és Kotsánt szénát
még nem kezdett és amig a cséplés tartani fog adig nem is
szükséges a rázott is [Nagylak AF; DobLev. V/1386].

kocsant kocsint (akadozva/botladozva beszél); a
face greslei de limbă; schwerfällig/stockend reden. 1844:
Krisán Nyikula beszél oláhu, németül, 's más ide-
gen nyelveken, ugy magyarul is — ezen utolsóban
kotsant [DLt 1243 nyomt. kl]. 1862: Alig más fél éve,
hogy hazádból kiszakadtál s már kotsantva s hibáson
ejted a magyar szót [Kv; Újf. 6 Újfalvi Sándor unoka-
öccséhez, Sándorhoz]. — Vö. a *kocsant* és *kocsint* cím-
szóval.

kocsi I. I. trásurá; Wagen. 1530: cum cuchy
miseramus ad Szaszwaras [Vh; DomH 57]. 1551: eg
vasas Thar zeker, eg koczy [Mezőszengyel TA; MNy
LVIII, 492 Gerendi Ferenczi Dienessi Kata és
gyermekei osztózólev. — "Folyt. a fels.]. 1573: farkas
pal . vallia . . latta hogi . az kochy Be deolt az
Thoba [Kv; TJK III/3. 270]. 1579: Weottem kerek
lúkatczol az waras kúchyahoz harm kerek egyet d. 40
f. 1/20 [Kv; Szám. 3/V. 15 Lederer Mihály sp kezével].
1582: Indultanak Byro Vramek feierwarra vrunknak vy
ezthendeo aiandekiatt meg winn ketth kuchiwall egik-
bennis hatt lo masikbannis hatt minnmagunk woltunk
14 [Kv; i.h. 3/VIII. 29–30]. 1587: Az kúchira űalo keol-
chiegh. egj vtoso kerek Czinaltattam az kuchjban
p(ro) d. 45 [Kv; i.h. 3/XXIV. 57 Suweges Gábor isp. m.
kezével]. 1591: az bydeos kút Aljaban . . lezen eöt ze-
ker zena, Aztis mind el hordatta koczyan [UstZ]. 1594:
Az Maior vduaron . Beres szek . . No 3 . az ze-
ker zenben vagion beörzekér No. 3. Hinto . . vagion
No. 1 . Hituan kochi harm kerekeuel vagion No 1
[Somlyó Sz; UC 78/7. 16–8]. 1606: Kouaczj mathe za-
guldast mene egj Kuczual oda az Beldi Ferencz zallasa-
ra darabantok valanak a Kuczín [Uzon Hsz; BLt]. 1609
k.: eleo lkezet Zantai es egi koczin [Dés; DLt 311].
1625: Az Varos kucziahöz sing zegnek es Marok vas
zegnek veottem. 2. sing vasat d 46 . az Fel hercz
Karjkajanak Veottem egi sing vasat d. 20 | Az Varos ku-
czianak az sarhanjojat Czinaltattam meg atta(m) az Czi-
gannak d 15 [Kv; Szám. 16/XXXV. 159, 171]. 1626:
Beczj Paalne is iart azon^a fel kúczin s szanon [BLt 3
Borbat Janos Kozmassy^b (60) ns vall. — "Az úton. Cs].
1775: mindenféle . . Poszto Ruházatokot, Drága
gyöngyös köves portékákat, Ládákat . . mindenféle
Lábas marhákot . . Hintokot, Kotsikot, Szekereket
... azokot, mindeneket Testamentario Iure ...
Leányának hagyta átok alatt [Csomafva Cs; LLt]. 1796:
Kövekkel hajgáltak utánok Ugy hogy Ugyan Kongot
a Kotsi Kassa [Gyula K; RLt Oltyán Juvon (46)
szolgáló ember vall.]. 1797: Egy viseltes kotzi Sóvény

kassal [M.igen AF; DobLev. IV/777. 19]. 1820: Válasz
érkeze, hogy kotsijak Vásárhelyre a Kis Aszszony után
lévén, által nem jöhetnének [Várfva TA; JHb 48 Dontz
Mária Szakmári Sámuelné (37) vall.]. 1823–1830: a'
Gazdája pedig olyan jo indultu volt, hogy két loval
Kotsival (:igy nevezik a' lötses Szekeret is:) el vitt
Posonig [FogEK 463. — 1796 tájára von. visszaemlé-
kezés].

Szk: ~ *kenni*. 1585: Az kúchj kenny wötte(m) haiat
... d. 4 [Kv; Szám. 3/XVIII. 23b Gellien Imre sp kezé-
vel]. 1586: Kochi keny hajra es keotltre attam(m) -/12
[Kv; i.h. 3/XXIV. 17]. 1621: vasarolta(m) ... Az kucz
es zekerek kennj egi haját f—/25 [Kv; i.h. 15b/IX. 189–
90] * ~ *kötözni*. 1596: vit volt ... Sinort kochj keö-
teőznj f — d 49 [Kv; Szám. 6/XXIX. 83 Bachi Tamás sp
kezével] * ~ *ba fogat*. 1662: Nagyari Benedek, a prédi-
kátor ... a várbéli prédikátorral, Kállai Andrásval ko-
csiba fogatván, Barcsai Ákos látogatására és közsönté-
sére mennek [SKr 567] * ~ *t ad vki alá*. 1585: attunk az
Serfőző ala egy kuczhyt harm louat Kouaczhy Luka-
czhyet Tordayg fyeztem d 75 [Kv; Szám. 3/XXII. 1] *
~ *t adat vki alá*. 1596: Biro vram Adatot Harinnaj mik-
los zolgaia ala egi kochit, Boldis Jacabet 3. loval, Zilagi-
ba Zent Kiralira ment [Kv; i.h. 6/XXIX. 34 Bachi Ta-
más sp kezével] * *bakos* ~. 1679: Vagyo(n) ezen szin-
ben: Hatul bakos, Csiklos kicsiny helyen fordulo, hitvan
bőrös, kocsi nro 1. (: Kerekeinek talpain semmi vas nin-
csen, csatlása, s tengely végh szegeys ninczenek :) [Uzdi-
sztpéter K; TL. Bajomi János inv. 96] * *bőrös* ~. 1675:
Bűrös koczi vagyo(n) egy, haro(m) vasas kereke, egy fa-
ko 3 tangyir karika 2 vas Löcz káva Löczczevel Fel her-
czével Derek szegeivel, egy tengely végh szegivel, ket fel
huzo vas rajta, az bőrozese hitvan roz [Dés; Borb. II].
1736: az közönséges fő embereknek nagy bőrös kocsijok
volt, az hátulja mindenkor lógos, némelyiknek az elei is
szintén olyan volt mint az hintónak az dereka, csak fede-
le nem volt, egyéb minden alkalmatossága az egy fedelin
kívül [MetTr 363]. 1758: a' bőrös kótsimhoz bőrkökre,
posztora, rására, szegekre prémeke, vászonra Rf. 52 xr
42 | Az bőrös kótsimhoz való más rendbéli szegekre, he-
vederekre, ényvre, marha szörre Rf. 8 xr. 45 [TL. Teleki
Ádám költségnaplója 173a, 175b]. 1761: az accordált
Bőrös Kocsit Négy Lovat, egész Postilio készülettel . .
magának meg tarthattya [Nsz; JHb XLV] * *bőrsárhá-
nyóú* ~ → *kasos* ~ * *dinnyefedelű* ~ ?sátorfedeles/kő-
beres kocsi. 1824: Dinnye fedelű, féderes, viseltes, de
még völlamennyire használható kotsi [Fugad AF; HG]
* *ernyős* ~. 1591: Az waros kwchyahöz a mitt
Myweltette(m) Kerekes Maytyassal vittetem Szamot,
Az Ernws kwchyihöz egy Rúdot kett Tengelt. egy
Nywtot egy agost egy feel herzet kett haam fatt d 52
[Kv; Szám. 5/1. 9] * *fedeles* ~. 1618: Kamuti^a uram
Görcsi Mehemet pasának, cancellariusnak, az tihájának
egy-egy fedeles kocsit ígirt négy-négy lóval [BTN^a 124.
— "Kamuti Farkas, Erdélynek török portai főkövetel].
1794: A Kotsi Szinben egy jo fedeles Örmény kotsi mely-
nek Két kerekei rozszak [Gyalakuta MT; Tsb 17].
1805: egy nagy Fedeles Kotsit Kolosvárra bé vitet-
tünk a' meg betsülles végett [Szamosfva K; BLt 9] * *fe-
deletlen* ~. 1597: Kerekes Balintnak . . fizettem, hogy
az Varas fedeletlen kochiahöz egy Niutot es leochicot
chinalt d 20 [Kv; Szám. 7/XII. 23 Filstich Lőrinc sp ke-
zével] * *féderes* ~ → *dinnyefedelű* ~ * *félfedelű* ~.

1699: vagjon edgy Szekér Szén, melljben vagjon felig viselt fél fedelű kocsi ket kötő lancaival edgjütt nro 1 [O.csesztve AF; LLt Gyulafi László inv.] * *festékes* ~ → *kasos* ~ * *kasos* ~. 1647: Egy festekes kised, kasos, de beor sarhanioju koczy, minden szerszamaual [Királyfva KK; BK 48/16] * *kétkerekű* ~. 1823–1830: A kariol kétkerekű kocsi, féderen jár, egy ló két rúd közé vagyon fogva, az hasa alatt a két rúddhoz szíjuval erősen odakötte [FogE 251] * *kicsi/kicsiny/kis/kised* ~. 1595: Zekel Balint az Darabant foldgattatta (!) az Varos kis kúciat: 1. Első Tengelt czjnal Kerekes Mattyas . . . d 12. Maarok vasert attam d 12 Gyepleert d 4 [Kv; Szám. 6/XVIIa. 313 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1647: Egy festekes kised, kasos, de beor sarhanioju koczy, minden szerszamaual [Királyfva KK; BK 48/16]. 1736: Mikor penig utra indultanak feleségestől, az böcsületes nemességnek állapotjához képest kis bőrös kocsija volt; mikor közel ment, két lovon járt, mikor távolabb ment, négy lovat fogatott be [MeiTr 363]. 1823–1830: Itt keveset mulatozván, az asszony felült az üveges hintóba, én pedig a gyermekekkel a kicsiny kocsiába [FogE 147]. 1855: a kitsi fél födelű kocsiban a vásárra ment [Marosgeze AF; DE 5] * *nagy* ~. 1595: Zabo Miklos foldozta meg az Nagy kúcin valo örnüyt (!), poztora költ d 23 vaszon p(er) d 9: tzerma p(er) d 2 tt d 11. Az Czjnalassatol Attam d 25 [Kv; Szám. 6/XVIIa. 139 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1732: Egy nagy uti Veres kotsi [Ks Kornis Zsigmond lelt. 34] * *öreg* ~ *nagy* kotsi. 1593: Indultunk feierwara . . . wittek hat lowon az Eoreg koczin [Kv; + Szám. 5/XXI. 103]. 1594: Mindt hogi Az vaross kúchya mindt el bomolt vala Chynalttottam Kerekes Matyassal . . . az erog (!) kychyhoz egi Sariglatt (!) d 20 [Kv; i.h. 6/VIII. 22 Casp. Semel sp kezével] * *örmény* ~ → *fedeles* ~ * *posztos* ~. 1595: Kerekes Mattyas czjnal . . . 2 kerek falt az posztos kúczira [Kv; Szám. 6/XVIIa. 153 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1597: Kerekes Mathyass chinalt . . . Az posztoss kocyhoz ket locsot^a . . . /20 [Kv; i.h. 7/XIV. 13 Th. Masass sp kezével. — ^aOlv.: löcsöt] * *terhes* ~. 1595: Adam lanost terhes kúczjaual megye(n) vala Craccoban: Wrünk ő fge Taarhazaban vasarolnj . . . vitte Zillahig Greb Marton 4 lowal . . . f. 2 d 50 [Kv; i.h. 6/XVIIa. 95 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1598: uith Abraham giorgj egi Terhes koczyt Boczykay Vrameth 6 louan keobeol kutig adot B. V. nekj f 4/50 [Kv; i.h. 8/V. 187] * *úrías* ~. 1660: Egy Molduny urjas koczi, mas paraszt szeker [Lázárfva Cs; LLt Fasc. 117] * *úti* ~ → *nagy* ~.

2. *postakocsi*; *postalion*, *diligență*; *Postkutsche*. 1823–1830: értünk . . . este Göttingába. Roslától fogva Duderstadtig zekeren mentünk, mert kocsi nem volt a postákon | Mikor az ember a postakocsira felül . . . a kocsiban pipázni nem szabad | A postakocsin a régebb utazó választhat magának ülést, elsőbnek tartatik benne a kocsi fenekében [FogE 208, 255. — 1796 tájában tett utazással kapcsolatos visszaemlékezés].

3. ? *játék/gyermekkocsi*; *cărucior*; *Spiel/Kinderwagen*. 1676: Ezen hazban talattattan holmi edgyet masok ez szerint . . . Szarvas dagasztó tekenő nro. 8 Az kis asszony hintója szanynya es koczya, es jarni tanulo szekere [Fog; UF II, 728].

II. Jelzői haszn-ban; cu funcție atributivă; in attributivem Gebrauch: 1. vñány kocsinyi/kocsira férő; cu un anumit număr de trăsurii; von einigen Wagen (viel).

1614: Én magam házasultam meg először in anno Domini 1585; vöttem feleségül Kolozsvárat az Huszár Ferenc leányát, Huszár Borbárát, azkit hoztam Kolozsvárról hat lovú, veres fedelű hintószekérben, ki mellett volt nyolc kocsi násznépem [BTN² 41].

2. ? *Szn*. 1710: Kocsi Bálint [CsH 97]. 1823–1830: Egy teológiaprofesszor . . . Kotsi nevű^a [FogE 165. — ^aDebrecenben 1796-ban].

kocsialj kocsifenék; *șasiu* de trăsură; *Wagenboden*. 1807: Kotsi aji hitván [Körtvélyfája MT; LLt].

kocsi-bölcső kocsiderék; *lada/coșul* trăsurii; *Wagenkasten/korb*. 1797: egy régi rosz Kotsi Bölcső [Náznánfva MT; Berz. 4. 22. N. 22]. 1812: Egy rosz kotsi Bölcső minden vasnélkült [Körtvélyfája MT; LLt].

kocsicska trăsuriică; *Wägelchen*. 1710 *k.*: Ratisbonában mű egy kocsicskát fogadánk ketten, Norimbergáig, alkudtuk két tallérban [BÖn. 571–2].

Szk: ernyős ~. 1619: (Szölfikár agának^a) nagy kívánsága vagyón arra, hogy ő Felségedjől egy-két lóval ernyős kocsicskát impetrálhatna [BTN² 326. — ^aCsaknem egy félszázadig a Portán az erdélyi követek diplomáciai tomácsa].

kocsiderék szekérderek; *lada carului*; *Wagenkasten*. 1756: öszve romlott kotsi derék meg vasazva 1 [Nagyrapolt H; JHb XXXV/35. 13]. 1850: Egy darab. az uj szekérbe járo uj kotsi derék fedéllel [Algyógy H; Born. F. II].

kocsiigazítás kocsijavítás; *repararea* trăsurii; *Wagenausbesserung/reparatur*. 1797: a Kotsi igazításra 28 marjás [Szság; IB III. CXLV. 22].

kocsiistráng ? *hámistráng*; *șleau, ștreang*; *Lauf/Geschirstrang*. 1587: Negy Jstrangot veottem p(ro) d. 12. . . 4 Kuchy Jstrangot p(ro) d. 12 [Kv; Szám. 3/XXXIII. 19].

A gabonakévk v. a szalma, ill. a nyomtatórúd lekötéséhez való 'szekér-kötél' jel-sel is számolhatni.

kocsikas szekérkas; *coșul* trăsurii/căruței; *Wagenkorb*. 1588: Az varas kwchiahoz chinaltattam egy kwchy kast . . . p(ro) d. 80 [Kv; Szám. 4/I. 24]. 1592: Orbon az varos kuckyahoz veottem egi kuchi kast f 1 [Kv; i.h. 5/XIV. 147 Eppel Péter sp kezével].

kocsikerék szekérekér; *roată* de car; *Wagenrad*. 1588: Elseobe Az waras kwchiahoz veottem Kerekes Mihaltol negy wy kwchy kereket f. 2 Ezen keet kwchy kerekek vaszasatol attam Peter kowachnak f. 2 [Kv; Szám. 4/I. 19]. 1591: Gaal kowachy wasazot kochyi kereket ő wasal attam d 32 [Kv; i.h. 5/I. 19]. 1604: Azt en ne(m) tudom ha koborlottak Boros Ferenc es Giorgifi vr(am) az zekeren vagy ne(m), de azt tudom hogy Georgifi Peter az Peter Gereb kochy kerekének singh vasaiban egy sakban hazahoz hozott vala egy falkat [UszT 16/28 Mart. Georgifi de Zataloka^a vall. — ^aZetelaka U]. 1774: a vas pánt a mint képzette Kotsi kerekéről valo volt [Oprakercsesora H; TL. Csiki János (45) vall.]. 1797: Az kotsi kerekeket a Vártzai Molnár

.. talám őszig sem készíti el [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.] | Licitáltattak. — Két kotsi kerék Egy ótska fakó kerek Hf 1 [DobLev. IV/775. 2].

kocsikerék kocsikerékagy; butucul roții; Radnabe. 1788: Egy pár kotsi kerék fő [Mv; Tsb 47].

kocsikerék-talpalóvas kocsikerékabroncs; șină, cerc (de la roată); Radreifen. 1832: Egy kotsi kerék talpalóvas [Sáromberke MT; Tsb 26].

kocsikötözés kocsikötéltet; frînghiile (pentru trăsuri); Wagen-Tauwerk. 1588: Ezen kwchy keoteozesre veotte(m) gyepleott es Jstrangott d. 15. Az keoteozeseert attam d. 5 [Kv; Szám. 4/I. 19].

kocsiláda lada trăsuri; Wagenkiste/lade. 1592: 1 kuci Lada [Kv; Szám. 5/XIV. 188 Eppel Péter sp kezével]. 1595: ő Nga . kúcjz ladait, vitte Hunyadi Waradig Kúczi János 4 loul [Kv; i.h. 6/XVIIa. 78 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1600: Az koczi ladahoz egy kulczot csináltatta(m) Lakatos Benedekkel [Kv; i.h. 9/XII. 67 Ígyártó Simon isp.m. kezével] | Daniel Keómecezo Coloswarien(sis) . fassus lattam hogy kucky ladaiból penzt(is) . adot Toth Istwannak [Kv; Tjk VI/1. 406]. 1685: zár nélkül való kocsi láda Nro 1 [Borberek AF; MvRKLev. 14–5]. 1789: Egy Kotsi Ládára való Párna, hamu szín posztóval bé huzva Rf 1 | Egy Kotsi Láda Rf 2 [Mv; ConscrAp. 13, 90]. 1802: Egy más kotsi Láda a Jozságotokot illető regisztrálatlan némely Levelekkel [Ne; DobLev. IV/858. 4b]. — L. még ETA I, 107.

Szk: kisdéd ~. 1802: Egy kisdéd záros kocsi Láda holmi regisztrálatlan Levelekkel tele [Ne; DobLev. IV/858. 4a] * **olasz** ~. 1737: Edgy Olasz Kotsi lada belől záros [Berve AF; Told. 19] * **őreg** ~ nagy kocsiláda. 1655: Egy őregh kotsi lada . . . Egy jo vasas karfia koczi lada jo Záros [Kv; RDL I. 29] * **vasas** ~. 1615: egy irattos negy zegeő lada io záros d. 60. Egi vassos kuchj lada zabasso f 1 [Kv; i.h. 97 Junck András kezével]. 1692: Egi vasas kocsi láda Ebb(en) aszszuszilva metr 1 [Alvinc AF; Mk Alvinczi Péter lelt. 9] * **záros** ~. 1753: Hoszszabb záros veres Kotsi Láda N 1 [Marossztkirály AF; Told. 18]. 1789: Egy Záros Kotsi Láda Rf 1. xr 30 [Mv; ConscrAp. 17].

kocsilánc szekérlánc; lanțul de la căruță; Wagenkette. 1779: egy kése fa; egy kotsi Láncz [Nsz; CsS].

kocsint (vmely nyelvet) hibásan/hibát ejtgetve beszél; a face greșeli de limbă; (eine Sprache) fehlerhaft sprechen. 1842: Filkó Károly . . . beszél németül jól, magyarul és oláhul kocsintva [DLT 1488 nyomt. kl]. — Vö. a *koccant* és *koccsant* címszóval.

kocsipénz kocsidíj; taxă pentru trăsuri; Wangengeld. 1823-1830: Kocsipénz (Chaisegeld) négy mérföldre 8 garas, kocsisnak italpénz (Trinkgeld) két stációra 32 garas [FogE 205].

kocsi-reparáció kocsijavítás; repararea trăsuri; Wagensaubesserung/reparatur. 1820: az Kotsiréparazio 7 ft [Kv; Pk 6].

kocsis 1. vizitü; Kutscher. 1550: Cuidam Kuchys dedi fl. 2 [Kv; Szám. 1/II. 7b]. 1570: Somogy pal . . . vallia hogy Az kuchys Mihál volt eo kochissa [Kv; Tjk III/2. 84j]. 1582: fogattwnk wala egy koczist en magamnak es az prokatornak Jso Ambrusnewal fogadank kette(n) egy zekereset [Kv; Tjk IV/1. 59f Kalamar Cassaj Tamasne Barbara azzony vall.]. 1594: Ezkender Agatt az Terók kewettett, wyzik 4 kychyn húnyodra, warodi kúchysak [Kv; Szám. 6/VIII. 181 Casp. Semel sp kezével]. 1597: Zigyarto Balindtul hoszot wolt el az kocyss . . . 4 haamtaaskat [Kv; i.h. 7/XIV. 35 Th. Masass sp kezével]. 1631: ugja(n) az eseos (!)^a szolgajtul koczisatulis hallotta(m) hogi az Esesos szolgalojat megh hasagitotta volt^b [Mv; MvLt 290. 138a. — ^aÉrtsd: essez. ^bSzalontai Gergely]. 1776: nekem a' mi Kutsisunk Kríngel Antal mondotta, hogy nekíe . . . az említett M. Báronak Jágere beszéllette [Kóród KK; GyL]. 1802: Báro Bánfi Pál Ur eo Nagysaga kotsissával a' Bornemiszsza Urfi eo Nagysaga kotsissa innya mentek [Mv; Born. XXXIX. 53 Dion. Ferentzi (22) táblai kancellista vall.]. 1827: a' Demeterné kotsissa, engemet meibe fogva, az ajtotol messze el loditott [Egerbegy TA; TLt Közíg. ir. 1110 Ketzán Jákob (30) vall.].

Szn. 1570: kuchys Myhal [Kv; Tjk III/2. 85 Zabo peter vall.]. 1582: Kwchys georgy [Kv; Szám. 3/V. 49 Lederer Mihály sp kezével]. 1585: Kúczi Georgy [Kv; i.h. 3/XXVII. 2a] | Catalin Kochis Albertne [Kv; Tjk IV/1. 484]. 1590: Kuchis Peter. Kochis Peter [Kv; Szám. 4/XXI. 75 Kis István sp kezével]. 1591: Andreas Kochis Alias Apor de Beőgeőz Jobagio [UszT 13/72]. 1592: Vrunck kuchissa kuchis János es kuchis Balas [Kv; Szám. 5/XIV. 157 Eppel Péter sp kezével]. 1597: Kochis Janosne Orsolia. Kochis Demienne Christina [Kv; Tjk VI/1. 22, 58]. 1602: Kocsis András jb [Cőfva Hsz; SzO V. 199]. 1614: Kochys Peter Duchjo zent Martony jb [Agárd MT; BethU 61] | Kochis Balintne jb [Bőződ U; i.h. 180] | Koczys Mihály lib. Kuczys Ferencz zs [Szentkirály Cs; i.h. 439–40] | Kuczys Mih(aly) jb [Lázárfa Cs; i.h. 451]. 1625: az kett rendbeli Szekeres Lowak mellett wala kuczisoknak Kuczis Mihálynak, es Kuczis Albertnak . . . Attam Etlét es Jtalt [Kv; Szám. 16/XXXIV. 63]. 1630/1777: Katsis Mihály, Katsis Péter . . . Kotsis Tamás, alias Koma [Szentlászló MT; DobLev. III/505. 2b]. 1642: Koczis Istuan Polgar [Km; GyU 92]. 1647: Kuczis Miklos . . . Drabant [Nagyteremi KK; BK 48/16] 1667: Giroti Torma Peter Ura(ma)t szolgalt ez az Koczis Marto(n) koczsissagaval [Sajósztránd SzD; Born. XL. 18]. 1679: Kotsis Ersik [SzJk 141]. 1700: Kucsis Ferencz [Recsenyéd U; UszLt X. 79]. 1749: Kotsis Martzi [Szásznyires SzD; Ks]. 1755: Én . . . Teleki Sándor Ur eo Nsgn(a)k Kucsissa vagyok [Gernyeszeg MT; TGsz 35. — ^aKocsis Péter (37) vall.]. 1762: én Kotsis Tománi a' házba bé menek [Kóród KK; Ks 17. XXXI]. 1816: Az Apám mindig kotsis lévén talám Kotsis Szamuilának hivnak mert egyéb vezeték nevem nem tudom [Gyéressztkirály TA; TLt 1215]. 1831: Kotsis Kovacs Elek [Dés; DLt 332. 15].

Hn. 1891: Kocsisok Szőlője [Mákó K; KHn 237].

2. **gépelyes** ~ gépelyvonó lovakat hajtó kocsis; argat care mină calul de la mașină/dispozitivul de ridicat; Kutscher, der die Pferde für die Aufzugmaschine treibt. 1831: Meg lehet hogy te akkor nem voltál ott, de a több képelyes kotsisak ott voltak [Dés; DLt 332. 3–4].

3. 1662: És így lakolt vala meg gróf Drugeth Homonnai János nálánál méltóságosabb fejedelmi embernek nagy gyűlölségből való méltatlan gyalázásáért, kit ... nagy emberekhez illetlen nyelvvel szokta vala mocskolni, mellyből ugyan közbeszédbé költötték vala az emberek: melly gonosz kocsis lett volna Rákóczi György, hogy ostroma hegyi gróf Drugeth Homonnai Jánost is annyira megérdekelte és meg is sanyaritotta volna ! mert kocsis Györgynek hűja vala [SKr 242–3].

kocsisbekecs cojoc de vizitiu; Kutscher-Pelzrock. 1849: A' Gabanásba Egy otska kotsis bekes [Somkerék SzD; Ks 73/55].

kocsisember kocsis; vizitiu; Kutscher. 1683: Kocsis és Aszszany Embernek valo szaru (!) vagy(n) paria nro 22 [Küküllővár KK; Uti].

kocsisguba hosszú szőrű gypjúkubát; şubă de vizitiu; Kutscherflauschmantel. 1850: Szász Péter udvari kotsis halálával maradt portékái számbavéve . . . kotsis guba . . . bőr kocsókja — bőr mellénye — kék poszto reklje [Algyógy H; Born. F. II].

kocsisház casă pentru vizitiu; Kutscherhaus. 1756: Építtetett a Kocsis, és Lovász Ház a mellette lévő Istálóval a Curnalisnak nap Nyugat felől való szellyiben | Nyilik be egy ajtó . . . meg avult Zárral a Kocsis házban [Branyicska H; JHb LXX/2. 26].

kocsisi kocsis-; de vizitiu; Kutscher-. 1793: hogy kotsisi Hivatalban lett volna, az előtt való időkben. beszélteni hallottam tőle [Angyalos Hsz; HSzjP Moyses Hegedűs (26) zs vall.]. 1831: Bánamis en már most, hogy Rabságamból mihelyi ki szabadultam tanult kotsisi Mesterségemet nem folytattam [Dés; DLt 332. 23].

kocsiskodik kocsisként dolgozik; a lucra ca vizitiu; als Kutscher tätig sein/dienen. 1619: Elég rosszul kocsiskodott volt az önagsága rudas mestere [BTN² 221]. 1758: egy Bálint Gavrilla nevű . . . Szelniczei . . . Jobbágy, a kitűs az öreg Teleki Lászlone Aszony ő Naga vitetett volt el kocsisnak, . . . tudgyuk mikor ott kocsiskodott [Szelnicze SzD; TSb IV/7 Márk Gavrilla (40) jb és Csokány Mate (44) jb vall.]. 1785: hallottam egy Sz Mihályi^a Legentől ki a Posta Mester Vrnál kocsiskodik [Zsombor K; KLev. Anna Soproni cons. Georgii Ugrán (40) vall.].

^aA közeli Pusztaszatmihályról való]. 1824: kéntelen vagyok cselédet keresni, mert ha magam nem kocsiskodom fel dőlök 's szekerem is elromlik [Hosszúteike AF; DobLev. V/1084]. 1831: Mig Rabságra nem estem, sok Urasagknal kotsiskadtam több Esztendőig, és éppen mikor utóljára Patricarius Roth Karoly Urnál kotsiskodtam volna akkor estem bajba [Dés; DLt 332. 21].

kocsiskodott kocsisként dolgozott; care a lucrat (undeva) ca vizitiu; als Kutscher gedient habend. 1831: Igenis jártam Gubába, melyet hat Forinton, várakozás fejibe vettem, tavaly Chirurgus Vajna Urnál kotsiskadtam Suának Ilia nevű Sogoramtól [Dés; DLt 332. 23–4].

kocsiskorbács bici de vizitiu; Kutscherpeitsche. 1805: Egy Páva-tolluból kötött kocsis korbács [Mv; TGsz 52].

kocsisláda lada trásurii; Kutscherkiste/lade. 1850: Úti löcsös használt szekér — bőrös vasas töltött ülés — bőr párna kettő töltve — kotsis láda, viseltes zöldre festett ernyő (: cober :) [Algyógy H; Born. F. II].

kocsislegény szekereslegény; căruțaș; Fuhr/Wagenknecht. 1582: mikor ot tanczolnak vala az kochis legények . . . ketzeris mentek a' keő fal melle [Kv; Tjk IV/1. 11–2]. 1584: Anna Rlcta Antony Kwthi . . . vallia hogi eo Danchak lanosnak az kochis legenek ellen semmy zowat Es semmy zandekat Nem hallotta [Kv; i.h. 18]. 1598: Zegedy Janos deakne Catalin azzony . . . vallja Vargha Jmreh keoweolis egy nehanj kochys legeniek Jeottenek oda hozzaja^a, es ott ittanak lakoztanak [Kv; Tjk V/1. 247. ^aOrsolya asszonyhoz]. 1792: (A felpere papné) Nem külömben jöven Tordáról szekerekkel és egy tekerő Kotsis Legennyel [AszLt Törvénykezési ir. 492. 59. 416].

kocsisló telegar, cal folosit la trăsura; Kutsch/Fuhrpferd. 1582: 7 Marty Jüta Kereztesy Andras hatod magawal, wizen lengyel kiralynak kúczi lowakat [Kv; Szám. 3/V. 9 Lederer Mihály sp kezével] 1585: Az fejedele(m) kuchys loyav pokroczy ala attu(n)k 3 louat fizette(m) f. 1 d. 11 [Kv; i.h. 3/XXII. 25]. 1598: Az roh paripat, es az eoregh louat, az koczi lowakat, kocziu(al) egietemben az Gazda Azz(onna)k hagiom [Gerend TA: Törzs. Gerendj Pál végr.]. 1621: Bakaj Mihaly azzonjunk leuelit oda fel viue(n) eo fesegehoz attak alaja Kuczis loat attam teolle Dragig^a f—/37 1/2 [Kv; Szám. 15b/IX. 131. — ^aK]. 1625: erkezwon Marcj Istwa(n) Fogarashol tized (!) eőteod maghaval, es ez mellet Vrunck eő felgenek hat kuczis Lowa lewe(n) attam(m) etelt italt [Kv; i.h. 16/XXXIV. 35].

kocsisné soție de vizitiu; Frau des Kutschers. 1585: Mathias Az porozlo vallia hog' ha a' gonossagnak keriteoie es parttartoia leot volna ez kochisne, hat engem Ne(m) igazitot volna Reaiok [Kv; Tjk IV/1. 502]. 1661: Kegyelmedet kérem, édes Uram, ugyan írja meg Kegyelmed, hogy ha ugyan elviteti a kocsisnét vagy nem Beszterczére [TML II, 117 Veér Judit férjéhez, Teleki Mihályhoz]. 1770: meg nem érdemlettem hogy a szakács nekem főzzen . . . hanem a konyha Léány és kocsisné azok katyfoztak [Bikfva Hsz; HSzjP]. 1845: a kocsisné Csizmaj(ára) 4 ft 20 x [Dés; KvNJ 19].

kocsisnyereg sa pentru vizitiu; Kutschersattel. 1628: Egy Abrozba kőtue . . . ket koczi Nyeregbe valo kenegiel szih^a [Gyalu K/Kv; JHbK XII/44. 12. — ^aFolyt. a fels.]. 1749: Nierges pallal czinaltattam Egj kuczis Nierget az Talygas louakhoz f l d 50 [Kv; Szám. 26/VI. 464].

kocsisostor bici de vizitiu; Kutscherpeitsche. 1708: Szijj gieplővel kotsis ostorral [HSzj].

kocsisság 1. kocsismesterség; ocupație de vizitiu; Kutscherberuf. 1664/1681: Megh tekintven Dancs Geörgynek az kocsissagh hivatalyab(an) immar sok időtől fogva jámbor szolgalttyát, . . . Azert azt az hazat, kit most felessege utan bir, mindennemű ado szedes vedes alol ki veszem. es paraszti szolgaltat alol immunita-

lom [Vh; VhU 219]. 1667: Giroti Torma Peter Ura(ma)t szolgálta ez az Koczi Marto(n) kocziassagaval [Sajószendrész SzD; Born. XL. 18 Horvat Palne al(ia)s Acz Indali Anna Aszony (37) ns vall.]. 1785: Miska ... igéri hogy többször soha afféle dologban magát nem elegyíti, csak most tégyem viszá az kocsiágra [TSb 13 Bethlen Zsuzsánna lev. Nsz-ből].

2. kocsi-szolgálat; slujbă de vizitiu; Kutscherdienst. 1640: Kracziun Czaro p.h. Az Urunk kocziassagarul szököt el esztendeje [UF I, 795]. 1661: Az kocsi ... kérjed, vállalja fel kevés ideig az kocsiasságot ... Ha felvállalja Kiss Márton az kocsiasságot, fogassad meg Tamást, és küldd Szamosvárbán [TML II, 100 Teleki Mihály feleségéhez, Veér Judithhoz].

kocsi-szibli kocsi csizma; cizmă de vizitiu; Kutscherstiefel. 1794: Egy nagy ros z kotsis Stibli [Gyalakuta MT; TSb 17].

kocsi-társ un alt vizitiu (alături de cineva); Mitkutscher, Kutscherpartner/gefährte. 1726: Varró Márton ... elis szökék, a kocsi társam kardját is el vivé [Kv; EM XLVII, 260 Bágyoni Vass István (35) br. Bánffy Zsuzsána szolgálja vall.].

kocsi-ület kocsi-ülés; capră; Kutschersitz/bock. 1850: Egy darab, az új szekérbe járó új kotsi derék ... ület ládával ... első és hátulsó takaró bőrrel (: spritzleder :) kotsis ület előtti takaró bőr [Algyógy H; Born. F. li].

kocsi-szekér kocsi; trăsura; Kutsche. 1792: heverei-bennis volt egy jó vasas kotsi szekér [Telekfva U; Pf].

kocsi-szekeres kocsi; vizitiu; Kutscher. 1551: eg koczy zekeres [Mezőszengyel TA; BfR 304/108].

kocsi-szerszám unelte pentru trăsura; Wagengeschrir. 1655: valami hitvan kotsi szerszám az also boldtban (!) f. 4 [Kv; RDL I. 29].

kocsi-szín szekérszín; şopron; Wagenschuppen/raum. 1794: A Kotsi Szinben egy jó fedeles örmény kotsi melynek Két kerekai rozsaszak [Gyalakuta MT; TSb 17]. 1814: találattik, egy Talpfákra borona fából épült de minden fedél nélkült fel szarufázva és bé létezve 10 Lora való új Istálló; az edgyik végiben lévő Kotsi Szinnek együt [Récekeresztúr SzD; BetLt].

kocsi-záp 1597: Kerekes Mathyass chinalt eszen kocyhoz egy kocy zapot /04 [Kv; Szám. 7/XIV. 13 Th. Masass sp kezével].

Az utólag szétágazó jelentéssokrára nézve 1. az ÉrtSz- és a MTsz-t.

kocsi-zás kocsi-kázás; mersul cu trăsura; Wagen/Spazierfahrt. 1806: Ma sem mult el semmi a játékból, kotsi-zásból egészen estvig [Dés; KMN 318].

kocsi-zik kocsi-kázik; a merge cu trăsura; spazieren-fahren. 1806: N. Papával ki mentem egy kisség kotsizni [Dés; KMN 318]. 1807: Nagy Mamával kotsizni mentem [Dés; KMN 356].

kocsi-zörgés kocsi-zöre; huruit de trăsura; Wagengerassel. 1760 k.: kocsi zergest halvan nezek ki az ablakomon [Kézdisztlélek Hsz; HSzjP].

kocsi-kező nép kacsa kezű; olog la mîná; mit krummer/verkrüppelter Hand. 1840: Fazakas György bal keze könyökéből nyomorék kocsi-kező [Dés; DLt 1318].

kocsi-lás 1582: engemet aszonyom küldé Jgiarto gjorgihez az felesége az adgion fekszik walla es nagy ereszen Jaygat wala mikor meg lattam volna tehát rakwa swülyel (!) es gonoz kelewenyel belol az szemerem testjbe mind egy egi babszem es nagyob konyeregny kezdé hogi miül gyoditthattnag (!) meg en meg mondam lo komam aszony ezt egyebel nem hanem kochlasal ... sem iral sem egyeb modon hanem cochlasal hogi miwel bellol ez az regy nyawalya [Kv; TJK IV/1. 59d l. Linzinger al(ia)s Borbely vall.].

kocsi-nya piftie; Sülze. 1595: apahidiak hoztak Marnakat koczonjara [Kv; Szám. 6/XIV. 17]. 1625: Koczonnjat kellett az piaczrol hozatno(m) [Kv; i.h. 6/XXXV. 62]. 1710 k.: Mondám a szakácsnak: Ennek a nagy pozsárnak felét főzd meg, kit sóban, kit tiszta borsal, a más felét főzd kocsi-nyának a pozsárkocsi-nyát ... csudálva s csemegélve eszik az urak [BÖn. 732]. 1777: Patzal kocsi-nya készítésére [Bezdéd SzD; LLt 70/1945]. 1824: Nemes Torda Várossa Piacon Azaknak az Árusaknak 's Kereskedőtskének Nevei, a' kik ... tartoznak fizetni ... Affélék kik tsak Szombaton árulnak^a Étel s Kotsi-nya árulok^b Recapitulatio: ... Kotsinat s ételt árulok^c [Torda; TVLt 1826-1829 sztan. — ^a ^b ^c Köv. a nevek és a taxaösszegek fels. ^c Folyt. a fels.].

kocsi-nya-áruló piaci kocsi-nya-árús; vînzător de piftie; Sülzenverkäufer (auf dem Markt). 1824: Fejér 's köz kenyér árulok ... Kalás Percz sütök ... Étel s Kotsi-nya árulok^a [Torda; TVLt 1826-1829 sztan. ^a A teljesebb szöve. kocsi-nya al.].

kocsi-cillus pótvégrendelet; codicil, Kodizill. 1863: fiam Szentés Károly azon véleményben, hogy ő a köztünk létre jött mutua fassionál fogva az én vagyonomat is öröklendi egy codicillust hagyott hátra, melyben nem csak kötelességi részemem megsértette, hanem saját összes vagyonomról végrendeletkezett [Kv; Végr.].

kocsi-l. koldus

koeréal megzaboláz; a struni/infrina; bändigen/zähmen. 1587: ket feo embert Akarnak varosul Valaztany ez Jeowendeo giwleskort az Aros Rend keozzewi, kik ceket az el veghezet Rend tartas zeren igazgassak es minden Alkolmatlan kereskedeseket tekozlasokat Coërcealliak [Kv; TanJk I/1. 43].

koeréalat eltíltat; a interzice cuiva ceva; verbieten lassen. 1600: az ifyakat biro vram coercealltassa zorgalmatoson mind az eyelly zellel valo farsangolostol, rezegskedestol torbezolaskodastol, de leggh kiwaltkeppen

codeo vtan fegiuerrel valo zelle Jarastol [Kv; TanJk I/1. 353].

koetáneus egyidős/ivású, egykorú; de o vírstá; gleich-alt(e)rig/jährig. 1770: Sztojka Zsigmond^a is megholt A szegény bátyámmal, Váradi Zsigmond urammal coaetaneus s együtt is tanultak [RettE 233. — ^a1749–1759 között erdélyi rk püspök].

kofa 1. piaci árusasszony; precupeajă; Marktfrau/weib. 1584: Lakatos Antalné Anna vallja . . . Az ferkel felesége eleő kezdé leony oda. Es monda Az leany^a, Jhol ieo Amy (!) koffank lob volna ha vizza kwldened had swtne pechenyet [Kv; Tjk IV/1. 226–7. — ^aFerkely szolgálóleánya]. 1847: Biri mostanság erősen önkényes, durtzás lett nyelvelt, mint a' legutolso kofa, órákig [Kv; Pk 7].

? Hn. XVIII. sz. v.: also határban a Kofák földé [Berekeresztúr MT; EHA].

2. (szájas) vénasszony; bátrínă (guralivă); Klatsch/Tratschbase. 1573: Margit Nerges peterne latta hoga lakatos peterne az vchan Megien volt, Azomba ky zeokellet Eleybe lakatos Leorinch Es Mond hoga te hytwan lator hytwan eb koffa ageb ha valamit Nem Nezneq vgy chapnalak Archul hoga Menie fogad mynd zadba Romlana [Kv; Tjk III/3. 248]. 1649: Az J nem tudatik miteöl uiseltetue(n) rut esztele(n) szokkal, boszorkany tuzre valo, puska por ala valo ven kofa fonnyat, saluu(m) sit Essez lelekkelis megh szitta [Kv; Tjk VIII/4. 366]. 1776: az agensnek . . . Azt is megirtam, hogy afféle haszontalan kofához illő dologgal a királyi szentséges füleket ne terhelje [RettE 364].

kofané kofaasszony; precupeajă; Marktfrau/weib. 1774: Az Egetbor árulo kufaneknakis némelyeknek egy egy Susták Taxájokat el szokták engedni Horváthné nevezetűnek tőbnyire . . . el engedték mind Taxáját, mind az Udvarból valo Éget bor vévést [Mocs K; KS Conscr. 52 Varro János (26) udvari kulcsár vall.].

kofár '1681: Ploszka Bánya . . . Kofárok, s Koh mester háza, mindenestől barona fábol rott; fellyül földel buriott, Ajtaja felszer, vas Sarkas, hevederes Nro l Koh mester, es kofárok haza . . . vago(n) itt sővény oldalú, gazzal fedett Istallo [Vh; VhU 578–9, 583].

? **kófár** szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktion: *kenyér-sütő* ~ kenyérsütő asszony/kofa; brutăreasă care își vinde piinea în tirg; Bäckerin, brotbackende Marktfrau. 1662: a tábornok otlíte alatt pénzre is szakadatlanol éjjel-nappal nem csak kenyérsütő kofárok, hanem valakiknek benne módja lehetett, süttön-süttötték és horton-hordanák a kapukra^a a kenyéret pénzen való árulásra és eladásra [SKr 571. — ^aA váradi várkapukra].

kofaság kofáskodás; precupeție, ocupația de precupej; Hökern. 1789: Nem el hiszem (így!) hogy Nsgodnak teljes contentuma lehessen ebbe a székely asszony gazdasszonyságában(an), mert ha a kezeis olyan lenne mint a nyelve, ugy sokat érne de a székely asszonyok(na)k tsak a Salakja, és mint hogy tsak kofasággal kereste kenyéret, egyeben nem törte a fejít, szereti a jól

lakást pereputtyostol egygyút [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

koffer l. kuffer

koffer-igazítás bőrdíjavitás; repararea valizei; Kofferausbesserung. 1853: Koffer igazítás 25 gr [KCs].

kogál 1. erőltet, kényszerít; a forța/sili; (er)zwingen. 1618: Tóth Mihály uramot ugyan cogálnom kellett az sok fogyatkozások miatt, hogy az Nagyságod rendelte 300 dutkát megtöbbitse kétszáz dutkával, mert azt vizony csak félig sem vötte jó neven [BTN² 165]. 1626/1681: Hadgyuk azért es seriő parancsolyuk is hű-segteknek . . . szabadosink taxajokat . . . bé szolgáltatva(n) . . . őket . . . szeker, és posta lo adásra ne cogályák [VhU 227 fej.]. 1671: Zaránd Vármegyei Atyáinkfiainak léven ilyen panaszok, hogy magok szükségekre való vecturoktul-is Nemesi praerogativajok ellen, némely helyeken vám adásra cogályák őket [CC 46]. 1677: a' Nemes embert adofizetésre ne cogályák Nemesi praerogativái ellen [AC 69]. 1688: A sz. Szék mivel lattya az Urá(na)k nagy reszént valo infidelitással, halálos vetékb(en) valo maga elegyítését, nem cogallya az Aszszont ad reditum, mind addig valamedig a' férje suis modis maga foruman nem keresi [SzJk 227]. 1736: az Falu Gornyikja az Egyházzal az Petru Popa pecsetivel házrol házra járván mindeneket Cogált tizenkét forint bírság és Templomból valo ki títás allatt hoga egibe gyűlyenek az egész falusiak [Algyógy H; BK]. 1744: a Falusiakot cogaltam hogy mennyenek el a Connumeratiora [Bölon Hsz; INyR 32 Németh János (38) vall.]. — L. még BTN² 246, 327; CC 28, 46; KemÖn. 292; SKr 683; TML II, 557.

2. felvesz; a ridica; be/erheben. 1682: Le tue(n) penig igireti szerint^a, tsak öt forintot tartozzék le tenni Vasarhelyi Peter Vra(m) penig igireti szerint cogallya [SzJk 171. — ^aTartozását]. — A jel-re 1. PP: Cogere pecuniam: Pénzt szedni-fel.

kogálhat kényszeríthet; a putea sili/obliga/constringe; (er)zwingen können. 1680: Szent Thamasine Farkas Sophi masodszor is kiva(n) diuortialtatni. Deliberatu(m). Mivel extra limites regni vago(n) Sz: Thamasi, ne(m) cogalhattuk az nyavallyias aszont hogy utanna menny(en) ferjenek, sem amaszt hogy maga melle vegye absolvaltassek az aszony, férhez mehessen, ha szerentse talállyia [SzJk 150–1]. 1741: ha kik pedig lovokat külön akarnák jártatni, azoknak Lovokatis az Ménes közzé jártatni cogálhassák, és béreket Hadnagy atyáink fia assistentiaja által meg-vehessék^a [Dés; Jk 553b. — ^aA városi ménes szegődött két pásztora]. 1766: ha felit birja^a az Inhibens, cogalhatom mindenkor fele köz kertinek fel tételire [Torda; TjkT V 3/7. — ^aA teleknek].

kogáltat kényszerített; a obliga/constringe; (er)zwingen lassen. 1746: másokkal edgyütt proportionatē a fertály közzé az Instansokat Hadnagy Vr(am) ab off(ici)o contribualni cogaltassa [Torda; TjkT III. 21].

kogáltathatik kényszeríthetetik; a putea fi obligat/constrins; (er)zwingen werden können. 1734: azok^a

iránt interim az Incta vidua iuramentum deponalni ex p(rae)senti Deliberato nem cogaltathatik [Torda; TJKt I. 31. — ^aA peres marhá].

kogáltatik 1. kényszerítetik; a fi obligat/constrins; erzwungen werden. 1664/1750 k.: Az Innocens^a ki recipialni akarja a Deserens Personat, de ugyan nem akarna redealni addig ne liberaltassék míg a Magistrátus, vagy Ecclesiái fenyíték és potestas által nem cogáltatik [RGyL A. 12. — ^aÉrtsd hozzá: házastárs]. 1671: Templomot paraszt ember nem akarván frequentalni, mint cogaltassék [CCI]. 1740: örömösteb Conventionalnak mint sem affele épületek erigálására cogaltassák (na)k [Kéménd H; Ks 83 Zejk István lev.]. 1748: meg kívánnyuk hogj az intentalt poena retorquealtassék, és végre ezen Ca(us)ara tött költségünk(ne)k s, faradságunk(na)k refusiojara judicialiter cogaltassák (na)k [Torda; TJKt III. 195].

2. kényszerül; a fi nevoit/silit; zu einer Sache gezwungen/genötigt sein. 1618: az maga hada és az ország népe is ugyan reatamadott volt a kazul pas(á)ra, hogy miért nem békélik meg véle, hiszem ... úgy is cogáltatt az perzsa az békességre [BTN^a 171].

kognitció ismeret; cunoştinţă; Kenntniss | jártasság; experientă, pricepere; Bewandertheit, Erfahrungheit. 1775/1802: a Salamonⁱ fatensek azt ... hogy azon Pojána continua contraversiaban volté a két falu között jobban tudhatták s nagyobb Cognitiojak lehet ezekben, mintsem az Hoszszumezei^b és Zálhai^c Lakosaknak [BSz; JHb LXVII/3. 129. — ^{a-c}SzD]. 1784: az Torotzkai Birák A Törvéntelekbens már annyira terjedtenek, hogy az olyan Causakotis folytatták, melyek mind Activitassakat, mind pedig Tudományakat, és a Törvényben valo cognitiojokat exsuperállyák [Torockó; TLev. 2/6].

kognomen vezetéknev; nume de familie; Familien/Zuname. 1580: az wicinosoknak Cometaneosoknak Neuoket es Cognomennioket mindeneket ez my Jelon walo leüünkent latoknak consciencie ez my Jelon valo Leüelünkent rendiben meg Jrattattuk [Pókafva AF; JHb XXVI/8]. 1729: Vaklas alias Turkuly Juvon(na)k ki volt az Nagy Apja edes Apja 's edes Apjának testvér atyafiai ... Ez így meg nevezett ember(ne)k maga(na)k P(rae)decessorinak volté más Cognomenyek vagy vezeték nevek az Vaklas nevezeten kívül [KSz; BK vk].

kognoszkál 1. megismer; a cunoaşte; erkennen. 1602: Biro vram eo gclme, eskwtt thanachywal egyetemben ... az Inctus)nakis szawabol cognoscalwan az eo chielekedetith; az felljewl megj yrtt deliberatit minden cikkeleben ratificalthaak [Kv; TJK VI/1. 576].

2. elismer; a recunoaşte; anerkennen, zugeben. 1794: (A) Summa pénzti ez előtt maga tulajdon Keze írásával cognoscalta a Tutor Ur Kezénél lenni, már most tagadja ... ezen dolog meg üsmerteti a Tutor Urat maga valóságában [Kv; CsS].

koh, kohó 1. ércet fémme feldolgozó/olvasztó kementce; cupitor de topit minereu; Hochofen | ércfeldolgozó/olvasztó épület/ház; uzină metalurgică; Hüttenwerk. A. 1558 k.: Mikor az Ezwstöt ky vezy az koh által Marad

valamy defectus az slakokban [Nsz; MKsz 1896. 292]. 1573: Valasztó Eottwes gergel, Azt vallia hogi Offembanian hallotta Az Smelcertwl ... hogi az Mely testelt Zenkelt volt Eottues Leorinchnek pechy Estwan Azbol Masfel vagi harmad fel gyra Ezwst leot volt, Mellyet eomaga Eottwes Leorinch vit volt oda az kohra olwaztany [Kv; TJK III/3. 221]. 1582: Catalin Olah lanosne vallia ... Hallottam Zaiabol ez Ersebet Azonnak ... Nag Arany pereczek voltanak benne^a es az Balas kowach kohaban olwaztottak megj [Kv; TJK IV/1. 50. — ^aAz üstben]. 1638: egy Balas Deak neww szolgálja ... az kohnál egy követ fel vön [Torockó: Thor. XVI/1 Petrus Szako (!) (40) jb vall.]. 1673: Kohosok eszközei: Az felső kohoz vagyon egy vas hordó fogó springostol^a [CsVh 44. — ^aFolyt. a fels.]. 1681: Vas Banyák. 1. Ploszka Bánya ... Az Kohoz, vagi Kemenczehez valo szín fa oszlopoko(n) álló, sindelyezese ighen rozsz ... Koh szín ... Az Koha romladoszott [Vh; VhU 578–9]. 1736: Tudom hogy a' Regius Fiscus(na)k ezen Nemes Közép Szolnok v(á)r(me)gyéb(en) lévő Kővári Dominiumhoz, mellyet most a' mls Teleki Familia bir vagynak ilyen nevezetű és örökös czigány Jobbágyi: Flore Sigá(na)k hét fiai mind külön külön koval (!) Sándor Jonás egy kóval Sándor Szeminyik más Kohval ... Talpas Csolti egy kóhval ... Talpas Stéphán, három házas fiai, kik(ne)k is ketteje külön külön Kohon [Hosszúfalu Szt. TKI H. F. 6 Kardos Gábor (50) cig. jb vall.].

B. 1747 u.: eddig is a' Bánya, Verő, koho dolgáb(an) az Torotzkai Forumrol masuva apellalni nem volt szabad [Torockó; TLev. 2/1]. 1758: Rátz István ... kért volt fel a' kettős kohoban a' víz felől valo kementzére az also kereken valo kohoban 2 napra, Negyven Forintot ... Bartok Andrastol [uo.; Bosla]. 1780: Kohokban való futatásnak el-adásáról valaki Koháját, vagy futatasbeli Portióját kivált Verő nélkül el adja a' ki meg venni Mérészelnéis, poena flor. 12 büntetessék [uo.; TLev. 4b]. 1780/1804: végeztetett hogy a' Bánya mivelés kezdetének terminussa legyen Ujj Esztendő napja, ettől fogva tartson tizenkét heteket ... a' Munka, mely idő alatt a Kohon vagy Verőn senki ne mivellyen [uo.; i.h. 8]. 1785: a Kohokban és Verők(en) midőn futatunk és mivelünk, ha a fuvo veszső vagy kereszt etc. hertelen el romlik az olvasztó kementzében a már növéseben lévő vas meg hűl, a Verőben hasonlóképpen [uo.; i.h. 4/11. 1b]. 1800 k.: a Verős Kovács Corpus ... a Nagysagos Praeses Vr bölts előre láto intezesere fogja hadni, hogy minden három napos Gazda a Kohoban fujjon [uo.; i.h. 9/30].

Szk: forrasztó ~. 1691: Azon hámorban ... az forrasztó kohon fellyel egy téglából czénált kemény [CsVh 114] * kettős ~. 1758: Rátz István ... kért volt fel a' kettős kohoban a' víz felől valo kementzére az also kereken valo kohoban 2 napra, Negyven Forintot Bartok Andrastol [Torockó; Bosla] * vasforrasztó ~. 1681: (A) vas forrasztó koh előtt mingyárast vagyon egy nagy cöreg vas verő [CsVh 91] * vasfűtató ~. 1673: Az vas verő ház mellett vagyon az vas futató kőn köbül rakva négy szegeletr, fedele fenyő deszka, hat fa ágason áll (!) ez kohnak fűvőja kettő [CsS; i.h. 43] * vashevítő ~. 1677: Az vas verő házból szolgál ki egy kő kemény, melynek alatta vagyon vas hevítő koh, tűz helye nem igen jó [Madaras Cs; i.h. 50].

2. kovácstűzhely; forjă de fierar; Schmiedeofen/herd. 1640: addég kohat ugya(n) nem űtheti fel meglen magat az Czehben az mesterek közé be nem szerzi [Kv; KovCLev.]. 1732: talál az ember ... egy kovács Mihelljet vagi vinnjét .. koha .. mészszel téglából rakott .. az koha mellett jo láb njomo fuvó [Kóród KK; Ks 12. I].

Ha. 1638: koh [Torockó; Thor. XVI/1 Mich. Ékarth (75) jur. civ. jb vall.]. 1673: koh [Cszs; CsVh 43]. 1681: Koh [Vh: VhU 581–2]. 1752: Koho [Torockó; TLev. 8/6]. 1784: kohaja [uo.; i.h. 4/9. 14a].

kohabitáció (házastársi) együttélés/lakás; coabitare, convieuire; (eheliche) Lebensgemeinschaft, (eheliches) Zusammenwohnen. 1669: Racz Miklos Somlyai katona feleségetől Fogarasi Kis Annától kivan absolutiot, oka: mert nem alkalmas ferfivel való lakásra, cohabitatio-ra, verfolyst szenjvedo [SzJk 105]. 1697: mostanis sem egyik sem másik félnek a' cohabitatio-ra nincsen akarattjuk, egy mástól tellyessel meg hidegültének [i.h. 301]. 1764: Jöven a' Vener. Consistorium eleiben .. Szombati Jo'sefnek, és Feleségének Boër Marianak Házasági Causájok, ezeket az együtt való békességes Cohabitatiojára réa vettük^a [Kv; SRE 211. — ^aFolyt. a feltetelek fels.]. 1781: A gubernium interdicálta cohabitatiojokat^a, de csak együtt lakdogáltak, együtt háltak^a most már vagy nem, nem tudatik, mivel külön házban és ágyban háltak [RettE 413. — ^aA br. Bánfi Zsigmond és Gyulai Józsefné Jósika Mária együttélését/lakását].

kohabitál 1. együttél/lakik; a coabitare/convieui; zusammenleben/wohnen. 1689: Darna Mihály mivel nyilvánvaló hamis hitű parazna Feleségével Ballo Annokkal tudva szánt szándékkal post separationem kohabitált, és magát paráznává tőtte, Tetzcett a' sz: Széknek, hogy Darna Mihály Ur(am) excommunicaltassék [SzJk 241]. 1691: Darna Mihályt a' sz: Szék a' reconciliatio-ra admittállyá de úgy hogy Feleségével se egyszer se másszor ne kohabitállyon hanem valamedigh Feleségének dolga az oda ki való Partialison el nem igazittatik Feleségétől külön legyen [i.h. 253]. 1761: Sándor Márton ... panaszoval Feleségére Ats Mariára, hogy véle kohabitálni nem akar .. melyre nézve a' Venerabile Consistorium nem találván semmi hioát a' Férfiuban, végezte, hogy a' Menetske mennyen vissza Férfjéhez, és néki engedelmekedjék, mellyet ha nem tselekedne egy hét alatt, szabadságot ád .. a' Ferfiunak, hogy annakutánna, Feleséget el fogathassa, és a' Tömlőtben tétethesse [Kv; SRE 196]. 1765: Elégge ki tetcik az A Aszszonyn(a)k részére bé adott Relatoriából erőszakos törvénytelen ferjhez menése az I. ferjfihoz; mert nem szerette ... Férfjét haza vitettetése után is tsak az Atyától való lélelem tartotta kevés ideig h(ogy) véle Cohabitallyon [GörgJk 198].

2. együttáll, összeadja magát vkivel; a se culca cu cineva, a avea relații sexuale cu cineva; jm beischlafen. 1679: Mivel az en Ur(am) Kovasz Marton kohabitált az nenemmel, megli is terhesítette az nenemet, engemet hűtős feleségét el hagiót, bujdosoba(n) menve(n) [SzJk 135].

kohabitálódik kb. együttáll/összeadja magát vkivel; a se culca cu cineva, a avea relații sexuale cu cineva; jm

beischlafen, sich mit jm zusammentun. 1673: Ac(tores) Director(es) C(ivi)t(at)s Colosvar c(on)tra Elizabetham Bogathi dicunt Itt Colosvárbán szolgálván embereseg embereket .. azután .. az Colosvari nagy scholában ... egy deakkal cohabitlodot, és parz-nalkodott [Kv; TJK XI/1. 281].

kohászati <rk-ban; in constructii; in Wortkonstruktion: ~ igazgatóság direcțiunea uzinei metalurgice; Hüttendirektion. 1847: A Királyi Bánya, Kohászati s Uradalmi Igazgatóságnak Zalatnán, Aprilis 15-én 1847-be tartott üléséből [VKp 182].

koh-hely olvasztó kemence; cuptor de topit; Schmelz-ofen/herd. 1681: Ezen hámor házban .. egy kő kémény alatt két szakaszban, pusztuláshoz készült két koh hely. Ezen koh lyukánál edgy eöreg fűvű, minden hozzá tartozó eszközeivel [CsVh 96].

kohibeálás megakadályozás; împiedicare; Verhinderung. 1603: Miwelhogy az coltoezetben valo Luxus, mind ferfy, mind azzonyallat es Leanzo renden, az my varossy allapatunkat felette megh haladta miatta Tetzett eö kegeknek, annak kohibealasara ... Ezeken az eo Erdemek zerent valo Adoot vegyenen [Kv; TanJk I/1. 460].

kohkémény kohókémény; hornul cuptorului de topit; Hüttenesse. 1681: koh kémény allyastól két eöreg fűvő nro. 2 [CsVh 91].

Szk: vasforrasztó ~ alja kb. vasforrasztó/hevítő tűzhely. 1681: (A hámorházban) Ezen túl jobra mingyárast vagyon egy vas forrasztó koh kémény allya. Ennek kéménycis kőből vagyon ki rakva [i.h.].

kohlás kb. gőzölés, párolás; aburire, expunere la aburi; Dampfbehandlung. 1583: Nemet Borbely Janos vallasat Irwa Atta be ... feredcot nem chinaltam hanem parlattam Melyet az Magiarok kohlasnak mondnak ... az Azzonnak akarattiból miweltem mert rakva vala Swllyel, az zemerem teste Azert parlottham de minek eleotte az kohlashoz keztem ket hetnel teobig bantam velle ... Tudo(m) hogy az kohlaskor ki jeot az Vdwarra kit igen banta(m) Mert soha nagio ellensege minth az kohlasnak mint kyweol az hwueossoon Iarni, Vag hidegen Izik [Kv; TJK IV/1. 139. — A szö. valószínűleg németből való fordítás].

Szk: ~ra adja magát. 1583: valaky az kohlasra Aggya Magat, de 7, 8, 9, 10 napig mind ketseg az eo Elety .. en annak eleotte meg mondam hogy Igen feleo mely ember az kohlasra aggia magath [Kv; i.h.].

kohmester 1. kohómester

kohóbeli 1. kohóban való, kohó-; ce se găsește într-o uzină metalurgică; im Hüttenwerk befindlich. **Szk:** ~ eszköz. 1847: ami a Torotzkói megszorított szűk hárt nézi, abból nem hogy szénnék Söt Bányák fenn tartására Koho és Verőbéli eszközök kipotlásárais, csak nemüleg ki elegithetők [Torockó; TLev. 10/9] * ~ munka kohómunka. 1780/1804: Tiltása és Keresése a' Bányaknak egész Kohó és Verőbéli munka fojásán Bányanya mű végzése után Ujj Esztendő napig vagy éppen ujj

Esztendő napján legyen. Azután Bánya mivelesnek idején sem a' keresésnek sem a' tiltásnak ereje nem leszen [uo.; i.h. 9].

2. ~ *juss kohójog/rész*; cotă parte din uzina metalurgică; Hüttenrecht/anteil. 1783: Bartok Andar battyam-nak adtam az kohobeli jussamat Bartok Getzi mp [uo.; Bosla].

kohol 1. kiagyal/eszel; a scorni/născoci; ersinnen, sich ausdenken/klügeln. 1662: Nem tűrhetem ez helyen, hogy némelyeknek Várad elveszése okai felől balul vélekedéseket meg ne említsem, kik . . . olyat álmodoznak: ha a régi jó szokások, rendtartások, nemesi szabadság ellen való újítást (az igazgatásbéli felállatott jó rendet nevezvén annak) a főemberek nem koholják vala, Váradot a veszedelem nem találta, és ez napig is a magyar kéznél volna [SKr 630]. 1761: nem régen Mlgs Gróf Fő Ispány Ur ellen Sub anonimo a Mlgs Regium Guberniumnak adtak volna be valamely írást de nem tudom ki koholta és ki adta bé [Harangláb KK; Ks CII. 20 Mich. Barta (56) lib. vall.]. 1771: Tyiu Gjörgj hogy tűzzel fenyegetődzött volna valakire nem hallottam, annál inkább hogj fenyegetődző szavait effectumb(a) vette volna, de inkább hiszem hogj tsak ellenségei koholták réa [Bukuresd H; Ks 113 Vegyes ir.]. 1816: a' midőn ezen hazugságnak is végire jártak volna, akkor ujjabb hazugságot koholtál [Déva; Ks 116 ua.]. 1823-1830: a' Tsászárné igen jó szívvvel fogadta őtet, estvére Pulyiszkát, turót adatott nekie, de a' Pulyiszkát arany Fazékba főztek, és ezüst keverővel keverték; több e' féle hazugságokat is koholt, 's nekem mint ifu Embernek jól esett, hogy őtet nevettem [FogEK 469-70]. L. még MetTr 340; RettE 422; TML VI, 132.

2. át v felpiszkál, szit; a zgindări; an/entfachen. 1676: Az sibongást Kegyelmednek jelentettem vala, értvén az gyűlés előtt is. Az gyűléskor holmi privatumok csendesítették némelyek részéről, de az principalisok soha azt fűvni, coholni meg nem szűnének [TML VII, 207 Macskási Boldizsár Teleki Mihályhoz].

3. szerencsét ~ *magának szerencsét* kovácsol magának; a-și făuri norocul; sich das Glück schmieden. 1841: (Rosi) ha . . . nem akar . . . azon nem neki valo Urfirol le mondani — Isten légyen véle! a' melly jó szerencsét koholt magának azzal boldogulyon [Veresegyháza AF; DobLev. V/1236 Dobolyi Sigmund Dobolyi Bálinthoz].

◇ **Szk:** *maga ~ja veszedelmét* kb. maga hozza/idezi fejére a bajt/veszedelmet; a-și atrage singur nenorocirea, a-și băga capul sănătos sub evanghelie; Gefahr auf sich ziehen/über sich bringen. 1677: Itélje meg Istenért Uram, Kegyelmed, mint és hol lehessen az ellenséges földön már várakozni, hanem ha szántsándékkal magunk koholjuk veszedelmünket [TML VII, 543-4 Vesselényi Pál Teleki Mihályhoz].

kohólegyező lecselő (kohótűz-szító pamacsos vasrud); mături de stropit cărbunele; Löschwedel/spieß. 1741: Egy koh Legyező 1. Egy koh Nyárs 1 [Kv; TL 90 lak.]. 1812: Egy koho nyárs xr 12 Egy koho legyező xr 8 [Mv; MvLev. Szabadi József kovács hagy. 10]. A jel-re 1. Freckay 166; OklSz *kohlegyező* al.

koholgat kiagyalgat/eszelget; a scorni/născoci mereu ceva; nach und nach ersinnen/sich ausdenken. 1846: (A

kántor) vélek cégéres és belső emberhez nem illő tépelődésekbe elegyedik . . . s hamis bizonyítványokat koholgat [Méra K; KLev.]. (Az embereket) az Uradalom jussai felforgatására lábbotlatja, s hamis bizonyítványokat koholgat [K; i.h.].

koholmány kiagyalás/találás; scornire, născocire; Er-dichtung/findung. 1849: a' Tanuk által felhozott vallo-mások csak is a' Kelemen Beni koholmányai és rá beszéllései [Kv; Végr. Vall. 99].

koholó kiagyaló/eszelő (személy); persoană care scorneste/născoceste ceva; Ersinner, Ausbrüter. 1676: Kegyelmedet Kubinyi uram által tudósítom, kinek is dühött nevét költék de csak az ily s ehez hasonló több hamis információknak csak ne adnának az emberek hamar hitelt, bizonyt az ilyeneknek koholója is ezeknek költéséről mindjárt le tenne [TML VII, 275 Vesselényi Pál Teleki Mihályhoz]. 1678: Az a becsületes székel azt is izente, hogy egyáltalában 319. 137^a az fő koholója az dolgoknak [TML VIII, 26 Teleki Mihály Naláci Istvánhoz]. — ^aA kiadványban titkosírással jelzett, feladatlan név]. 1710: mind penig egy Nagyszegi Gábor nevű református ötvész megfogatanak, és Szebenben sok ideig raboskodának nyavalyások ártatlanul. Ezeknek is mind Apór István vala a koholója [CsH 306]. 1764: (A rendelkezésnek) első koholója avagy csak közelebből Boér András^a vala [RettE 179. — ^aGub-i levéltáros és gub-i titkár]. L. még SKr 577; TML VIII, 88, 117.

koholt kiagyal/eszelt; scornit, născocit; ersonnen, ausgedacht. 1662: Sebesi gyűlés, abban koholt káros dolgok^a [SKr 478. — ^aTartalomjelző fejezetimből]. 1677: Én úgy tudom, ha Forval uram az előtti koholt mesterségit még vissza nem fordítja, holnap Veselényi Pál uram is megindul az lengyel hadak eleiben [TML VII, 499 Teleki Mihály Baló Lászlóhoz]. 1794: azt állítván hogy azonn heljjelet Te és inkább Eleid szerettek volna, nem tsak, hanem azokat iránt heljjetelen után mondon. koholt leveleket fitagtattál, az Exp(one)ns Aszszony és örökös bekességes Biradalmának, meg Zavarására [Szováta MT; Berz. 16. XL/14]. 1854: demoralizált fájdalom! fiam Szentpály Sándor által részszerént erőhatalommal, részszerént tulajdonomnak meg fosztására alattomosan koholt contractusok és hamiss Levelek által is . . . öreg napjaimra minden tulajdonomtól és így minden élhetőségem eszközeitől meg fosztattattam [Kv; Végr.].

koholtat kiagyaltat/eszeltet; a face să fie scornit/născocit; nach und nach ersinnen/ausdenken lassen. 1806: az Alperes akármint koholtatta hát szinte Esztendő múlva a' Történet után a' maga Esketését de midőn a' Felperes azokat Authenticaltatta 1805be tett vallomásokat mind azon fossioikat revocáltak, cassáltak [Dés; DLt 250].

koholtatik 1. kiagyaltatik/eszeltetik; a fi scornit/născocit; ersonnen/ausgedacht werden. 1662: Ki az oka, hogy Magyarorszában hallatlan móddal kétrendbéli propositio koholtatott és nem egy nyomban-folytában adatott ki? A nyirt papok! [SKr 105]. 1704: Apór uram

Azt is mondotta . a generál azt mondotta, hogy ez a rebellio mind a katolikus emberektől koholtatott [WIN I, 142].

2. *koholton ~ nyom* 'ua.; idem'. 1662: a romlására pusztulására tartozók naponkint nagy szorgalmasan koholton-koholtatván: hogy immár a fejedelem elméje teljességesen elkészítettett volna ez okon hadait nagyon kezdé szaporítani [SKr 403].

koholtatott kiagyallatott/eszeltetett; scornit, născocit; ersonnen, ausgedacht. 1636: Nékünk az Isteni tiszteletbeli igaz módot és formát, nem az Christus és Apostolok üdeje után hét száz, nyoltz száz esztendőkkkel gondoltatott, és koholtatott, végzésekből, hane(m) az Christus és Apostolok üdejébéli szokásból, és rendtartásból kell meg tanulnunk [ÖGr Aj.].

kohómester meșter la cuptor de topit; Hüttenmeister. 1681: a' Koh mesterek neha excedal(na)k; es egi Susztra 130 tereh szetenis erogaltak, a tilalom ellen [VhU 63] | Ploszka Bánya . . . Kóh mester keze alatt . . . Vagyon itt Öreg vas fogo^a [Vh; VhU 578. — ^aA teljesebb szöveg. *ka-hónyárs* al.]. 1783 k.: Mély alázatossággal könyögünk^a, méltotassék a' leg ujjabb Flgs Királyi Decretum continentiajában complectalt Colonusok közül ezer Paterfamiliást, nevezetesen Bányaszakát, Koho, és Verő Mestereket és egyébféle Mester embereket a' mostaniak helyében nyerni [Torockó; TLev. 4/9. — ^aA Thorockai-iam.]. 1816: Méltotasson . . . Bányászoknak, szén- és szénalak(na)k Lo hajtok(na)k Koho Mestereknek és masok(na)k akik Verős kovatsoknak nem nevezetnek a' vas futatást és művelést absoluté meg tiltani [uo., i.h. 9/46].

Ha. 1681: Koh mester [Vh; VhU 12, 62–3, 66, 578–9, 583–5] | Kóh mester [Vh; VhU 578].

kohómű kohóbéli munka; lucrul într-o uzină metalurgică; Hüttenarbeits. 1776: vettük a' Tkts Urnak^a küldett Commisioját, melynek tenora ez volt, hogy egész Communitásunk bé gyűlvén Bánya, Kohó s verő mivekben néhány időktől fogva interveniált difficultasok felől Consiliumot tartson [Torockó; TLev. 7/5. — ^aPávi Ferenc, gr. Kornis Zsigmond insp.].

kohomesztál megtsztel; a onora/cinsti; beehren, jm Ehre erweisen. 1737: illendő készen Tiszt. Tsepregi Ferentz Uramat a' Nehai Tiszt. Udvarhelyi Mihály Uram ő Kglme Vacantiajára által-tenni, és egyszer 's mind Theologiae Professorsággal-is cohonestalni [Kv; SRE 166].

kohomesztáltatik végültsesség adatik; a se oficia funeraliue cuiva; jm die letzte Ehre erwiesen werden. 1737: Mltgs Fő-Ispán Urat, Cs. Kereszturi Torma Miklos Urunkat, I(ste)n ő Sz: Felsege ez árnyék Világbol . . . kiszóllitván. mint hogj Tisztességes Levél által requiraltatott a Tktes Ns Tanács, hogj Ns Városunk által. koporsób(a) leendő tetetettése, az Idvezült Urnak Cohonestáltassék, tettezett expedialnunk, Assessor Nztes Lőtsi Jóseff és Notarius Bőszörményi András Atyánkfiait ő kglmeket [Dés; Jk 469a].

kohónyárs kohó-piszkavas/szítóvas; vātrai (de topitorie/forjā), Löschschieß. 1673: Kohosok eszközei: Az

felső kohoz vagyon egy vas hordó fogó sparingostol, egy vas kötő botoczká, két vas rúd, fűvő felrántó négy lánczok horgokkal edgyütt, egy koh nyárs^a [CsVh 44. — ^aFolyt. a fels.]. 1677: Vas verő ház . . . koh nyárs no. 1 [Madaras Cs; i.h. 50]. 1681: Ploszka Bánya . . . Kóh mester keze alatt Vagyon itt: Salak lyukaszo koh nyárs, fa nyelestől Nro 1. Szén vono vas Gereblye Nro 1^a | Bánya. Nedráb nevű . . . Salak bocsáto koh nyárs [Vh; VhU 578, 583. — ^aFolyt. a fels.]. 1703: Kovácsok vagy vas veretők eszközei: koh nyárs nro. 1, eőreg vas bot nro. 2, kisebb nro. 1. [CsVh 118]. 1741: Egy koh Legyező 1. Egy koh Nyárs 1 [Kv; TL 90 lak.]. 1812: Egy koh nyárs xr 12 Egy koho legyező xr 8 [Mv; MvLev. Szabadi József kovács hagy. 10]. — L. még CsVh 49–50, 92, 114, 118.

A jel-re 1. Freckay 167; OklSz. Jankó, TAszT 200 torockói bányászszótárcskája a címszót így értelmezi: hosszú, hegyes vas, a kohólyuk tisztítására.

kohos kohómunkás; cuptorar, lucrător la un cuptor; Hüttenarbeiter. 1673: Kohosok eszközei^a [CsVh 44. — ^aA fels. *kohónyárs* al.]. 1680: Albert Péter az hámoron kohos volt | Albert Péter mindetig kohos volt | az vashá-moron Albert Péter kohos volt, kiszabadulásáért adot két tulkot [Dánfva Cs; CsVh 75–7]. 1703: Kohosok vagy fútatók eszközei^a [i.h. 118. — ^aKöv. a fels.]. **Szn.** 1531: Laurencius Kohos [Vh; DomH 91, 93, 95].

kohó-segítő kohómunkás; lucrător la un cuptor, cup-torar; Hüttenarbeiter/gehilfe. 1809: A' mi Vas mivelésünkhezis szerfelett való sok munkások u.m. Bányászok, Szénégetők, Koho mesterek, Koho-Segittők, Vasvágók, Mivelő Kovacsok, Mivelő Segittők, Lohajtok kívántatván, hitel felett való dolog az, hogy minden ujjabb ujjabb Tyrok Statutiojakor, micsoda akadally és gát vettetik mesterségünkbe [Torockó; TLev. 9/43].

kohos-szolga kohómunkás; cuptorar, lucrător la un cuptor; Hüttenarbeiter. 1680: az hámoron . . . Albert Péter kohos solga vala [Dánfva Cs; CsVh 75].

kohótisztító fogó kb. kohótűzhely-tisztító fogó; clește pentru curățat cuptorul; Zange zur Reinigung des Hochofenrosteres. 1840: Egy kuho tisztító fogó 18 xr [HSzj *kovácsműszer* al.].

kohoszin kohószin; șopron/magazie într-o uzină metalurgică; Hüttenschuppen. 1681: Ploszka Bánya Verő mester keze alatt levő jók. Koh szin; ez fa oszlopokon álló, Pristillával való hejazasa jo; Az Koha romladozott [Vh; VhU 578–9].

koh-vasszirkáló kohó-piszkavas/szítóvas; vātrai de forjā; Löschschieß, Hüttenstochoer. 1652: Egy vas pemet Egy koh vas szirkalo [Görgény MT; Törzs].

koincidál 1. érintkezik; a se atinge/întâlni; sich berühren. 1769/1802: azon Contiguitasban lévő Mak termő Erdők nem devastaltattanak a Bezdéiektől^a sőt azon contiguitasban lévő Erdőnek egy része a Salamon^b Határnak co-incidálván . . . a Salamoniahaz tartazik [BSz; JHb LXVII/3. 24. — ^aBezdéd (SzD) lakosaitól. ^bSzD]. 1775/1802: a fatensek distingválják, és describalják, hogy ezen Doszul Trasznye nevezetű Erdő mitsoda

nevezetű helyekig extendálódik, és a contraversiában levő Doszul Maguritsey nevezetű Erdővel hol, és mi nemü helyeken Coincidál, és terminálnatlik [BSz; i.h.].

2. találkozik; a se intüni; sich beegen. 1777: Tudgyaé a'z Tanu . . . hogi ezen Nagi Bunyrol^a Illondára menő Ország Ut . . . ez előtt nem régen fogattott fel, és hogi a' régi Ország Ut, mely az Körtvélyjesivel coincidált alkalmatlan sáros feljársára nézve el hagyott . . . ? [Körvélyes SzD; TL vk. — ^{a-b}SzD] | Én az Nagy Bunyrol Illondára menő ország utat mindetig itt értem az Bűdös pataki^a Praediumban, ezen az helyen az hol most vagion. Ezen Ut penig Coincidál a' Rév-Körtvélyjesről Illondára menő Uttal a' Bűdös patak foljamatnál [uo.; TL. Prov. Turde Sziméon (77) vall. — ^aSzD].

koincidálás egybeesés, találkozás; coincidență; Koinzidenz, Zusammenfall. 1710 k.: Ez az üdö, nap 23. januarii, reggeli óra csudálatos coincidálása omnibus circumstantiis consideratis az én szivemből minden kétséget kivet annak az álomnak divinitasáról [BIm. 1034].

koineál kb. igazol; a dovedi/justifica; be/er/nachweisen. 1775/1802: Ami a Bezdédi^a Méltóságos Possessor Urak Nagy Kristolcz^b Lakosak ellen a már előreis attingált ezen Nyikita Pojanabeli 11 bugia szénának el étegetésiért való aqvistiojakot illeti . . . praetendált Proprietasakat sufficientibus legalibus Documentis Coincineálják, és Stabillialják [BSz; JHb LXVII/3. 135. — ^{a-b}SzD].

kointelligencia egyetértés; întelegere, acord; Einverständnis/vernehmen. 1765: Mihály, Dragán, és János közel egy más szomszedságában lakván könnyen lehetett Cointelligentiajak [Fintoág H; Ks 113 Vegyes ir.]. 1806: Groff Haller Gábor . . . ő Ngával úgy tractáltam, hogy Nagysagodhoz és Házához örökös atyai, és atyafiui protectioját, és Cointelligentiáját vallotta, ajánlotta, igérte és mondotta, hogy Ngodat Házát velem edgyett értőleg protegálni suténirozni kész [Ks 94 Thurocz Károly lev.].

kointeressátus érdektárs; persoană cointeressată; Mitinteressent. 1768: Szökereki^a és Sajgai^b Portiói . . . ő Ngának részéb(e) jutott vala melyet Kapitány T. Szilvási János Ur, s Cointeressatusai Törvényesen kezdettenek keresni, s impetálni [Dob.; Ks 39. XXVI. 13. — ^{a-b}Szükeréken és Sajgón (SzD) lévő].

kók 1. (bot- v. pálca)fej; máciucá; (Stock/Stab)Kopf. 1791: Egy Szöllő venike páltza ezüst kokkal . . . Más venike páltza ord. csont kokkal [Mv; MvLev.]. 1801: edgy Nád páltza fejr Kokkal [Mv; i.h.]. 1855: hatalmas nádbot rezes kókkal [ÚjFE 183].

Vö. Vadr. 505: Kók: botyikó; kókos pálca: a végén, hol fogják, csont vagy réz botyikós (Uz). L. még CzF; MTsz.

2. 1814: Egy Fekete Tokba(n) egy Nyakra valo 15. darab kokból álló darabja 30. xr [Kv; Born. IV. 14]. 1839: Egy Kok nyakra valo Egy Csomo füzetlen gránát [Kv; LLt].

? **kóka** Szn. 1602: Kóka András (szabad székel) [Szentdomokos Cs; SzO V, 220]. 1614: Koka Fer(encz) [uo.; BethU 480].

Némi valószínűséggel feltehetően a TESz szótározta több jel-ű köznév személynévi előfordulása.

kokker ?? 1850: Egy Kocker tsinálása 12 F. 30 kr. Gomb hozza 1 F. 40 kr [Kv; Pk 6].

kokó 1760: Elég az, hogy amint íram Macskási Krisztina meghala . . . A Váraditól való leányát pedig az anyja temetése után harmadnappal vette el Barcsai Pál, Barcsai László fia, ki is kálvinistából lett volt pápistává. Elsőbben az anyja özvegyen maradván, nem tartóztat-hatta meg magát a kokótól, úgy lett pápistává a fiait is azzá tévén, kik is iktóztató nagy pápisták, kivált ez az László [Rette 105].

Az emlékirat közzétévéje szerint a gyermekek ijesztgetésére való dolog.

kokojza (fekete) áfonya; afină; Schwarz/Blaubeere. 1792: Az Oláhoktól: . . . Kukujza, áfonnya [Éder, BenkőNyMunk. 180]. 1864: a Község határa . . . 1/4 része . . . fiatal erdős hegyes és kokojzát termő dombos [Gyszm; GyHn 44]. — Vö. GyarmVoc. Told. 99.

kókonya '. 1573: Gemes Anna Semy (!) Iacabne valya hogy harmad Nap az vtan hogi Kerezturny petert megh vagdaltak volna az Kapa Myhal hazanal Megien oda eohozza az zolgalo Erzebet, Mond eo neky teob bezedy keozet, Nem Tucz sep dolgot Azzonio(m), Am az essekwrwafy keresturny peter chigan kokonyat kewant vala, Mezytelen haromsoris leot egy Eyelen ream, De byzon vgy chelekettek vele hogi talam vachoran Ery Istent Kerdy eo hogi kyk Bantottak volna, Mond hogi volt vagy 20 kapas az Vduaron, Myt twdok bele mellyk Mywelte [Kv; TJK III/3. 50].

A MTsz és a TESz 'húsvéti szentelt étel' jel-sel szótározza a kókonya szót.

kókos fejes, gombos; cu máciucă; mit Kopf. 1850: Egy nád, kókos pálca [Mv; DE 2]. 1855: rezes kard, kókos nádbot [ÚjFE 175]. — L. kók al. a jegyzetben a Vadrban való előfordulást.

kókuszdíó-ivócsésze kókuszdíóhéjból készült csésze; ceașcă făcută din coajă de cocos; aus Kokosnuß verfertigte Tasse. XIX. sz. eleje: Egy kokusdio ivó ezüstös Csésze [BK Inv.].

kokvia tanító étkeztetésbeli járandóság; asigurarea mesei zilnice (ca completare a salariului) pentru învățători; Speisungsbezüge/gehalt für einen Lehrer. 1683 k.: Proventus Rectoris . . . Egyszeri Coquia vago(n) ex debito [Zovány Sz; SzVJk 53].

A régiségben a falusi egyházi iskolák rektorait (tanítóit) a pénz- és természetbeli szolgáltatások mellett az egyházközség családai — meghatározott rend szerint — ebédre látták vendégül.

kokvizálás diákétkeztetés; asigurarea mesei/hranei zilnice unui elev; Schul/Schülerspeisung/beköstigung. 1691: Fiam számára, a Collegiumb(an) laktában Fejer-toine(na)k coquizalasert . . . /30 [PatN 16b].

kólál 1. (földet) művel; a cultiva (pământul); bebauen. 1642/1722 k.: Ha pedig a Loci Minister azon földet colalni nem akarja, jo idejen az Edgyhazfiak(na)k hirt teygen, ha ez Edgyhazfiak is Colalni nem akarjak, tegyenek hirt a Falusi Bironak, ha az is nem Colallya Szabad legyen akar mellyik ott lako Paraszt embernek

akar edgyedül akar közönsegessen Colalniak [Beresztelke MT; GörgJk 81]. 1677: Arendás pusztá helyeket, ha ki colallják tartozzanak az Arendát meg fizetni rolok [AC 251]. 1698: magok colallják az Jobbagiok azon hataron valo földeket reketek [Balavásár KK; Ks 8. XXIX. 9]. 1711: szilvasine nevű regi Possesstrix Asz-(szo)ny ... az Branyesz nevű helyet ... adta az Salykoi Lakosok(na)k; hogj meg icsák Colallják s a dezmat rolla meg adgyják [Salykó NK; JHb XXIV/2. 5]. 1728: Szanto Föld ... a Praedicator maga colallja [Eresztvény Hsz; SVJk]. 1740: az Utrumban Specificált Szántó földeket mint Kováts György szántotta ... ő colálta a miolta meg különöztek ketten, a Szőlő Nyilatis ő mielte [Szásznyires SzD; Ks 17. LXXXIV. 13]. 1782: (A) Colonialis földet Fejér Andras nevezetű 'Zeller Birta' de az után Pusztájában hevervén Senki sem colalta, egy Nyihány esztendeig úgy hevert [Dob.; JHb IV/16].

2. (erdőt, kaszálót) él, használ; a folosi (pádurea, fincaja); (Wald, Heuweise) benützen. 1677: Nemes házakban lako paraszt s' egyéb sellér emberek, ha a' Városnak vagy Falunak határát a' Nemes üléshöz tartozó pertinentiakon kívül, vagy magok nem colallják, vagy marhájakat azon nem legetetik, a' Város vagy Falu közzé külön szolgálattal és contributioval nem tartoznak [AC 235]. 1692: Itt bizonyos determinált Széna füvek nincsenek, hanem ki hun akarta colalta [Mezőbodon TA; BK Inv. 37]. 1718: Az Gyertyanostol fogva, az Pocstelke végéig kaszáló hely lévén ... az három részen valo Jobbagyok, igasságosan oszszák három egyenes részekre, es ki, ki, a' maga rézit birja Colallja, s Tisztittsa [M.nádas K; RLt]. 1721: az Hadmező alias Ostyána nevű Széna fű ... Ha Nagyaluhoz tartozott és oda való volt, kicsodák birták usualták és Colaltak [Nagyalu Sz; EHA]. 1744: Mikor leg először Vládházát bizonyos Lakosok meg ülték, s oda telepedtenek, és akkor azon controverziában forgó erdőt vagy határt magok(na)k el foglalták, colálni, s usualni kezdettk [Incz. X. 11b. — "AF]. 1746: hogj az idegenek uraság hire nélkül az határt ne éljék, szükség krajnyik uramnak oly vizgázással mind magának, s mind penig subordinatusinak lenni, hogj sine conventione az erdőt ne colálja [Déva; Erdő II, 35]. 1766: Colal Pataki István Uram egy szekér szénára Valo Rétecskét [M.köblös SzD; RLt]. 1782: a Rétis mely Marhák által meg ettettetett eddig elé az Nemes Suki Lakosok birtokok alatt volt, ők Colálván vettékis el rolla a hasznat [F.zsuk K; SLt XLII. 15. Moldován alias Morzsán Alexa (30) zs vall.].

3. (szőlőt, gyümölcsöt) gondoz; a ingriji (via, livada); (Wein/Obstgarten) pflegen. 1656: Ez mellett vagyon igen szep gyümölcsös kért, melljet az molnarok szoktak colalni, eö kis veszik hasznat [UF II, 156]. 1679: Oltoványos kert. Ez az Falu Erdeje között vago(n), ebben sok szép oltovány fa, mellyett is A(nno) 1670 kezdetek Colálnj; Galyból ösze vagozt keretése vagyon [Uzdiszpéter K; TL. Bajomi János inv. 140]. 1694: A' Kaposztas kertb(en) felhöld szőlő melljet eö kglme colalt is ideig, de annak utanna pusztulásra hagjattott [Borberek AF; BfR]. 1732: a' Vég Hersán ... való szőlőt ... colálják, és usualják ketten, magok számokra [Ne; DobLev. I/149]. 1740: Vagyon egy Darabba pusztá szőlő ... melly is egy Jobbagy(na)k adatott volt colalni, kiis osztán harmad idén valamely felé el vetődven, azoltától

fogva inculté áll [Algyógy H; Ks 89 Inv. 63]. 1763: ada ... egy darab szőlőt a Bodoni Nagy hegyb(en) hogj a Praedikator colálja és hasznát vegye [HbEK].

4. bányát művel/kitermel: a exploata o minä; (Zeche/Bergwerk) ausbeuten/abbauen/betreiben. 1643: Vgy informaltatunk hogj az mely Banyaszok hüsegtek Jozagaban Vyffalui hatarban Porond banyat colaltanak, ... mivel Isten utan szepen talaltak Aranyat, megh akartak volna ielenteni a Zalaknai Praefectusnak, mellyet eszeben veuen hüseged utannok küldöt, es megh fogatunan, ez ideighis fogua tartya, s az banya felben aluan nem colalljak: mely dologh fiscusunknak nem keues karual vagion parantzollyuk, ez Commissionkat veuen az meg fogott Banyaszokat mindgiart boczattassa el őket, s engedgye(n) szabad culturát mindenut az hol arra valo helyet lölnek [Thor. XVI/2 a fej. Thoroczky Lászlóhoz]. 1677: Mikor az vas kő bányát colallják az két rendbeli bányászok, ha egész héten dolgoznak szoktak adni egygyik egygyik rendbeli bányásznak mécsnek egy hétre egy egy ejtel fadgyat, olvasztottat [CsVh 61]. 1740: Magurán ... Vannak a Mlgos Árvák(na)k Taxás Vass Bányáji Toroczko Sz. Gjörg felől edgy magoss Csup tetőn, melljek nevezetnek (: vulgo :) Járai Bányák(na)k, Ezeket a' Toroczko Sz. Györgji Bányászok colallják, és adnak annuatim ezen M. részére 42 rúd avagy kasza vasakat Taxában [Ks 89 Inv. 27. — "TA]. 1753/1781: Míképpen es hány esztendőig moderaltta 's igazgatta, a Nagy Almási bányát, coláltaé? [H; JHb LXXI/9. 190 vk]. 1780: Ezüst és ón ércz bányákat Idegeneknek vgj Thoroczkaik lakós Jobbagyoknak és 'Selléreknek a' Toroczkaik határban inditni vagy colálni miként engedtetik [Torockó; TLev. 3b]. 1796: a' Torotzkaiaknak ... az Erdőkben szabad élések volt, és a' Vas-mives Bányákat szabadoson colaltak, 's a' kinek tertzett el adták [Mv; TLev. 5/16 Transm. 69].

5. vall' tisztel, tiszteletben részesít; a cinsti; ehren, jm Ehre zuteil werden lassen. 1653: És mostan a templom közepén vagyon a szent koporsó, és a templomban körül esmét rekeszek vagy kápolnák s oltárok vagynak, a hol isteni szolgálatot naponta tesznek és processiot járnak azok, a kiké a kápolna s az oltár. Legnagyobb részek azért a catholicusoknak vagyon ott, azután a görögöknek, örményeknek, georgianusoknak is vagyon — azok is úgy devotizálnak és colallják azt a szent helyet, a ki ott vagyon [ETA I, 120 NSz].

kölálás I. (meg)művelés; cultivare; Anbau. 1642/1772 k.: a helybeli Lakosokis Papjokkal edgyütt ha nem elegesek azon Ekleisia földnek Colalására; az utan meg engedtetik az helybeli avagy masutt lako Nemes emberek(ne)k is Colalni dezmaiban [Beresztelke MT; GörgJk 81]. 1732: (A) Colalás alá alkalmas földeket ... ez szerént dividálok [O.bogát AF; JHb XXVI/59]. 1743: az hely Colálásától tiltattais az udvar Authoritással mellet Kracsunt [H; Ks 62/6]. 1754: törvényesen tiltott é Temes On ... ezen meg irt helynek colalásától [Szszág; WLt]. 1770: tiltatá hogj azon földnek colalásától cessallyon s ne prevaricallyon se ott se más földkeb(en) [Mezőcsán TA; Ks 26. X]. 1781: ő kglmét modo legitimo ammoncaltam s inhibeáltam azon Circumvicinált földnek Colálásától 's bevetésétől [Mv/Mezőbánd MT; MbK XI. 63]. 1823: tiltám a föld erőszakas colálásától [Várfva TA; Borb.].

2. élés, használás; folosire; Benützung, Gebrauch. 1735/1826: (A) Hoszszuaszo¹ Lutherana Ecclesia ... a' béli jussát kívánván defendálni, végre azon Lodormányiaknak, úgy componáltanak, hogy egy darabját az Erdőnek kiirtásra és colálásra a Lodormányiaknak engedvén (a) Dézmát mindazonáltal magának reserválta [SzentkZs. Lodormányi dézma 68. — ⁸KK]. 1754: Resztoka nevezetű helyben lévő rétetskét az Vtrizáltakat értem tisztítani mint Huszai határban lévő helyet ... Soha Sem hallottam hogy valaki az vtrizáltakat törvényesen tiltotta volna ennek colalásától vagy ... hogy törvény uttyan el foglalta volna tőlük [Hosszúújfalu Sz; WLt Nagy Gyermán (44) zs vall.]. 1768: Lévén Sofrona Todor nevű ... Emberének háza után valo kaszálloja an(n)ak Colalásával és Irtásával Erdejét Pusztittja [Cege SzD; WassLt].

3. (szőlő)gondozás; ingrijire (a vsei); (Weingarten) Pflege. 1647: Laszlo aliás Olah Janos három fertalj Szeőleőnek colalását fogatta volt fel ... az szeőleőt nem muilte keuasagha szerent [Kv; TJK VIII/4. 225]. 1750: Az Specificalt szőlőnek Dézmájáért valaki impeltalta volna ... Dali Istvánt és Samuelt azon szőlőnek birasá(b)an Colalásáb(an) legitime impeltalta s el nyerte volna nem tudom [Balavásár KK; Ks 13. XVI. 3].

4. bányaművelés/kitermelés; exploatare minieră; Berg/Grubenbau. 1638: mikoron az el mult esztend(őben) az Thoroczko városi Torda varmegyebeli köz nepek, ugya(n) azo(n) Thoroczka határo(n) Ezüst es Olon Banyat találtak volna, es az mi Kegyel(me)s Urunk eő Nagy(saga) előtt azo(n) Instaltak volna hogy eő Nagy(saga) Annak colalasaert eőket az Jobbagysagrol fel szabadtana [Thor. XVI/1]. 1643: haro(m) Jobbagim vadnak az banya colalasaatul (igy!), de seőt inkab mostis hogj ide indultam erőssen meghatta(m) nekik, colallyak az banyat [Torockó; i.h. XVI/2a]. 1677: Az dānfalvi² határon találtak kő banya, melynek colalasaaban ez az observatio³ [CsVh 61. — ⁴Cs. Kőv. az észrevétel]. 1713: Felette nagy abusos szokott practizáltatni némely possessoroktól és sós helyeknek lakosaitól a tilalmas és fattyú-só aknáknak kinyitásában, colalásában és az onnan eladott sóval való kereskedésben [SzO VII, 194]. 1767: Torockó városb(an) ... a bányáknak éjjeli Colalásokb(an) szenvedhetetlen Abusus tsuszott vala be [Torockó; TLev. 7/1].

kólátlan megműveletlen; necultivat; unebaut. 1642/1722 k.: ha pedig a Praedicator fel fogna azon földet vagy egészen, vagy annyi reszet a menyit ő nem colálhatna, es azt masnak sem engedven Colatlatlan maradna tehát a menyit a mellette lévő akkora Colalt föld terem, annyi dezmat tartozzek a Praedicator az Ekklesianak contribualni a Colatlatlan földről [Beresztelke MT; GörgJk 81]. 1756: az Uraság desértáji fölgyci Colatlatlan maradnak [Kővár (Szt) vid.; TKJ].

kólálgat művelget; a cultiva din cind in cind; nach und nach bebauen. 1741: Ezen ket földeknek semmi proprietassat nem tudom ... hanem azt tudom hogj Runkán Gavrilla a mlgos Josika Moses vr eő nga Jobbagja Colalgatta [Bányabükk TA; JHb XIII/15. 2].

kólálhat 1. (földet) művelhet; a putea cultiva (pămîntul); bebauen können. 1642/1722 k.: ha pedig a Praedi-

cator fel fogna azon földet vagy egészen, vagy annyi reszet a menyit ő nem colálhatna, es azt masnak sem engedven Colatlatlan maradna tehát a menyit a mellette lévő akkora Colalt föld terem, annyi dezmat tartozzek a Praedicator az Ekklesianak contribualni a Colatlatlan földről [Beresztelke MT; GörgJk 81]. 1700: a' kiknel most ollya(n) földek vadnak pacifice birják s colalhattyak Sz. Marton napra az arendáját megadva(n) [Dés; Jk 310b–1a]. 1717: minthogj penig sok földek vóltak, és nem colálhatta őket, némellyik közzülök gypbennis állott [M.csesztve AF; JHb XXVIII/21]. 1742: Ezen három darab földeket ha az Eccla maga számára nem colalhattya valakinek adatik minden ugarsszerre tartozik mindenekert den. 60 [Bodok Hsz; SVJk]. 1745: az akasztó fa mellett a dombon vagion valami igen köves törökbuza kurta föld negj hod mellyet roszszasaga es Szélül valo lete miatt nem colálhatni [Ne; Incz.].

2. (erdőt) élhet, használhat; a putea folosi (pădurea); (Wald) benützen können. 1753: igirtünk ő kegjemenek az magunk hatarunkan egy darabacska erdőt mellett is most nem Colálhatni [Gyertyános TA/Torockó; Bosla].

3. bányászodhatik, bányát művelhet; a putea exploata o mină; Bergbau betreiben/(zu Tage) fördern können. 1638: a Thoroczkaayaknak úgy mint Thorocko városanak heresinek es földes Urainak ... megengedte volna nekik, azoknak az Banyaknak colalását, melyre erős hitte(1) obstringáltak es obligáltak volna magokat az mi kegyels Urunk(na)k, hogy mentől szorgalmatosba(n) colalhattyak bizonyos conditiok szerent abból valo ezüstöt ... szolgáltatnak az eo Nagy(saga) Tarhazaba [Thor.]. 1677: Arany, Ezüst, Réz, Kénkö Banyákat, hogy akárki ... nyithasson es colalhasson, fel-szabadittatik [AC 47. — A teljesebb szöve. kóláló al.]. 1780: Sellérek, és jövevények közül valo Vas kő bányászkodás meg nem engedtetik, hanem ollyas személy ha eddigis Bányát kezdett volna, vagy ezután kezdeni akarna, Jobbagyi szolgálatot praestályon, és a Bányat úgy colálhassa, ezt nem akarván tselekedni, Bányájától priváltassék [Torockó; TLev. 2a].

kóláló bányász-, bányaművelő; care exploatează o mină; Bergbau betreibend, Berg-. 1677: Arany, Ezüst, Réz, Kénkö Banyákat, hogy a kárki, a'kinek modgya lehet es helye nyithasson es colalhasson, fel-szabadittatik: illyen modok alat mindazáltal, hogy mind maga a' ki coláltattya, mind penig a colalo Mester emberek, hittel legyenek kötelesek arra, hogy igazán valo tizedét a Banyából provenialo Metallumoknak a' Fiscus Tárházában beszolgáltattyák [AC 47].

kólált megművelt; cultivat; bebaut. 1642/1722 k.: a menyit a mellette lévő akkora Colalt föld terem, annyi dezmat tartozzek a Praedicator az Ekklesianak contribualni az Colatlatlan földről [Beresztelke MT; GörgJk 81. — A teljesebb szöve. kólátlan es kólálhat al.]. 1729: Lévén egy nehany besülletes Atyánkfiak kiknek nyilok nincsen hogj eő kglmekis Consolaltassanak, Az Uj kis hidon tul lévő Város számára Colalt Város földit reparceallyak Nztés Korodi László, Ladanyi János Csehi Kis János, Kőmives Peter Bihari Szabo János Atyankfiak eő kglmeg(ne)k [Dés; Jk 387a]. 1732: Kőmál alatt lévő enek előtteis cólált kicsid örökségeink [Kv; Pk 3].

kölálat 1. (földet) műveltet; a da cuiva să cultivate; be-bauen lassen. 1677: Vagynak ehez az udvar házhoz szántó földéki Ezen udvarházhoz jobbágyok nem lévén, ha az hozza való földeket feliben kezdik colálatni, az helynek felettéb való vad és soványságához való képest . . . nem sok haszon jó ki belőle [CsVh 54].

2. (szőlőt) műveltet; a da cuiva să îngrijească (via); (Weingarten) pflegen lassen. 1741: ezen két Szőlők . . . termésit az az atyafi vésti el aki Colálatta [Veresegyháza AF; DobLev. I/193] | A Nemes Város Szölleje, a' Jobbágyok Vincellérsége miatt a' mint tapasztallya a' Nms Város, nem éppül; sőt romlik, és szinte elis pusztul; azért Concludáltuk egyenlő akarattal, hogy azon szőlőt, ez után, ne Jobbágy Vinczellér által Colálatassa Hadnagy atyánkfia ő kglme; hanem Varosi jó Vincellért; vagy más idegent fogadjon [Dés; Jk 553a]. 1775: Az Utrizált szőlőt . . . el szőkőtt Jobbágya allyáb(an) lévő gyömoltsóssével edgyütt tsinálta volt Erdőből . . . és így ment birtokában Groff Lázár Antal Ur(na)k 's most ő Nga coláltottya [Kettősmező Sz; JHbK LIV/2. 7].

3. bányásztat, bányát műveltet; a da cuiva în exploatare (o mină); Bergbau betreiben lassen. 1637: Alázatosan uetük K. v. az Nagod tegnapi resolutioiat, hagi Nagod maga akarna Colálatni az Thoroczkaj eszűt es on baniat . . . ha az magunk Jozzagual colálatnia Nagod, az nekünk nagy karunkra, fogiatkoszasunkra, leszen, holott mostanis semm] szonkot nem akariak fogadnj Jobbagink, eszt az Nagod Istenes iteletire tamaztiuk . . . Ha pedig Nagod idegenekkel akaria Colálatni, ugis oda keőszikben fugealnak nekünk nagy karunkra, s boszuszaginkra [Torockósztygyörgy; TLev. 8/2 Thoroczkaj László, István és Zsigmond a fej-hez]. 1677: Arany, Ezüst, Réz, Kénkö Bányákat, hogy akárki . . . colalhaszon, fel-szabadittatik: ilyen modok alát . . . hogy mind maga a' ki colálatnya, mind pedig a' colalo Mester emberek igazán való tizedét a' Bányákból provenialo Metallumoknak a' Fiscus Tárházában bészolágtattyák [AC 47]. 1720: az Familia^a nagy Zelussal kivannya . . . colálatni az Bányákat kikben ezüst on Minerákat találhatni [Torockósztygyörgy; TLev. 8/4. — ^aA Thoroczkay család]. 1756 k.: ha valamely el hagyott Bányának Gazdái közzül valamelyik azon fel hagyott Bányát ujjabban colálatni akarja 'a több Gazdák, vagy Társak hire nélkül idegen Társakat bé ne vehessen, nisi post legitima admonitionem a régi Társak hozzá nem állának [Bor. XXXVIII. 8 az abrudbányai bányászok törv.]. 1782/1799: Bánya béli reszeket a' Méltóságos Vraság eddig elé értelmes pénz fel fogadott Bányászokkal Colálatta, de ma Jobbágyokkal, ugyantsak Torotzkaiakkal Jobbágy szerben művelteti [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 337].

kölálatás 1. (föld)műveltetés; cultivare (a pământului); Anbau, Bestellung. 1679/1681: Az jo gazdaság es Oeconomia az eppetés után legh inkább ismerszik meg a földnek Colálatásában [Vh; VhU 668–9]. 1693: hallottade ha valaki vagi egy szer vagy mászszor az említett Nagy Gyekei embereket tiltotta volna eze(n) meg nevezet szántó földeknek colálatásától [K; Ks 4. VI. 13 vk].

2. (szőlő)műveltetés; îngrijire a viței de vie; Weinbau. 1652: igirem eo kgl(ne)k . . . egy darab réghi Nemes pusztá szőlő helyet . . . adni külön magának való hegy lévén ez megh irt szőlő sem colálatasara, sem pe-

nigh kerteltetése ne erkezhete(m) [Szer. Solth Janos ref. esp. kezével]. 1795: a Mlgs főbb rendű s más birto- kos Urasagok(na)k nevezetesebb Szőlő hegyeinek colálatasokra nézve . . . el kerülhetetlen szükségek lévén a Kis küküllő vizén erigalando allando labos hidra mind fel építésében mind Conservatiojában olyan praevisio, s provisio tartassék hogy . . . jövendő beli romlasok s károk ne következenek [Adámos KK; JHb XIX/46].

3. bányásztatás, bányaműveltetés; exploatarea minei; Bergbau. 1662: minden dolgaiban, oeconomiajában, bányák, aknák colálatásiban . . . olly szorgalmas gondviselő vala^a, kinek mását akárki is, még közön-séges emberek között is, alig láthatta [SKr 143. — ^aI. Rákóczi György]. 1677: Bányáknak, minden féléknek colálatások, bizonyos moddal fel-szabadittatik [AC 252]. 1734: kivaltképpen tapasztaltuk az Ezüst banja-nok colálatasában, sok karunkat, busulasunkat [Gyér-esztkirály TA; Thor. XVI/24]. 1750–1756 k.: a' Torotzkai haszontalan ezüst bánya colálatása(na)k cassaltatásában Mlts Gróff Teleki Adám Vr eo Nsága noha Helysegünkkel conventiora nem mént, nemis simp- liciter az szegény kösség, hanem a' Mlts Familia respec- tussaért allaboralta . . . a' Felsőbb Felsőes Instantiáknal azon hitván Bányá(na)k cassaltatását [Torockó; TLev. 8/5].

kölálatathat műveltethet; a putea cultiva pământul; be-bauen lassen können. 1700/1716: az mely szántó földék, rétek, még zálogban vadnak^a, azokat is Lökös Pál az megye pénzén hozza meg, es azokat az Megye mindgyá- rást Megye számára colálatthassa [MMatr. 244. — ^aMakfalván MT]. 1701: Adák . . . ezen Darab szántó földet Biro Samuel uram(na)k, Feleségének . . . Gyere- mekeinek zálaghjára . . . in et pro flor. Hungaricalib(us) Száz; ugj hogi eo klme Feleséghe es Gyemekei huszon- öt esztendőkihig való hasznát azon földék(ne)k vehessék el, Colálatthassak, annak utánna le tévén ő klmek(ne)k azon említett Száz Magyar forintokat, tartozza(na)k remittalni az Falu(na)k [Nagyalak AF; DobLev. I/55]. 1767: Kovats Margit . . . arra sem volt capax hogi a kiet birt ügyiben Colálatthassa [Medesér U; Ks 20. XIV. 1].

kölálatik 1. műveltetik; a fi cultivat; bebaut werden. 1716: az régi embereki kik(ne)k idejekben Colálattak az udvarház után járandó földék deficiáltak [Kecsedszilvás SzD; JHb III/68]. 1750: Néhai Mgos Josika Maria Aszszony . . . egy nagy darab láb földet Szászvaros szekből való Intereses Laboratorokkal és löszágbeli emberekket irtatott a mely mostis az udvar számára colálatik [Folt H; BK 144 Tabák Iuon (60) j b vall.]. 1782: azon hely á hol á gabana le kaszálatott s galázaltatott a Nemes Sukiak által Colálatott s ökis Vették el á hasznat rolla eddig az ideig [F.zsuk K; SLt XLII. 5. 31 Vakár Andrej (28) zs vall.]. 1783: Tsürös kertecske fa Tsürivel most . . . Veteményesnek colálatik [Nagyrapolt H; JHb XXXI/28]. 1787: Ezen Tiburtzi Fiscalis Supra Dimensuralt Határ ennek előtte való időkb(en) colálatott minden esztendőb(en) de most . . . tsak ottan Colálatik az hol actu az Falu volt [Kajántó K; KmUlev. 2.].

2. (az erdő) gondoztatik; a fi îngrijit (pădurea); (Wald) gepflegt werden. 1769/1802: ezen Contraversia-

ban lévő reambulált contemplált Erdők ... ezen Bezdé-di^a Lakosaktól ... (: amint a Processualis Levelekből meg tétzik :) pacifice birattattak usualtattak, s colaltattak [TJKT III. 25. — ^aSzD].

3. bányásztatik; a fi exploatat; zu Tage gefördert werden. 1681: Telben a Banyak nem Colaltatnak [VhU 200]. 1780/1804: az hasonló Bányák régi Gazdaitól tizen két Esztendők elfolyása alatt nem coláltatván, ezeket annyi Esztendő eltelése után a régi Bányász Gazdáknak minden praetensiojok el vesztésével akár ki akár hol el foglalhatya [Torockó; TLev. 6].

kólaltató bányásztató, bányaműveltető; care dă în exploatare o mină; Bergbau betreibend. 1677: Ha kik penigh, nem magok határán hanem más Possessorokén nyitnak és Colálnak Bányákat, azokkal alkudgyanak és végezzenek; és mivel az helynek Urának kell fizetnie, Fiscusnak afféle helyekből a colaltato emberek semmivel nem tartoznak [AC 47].

kólaltatott műveltetett; (care a fost) cultivat; bebaut. 1757: Az Erdőalljiak continuálván fel tölt czélljókat szándékjokat, azon Sombori Uramtól coláltatott földre is réa menvén, négy eökrit ekéstől onnan fogák fel [Pöcsfva KK; Ks 66. 44. 17g].

kolátor bányaművelő; persoană care se ocupă cu exploatare a minelor; Bergbau Betreibende(r). 1681: Az Hamorokon, valameli Colatorok, vagi Művesek, a vasat addig el adjak migh a D. T. számára valo eghez Suszt ki nem telik ... az arant hamis hitbe(n) incurralnak, es elsőben 12 forintal büntetettnek meg, annak utanna masosodik (!) cselekedesekere halállal fizet(ne)k. Minden fele Colatorok pedig hittel légyenek kötelesek; hit nélkül az Banya(n) lakni ne legyen Szabados [VhU 63].

kolbász cırna; Wurst. 1572: Sophia Grwz Tamasne Azt vallia, hogy Annak wtanna hwshago cheotereten Esthwe Ment volt hozza Keomyes gergne kolbast Majost kerny [Kv; TJK III/3. 5–6]. 1582: Ebedre esmett az Vr konhaiara ... kolbazra attam f. — d. 8 [Kv; Szám. 3/VIII. 53]. 1686: Edes Uram küldöttem kgdnek hat feier lágy Czipot ... s negy kolbászt s egy tūdöst [Köröspatak Hsz; ApLt 6 Lázár Erzsébet férjéhez, Kálnoki Sámuelhez]. 1722: aszt mongia az Felesége(m) kolbásztis többet csinálhatot volna az sok hushoz képest de az hurjak ne(m) volt jo [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. 1771: a kolbászt ... a rudon tartottam bé takarva nem vehették le másként, hanem mind ösze tördelődött [Esztény SzD; Told. 5a]. 1778: már most a volna jo ha a meleg Házba bőven volna jo Gőmböcz, kolbász és a jo ürmes bor [Dédács H; Ks 96 Gyulay Ferenc lev.]. 1800: Januariusi Holnapnak ... 17dikén Vatsorára ... kalbász 20. pénz érő [Torockó; TLev. 5]. 1829: csokoljuk Anyamat tégedis a' jó kolbászakért [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

Sza. 1594: Kolbaz Boldisar [Kv; Szám. 6/IV. 94]. 1704: az úr itt raboskodó örményesi Kolbász nevű jobbagyának a feleségével beszéllett [WIN I, 306]. 1844: A' Turszky gyalog ezredéből elszökött ... Kolbász János ... Erődsi 20 éves görög nemegyesült vallású [DLT 1247].

Hn. 1803: A Kolbász Völgy nevezetű helyben (sz) [Dombó KK; EHA].

Szk: ~ enni. 1813: egy idő mulva osztán én, Dosa és Tőke Joseff az Asztalhoz kerekedtünk kolbász enni [Dés; DLt 71/1814] * borsos ~. 1625: Harom borsos kolbászt d. 15 [Kv; Szám. 16/XXXV. 159]. 1650: Süttettem ... Borsos kolbászt Nro 4 [Kv; i.h. 26/III. 410]. 1793: Az Aprolekjai közül maradtak Drágban Borsas Kolbász 24 Tejes 4 Tūdös 4 Májos 3 [Drág K; JF 36 LevK 109] * friss ~. 1738: a mustarhoz pediglen kívánt Feleségem Nacságodnak egy kevés fris kolbászal kedveskedni [Gyeke K; Ks 99 Kornis Antal lev.]. 1841: Pulyka, rétze, lud, hartsa, nyul, fris kolbász, 's még egyébb minden jo mikel tük birtak jól esnék [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez] * füstös ~. 1830: külgyetekis néki valami frustukra valot, a' mely leg job lesz ha olyan jóféle füstös kolbász lesz a' milyent papirosba takarhat [Kv; Pk 6] * majoránás ~. 1738: az mustarhoz pediglen kívánt Feleségem Nacságodnak egy kevés fris kolbászal kedveskedni, ugy mint, két borsoss, két Majoránás kolbászokkal, egy tūdössel, s egy Majossal [Gyeke K; Ks 99 Kornis Antal lev.] * ó ~. 1674: O-Kolbászt napjában nro. 12 O-májost napjában nro. 6 [Fog.; UtI].

Szk: eb adós kurtának kolbász áraval/kolbászal. 1639: monda azt Garczo Gergely hogy eb ados kurtanak kolbász arraval, ezen az szon eöszue kapanak mindgiart ... huztak vontak egymást valtigh Czaptak egymast | Garczo Gergeli ... azt monta volna Istua(n) Deak Uramnok, hogy eb ados kurtanak kolbászal [Mv; MvLt 291. 171b].

kolbászáruló kolbászárus; cırnářar; Wursthändler/verkäufer. 1741: Az hús, szalonna, kolbász és hájj árulók hejeknek adassék 's designáltassék ő kigielmek-től^a a' Kántorné Asz(szo)nyom Mészárszék felől való kertye mellett (igy!) [Dés; Jk 551b. — ^aAz árulóhelyeket osztó bírakra von.].

kolbászbárd kolbászhus-aprító bárd; bardă de tocat carne pentru cırnaři; Beil zum Hacken des Wurstfleisches. 1782: két kolbász bárd [Nalác H; CsS].

kolbászbeli de cırnat; von Wurst. 1669: Lúd, pulyka és kolbászbeli kedveskedésedet igen kedvesen vettem [TML IV, 551 Teleki Mihály feleségéhez, Veér Judithhoz].

kolbászforma kolbász alakú; în formă de cırnat; wurstförmig. 1775/1781: most tsak kolbász forma asztagokot rakatnak, 's kevesset [Máda H; JHb LXXI/9. 385].

kolbászhintó nyereg/nyergeskocsi; trăsură cu șa; Wurst/Sattelwagen. 1767: Szinten moston érkezvén ... eő Exelentiája két cselédgye egy kolbász hintoval ide szándékozott eő Exelentiájais jőni de mivel ily hamar meg bomolván az szán ut el jőni nem lehetet [Mk Sütő János gr. Kornis Antalné gr. Petki Annához]. — A jel-re l. Márton.

kolbászhusvágó-bárd kolbászhus-aprító szekerce; bardă de tocat carne pentru cırnaři; Beil zum Hacken des Wurstfleisches. XVIII. sz. eleje: két paar kolbász hus vago bárdok [Kv; LLt Fasc. 71].

kolbáspárna henger alakú diszpárna; pernită în formă cilindrică; walzen/zylinderförmiges Kissen. 1832: Kármasin Grosdenaple ágytakaró Fejér rojtal kettő chez két Lo szór kolbász párna [HG Br. Brukenthal lev.].

kolbáspárta henger alakú pártá; cunună în formă cilindrică; rollenförmiger Jungfernkranz. 1733: Van egy kolbász pártó^a [Kv; Pk 6. — ^aHagy. lelt. fels-ából kiemelve].

kolbászrosta hengeralakú géprosta; ciur (în formă) cilindrică; rollenförmige Maschinenschwinde. 1813: Kolbász rosta 1 Rongyolat szél Rosta 1 [Alpestes H; Told. 18]. 1814: a' Csúrnél Kolbász rosta 1 Szoro lapát 2 [uo.; i.h. 19]. 1838: egy jo vas rosta hozzá valoival, egy más avaték kolbász rosta tekenyőjével [M.bogáta SzD; BetLt 2]. 1839: Ezekén a Szekereken instálám Méltózt(ssana)k nekem egy Uj Kolbász Rostát, és egy szoro Rostát küldeni [Óraljaboldogfva H; Kf Miss.]. 1849: A Gabonásba ... Egy oltska Kolbász rosta [Somkerék SzD; Ks 73/55].

kolbászsütő szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktion: ~ (vas)rostély grătar pentru prăjit cîrnați; (eiser-ner) Wurstgrill. 1637/1639: 1 Kolbasz Sűteo vas rostelj ... f. d 25 [Kv; RDL I. 111]. 1746: Egy kolbász sütő rostély [Vargyas U; DanielAd. 258].

kolbásztöltő I. *mn* szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktionen: ~ pléh tub/puscă de cîrnați, pîlnie de umplut cîrnați; Blech zum Wurstspritzen. 1768: Kolbász töltő Pléh 1 ... Kolbász vágo Szekercze 1 [Mezősztygörgy K; Ks 23. XXIIb]. 1820: Egy kolbász töltő Pléh [Mv; MvLev.] * ~ pléhecske tub de cîrnați, pîlnie de umplut cîrnați; Blechlein zum Wurstspritzen. 1788: Olosz Kolbász töltő kicsiny pléhetske [Mv; TSb 47] * ~ spritz 'ua.; idem'. 1802: Egy kolbász töltő Spritz [Ne; DobLev. IV/858. 8b]. 1829: Egy kolbász töltő Spritz [Mv; MvLev.].

II. *fn* masină de umplut cîrnați; Wurstspritze. 1835: Egy Pléh Spritz kolbász töltő [Mv; MvLev.]. 1837: Két kolbász töltő [Dés; DLt 526/1838]. 1848: Egy kolbász töltő 48 xr [Görgénysztimre MT; Born. G. XXIVd].

Szk: pléh ~. 1753: Egy Pleh kolbász töltő [Marossztkirály AF; Told. 18]. 1791: Egy pléj kolbász töltőért Udvar Számára 1 Rfr 18 xr [Lunka H; Ks 108 Vegyes ir.].

kolbászvagdaló kolbászhús-aprító; de tocat carne pentru cîrnați; Wurstfleischhack/zerkleinerungs-. **Szk:** ~ bikfaasztal. 1674: Az pitvarban vagjon egy negj szegre ki vetet kolbasz vagdalo bik fa asztal [A.porumbák F; UF II, 603] * ~ tekenyő. 1718: Vagdalo Tekenyő Nro 2. Kolbasz Vagdalo Tekenyő Nro 1 [JHb LI/7]. 1744: Kolbasz vagdalo Tékényő 1 [Ádamos KK; JHbK XVIII/11].

kolbászvágó I. *mn* szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktionen: ~ szekerce kolbászhús-aprító bárd; bardă de tocat carne pentru cîrnați; Beil zur Zerkleinerung des Wurstfleisches. 1768: Kolbász vágo Szekercze 1 [Mezősztygörgy K; Ks 23. XXIIb] * ~ tekenyő kol-

bászhús-aprító teknő; covată pentru carne tocată; Trog bei der Zerkleinerung des Wurstfleisches. 1756: Az Konyhán Kolbászvágó kis Tekenyő 1 [Nagyrapolt H; JHb XXXV/35. 25].

II. *fn* kolbászhús-vágó bárd; bardă de tocat carne pentru cîrnați; Beil/Axt zum Hacken/zur Zerkleinerung des Wurstfleisches. 1845: a' kolbász vágokba tett nyélért 25 xr [Dés; KvNJ 30].

kolcs, kolcsár I. kulcs, kulcsár

kolcsolat, kolcsos I. kulcsolat, kulcsos

kolcspuska I. kulcspuska

koldukuc apró nemesítetlen szilvafajta; corcodușă culcuduță; kleine, nicht veredelte Pflaumenart. 1838–1845: kozborszilva: „eleinérő, aprószemű szilva, néhelyt” románból „vett koldukuc. B(első) és K(özép)szolnok” [MNYTK 107].

koldul I. kéreget; a cerși; betteln. 1588: 14 Marty Borbely Andrasnak ky Rab volt, biro vram es kyraly biro vra(m) akarattibol hogy innel el mennyen it ne kuldulio(n) attam f. l d. 50 [Kv; Szám. 4/I. 24]. 1598: Az teómlocbe eggit akattunk my eosze Simo Janossal a' Zúchuay teómleocbeól vinek Zeret Vasarra, ott tartotak vason, ketten egy úason voltunk, egikor az tarsasagba mentek volt koldulnj ... talalliak Barabasy Lenart Vramot, meg mo(n)dgia nekik hogy Addigh el ne(m) megie(n) onna(n) migh megh zabadit [UszT 13/37 Michael Jone de Cichio^a pp vall. — ^aCs]. 1631: megh enis attam fat Katanak mind eő keregetet fat keődeottunk kuldulta ot az fat szegenj [Mv; MvLt 290. 58b]. 1635: Ez leüelünk p(rae)sentalo két moldüaj Calugjerek koldultanak es vettenek mind apostrol tizenhat szamu Barmokat [BesztLt 103 I. Rákóczi György a beszt-i főbíróhoz]. 1640: Ztanasza Dumitre ... kuldulni mondgiak hogy el ment ... Koman Ztyopul kuldul most mankon jár [A.ucsá F; UC 14/48. 131]. 1657: ha ... számkivetésre megyen is dolgunk s mind kúdulok is, még is nem hagyom én az én gyermekimet [TML I, 92 Teleki Jánosné fiához, Teleki Mihályhoz]. 1703: hamis Levéllel koldult, hamis pecsétés Levelet csináltatott [Dés; Jk]. 1809: En Kodulni jöttem ezen Országba Galambfalvára^a is azért mentem [UszLt ComGub. Szilágyssomjai Bako Iosef (75) vall. — ^aU].

2. *biz*, tréf kunyerál, kunyorál; a cerși, a cere ceva cu stăruință; geilen, betteln. 1661: Szentpáli uram az Vércse lovat nekem ígérte, de úgy látom, az neve leszen enyém, ő kegyelme jár rajta. Kegyelmedet kérem, említse meg neki, ha akarja adni, küldje meg ide s az árát is mondja meg ... számaron járok, mint sem kulduljak egy rossz dögért, ad Isten másunnan is [TML II, 168 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1667: Én ugyan feltettem vala, hogy kulduljak ő Nagyságától egy kanczát [TML IV, 189 Teleki Mihály Vesselényi Pálhoz]. 1747: az Szekfű virágzik, az Rosmarint Ujul, bezzeg kényesen sétálhattal volna te is itt az szép virágos kertben, rosmarintot pedig az Őcsémtől számodra koldultam ... Puszpangot is ígért az őcsém hogy ad [Alamor AF; Ks 96 Mírók Ferenc feleségéhez].

koldulás kéregetés; cersit; Betteln. 1585: Margit Sos Matene vallia, Aldozoekort Eniedre Menek Terek be Zabo Gergelheoz, mert hallotta(m) vala Az en Zegeny Atthiamfianak Mihaly pap gietmekenek Niomorusagat ... En ozta(n) vgy fogado(m) fel hogy ha kudulasom-mal kellis el vize(m) es el tartom [Kv; TJK IV/1. 487]. 1586: Hamissan valo kuldulasert, ki perengereszték mind vrastol [Kv; i.h. 559. — ^aFeierlabu Katust és férjét Franciscust]. 1600: egessges emberek ... kudulastol megh zeonnyenek mert valakit abban megh tapaztálnak beontetlen nem zenwedik, hanem minden ember munkaja vthan elyen [Kv; TanJk I/1. 362]. 1633: ez az Cassai Ferencz Debreczenben koldulasaval elt mert ighen megh niomorodott volt, és ottis Debreczenben sok la-torsagott czelekedett [Mv; MvLt 290. 131a]. 1742: három hétig semmit sem adott egy bé falo falatot is, vgy meg eheztem hogy szikrázott a szemem, koldulásommal á mit kaphattam, ettem [Kv; AggmLt C. 12]. 1776: Andris Juon ... magának kereshetié kenyérít vagy koldulá-sával észí [H; Szer. vk] | Andris Juon ... koldulásával él nyomorék még koldulni is bajosan járhat a lábai meg su-garadtak [Lezsnyek H; i.h.]. 1789: Minden Falu tartya a maga Szegényeit történi mind azon által néha né-ha, hogy még egészen el nem szokván a czellengő nép a koldulástól, idegen koldusok vetődnek bé a Faluba [Ko-bátfa U; UszLt XIII. 97].

Szk: (*keserves*) ~ *ra jut* koldusbotra jut. 1661: (A vá-rosiaknak) kenyereken, borokon, mindenféle kostjokon élven a praesidium^a hallatlan executiókat tevén néme-lyeken úgyannyira, hogy nemhogy az szegények, de még az gazdagok is csaknem kuldulásra jutottak, sokan el-budosván az városról [Kv; KvE 186 LJ. — ^aA német várórség]. 1664: az magam állapotomról is ne feledkez-zék Kegyelmed mind urunknál, mind az tanácsuraknál ü nagyságoknál törekedni ha életem megmarad, ü nagyságok kisebbségire nekem gyalázatos állapotom ne lenne, más ember darabjára, kuldulásra ne jutnék idegen helyen, ha már ü nagyságokért kell szenvednem, más ember fala alatt ne haljak meg [TML III, 161 Boldvai Márton Teleki Mihályhoz]. 1756: essék meg rajtam a' Nms V(á)r(me)giének könyörülő Szíve és tanáljon fel Nms V(á)r(me)ria Cautiot, utat modot, hogy ... ne jus-sak éppen Végső romlásra es pusztulásra, és a' Nms V(á)r(me)giéből ne kellessék ki pusztulnom, s gyerme-keimmel együtt keserves koldulasra jutnom [M.köblös SzD; RLt] * *mindennapi kenyérét ~ sal eszi*. 1747 k.: az szegény özvegy Aszszonyok számára excindaltassék egy darab, minthogy nagyobbára mindennapi kényéréket is koldulással eszik [Torockó; TLev. 2/1].

koldulgat gyak kéreget; a cersí in repetate rinduri; wiederholt betteln. 1702–1764: job volna Bőr Iszakal ta-risznjaval koldulgatnam [Torockó; MNy IV, 233]. 1736: György Simon (7) György.Györgye (3) ... imitt amott az Falub(an) Maszkán elődnek koldulgatnak [Muszka AF; CU XIII/1. 323]. 1773: Kozma János ... öregedett allapattal lévén koldulgatni ki járogatott [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 151]. 1838: itt kudulgatván élé's hátra tekergett [K; KLev.].

koldulhat kéregethet; a putea cersí; betteln können. 1629: az mit koldulhatott azt egiüt ittak megh [Mv; MvLt 290. 145a].

kolduló 1. kéregető; care cere de pomană; bettelnd. **Szk:** ~ *pap*. 1791: egy Kodulu (!) Papnak 2 [Wlt Cserei Heléna jk 41a] * ~ *rab*. 1716: Vasat viselt Kúduló Ra-boknak érog(a)l(ó)dat Sajt libr no 4 [Küküllővár KK; UtI].

2. koldusi; de cersetor; Bettler-. **Szk:** ~ *levél* koldus-levél. 1676: Ha Uram én itt ülök s amott perelnek, bár egy táskát s egy kolduló levelet vegyek én, mikor innét kimegyek [TML VII, 222 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz]. 1703: az Inctus ... mivel világosan Constál, hogy ... hamis koldulo Levéllel élt és koldult mellyet in facie sedis maga sem tagad, Azert ... az hohérrel meg veretessék, hamis koldulo levele tölle el vétetessék [Dés; Jk 342b] * ~ *pálca* koldusbot. 1813: az egész Vá-rast hamuvá tétellel, a Lakosokat pedig Koldulo páltzá-ra valo jutással fenyegetik [Dés; DLt 210].

koldultat 1. kéregettet; a pune/trimite pe cineva să cer-sească; betteln lassen. 1602: Laurentius vegh ... fassus est ... az zegenj Antalne tudom hogy kwdultatot mi-kor fogwa volt vgy elt [Kv; TJK VI/1. 635]. 1702: gyer-mekivel kellett koldultatón (!) maganak külömben éhé-lis megh halt volna [SzJk 338].

2. *iminnen-amonnan* ~ *biz, tréf* összekunyeráltat/ké-regettet; a reuși să adună ceva cerind cu stăruință; zu-sammenbetteln lassen. 1747: egy nagy fazek eczet agyat is küldöttem, azt is más falukból iminnen amonnan kol-dultattam, még itten talam egészen meg nem ért volt, de talam míg be viszik meg erik [Buzd AF; Ks 96 Mikó Ferenc lev.].

koldus 1. *fn* 1. kéregető ember; cersetor; Bettler. 1570: Az kwdussok feleol Az myt chiaky vram Jrt, Biro vra(m) eo k. chelekedyek az zeren [Kv; TanJk V/3. 10a]. 1588: B(yro) V(ram) Par(anchiolattyabol) wytte (!) esmeg egy Kuldost Espotalba attam f. — d. 3 [Kv; Szám. 4/III. 50]. 1592: Kuldosoknak f 0 d 2 Mirizlo uegin innen 3 kuldusnak f 0 d 3 ... Enyeden 2 kwl-dusnak f 0 d 2 ... Borbandnak^b feyerwarnal az hid ve-gen kuldosoknak f 0 d 8 [Kv; i.h. 5/XIV; 141–2 Eppel Péter sp kezével. — ^aMindkettő a Fejérvár felé vezető úton AF-ben]. 1600: biro vram az kapun valo darabon-toknak commitalia zorgalmatoson, hogy affele kwdw-sokat be ne erezzek az kapwkon [Kv; TanJk I/1. 374]. 1640: Many Bolyo vak kuldus [Sinka F; UC 14/48. 38]. 1666: Az szarampo (!) kapunál holt megy Egy kudus [Mv; MvRELt]. 1697: Varasunkb(an) senki esme-retlen Embert kuldust vagy egyeb affelét be ne fo-gadgyo(n) [Dés; Jk] | Voltam^a az császárnál, akkor mos-ta a kuldusok lábait szép ceremoniával [AIN 153. — ^aApor István Bécsben]. 1716: Edgy világtalan és edgy benna Kuldusnak 8 i Kudasak(na)k kéregetvén szerte széllyel er(o)g(á)l(ó)dat^a [Küküllővár KK; UtI].

^aKöv. a részl.]. 1761: Tóth Mihály (90) ... Világtalan kuldus [Oroszhegy U; JHbK LXVIII/1. 154–5]. 1765: egy Benedeki^a Ember ki egy koldusnak valami pénzt el orozolta volt, és a koldus lova döglésének oka volt, adott vala kezembe egy arannyat, hogy ne prosequáltas-sék tovább [Gyf; Eszt-Mk Vall. 338. — ^aAF]. 1829: Va-lóságos szűkölködőknek dolgat és élelmet adni nem pe-dig henyélő, dolgat kerülő kudasakat^a táplálni, használ-tattnak e' szerint, a' nemesebb Tzélra határazat kegyes adományak; az alkalmatlan koldulást tsak kevesiteni

tzélja ezen joltévó Intezetnek, eszt egészen el törölni, nintsen sem elegendő érteke sem hatalma [BLt 12 a kv-i dolgozóház nyomit. szám. — ³Egy kéz ceruzával *koldusakat* alakra javítottat].

Szn. 1636: Kuldús Ferenczy [Mv; MvLt 291. 65a].

Hn. 1583: Ad Fossam Kuldus vca [Kv; Szám. 3/XI. 28].

Szk: *bújdósó* ~. 1601: Warga Gaspar temetet el egy Budoso kuldust keozep kapubol d 32 | Warga Gasparnak attam, harm budoso kuldusoknak el temetese-toel f l [Kv; Szám. 9/XV. 13, 17–8 Jer. Nekel sp kezével] * *jövevény* ~. 1602: Amely ket vrait az leoweweny kuldusoknak ky irtogatasara rendeltene volt Adgyanak penzt kezekhez fogadgyanak negy legent kik zorgalmatoson mind zeontelen az piaczokat es vchakat Jarjak es minden . . . Jeoweweny kuldusokat ky igazittchyanak [Kv; TanJk I/1. 424].

Szk: ~ *pénzéért is hamisan megesküszik*. 1574: Balas berechk Mate Zolgaya, hagi az aranas Marton fia ez Apia haza eleot wl volt, hallota hagi zalay istwan or kwrwanak zydia volt es Neste leleknek, hagi Lopok volnanak Mind Apya Anya es hagi az kldws penzeyertis hamissan meg eskwtek meg (igyl) fel akaztatia Eoket Meg Ery Zaz penzel [Kv; Tjk III/3. 371] * *ki ~ sal perel, táskát nyer*. 1570: Fylep Thamas Azt valya, hogy hallotta Az felesége Annyatwl hogy Igh zolt More Amb-rwnak, Jo Ambruz vram Istenernt kérlek hogy Neh Jary Jde hozzam, Mert Ladeh mynth Zolnak weled En penigh egy zegen Azzon ember vagiok, Nem perelhetek zenkywel, Mert az ky kldwsal perel Taskat Nyer kerlek Meny Masswa [Kv; Tjk III/2. 147] * *megjéd, mnt ~ a garastól*. 1710 k.: Én is megadám az audientia végén a cédulát néki és ott énnékem, mikor álmomban sem láttam, adának száz aranyat, quietentiat vévén tölem az odavitt cédula hátára; megjédék tőle, mint a koldus a garastól, noha én bizony nem kértem, nem is gondoltam, de a levélvitelért maga magnanimitasából adatta a király [BÖn. 594] * *mintha a ~ nak tizes aranyat nyomnának erővel a markába*. 1710 k.: De nem tudom, mi az ördög vitte Teleki fülébe, hogy Pernyesziné által vettem én az leány megegyezését; nosza villámlani, csattogni: nem váz ő az ő házában, miért nem kellett legelőbb őtőle kérni, jó szívvel odaadta volna; Meg is izené: hozzam el, ha kell, mert úgy segítje, a szállásomra küldi. Én mondtam: Isten fizesse meg; mintha a koldusnak tizes aranyat nyomnának erővel a markába [BÖn. 753] * *szemérmes ~ nak üres a tarisznája*. 1791: En ugyan ezeket igiretem Szerint igazán híven véghez vinni és még többeket is igyekeztem, de beszél a' Barát de Alamisnát is vár és szeretném fáradságomnak jutalmat (!) miben állana: mert szemérmes Kuldusnak üress a' Tarisnyája [Új-Torda; IB. Boér András ref. kántor nyíl].

2. nincstelen, nagyon szegény ember; om foarte sărac, calic; Besitzlose(r), (sehr) Arme(r). 1583: Zel Janos kuldus [Kv; Szám. 3/XI. 28]. 1590: Tekes Ambrus kuldús [Km; GyU 10]. 1600: eo kgmek eleottek viselwen az sok niomorwltaknak kldwsoknak ez varoson valo zertelenseget hazat fogadgyanak nekik, es ettellem melleggel tartassak, amyre elegegesek az Jspotaly mesterek az Jspotalinak leowedelmebeol [Kv; TanJk I/1. 374]. 1614: Varga Janos kudus lib. [Lemkény Hsz; BethU 338] | Santa Istvan kuldus lib. [Szentimre MT; i.h. 77] | Marton Gabor . . . Regi lofoe

uolna de kuldus [Keményfva U; UszLt VI/56. 508]. 1638 k.: Biro Peter Pusztaban hatta^a kuldusok laknak benne. Masut tsinalt hazat [Km; GyU 30. — ^aÉrtsd: előbbi házát]. 1656: (Hagyok az) otvalo kuldusok(na)k husz öregh köből buzatt, es husz forintott [Ádamos KK; BálLt 93]. 1673: Fonalam is vagion kitt megh kel szüettetni abbol kel adni az kuldussok(na)k Eöttven singett [Dés; Hr 3/40]. 1700: Fejérdi Miklos háza maga kuldus [Kv; Szám. 40/II. 39]. 1814: Asztalos Sándor Koldus Absitos katona volt [Gyalu K; Rak 152].

Szk: ~ *sá lesz*. 1662: Igazán, Nagyságos uram, megessett nekem ez az kapitánság és félek, tovább is jobban meg ne essék, kuldússá ne legyenek utána [TML II, 326 Teleki Mihály Kemény Simonhoz]. 1756: Molduan Vonya Czinemintjés ember, az az ha valamely alatta valo emberre meg haragszik, annak koldussá kell lenni [Galac BN; WLT Oltyán Nikuláj (45) zs vall.] * ~ *sá marad*. 1572: esz zegin Ember koldussa Maratt miatta Zabo Estva(n) Miat [Lápos^a, BesztLt 3687. a láposi bíró a beszt-i bíróhoz. — ^aValószínűleg Hagymáslápos Szt]. 1737: itt Kémeren vagyon kevés örökségcském ha azt el hagyom éppen koldussa maradok [Kémer Sz; Ks 59] * ~ *sá tesz*. 1584: Ilona ferenczy Istwanne vallia, Az en Attiamnak Daroczy Janosnak marada egy haza, ket Thowa, kerty, Zeoleie de Az Adossok beochwltetek ell

Monta Atthia(m) Azt(is) hogy Im Az Nestie kuldussa teze(n) [Kv; Tjk IV/1. 308]. 1658: Bethlen János. A házhoz jobbágyot az kit vetett, azt is kuldússá akarja tenni most hármot negyvennyolc forintra dúlatta [TML I, 112 Bornemisza Katalin Teleki Mihályhoz]. 1782/1799: nem nyukszik addig, mig Torotzkot kuldússá nem tészia^a [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 355. — ^aA tt a jobbágyágból perlekedéssel szabadulni akaró torockóiakat].

3. nyomorék/rokkant ember; om invalid; Krüppel. 1637: Ezen csak be időe Kovacz Janos egy nagi faval s ugj megh üte ket szer az Nagi darab faval, hagi mindgiart le esek Ersok, megh romlek az karja mind az ket-szer azt üte abbol bizoni kuldust kenala [Mv; MvLt 291. 95a]. 1668: Ferencz uram mondá, hogy Kékesen az Inczéné fiának az himlő miatt nagy hályog ereszkedett volt az szemére s valami füvet adott egy oláh neki, az kivel meggyógyult az szeme. Talám ha Kegyelmed írma Szentpáliné asszonyomnak, kéretne Inczénétül, ki ő kegyelmének majornéja, olyan füvet, Kegyelmednek küldene, talám használna az szegény Andrisnak, ne lenne holtig való kuldus [TML IV, 263 Veér Judit férjéhez, Teleki Mihályhoz].

4. szitk. 1567: Helena, ancilla . . . se audisse homo Colosien(sis) ita vituperasset Ursulam, Nemes beshye kurua, el otottad az uradat de ha meg kaphatom bizony a Bwdosbe^a tethetem Mast mondotok kuldosnak de thy wadtok azok, bestye kuruak kuldos bestye kuruak [Kv; Tjk III/1. 126. — ^aA Torony, a városi börtön legocsmányabb része]. 1750: Szidá Szótsi István uram a községet . . . tetves kuldusoknak [Kvh; HSzjP Fr. Szász (27) jb vall.]. 1764: Czigány valagából esett kuldusa, kuldus valagából esett kuldussa [Tarcsafva U; Pf].

II. mn 1. kéregető; care cere de pomană; (herum)betelnd. 1597: egy zegeni kuldús halo kezone temetesere attünk f — d 40 [Kv; Szám. 7/III. 34]. 1606: Egy kuldus ferfi gyermeknek attam egy hituan Inget [Kv; Szám. 12a/1. 49].

Szk: ~ *prédikátor*. 1595: Egi zegeni kuldus praedikatornak adatot vele(m) Biro vram, es kirali Biro Uram ruhazattiar f l d 13 [Kv; Szám. 6/XVI. 14].

2. nincstelen, nagyon szegény; foarte sărac, calic; verarmt. 1640: Dragicz Nebul p. h. Megholt regen felesége niomorult aszszonyi leven egy kuldus Muntan tartia [UF I, 720]. 1703: (A) pénszt . . . el is költöttem az sok kuldus cselédimre [Ks 96 Kornis István feleségéhez]. 1765: azt monta Görög Kosztántin hogy nincsen kudusabb Aszszony az Aszszony eő Nagyságánál [Marosbogat TA; Mk V. V/97 Halmágyi Mihály (35) jb vall.].

3. *szik* 1567: kuldus bestye kuruak [Kv; Tjk III/1. 126]. 1657: Dobos Georgi Janka Miklos igen szida kuldus (!) bekanak, gilkosnak Toluaynak [Csiksztmárton MT; Berz. 12. 92/27]. 1692: igaz ok nélkül szidot rosz hitvan kodis Pandus Papnak [Kovácsna Hsz; HSzjP].

koldusan koldusszegényen; sărac lipit; bettelarm. 1698: Pulionnak^a Valoban niomoru határa vagyon ugy hogy ha az más Szomszéd Faluknak határán nem ellődnek Kuduso(n) maradna(na)k [WassLt. — ^aSzD].

koldussaszony 1. cerşetoare; Bettlerin. 1587: Paul Thümesnenak eg' eoreotlen (!) kuldus Azonnak relaxatunk Integre Censum suam f 1/25 [Kv; Szám. 3/XXXI. 3]. 1590: a' legenj ingeth . . . talam a' kuldus azonj vitte el, latam hogy kezdek nalla keresni, en nem tudom leleteke nalla vagy ne(m) mert en el sietek [Kv; Tjk V/1. 6 Zabo Balasne Dorottia vall.]. 1593: Egi igen zitkos gonoz kuldus Azont az Andras Cato haza mecleol a' warosbol hogi ki vitettük attünk d 10 [Kv; Szám. 5/XX 170]. 1596: Kis Janosnenak (!) kuldus Azzonnak attünk f — d 20 [Kv; i.h. 7/II. 16]. 1629: Keomies Palnak az Annja egy kuldus Aszonj vala fel keze vala, Isten neuben tartottuk [Kv; Tjk VII/3. 32]. 1638 k.: Swket Anna kuldus aszszony [Km; GyU 30]. 1640: Opra Mihai p(uzta) helye) . . . edgy kuldus aszszony benne [A.szombatfva F; UC 14/48. 117]. 1686: Szilági Marci egy kudus Aszszonytol Tubakatt von [Mezősámsond MT; Berz. 14. XVII/15].

2. nincstelen, nagyon szegény asszony; femeie săracă; besitzlose, sehr/bettelarme Frau. 1717: edgy Vasarhelyi Szegény Koldus aszszony a' Bosi kapolnához Conferalt edgy közönseges szekely szönyeget [MMatr. 297. — ^aMT].

koldusbíró kb. a város koldusainak vajdája; supraveghetorul cerşetorilor (dintr-un oraş); Bettelvoigt (Oberhaupt der Bettler einer Stadt). 1605: Az ket kuldus biraknak fizetesek bizosios Ideigh amegh kywaltkeppen az szegenyek keornywl kelletik az ket Egyhaz fiak fizessenek egyknek egyknek hora ket ket forintot | Az kuldus biraknak valo fizetesis Abrogialik [Kv; TanJk I/1. 493, 531].

koldusember cerşetor; Bettler. 1598: Both Istwan valija, Semmy Baka Feren(cz)re az Attjátol, se penz, se eoreoksegh, se s(emmy)nemio marha nem maradott, mert igen niom(orwt) kuldus ember vala [Kv; Tjk VI/1. 253c]. 1614: Bott Mihajl kuldus ember [Folyfva MT; BethU 83]. 1632: Opra Iugha . . . kuldus ember [Ludisor F; UC 14/38. 82]. 1637: Many Pistyan . . . Maga szellel jar koldulni . . . Opre Monye . . . Ez is hasonlo

allapotu kodus Ember [Netot F; UC 14/42. 111]. 1640: Mitre Motur p.h. Maga niomorult kuldus ember [UF I, 759]. 1642: Halasz Antal . . . Beteges kuldus ember [Hévszamos K; GyU 83]. 1651/1687 k.: a mely koldus emberek Somosdon^a laktak a Praedikátornak in Summa adtak husz husz pénzt annuatim, a mely fizetést ez utannis helyben maradni javallunk [MMatr. 87. — ^aMT].

koldusgyermek copil cerşetor; Betteljunge. 1602: Vagion sok panazolkodas kit magunkis mind feyenkent zemewinkel latunk az kuldus gyermekek myat valo rusniasagrol ky miat varosul inficialtatunk [Kv; TanJk I/1. 422].

koldusi de cerşetor; Bettler-. 1770: Az én Édes Anyám Attyától hallotta s Az Anyám Nékem beszéllette, hogy Koldusi állapotra jutván a jobb Apám egyik háztól fogva a más házig vezette [Bh; BfN Vegyes 32/23 Bh-i cs. id. MNy XXXIX, 24 is Paulus Bethlendi (74) vall.].

kolduskergetés kb. koldusellenőrzés; supravegherea cerşetorilor; Bettleraufsicht. 1604: Hasonlokeppen azon kuldus kergeteo biraknak az kuldus kergeteseert aminemio fizetést Tanachiul rendelnek tartoznak az Egyhazfiak aztis megh fizetny [Kv; RDL I. 77].

kolduskergető szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktion: ~ *bíró* kb. koldusellenőr; supraveghetorul cerşetorilor; Bettleraufseher. 1604: Hasonlokeppen azon kuldus kergeteo biraknak az kuldus kergeteseert aminemio fizetést Tanachiul rendelnek tartoznak az Egyhazfiak aztis megh fizetny [Kv; RDL I. 77].

koldusláb kb. csűrβάλvány/oszlop; stîlp de bază la şură; Schuppenpfosten/säule. 1757: a Csűr Szájai (!) földben bé ázott fa Lábakban (: mely vulgo Koldus Lábaknak hivatnak :) vadnak bé vésve, erős fa szegekkel öszve foglalva [Budatelke K; LLt Fasc. 129].

koldusleány cerşetoare tinără; Bettlermädchen. 1640: Nyaga Muntana p.h. Regen el budosot mostan edgy kuldus leani lakik benne [UF I, 742].

koldusné koldussaszony; cerşetoare; Bettlerin. 1823: Csernátoni Samuel a Hoszszuk Nevezetű Török Buza helybe egy koldusnéét le nyomot, s siettébe még keszkenyőit is ott hatta, melyet a koldusné a ki Nálam szokot szállást tartani mondotta, s a keszkenyőt is mutogatta [Radnótfája MT; TLt Praes. ir. 65/827 Roska Mitruj (50) szolgálamber vall.].

koldusoz becsm koldusnak szid, lekoldusoz; a numi cerşetor pe cineva de batjocură; ja Bettler nennen/schimpfen. 1771: Száma nélkül hallottam Detari Mări szájából, hogy Tit. Néveri Uramat koldusosza bitangaszta [Dés; DLt 321. 63a Maria Farkas cons. nob. Samuelis Borzassi (43) vall.]. 1780: Hoszszu László a' Grofot-is betsmélte és koldusozta [Buza SzD; LLt Csákyper 113 L. 20].

koldusrend kb. koldussorsú; calic, (foarte) sărac; vom Schicksal eines Bettlers. 1594: Ertik eő kgmek varosul

... hogy . minden zemelyre huz huz penz Ado zedest kellene toleralniok ... Azert varosul eo kmek valasztottak ket Wraimat az Ado zedeo vrain Melle ... hogy megh itillyek ky lehessen az Niomorult zegenj eoazwegy es ky legien az kuldus rend, kiknek illyek ez husz penz Adot relaxalni [Kv; TanJk I/1. 231].

koldusrongyos koldusszegény; sárac lipit, calic; bettlerarm. 1812: én Wármegyei Fő Biro vagyok ne mondják hogy születtem Házánál koldus rongyos, tehát most Batyam Uramnak készülni kel edények Asztal néműek, gondolom az Angyom által, fajinak, Uriak lesznek ha mastól kérendis, hét napra [Jára MT; Pf Nagy Lázár lev.].

koldusruha koldusöltözet; hainá de cerşetor; Bettlerkleidung. 1657: Egy tizedest koldus ruhában öltöztetve expediálván az várból^a kassai generálishoz levéllel, és azt interciálván, megérttettem vala, hogy élésből nem sokára megszűkülne [KemÖn. 198. — ^aSzatmár várából].

koldusság szegénység; sárácie; Armut. 1732: hogy sok ezerekkel engem szuperájjon aszt nem kívánhatja az M. Ur. ily utolsó romlásomat, és hitván maradéknakis koldusságokat [Kóród KK; Ks 99 Kornis Ferenc lev.]. 1736: azért írák le^a, hogy midőn azok is lassan lassan elmúlnak, mégis az maradvaink emlékezzenek meg régi alázatos együgyűségiben Erdélynek gazdagságáról, az náj módi mellett való koldusságáról [MetTr 443. — ^aA régi erdélyi szokásokat]. 1775: Borsai Nagy^b István űram ki Száraz Patakon lakik ... felesége a Jobbágy Aszszonyoknak is szó és fon lisztetskeért, szallonnátskáért, turotskaért, egy szoval, ugy a fiai nagy koldussággal élnek [Peselnek Hsz; HSzjP]. 1887: én a magam koldusságában csupán március végével vehetném meg a regényedet ... De tudod-e min múlik el szegény embernél a kenyérsütés legtöbbször? A liszt hiányán [PLev. 133 Petelei István Jakab Ödönhoz].

Szk: ~ra jut koldusbotra/sorsra jut. 1653: 1644 esztendőben volt városunk bírāja Pál deák, de nem vihette véghez bíróságát, mert die 14 decemb. meghala és annyi sok adósságba marada a felesége, hogy sem háza, sem szőlője, sem semmi javai nem marada — csaknem koldusságra juta minden maradéka [ETA I, 150 NSz]. 1732: az I(ste)n(ne)k sz: nevre kérem az M: Ur(a)t hogy vala hogy ezen dolognak már szakasza végét (: ily kudusságra ne jussak :) [Kóród KK; Ks 99 Kornis Ferenc lev.].

koldustarisznnya átv jel-ű szk-ban; in constructii cu sens figurat; in Wortkonstruktionen mit übertragener Bedeutung: ~t hogy vkinek a nyakában koldusbotra/sorsra juttat; a aduce pe cineva la sapă de lemn; an den Bettelstab bringen. 1710: (A) magyarországi kurucok bejövénék Erdélyben . a jó hazafiait kipraedaiák mindeniből, megölik, megfogdosák, megsaccoltaták őket ... s éppen koldustarisznnyát hagyának a nyakunkban mind magunknak, mind boldogtalan maradvainknak [CsH 323. — 1702-re von. feljegyzés] * ~t vet vkinek a nyakába 'ua.; idem' 1771: Utolsó Szükségre jutott volna enemet Lukats Daniél

Uram és valoban a koldus tarisnyát nyakamban vetették volna [Déva; Ks 92. I. 123].

koldustáska koldustarisznnya; traistă de cerşetor; Bettelsack. 1710 k.: Ne maradjon, én Istenem, énrólam az én keserves feleségemre, házamra csak a gyalázat, gyász és a koldustáska és az a keserű átok az ő szájakban, hogy én töttem koldussá, mazurrá szegényeket [Blm. 1017].

Szk: ~ tesz vki nyakába. 1710: Akkor veszi esziben ^aKapi György practicáját, és egy börtáskát csináltat magának, s mindenkor úgy ment fel palotára a fejedelemezhez. Ha kértették, mire való, azt felelte: „Kapi György tette ezt a koldustáskát az én nyakamban” [CsH 103. — ^aBalassa Imre].

koldustáska-víz a bursa-pastoris termésének főzete; suc obţinut din fructul plantei bursa-pastoris; Aufguß/Sud der Frucht des Hirtentäschels. 1679: Kuldus Taska víz, üveghele nro 2. Dictamus víz, üveghele nro 2. Barrago víz nro 4^a [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 32. — ^aFolyt. a fels.].

kolera 1. epevérhas, rég epekórság; holerá; Cholera. 1710 k.: Egy kis dara jégesőcske lőn, meg kezdém fázni, s a hideg ellele, az oldalam kezdé nyilalni, és erősen megbetegedém hatod vagy hetedik nap a huszti hányás, hasmenésforma kezdé bántani azt a doktor kolerának mondotta, sem én, sem más senki nem hitte, hogy én felkeljek, holt híremet is vitték a fejedelemezhez széjjel [BÖn. 527]. 1831: ha jo elein jo moddal dajkálják a' beteg 's orvosággal életik meg gyógyithato nyavalya a' Cholera, de ha nem curaltatnak hamar halálössá válik [Vaja MT; HbEk]. 1835: az epekórság — Cholera — midőn Kolosvárt már September holdnap elejeig csaknem 2000 Embereket meg öldöklött volna, itten a két Gy. Monostoron is sokakat szinlődésbe hozott [M.gyerőmonostor K; RHAK 42]. 1836: A Kolerának hazánk több vidékin dühöngve — özön az áldozatja [Nagykapus K; RAK 13] | (Meghalt) Ns Kaszás Dániel leánya Borbára 8 Honapra Cholerába [Gyalu K; RAK 207]. 1855: Csátó Jánosné Mirce Borbára egészegezen ki indult vellyit meg látogatni s megérkezvén azon éjjel a kolera megrohanta a másnap délután 4 óra-kor életének véget vetett 45 éves korában [M.gyerőmonostor K; RHAK].

Szk: a ~ pestise az epekórság ragálya. 1831: A' Cholera pestisse nem csak Oláh Or(szá)gban és Moldovában, hanem Bukovinában és Gallitziában is veszedelmes harapózással kezdett terjedni [Vaja MT; HbEk].

2. kolerajárvány; epidemie de holerá; Choleraeuche/epidemie. 1836: a' szüntelen rebegések közt — a Cholera rettentő dühöngése, mely minden kimélet nélkül kezdé pusztítani a Város Lakosait, s bizonytalanságba tartja életünket [Kv; Pk 7]. 1837: feladá Czéh-Mester Atyánkfia az el-enyészett 1836-ik esztendőben a' Cholera alkalmával el-holt Atyánkfiat temetési alkalmatosságával a' belső Kalandosbéli sir-ásokkal történt vizáldoklásokat, melyre nézve a' mostani Kalandos-apa Asztalos Sándor előtte a' Contractus fel olvastatván; azt felelé: hogy a' mostan Czéhokba lévő Ifjak nem

tudnának ezen édgýütt valo kötésýnkrol, 's ez okon törtenhetett a' mult eset [Kv; ÖCLev].

kolerakapca '. 1831: 6 Sing flanel Colera kaptzáknak 6 Rf 36 xr [Kv; Born. Ia].

kolera-nyavalya kolera-járvány; epidemie de holerá; Choleraeuche/epidemie. 1831: A' Cholera nyavallya miatt Juliustol egész Nov(em)b(er) 1 ő napjaig nem gyűltek össze az oskolák [RLt O. 4 Rettegi Imre költségjegyzé].

kolerina fehér hasmenés, nyári kolera; cholera nostras; holerinā; Sommercholera. 1866: Betegség neme kolerina^a [Kv; RHak 222. — ^aLelkési jk-i bejegyzés].

A címszó a fr. *cholérine* 'ua.; idem' [OnMed. 57] betegségnév ál-latin képzős formája lehet.

kolésza, kolyésza 1. áruló bódé/sátor; gheretá; Verkaufs-bude. 1844: a kérelmes^a által művei árulhatására, 3. pengő Rf évi Fizetés mellett, magának adadni kért, a' kérelmes által ki-mutatandó kolésza helyet megnézvén, annak nyilvání-tása után, hogy oda minő kolészá-t kíváná állítani ... véleményes jelentését tégye^b ... Esztergárius Kováts László által ... átol adadni kért kolésza helyet meg vizsgálván, ugy találtam, hogyha a kolésza nagyob nem lesz mint a Farkasnéjé s ugy készítették, hogy szükség idein onnan el is vitethessen — tekintetben véve azt, hogy Kováts László a több ilyen kolészá-t tartoknál szinte négyszerte nagyob bért ígér, átol adhatonak vélem [TVL 148a 318/849-hez. — Esztergajos Kováts László. ^aA vélemény külön lapon] | A város közönséges piattzán, hol tágasságra van szükség, nem lévén, egy koleszában árulónak is szabad, meg vá-jogolt, állandó, hanem csakis hordozható koleszá-t állítani, az okból kérelmes jelen kérésinek hely nem adattathatik [Torda; i.h. 1173/843].

Szk: taksás ~. 1844: Koltsár Anna özv. Nagy Sándorné kérelme — mellybe mint elbetegesedett azt kéri, hogy a' piatzra állított Taxás kolészájára engedtesen meg hogy edgy záros ajtot tsináltathasson [uo.; i.h.].

2. kocsi, kordé; telegá, cotigá; Wagen, Karre. 1662: s amidőn a mieinknek hírekkel lőn odaérkezések, szeke-ekkel, kolyészokkal, és amint hamarjában lehetne, magokat a var alatt körös-környűl sáncba is vették vala [SKr 326]. 1710 k.: 1664. májusban úton valami rossz sertől, reggel tíz óra tájban a kolyészán ivám benne valami száraz kenyérre, úgy megbetegvém, hogy szörnyű | A kolyesza, paraszt, fakó, keskeny, bak nélkül való, úgy rázott, hogy azt tudtam, agyam, fogam is kihull [BÖn. 526, 595].

3. **ordinaria** ~ (járatszerű) postakocsi; postalion, diligenciá; Postkutsche. 1710 k.: Lejdából Amsterdam, Franckera, Levardia, Groninga, Oldenburg, Brema, Hamburgumba, ezekben mindenikben napoltam, Oldenburgban betegségem miatt másfél nap ... Hamburgban maga a város és egy lengyel, és az ordinaria kolyesza indulása napja kedvéért [BÖn. 595].

kolészácska, kolyészácska kocsciska, kicsi kocsi; trásuricá, trásurá micá, Wägelchen. 1681: Két Ló után valo Lengyel Kolyiszaczka noha ighen viselt, de még a' vasa-i jók Nro 1 [Vh; VhU 505].

kolésza-hely áruló-bódé/sátor-hely; loc pentru gheretá; Verkaufsbudenstand. 1844: a' kérelmes által kimutatandó kolesza helyet meg nézvén ... Esztergárius Kováts László által átol adadni kért kolésza helyet meg vizsgálván ... átol adhatonak vélem [TVL 148 a 318/849-hez. — A teljesebb szöv. *kolésza* 1. al.].

kolészás bódés, sátoros; cu gheretá; über Verkaufs-bude verfügend. 1824: Mindennapi Kolészás Pállinka árulok^a [Torda; TVL szltan 1826–1829. — ^aKöv. a nevek és a taksaösszeg fels.]. 1827: a' piatzon künn áruló Sátorasak ... Kolészás Pállinkások [uo.; i.h.]. 1829: Nemes Thorda Várossa Piattzán mindenféle Kereskedőknek árusak(na)k Neveik Conscriptioja ... Kolészás Pállinka árulok^a ... Koleszas Palinkások [i.h. — ^aKöv. két név és a taksa összegel].

kolibri-madár colibri; Kolibri. 1860: 1860dik évi September 1-én a ki töltött állatok száma, és neveik . kolibri madár fészkestől 4 Papagály 2 [Kv; Újf.].

kolie nyakék; colier; Hals schmuck. 1800: Aszszoni ékességek ... Egy nyakba vető Kollió (!) Arany Lántzal [Koronka MT; Told. 19]. 1820: Egy arany granatos kolie [Nyárádsztbenedek MT; i.h.]. | Egy Arany nyakba valo Colle (!) mellynek közepébe Zöld Smaragd kö vagy-on, hozza valo két fülbe valóval [Felőr SzD; BetL 5 Fráter Theresza kel.]. 1823: Egy levelekből állo Colie, nyom tiz aranyot [LLt Csáky-per 601. L. 1]. 1837: A bogláros Colie helyet jutott egy zomántos gyöngy virág bokréta | Egy antic Culier fülbe valóval, és brasettel édgýűt, mellyek állanak 12 metzett onix kőből aprobb briliántokkal egybe foglalva [Szentbenedek SzD; Ks 88. 18]. 1865: Én Filippi Frigyes Szász Sebesi orvos-doctor Simonis Lapis-Gottfried unoka öcsémnek vég-hagyományozom arany nyaklánczomat és a koliet [Kv; Vég-r.].

kólíka 1. hascsikarás, gyomorgörcs; colicá, crampá; Bauchzwicken/grimmen. 1595: 20. Aprilis Ez Cassai Istűan Pap Colicaban maradot berege(n) it az varason [Kv: Szám. 6/XVIIa. 172 Ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1597: adtam Borbely Adamnak hogy zakacz istuanhoz latot kolyka wolt rayta Pürgatiotis Adot es ket krestelt f l [Kv; i.h. 7/XIV. 45 Th. Masass sp kezével]. 1670: Eocem Uram Toldalagi János Uram igen njomoru-tul vagion az Coljcaban [Faragó K; Ks 41. H]. 1705: febris ardens et continua — melyet a németek magyar hidegle-lésnek, mi pediglen hagymáznak hívunk — vala rajtam a kolyikával együtt [WIN I, 614–5]. 1736: Nem vala ak-kor vajas étek, hanem igaz szalonnás magyar étek valá-nak; mert mikor az német Erdélyben bėjőve, az mely magyar németnél ebédén volt, rendszerént elcsapta az német étek az hasát, ugy hogy alig tudta megállítani, azért is az kin szorulás vagy kólíka volt, német asztalhoz mentenek és vajas étket ettenek, és megindult az hasok, az mint hogy én magam is egy-néhány magyart esmértem az ki azt cselekedte [MetTr 391]. 1824: Sinko Gáspár nevű hét hetős fia Sinko P: Martonnak Cholicaban^a [M.gyerőmonostor K; RAK 132. — ^aHalt meg]. 1863: halt meg Veress István czizmadia 60 éves korában kólí-kaba [Dés; RHak 146].

Szk: ~ba esik. 1665: Januarius ... 22. Estem kolikában [AMN 90] * ~ban fekszik. 1584: Mezaros Marton ... felesége gyermek agyba fekszik. eo maga pedig az kolikába fekszik mind kezze Lába ellestet Attünk d. 50 [Kv; Szám. 3/XV. 18]. 1710 k.: az én szép, jó feleségem Kún Ilona ... most majd tizennégy hétig fekvék kolikában [BÖn. 744] * ~ esik vkire. 1657: az tisztességes kolika akar vala rám esni, de fortiter resistáltam ellene; már Istennek hála könnyebben vagyok [TML I, 103 Kapi György Teleki Mihályhoz] * ~ veszteget vkít. 1659: Már három heténél több mióta itt kin Farnoson^a lévén, a kődök csömörnek nevezeti alatt a kólika veztegete s csaknem el is költöztete [TML I, 478–9 Udvarhelyi György Teleki Mihályhoz. — *K].

2. ? 1672: A lengyelek ellen, személye szerént akar menni a császár. Az erdélyieknek sok köszvént és kolyikát mond az idén a török császár calendariumja [TML VI, 184 Rosnay Dávid Teleki Mihályhoz Drinápolyból]. — Esetleg 'baj, nyomorúság' jel-sel számolhatunk.

kólikás 1. bél/gyomorgörccsös, hascsikarásos; care are colici/crampe; mit Bauchzwicken. 1597: Harangozó Iacabnenek egy zegeni Colicas Azzonnak attünk f — /40 [Kv; Szám. 7/III. 22]. XVIII. sz. eleje: ha fiát quoque Sub respectu köszvényes, Arenás, Kolyikás, Kaszibás Balgatak Familiába hazasittya Valaki vagy Leányát a féle Nemzetség közzé adgya. Consolatioját bizonyossan afféle kvalitásokból várja [JHB 17/10 lótarási ut.]

Sz. 1680 k./1715 k.: Jobb a' Kolyikás segg a fétseggő szájnál, Mert a' ritkán poszog, e' szaporán dajnál [Rosnyai. HorTurc. 160].

2. szitk. 1573: Borbel Balint zytta es azt Monta hazwch Kolikas kwrwa lelek Mert Egebkort sem Etettem en senkyt meg [Kv; TJK III/3. 114 Kalara nehaj Tot Istwanne vall.]. 1582: Anna puella Apud Keomyves Georgne commorans vallia ... hallottam hog Rengeo Anna Keomyves Georgnet deak Mate fektá bestie hires kwrwanak es kolikas valagw hires kwrwanak Zidta [Kv; TJK IV/1. 60]. 1593: monda Nagi Gergely (: Nem iut ezembe io zereuel kolikásnak vagi keozueniesnek monda :) de arra nem emlekezem kik valanak ott, az kik eleot essek az zitok [Kv; TJK V/1. 359 Borgias Janos vall.]. 1598: keouetem az kegelmetek zekit rut szitkokal kollykas bessteye lelek küruanak zidot fenjegetet (!) ... ezert az szitokert holt dyomon vagion erete [UszT 13/33].

kolindál kántál; a colinda; psallieren, psalmodieren. 1838–1845: „Kolindál” (román) „kántál” (latin) karácsonszombat-éjen ablak alatti énekét nevezik így a földész legényeknek [MNYTK 107].

kolindálás kántálás; colindare; Psalmodieren. 1752: Tudgya a Tanu nyilván, és bizonyosan ... hogy ennek előtte Cir(citer) hat esztendővel Ns Hunyad v(árme)gyéb(en), All Gyogyon ... Alb Opra nevű Jobbágya Házához, az oláhok szokások szerint Karátson bőjtin, kik szoktanak volt kolindálás (!) véget északánként Confualni, nevezze meg a Tanu [BK vk].

kolindáló kántáló; care colindá/cíntá colinde; psalmodierend. XIX. sz. eleje: Krajnikunk Török János

őkegyelme ... a Karátsonba lenni szokatt Kolindáló Ifjaktól Falunként mindenektől két három forintot vett mely Soha eddig nemis hallattatott [Ks 101 a dobravidéki helységek keltezeten panasza Kis András dévai uradalmi prefektushoz].

kolirozó vas szűrővas; fier de împuns; Koliereisen. 1840: egy Téglázo rezet, Kolirozo vasat egy haj égeto vasat [Nyárádszttbenedek MT; Told. 19].

kollaborátor 1. tanítótárs; (coleg de) invătător; Mitlehrer, Lehrerkollege. 1573: Zabo Thamas Azt vallia hogy az Nyenye hazanal Zabo gasparnenal volt eo az korchoman Az senyor es az kollaboratoris otth voltak [Kv; TJK III/3. 277]. 1584: Az iskolaban az nagio Comitasban az Kemenczet es az Magiar Colaboratornak meg foldoztotak [Kv; Szám. 3/XV. 10–1]. 1589: Az Scholara valo expensa es keoltsegh ... Az Zaz Colaborator hazara chynaltatunk egy Lakatot p(ro) f. — d. 15 [Kv; i.h. 4/IX. 11]. 1599: az harangozo legeni hazaba(n) ablak ramait Az zaz es magiar Collaborator hazokban az padimontomat dezkaual chynaltatuk fizetunk Aztalos Lúkachnak fl. 1. d 75 [Kv; i.h. 8/XVI. 33]. 1609: Asz Zaz Collaboratornak Aytait hogy Aztalos Lukachy meg chinalta fizettu(n)k f — d 32 [Kv; i.h. 12b/IV. 120]. 1621: Az Magiar Collaborator hazaba(n) Egy parazt Aztalt hars fa labut ket pad zeket 5 dezkaual d 65 [Kv; i.h. 15b/IV. 24].

2. kb. munkástárs; coleg de muncă; Arbeitergenosse/partner. 1780 u.: adosságokkal ... terhelettek lévén végső inségre jutunk ha tsak ... igaz kérésünket nem terjeszti maga hathatos ajánlásával ... kegyes választát várván Torotzkai Bányász Gazdák Verős Kovátsok, Szén égetők és collaboratorok, közönségesen [Torockó; TLev. 14/2].

kollaborátorság kb. tanítóság, tanítói foglalkozás; ocupajie/carieră de învățător; Lehrerberuf. 1691: Orelt Aztalos Janos ... Az Magiar Collaboratornok Egy bellet aytot d 40 Feketen festette megh neki Collaborator-sagaiert d 10 [Kv; Szám. 15b/IV. 24–5].

kolláció 1. (fejedelmi v. földesúri) adomány, adományozás; donație (a principelui/mosierului); (fürstliche od. gutherrliche) Gabe/Donation. 1647: Az Gerendi Uduarhazhozis volt szegeny Gerendi Martonnak Joszaga, melyeket az eleott, az Aruak számára Inúentaltunk es Connumeraltunk volt: de most azt Gerendi Istuan Ur(am) Urünk eo Naga kegy(el)mes Collatioiabol, aprehendaluán, in toto neki cedalt, ez utan leendő prouentusauál egygyütt [BK 48/16]. 1657: az 1588. esztendőktől fogva abalienáltatott fiscalis jószágokról és bonumokról való collatiók invigorosák legyenek [KemÖn. 24]. 1659/1681: az Jövevényekhez valo jó czelekedetek(ne)k gyakorlasaban, Boldogh emlekezetű Meltosagos Eleink(ne)k dicseretes példajokat igyekezven követne(m): ... méltó s helyes Collatiojokat, annuntiajokat minden böcsülettel ... megh tartanom [Vh; VhU 314 Zólyomi Miklós ad. lev.]. 1671: kegyelmes Urunk s' Aszszonyunk ő Nagyságának collatioját^a mi-is Országul confirmaltuk [CC 73. — *Teleki Mihály számára adott adományozását]. 1676/1681: Hunyadon lako Popa Mojszine (!) ... valasza ... megh engedtem,

hogy ő kgl(mene)k eleitegh Hunyadi Tiszteim annua-tion ... kedveskedgyenek hat hat kalongia buzával Ugy azért hogy ő kglme után következő olah Pap ezen Collatiomhoz semmi p(rae)tensojati ne tarcza [VhU 451 Thököly Imre vál.]. 1677: Mivel Bethlen István^a Uram ő Nagysága igaz legitime eligáltatot, és inauguráltatot Fejedelem volt, ő Nagyságának minden collatioit, donatioit, inscriptioit, annuentiat ... intacte et illibatè megtartya és meg-hadgya azokban [AC 27. — ^aBethlen Gábor öccse és a fejedelemségre 1630-ban törvényesen megválasztott, közvetlen, de a tiszteit mindössze két hónapig viselt utódja]. 1701: Hogy a Fiscus proventussából járandó fizetés Ecclesiáktól abrogolodot, ennek oka eo kegme, vgy hisszük, mert eo Kegme Curator lévén, boldog emlékezetű Fejedelem, Idősbik Apafi Mihály Kegmes Urunk eo Nga, Kegmes Collatiojával valo Donatio ugy tudgyuk eo Kegme kezénél volt, es tempestivè ne(m) p(ro)curalta, a hol illetet volna [Bom. XXXIX. 6]. 1740: Horváth Sigmond atyánkfia ő kglme ... Collatioja acceptáltatik a' Nms Városlól maga életéig immuniáltatik a' Postálkodástól, ide nem értvén ő kglme Successorit, kik is, ezen Collatio által az Instanstól vagi meg különöznvén; vagi az Instans decedálván, azon szolgálato is p(rae)stálni, mint mások tartoznak [Dés; Jk 540a]. — L. még AC 24, 39; CC 47.

2. adománylevél; act de donatje, hrisov, uric; Donationsbrief/schreiben. 1671: Vegeztük azt-is hogy ha mi oly dolgok lettenek, ugy mint oly Privilegiumok, vagy egyéb collatiok, kik a' regi Nemessi szabadságnak Decretumnak, és abolim bé-vett s' approbaltatot ususoknak ellene látczanak lenni, invalidaltassanak mind Székely-ségen s' mind más helyeken-is vigore hujus Articuli [CC 70]. 1681: minden marhas ember, a ki egész helyet bir, őt őt köből zabot tartozik adni, avagi ezért ket forintot fizetni Az Acsok, keő vágok Birakis hasonló exemptio praetendalnanak, mind azo(n) által hagi arról most ... semmi rendelést, annuentiat, Colla(ti)ot nem produc-hattak, nem bizonyithattak, azért rajtok fen hagiato [VhU 64]. 1796: Az torockaiaknak) Petséggyek is vagyon ugyan, de ezt tsak praeveraticave usurpálják, és semmi Collatiojok rolla nintsen [Mv; TLev. 5/16 Transm. 26].

3. ajándék, ajándékozás; dar, cadou; Geschenk, Schenkung. 1643 u./1770 k.: Szász Mihályné Aszszonyom collatiojából az Ur Asztalán való Szőnyeg [A.szovát K; SzJk]. 1747: Tutorsága alatt lévén a' Testan öreg Diosi Samuel Vr(am) eo Kglme Leanya(na)k Diosi Anna Asz(on)nak, nem vala facultassáb(an) hogy az Tutora(na)k hire s akarattya ellen testalthasson, melyre nézve ezen Collatio cassaltatik [Torda, TJKt III. 111]. 1767 e./1770 k.: Vagyon a' Prédikáló széken való szőr Matéria Tkts Nmztis Musznai Dániel Uram collatioja [A.szovát K; SzJk].

4. céhbeli (meg)vendéglés; ospăț organizat de breslă; Gasterei in der Zunft / vendégség; ospăț; Gastmahl. 1650: Vegeztek eo kglmek Cehwl, hogy ... mind Mester Asztal adas, es mind pedig egyeb Tisztesseges Collatiok nem Vasarnapon, hanem Kedden legyenek. Az kik pedig illyen Tisztesseges Collatiokon absentallyak magokat adgianak büntetesben ... egy egy nehezék Ezüstöt, ugy mint d 16 [Kv; ÖCJk]. 1665: Tovabba mesterremeknekis collatiojat akarva(n) eo Kege be szolgáltatnj az B. Cehnek, mivel noha arról

valo articulusnak continentiaja szerent, vaczoranak idejen szokot volna az celebraltatnj, mind azonaltal, az mostanj sok féle ideghen nepek(ne)k itt varosunk-b(an) valo letelek miatt, az Etszakának idejéből keo-vezkezhettendeo alkolmatlansagnak el tavoztatásáért rendelték eo Kegek Ebédnek idejére [Kv; i.h.]. 1701: ha valamely Mester ember Fia Mester Léányát Fele-ségül el-venné, semmivel nem tartozik^a az Betsületes Céhnek egyebbel edgy tisztességes Collationál, az után mint a szokás a Mester Asztallal avagy tizenket forinttal [Kv; PosztCart. 15. — ^aA céhbe való beállás-kor].

Szk: ~t ad. 1752: Valamely mester Legény ... az bet-sületes Chéban bé akar álani tartozik az Látó Mes-tereknek collatiot adni ugy mint két Tál ételt s Bort a me-nyit el költhetnek [Kv; KCJk 16] * ~val ellát. 1848: a remekező mindenkor köteleztetett a látó mestereket kolatióval el látni [Kv; ACLev. 26] * apai ~. 1743: vegez-tet<ett> a B.Czéhtől, hogy egy állandó Apjok lenne, és választaték <Trin>csinj István ur(am), a Czéh Apasá-ga, akijis meg adván, B. Czenek Tisztessegesen az Apaj Colatiot, az mellyet becsülettel acceptált a B. Czéh [Kv; FésCJk 72] * beálló ~. 1699: Fejer Marton Ur(am) Szabadítá fel az fiát Fejér Bálintot Bé állo Collációért tisztességes Vendégséget adot az fel Szabadulásért pen-igh adot őt forintot ezen gyűlésen. Ezen Gyűlésen Vé-géztetett hogy minden ember az kinek inassa leszen Col-latioját vendégségül adgya meg [Kv; MészCLev.] * leülő ~ mesterasztalbeli vendéglés. 1730: Farkas Györgj Uram is kövedze fel az B. Chetől alázatos In-stantiajával az le ülő Collatiojat, mellyetis az B. Ché cum honoré meg engede [Kv; ACJk 14] * remeki ~. 1702: Vásárhelly András Mester Remeki collatiojanak az Ma-radekja meg adása alkalmatosságával költ el Borra gyertyára fl 3 d 47 [Kv; i.h. 8].

5. céhvendéglésbeli váltás(pénz); bani de răscumpă-rare pentru ospăț ce trebuie organizat în cadrul breslei; Geldablöse der Gasterei in der Zunft. 1644: Marko Matyas ... Az Collatiot is penzül megh adta fl 5 [Kv; MészCLev.]. 1652: Gebel Kadar Georgy mutatta be Mester Remeket de miuel nemely Vraink panaszt teonek rea, az Gyvróiet eo kglk ben tartak, es az Collatioiatis halasz-tak, miglen az Cehet meg nem Engeszteli, Latuan annak vtanna Attyafianak es jo akarioianak mellette valo teore-kedeseket, ki attak Giureiet, es az Collatioiatis el veot-tek, az Cehetis meg kóuette [Kv; ÖCJk]. 1655/1754 k.: a' Közép Mester peng mikor az öregek közé bélépik, tar-tozzék az öreg Mestereknek borral, egy tál étellel, és egy darab petsenyével Mikor peng valamely Ifjú colla-tioját a' lé-ülésért meg-adgya tudni illik flor. 5. az légyen tsak a' hat öreg Mesteré [Kv; ÖCLev. 17-8]. 1729: Az Collatiot mentől hamareb lehet, adgya meg tisztesse-gesen [Kv; ACJk 14]. 1763: Hermány János Uram In-nassát által ádtuk Köpöczy János Uramnak ... az Apja kézséget valala, Erétte, hogy há él hadna az kollaciót tartozzék meg fizetni [Kv; KCJk 43].

6. meghagyás, rendelkezés; dispozitie, ordin; Auf-trag, Anordnung. 1667: A kis grófocskát az vármegyé-nek praesentáltam elébbeni kegyelmes collatioja szerint ő nagyságának, ki is Kegyelmedet substituíta locumte-nensének, kibén Isten szerencsésítse Kegyelmedet [TML IV, 227 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1674: Nemzetes Gyerőfi György Ur(amnak) confaralván (!)

az Doboka Vármegyei edgyik Fő Ispánságot, Kinek instellását (!) akarjuk Kgd s Vas Janos Hivünk által végb(en) vitetni, ugyan akkor a' mikor Gróff Csáki Uram is introducaltatik azon Tisztib(e) . parancsollyuk Kegld(ne)k informatiot vévén . . Csájk László Ur(am)-túl az Instella(ti)onak napjárúll és helyéről; fogyatkozás nélkül compareálni el ne mulassa, hogy Kgtek Győröfi Ur(ama)t introducalhassa Kgs Collatióknk szerint Feő-Ispánságának Tisztib(e) [WassLt fej.].

kollációnális I. mn 1. (fejedelmi v. földesúri) adományos, adományozott; donat (de un principe/mosier); (vom Fürsten/Gutsherrn) geschenkt. 1780: Noha a' törvények szerént kezdettké vala a verős kovátsok a' verőket fel fogni, de . . vagy három Gazdák^a . a' törvényvel való ellenkezést el palástoló Instantiat adván Natságtaknak, hogy tudni illik valamennyi verőt vérség vagy Collationalis örökös Jussal sőt zálagul-is birnak, vagy kell vagy nem [Torockó; TLev. 9/16. — ^aKöv. a nevek fels.].

2. engedélyező; care aprobă, aprobativ; genehmigend, Genehmigungs-. Szk: ~ *levél*. 1673: mindenkoron nékiek szabados volt akar mely helyen az itt lévő piaconzón árujoknak sátozt vonni és árulni, melyről valo collationalis leveleket melyet akkori fő kapitánytól Kemény János uramtól obtineáltak, előnkben in specie producalták [UF II, 534].

II. *fn* 1. adománylevél; act de donatie, hrisov, uric; Donationsbrief. 1759: Az idén producaltatott a Melts Királyi Táblán Rákóczi György^a Fejedelem Collationalissa de Anno in circa Ezer hat száz harmincz kettő [Retteg SzD; JHbK XL/8. — ^aAz I. Rákóczi Györgyél].

2. engedély; aprobare; Erlaubnis, Genehmigung. 1755/1758: Exhibeallya az I . Collationalissat azon Stomprol melynek felső arka miat felette lévő Stompnak praedjudiciuma vagon [Abrudbánya; Szer.].

kolláció-pénz céhvendéglésbeli váltságpénz; bani de răscumpărare pentru ospăj ce trebuia organizat in cadrul breslei; Geldablöse der Gasterei in der Zunft. 1641: Allott bé Inasul az mi io akaro Vrunkhöz Csapo Martonhoz Nagy Csűri Istvan 3. Esztendeig az meszaros műnek meg tanolasaért. adott be állós penzt fl 3. Collatio penzt meg adta fl. 8 [Kv; MészCLev.].

kollant kólint; a lovi/páli pe cineva; jm einen Schlag versetzen. Szk: *főbe* ~. 1766: Berki László . azt mondják, hogy mikor az ifjú Teleki Ádám úr lakodalmából Lónáról ment volna hazafelé Gyaluba, a fejeirdi vendégfogadóba bement más muzsikásokkal, megrészegdvén összeveszték s az úton főbe kollantatták a többiek [RettE 204–5].

kollát I. kórlát

kollaterális 1. oldalági; colateral; kollateral, Seiten-. 1764: a' kik peng azt mongyak, hogy harogassának kellett lennem Hints Ersebethnek . azok oly Szolgálok kik a' meg holtnak nemelly Collateralis atyafiai szavok után simplex hallomás által subinferallyák [Torda; TJkT V. 247].

2. *jog* ~ *inkvizíció* peren kívüli vallatás; ascultarea de martori în afara instanței/extraprocesuală/extrajudicia-

ră; außergerichtliches Zeugenverhör. 1738: Nemes Várasunk(na)k Collateralis Inquisitiora lévén szükségse, hogj Hadnagj Atyánkfia ő kglme Regiusok(na)k invitállya a Tktes Nms V(á)jr(me)gye Assessorii között Tktes Nms Szombati István és Dombi László Uramékat ő Kglmeket. Instructiot, vagi inkább Utrumokat p(e)d(i)g Conciapaltasson^a . . ő Kglmekkel, a T. Dioszegi Mihály Urammal lévő dolgáb(an) a Nms Városnak [Dés; Jk 499b. — ^aKöv. a nevek fels.]. 1798/1799: Nem elegendő ezek ellen azt is mondani . . , hogy ezen Recognitciók^a extrajudicialiter lettek volna; mert az soholt is a Törvényben nints, hogy az extrajudicialis Fassioknak hitele ne légyen; így a' Collateralis Inquisitio hitelek el-vesztenék [TLev. 5/16. — ^aArta von. beismerő nyilatkozatok, hogy a perben forgó kiváltságlevél a Torockzai familia birtokában van].

3. ~ *tiszt* mellérendelt tiszt; ofiter subordonat cuiva; beigeordneter Offizier. 1662: vármegyei s várbeli fő- és collaterális tisztektől, porkoláboktól, hadnagyoktól, városi bíraktól függvén köztök oly nagy villongás és egyenetlenség vala, hogy semmi város közönséges javára nézendő dolgok elől nem mehetnének [SKr 419].

4. kiegészítő; complementar; ergänzend. 1677: ha az első requisitiora, és a' mellet leendő collateralis bizonyságokra megadattatik, absquella poena tartozzanak elvenni^a [AC 100. — ^aElveszett harang visszaadására von.].

kollátfalusi ? a Kórlátfalva (Nyitra m.) tn -i képzős szárm.; derivatul format cu sufixul -i al toponimului Kórlátfalva; mit dem Ableitungssuffix -i gebildete Form des ON Kórlátfalva: Kórlátfalváról el/kiszármazott/onnán való; originar din Kórlátfalva; aus Kórlátfalva stammend. Sz. 1726: Adam Szabo alias Kollatfalusi de Déés [Dés; Jk].

kollatizált adományozott; donat; dăruit; geschenkt/spendet. 1757/1758: Harsanyi Samuel ezen előttünk lévő Stompjaval en törtém arendában akkor mikor Jonas Pál Ur(am) az Nms Abrud banyai Magistratustól kollatizált helyre Stompat épített [Abrudbánya; Szer.].

kollatualis összehordott, szedett-vedett; adunat de-a valma; zusammengetragen, gemischt. 1713: Ezüst és arany pénz az mostani válor szerint, nem valami collatualis elegy pénz elváltassák ki elő ngok^a [Nsz; JHb X/47. — ^aA jószágot].

kollátum adomány; donatie, dar; Schenkung, Spende. 1728: Egi on kehelyetske Brassai Kis Gjörgine Colatuma [Gidófa Hsz; SVJk] | Egi uj festekes a Praedicallo szekre valo Angjalosi Ilona collatuma [Killyén Hsz; i.h.] | egi elegies kek es szederjes színű selyem keszenő Boga Annole collatuma [Úzon Hsz; i.h.]. 1742: Egy bors-himes abrosz Isák Istvánné Aszszony(om) colatuma [Egerpatak Hsz; i.h.]. 1746: Egy fekete selymes reczés likatos szép gölts (!) kendő N(e)jmetes Tisizér Jánosné Batsó Mária Aszszony collatuma [Eresztevény Hsz; i.h.].

kollaudál egyhangúlag dicsér; a lăuda în unanimitate; einstimmig/hellig loben. 1596: Paul Wildner, es Ienej Istuan Directorok Zamadassa . . . Zolgalattiokat ew

kegme(kne)k collaúdalvan io newen weotek, es meg keozeontek [Kv; Szám. 6/XIX. 28]. 1598: eo kgmek iambor Zolgalattját collaúdalvan megh keozeonek | Zamot vetwen vellek^a, marad az varos adosa nekik f 7/86. kit eppen megh attanak eo kgmek nekik, amellet honorariummalis fel Tizteltek, eo zolgalattjokat collaúdalvan megh keozeontek [Kv; i.h. 8/IV. 15, 32. — ^aA sáfárpolgárokat].

kolléga 1. coleg; Kollege. 1609: Ezen kwwl valo gazdalkodast Istuan vram az Collegam veot magara az derek gazdalkodással egygyiwt en az Teoreokeoknek valo gazdalkodastol it supersedealtam [Kv; Szám. 12b/IV 398]. 1652: Az első praedicator az eo Collegajnak el bozciatasaba(n), es azok helyeben masoknak hivatal adasaba(n) consulliaik es értelmet vegyenek [Kv; KvRLt X. A]. 1676/1681: Distractioja között, ha mik elmejéb(e) nem jut(na)k Udvarbiro Vramnak . . jelencze meg eo kglmenek Szám tarto Vram, Vdvarbiro ur(am) sem veszi nehez névén, ha Collegaja eszébe juttattja a' fogiatkozast [Vh; VhU 659]. 1701: a' mi kedves jo akaro vraink es Attyánkfiai s Collegaink, a' Tanátsi Rend eo kglmekkel egjező akarabtol rendeltünk kgltek(ne)k országul közönséges Gyűlést Gyula Fejérvára [UszLt IX. 77. 36 gub.]. 1758: Collegam Szelyes Mihály vra(m) eo Kglme már két hetektől fogva Szebenben lévén az Archivum mellől tsak egy napi járo földre is nem rocedalhatok szabadságom erre nem lévén [Kv; Ks 101 Páll Sámuel conv-i requisitor kezével]. 1794: énis mint Látó mester oda mentem volt Horvát Josef uramhoz; és az ő kigyelme jo akarattjából ott egy kevesett collégámmal Komját szegi István Urammal ott mulattunk [Dés; DLt az 1799. évi iratok közt]. 1803: hallodé ebnek vagy Collegája, Nekem Nem vagy Collegam, 's többször neis mondgi Collégának, mert ma bizony kalafizmus lesz 'a vége [Tancs K; K Lev.].

2. fn-i jelzőként; ca attribut substantival; als attributiv gebrauchtes Substantiv: ~társ kartárs; coleg (de bi-rou), confrate; Amtskollege/bruder. 1661: egy leveles ladat hazamhoz hozatva(n) eo kgmek az Urunk ő Nga arrol emanaltotat kls parancsolattyanak tenora szerint, az leveleket segregaltuk, Collega tarsommal, Lucz Urammal edgyűt, es az Kövesdhez valo joszagrol valo leveleket, Bojer Ura(m) . . kezebe(n) adtam [Kv; Ks 41. C. 1 Val. Benkő lev.]. 1724: Kglđ mellé deputált Colléga társaival a két fél között található difcultast el igazítani ne posthabéálna [Ks 7. XV gub.] * ~úr domnul coleg; Herr Amtsbruder. 1749: Az Apahidi Vamot megh osztua(n), es felet Collega Ura(m), felet en percipialua(n), percipialt Cub. 27 [Kv; Szám. 26/VI. 463]. 1815: tsak azokat a' két vagy három első Esztendőket éltem tsendesen, a' melyekbe Fodor Mihály Collega Ur még mint Procurator közöttünk nem fungált [TLt Praes. ir. Csipkés Albert ügyvéd panaszos kérése gr. Teleki Domokos főispánhoz].

kollégaság kartársi együttérzés, kollegialitás; colegialitate; Kollegialität. 1823–1830: (1792) április 22-én este 6 órakor halt meg német és francia nyelveket tanító professzor Hauchard Izák . . . a régi emigrált hugenották maradéka gróf Teleki József akkori kollégium kurátora tette be a kollégium mellé professzornak . . . A más három magyar professzor vele semmi kollégaságot nem tartott, még csak gyűlésekbe sem hívták [FogE 110].

kollegialiter testületileg; în comun, împreună; kollegial, korporativ. 1664: meginteni ebesfalvi udvarbíró uramot ne neheztelné egy levele által . . . Kegyelmednek, Uram, mind magam privatim az vékony tehetőség szerént s mind collegialiter megszolgálni igyekezzük [TML III, 170 Szalárdi János Teleki Mihályhoz. — ^aÉrtsd: a váradi konventbeliek].

kollégista 1. kollégiumi diák; elev de liceu/colegiu; Schüler eines Kollegiums. 1823–1830: dobszóval mentek a kollégisták rekreációra szeredán es szombaton a Vár mellé a Cigánymezőre [FogE 121].

2. Jelzői haszn-ban; cu funcție atributivă; attributiv gebraucht: ~fiú 'ua; idem' 1842: Temettem Ns Gombás Eleknék, és felesége Ns Baka Susanna aszszonyinak Elek nevű Colégysta fiokat, halotti beszéd-el, s szép gyülekezet volt jelen [Búrjánosóbuda K; RAK 101].

kollégium 1. colegiu, liceu; Kollegium. 1583: Erthik eo kgmek Varosul aztis mikeppen intet volna eo felsege Lengiel kiraly^a Sombory Vram Altal az chendez beke-segnek meg tartasara az lesuitakkal jelenhwen Azt(is) hogy eo felsege eg' Nehany zamw iffiaikat hozna Varosunkba Az Collegiumba kiknek vgjan ez varosba(n) lenne zallasok [Kv; TanJk V/3. 271a. — ^aBáthory István]. 1677: Collegium helyeinek Colosvár és Fejérvár rendeltetik | Collegiumban tudós Professorok hozattassanak: hasznossan tanito jo Mesterek tartassanak [AC 253]. 1705/XVIII. sz. eleje: mostoha Anyánk . . a Szegény ötsénket Borberek Istokot az Enyedi Collegiumban onnat fel jártathassa, taníttathassa Istennek itéleti által [Ne; DobLev. I/59]. 1739: Néh Csetre Györg Uram(na)k mostaha fia volt Sebestyén Györg Ur(am) . . s midőn Kolosvarot az Collegiumban tanult . . Tali-gán küldött búzát borsótt arpa kását kölös kását eg szó-val, az mi szükséges volt taplalására, ruházattjára [Mezőbánd MT; MbK VI. 6]. 1751: Atyánkfia Pataki Sámuel, Collegiumunkban Cursusát rendesen es igen dítséretesen folytatván, még zöldellő Esztendeiben a' Scholai minden Studiumokban szép nevedekést vévén . . mostan Academiakra szándékozik [Pat.]. 1799: a Nemes Collegiumat az eddig valo interesről ki elégítettem [Ne; DobLev. IV/816. 1b Szántó Sándor kezével]. 1801: Bán Samu nevezetű Gyermekeknek semmi hajlandósága a tanulásra nem lévén, az abbol származott Sok teker-gés miatt a' kollégiumat elhagyni kéntelenített (így!) [Mv; MvLev.]. 1814: hat hétig tsinálta a csizmákat . . . mely késődése miat gyermekemnek a kollegyomba valo vitele szinte el késett [Kisborosnyó Hsz; HSzjP]. 1832: Fiam . . butsut vévén a' Colégyomtól . . kiadtam használásra, néhai édes Anyja Jussán, ál-talam ki szerzett M. Beldi, M. Solymosi és Lodormányi Portiokot hogy azokba tettése szerint dispo-nállyon, és gazdaskogyék [Szentbenedek AF; DobLev. V/1186 Bartok Ádám végr.].

2. clădirea colegiului/liceului; Kollegiumsgebäude. 1589: 5 April: Az Seminariumhoz veotte(m) egi lakatot d. 5. Az Collegium aitaiairais egi lakatot d. 5 [Kv; Szám. 4/X. 15]. 1601: Ami penigh nagyob hogy keofallal Akar-yak vyabban keriteny^a collegiumokhoz az kerteket [Kv; TanJk I/1. 387. — ^aA jezsuiták]. 1609: Az scholabany az Mesternek Deres Janos az oras Mester yrt egy Arnyek

orat az Collegium oldalany [Kv; Szám. 12b/IV. 114]. 1693: Quartás Uramék késedelem nélkül fogassanak az építéshez a' Collegiumban [Kv; SRE 9]. 1701 k.: az egész öszön bokaig jartam az sarb(an) meg is bizony nekem semmit nem adot miolta hogi az Collegiumb(an) ben vagiok harom kenyernel egiebet [BLt 9 Toth István Ne-ről édesanyjához, Toth Balásnéhoz Angyalosra (Hsz)]. 1713/1750 k.: a Curatorok . . . Felette igen vigyázzanak és mások vgymint Egyháziak által is vigyáztatassanak a Templomok Schollak Collegiumok Parochiak épületinek romlodozasaira [RGyLt A. 12]. 1734: Tudom hogy a Mlgos említett Urfiak többire a Collegiumban laktanak [Kv; TKl Sig. Szathmári (30) pastor eccl. ref. rel. vall.]. 1774: Kolosvarat a Collegium kertében nyargalodvan a könyökbé karját ki fitzamtotta [Berkesz Szt; Told. 5a].

Hn. 1765: a Collegium utcában [Mv; MvHn]. 1777: Refor. Collegium Kertyére [Mv; i.h.]. 1794: a' Collegium kertében [Mv; i.h.]. 1857: a collegium játszó helye mellett [Mv; i.h.].

Ha. 1650: kolegijomban [Mártonfva Hsz; HSzjP]. 1712 k.: kolegijumbol [Hsz; i.h.]. 1792: Collegyombol [M.bikal K; RAK 10]. 1796: Kolégym [Mv; Ks 101 Lengyel János Kornis Gáspárhoz]. 1831: Kolégymot [Kolégymban [Angyalos Hsz; HSzjP]. 1832: Colégymotol [Szentbenedek AF; DobLev V/1186]. 1845: Colégymba [Nagylak AF; i.h. V/1251].

kollegiumbeli I. mn kollegiumi; din colegiu/liceu; aus/von dem Kollegium, Collegiums-. 1662: A' fejedelem fiaí már az iskolában jól felnevekedvén . . . egy celebre examenre, mely ad diem 7 Maji anni 1640 . . . rendeltetvén Fejérváratt, akkorra az urak is, nagyrészt papok, professorok, a collégiumbéli nemes tanuló és alumniában levő sok szép ifjúság ugyan a fejedelem audientias háza előtt való ebédlopálatába gyűjtettek vala [SKr 195]. 1695: mostan is küldöttem Uram Kgldehez Collegiumbeli két becsüll(ete)s Ifjakat, hogy a következő szent Innepeken Kgldele edgyütt az l(ste)nt szolgállyák [Kv; BK. Sz. Némethi Sámuel Mv-i ref. koll. teologiai tanára gr. Bethlen Gergelyhez]. 1721: A T. Collegiumbéli B. ifjúság küldvén T. Udvarhelyi Mihály ur(am) után Professorságnak hivatalára . . . most refundálta két aranyakat^a [Kv; SRE 143. — ^aA ref. egyháztanács]. 1791: még a' Collegiumbéli Deakok is engedetlenek és betsületet meg nem adok sem Püspökünk(ne)k, sem Gen. Synodus Papjainak [M.bikal K; RAK 9 esp. kl]. 1800: kolégymbéli Taníttatás [Mv; MvLt]. 1823–1830: Minthogy pedig régen a kollegiumbeli komédiákban kisatyrázták, csúfolták az udvarokat, tanácsot, még az udvari táblát is, tehát mintegy 1780 tájt megtiltatott a komédia [FogE 105]. 1832: Esmélteti ujabban is T. Uramékat a Collegyombéli Ns ifjúság számára gyűjtendő Buzabéli Segedelem iránt [Vaja MT; HbEk].

II. fn I. a kollegium tanszemélyzete és diáksága; profesorii și elevii unui colegiu/liceu; Lehrpersonal u. Schülerschaft des Kollegiums. 1823–1830: Amint az apám beszélte, az apja, Fogarasi Sámuel fehérvári deák lett volna, s mikor a kollegiumot onnan Károly császár parancsolatjára kimozdították, hogy a török ellen való erősségnek, várnak építsék^a, a bujdosó kollegiumbeliekkel nem ment Vásárhelyre, hanem hazatelepedett és lett szabó [FogE 58. — ^aGyf-t].

2. kollegista (diák); elev de liceu/colegiu; Schüler des Collegiums. 1823–1830: Komédiákat játszottak régen a kollegiumbeliek^a [FogE 104. — ^aA mv-i ref. kollegium diákjai].

kollegium-hely locul unde este situat un colegiu/liceu; Stelle/Ort des Collegiums. 1677: Annak utánna penig ugyan azon Kolosvári Farkas utzai templomis hozzá való Collegium helyével, és minden pertinentiajával, azon religion lévőeknek bírására engedtetett [AC 4].

kollegiumi kollegiumbeli; din colegiu/liceu; aus/von dem Kollegium. 1780: Én a Collegiumi administratio-b(an) semmit magam nem ujtottam, változtattam: ha mi esett, felsőbb rendelés mellett esett, vagy a Collegium Törvényei által [Ne; Borb. II Kováts József rekt.-prof. lev.]. 1823–1830: Beállván pedig a kollegiumi újesztendő, a régi szokás szerint szeptember 21-ik napján törvényt olvasnak, és akkor, akik dupét vágattak volt mindeniket megbüntetik négy-négy forintig . . . deákoknak megparancsoltatik, hogy hajukat megnöveljék [FogE 108–9]. 1832: Iosef nevű Fiamnak . . . hiv dajkája voltál^a, Házodnál nevelni meg szenvedted, nem tsak ő magát; hanem Praeceptorát is mind a' rövidebb, mind pedig a hosszabb vacációk idején is, egész Collegyomi cursussa alatt [Szentbenedek AF; DobLev. V/1186 Bartók Ádám végr. — ^aAz első házasságból született fiúnak a második feleség].

kollektio I. sorozat; colectie, serie; Kollektion, Serie. 1803: Méltóságos született Groff ur! Tegnapi napon vitték el az Oltványokat . . . Egy ollyon alma Collectiot vittek Nagyságodnak, mely ma nem hiszem egy Gavalérnak is, hogy edgyütt volna. A' Tőkéje mindenik(ne)k Gyógyi alma [Kv; IB. Létzfalvi Szatsvay Sándor kezével].

2. begyűjtés; adunare, stringere; Einsammlung. 1722: Irtam vala hogy Rationi Ur(am) praemonealtasék (: ha vad(na)k :) Restantiai(na)k Collectiojára | Mi bizony az Proventus Collectiojában éppe(n) deficalunk,

Péter lev. Fog-ból].

3. következtetés; concluzie; Folgerung. 1618: Ebből, Kegyelmes uram, az ő actiójokból collectiómat s conjecturámat írhatom Nagyságodnak, ilyent, s ilyen dolgot vehetek eszembe, hogy most ezek^a igen praecaveálják, hogy Európába semmi fegyvert, kardot ne indítsanak [BTN² 109. — ^aA törökök].

kollekta gyűjtés; colectă; Sammlung. 1657: Melly bojéroktol, olá papoktól es faluktól való collectakat tartozzanak az udvarbirák . . . administraltatni [UF II, 188–9]. 1766: A' két Templomból a' Collecta FlorH. 7 Den. 31 [Kv; SRE 321a]. 1819: A' Collectakat bé kel külden [Nagykapus K; RAK 29].

Szk: ~t szerez/tesz gyűjtést rendez, gyűjtet. 1710 k.: A fejérvári templom^a fedele szinte a nyakunkba szakad vala . . . Egy collectát tevénk építésére, ki ennyit, ki amannyit ada, de sem a szükség-, sem az erejéhez illendőképpen bizony senki sem | Nagy hidegségnek . . . példájul írom: egy száz, másfélszáz jobbággal és húsz-huszonötezer forinttal bíró főember ehhez a templomhoz adott egy aranyat . . . Bezzeg meglátszott ekkor,

hogy nincsen Teleki Mihály, aki a radnóti collectát et exemplo et auctoritate szerzé [BÖn. 888, 889–90. — ^aA gyf-i, románkori nagytemplom] * pénzbeli ~t csinál 'ua.' 1847: Vádoltatik valló . hogy új, nagy summa pénzbeli collectát csinált | Vádoltatik valló, hogy 1846-ban újra nagy pénzbeli collectát csinált, elannyira, hogy egy füstre 4 conventionális rénes forintot rótt ki [VKp 175–6].

kollektál gyűjt; a colecta/aduna; sammeln. 1660: idvezült Hunyadi István azon harangláb épületire collectált volt ekléziabéli atyánkfiaitul fl. 155 [Kv; ETF 107. 13]. 1752: Erre a kötelre adta Agoston szemét biro az pénzt az mellyet Commendáns számára collectált volt [Kv; Szám. 69/XXVII. 8].

kollektáló (egyházközségi) gyűjtő; persoană care face colectă; (Kirchengemeinde-)Samlmlr. 1783: Collectalo Détéi György eökegyelme midőn maga hivatalát és Administratioit igen Ditséretessen follytatta 's véghezis vitte volna Számot adván, minden fogyatkozás nélkül találatott [Zilah; Borb. II].

kollektáz gyűjt; a colecta/aduna; sammeln. 1752: több Commendáns számára a szegények(ne)k nagy enervátiojokra efféle pénzt nem collectáztak [Kv; Szám. 69/XXVII. 2]. 1808: A M országai nagy oskolakat Publicalni kell, es Collectazni [M.bikal K; RAK 40].

kollektáztat összegyűjtet; a pune (pe cineva) să colecteze/adune; ein/zusammensammeln lassen. 1773: mostani Mlgos Groff Possessor Ur(am) Collectáztatta a Taxát [O.fenes K; JHb II/3].

kollektor I. mn adószedő; care este însărcinat cu încasarea impozitelor, colector; Steuer einnehmend. 1843: bé mentem — s láttam Collector Pekárikot a' földön vérébe fetrengve, 's orrán száján a' vér omolva | (A fogadóban) jelen volt collector Pekárik, Czégenyi az Iroja, és mézáros Szabo János — s többek is kiket elő számlálni nem tudak [Dés; DLt 586. 6, 14].

II. fn adószedő; perceptor, agent fiscal; Steuereinnehmer, Receptor. 1799: Ötödszer. Kötelességekben a' falus Biráknak, és Collectoroknak . tökéletesen arra vigyázni, hogy az Ado pénznek a' falu szükségire beszédett pénz . semmi egybe elegyedése ne legyen [Kv; AszLt 207 nyomt. gub. körrrend. 6014 és 6463]. 1823–1830: Csakugyan meglehetősen éltek mindaddig, míg a sógor centumpater, azután kollektor, s végzetre város direktora lett [FogE 280]. 1826: A Collectornak Szolgáltatya bérben Rf. 10 [Szk; Borb. I]. 1847: (A) valló a bucsumi collectort megtámadván, nem engedte, hogy az erdőpraevicatorokra ítél bűntetés-pénzt felvegye [VKp 171]. 1868: hivatalokra nézve az exemptiora érdemesek A Collectorok . . . Quartély Mester 2 Buza Commissarius [Szu; UszLt 8/68].

kollektorság adószedőség, adószedői foglalkozás; funcție de perceptor; Tätigkeit/Aktivität des Steuereinnehmers. 1783: Melly hűségés maga viseletért (: Semmi restantia rajta nem maradván :) mind a két esztendei Collectorságát szorgalmatosan el végezvén azonokat Tiszteletes Uraimék(na)k in Florenis Hungarica-

libus 194 Dr. 81. bé fizette absolutiot eökegyelmektől nyervén [Zilah; Borb. II]. 1809: Az Instánsok ha Irás tudatlanak a' Collectorságért fizetni nem tartoznak, hanem a' helyet viselyenek polgárságot [UszLt ComGub. 1715].

kollektorság-viselés adószedői szolgálattétel; indevlinirea funției de perceptor; Dienst des Steuereinnehmers. 1809: a Nemes Comunitás . Collectorság viselés helyin Diák Imrét Polgárnak választotta [Szu; UszLt ComGub. 1715].

kolligál 1. be/összegyűjt; a aduna/stringe/colecta; ein-sammeln. 1648: Usussa volt ez szek(ne)k hogy eddig . . . az ket polgar szokta kolligalni az testimoniumokat [Kv; Tjk VIII/4. 348].

2. futott hadat ~ menekülő hadsereget egybegyűjt, összeszed; a aduna o armată (aflată) în refugiu; fliehen-des Heer zusammensammeln. 1705: Ezek mondották, hogy ötezer gyalog veszett, három kapitány, a kurucoknak munitióit is mind elnyerték, és hogy a futott hadat Orosz Pál kolligálna Nagysinknél [WIN I, 598].

3. következtet; a conchide, a trage concluzia; folgern, schließen. 1667 k.: Az leveleket is azért nem akartam megmutatni, hogy azokból is ne kolligáljanak ő nagyságok valamit elméjekben Kegyelmed felől [TML IV, 231 Nalácz István Teleki Mihályhoz]. 1669: hogy ennyi izben iratott urunk a palánknak elhánytatásáról Bánfi uramnak, abból kolligálta, netalán urunk nem hiszi, hogy elhányatta volna s azért menti magát [i.h. 447–8 Székely László ua-hoz]. 1678: az Nemes Varmegyek-(ne)k be adott Postulatumból colligalom, hogy azon Postulatumban nemely punctumokra tekintve talem en reamis czeleznának eö Ngok [Törzs. Osdolai Kun István a fej-hez].

kolligálás egybegyűjtés; colectare, adunare; Sammlung. 1647: Az Captivus Gagia Gaspar uolagh valo Testimoniumoknak colligalasara keuankozik [Kv; Tjk VIII/4. 198].

kolligált 1. be/összegyűjtött; colectat, adunat; gesammelt. 1647: Mind ket fel comparealua(n) es az exmissio szerent kolligalt Testimoniumokat, es az peres szeöleöert valo ok leueleket exhibealua(n) az szek szenin Birak Uramek is minden arrol valo exhibitakot megh olvastatvan . . . így deliberálnak [Kv; Tjk VIII/4. 218]. 1670: Ötves Mihaly Ciganynek^a kolligalt testimoniumit, az Nemes Tanacz megh olvastatva(n) es szorgal(ma)tos discursusban veven, ugy láttiak eö Kglmek, hogy azon testisek mindnyáian parasztok [Kv; Tjk XI/1. 15–6. — ^aA bepanaszoltak, alperesnek]. 1672: az kolligalt testimoniumokból az teczik megh, hogj az I Varadj Peter az Iffiu Cigánnak mondotta meg czérebén^a adott Lova(na)k nyavaláját [Kv; i.h. 174. — ^aÉrtsd: cserében].

2. ~ fasszió a bevett/elhangzott vallomás; márturie verbală/rostită; hörbar gewordenes/angenommenes Geständnis. 1656: Ozdy Thamas ur(am) . . . regius leue(n) az Georeög Georgy Deák vallatasaba(n) az colligalt fasszioknak felet sem attá ki [Kv; CartTr II. 1073].

kolligáltat szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktion: *fassiot* ~ vallomást bevétet; a face să fie acceptată

o márturie; Geständnis annehmen lassen. 1647: nem acceptáltatik ez az relatoria mert ne(m) exhibealsz mi mellett colligáltattad az fasio(kt) | Az fasio(kt) mi Ispan pecciteuel colligáltattuk [Kv; TJK VIII/4. 190].

kolligáltatik 1. egybegyűjtetik; a fi colectat/adunat; gesammelt werden. 1746: Vass János nevű idegen jövevény ismételten ember . immediatē a' Városrol el mennyen, és többször se a' Városon, se a' Város határán lenni ne comperialtassek. Különben Cassáltatván mostan mitgalt Deliberatuma szoros büntetése léssen az mostani Productumok(na)k szoros exigentiaja sz(e)r(in)t; mellyekis hogi colligáltatván pecsét és intitulatio alatt a' Város Ládájában ad ulteriora conservaltassa(na)k, determinaltatott [Torda; TJKt III. 110–1].

2. (termény) begyűjtetik; a fi adunat/strins (recolta); (Ernte) eingesammelt werden. 1783: A Szénafüveket, Mindenik Atyafi, a mi képpen Résziben jutnak ugy kaszáltathassa, egyéb pendens Fructus közre coligáltatvan in Natura osztattassék [Mv; Ks 23. XXIIb].

kollimál 1. (ki)következtet; a deduce/conchide; erschließen, folgern. 1665: Ti szintén úgy bántok ő felségével, mintha ő felségének igen nagy szüksége volna reátok mi nem bolondok az tanácsi, hogy meg nem tudnák gondolni, mikre collimáljanak [TML III, 245 Teleki Mihály Bethlen Jánoshoz]. 1669: Ez egynehány szóra nézve egésze el Kegyelmed ezen leveletem, mert ha ezt valahol és valamikor meg tanálná látni az abbás, az egész dolgot collimálná belőle [TML IV, 484 Rhédei Ferenc Teleki Mihályhoz]. 1705: Ma reggel is jövének bé szöke két kuruc németek, lovasok, melyek is hogy ilyen szaporán jűnek, belőle azt collimáljuk, hogy a magyaroknak odaki rosszul van dolgok, és az armada őket megverte [WIN I, 594]. 1747: ismérset az nyomáról is hogy az mely nyomra ra esketenek az Mlgos Groff Exponens Vr eo Nga emberei, azon ló nyoma mind félén ugrándozva volt, az ut szelyen és nem oly egyenesen ment mint az más 3 ló nyoma, vagy az csikójé is az melyről magunk is colimáltuk hogy azon eo Nga lován(a)k kellett lenni [Szilágyi SdZ; Ks 27. XVIIb]. — L. még WIN I, 149, 152, 443.

2. hozzávet, hozzávetőleg számít; a calcula aproximativ, a aprecia; beiläufig berechnen. 1774: Bor minden Esztendőben . . . léssen négy ezer veder 'a menyiben Collimálom [Szentdemeter U; LLt Vall. 35].

3. vmire hajlik; a fi pe punctul de a se . . . ; (sich) zu einer Sache (hin)neigen. 1751: azon kívül 'a Csakine pintzeib(en) kaptom egy bort az ki etzeteségre collimal az többi jók [Szentdemeter U; Ks 83 Borbándi Szabó György lev.].

kollimálhat 1. kikövetkeztethet; a putea deduce/conchide; schließen/folgen können. 1704: Az bizonyos, hogy ennek előtte kétszer is összevgyűjtötték volt a tanácsot felőle, ha megengedjék-e, hogy oda temessék a gyermeket, és azután következett a commendans dolga, kiből collimálhatni, hogy végezésből lehetett az dolog [WIN I, 242]. 1782: menyí haszonra való helyei jutának ezen Aranyi portionak, nem colimálhatom [Arany H; JHb XXXI/53. 9].

2. hozzávethet; hozzávetőleg számíthat; a putea aprecia/calcula aproximativ; annähernd berechnen

können. 1704: Ugyan most hozának az úrnak egy világosabb delineatióját az Győrnél esett harcnak, holott amint collimálhattam 18 000 volt az kuruc a Forgách^a commandója alatt [WIN I, 157. — ^aGróf Forgách Simon kuruc tábornagy].

kollimáltathatik (ki)következtethetik; a putea fi dedus; geschlossen/gefolgert werden können. 1728: ide való Sz: Miklosi Román Mihály nevű . Jobbagjától és Feleségetől mitsoda Szókat hallott, és értett a' Tanu olyakat a mely Szavaikból collimáltathatnék az hogy nem más hanem . . . Román Mihály által és az ő hiriivel vesztek, és lopattak volna el azon Tulkok [Betlensztnik-lós KK; BK].

kollízió összeütközés; coliziune; Kollision, Zusammenstoß. 1714: Néhaj Mltgs Ur Jósika Gábor Ur(am) Successorai . . . az Atyafiak közt veszedelmes Successussal példás kárt tenni Szokott veszekedések(ne)k s collisiok(na)k evitálására condescendálta(na)k atyafiságoson, Szabad jo akarattyok szerént [JHb XLV a gub. Nsz-ből]. 1762: Felette nagy intenstinum bellum flagráll Muszkaországban, mely következett abból, hogy a minapiban a cár és a cárné között valami collisió esett a religió felett, mivel a cár csak superficialis görög vallású volt [RLt 143]. 1798/1799: a' Torotzkai Lakosok és a Méltóságos Thoroczka Familia közt, mindenkor Judicialis Actusok és judicium előtt forgott Controversiák, és ezen Actiot meg előző, 's követő Collisiók voltak [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 323].

kollokál 1. elhelyez; a depune/plasa; ab/hin/niedersetzen. 1657: Az ország számára legált repositumot collocálák Szamosújvárbán, és egyéb privatus embereknek legáltattakat Dévában, az collegium és ekklesiák számára valókat is Szamosújvárbán [KemÖn. 95–6]. 1762: a mit az also Udvarb(a) nem vitettet, bort, Gabonát a Falub(an) Jobbágyhoz, és a Fogadojáb(a) collocálta mind, Semit sem hagyván azon Udvarb(an), és pintzéib(en) [Branyicska H; JHb XXXV/51. 9].

2. állásba tesz, elhelyez; a plasa, a da un post; anstellen, jm eine Stellung verschaffen. 1657: Szunyogot az kővári kapitánságból kirekeszték, Gyulafi Sámuel, ki veji vala az gubernátornak, collocálák helyében [KemÖn. 114]. 1677: mind Vármegyéken, Várakban, Székes helyekben, Végeken, és egyéb Tiszvislésekben, zálagos és becsületes Haza fiait, és nem idegeneket constituallyanak és colloccallyanak a' Fejedelmek, kik a' Fejedelmek hűségére, és az Ország törvényére, annak szabadságának oltalmazására kötelesek legyenek [AC 115]. 1710 k.: egy Czirka János nevű, magyar, deák olvasást tudó, értelmes és tudós oláh papot . . . én titkon küldtem Enyedre osztán . collocálók Hunyad vármegyében reformata oláh ecclesiában, fizetést is rendelvén néki [BÖn. 882].

3. rég beszállít/tesz, beszállásol; a încartirui; einquartieren. 1657: Hogy Liptó várát nagy securitással kezemhez vévén, abban praesidiumot és kapitányt collocálék [KemÖn. 232]. 1665: Az huszti német praesidiumot hogyha Rottal uram ide engedi, Csehbe akarjuk collocálni [TML III, 387 a fej. Teleki Mihályhoz]. 1710: A több városokban már a német praesidium beszállott vala, csak Brassóban nem. Oda is akarván azért collo-

cálni Carafa, beizen, hogy szállásokat készítsenek mind a városon, mind a felegvárban [CsH 210].

4. XVIII. sz. eleje: Az hazasulő legénynek is nem árt bar csak ha térdig valo experienciara mehet is. Nagy kar volna Szep termetű Familiába kajszos állapotot collo-cálnál JHb 17/10 lőtartási ut.).

kollokálás elhelyezés/osztás; depunere, plasare; Absetzen/Verteilen. 1677: a' Fejedelmek a' Tanácsnak proponálják az akkori időbéli szükségnek mivoltát, és azokkal egyenlő értelemből deliberállanak a Presidiumoknak szükséges collocálása, annak ideje, száma, helye, és módgya felől [AC 58].

kollokált kb. beosztott/tett; plasat, repartizat; eingeteilt/gesetzt. 1780: A' Negyedik Ajbéli Tábla ... Nyilvonás szerint juta a' Negyedik Nyilban collocalt Mgs és Tks possessorok(na)k ... Nyilas Társaikkal egyetemben [Harasztkerék MT; Told. 86 Conscri. 14].

kollokáltatás helyezettetés; repartizare; Setzung. 1710: a Professor ide valo collocaltatását admatűrállyak^a [Kv; SRE 113. — "Értsd: sürgessék meg].

kollokáltatik 1. helyezettetik; a fi repartizat/pus; gesetzt werden. 1720: Bur Laczk . Instál Vram kegk(ne)k hogi valahová Collocaltassék edgi Pusztára az Herczeg Aszszony Joszágab(an) [Uti].

Szk: fejedelemségbe ~. 1710: Most penig Bethlen Miklóssal conspirálván, és az egész székely nátiót magok mellé vonván, azon practicálódnak, hogy a fejedelemségben Béldi Pál collocáltassék [CsH 126].

2. beosztatik; a fi încadrat/repartizat; eingeteilt werden. 1782: ezen őt szemelylek minthogj Haza fiai, Deső Janos penig nem haza fia az Fel: Kir: Commissio aszt tartvan hogi a' remekesek remek munkajok szerent collocaltassanak az Cehekben, ezen ratiokra nezve az őt remekesek(ne)k utanna tetetett, mellyen magais Deső Jenő ő kigjelme az egész Ceh előtt keze be adasaval acquiescalt [Kv; ÖCjk].

3. áthelyezettetik; a fi transferat; versetzt werden. 1646: Stephanus Kekesi Eösi praedikatorsagabul Legenben collocaltatot az Ecclesiatul, melyet magais acceptalt [SzJk 64].

4. beszállásoltatik; a fi încartiruit; einquartiert werden. 1690: Az mint requiraltuk volt ő kglmet, ugy iterato requiralluk szeretettel, hogy ő kglme Regimente . collocaltassék ugy hogy az ide aláb irt varosok és Faluk legyenek Quartely nélkül^a mert Ország gyűlese neha Fogarasba(n) neha peniglen valamellyik helye(n) de ott leszen [Ebesfva; Törzs. Bethlen Sámuel fej-i ut. — ^aKöv. a fels.].

kollokvium 1. beszélgetés; colocvium, convorbire; Unterhaltung. 1618: 23 die Junii voltunk ismét szembe a vezérrel az vezér igen sokat beszélt, de Kamuti^a uram sokat nem hagyta megmondani előttünk magyarul Házi Jánosnak, azmit törökül az pasa mond vala. Kiről az után való egynehányzori colloquiumunkba fogja vala reám erővel, hogy hallottam, mit szolt az vezér Jenő felől [BTN^a 90. — ^aKamuti Farkas, Erdély főkövete a Portán, az emlékiró hivatali felettése]. 1619: bő collo-

quiumon volt őnagyságával az vezérrel felőle, sőt sok egyéb rendbéli törökökkel is [i.h. 241].

2. tárgyalás; negociere, dezbatere; Verhandlung. 1661: Kegyelmed azért mind palatinus uramnál s mind az generáloknál urgeálja, declarálják magokat ... conjunctionknak, avagy csak colloquiumunknak is mikor s hol kellenék lenni? [TML II, 156 Kemény János Teleki Mihályhoz].

3. kb. (nyelvtani) beszélgetés; discutie (referitor la gramatică); (Sprach-)/(grammati(kali)sche) Unterhaltung. 1804: el mondtam a Letzkét jól az Universalis Historiából azután exponáltam vagy 3 Colloquiumot meglehetősen [Dés; KMN 43]. 1805: a Rector Letzkét hagyott a Martonbol^a egy Coloquiumot [Dés; KMN 59. — "Minden bizonnal Márton Józsefnek először Kassán 1799-ben megjelent Német grammatikájából, ill. ennek mellékletéből (Deutsches Lesebuch für Ungarn)]. 1807: vatsoráig a Colloquiumot kinoztam [Dés; KMN 364].

4. isk kb. ismétlésbeli kikérdezés; ascultarea elevilor la orele de recapitulare; Ausfragen gelegentlich der Wiederholung. 1870 k./1914: Catalogus: a tanárok névsorkönyve, melyből különösen ismétlések (recapitulatio, colloquium) idején gyakrabban számba vették a tanulókat [MvÉrt. 7].

kolludál 1. összejátsszik; a se înjelege în secret; zusammenspielen, abkarten. 1657: Az ... szultán Oszmán török császár az lengyelek ellen akarván hadat indítani ezt Bethlen Gábor idején megértvén ... ezt tempeptive mind az lengyeleknek értékre adta, mind pedig római császárnak, kikkel titkoson correspondéalt, az lengyeleket minden oltalomra való hasznos információkkal tartván, császárral pedig colludálván [KemÖn. 80]. 1698: adom azért ezen Reversalisomat szabadakaratom szerint hogy ezen Ocolasztatosomert soha bosszut nem allok titkon vagy nyilván se Nemetekkel Varos boszusagára vagy karara nem colladalok (!) [Dés; Jk]. 1775: Henter János Urammal, sem egyszer, sem madczor, semmi szín és p(rae)textus alatt nem Colludálok, Semmi Compositiora nem lépek, sőt ha lépнемis mindenkor mindenek előtt erőtlen ligen [F.zsuk K; SLt XXXV/4 Suky László kezével].

2. (össze)paktál vkivel; a pactiza cu cineva; mit jm paktieren. 1667: Igaz, hű leszen abban az kapitányságban urunknak, az országnak . senkivel soha az vár feladása felől nem colludál, tractál [TML IV, 104 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1672: eő kgmek ellen senkivel nem Colludálok, sem Erdelyben, sem más országokban(n) sohult [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 146]. 1678: Esku-sze(m) . . . hogi ezen hivatalomban . harminczadon lévő legénjekel és plajasokkal nem colludalok [Gyf; KaLt Apor István ir. Palogiaj Mihály kezével]. 1682: Tudode uagy hallottade bizonyos(on) azt, hogy ... Nyirő Janos Ur(am) azon Hid utzay háznak más(na)k adásáb(an) . . . masokkal alattomb(an) Colludált, es . Boncziday Gergely Ura(m)nak, Zalogositott házbul az eő kegyelme ott lako Sellerit, exturbálni akarta mások által? [Kv; RDL I. 162 vk]. 1690: eő kglmet jamborul s igazan szolgallya mint örökös jobbgya semmi nemű practikab(an) masal nem colludal mas(na)k el szökese felől [Fog.; Szád.]. 1727: En T. T. esküszöm az egy elő Istenre ... hogi Buzának, Bornak el adásában igazan

administralok, titkon senkivel nem colludalok [Kv; SRE 154–9]. 1762: annak idejéb(en) a Mészáros Céh senkivel nem colludalván, az Szótseknak mindenkor az eladando börek iránt hirt tegyen [Torda; TJKt V. 128].

3. csapodárkodik; a fi nestatornic/flušturatic; sich flatterhaft benehmen. 1668: Deési Causa Varga Janos lianja Judith matkajatul Mihaljitól absolutiot kivan Ilyen ok alat: Hogj massal mátkajan kívül colludalt [SzJk 103].

kolludálás összejátszás; injelegere secretă; Zusam-menspiel, Abkartung. 1677: a Procuratorok-is Principa-lisoktól rájok bízatot Causaknak nem prodálására, má-sokkal nem colludálásra, és a' causanak decisiojáig, te-hetsége szerint, igaz sinceritással való procurálására hit-el legyenek kötelesek [AC 209].

kolludálhat paktálhat; a putea pactiza; paktieren können. 1762: nem colludálhatott volna Carolus Josef-fel az I. [Torda; TJKt V. 76].

kollúzió 1. összejátszás; injelegere secretă; Zusam-menspiel, Abkartung. 1662: Mellyben hogy a bánnak a fejedelemmel már azelőtt alattomban való collúziója is volna, annyival könnyebben is ráhajlott vala [SKr 436]. 1677: mind Ur és Nemes ember maga háza szükségére, és csak azon helybéli Jobbágyinak szükségére a' maga határán lévő sőt szabadoson élheti; ugy mindazonáltal, hogy sem pénzten, sem ajándékon, semmi praetextus és collusio alat senkinek abban el-adni nem szabados | Gyakorta a' verus Haereseznek el-szenvedhetetlen ká-rokat téznek a' Dotalista Relicták leveleknek ma-goknál meg-tartása, vagy mások kezekhez juttatása, s' az igaz vérektől el-vesztése, és egyéb hol mi színek és col-lusiok által való megkárosításokkal [AC 89, 100]. 1710: Ebben a bécsi útban promoveálódik Apor Lázár, mert Daczó Jánost Thökölyvel való collúzióért a fejedelem megvetette vala, azért Apor Lázár Teleki mellé adván magát | Teleki a fejedelemtől a csiki főkapitányságot neki szerzé [CsH 171].

2. egyezés, megegyezés; învoială, injelegere; Verein-barung, Übereinkunft. 1657: hogyha Csáki kezéhez ki-iktatják^a vagy emberi által elküldi, vagy magával el-viszi, vala collusiókn Zólyomival, hogy az útban felver-jük [KemÖn. 112. — ^aA szóban forgó ládát].

kolmenező-vas hajbodorító-vas; fier de ondulat; (Haar)Klobeneisen. 1832: Simito réz kettő, Colmenező vas egy, Hajégető egy [HG Br. Brukenthal lev. br. Wes-selényi Anna br. Brukenthal Mihályné kel.].

kolmozó-vas hajbodorító-vas; fier de ondulat; Klo-beneisen. 1823: Mindenféle Kolmozó, és Haj égető vasak [LLt Csáky-per 601. L. 1].

kolnica kb. szalmafedese sövénykarám; colniță; strohbedeckter umzäunter Pferch. 1794: Az parantsolt Istállókat, kolniczakat, és más egyéb marha hajlékokat annyira el készítettek a' mult heten, hogy már vagy 5 na-poktól fogva szüntelen havas eső, szeles esős idő lévén a' marhák hajlékaikban jól nyugodtak [Hosszafalu Szt; TKhf Jakab Gábor gr. Teleki Imréhez].

kolomajcer aranyozott ezüst pohárféle; un fel de pa-har argint aurit; Art vergoldetes Silberglas. 1730: Egy nagy arannyas Űrmös bornak való Pohár kolomaj-zer(ne)k hijjak [Kv; Ks 15. LVIII. 6].

kolomp talangá, balangá; Viehglocke. 1747: Ló nya-kára való öntöt harang Nr 8 Ugyan Lo nyakára való ön-töt kolomp Nro 1. Ugyan Ló nyakára való rezes harang (: 4 hijján :) szijjastol Nro 28 [Szpring AF; JHb XXV/88. 3]. 1846: Öt ökör nyakába való Kolompok [Szamosfva K; Born. III. 33].

kolompér burgonya; cartof; Kartoffel. 1807: meltoz-tatik kegyelmesen parantsolni az aránt a' mostani Ga-bona béli drágaságra nézve, hogy az ugy nevezett Földi Magyaro, Korumpir termeszesek [Dés; DLt]. 1815: A' Krumpinak Fajtái: Külömbféle nevei a krumpinak, Kolompér, pityoka, földi mogyora (!) [Kováts Sámuel, Utasítás a Krumpi termesztésére (nyomt.)]. 1835: bé hozta a' Kolompér bőv termesztését — mert — maga megszűnően hozatta a magot a maga pénzén [Zsibó Sz; WLt Petrus Szekér jb vall.]. 1861: Egy Véka Kolompér [Marosbogát TA; HG Gr. Kuun iratok]. — Vö. a *krumpli* címszóval.

kolompoz 1. a tälängäni; mit der Viehglocke läuten. Sz. 1737: A hírek ittis minden felől a' Pogany közel lete miat olia(n) roszak, hogj nem képes ki mondany eleg k-zei kolompoz az aiton midőn Havasalj földet teli mondjak velle lennj. Az Isten őrzöte eddighis Erdelit túllők [Kv; Ks 83 Mikola László lev.].

2. "7" 1732: hivattanak Lakatost Régenből tudom aszt hogj egj kis boltba kolompposztta a' Lakatos a' ladat [A.idecs MT; Szentk. Cath. Cseke cons. providi Ioannis Fazakas coqui (20) jb vall.].

kolonel ezredes; colonel; Oberst. 1733: Colonell ur(na)k eő Nga(na)k vőtt Discretio bor árra Rfl 6–24 [Dés; Jk 442].

kolonellus 1. ezredes; colonel; Oberst. 1691: vagy azon Statiobéli, vagy ot környül lévő Falubéli szegény-seghek ... akarmi panaszk lehessen, azoknak min-giárt per Inquisitione(m) menyenyen vegére és ha kíván-tatik az Nemet Colonellus vagy vice Colonellustol ... keressen értelmes Auditort vagy vallato Regiust [Kv; Törzs]. 1695: Saxegotta Regimentye Colonellusához is él mente(m) vala [Gyf; KaLt Apor István ir. Recsey Ist-ván lev.]. 1703: Az Varosba szallott be Collonellus o Nga [Szu; UszLt XIII. 194]. 1715: Meg Vásárlott bor Väs No 68 Eben Ajándékban ment Colonellusnak egy No 1 Várbeli Commendans(na)k No 1 [Mv; MvLev. Szám.]. 1716: Colonelus Ur(am)nak ne legyen csak pure az en szemelyem ellen disgustussa [ApLt Apor Péter Kornis Istvánhoz]. 1741: én . nem tudom massuva hová rendellyek Quartélyt, mivel Gyogynal jobb Fa-lunk az egész vár(me)gyében nincsen ezelöttis minden-kor Kapitányak s Colonellusok Assignáltattak oda [Ké-ménd H; Ks 101 Zejk István lev.]. 1776: in anno 1745 egy regimentet állítván fel az ország, kinek colonellusa volt Szentkeresztj András, abban auditornak aplicálták vala^a [RettE 371. — ^aTörök Andrást].

2. tisztí rangjelzésként idegenszerűen a név elé vetve; folosit pentru indicarea gradului, pus înaintea numelui ca în limbile străine; als Rangbezeichnung der Offiziere fremdartig vor dem Namen. 1724: Colonellus Degenfeld Ur(am) énnékem azt izente, nagy praejudiciumara lenne az Regimentnek, ha az Nemes Vármegye dénomínálna, hol mellyik Compania légyen [Veresegyháza AF; Ks 83]. 1740: Méltgs Gróff Colonellus Lokotelli Úr ő Nga Komornyikján(a)k Czáger Jóseff ő kglmén(e)k hogy Városunkat vexálni Cessáljon, facultáltatik Hadnagi atyánkfia in Discretionem adni Egj Tallért [Dés; Jk 526b]. 1753: Colonellus Vaji László ur maga akarattya-bol Nemes Vár(me)gye dispositioja ellen a Két Nemes Companiat Gyaluba orderezte [Hidalmás K; Ks 91].

kolonellusné ezredesné; sojtie de colonel; Frau des Obersten. 1739: Maria Fogarasi . . mostani Ferjén Szabó Gergely Uramon kívül, más idegen Nemzetekkel titkon és nyilván társalkodott, és csokolodott, és több parázsnaságnak Világos Consequentiait követte, nem csak; sőt ezekkel, ejttzakának idején szánkázott, magát, a Falukon Colonellusnén(a)k nevezette, ezektől Forspontot kervén Discretioért remittált [Dés; Jk 299].

kolonellusság ezredesség; grad de colonel; Obersten-charge. 1662: (Gaudi András) azelőtt fejedelem udvarából svéciai hadakban jó ideig lakván, experiálván, generális- vagy collonellusságra is promoveáltatván, nagy hírt-nevet is kapott vala [SKr 208]. 1704: Ugyan ma is jött hire, hogy Mikes uram rabságában kuruccá lőtt volna, melyet az az órás fia hozott, aki Rákóczinál volt és collonellusságot hozott volt magának [WIN I, 101].

kolonia (jobbággy)telek; sesie, lot de pámínt iobágesc; Fronhof. 1782: Soha Jobbágyság igája alá vettett paraszti Embernek városi szabadsággal elni annyivalis inkább hogy maga Jobbágyság alatt valo Coloniajanak proprietassat magának tulajdonítsa, mint a mű Torocz-kai Jobbággyink ellenünk bé adott Instantiajokban magoknak a mű nagy p(rae)judiciumunkra arrogálják meg nem engedtetett [Thor. XX/4].

koloniai 1. szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktionen: ~ *elektor* kölni választófejedelem; principele elector din Köln; Kölner Kurfürst. 1694: Mivel vacált a bordinumi püspökség, akartak az capitularis papok püspök-fejedelmet választani, de az papokat az gallus ugy fascinalta, hogy fele az papoknak, ugymint 24, válasszak a koloniai electort . . . 24-gye pedig az magnus ordinis Teutonicus magistert [IIAMN 333-4] * ~ *érsek* kölni érsek; arhiepiscopul din Köln; Kölner Erzbischof. 1710: (A francia király) hogy az austriai házat inkább opprimálhassa, mind a koloniai érseket s elektort, ki a bavarussal egytestvér vala, mind pedig magát a bavariai electort, a császár vejit, sok ígéretekkel a császártól elhaj-tá [CsH 317].

2. ~ *víz* kölnivíz; (apă de) colonie; Kölnischwasser. 1841: 1 üveg eifein (!) koloniai víz 2 Rf 30 xr 12 lt olosz Riskása 7 Rf 12 xr [Kv; Born. F. VIa].

kolonikális I. *mn* jobbággytelki; care ține de pămînturi iobăgești; vom Fronhof. Szk: ~ *appertinentia* jobbággytelki/jobbággytelket illető tartozék. 1789: Nincs helye

arrol disputálni, hogy valyon a Falusi közönség által bíratott erdők Colonialis appertinentiak é? [Szentlászló TA; JHb II/7] * ~ *erdő*. 1772: Colonialis Erdők Vadnak . . az Falusi Incolaknak szükségekre Kiszakasztva [Türe K; Ks III. 2]. 1784: (Egy föld) vicinussa Napnyugatról . . Kacso István nevezetű Jobbággya colonialis Erdeje [Udvarfva MT; EHA] * ~ *föld*. 1797: valaholott valamely Colonialis Föld foglaltatotté valaki, és ki által [Dob.; WassLt]. 1801: Providus Páska luon . . . Kaszáló földjít Nemes Burzo Szimion el vette, Ugyan azon helységben La Strimturay Providus Kornye Togyer Colonialis Ujj földjéből egy szekérnyi szénára Valot, holott ottan Nemes Burzo Szimionnak Semmi jussa nintsen, mert ő néki ottan Semmi legkissebb földje nem volt s ma sintsen [F.szöcs SzD; TKI] * ~ *fundus*. 1737: Mindenik Fordulora való Majorság és Colonialis Fundusok után, külön külön hány darab szántó és kaszáló földek vadnak [K; JHbK LIX. 26. 4] * ~ *ház*. 1760: Mitsoda Melioratiokat tett azon Possessor, a' miolta birni kezdette ezen Fundusakat, nevezetesen tett é irtásakat, szőlő plantalásakat, Colonialis Házak, s egyéb Commoditasok építtésit, Jobbággyok telepíttésit, ha igen hol? mellyik Telek után, mit, mennyit? [BSz; BK vk]. 1777: Groff Bethlen Lajos Ur eő Nadtsága Colonialis Házát, az olta, amiolta az Unio^a fel állot, Tit Also Familia békességesen birta egy nem Unitus Pap Házát oda épített [Mezőpagocsa MT; BK. Bujág Vaszzily (60) jb vall. — "A gk egyházak egy részének vallási egyesülése a rk egyházzal]. 1803: a' Gyitrai Puskás v. Deák Urék . . most nem régtől fogva kezdik az erdő felé a' Galotzás hosszába fellyebb fellyebb terjesztgetni, és a colonialis házakot benne inkább inkább szaporítani [Gyszm; Born. Xvc. 1/22] * ~ *házhely*. 1732: L. Baro Branyicskai Josika Moses Ur(am) eő Nga egy felől . . . más felől . . Nmzts Csegezi László Uram eő kglme bizonyos cserét akarván egy más köztöt instituálni, ada . . eő Nga Csegezi László Uram(na)k egy Colonialis ház helyet [Ó-Torda TA; JHb XVI/52] * ~ *hely*. 1725: Künn a' Mezőbenn mindenik fordulóbann Majorság és Colonialis helyek után való minden fele haszonvehető helyek, úgy mint szántó, és kaszáló helyek, szőlős, és Tos helyek vadnaké? [Msz; BK vk]. 1812: Régi Népetlen Egész Colonialis Helly vagyon a' Falunak közepe táján [Kók TA; HG Gr. Haller lev.] * ~ *irtás*. 1824: Az Allo-dialis Irtások az Allodiaturák közzé, a Colonialis Irtások a Colonicaturák közzé inferálva vagynak a magok hejjeiken [Szásznyires SzD; Ks 79 Conscr. 131] * ~ *kaszáló*. 1785: Colonialis Kaszállok . . Az Ujj hegyen két Pallog mellyet Kaszál(nak) meg [Varsolc Sz; Born. XXIXb. 20. 455-7 Kornis Krisztina conscr.] * ~ *kert*. 1801: tudom . . hogy Nemes Burzo Gávriilla a Providus Kornye Togyer és Kornye Ursz Colonialis Kertyekből a magáéhoz foglalt bé egy darabot [F.szöcs SzD; TKI] * ~ *mező*. 1801: Providus Kornye Togyer, a régi Colonialis Tiszta mezőnek jussa után kezdette a Tiszta Mező mellett az Erdőt tisztítani [F.szöcs SzD; TKI] Páska Styéfán (42) col. vall.] * ~ *porció*. 1726: meg nőtelen kórómban az Ipom N Tek N. Borberek Daniel uram cessionajabol váltottam és rehabéaltam Elekesen^a négy Colonialis Portiokból allo Portiot [DobLev. I/125. — "AF] * ~ *szántó*. 1827: találatnak . . Nyoltzvan két Jugerumat Colonialis kész Szántó és Kaszáló Irtást pedig 170 ~ Százhetven Jugerumat [Er-

dösztygörgy MT/Mv; TSb 51]. 1835: Béldi István ur emberei Colonialis szántójak [Bodola Hsz; CU] * ~ szántóföld. 1797: Orban Antal ur ő Nsga részín lévő bitang Colonialis szántó föld [Ajton K; CU] * ~ szesszió. 1743: Masodik örökség ... mind alsó, mind felső végeivel határosodik vagy ütközik meg a Meltgs Groffné Kollatovith Kata Aszszony ő Nga pusztá Colonialis Sessiojiban [Vajdasztván MT; BálLt 86] | Nemzetes Pásztai Ferentz Uram Nemes lako haza vicinussa egy felől Nemzetes Kolosi Marton Uram paraszt sessioja, mas felől Nemzetes Pataki Istvan Uram Colonialis Sessioja [M.köblös SzD; RLt]. 1816: Egész Régi Népes paraszt ülésű Telek ... Ezen Colonialis Sessiot üli az oláh Pap Timár János [Jobbágyfva MT; BálLt 67] * ~ szőlő. 1816: Colonialis Szőlője Vagyon a' Nagy Hegyen egy Pászma [Varsolc Sz; Born. XXIX. 24/19] * ~ telek. 1780: ezen Kölesmezei Praediumban Lévo hét pusztá colonialis Telkek a' nemes Páll familiának cum proportionatis Appertinentiis restitultattak [Kölesmező K; EHA]. 1841: (A) szomszédosított Felső Pterdi Colonialis Telekek az Alperes Báro birtokában Zálag czim alatt léte ... elesmertett [T; Bosla] * ~ vetés. 1834: a' Colonialis Vetésekben és Kaszálokban téjendő utakért, ösvényekért, tapodásokért eszten-dönként kívánt 20 az az Husz Rft ezüstben aversionalis Bonificatiot meg adja [Bilak BN; LLt].

II. fn jobbágytelek; lot de pámint iobágesc, sesie; Fronhof. 1788: (A föld) Vicinussa ... 'Suki László Úr Colonialissa [Melegföldvár SzD; SLt XLI].

kolonikátúra (földtartozékos) jobbágytelek; fundus colonialis; sesie (cu loturile de pámint aparjintoare); Fronhof (mit dazugehörigem Feldstück). 1819: bajas is volna már ma azakat^a a Colonicaturatol distingvalni [Omboz SzD; KCsl 16. — ^aÉrtsd: az allodialis (földes-úri) földeket]. 1829: semmiből kész pénz meg tsak ruházatomra se tudok tsinálni és ... Colonicaturák adóját is keservesen fizetni [Ne; DobLev. V/1155]. 1832: az Exponens Uraknak és aszszonyoknak néhai nagy annyaktól ... Veres egyházi^a Curiaját ... mely külső és belső Colonicaturáival szolgál embereivel edgyütt ... néhai nagy Annyoknak jutottottanak Zállagban ... Szántó Rosalia Aszszony jussán birtokában jött [i.h. V/1183. — ^aAF]. 1841: A Colonicaturákat el zálogosítani ezennel tilalmaztatott [Km; KmUlev. 3]. — L. még VKp 175.

kolonista telkes jobbágy v. zsellér; iobag/serv cu sesie; Untersaß, Sasse od. Hintersasse. 1800: Possessoratus Ó-Budaiensis^a, Colonistaikkal, és fel fegyverkezett némelly Cselédjeikkel elé állattanak [JHb LXVII/4. 15. — ^aBurjánosóbuda K].

kolonizál földesúri ingatlant/allodiátúrát jobbágybirtokká/koloniátúrává alakít/változtat; a transforma o moşie feudală în sesii/pámint iobágeşti; das Gutsherren-Allodium in fronpflichtiges Gut verwandeln. 1845: Minthogy az én által adott fekvőim mind allodiaturak, tehát azokat colonisálni Ttes Biro Laszlo urnak szabadságában nem leendő egyéb aránt ezeknek használások szabad tettzésére bizatnak 's hagyatnak [Újlak Sz; Végr.].

kolontosan szk-ban; în construcţii; in Wortkonstruktion: vkinek a primogenitúrája ~ esik kb. vkinek első nemzedéke károsult; prima generaţie din familia cuiva suferă prejucii; js erste Generation geschädigt/verlust-brigend sein. XVIII. sz. eleje: Neha az Attyak Szep Leanyokat Jozzágra Gazdaságra nézve megh vecsemedezet Familiaba adgyák, és a Primogenitúrája kolontosan esik, de az után per Curiositatem resuscitállyá a Familiát [JHb 17/10 lórtási ut.].

kolonus (telkes) jobbágy; iobag, serv (cu sesie); Fronbauer (mit Grundstück). 1598: More Janos Colonus [M.fodorháza K; Ks]. 1751: Fel Csik Csicsay Kelemen Mihaly Colonus Méltosagos Groff Petki Klara kis Aszony Csik Csicsay jobbágya [Csicsó Cs; Ks 65. 44. 11]. 1760: mindenféle Colonus pedig, egy egy Karátson Tyukjával, és négy négy véka Zabbal tartoznak, Karátson Zabja, és Tyukja nevezeti alatt [Novoly K; BLt]. 1788: A Colonusoknak Nevei | Colonusak Specificatioja [Kutyfva AF; MúzRadák. — Tomai László kijegyzése]. 1790: A Dominiumban lévő Colonusak már régtől fogva Urbarialiter praestályát az Robotát [Déva; Ks 74. VII. 66]. 1796: Olasztelki Tit. Kolumbán Sámuel Uram Kintsiben lako Colonussai keservesen panaszo-lyák ... hogy ők, mind ... ado fizetésére, mind pedig a Dnális szolgálataknak teljesítésére alkalmatlanakká tétetnek, holat ... a Conscriptioiban is ... ingrediálva vagynak [Kük.; JHb XX/23]. 1800: Falusi Biro Togjer Oprián Henter Anna Aszszony Colonussa, Fő Polgár, Vaszilia Rájku Berzentzei Mihályné Aszszon Colonussa [F.gezés NK; Told. 30]. 1821: Pop Nutz nevű Colonussa minekutánna az éhségnek idején a' Grofnál meg adósa-datt, el szökött [Bezdd SzD; LLt 64/1741]. 1828: az Exponens Grof Urak eő Ngak Palinkás Szimion nevű Colonussak [Cege SzD; WassLt]. 1848: a Málom árka tisztításakor könnyen öszve jövések történhetnének a Colonusok között [Görgény MT; Born. F. VIIc]. — A címszót néha a zsellérre is vonatkoztathatták.

Szk: ~ rend. 1794: Ez előtt valo napokban alázatos Istántiánkot nyujtottuk vala Nagyságtok(na)k eleibe az köztünk lévő Armalistának velünk nem szolgálása iránt H. Almási Lakosok úgy mint Primipilusi és Colonus Rendek [Usz; Borb. II] * örökös ~. 1801: Sandor Jantsi ... a kár fizetés mián magát kötelezte eő Ngának örökös Colonussának [Erdősztygörgy MT; WLt Lázár György (76) cig. vall.].

Ha. 1804: Colonussa [Csapó KK; Berz. 4. 8. C. 34] | Colonussát [Nagysolymos U; UszLt ComGub.]. 1806: Colonussak [M.sáros KK; DLev. 4. XXXVIII]. 1814: Colonusak [Récekeresztúr SzD; BetLt 3].

kolonusné jobbágyasszony; soţie de iobag; Fronbäuerin. 1804: Puskás Jakab Colonusnéja Balk Todor-né felelé^a [Remete MT; Born. XVd. — ^aKöv. a nyil.].

kolop filkő; colop; Ober. 1694: Sokadalom celebrátott. Itt láttam csudálatos comedijátzásokat, mester-séges ugrándozásokat. Egy lovat, ki ... A rossz pénz a jótól megismerte. A kártyában amennyi szem volt, annyszor ütötte a földhez a lábát; a kolopot az asszony-tól megismerte, és az asszony s király előtt magát meg-hajtván, a kolopot megutálta [Kv; KvE 231–2 VBgy].

kolor 1. szín; culoare; Farbe. 1570: Az kemenchet begyvtatam es az virgakat be szoram es egy twzben tartam az en zokasom zerint, es ky vöm, lön smaydek es gradu-sabanis fellieb Mene, vgy Mint az tekellates gradusra, Melliel Meeg Mas aranyatis meg Jouita Mind kolora-ban es mind gradussaban, pondussa penyng Nem apadot az m(arek) 70, p(eseta) 20 [Nsz; MKsz 1896. 367].

2. vmilyen szín alatt/vmilyen címen (tesz vmit); (a fa-ce ceva) sub pretext că ...; unter irgendeiner Bedin-gung/-welchem Titel (etw. tun). 1593: latnak az varos zabadsagabannis feokeppe(n) a' Borban be hozas miatt Nagy Abusust, vadnak kik a' hegy Alat ideghen bort mustot veottek be hoztak, vadnak kik eoregh chiebrek-ben palazzokba(n) hortak be borok teoltenj es egieb col-lorral effele ideghe(n) bor be hozassal, Adaugeltak bor-ral hordoiokat ... az varos zabadsaganak Nilwá(n) va-lo romlasara [Kv; TanJk I/1. 224].

3. csak ~ alatt csak színlelésből; nurai de formă, de/pentru ochii lumii; nur aus Heuchelei. 1620: az Por-táról az német követek bocsáttattak volt titkon az neá-poli királyhoz, hogy instáljanak az hespániai királynál, hogy csak color alatt indítson egy tractát az törökkel va-ló békeségről, hogy azmég az agítáltatik, ezalatt dereka-son megsegítheti Ferdinandust is [BTN² 406].

4. ürügy; pretext; Vorwand. 1661: hogyha az kéte-lenség arra vinne, hogy magunk oltalmára kényszerített-nénk fegyvert fogni az török vagy ahhoz tartozók ellen, öfelsége valamely colorral haddal segítsen meg bennün-ket [KemI. 346]. 1710 k.: Lajos, rabi inasom, már aszta-li szolgám, egy szakács, egy lovász, két legjobb paripám-mal megindulék, menék Vadverembe háltni; másnap Enyedre ebédre és háltni az én hidas köbányámhoz Bükálásra jó helyek, és magam jószágom, hogy már lá-togatásra jó color volt [BÖn. 700-1].

kolorálja magát kb. vminek színleli/állítja magát; a se da drept ...; sich als etw. ausgeben. **Szk:** *limitaneusnak* ~ határozatrendbelinek állítja/kívánja tekintetni magát. 1765: midőn Ordinarius V. Ispány Titt. Nábrádi Ist-ván Ur(am) az obtinealt Deliberatum mellett Executiora ide Arankutra ki jött volna, az előtt fegyvert hoztak Ma-goknak, és ugyan impediálták az Executiot, de töllők a fegyvert esmét viszzá vötték, és most sints fegyverek, és abbéli féltékért Colorálták magokat Limitaneusoknak, hogy Executiot ne szenvedgyenek | őt Limitaneus kato-na vagyon itt Aranykuton, akiknek Fegyverek is va-gyon, még négy találattik ezeken kívül, akik magokat Limitaneusoknak Colorállják, ezeknek fegyverek nin-ten [Aranykút K; Ks].

kolostor mănăstire; Kloster. 1792: Kolostor *monos-tor* Claustrum, monasterium [SzD² 118 *Kolos* al.].

A *kolostor* a nyelvújítás szótéremtése és a múlt században is lassan gyö-keresedett meg. Vö. a *klastrom* címszóval.

kolostorelnők kolostorfőnök; starej, egumen; Klo-sterprior. 1835: Kulcsár Benedek s.k. Mikházi kolostor (!) elnök^a [Mikháza MT; Born. F. VIIg. — ^aAláírásban].

kolostorfőnök starej, egumen; Klosterprior. 1858: Kulcsár Benedek s.k. Kolostor (!) főnök^a [Mikháza MT; Born. F. VIIg. — ^aAláírásban].

kolossza kb. óriási talapzat; postament uriaș/colossal; riesiges Postament | óriási oszlop; stîlp uriaș; riesiger Sockel. 1823–1830: Innen mentünk a ... régiségek házaiba ... az ajtón belől nagyon ... Egy colossán Nagy Sándor, mellette egy kép^a [FogE 183-4. — ^aFels-ből kiemelve].

kolozsvári a Kolozsvár tn -i képzős származéka; deri-vatul format cu sufixul -i al toponimului Kolozs-vár/Cluj; mit dem Ableitungssuffix -i gebildete Form des ON Kolozsvár. I. mn I. Kolozsvárhoz tartozó, onnan való; care (apar)ține de Kolozsvár, din Kolozsvár; zu Kolozsvár gehörend, aus Kolozsvár stammend. 1557: Svky Janos eskwek Nagy Isthenre, hogy az Coloswary haz ewrewkseg eweyek [Mikefva KK; SLt]. 1673: Kis Janos kezeben adtam holmi Apro szuksegre az utra Kollosvari Arenda Penz Fellet őt forintot egy penzt f. 5/1 [UtI]. 1686: 26 Ap(ri)lis reggel 9 orakor lött temettesse solemniter az kolozsvári Temető kertbe [PatN 47]. 1725: A Kolosvári határonn levő Ispotály földelibe(n) háromszori szántásb(an) vas rostávall rostált buzat a' Rovások szerint vettettem el Metr 129 [Kv; Szám. 54/IV. 3]. 1880: Te is ismered ezt az ügyet. Régi kolozsvári dolog [Plev. 73 Petelei István Jakab Ödönhöz].

Hn. 1760: (A határ a) tsupról le ereszkedvén sza-kad az Kolosvári nagy utban, és az Kolosvári ut nevezte-ző szena fűvön fel hág az Totházi, és ide való határok kö-zött levő barázdákig és gödörig [Novoly K; BLt]. 1777: az Eszkos kerülőben a Kolosvari uton alol (sz) [Borsa K; BHn 117]. 1818: az Kolosvari Hidan túl (sz) [Páncél-cessh SzD; Kidei lev.].

Szk: ~ *cserép*. 1847: 2500. darab kolosvári, v. Besz-tercei cserép [Szúv; DLt 286] * ~ *csipke*. 1788: égy kolosvári kontyolodo kerek tsipke [Mv; TSb 47] * ~ *káposzta*. 1711/XVIII. sz.: fazék kolosvári káposzta [Kv; FésCjk 16]. 1832: a' világszerte híres kolosvári ká-pozta, 's más aprólékos hazai encsebenseneknek hiá-nya [JHb P. Horváth Lázár Csáky Rozáliához Bécsből] * ~ *köböl*. 1566: panazolkodnak my Nekeonk az Bez-terczey hiweink, hogy ez el mwlt napogba oda Deesre az my Nepeonk tartasara Negyedfel zaz Coloswary keo-beol zabot keoldeottek volna, Es chyak 16 wagy tizen het het pinzt attanak volna ot keobleiyert nem teobbet [BesztLt 6 a fej. Gábriel Peokryhez az erdélyi mezei ha-dak kapitányához]. 1614: oly nagy drágaság lön az or-szágba ... hogy aratás előtt Kolozsváratt egy kolozsvá-ri köből búzát adtak negyven magyar forinton, Vásár-helyt is egy maros-köble búza spkág jártába eljárt hu-zsonhat magyar forint [BTN² 54] * ~ *lájbi*. 1845: Szamosfalvi Nyikuláj öltözte volt kolozsvári gombos szederjes magyar lájbli [DLt 515 nyomt. kl] * ~ *öntányér*. 1611: Haro(m) Angliaj ohn tanyr, es nagj coloswarj [Kv; RDL I. 88] * ~ *pogácsa*. 1840: küldök ... Juliska néninek vásárfiába égy fél véka gesztenyét, — 's égy harmadik csomoban a' Léányoknak Kolo'svá-ri pogátsát szintén vásárfiába [Kv; Pk 7] * ~ *porcelán-tál*. 1830: Három leveses Kolosvári porcellán tálak. Egy kerek s két hosszukó csakugyan effele porcellán tá-lak [Torockósztyörgy; Ethn. LXXII, 606] * ~ *posztó*. 1676: Hallotta(m) magatul panjuljútul hogi monta eo Maramarosi Dragnesti Eorokös Jobbagi edgj magyaror-szagi Ember Jobbagia volt es Tököllyi Marto(n) kolosva-

ry posztot adot Erettek, ugy szállította Dersere ugj lak-tak ott [M. derze SzD; WassLt Kis Gergelj (60) j b vall.] * ~ *sing.* 1722/1814: Minthogy minden mérés elő Számmal declaraltatik, kel érteni három kolosvári Singel mért ölett [Kisjenő SzD; BetLt 1] * ~ *tdl.* 1611: Ket eőreogh bechj talok, Egi keőzep bechj tal. Egi keőzep kolosuari tal [Kv; RDL I. 88] * ~ *tubák.* 1787: 2 font Kolosvari Tubak Rf 1/20 [Mv; Ks 72/55] * ~ *véka.* 1714: ő kgimek az vékát Szabták az kolosvári vékához [O. csesztve AF; Ks 96 Szegedi János lev.].

2. Kolozsváron lakó/működő; din Kolozsvár; in Kolozsvár wohnhaft/tätig. 1569: Leuel Adassek az en tyztelendő vramnak Barath istwannak Kolos wary Byronak [Kv; TJK III/1. 102d]. 1570: valaky koloswary Emberen hatalmot chelekedet [Kv; TanJk V/3. 9a]. 1640: Kapros Mihaly . Colosuari fi szabad el menni ha akar [Szászloná K; GyU 64]. 1736 u.: Egyszer Kolos-vártt husvét napján mikor ebédén voltunk^a eljövénék elsőben a kolosvári református deákok, egy husvétit éneket egészen elmondának [MetTrCs 459. — ^aA rk gr. Apor Istvánnál]. 1837: A Kolosvári Tapatzirernél lévő két puliturozott ágyfa [Szentbenedek SzD; Ks 88. 14].

Szn. 1585: Coloswary Mathe [Kv; TJK IV/1. 507]. 1614/1616: Enis voltam Colossj szamtartto Colosvari Janos Deak ottvalo Kamora Ispansagaban [Torda; RDL I. 100 Joannes Pall judex pr. opp. Thorda vall.]. 1823: Kolosvári Ferentz [Kv; ACJK V. 61].

II. fn Kolozsvár lakosa; clujean; Einwohner von Kolozsvár. 1610: 4-ta Aprilis . . . Az fejelelem poroncsolatjából az kolozsváriak foglalták el Gyalut Sennyei Pongráctól [Kv; KvE 140 SB]. 1676: a Colosváriak az letaj puzta Varat és annak körnjékit ujaba(n) túllünk el akarják tulajdonitaj [Ádámos KK; MvRKLev. Mikola Zsigmond lev.].

koltói a Koltó (Szt) tn -i képzős szárm.; derivatul format cu sufixul -i al toponimului Koltó/Coltău; mit dem Ableitungssuffix -i gebildet Form des ON Koltó. Szn. 1553: Valentinus Colthay (civis) [Dés; DLT].

kolumna hasáb, oszlop; coloană; Kolonne, Spalte. 1710 k.: Sem vocabulát, sem phrasest sem egyebet sem mit soha memoriter nem repetáltatott^a, hanem befedtük a vocabuláknak, phrasinak a magyarját, s olvasván a deákját, úgy exponáltuk, hol meg a deákot takartuk bé, s magyarból úgy fordítottuk deákra, ezt is hol felülről alá a columnán, hol alólról felfelé vissza, s meg úgy, s meg úgy száma nélkül, maga jelenlétében [BÖN. 534–5. — Keresztúri Pál, a gyf-i ref. főiskolának a maga korában híres, újszerű módszerrel tanító professzora]. 1732: Az örökös Jobbagyok a kik hazasok ambar egy kinyéren s szolgálaton légyenekis . . . mind in particulari specificáltattak Azok(na)k fiai ismet egy Columnaban, unokai es nőtelen Attyokfiai másban akar egy kenyeren, akar külön^a legyenek ugyan egy Columnában consignáltattak [Tancs K; Told. 11/70].

kólya 1. hintó/kocsifajta; un fel de calească/trăsură; Art Kutsche/Equipage. 1550: vnum curru(m) kolya deportant ad Castrum almas, ad expensas d 50 [Kv; Szám. 1/II. 6a]. 1575: Sigmond Királ a' Morsinai nemzetnek szép iószágot ada Hátzakban. Az aszszonyt kedig nagy somma arany forintokkal, Es egy hat louú kólyá-

ual meg aiándékoza [HeltKr 82b]. 1590: vittének Az Borsolo Janosnak Az Iteleo Mesternek Iprara (!) egy kolyat fyztettem 4 Lora Holczapel Mihalnak f. 4 [Kv; Szám. 4/XV. 13]. 1592: Wermes Mihali. 6. lowal witte Aikaj Peter portekaiat f 2 d 25 Andras Biro. 6. lowan witth egi kolyat f 2 d 25 [Kv; i.h. 5/XIV. 105 Eppel Péter sp kezével]. 1618: az pasának nem kell . . . azféle hintó, mint azkit béhoztunk, hanem ugyan megizené, hogy ha küldnek, hintó ne legyen, hanem amaz régi erdélyi kolyának, kit hinak, olyannak describálá az Jovászmester hogy legyen, és veres fedelű legyen [BTN^a 111]. 1653: Mikor már így várnök a császár^a eljövését vesztég állva, egy kevés idő mulva elérkezék a szekérben, mely szekér előtt négy szihátu fakó ló vala; a szekér pedig csak közönséges szekér, veres skárlattal vala boritva, kétfelől ablaka vala — olyannak látszék nékem, mint régen itt az urak kolyája vala [ETA I, 133 NSz. — ^aA török szultán].

A szekér v. taligaféle jel-sel is számolhatni. L. a TESZ jelentéstárolását.

2. *ernyős* ~ *szabású* vmilyen fedeles szekér/taligaszerről; care seamănă cu o teleagă/căruță cu acoperiş; von der Art irgendeines Wagens/Karrens mit Dach. 1595: 9. Jüly Kerekes Balint Wrünk ő fge kerekese hozot Somlyobol hadj szerszámot mellyet Thordara vittettünk Az Algyúkat vittek . . . It(em). 1. Örög Taraszkot, kinek mind 4 kereke el romlot vala . . . 2 Apro Taraszkot . . . It(em) Egy Örnyüs kolya szabásút, 4 forgo Taraszok vala benne és szakalosok 1th(em) Egy szekeren 206 Gollyobist vitt kőrosi Gergely 6 lowal [Kv; Szám. 6/XVIIa. 80 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

kolyesza 1. kolesza

koma 1. keresztikoma; cumătru; Gevatter. 1555/1566: my koron az en Istenem meg kere lelkemeth az en testemboly teok ilyen testamentomoth Erdeotelky Georg vram koma(m) eloth, es az borsay myklos pap Elöth [Zsuk K; SLT A. 33]. 1600: Barassay Mathyas varos eskeott zolgaya vallya, Soha lozanaban Darabos Janosnak Kis Caspar es felesége ellen semmynemeeo Zydalmott nem hallott, de rezegeben panazolkodott sokzor Im vgy mond Kis Caspar komam volna es az feleségeys komam azzony de megys mith chelekettenek velem; es zegeny gazdam azzonnyal [Kv; TJK VI/1. 515]. 1681: Az Lakosok adnak^a halotti tanitastol fl. 1. Keresz(teles)tol az komak pro lubito [PatN 45a. — ^aPapi járandóságban]. 1705: Kornis Zsigmond uramnak ma keresztelteténk egy fiat Josephus Ixaverinónak, kinek keresztapja volt gróf Seau, keresztanyja Glöckelsperg generálné, komák voltakán gróf Seau né és magam az úr képiben, Gyulainé asszonyom az asszony képiben, Lázár György uram feleségestül, és valami százok és száznék is voltakán [WIN I, 596]. 1807: Veress Györgynek és Török Ilonának született Gyermekek kereszteltetett Sárának Az Atyának komjai Peter István Felesége Török Ilona Török Peter Felesége Szakats Ersébeth Agoston István [Nagykapus K; Rak 5]. 1830: (Kereszteltem) Szilágyi Györgynek f. Balás Borbára(na)k Borbarát . . . Komjai Ns Kadár András f. Szász Kata, Szapán Simon, f. Ceibel Klara [Gyalu K; Rak 107].

Szk: ~ *nak* hí. 1667: Nincs nekem drágább az én gyermekemnél . . . nem lehet ugyan, hogy becsületes embereket komának ne híjon Kegyelmed, de csak módjával s

illendőképpen kellene [TML IV, 97–8 Veér Judit férjéhez, Teleki Mihályhoz].

2. rokon; rudá; Verwandte(r). 1585: Julia Themewary Gergelne Vallia, Az Keomywes leorincz legeny (!) zayabol hallottam ezt, En vgmond ell vesze(m) Az Ersebetet mert zerete(m) De Az Anyam es Nene(m) elle(n) tart benne Tudom ezt(is) hogy az Nennie a' legennnek . . . Nem haggia el venny Mert Ersebet ketzer valo komayak, es azert Nem haggia el venny [Kv; Tjk IV/1. 452]. 1736: Abban az időben^a, ha annál távul való atyafi volt is, annál inkább ha közelebb való atyafiak voltak, így hitták egymást: öcsem, bátyám, sógor, koma; . . . a kik atyafiak nem voltak penig: uram, kegyelmed, asszonyom, kegyelmed [MetTr 357. — ^aA fej-i kor végén].

3. barát; prieten; Freund. 1572: En magam zembe akarok lenny Byro wrammal Komammal, es myndent el wegezek Ew kegyelmewel [Torda; BesztLt 3704 Lucas Pysthaky és Colomanus Fekete a besz-i bíróhoz és hites polgáraihoz]. 1591: Keozegi Janos . . . vallia . . . Barat Janos haza eleot hallottam zaiabol . . . ily igaz voltam en az en komamnak tarsomnak hogi megh az feleségemnek kiwel megh eskwttem, annak sem voltam igazb es hieub [Kv; Tjk V/1. 93]. 1638: Lattam . . . Gal Istokot is es mas legentis egi mast 'Sidtak hogi lelek kurua, hogi komaddal tes egi liukban furtal, Czilagtol eztsi hallam, el karhoozam hogi ha kommal egi liukban furtam [Mv; MvLt 291. 143a]. 1653: Colosvarat Peter Deak komjaval ő kegyelmenek micsoda dolgai lehettek ő kegyelme tudgya [Sófva BN; Ks 41. E. 31]. 1742: a Sok komjoknak esztendő által három annyi munkát tészünk mint az Ispotálnak [Méra K; AggmLt] | a jobb jobb földeket a Tanácsbéliék, és Ispányok s azok(na)k Komjai, Baráttji birván, mind azok egy szál buza dézmát nem adnak [Kv; i.h. C. 12]. 1803: Komjátzei Mihályné Aszszonyom hallotta hogy mondotta . . . Fodor Sigmondénak az ördögök komja légy, nékem ne légy [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1840: Én semit nem tudok az Űstről ördög volt komja^a [Kvh; HSz]P Albert Tamás Szörcei (44) vall. — ^aA cigánynak, ki üstöt lopott].

4. kb. tréfás ember; glumet; Spaßmacher. 1777: Vida István^a . . . igen jeles tréfás ember . . . lévén . . . reákapván Teleki Mihály, híres nagy komát csinált belőle. Kinek aktáit, jeles tréfás mondasit, ha voltak, ha nem, versekbe szedvén Kolumbán kinyomtatattatta [RettE 381–2. — ^aKolumbán János, Néhai tordai hadnagy Vida György facciáinak históriája. — Rettégi alkalmassint tévedett Vida keresztnévének említésekor]. 1831: Egyed László a' Falunak 's a' Tiszt Uraknak Komája volt, haszontalan beszédű, szavát nem igen lehetett hinni — fogadásból sok illetlenségeket tett [Szentersébet U; Borb. II Agilis Idősb Tordai János (53) vall.] | Egyed László hasztalan beszédű 's tselekedetű ember volt, a' Környéknek bolondos Komája . . . fogadásból illetlen dolgokat tselekedet, mások Nadrágot adtak hogy azt botskorba járva viselye el — még úgy a' Templombas elment — ily bolondságaiért magamis sokszor meg pirogattam [uo.; i.h. Idősb Szakáts György (69) ns vall.].

5. megszólításban, levélzáradékban; in adresare, in formula da incheiere a scrisorii; in Anrede/Brief-Schlussatz. 1570: Smelcher Isthwan . . . vallya . . . Jllen modon zolt feolcz Antal, hozzw Gergelnek, Jo komam, Az zeolet inellyet Atthal vala visel (!) gondot Rea Mert

en thowab Ne(m) mywelem [Kv; Tjk III/2. 136]. 1586: Chizar Andras vallia . . . Igiarto Georgy igy zola ennekem, Koma Vram kerlek hogy eskewgg'el vgy es valliad azt Amyt en Mondok [Kv; Tjk IV/1. 587]. 1602: Monda egikor az Actor, Antai Georginek, Koma Vegietek megh az olah Andras hazat, monda, Koma vra(m), nem kegnek walo cőrekeg az [ÚszT 16/72 Georgius Mihálj de Bikafalúa judex juratus vall.]. 1640: monda nekem Szilagi Pal Koma(m) koma ne sies [Vista K; RLt 1]. 1669: Kegyelmednek becsülettel szolgáló komja, néhai tekintetes nagyságos gróf Rédei László uram megmaradt özvegye, árva Bánfi Ágnes m. p. [TML IV, 405 Bánfi Ágnes Teleki Mihályhoz]. | 1699: Kgyld szolgáló Komja Bethlen Miklos mpr [MvRKLev. 6]. 1709: Edes kedves komam Ura(m) . . . Kd szolgálja komja maradok Nagy Leórinicz m. pr. [Bábalalma KK; Berz. 17. XII]. 1768: Mi lelt koma? [Nyáradkarácsonfva MT; Told. 3a]. 1813: Hát réá lésszéle te Koma melyre viszont felele réá bizén (!) [Dés; DLt 56/1814].

◇ Szén. 1621: Jeoue Beszterczereől Koma Janos neuw Nemes ember [Kv; Szám. 15b/IX. 24]. 1630/1777: Kotsis Tamás, alias Koma [Szentlászó MT; DobLev. III/505. 2b].

komámasszony keresztkománém; cumátră; meine Gevatterin | ? barátnőm; prietena mea; meine Freundin. 1570: Erzebet Nagiob lakatos peterne Azt vallia hogi az lakatos balint keozepseo felesége Margit azzon panazolkodny volt neky Eccher Illel Modon ely veztem Jo komam azzony az leorinch az hitwan fatyw myat, mert ciak busit vntalan oztozik velem [Kv; Tjk III/3. 30]. 1573: Margit Nerges peterne Azt vallia hogi Eccher Betegsegeben kerdy volt Borbel Balintnet, My dolog vgy Mond hogy Illel Igen meg dagadoztal, Mond hogi No edes komam azzon Nem halok en Ezbe Meg [Kv; i.h. 115]. 1584: En pedig Zigiarto Jakabne ezt(is) tudom hogy Az Margit Azzony Zanizlo Benchelne hozza hiwt, mert Komam(m) Azzony wala, Es Anny talert eotteot az Eleo ruhamba hogy aligh kelhettem volna fel az feolreol [Kv; Tjk IV/1. 343]. 1631: (Szalontai Gergelyt) kerezti komanak hitta vala Ura(m) . . . immar kerezti koma(m) volt, akkoris le akar uala niomni, s megh azt mondotta hogi no csak Komam Aszony mert bizony nem bün [Mv; MvLt 290. 328a]. 1671: A feleségem . . . ajánlja Kegyelmednek s komámasszonynak szolgálatját [TML V, 478 Nalácz István Teleki Mihályhoz]. 1796: Komám Aszszony nekemis fel jöve a' tsillagom mert meg vagyon Dosa Ádám vrammal a' Mátkaságom [Lufafva MT; DLev. 4. XL A].

komámuram keresztkomám; cumátrul meu; mein Gevatter | barátom; prietenul meu; mein Freund. 1662: Az mi Kegyelmednek, edes Komám uram, második levélben való írását illeti . . . bizony valóban bánom Kegyelmednek ujabban való nehezédését [TML II, 346 Lónyai Anna Teleki Mihályhoz]. 1669: Úgy látom, edes Komám uram, Bánfi uram igen megindult az teleki dologon [TML IV, 571 Nalácz István ua-hoz]. 1678: Mint kedves Komam Uram(na)k ajánlom kgld(ne)k böcsülettel való szolgálatomat [Küküllővár KK; WassLt Bánfi Ágnes Vas Jánoshoz]. 1735: az egész Portiot inhypoteca-lom az Vrnak Komám Vramnak [Vajdakamarás K; i.h. Bethlen József lev.].

kománé *biz*, *becsm* megszólításban; in adresare; in Anrede. 1640: Egy görgényi alávaló legén eccer égett-bort kér vala tőle s mondá, hogy nosza add meg immár az égett-bort, mert nem megódám az gyolcsodat s kománé légy — úgymond! mert, Isten úgy segéljen, az lábodnál állottam, hogy megtették neked ötször vagy hatszor [Mv; MvLt 291. 233–51 átírásban!].

komáromi a Komárom *tn* -i képzős szárm.; derivatul format cu sufixul *-i* al toponimului Komárom; mit dem Ableitungssuffix *-i* gebildete Form des ON Komárom. *Szn.* 1804: Tktes Komáromi Istvánné Dobolyi Susánna Aszszony [Nagylak AF; DobLev. IV/577].

komaság 1. keresztkomaság; cumetrie; Gevatterschaft. 1668: Hogy Isten az édes komám asszonynak boldog szülést engedett . . . azon szívem szerint örülök. Hogy Kegyelmed az komaságról el nem feledkezett, hanem kívánja oda való menetelemet, Kegyelmeteknek megszolgálom [TML IV, 350 Bánffy Ágnes Teleki Mihályhoz].

Szk: ~ot felvállal. 1677: Isten fiúval megáldott. Kérném mint uramat Kegyelmedet, mind az asszonnyal ő kegyelmével együtt méltóztatnék komaságát felvállalni [TML VII, 335 gr. Csáki László ua-hoz] * ~ra (el)-hív. 1638: Márton Deák az fogarasi udvarbíró hiut^a komaságra [ETA IV, 45. — ^aA naplóíró Haller Gábort]. 1728: hallodé Panna engem is el hij komaságra [M. királyfa KK; BK. Nemes János (38) ns vall.] * ~ra elhívat. 1662: Ezalatt a fejedeleme^a, fejedelemasszonynak Erdélyből igen örvendetes hírek érkezett vala, hogy az ifjú fejedelemasszonynak die 24. Februarii egy szép fia született volna, kinek keresztsége . . . diem 2. Aprilis rendelvén, hogy a szomszéd oláh országbéli vajdákat is . . . az ifjú fejedelem a komaságra elhivatná, neki megíratott vala [SKr 245. — ^aI. Rákóczi Györgynek] * ~ra ígérkezik. 1669: Mi eléggé mentettük Kegyelmedet uram ő kegyelme^a előtt, megmondván, Kegyelmed hová ígérkezett komaságra [TML IV, 522–3 Bornemisza Anna fejedelemasszony Teleki Mihályhoz. — ^aA fej.].

Sz. 1696: az Régi mondás szerint: meg holt az Gyermekek el költ az komaság [Monostorszeg SzD; Ks 11. XLVI. 22 Budai Zsigmond Győröffi Györgyhöz].

2. iafiaság, rokonság; rudenie; Sippschaft, Verwandtschaft. 1767: Halmágyi és Pálfi Uramék között lévén valami Atyafiság, vagy Komaság, ezen Atyafiságok vitte ezen földel való Complanatoria [Unoka MT; JHb IX/47]. 1773: Néhai Gergely János és Serester András edgimas között komaságot tartottak [Tarcasfa U; Pf].

3. 1668: Kegyelmedet Istenére, maga és gyermeki jó szerencséjére is kénszeritem, hozzám megígért jó akarátjában meg nem csökönjék, senki barátságáért az igaz ügyet el ne hagyja és senki vádolásáért az elkezdett jótól ne szűnjék, ha ennyi időtül fogva Isten után Kegyelmedre bízom magamat, másokat sem requiráltam, legyen már foganatja s engemet maga jó akarátjátúl írásimnak efféle értelmével el ne vessen, mert az keresztyén jó komaság nem azt tartja [TML IV, 38 Paskó Kristóf Teleki Mihályhoz].

komázik kb. komédiázik, tréfálkozik; a face poze-neglume; Faxen spielen. 1793: ottan volt Katsóis, és a'

N. Grof előtt szokása szerint komázott s bolondoskodott a' palotán [Koronka MT; Told.] 1806: mit keresett az Alperes a' más ablaka alatt, mit visiterozgatta ki, meddig alszik? mivel fekszik? ha szinte más hitta volna is oda, már volt annyi esze hogy meg gondolja mit tsinál, nem hat, hét Esztendő Leányka volt hogy gyermekeségeket üzzön, elé, s hátra komázzon [Dés; DLT 25/1808]. 1823–1830: kérdi a doktor éntőlem, hogy emlékezem-e akkor mit ettem? Mondom: Én nem tudom, mert én nem tartok számot ahhoz, mikor mit eszem. No, azt mondja, akkor békát ett. Dehogy ettem, csak komázik velem [FogE 170].

kombinál 1. összesít, összegez; a totaliza/aduna; sumieren, zusammenfassen. 1704: A statusoknak^a pedig megparancsolák, hogy a generál parancsolatja szerint ma négy óra után a voxot adják bé írásban, minden ember. Már mi lesz holnap a kimenetele a szavazásnak, mikor kombinálják, Isten öfelsége tudja [WIN I, 133. — ^aAz ogy rendeeinek]. 1760: öszve szedék a' Notárius Voxokatis és találtaték, hogi én réam méne 27 vox, melyeket combinálván a' . . . Püspeki voxal^a, melyis volt 19, telék 46-ra, és . . . bé eskettetém és functiohoz kezdék [ArJk 52–3. — ^aTi. az ezt megelőző püspökválasztáson Arankára esett 19 szavazat].

2. egybevet; a confrunta; vergleichen. 1789: Ember vagy de Tovább is ugyan talpadon allo ember légy s lehez is anyival inkább ha az Gubernator ur ő Ejcxa Levélét el olvasod és az Baro Banffy Ferencz Ur biztatásával Combinálod [Bolya NK; IB gr. Toldi Zsigmond gr. I. Bethlen Sámuelhez]. 1811: az ítéletet a Documentumokkal Combinálván, egy tekintettel lássa által azt volt-e hellje miért appelláljan bizodalmoson instálván az Urat . . . méltóztassék . . . minden leveleket meg olvasni, az ítélettel Combinálni s arrol vélekedését adni, leheté azon Caussát részünkről úgy defendálni [Kv; Pk 3]. 1817: Combinálván a perceptumot az erogatummal, liquidáltatott a tavalyi bíró Fábján László 28 krajcárral, ezenkívül 16 Rft, azaz tizenhat Rft maradtott a cassában [Bodos Hsz; RSzF 303].

3. ~ja magát a. csatlakozik; a se alátura; sich anschließen. 1794: Minden Possessorok p(rae)tendálják, hogy Vass Sigmondné Ifiu aszszony látván azt, hogy a' Falu három egyenlő részre tartozik, tehát meg kívánnák valamellyikhez magát vagy combinalja, és arrol mutassan, vagy pediglen ha semmit nem mutat, mint Falu köz földje fel osztassek [M.bagó AF; DobLev. IV/739. 5b]. — b. kb. vhoval adja magát; a se uni; sich irgendwohin geben. 1823–1830: Ennek a most említett Sándorfi József fia volt, s bejött Erdélybe, hogy magát kombinálja a kibédi Sándor nemzetséggel [FogE 126].

kombináltatik egybevetetik; a fi confruntat; verglichen werden. 1775/1802: ezen Inquisitoriakbeli Tanu-nak fassioi combináltatván s comportáltatván az oculatio alkalmazosságával adjuralt ezen Falukbeli Lakosaknak, és resz szerént ezen Falusiaknak Relatioival observáltatott^a [BSz; JHb LXVII/3. 126. — ^aKöv. az észrevétel]. 1819: meg vizsgálván a' közelebb el mult 1817 és 1818dik Esztendőkbéli számadások, 's azok az előbbeni két Esztendőkre való számadásokkal kombináltatván . . . helyben hagyatott [Kv; FésCJk 25].

kombusta tűzkárosult személy; sinistrat de pe urma unui incendiu; Brand/Feuergeschädigte(r). 1614: Teczet orzagul hogi Publicum Aerariumot Institualiunk, meljben minden vr, es Nemes Ember eő Maga, nem az Iobbagi, minden ado fizeteo kapuiatol ket ket forintot adion. Az melj keritet es Mezeo varosok Rauason ninczenek, azok Capitatum huz huz penzt adgianak, az Combustakon kuwuwl [Ks 87 ogy-i végzés].

komédia 1. színjáték, színelőadás; spectacol de teatru; Schauspiel. 1697: Voltunk az komédiab(an), kit is az felséges császárné Sz(ent) Leopold octavájára csináltato(t). Olaszul volt az actjo, mind ének(k)el mondot(t)ák. Igen fenyves frecventia volt és mil(l)iókba tölt az sok gyémántos öltözet, volt l(e)ghaláb(b) 200 válogat(t) (!) dáma sok fejedel(me)k, hercegek, grófok etc. [AIN 148]. 1724: A Fiאים hinak Kolosvárra Comediába [Altörja Hsz; A Flait 2 Apor Péterné Kálnoki Borbála férjéhez]. 1736: egyszer az urak Kolosvárra gyűlvén, az páterek comoediát csináltak, és annak irigyvel hogy az theatrumot oda csinálják, csináltak egy szint zsendely alá az udvaron, köröskörül az kert mellyéke mellé pedig árnyékcokskákat csináltak. Hogy az comoediának vége lett, az kik máshuvá el nem fértenek, azon szín és árnyékcokskák alá állottanak az szegény catholicusok, ugy nem sütötte az nap, és nem verte az esső őket [MetTr 426]. 1789: Comedia 2 versen 2/41 [WLt Cserei Heléna jk 31a]. 1804: 8 orakor Komédiába mentünk [Dés; KMN 9]. 1805/1808: Szentmarjai Iuliánára tett költségeim .. egy Comediába és 2. bálba menetelre adtam rft 1 x. 12 [RLt]. — L. még FogE 104–5, 172, 247, 266; RettE 385.

Szk: ~ látni. 1594: 16. Februar(y) .. Biro vram Scholaba comedia latni hogi menth adatoth az Deakoknak eo kegme f l [Kv; Szám. 6/VI. 8] * ~ nézni. 1705: Magyarokul ma komédianézni valánk felesen [WIN 1, 445] * ~t csinál színelőadást rendez. 1736: az páterek comoediát csináltak [MetTr 426]. — A teljesebb szö. előbb] * lovas ~ ? 1830: a' lovas és a' magyar comédia foly — Ionásnál minden héten Concert van | A téatrum foly a' lovas komediais tavaszig itt lesznek [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez] * magyar ~ → lovas ~.

2. színdarab; piesá de teatru; Theater/Bühnenstück. 1778: Ez az comoedia ki van adva nyomtatásban s ide tettem ezen írásom közt. Ha megmaradhat, megláthatja a posteritas, miből állott [RettE 386]. 1794: egy Comedia le írása 3 — [WLt Cserei Heléna jk 3].

3. vígjáték; comedie; Lustspiel, Komödie. 1823–1830: Utoljára eljön a nyári examen 1794-ben, amelynek végződésével egy komédia és egy tragédia játszottatott a kollégiumba, mind a kettőben fehérnépi főszemélyt játszottam, a tragédiának direktora is voltam [FogE 115. — ^aA mv-i ref. kollégiumban].

4. mutatványos előadás; spectacol cu numere de circ/distractive; Gauklerspiel/vorstellung. 1671: Látam macska és Ember majmot mellyet fel öltöztetvén, meg tánczoltattak, kötelen jártattak, lte(m) ött labu kost, borjut ... Latta(m) csudalatos comediát, alakokkal mellyet jádzattattak, és azoknak tánczát, hallotta(m) morgásokat, szollásokat [PatN 50a]. 1724: az Jesuitaknal tegnap szep Comedia volt, bizony csudára méltó, edgy negy esztendő kis gyermek, miket nem vitt véghez, ugy hogy az ki nem látta nem hiszem el hitethes-

se' magával [ApLt 2 Apor Péter feleségéhez Nsz-ből]. 1806: fél a 7re komédiab(a) mentünk hől (!) egy Pohl Antal nevű Cséh kezelen ember a Lábaival figurákat mesterségeket mutatott [Dés; KMN 178]. 1823–1830: a' Kalitzkába tétel így esett: hogy volt a Theatrumra (!) egy nagy Madár Kalitka, a' Férfiu hasra feküve, a' fejét a' kalitkában be dugta, az Halgatok felé fordulva, onnan fejét fel tartva, meresztette Szemeit. — Vége lett a' Komédiának, 's magunkat le katzagva fekünni mentünk [FogEK 267]. — L. még RettE 385.

5. csúfság; bátaie joc; Scheußlichkeit, Schmach. 1669: Az odaki való írást látom. Én úgy hiszem, hogy bizony Erdélylél sem akarnak valósággal tractálni, (erre czéloz ennek az rossz postának lassúsága), annál inkább hogy Erdélynek ad 14. Magyarországnak oly közel hozzá termináltak, ki is merő csúfság; hiszen egy jó lónak megvételére is kellene annyi időt hagyni. Én úgy látom, vagy az magyarok fatális órájak közel van, vagy Isten azt az német nemzetet nemsokára megbünteti, mert éppen comédia az dolgok [TML IV, 455 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

6. ? tűzijáték; foc de artificii; Feuerwerk. 1806: phosphorussal és lövépporral komédiát tsinaltunk [Dés, KMN 196].

komédiabeli vígjátéki; de comedie; Lustspiel. 1710 k.: Mintegy komédia- vagy tragédiabeli theatrumon vagy scenában írja le őket [BÖn. 420].

komédiafordítás színdarab-fordítás; traducerea pieselor de teatru; Schauspiel/Theaterstückübersetzung. 1823–1830: Minthogy pedig azon időben a komédiafordítás és -játszás erősen módiba jött volt, írtam volt neki, hogy küldene nekem vagy egyet Bécsből, szépet, hogy fordítanám magyarra [FogE 127].

komédiaház 1. színház; teatru; Theater. 1822: Szarvadi Farkas Ur .. egy bilétet a Kolosvári Komedia háznál százszoris használni nem szégyenli, hol észre vétetvén hamissága ki-üzettetett [KLev. Gergelyfi Bénéámin (28) kibédi ns vall.]. 1823–1830: A fennebb említett két nagy bibliotékákon kívül vagyon még négy kisebb Vagyon meglehetősen komédiaház a Randstädter Thornál, melyben négyrendbeli emeletű galériák vagynak [FogE 197. — ^aLipsiában (Lipcseben) 1796 tájt].

2. operaház; operá, teatru de operá; Opernhaus, Oper. 1823–1830: A táncolóhely volt a komédiaház (Opernhaus)^a, igen nagy és hosszú épület, a pádimentoma gyengén menedékes és polirt munka, melyen könnyen megcsikomodhatik az ember [i.h. 248. — ^aA németországi Kasselben 1796 tájt].

komédiajátszás 1. színjátszás; artă dramatică; Schauspielkunst. 1823–1830: Ezután úgy szokásba jött volt a komédiajátszás^a, hogy esztendőben háromszornégyyszer is játszottak, én mindenkor fehérnépi főszemélyt játszottam | Tartott pedig ez a komédiajátszás addig, míg a Nemzeti Játszóársaság Magyarországon s Erdélybe is felállott [FogE 105–6. — ^aA mv-i ref. kollégiumban]. — L. még i.h. 127.

2. (bűvész)mutatvány; scamatorie, jonglerie; Gaukelwerk, Gaukelei. 1694: 20, 21, 22^a Sokadalom celebráltott. Itt láttam csudalatos comediajátszások-

kat, mesterséges ugrándozásokat. Egy lovat, ki nagy magameghajtásával a környüllálló seregnek complementomot tölt. Az órát a lábával megjelentette. A rossz pénzt a jótól megismerte ... Láttam egy kutyát is, ki a két hátulsó lábára állván, a hegedülésre táncolt, mint az ember [Kv; KvE 231–2 VBGy. — ^aMájusban].

komédiajátszó színész; actor; Schauspieler. 1711: Onnan ... Bécsben a maga residentiájában jöve ... ahol is József császár udvarát egészen reformálá, a minisztereket amoveálá ... a musikásokat, számtalan vadászokat, sok comedijátszókat, kikben Josefus császár igen gyönyörködött azoknak mind búcsút ada [CsH 462].

komédianézés színelőadás-látogatás; vizionarea spectacolului de teatru; Schauspielbesuch. 1711: Az egész napot így tölti, neki kártya, kocka, musika, vadász, comoeidianézés, egyéb haszontalanság nem kell [CsH 463]. 1805: utannunk küldötték hogy menyünk le a komédia nézésre, fél a 6ra le mentünk, és ott játszottunk míg a komédia el kezdődött 7kor és 8zig tartott [Dés; KMN 101].

komédiás I. mn kb. csúfot üző; de batjocorire; mit jm Spott treibend. 1677: én Kegyelmednek mindenkor igaz szolgálja voltam s vagyok most is, ha tovább is már jó ideje velem kezdett játék forma comoediás actusival el nem idegenít [TML VII, 528 Teleki Mihály Thököly Imréhez].

II. fn 1. színész; actor; Schauspieler. 1705: Beszélék, hogy Forgáchék olyanok, mint a comediasok, mi olyanok vagyunk, mint annak nézői, csak nézünk kell mindaddig, míg a segítség eljő, akkor osztán mi is játszunk [WIN I, 479]. 1800: Gautieur Friedrich August, Komoeidiás, nagyotska személy [DLt nyomt. kl]. 1821: 'A Komediások(na)k 2 1/2 kupa Aszszu szőlő Bor [Déva; Ks 105.117].

2. mutatványos; comediant, actor de bilci; Schauspieler, Gaukler. 1778: Míg Kolozsvárt voltam, valami comoediában voltam ... bizony sok szép dolgokat producált a comoediás [RettE 385]. 1846: később egy komédiás érkezvén a' piatzra az ottan producálta magát | alottunk az uttzán magát producalo komediást nézni | midőn a' kérdés nap délutánnyán az uttzán egy Comedias producaltta magát ki állattam én is azt nézni | a' Comedianak ottan vége lévén jöttünk fellyebb a Comediás után [Dés; DLt 530/1847].

Szk: ~ nézni. 1846: Virág Laszlo is fel jöven a' Comedias nézni [Dés; DLt 530/1847].

komédiáskodik színéskedik, színésként működik; a practica profesia de actor, a fi actor; (als) Schauspieler (tätig) sein/wirken. 1823–1830: a komédiajátszás felszabadult ... én^a kisasszony személyt játszottam Unalmas volt a sok hajfodorítás ... az öltözet maga is ... Azért későbbre erőszakkal sem vehettek reá, hogy komédiáskodjam, mert untam is, szügyeltem is [FogE 105–6. — ^aFogarasi Sámuel a mv-i ref. kollégiumban].

komédiássüveg 1714: Vörös Posztóból valo Comediás Süveg közönséges nyest béléssel fl. Hung. 4 [AH 24].

komédiázik tréfálkozik; a glumi, a face glume; spaßen, scherzen. 1733: Egj Hintoba bé fognak hat, és nyolcz lovat, a menyli lo anyi kottyist (!) ültetnek fel, azok mind egyszersmind riaszkodnak, így Comediaznak [Harasztos TA; Ks 99 Üdösb Orbán Elek lev.].

komédiázó színész; actor; Schauspieler | mutatványos; comediant, actor de bilci; Gaukler, Schausteller. 1710 k.: Becsültetnek a tudósok az ő tudósságokért; orvosok, borbélyok s több affélék a nyavalyák ellen való segítségért ... az orátorok ékesenszólásokért, a poéták versekért; komédiázók abban való mesterségekért [BÖn. 415]. 1769: Farsangi időben a kortsomárosok a kik Tractirok a közönséges tantzolt egy N forintot. A Komediazok és kötelen tantzolozok minden héten egy egy forintot fizessenek [UrszL XIII. 97].

komesz gróf; conte; Graf. 1699: Az méltóságos úrnak, Tekintetes Széki Teleki Mihály uramnak ő kegyelmének, Máramaros és Tordavármegyéknek főispánjának, Kővári főkapitánynak ... Sz. Péter, Sorostély örökös urának és Kercsesori, Felső Árpás comessének, nekem legkedvesebb komám uramnak ő kegyelmének [TML IV, 627 Nalácz István Teleki Mihályhoz intézett levelének címzése].

komisz¹ 1. gyatra, rissz-rossz; prost, lipsit de valoare; schäbig, dürrtig. 1795: Komiz gyertya tarto 2 [Déva; Ks 108 Vegyes ir.]. 1805: Két Komisz Ágy Fa [Szamosfva K; BLt 9] | vitt-el ... egy avadag elszakadozott Komiz Kitlit [DLt nyomt. kl]. 1815: egy comis fel kötő sorkantyu [DLt 862 ua.]. 1820: Egy komisz pléh Gyertya tarto és egy Koppanto [EMLt]. 1823: ket bajonétes Komisz fegyver Spadejaival [BK Inv.].

2. durva; dur, aspru; grob. 1812: Két Kék Új 'Sebbeli Komisz keszkenő [M.gyerőmonostor K; KCsl 11].

3. átv hitvány, rossz; ordinar; wertlos, schlecht. 1823: a' mint Csernátóni Samuelnek egy olyan Telkén a' hol minden Ember jár keresztül ment Csernatonai Sámuel Ur el kergette teremtetette Komiz Kurvának, s mindenféleképpen össze motskoltá [Radnótfája MT; TLt Praes. ir. 65/827-hez Vadadi Filep Borbára (40) özv. vall.]. 1882: Nyomatott dokumentumok bizonyítják, hogy e nagy darab földön nincs komiszabb felolvasó nálmánál [PLev. 97 Petelei István Márki Sándorhoz]. — L. még i.h. 76.

4. rosszindulatú; răuvoitor, răutăcios; bössartig, gehässig. 1879: Ha valamelyik következő számában valamit írna, azt elküldöm neked. Légy nyugodt! Rosszul ismered Tolnait, ha azt véled, hogy csak egy szúrás is adna neked. Csinál ő sok otrombaságot — de nem komisz [i.h. 61–2 Petelei István Jakab Ödönhöz].

komisz² főlovászmester; intendent general al grajdurilor; Oberstallmeister. 1594: A portára mentenek vele az boerokban ... Ztroia Budzesc, Floreiszk Radul, ki comisz, azaz főlovászmestere volt Alexandernek^a [Monfr. XXX, 93 Szamosközy István. — ^aAlexandru cel Rău 1592–1593-ban havaselvei vajda].

komizság pimaszság; impertinență, obrăznicie; Unverschämtheit, Dreistigkeit. 1879: Az ügy, melynek befejezésére vártam ... abból áll, hogy kihívtam Sándor

Kálmánt . Az a komisszág, hogy ő a Tercsi nevét bele meri vonni az én dologomba, felbőszített [PLev. 43 Petelei István Jakab Ödönhoz].

komisszáriátus biztosí hivatal; comisariat; Kommissariat. 1691: Mint hogy penigh ez szoros üdőben szorgalmatos gondviselés kévántatik, eo Kgle jo maga alkalmaztatásával igaz Hazafiságát tapasztaltassa, az naponként folyó dolgok difficultások, és egyéb occurentiák valóságáról az Commissariatustis tudositván, hogy ha miib(en) kévántatni fogh az eo kglk successorávalis magát és hivatalyátis segejthesse [Kv; Törzs Instr.]. 1701: (Az adó) felszedéseib(en) Kglk ugj Serenkedgiek . . . , hogi mihellyt az Commissariatustis Diszpozitioját vézi administralhassa [UzslT IX. 7. 27 gub.]. 1719: Generál Livingston Illustritassa (!) Regimentye remonstrálván még restáló bizonyos Summa penzét, és a' miatt a' Militiának meg Szükült voltát, applacidalta a Gubernium, hogy ex Suspensis, vagy Kész pénzt, vagy bizonyos fel vehető assignatiót adjgon a' Commissariatustis [Ks 83 gub.]. 1749: Mostan Bécsben lévő Deputationak Diurnumáról ment az Nemes Széknek az Gubernium, és Commissariatustis Dispositioja, és hogy aztat incassalni ügyekezze, már praemoueataltott [ApLt 2 gub.]. — L. még RettE 231, 291.

komisszárius 1. császári v. fejedelmi megbízott; comisar imperial sau princiar; kaiserlicher od. fürstlicher Commissar. 1552: Zylay Fferench eztys kiannya mytulw^{ck}, hogh Királnak ligw^{nk} hyttessek, es hogh az minth w^e irattya az hyth leueleth my az leuele kezsw^{nk} irassath es pechetw^{nk}eth vessw^{ck}, es hogh az hith az commissariossok ellwth ligen [Torda; LevT I, 94 Bank Pal, Peter prokolab, Chakor Ferench Batori Andrass erdélyi vajdához. — ^aOlvasati v. sajtóhiba mytulw^{nk} h.]. 1591: Ertuin az vrunk Commissariuss az sowagoknak eo Magok Referalasabul hogy Semmi Mogyok Ninchen az Teoruini dolganak Igazgatasaban eo Naga aggyon Annuntiat arra hogy chyak desy bironak legyen arra Iurisditioya (!) [Dés; DLt 233]. 1598: Bartholomeüs dactor Csaszar Commissariussnak az Egike [Kv; Szám. 7/XVIII. 27 Th. Masass sp kezével]. 1599: Vrnk Commissariossa Marton Deak megien Sze(n)peterre [Kv; i.h. 8/XIII. 58 Szabó András sp kezével]. 1600: három zaz forintot eo kgmek^a Bogathy vrannak vgmínth az Vayda fy mellet valo Commissariussnak attanak [Kv; i.h. 9/VIII. 10a. — ^aA városi tanács tagjai]. 1605: parancsoljuk kegyelmeteknek, hogy mind ez feljül megírt dolgoknak eligazításában Petky János és Szuhay Gáspár uramékat mitőlünk rendeltetett commissariussoknak esmervén, szavoknak mindenben engedelmes legyen . . . valamit mi szónkkal az közönséges haza javának (!) kegyelmeteknek eleiben adnak, ahoz tartásokat mindenkor magatokat [Barabás, SzO 356 fej.]. 1650: akkori fejedelmünk Commissariussokat bocziatua(n) az helisegre, minket felirtanak akkori Commissariussok sine Contradictione zaszlo ala [UzslT 8/64. 74d]. 1653: Borsos Tamás bátyámat | a cancellariussal Kovácsóczy Istvánnal die 2 marty küldé el Bethlen Gábor a német császár commissariussaihoz a tractára Galgócsra [ETA I, 122 NSz]. 1657: az vajda . . . főbojérát feles magával küldvén előmben commissariussul, kik Jászvásárig igen nagy provisióval vittenek [KemÖn. 297]. — L. még

KemÖn. 82, 144, 147–8, 153, 157, 278; SKr 318; TML I, 360–1, VI, 15, VIII, 33.

Szk: *határigazító* ~. 1664: Az fejedelem követjét igen várja az vezér, meg akarván érteni, mi kívánsága leszen az országnak, az után bocsátja az határ igazító commissariust; el is küldi ő nagysága nem sokára [TML III, 316 Nalácz István Teleki Mihályhoz] * *provinciális* ~. 1704: holnap Török Zsigmond uramat elküldenék provinciális commissariussnak, hanem írta a generál baron Tige-nek^a hogy véle correspondéaljon [WIN, I, 295. — ^aCsászári ezredes]. 1763: (Bethlen Miklós) provinciális commissarius, actualis intimus consiliarius, Fogaras földje főkapitánya [RettE 149]. — L. még i.h. 269.

2. kormányzati, városi, vármegyei v. széki biztos; comisar al guvernului/oraşului/judeţului/scaunului; Regierungs/städtischer/Kreis- od. Stuhlkommissar. 1588: eo kgme Biro vram, Mennel hamareb lehet hozasson ez Commissariussokra Parancholatot, hogy Mennyenek Nemetibe Mert az Commissariussok chak az Mandatumot varnak es az occasiot, ottan hozza Niulnak [Kv; TanJk I/1. 84]. 1605: az bizonsagot még vallattuk es Relatoriaban peczet alat Maros Zerdaba uittwk az Co(m)missarius Vrak elejbe [UzslT 19/51]. 1677: A' Partiumbéli Vármegyék-is . . . bizonyos Commissariussok által, dézmájok dolgából arenda fizetésre rendeltessenek . . . mellyeknek meg-vizsgálására az Országnak Gyűlése nélkül-is vigore praesentis articuli Commissariussokat exmittálhassanak [AC 75]. 1702: (A) Commissariussok . . . magok v(á)r(me)gjeiből és Székiből valo munkásokat össze gyűjtve és vélek egjütt . . . járjanak [UzslT IX. 77. 44 gub.]. 1765: Tóth vradgyai Kornis Gábor Uram . . . tavally Fő Biroságra promoveáltaték . . . nem mindenkor egy Commissariust küldött a katonákkal hanem variálta a Commissariussokat, ugy hallottam pedig hogy ingyen nem igen szokta volt a Commissariussokat surrogálni [Sárd AF; Eszt-Mk Vall. 47]. 1769: ha holl egj Háznál . . . többen is le betegednenek, az illyen történetekb(en) az közelebb találatthato Dullonak vagi Commissariussnak tóstent a Falus Birak es Eskutte meg jelenteni, el ne mulassák [UzslT XIII. 97]. 1770: a Ttes Ne(me)s Vár megye Táblájától exmittált Commissarius vrak, az ide valo Királyfalvi Malmot meg nézték [Királyfa KK; JHb LXVII/104]. 1830: Kováts Sándor mpa Nemes Torda v(á)r(me)gye M Bogathy Járása R Co(mmi)ssariussa [Nagyikland TA; TLt Közig.ir. 1748]. 1832: A' Felsőges K: I: Tanács által kirendelt Comisarius Urakkal . . . és . . . a' Föld mérő urakkal edgyütt Bögöznek Zetelakával per alatt lévő Havasbéli Differentialis helyin kilentz napig ültünk [Bögöz U; IB. Nagy Márton ub vall.]. — L. még CC 51; RettE 365, 426; TML III, 349, V, 436; WIN I, 641, 657.

Szk: *divizor* ~ osztoztató biztos. 1771: Egy néhány napok alatt kellett volna minket Divisor Commissariussokat, interteneálni a Lugosi Résznek [Fejér m.; DobLev. II/428. 30a] * *élésajtó* ~. 1690 k.: midőn a Hommobiens (!) Fejedelem(ne)k edgy Companiaja le szállott volna Gerlara, sem Buza, sem Liszt, sem Bor nem leven, irtam s kertem élés hajtó Commissarius Uramakat, hogj odais Élést hajtassanak | az Élés hajtó Commissariussok edgy veka Buzat, edgy Hordo Bort, sem edgy veka Zabott nem küldöttek [Utl] * *exekútor* ~ végrehajtó biztos. 1765: némellykor két executor katonát,

némelykor hármat, néha negyet, ötött sőt néha még hatot is Exmittált edgyütt az helységrek egy egy Executor Commissariussal [Borbánd AF; Eszt-Mk Vall. 154] | Hogy az Executionnak kegyetlenségét könnyebbíthessük, az Executor Commissariusnak discretizáltunk száma nélkül, vgy mint pénzt, két, három máriást egy egy napi előbb mozdulásokért igen sokszor adtunk . süvegnek való drága Bárány börtis Discretioban, vaját, s egyebet vont tsált tollunk [Szeszcsor H; i.h. 256] * *kárbecsülő* ~ *kárbecslő*, 1785: senki a meg lett károkra (: a szegény károsokon kívül :) nem hajt, párt fogonk egy felől se jó tsak mondják hogy kár ki kereső s betsüllő com(m)issáriusok jönnek, de még se érkeznek [BK. Bara Ferenc lev.] * *konfrontátor* ~ kb. adókiadó-ellenőrző biztos. 1765: Confrontator Commissarius uraimék ezeket szóval nem kérték, de vgy viselték eő kegyelmekis magokat, hogy a bolondis által látta volna, hogy ajándékokt kívánnak [Szeszcsor H; Eszt-Mk Vall. 257]. 1781: az adót iro, vagy Confrontator Commissariusok Midőn az Adámosi adozo Nepnek Adóját felírták . . . igen durván, mintha részegek lettek volna, szörnyű káromkadásokkal és szitkokkal aggreidiáltak, külön, külön a népet? [Adámos KK; Pk 7] * *magazinális/magazini* ~ raktárnok. 1688: Volt rettenetes bajom az németekkel, mivel az m(agazini) commissariusok az borok felé sem jöttek, nem volt semmi dependentiájok az magyar commissariusoktól; az prófont-mesterek, forierek, köznémetek kóstolták, itták szörnyen [SzZs 515]. 1717: Oláh Bogáti ember volt a Magazinális Commissarius. ide tegnap hozta a czédulát. Bocsdárdra 20 kőből az magazinális buza. melyből az Ur részire szakad huszon hetedfel veka [Búzabocsdárd AF; BfR] * *okulátor* ~ szemlét végző biztos. 1764: Meghivattattam ezen Tekintetes Magistratus eleiben, itten impetralando oculátor 's Reambulator Commissariusak exmissiojak végett beadando Memorialisnak meghalgtatására [Torda; TJkT V. 231]. 1795: eő Nsagának ellenire nintsen sőt akarja hogy erre rendelő oculator Commissarius vrak ki jöven oculálják, a Malomnak statusát, situát, viz eszkozeit, s gattyá alapottyát [Adámos KK; JHb XIX/49] * *osztóztató* ~. 1594: Hogy ez el mult nyaron az keőztwk valo osztóztorkort az az mely Zaz fntot iteltek volt az vrúnk Eő Ngatol keőztwnk valo osztóztatasra bochtattott Commissariusok^a azt az Zaz fntot az en Sogorom More Sigmond ennekem meg atta es teriteőtte az osztóztato Commissarius vrainknak iteleket zerint [Abrudbánya AF; Törzs. — ^aKöv. a nevek fels.] * *stációbéli/stacionális* ~ kb. a helyőrség polgári biztosa. 1691: Azon Statióbéli Commissariusok által informáltván az Victuálékébli fogatkozásokrol az Administráns Tisztet és Commissariusokat szoros keményseggel és érdemlő büntetéssel kényszerítte az azon statiób(an) rendelt minden féle elésnek idejen korán valo administraltatasara [KV; Törzs Militia-főinsp-i ut.]. 1737: Egy Onodi Mihály nevű nemes ember az el mult télen az ott inquantizált Militia mellett Stationális Com(m)issarius(nak) subordináltott volt [Vh; Ks 83]. 1783: a Torotzkai Birák magokat opponálván . . . administralni tellyességgel nem akarják^a. Mely(ne)k hijjánosságáért a stationális Commissarius Medve Vramtol szüntelen Zaklattatom [Torda; TLev. 15/6 Nagy István processualis sz(olga) Biro kezével. — ^aA rájuk kirótt adót].

3. kb. hadbiztos; intendent militar; Militärintendant. 1657: Az ide előbb nevezett Páris Pál is . . . mintegy commissariusok vala az oláh hadaknak [KemÖn. 47]. 1705: engem behívatván az úr mondá, hogy ők a generállal . . . valakit akarnának az armada eleibe küldeni commissariusnak Havasalfölde felé, aki salagvárdákat osztogattatna és az ország javáról gondolkodnék és provideálna addig, amíg az úr a generállal együtt eleibe mennének az armadának [WIN I, 582].

4. kb. városi céhellénör/biztos; comisar de breaslă; städtischer Zunftkommissar/kontrolleur. 1813: a Czéh magának Czéh Mestert etzer is a Commissariusok hirek nélkül ne válasszon [Kv; FésCjk 83]. 1828: Junius 7én a Fazakas Czéhnek gyűlése tartatván, ottan délutánni 4 orakor mint azon Czéhnek Commissariususa magam is meg jelentem az holott is mind az előtt mind akkor minémű rendetlenségeket vettem észre, orvoslás végett a Tktes Mgtusnak a következendőkben bátorodom fel fedezni . . . Bányai Mózes mp Fazakas Czéh Commissariususa [Dés; DLt 581]. 1841: Ferentzi Jóseff mp. magistratualis assessor és céh commissariususa [Dés; DFaz. 40].

5. leánykérő vőfély; cavalier de onoare din partea mirelui; freierder/werbender Brautführer. 1675: September 13. Reggeli könyörges uta(n) kültém Miskolci Judith kerni T. Tolnai Istva(n) kedves sogor Uramat, es T. ormandi Istva(n) Uramat Kglmes Fejedelmünk Udvari Praedikatorat, eő Nagok mellettem irott levelével. Commissariusunk volt Vajna László Etek fogo Estve kéz fogasunkis lött [PatN 12b].

6. tréf komondor; dulău; Komondor. XVIII. sz. eleje: Ugy Szoktak mondani, a mely lonak csak egy lába Szál, magadnak már azt meg tarthad (!); ha kétt lába Szál baratodnak el adhatod; Az mely lonok három laba Szál, ad elenségednek bár: ha négy lábával Szál a fen meg irt Commissariusoknak való [JHb 17/10 lótarási ut.].

komisszáriusi 1. biztosi; de comisar; kommissarisch. 1710: Teleki Mihály maga kezdé Bethlen Miklóst jártatni, hogy tegye le ellene való nehézségét, s megbékélvén vele, álljon belé az ország résziről a komisszáriusi hivatalban^a [CsH 211. — ^a1688-ra von. feljegyzés]. 1797: az Hadi commissariusi hivatalt Ünnepe napokon-is . . . Kötelességemet folytatni meg nem szünöm [Szászkerked K; BálLt I].

2. a komisszáriust illető; folosit de comisar, referitor la comisar; den Kommissar betreffend. 1710: Fogarasban létünkben a császár bellicus commissariususa, Komornyik Pál odajöve, a militia quártélyá iránt való dispositióról hogy az urakkal tractáljon. Most a parasztember is jobban tudja azokat a komisszáriusi terminusokat, mint akkor magok a tanácsurak, mikor Komornyik Pál írásban adná, mennyi orális, mennyi equilis, mennyi vacáns portió kívántatik [CsH 211].

komisszáriuskodik biztosi tisztségben működik; a funcționa ca comisar; als Kommissar tätig sein. 1657: tizenöt esztendőben járó koromban hadtam el az scholát . . . Egykor fejevári pestis miatt hazavivén, circiter fertály esztendeig vacáltam, mászor betegségem miatt; s azonban az atyám székelységre commissariuskodván, akkor is mulattam el fertály esztendőt [KemÖn. 37]. 1689: mikor . . . Petrityevit Horvat Miklos Uram . . . az

Szász Medgyesen quártelyozo Német Császár eo Felsője vitézi mellett Commissáriuskodnék ... rá ment [Káposztássztmiklós MT; SLt AF. 19]. 1702: A die Augusti Török Sigmond Attyánkfia Commissáriuskodgék, usq(ue) ad 15. Septembr(is), akkor Jánosfalvi Janos Attyánkfia 15. 7bris bé álván, usq(ue) ad 15 8bris continuuskodgék, és ismét váltta ki Török Sigmond Attyánkfia, s continuálkodgék egy holnapig, et sic per consequens folytassák hivatallyokat egj egj holnapig, és vgj váltásák ki egimást [UszLt IX. 77. 47 gub.]. 1791: János ... a' Szilágyba Házasodott, ott Commissariuskodott mind addig mig a' Hadakozásnak vége lett [Kv; BetLt I id. Bálint János lev.].

komisszáriusság 1. biztosi/komisszáriusi tisztség; funcia de comisar; Amt/Würde des Kommissars. 1595: Czakor Peter (: miért hogy Stephanus Cassouius ő fge Papy Colicaban igen el nehezedeek :) az Com(m)isszáriusságot ide hagyja [Kv; Szám. 6/XVIIa. 54 ifj. Hel-tai Gáspár sp kezével]. 1665: Ha szintén egyik sem érkezik is el az commissarius urak közzül, Kegyelmed igyekezze Szamosújvárból kivitetni késedelem nélkül az németeket, mely hogy meg lehessen, csak titkoson más deák levelet írasson urunk az commissariusnak, az Kegyelmed nevét inserálván bele az commissariusságra [TML III, 408 Bethlen János Teleki Mihályhoz]. 1765: Okos Trifuj ... egy Roka bőrt adott volt Kornis Gábor Uramnak az Executorságért, s ugy consequalták volna mind ketten a Commissariusságot, s Executorságot [Sárd AF; Eszt-Mk Vall. 48]. 1778: Ab Anno 1764 Rectificator Commissariusságot viseltem, és mostis azon hivatalban vagyok [Telegi-Bacon Hsz; Borb. II. T. Bacsoni Boda Márton nyil.]. 1821: a Stationalis Commissariusság éppen az a Hivatal, amelyben való vissza élés, az adofo köz népek naponkéntis felettébb Szemben tűnő tereh [Szászrégen; TLt Praes.ir. 65/827-hez gr. Bethlen Imre főispán aláírásával].

2. biztosi/komisszáriusi fennhatóság; autoritate de comisar; kommissarische Obergewalt. 1688: ezeket hatalmasul az Kovats Istvan Comissariussaga alatt levo Nemetek tselekedtek [Kv; UtI]. 1769: A Mts K. Gubernium többszöri kemény Commissioja szerént az Utak meg csináltatását itten Nemes Székünkben kegyl(te)k Commissariussága alá tettük volt [UszLt XIII. 97].

3. biztosi/komisszáriusi tisztségviselés ideje; timpul cît un comisar se află în funcție; Amtsperiode als Kommissar. 1792: melj limitatio volt a Titt. Sebesi Miklos, Pálfi Dénes, és Pakut Sigmond Urak Commisariusságok alatt [Usz; Borb. II Agillis Stephanus Pásint ex M.Sáod (47) vall.].

4. komisszáriuskodás; îndeplinirea funcției de comisar; Tätigkeit als Kommissar. 1710 k.: az egész bibliát ifjantan minden esztendőben egyszer általolvastam ... sem út, sem vadászat, sem tábor azt el nem bontotta, hanem osztán a német üdöbéli sok deputatio, commissariusság, tanács és egyéb szörnyű gond és elvonattatások [BÖn. 505].

komisszárius-társ biztostárs; camaradul unui comisar cu funcție identică; Kommissargefährte/genosse. 1662: Kassa városának az hét vármegyékkel ... a fejedelme birodalma s keze alá való engedtetése ... Törös János s a több commissárius társai által nagy solennitással végbenment vala [SKr 286].

komisszió 1. parancsolat; poruncă; Verordnung, Befehl. 1570: Kalmar Janos ... Megh emlekezette az Byrakat rolla hogy Eö erthe eleb teorwenybe, Thorozkai gergelt az 18 forintrol, es ... az Byrak Commissioiabol wötte Kalmar Janos az ö tyzen nyoltz forintyat mint torwenybe el erteth [Kv; Tjk III/2. 145]. 1665: Az melj Ilosva^a nevü falut kgd bir ... Fiscalis Joszagh . parantsollyuk Kglđ(ne)k, ez Commissionkat vévén producallya mingiart igasságát és Ahoz valo jussat Fejervari Captalanok elöt [WassLt fej. — ^aSzD]. 1671: Ugi adatik ertesünkre Dés es Sibó közot valo Szinnje^a nevü Faluhoz Radak Laszlo defectussan mas verek nem találkoznak minekokaert poroncsolljuk keglsen azon Radak Laszlo defectussan Publicaltatni az orszagnak arrol valo constitutioja szerent el ne mulassa hova hamaréb hűséged Comissionkott vevén [BLt 9 a fej. Szentiváni Sámuel fisc. dir-hoz. — ^aSzD]. 1697: Commissionkat vévén, ejjel nappal az Szekereket p(rom)ovállják Szász városhoz [UszLt IX. 76. 32 gub.]. 1709: Az eö Felsője Militiaja számára kívántato Bor pénznek potlására bizonyos summa Ezer forintokat kelletvén repartialnunk; ezen summából háromlott Kolosvár várossára Rf. 100 vevén azért Co(m)misionkat minden késedelemnélkül eze(n) 100 Rénens forintokat kglték igasságosan subrepartiallja [Kv; KvLt I/197b]. 1763: attan talállám az Mgos Regium Gubernium igen kemény Camisioját [Kóród KK; Ks CII. 18 Szarka József tt lev.]. 1782: Mlgs Groff Uram eö Ngátol nints parantsolatam, azért nem bátorkadom mert méltán réam harinhatni Commissio nélkült ha tselekednem [Baca SzD; GyL. Molnár György lev.].

Szk: királyi ~. 1785: A királyi Com(m)issionak eddig semmi jo gyümöltse nem láttatik [BK. Bara Ferenc lev.].

2. rendelet, utasítás; dispoziție; Anordnung, Order. 1599: Jlien dologbul ideztettem megh Kerezthuri Christoph vramat eo kegmít ... Commissiora [Dés; Eszt-Mk]. 1607: Hozak mi nekunk kapitan vram az Keced commiss(io)jat meljben poronczli Kegd mi nekunk^a ... hogj el menneonk ... es az kiket mi elonkbe hinan azoknak ... vallasokot be venneók [BLt 3. — ^aKöv. a nevek fels.]. 1619: Mw Nylas Gaspar es Junck Andras hwttös ozto Bjrak leue(n) colosuath mentwnk az praefectus Filstich Leörincz Vram Commissioja zerént az Kwlseö Farkas vczaban lako Zabo Mihalj hazahoz a vegre hogy ... az Zabo Mihalj Aruaj keözött ... mj ezeknek Attjaj dualitassat varos teorueni zerint excidálnuk [Kv; RDL I. 107 Andr. Junck kezével]. 1675/1688 u.: Minden nevel nevezendő itt valo joszagomb(an) levő iövedelmeket ... szorgalmatosan fel ciraly, es az honnet mit be kel szolgaltatni, azt fel szedven, azokrol igaz registromot tarcz, igazan fel irasd, senkinek semmit Commission hirem s akaratom ellen, ne agy [Borb. I Petki János ut. csikcsicsai jb-birájához]. 1744: Hallottam ... Bölöni Szabo Mihálytol, hogy eok az elött valo Szék napján öszve eskütnének, hogy Semmiképpen a Connumeratiot ne ampectállják, mig vijab Commissiojok nem érkezik [Bölön Hsz; INyR Toko András (60) ns vall.]. 1796: Levelébe pedig azt irta vala hogy Natságod 4 kupa aszszu szölő Bort is igért de minthogy a Comisioba nem volt azt nem adhattam [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.]. 1817: minden obvenialando Proventus az Allodialis perceptor vagy város Gazdjá kezében menyen, ki is kevesebb

Summáig a' fő Biro, nevezetesebb Summáig pedig csak a' Magistratus Commissioja mellett erogálhat [Szu; UszLt VIII. 68]. 1837: itten küldök egy Commissiót olvasd meg mit tart [Tordátfva U; Pf Marton Ferenc lev.].

3. megbízás/hagyás; insárcinare, comision; Auftrag. 1599: az en zegeny Vramat Rhadak Andrasth az eo kegeme Christoff Vram Alparethi^a Jobbagy eó kegeme Christoff Vram Co(m)missioiabol eoltyk megh [Dés; Eszt-Mk. — ^aSzD]. 1604: mikor ... niresbe(n) valo kosarunkat marhanknak megh akartuk uolna nagitanj az Farkas lakj Attiankfiaj marhaioknak kosara feleoll rank wtenek, nemw gonozul teueo emberek egj Attiankfiaj Farczadj Czeriak Ferenczet le uerek, taglak vagdalak holt eleuenen hagiua(n) giano mellett azt mongiuk hogy Farkas laka falua Commissioiabol czelekettek raitunk [UszT 18/73–4]. 1621: Tanacz Commissiojabol az Mester also hazaba(n) akarua(n) wueg ablakokat Czinaltatni, az ramak reghy rozzak uoltak foldozgatta meg Aztalos Lukaczj [Kv; Szám. 15b/IV. 26]. 1638: az Becziwltetes Tanaczi Commissioiabol, es p(rae)fectus Henzler Benedek rendeseibeol, mentwnk, kwlseo szena uczaban, az vyhely Koczis Jánosné Jloná Azzoni Instantiáiára [Kv; RDL I. 114].

4. bizottság; comisie; Kommission, Ausschuß. 1702: De mikor szinte végső pusztulásunkra fel fegyverkeztenek volna ottan érkezett az Méltóságos Commissio, ki által az Isten szándékok meg gátolta és minket még meg tartott [Torockó; TLev. 4/2. 1b]. 1770: tavaly az Commissio itt való meg fordulaskor a' protestatio a Commissarius Urak előtt meg volt [Berekeresztúr MT; BetLt 7]. 1794: a' Tiszt. Papoknak Reflexioik is fel olvastatván, a' dolognak jó moddal való meg fontolása után helyesnek ítéltetett, hogy a' Consistorium által rendeltessék egy Commissio a Commissio készítene egy más Planumot ... A melynek is ki dolgozása a' Mlgos Fő Insp. Curátor b. Kemény Samuel Ur Praesidiuma alatt ^aAtyánkfiai ö Kgylmek rendeltetene [Kv; SRE 310–1. — ^aElőtte nyolc név fels.]. 1815: Kinyilatkoztatása a' Metakra nézve sem a' Mlg Commissio Törökődésének sem az Igazságnak meg nem felel [F.gezés AF; Told. 30]. 1818: a' Commissio Udvarhely Várossába több Curiákat állítat legyen meg, és nem tsak az azt biro, és abban lako nemesekeket tette minden tere hordozástól menté, hanem az ott Szállásolo kereskedőköt, kortsmárlokat, s másokot is [UszLt 8/68]. 1832: azt aki izgagát nem akar keresni áltol láthottya hogy a sok rendbeli Commissio oda ingyen ki nem ment [Görgény MT; Born. XVb.].

Szk: határozottatató ~. 1843: A Gergelyfai Határ osztoztato Commissio ítéletének meg hitelesített mássa [Szentbenedek AF; DobLev. V/1244].

5. kb. járandóság; retribucie in naturā; Gehalt, Bezüge. 1783: Árkoson comoraló egy ideig, de most újra desertált senior Szabó András gyalog katona, ugyan Árkoson lakó Göntz Mihály gyalog katonától in absentia, midőn sem maga, sem felesége odahaza nem volna, ellopta egy commissióból való mundurnadrágát és egy pár topánkáját [Árkos Hsz; RSzF 287].

Szk: kenyérbéli ~. 1818: A Tiszai Hojokázok Eszteni-dei Szolgálottyok egy Tereh Gabonának Fel huzása mivel a Dominiumnak nem terem annyi gabonája, hogy abból a Szolgáló Emberekre tenni kellető vagy Kenyérbéli Com(mis)sio ki tellyék [H; Ks 112 Vegyes ir.].

6. parancsnok; comandant; Befehlshaber, Kommandant. 1704: Olyan hír is jött, hogy ma is jött volna levél Bécsből ... Mondják, hogy írták volna, hogy a Commissiónak, úgymint gróf Seaunak egy tizenégy esztendő fia odafel megholt volna [WIn I, 296]. — L. még i.h. 511.

komisszionális szk-ban; in constructiō; in Wortkonstruktionen: ~ akta rendelet; ordin; kommissarische Verordnung. 1806: egy más szakaszos téka, melyben az 1791-től fogva való Currens Comissionális acták tartatnak usq(ue) 1793 [Szu; UszLt XII. 87] * ~ parancsolat 'ua.; idem' 1711: D: Sz: Martoni Balogh Sigmond Uramtól ... Gjöröffi Borbára Aszszony eó Naga aszt kerdetj hogj Erdély Fő Generalis Commendáns Staauvil (!) uram eó Excelentiaja Commissionalis Poronczolattyanak akare Engedelmeskedni avagy nem, es ... azon Bonumokban, intronmittallya, avagy intronmittaltattya [Kük.; Ks].

komisszióné parancsnokné; sojia comandantulii; Frau des Kommandanten. 1704: Ugyan holnap Borbála napja lévén ... maga Graven pedig a Comissionénál leszen ebéden, minthogy az is Borbála [WIn I, 297]. — L. még i.h. 84.

komisszió-szerzés megbízólevél-szerzés; obtinerea autorizatiiei; Verschaffung/Erwerbung von Ermächtigung. 1615/1616: ben vagon most az feiedelem Colosuarat az varosban, és ha kgmetek reggel vele be megyen, jo alkalmatossaga vagon az Soo felől az Com(mis)sio szerzesben [Kv; RDL I. 100 Em. Nagy Bikfaluiensis előbb kolozsi préd. Balázsfváról].

komisszus bűnös, vétkes; vinovat; schuldig, sündig. 1812: az allperesek Büntetés alá Jöhötnök é mint Comissusok, vagy nem? [M.bölkény MT; Born. G. XIII. 16].

komitás 1. tanterem; clasă, sală de lecții; Schulzimmer. 1584: Az eskolaba az eoreg Comytasba hogy Az fundamentomat hozzw dezkawal meg zezetek veottem 1100 Leczeget tezen f l d 56 Hozattam 4 zekker Agiagot hogy Az eskolaban az nagiob Comitasban az Kemenczet ... meg foldoztotak. attam(m) Zekeres Mihálnak teolle f — d.24 ... Esmeg az eskolaba az Comitasban a hol az gyermekek wnek Chinaltatam 18 Lantornat attam teolle f. l [Kv; Szám. 3/XV. 10–1].

2. 1653: 1604 esztendőben die 21 januarii Angalit-szűz napján a kastélyban laktunkban vittem haza az én feleségemet Rósás Ersébetet. Ott volt a menyegző a kisebbik comításban^a a ki barátok sütőháza volt régen, de ezután ott kintozták meg a foglyokat, a ki halálra való volt [ETA I, 92 NSz. — ^aA szöveggondozó Mikó Imre lapalji jegyzete: A székelyeknél ma (1854 k.) is comításnak mondatik minden olyas lakrész vagy hajlékocská, hol egy család vagy bár egyes lakó is megfér].

komitatus kíséret; insotjire; Begleitung. 1734: az Urfiak ... a Collegiumban voltak, aszt tudom hogj tisztességes Grofi asztaluk volt, és tisztességes szolgálai Comitatussal voltak az említett Urfiak [Kv; TKI Fr. Bányai (35) civ. vall.].

komitíva 1. kíséret; insojire; Begleitung, Geleit. 1657: (A kapitány) kísérésnek színe alatt négy lovas német rajterrel vezetete szinte Thessen nevű városig Slésiában, holott tanálám az fejedelemszönyt az véle lévő comitivával és magyar urakkal [KemÖn. 61]. 1662: Nagyari Benedek, a prédikátor . a várbéli prédikátorral, Kálai Andrással kocsiba fogatván, Barcsai Ákos látogatására és köszöntésére mennek, kiket Barcsai szívesen látott és fogadott . . . Kik midőn Adorjánig Barcsai udvarával, comitivájával jönnének . . . az prédikátorok az Barcsai udvarától hátramaradtak vala [SKr 567]. — L. még i.h. 151, 274.

2. kísérő (személy); insojitor; Begleiter. 1705: circiter harminc lovas német vala vélek comitivák [WIN I, 651]. — L. még i.h. 447.

komittál 1. (meg)parancsol, (el)rendel; a ordona; verorden. 1592: kybeol . . . Chyakany Balasne Commissiora keres, En azbol az En Iobagiomnak semmit ne(m) commitalta(m), de dato sed Non Concesso, ha zinte Committaltam volnais de az En Iobagiom az Eo Zenayat el nem hozta, hane(m) hozta az Eo maga zenayat el [UszT]. 1600: Az Teozelésreis eo kgmek viseltessenek gondott es minden fertalyokban leweo Capitanoknak kommittaliak hogy zorgalmatoson legyen az vigyazas [Kv; TanJk I/1. 375]. 1722: szükségesnek is itilte a Gubernium a Verebek fogyatása felől minden Vármegyekre és Székekre committalni . . . hogy minden Gazda ember 50. vereb főt tartozzek be adni [Ks 83 gub.]. 1744: a Mlgs Reg Gubernium a Miklosvár széki kösségtől sok izben molestaltatván . committalt volt Háromszék(ne)k, hogy a Szegénység ereje felett ne terheltessek, hanem igaz proportio szerint imponaltassek nekik az adoas [Hsz; INyR]. 1769: Committalluk kegyelmetek(ne)k . hogy . . . ide Ns Udvarhely széke szarvas Marhát bé bocsáttani nem szabad Mint hogy Isten Itéletéből a Marha dög el kezdet Nagyon Terjedni [UszLt XIII. 97]. 1780: committalt ő Felsőge arrolis, hogy a mely Jobbagyok Földes Urak(na)k parantsolattat nem fogadgyak es a Jobbagyi szolgálatot nem akarjak praestalni, a Tiszt Urak palczazással és tömleczezésselis adigalyak [Bözd-újfalú U; Pf]. 1828: A' mi sajnosabb azt se tudhatom mi módon informáltatott a Mlgs Ur, az Uj Plenipotentiarius Urnak miket Committalt légyen, hogy minden nap ujjabb ujjabb praetensiokkal mortificaltatom [Martonfva Hsz; BetLt I]. — L. még TML III, 543, IV, 249, V, 558; WIN I, 617.

2. elkövet (vmilyen tettét); a sávirsi/comite (un fapt); verüben. 1614: Darocj Janosnenak Karolyi Catha Aszszonak, azokert az vetkes czelekedetiert, hogy . . . hűtös Uran küvül egyebekkel adülteriomot committalt volt, Gr(ati)a és kegyelmi Levelünket adtuk volt [PLPr 1612–15 fej.]. 1672: Ugy láczik hogy Stenczel Andras Viski Pállal valo dolgaban az Kőmali szőlő véget vér arulast committált, azert . . . Az Actrix világosan reportállya hogy eladás és arulás forgot az controversus szeoleok dolgáb(an) [Kv; Tjk XI/1. 215].

komittált parancsolt, rendelt; ordonat; verordnet. 1664: Isten kegyelmességéből, en most érkezém udvartól, expedáltatván Kegyelmetekhez az ő felsége Kegyel-

metekre committált dolgoknak megértésére [TML III, 110 Teleki Mihály Kászonyi Mártonhoz].

komittáltat parancsot/rendelkezést kibocsáttat; a da ordin; eine Verordnung erlassen lassen. 1678: Minap is irtam vala Kgldk, committaltatna Vér György uramnak is, maradna itt képebben az várban [TML VIII, 55 ua. Nalácz Istvánhoz].

komittáltatik elrendeltetik; a fi ordonat; verordnet werden. 1744: Kgyld Causaja mostani feriak interueniálván halasztatott ezen Diaeta Törvényes Continua-(ti)ojá(na)k, vagy ha interrumpalodnék, a következők eleire; kihez képest committaltatikis hogi . . . meg jelenni itilet vételre ne posthabealja [ApLt 5 a gub. Nsz-ből]. 1756 k.: Olcso léven az Marha fellyebb egy poltránál ne mérettessék az husnak fontya, 's még ma a' Familia parantsolattatból hogi az Birák publikállyák, és mán tul observáltassanak committáltatik [Torockó-sztygyörgy; TLev. 9/9 2a]. 1759: Dresan alias Szirb Szimnyion miről panaszalyon acudalt Instantiájából Kglmed meg láthattya, nem kívánván azért a' Gubernium parte altera non audita a' dolgot terminalni, committaltatik Kglmednek hogy a' Supplicans Statussarol, és hozzája valo praetensiojáról a' Guberniumat genuine informálni el ne mulassa [Ks 18. XCII. 3 a gub. Nsz-ből]. 1762/1792: Az Méltóságos Groff Erdélyi Gubernátor Urhoz . . . alázatos Instantiája . . . Albisi Barthos Andrásnak Fiaival Joseffel, Istvánnal, és Mihállyal . . . hogi a' Királyi Táblan pronounciált Nemességek irán (!) Deliberatumok kiadassék, és a' V. Tiszteknek committáltas-sék, hogy őket manuteneályak a' Nemességben [BLEv. Transs. 22]. 1769: Committaltatik azis hogy minden Faluban határ és csorda Pásztorok állittassanak [UszLt XIII/97]. 1789: Committaltatott Perceptor Pataki Mihály Uramnak hogy a' mi reparatio szükséges léssen haladék nélkül vitesse véghez [Kv; SRE 263].

komjaasszony keresztkománé(ja); cumátrá; (seine/ihre) Gevatterin. 1631: Cizmadia Lörinczne Orsolia Aszony fassa est: Enteolemis kert Szabo Giörgy benne: Eleget igitis ennekem, Egiszer az keözbenis utana(m) jöue erőssen bedergeti vala az szerszamat s mondja vala hogi fogja(m) megh (: en monda(m) hogi ne(m) fogom en utalatos ember :) Mondotta hogi bizony megh uer az Jsten, s arra azt mondotta Zabo Giörgy hogi nem uer bizony ha mind komja Aszonial, Attiafiaval vetkezikis mert olvasta eo az Jrasba(n) [Mv; MvLt 290. 252a]. 1637: Borbely Giörgy azt mondotta hogi egy komja Aszonnak uagta megh az eret az homloka(n) s ki vagta volt az szemet [Mv; i.h. 291. 104b].

komjátszegi a Komjátszeg (TA) tn -i képzős szárm. derivatul format cu sufixul -i al toponimului Komjátszeg | Comșești; mit dem Ableitungssuffix -i gebildete Form des ON Komjátszeg. Sz. 1684/XVIII. sz. eleje: Komjátszegi Ersok Vallancs Andrásne [Komjátszeg TA; AbN]. 1731: Komjátszegi Kalara Aszszany [AbN]. 1747: Komjátszegi Miklos [Aranyosrákos TA; Borb. II Csipkés Borbara Nehai Szekely György ur(am) özvegye (60) vall.]. 1803: Komjátszegi Mihályné [uo.; i.h.].

komló 1. *Humulus lupulus*; hamei; Hopfen. 1478: Item de Curru humili vulgariter Komlo denarios octo [Kv; KvLt Fasc. T nr. 55. Kiadva: JakabOkl. I, 15]. 1527: Emi tres cubulos de tumulo sive komlo pro den. LXXX [Vh; MNy XXXI, 195]. 1591: (Az örökség) hazna anny üdöttől fogua tött uolna hat forintott mind gywmeolche komlaja [UszT]. 1592: Veres Lenart vallia

Eo maganak penig oli puzta zeoleje vagion, hagi komlonal, teouisnel, gaznal, egieb semmi ninch benne [Kv; TJK V/1. 304]. 1601: Az zalad es komlo arra teze(n) f. 19/12 [Lécfa Hsz; Törzs]. 1632: minden hazas ember fél fél keőből komlott tartozik be adnj az Uárban^a [Betlen F; UC 14/38.99. — ^aFog-ra] | Gabonas ház ... kweleön kweleön szakasztásokban. Edgik szakasztasaba(n) uagion egy nagy rakas komlo [Komána F; i.h. 119]. 1647: Vagion egj Kas komlo [Marosillye H. VLT 55/5415]. 1785: É mellett kell szednünk minden esztendőben s. v. Seg vakarot két kupát, vad almát négy vékát. Kértek György virágot, Magyarot, Komlot [Ozsák KK; MvÁLT Ürbéri összeírás 154.9]. 1822: Borza Virágott Szekfü Virágott szarazott Comlotts felesen szedessen [IB gr. Korda Anna lev. Mv-ről]. 1823–1830: Megírtam, hogy ez a professzor a komlót mint dícsérte, midőn az oeconomicus kertben oeconomiaira tartozó plántákat tanította, hogy annak a serfőzésben milyen nagy haszna vagyon, s azzal kereskednek is az emberek. Az igaz is, magam láttam, hogy odakünn^a egész hold földet bevetnék komlóval az emberek, s mint itt a fuszulykát, hosszú kárókra felfuttatják. Említettem Beckmannak, hogy itt^b kenyert sütnék vele. Kért, hogy beszéljem elé a módját neki [FogE 217–8^b — ^aNémetországban. ^bErdélyben].

2. vadkomlóban gazdag terület; loc pe care crește hamei sălbatic; Feldstück reich an wildem Hopfen | komlóföld/vetés; plantație de hamei; Hopfenfeld/saat. 1591: Bencezőr Janos Kertiben Ennekemis Birodalmomis wola birtamis Komlot az heljben oztoroztattam ez eleőth walo eztendeőkbenis, telbe Barmomatis tartottam raita [UszT]. 1597: mulata ket kosart^{eo} maga komlaiba(n) [i.h. 12/36. — ^aMéhet].

Hn. 1547: duas partes terrarum arabilium, in Reethfark particulam feneti atque komlozeg [Márkosfa Hsz; SzO III, 280–1]. 1572: Komlo hegy alatt (r) [Bh; KHn 6]. 1737: Komlo hegy oldalán(an) (sz) [Bh; KHn 13]. 1737/1792: In Loco Komlo kert vocato [Ormány SzD; EHA]. 1744: Komloszeg (sz) [Kelementelke MT; EHA]. 1757: a Komló Szerben (sz) [M.fülpös MT; EHA]. 1768: A Komlo Erge mellett (sz) [Sarmaság Sz; EHA]. 1792: A Komlo hegy alatt (ak) [Bh; KHn 20].

Aligha lehet korai XVI. századi adalékokban a komló konyhakerti természetére és így komlóvetésre gondolni.

komlóhordó komlóhordásra való; de transportat hamei; zum Hopfentragen benützt/bestimmt. 1725: Komlo Hordo és szűrő 4 Kosárért d 60 [Kv; Szám. 54/I. 9].

komlónyaláb komlóköteg; un mănunchi de hamei; Hopfenbündel. 1746: Régi Komló Nyaláb [Borsa K; Told. 49].

komlóostor ? komlókaró; araci de hamei, par de legat hameiul; Hopfenpfahl. 1591: Bencezőr Janos Kertiben Ennekemis Birodalmomis wola ... birtamis Komlot az

heljben oztoroztattam ez eleőth walo eztendeőkbenis, telbe Barmomatis tartottam raita ... ez al peres penig az meg Neuzezőth eőreőksegre rea ment es Komlo oztorozomott az Kertből ki hanta hatalmaul, Kiert minden Komlo oztorom ki haniaaert hatalmon zolok hozza erette [UszT].

komlós 1. mn 1. (eredetileg) vad komlóban gazdag; (inijial) loc pe care crește hamei sălbatic; (ursprünglich) reich an wildem Hopfen. Hn. 1367: super idem Komlosberch | ad quendam montem Komlosberche [Dés]. 1600: Az Feier Nikonak a kett felit az Komlos wezigh [Farkaslaka U]. 1602: Komlos Veolgyben Valo feőld [Ábránfa U]. 1603: Komlos kert felett (sz) [Kecsetkislalud U]. 1604: Komlos kert neuy Eoreokseg [Bencéd U]. 1647: Komlos Ret Loka [Vécke U]. 1671: Az komlos szigetbe(n) egi ret [Kóród KK]. 1679: Komlós patakban(an) (sz) [Szováta MT]. 1685: Kis Kövesd nevű helybe(n) a^a Komlós Kúton álló vágó(n) egi darabocska Pusztá tó hely [Désakna]. 1693: Komlos vapáb(an) (sz) [Énlaka U]. 1714: Az komlos kerten alol (sz) [Lengyelfva U]. 1744: Komlos lokán (sz) [Vécke U]. 1754/1766: Komlos kert (k) [Hilib Hsz]. 1759: A Komlos rét végénél (sz) [Lázárfva Cs]. 1773: A Komlos kút oldalán(an) (sz). A Komlos Kutnál (sz) [Szárhegy Cs] | A Komlos patak fejeben (sz) [Gyszm] | a Komlos kertben a Simon István kerte végén (sz) [Csomafva Cs]. 1781: A Komlos Kertre járo földek között [Kányád U] | Komlos Völgyben (sz) [Gagy U]. 1797: Komlos kertbe (sz) [Kőrispatak U] | a Komlos Domb [Désakna] | Kumlos Bükben (sz) [Rava U]. XVIII sz. v.: a^a Komlóskert (k) [Oszdola Hsz]. 1805: A^a Komlos Tóvis n.h. (e) [Szkr]. 1808: A Komlos Kertben (sz) [Kőpec Hsz]. 1815: a Komlos Kert nevű heljen [Kibéd MT]. 1818: a Komlos tetőn nevezetű bokros hely [M.szovát K].

2. komlóval ízesített; care conține (și) hamei, cu hamei; mit Hopfen gewürzt. Szk: ~ cipő. 1765: Borbandon lako Sárdi Samuka járt a mu (!) plágánkon az Executorokkal két esztendeig ... eőtetit, s lovát étellel ingyen kellett interteneálnunk még pedig Benedekből^a mindenkor vagy fejr kenyert, vagy komlós cipőt kellett hoznunk az eő számára [Karkó AF; Eszt-Mk Vall. 244. — ^aA tőzomszédos Borosbenedekről]. 1855: Az ebéd koronája a hófehér komlós cipő, a háziasszony sok szép erényeinek főbbike. Buza szemelés, mosás, szárítás, őrlés, lisztthítés, szitálás, czők verés minden időben az ő szeme előtt és közre munkálásával történik [Újfe 178].

* ~ kenyér. 1823–1830: Ezen levelemre Nagy Dániel más levelet indított Kebeleből^a decembernek 24-ik napjáról ... Ír a komlós kenyér készítése módjáról [FogE 219. — ^aKebeleből (MT) Göttingába] * ~ korpa. 1697: Szál(l)ot(t)am az profont házhöz sok komlós korpa közti [AIN 145]. 1717: Komlos korpat, és edgy korso olajat küldöttem [Darlac KK; Ks 96 Fogarasi Péter lev.]. 1788: Komlos korpat szárazszo Tábla Etel fogo Tábla [Mv; TSb 47] * ~ tészta. 1823–1830: azt írja, hogy komlós korpat komlós tészta nélkül nem tudnak csinálni, nem tudtam tehát megfogni, hogy a legelső komlós tésztát hol lehetne kapni [FogE 218] * ~ virics. 1680: Serfőző Ház ... vagyon egy szűrő, melyen az komlos viricset szokták által szűrni [A.porumbák F; ÁLT Inv. 35].

3. komlóhordó/tartó; pentru/de păstrat hamei; zum Hopfentragen/aufbewahren geeignet/bestimmt. 1816:

Egy rongyos Komlos Kas [Varsolc Sz; Born. IV. 41 Bornemisza Krisztina conscr.].

4. '7 Szn. 1589: Komlos Anna [Dés; DLt 226].

II. *fn* (eredetileg) vadkomlóban gazdag hely; (iníjial) loc pe care crește hamei sálbatic; (ursprünglich) Feld/Gebiet reich an wildem Hopfen. Hn. 1670: adanak ... egy darab szena füet kit also alias Kis Komlosnak hinak [Szentimre Cs]. 1681/1748: A Komlos nevű erdő alatt (sz) [Véza AF]. 1687 k.: vagyon egy darab berek mellyet Komlósnak hivnak [Csitsztiván MT; MMatr. 329]. 1703: Komlos [M.szovát K]. 1722: A' Komlosb(an) (sz) [Körös Hsz]. 1731: Komlos felett (sz) [Damos K; KHn 43]. 1744: Komlos oldalán (sz) [Vécke U]. 1746: Komlos nevezetű helyen (sz) [Szentsimon Cs]. 1750: a Komlosb(an)^a (sz) [Körös Hsz. — ^aUa-ban a forrásban alább *Kamlosba* alakban is]. 1768: A Komlos erge mellett (sz) [Sarmaság Sz]. 1814: A' Komlos oldalába (sz). A' Komlos Gödríbe (sz) [Pusztakamarás K]. 1825: A Komlos nevű helyen [PapocHsz].

A címszó jelzet nélküli adalékai az EHA-ból valók.

komlósd (eredetileg) vadkomlóban gazdag helyecske; (iníjial) teren/loc pe care crește hamei sálbatic; (ursprünglich) Feldchen reich an wildem Hopfen. Hn. 1687: Komlósdon az Arok kőst (sz) [Néma SzD; EHA].

komlószárazstó komlószáritó; pentru uscatul hameiului; Hopfendarr-. 1816: Vagyon egy komló szárazstó Híju [DLt 645 kv-i nyomt.].

komlószedés culesul/recoltatul hameiului; Hopfen-pflücke/rupfen. 1681: ezen Hatzogi Districtusb(an) levők, Makk, vad alma, vad körtvely, kökénj, gomba, komló szedessel, s gyümölcs aszalással is tartoz(na)k [Vhu 201].

komlószűrő strecurătoare pentru hamei; Hopfenfilter/seiher. 1660: Egy komló szűrő [Lázárfva Cs; LLt Fasc. 117]. 1688: Sütő ház ... Egy komló szűrő [Kozmás Cs; Eszt. Inv. 5]. 1838: A Ser Házhoz tartozó ... Komló Szűrő 1 [Kkm; KmULev. 2]. — L. még *komlóhordó* al.

komlótartó komlótároló; de păstrat hamei; Hopfen speichernd/lagernd. 1797: egy vij Lisztes Szuszék fedeléstől ... egy Komló tarto vesző kas [Náznánfva MT; Berz. 4. 22. N. 22].

komma vessző; virgulă; Beistrich, Komma. 1797: Hogy ezen fellyebb meg irt két darabból álló Transumált és Copiázott levelek ... általunk az originalisokkal össze olvastattak, és azokkal minden punctumaiban commaiban és Clausulaiban össze hasonlítottak és corrigálván meg egyeztettek légyen, arról Fide Nostra mediante adtestalunk subscriptionk és szokott petsétunkel is megerősítvén [Borb. II].

kommandó 1. kommendó

kommandió parancsnokság, vezérlet; comandă; Kommandantur. 1702: ezen commendans Gentisch commandiója alatt elmenvén a kolozsvári militia szép készülettel ... menének ki Közép-kapun; igen szép

had: rácok, lovasok és kolozsvári emberek is felesen [Kv; KvE 274 SzF]. — Vö. a *kommendó* címszóval.

kommasszáció egyesítés, comasare; Vereinigung. 1828: Nem is kívánjuk ... a' különböző Természetű Czegei és Mezőségi Ioszágek Commassatioját ... és a' Záhii Ioszáeg Nyilunkba tételit; nem difficultáljuk, tsak hogy ezen két nyilnak szoross adjüstatioját meg kívánjuk hasonló természetű Mezőségi Joszágból [Cege SzD; WassLt].

kommasszál egyesít, egybe/összevon; a comasa; vereinigen. 1832: ezen két portiot Commassálván, ennek hasonfele részit is meg fordítatni kérem [M.köblös SzD; RLt Pataki Mihály nyil.].

kommeálhat közlekedhet; a putea circula; verkehren können. 1591 k.: Egyz orzagul vagyon az Romlas az zantalan vizes Ideo myat ky miat ... az orzag vta Mellyen mind az vrunk^a Sawat Naponkint zallithatnak mind penigh Jaro keleo emberek Commealhatnanak az hegyek Rea zakadozwa(n) el vezet [Dés; DLt 233. — ^aA fej.].

kommembrum tag; membru; Mitglied. 1636: Dobofalui Vitezeő Maroti Gyeörgy nekwnk ez utan tartozó hwsegerről, es az országgal leueő egjessegereől erős Reversalist adot; Mys ennek eleötte Assecuraltuk volt bizonyoson feleölle, hogy ha ezt czelekedne ... eötet ismét gratiankban vennenk, ioszágát meg adatnánk, és mint az teöb igaz hiueinket, eöteötis országunk eggik eö rendin valo igaz Commembrumanak tartanánk [SLt XLIII. 4 fej.]. 1728: Tiszteletes Viski János Uram ... Ekklesiankba bé érkezvén és szent functiojában bé allitattván á' Tiszteletes Consistoriumba bé-hivattatott, melynek Commembrumanak ismértetik ö kglme [Kv; SRE 157]. 1739: ezen Nms Hazának mind Praxissa, mind Törvénye azt tarttya, hogj irresidentiatius Nms Ember, Residentiatius Nms Emberrel nem perelhet, hanem ha, usq(ue) ad meritum Causae et quidem, ad finalem decisionem Cautiot ad azért, minthogj nem lévén ö kglmének még eddig tudtunkra ... se ezen Nms Városb(an), sem a Nms V(ár)(me)gyéb(en) valóságos Residentiája hogj ö kglme a Nms Szijgyártó Czéhnek igaz Commembruma volna azért, p(rae)missis his rationibus, meg-kivánjuk, hogy ö kglme vsq(ue) ad flor. 200 Cautiot p(rae)stáljon [Dés; Jk 291a].

kommembrus tag; membru; Mitglied. 1745: Ada altal Beclts Czehünk Beclts Com membrusnak Gyulai Márton Uramnak az Tkts Tanacs Penna csinalo kesit hogy az Tövire Tisztesseges ezüst Perfet csinállyon s az vegire penig egj Tisztesseges fil vajat [Kv; ÖCJk].

kommenció 1. egyezség-levél, szerződés (okirat); scrioare de învoială, contract (act); Konventions-brief/schreiben. 1658: Irja Kegyelmed, édes Öcsém uram, hogy urunk ö nagysága parancsolja, hogy az szegény lelkem édes uram commentioját oda küldjem bizony, édes Öcsém uram el küldénem, ha tudnám hon volna [TML I, 125 Bornemisza Zsuzsánna Teleki Mihályhoz]. 1672: Édes Bátyám uram, az Katona Mihály uram reversalisát megtanáltuk, az commentioját elküld-

tük, az ki kővári commentionja volt; az huszti másképpen volt. Immár nem tom, ha evel megelégszik-e? [TML VI, 328–9 Bornemisza Anna ua-hoz]. — L. még TML I, 126, VI, 347

2. egyezés, megállapodás, szerződés; in-telegere, in-voialá, contract; Vereinbarung, Vertrag. 1740: Kiván-ván Stabatalis Officialis Uraimék, hogi a Conventio szerint a Serviczet meg-fizessük [Dés; Jk 528a].

3. szegődmény (járandóság); retribucie stabilitá prin contract; Gehalt von Konvention/Verding. 1737: Nms Városunk külső Hidján(a)k eppítésére 's Consumatio-jára fogadtuk meg Krasznai Pap Tamás és Dési Tót György atyánkfiait ő kglmeket ... Melly hidnak ... meg eppítettésére ő kglmekis ... obligáltak magokat, és arra kötelezték, hogi ha nem Consumálnák, el-nem végeznék azonn Hidnak tsinálását ... tehát Comentionio-jokat is amittálják és magok személyekhezis hozzá nyúl-hassunk [Dés; Jk 487b–8a].

4. ? Hn. 1736: Comentiono nevű helyben (k) [Sárpatakt MT; EHA].

kommenda halotti tor; comind, praznic; Leichen-schmaus, Totenmahl. 1725: miért nem hoztatok Liszte(t), mert az en Hugomnak nintse(n) mivel csinalljo(n) Commendát [Velkér K; Ks 7. XB. 12b Szamosán luon (40) vall.] | Petrisor Vaszilj nevű ember halalanak Commendájára ott voltam enis [uo.; i.h. Marcsinán Dumitru (33) vall.].

kommendáció ajánlás; recomandare; Empfehlung. 1619: Másnap jött vala hozzám Csafer bék, az előtt való szolnoki bék, ki most mazul, ezen Alaj békkel. Sok szóval kérenek, hogi írjak mellette Nagyságodnak, hogi Nagyságod ne szánja egy commendatoriát tőle s Nagyságodnak sokat szolgál. Offerálá magát erősen, hogi ő ott az végbe magát mind az szomszédsághoz s mind az szegénységhez jól viselte, s ezután is annál jobban igyekeznék viselni, ha Nagyságod commendatiójára ismét azon szolnoki békségre promoveálnák [BTN² 252–3]. 1630: igeriwk azt, hogi az magunk Fejedelemségnek ereössitesere, Rakoczi Georgj Uram) promotioia ellen semmit ne(m) moucalunk hanem inkab io commendationk által sincere promoucalni igyekezzwk az Rakoczi Georgj Ura(m) eő keglme Fejedelemségere ualo promotioiat [Törzs. I. Bethlen István nyil.]. 1670: az fejedelem ő nagysága s fejedelemszony engemet igen érdemem felett látnak melyben is derék hitelemet látom s tulajdonitom Isten után Kegyelmed nagy jó akaratiának s commendatiójának azt is [TML V, 10 Ispán Ferenc Teleki Mihályhoz]. — L. még SKr 119; TML II, 600, IV, 581.

Szk: ~t tesz vki felől/vmírl. 1658: papjoknak erkölcsi-reol, s taníttásárol jo commendatiot tesznek [UF II, 197]. 1676: Halljuk, mi felölünk szép comm(e)n(d)atiókat tettek oda fel [TML VII, 147 Nalácsi István és Székely László Teleki Mihályhoz]. XVIII. sz. köz.: Commoralt-harmad napig az Megye Bironál s igen jo comendatiot töt eő keglme felől [F.csernátón Hsz; HSzjP Gál László (41) pp vall.].

kommendál I. ajánl; a recomanda; empfehlen. 1588: Az Medicus feleól kit Bornemiza Janos Commendal a' varosnak vegeztenek eo keglmek, hogi melto volna lenny ez varosba(n) egy feó tudos Doctornak [Kv; TanJk

I/1.87]. 1595: Acz Lúkaztot ... O' kmek Tanaczúl commendalak az itúaloknak [Kv; Szám. 6/XVIIa. 121 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1618: Juszuf csasz kiag-gott és elfáradott, betegesedett az tolmácsságból Bizony, Kegyelmes urunk, azzal immár sem hasznót, sem tisztességet nem vallunk, ha más valakit melléje nem szerzünk. En most is commendálok volt egyet, egy emberséges embert ... örömet szolgálna [BTN² 120–1]. 1730: Mind ket Esztendőkbeli Ratioimat ... alázatosan commendalom az Tisz. Exactoria szokot irgalmas-sággal és igassággal folytatando Ventilatiojara [Kv; Szám. 56/XIX. 29]. 1797: mondgya a Fo Ispány Ur hogi Natságad per non venit Convincaltatott nem lévén Natságad reszerol szo szollo és Comendálá ő Nga hogi valakit Azon Causak(na)k folytatására ... fogadgyunk [Szilágycséh; IB. Fogarasi István lev.]. XVIII. sz. v.: én ekkor fordítottam a' G. Battyániné ő Nga Processussára a' dolgot, 's erről sokat tractaltunk, a' Békességet, vala-mint én, 's más okosb emberek nállamnál, magais felette commendállya [GyL. N. Solymosi Kontz József lev.]. 1818: már most a sok jo és meleg üdők el telése után, mivel nagy hideg van, nem Commendálok hogy magatok utra induljlatok, s neis induljlatok [Kv; Pk 7]. ... L. még BTN² 141, 147, 323; ETA I, 27–8; KemÖn. 26, 94; SKr 131, 133; TML V, 94–5, 498, VI, 80, 141.

Szk: ~ja vki szolgálatját. 1629: azután többet confrálván Szölfikár ágával, ő mondá ..., hogi ő igen sok szálva commendálta a Markó uram szolgálatját [BTN² 316] * vkinek a gráciájába ~ vkit. 1666: Urunknak szóló levelem, mint Kegyelmed látja, nem hosszú, relegá-lom Kegyelmedre, kinek gráciájába, hogy Kegyelmed mégis commendáljon, bizodalmasan kérem Kegyelme-det [TML III, 595 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz]. 1756 k.: midőn ... a' Nságtok szép Uri házának számos esztendőig virágo állapotban valo meg maradását szívesen ohajtanok, s magunkot tovabrais a' Nságtok gra-tiajában alázatosan Commendálnok vagyunk s mara-dunk alázatos szegény szolgálai Torotzko Várossának Lakossi [Torockó; TLev. 9/9.2a].

2. beajánl/szerez vkit vhová/vkihez; a recomanda cuiva pe cineva; jn irgendwohin/jm (an)empfehlen. 1584: az qregbyk fiamath ew Nnak atham es orók zolga-wol (!) komendaltam [Komlód K; Wlt Petricevich Kozma nyil.]. 1603: Budaky Georgy Vramnakis Ked, mondia zolgalatomat es az mely Leankatt ennekem Commendalt uala io Egessege vagion. az Nyel-uetis Jllien hamar igen megh kapta ... Him warrastis az en lyankammal egywtt tanulnak [Dés; BesztLt 65 Th. Szabo dési bíró G. Frank beszt-i esküdt polgarhoz]. 1632: sokzor az lelekeuel szitta az Aszony ezt az Giorgi Déakot mégh engemet kért vala ez az Györgi Deák hogi Commendalliam ualahova io helyre engematis szinte ugi Szidott az Aszony hogi el akarta(m) Commendalni [Mv; MvLt 290.95a]. 1710: Ez a Székely László nem régen jött vala be Erdélyben kinek az apja Teleki Mihály atyjának jószágiban tisztartója lévén, a fiát, Székely Lászlót maga mellé vévén, a fejedelem udvarában com-mendálá [CsH 114]. 1756: Irsai Vram egy Déesen Lako Igen jo Subjectumat ... tudna az Hutához Commendá-lni [Kendilóna SzD; TKI Perlaki András Teleki Ádám-hoz]. — L. még TML III, 378, V, 342.

3. házastársul ajánl vkit vkinek; a recomanda cuiva pe cineva ca sojie/soj; jn jm als Gatte/Gattin empfehlen.

1631: Jaraj al(ia)s szarazaitaj Gergely deak fassus Egjebet Istua(n) Deakhoz nem tudok hanem az en feleségemet hites matkam volt s ez az Istua(n) Deak el uitte s masnak akarta commendalni s el is uitte szekeren [Mv; MvLt 290. 48c]. 1710 k.: Elszánám, hogy a főember gyermeke, árvája, kivált a leány, mely gyámoltalan; mind én, mind a szegény üdvözült feleségem commendáltuk, szerzettük egynéhány főember gyermekének; csak azt vetették: semmije sincsen [BÖN. 749].

4. ~ja magát ajánlja magát; a se recomanda; sich empfehlen. 1618: Egyébképpen is sokképpen commendálá magát nekem Hajdor csausz ugyan esküessel-hittel, hogy nem kell soha jobban, micsoda jóakarója Szkender pasa az én kegyelmes uramnak most újobban [BTN² 128]. 1619: Ezen nap hívata Ráduly vajda^a önagyága. Sok szóval commendálván magát Nagyságodnak referálá, hogy Nagyságodnak önagyága erős hittel kötelezett atyjafia s ha miben tudna, szeretettel szolgálja [i.h. 251. — ^aRadu Mihnea 1616–1619-ben moldvai vajda].

5. ~ vkire vmit örököül hagy vkire vmit; a lása cuiva ceva ca moštenire; jm etw. als Erbe hinterlassen. 1705: Andrásiné asszonyomnál feles egyetmási vannak az úrnak Gyaluban mind pedig Vass Györgyné asszonyomnál Szamosújvárott, kinek megholt urára commendálta volt az úr minden Kolozsvárott levő javait [WIN I, 640].

6. dicser; a lăuda; loben. 1657: az esküdtetés alatt beszélgetvén, minden arra illendő alkalmatosság nélkül kardját kivonván Csáki, kezdé annak vasát nekem mutogatni és commendálni, én is kardomat kivonván, az enyimet kezdém mutogatni s dicserni [KemÖn. 147]. 1703: Anno 1703 die 10 Novembris, Landolph napján. Igaz dolog, ennek előtte sok ízben mentenek ki innen Kolozsvárról port(y)ára ellenkezni is az nevezett napon kimenvén, én is — noha lévén elcommendérozva — mégis honn maradtam, és a hadnagy háza ablakából elnézvé elmenéseket, commendáltam sőt nemcsak én, de mások is, kik velem voltak, mely szép had volt [Kv; KvE 280 SzF]. — L. még KemÖn. 243.

7. kb. gyámolít; a tutela; jm unterstützen, jm helfen. 1657: Ez Gyulai Ferencnek nagy promotora, fautora voltam, akkori állapotban magammal hordozván, commendálván; tanítván, azután dévai, azután jenei kapitányságban való promoveáltatásában sokat segitettem; most már váradi vicekapitány, de énhozzám igen háládatlan [KemÖn. 222].

kommendálás 1. ajánlás; recomandare; Empfehlung. 1662: Mészáros Péter pedig, váradi katona lévén, Szamosújvárbán a fejedelem praesidiumával Gyulai Ferenc commendálásából hagyatott vala [SKr 512–3].

2. maga ~a maga-ajánlgatás, ajánlkozás; autorecomandare; Selbstempfehlung, Sichanbietung. 1619: Ennyi maga commendálására nem leheté egyéb benne, hanem szólnom kelle [BTN² 177].

3. javaslat; propunere; Vorschlag. 1664: alkalmasnak ismervén pedig előbbi papok igazgatására és tanítására amaz Szent Basilius szerzetin való s régi görög Szent Atyák bevett hitit és rendtartását követő Parthenius Péter Püspök Uramot ... kit az Méltóságos Moldovai Sorban Constantin vajda is erre elégségesnek és érdemesnek vall, ... jelentvén, hogy az egész munkácsi jóságunkban levő orosz papok eő Kegyelmeének eb-

beli commendálásán és javallásán megnyugodtak [Veress, Doc. XI, 46 Báthory Zsófia és fia Rákóczi Ferenc Partenius Péter püspökhöz Sárospatakról].

kommendálásképpen kb. elismerés/pártfogolásképpen; ca apreciere; als Anerkennung/Unterstützung. 1670: Az páterrel, Uram, tegnap lön szemben urunk ó nagysága. Én Kegyelmed parancsolatjához tartván magamat, eléggé hallgatóztam utánna, de semmit sem Kegyelmed ellen, sem más ellen nem szollott sem commendálásképpen, sem pedig gyalázásképpen [TML V, 127 Székely László Teleki Mihályhoz].

kommendált ajánlott; recomandat; empfohlen. 1800: bé jöttem vala Nemes Aranyas Székből Pollyánból ide Ujj Tordában egy ottan nekem az előtt Commendalt Rokatorkos Mentének meg Vásárlására [Torda; TLt Közig. ir. 362].

kommendáltatik ajánltatik, javalltatik; a fi recomandat; empfohlen/vorgeschlagen werden. 1778: Ezek a' Rendelések minden némü forro nyavallyákban . közönségesen hasznosok . Mellyre nézve commendáltatik, hogy ezeket magok irassák le a' Birák, és magok Falus feleik közt gyakran olvassák fel, hogy a' mikor efféle nyavallyák adgyák elé magokat tudhassák a' Betegeket segíteni [MvÁlt Mátyus, ConsSan. gub. — L. Szini Karola kijegyzése].

kommendáltatja magát ajánlkozik; a se offeri; sich anbieten/empfehlen. 1668: Győri ide jött volt, commendáltatá magát, de én meg nem fogadám [TML IV, 307–8 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

kommendáns I. *mn* parancsnokló; care comandă (o unitate militară); kommandierend. 1705: Magának mindenekeftett jó kedve volt a generálnak, sokat énekelt és poharakat köszöntgetett az armada szerencsés jöveteliért, annak commendans generalisáért [WIN I, 600]. 1737: a' io vigjazo Comendans Generalisnak most ebbe(n) az Zenebonaba(n) történek halála [O.fenes K; Ks 99 Mikola László lev.]. 1738: ha pedig az említett Bagasia Commendansa Kglđ insinuatija szerint nem akarna transmigrálni, mas designalt Statoria, tudósítson Kglđ bennünket, és Mlgs Commendans G(ene)ralis Herczegségénél laborallyuk [ApLt 1 a gub. Apor Péterhez].

II. *fn* parancsnok; comandant; Kommandant. 1662: itt már az élésem mind elfogyott, Kolosvárat volt valami búzám s borom, az kolosvári commendans nem engedte, hogy elhozzák [TML II, 351–2 Ébeni István Teleki Mihályhoz]. 1688: midőn az falusi Biro eczakanak ide(jen) az falut eősse kiáltak (!) ot az Birak elő adak hogi Szamosujvarbol ... az komondans azt parancsolta az szekereket jo kiszülettel külgiék el azon az falu fel zendulenek [M.köblös SzD; RLt I]. 1730: Két szekér fát hajtottak bé Commendansni Hfl 1 Den. 68 [Kv; Szám. 56/XIX. 18]. 1733: Öszí sokadalomkor Bene Josephni Csiki Comendasnak gazdálkottunk 3 poltrara kenyérrel [Kvh; HSzjp]. 1735: Nemes Városunkb(an) terhes Quartelyos lévén, tudni illik Vice Colonellus Forgacs Ferencz vrunk eő Nga, s az egész Stab, noha most ... az Stabbolis ment ki a Regiment Commendasa [Dés; Jk 458a]. 1739:(A) Mészárosoktól eo keglimektől az in-

quartirizalt Comendans Urak minden Vago Marhak-(na)k nyelveket Gratis kíványják s elis horgják [Nsz; Ks 91]. 1823–1830: Akik éjjel vagy nappal zenebonát csinálnak, azokat a város tanácsa vagy a kommandáns árestállathatja [FogE 232].

kommendánszkodik *gúny* parancsnok; a comanda; kommandieren, befehligen. 1815: Bonapárte Sz. Hélène Szigetéb(en) Comendánszkodik [Dés; KMN 276].

kommendánság 1. parancsnokság, parancsnoki tiszt-ség; funcție de comandant; Amt/Würde des Kommandanten. 1695: ujjab Comendans jöven ide ő más keppen az Comendaságot fel ne(m) vézi ha minden vár-béli kolcsak kéznél nem lesznek [Fog.; BK].

2. parancsnoklás; comandare; Kommando, Befehlsgewalt. 1710 k.: Jere hallj és olvass szörnyű dolgokat ... mint hívtatt engem estve fel a guberniumba egymás-után háromszor de minél inkább hívtak, annál inkább nem mentem; mint állították osztán a gubernium hajdút a tömlőc és Szent György-kapukba olyan orderrel, hogy engem ki ne bocsássonak, hanem Haller István uramhoz vigyenek, vagy mit miveljenek — csuda kurta, de igen veszedelmes éjszakai commendánság! — mint hívtattam én Kapusit és Hortit magamhoz, és mint halálra készülő ember adtam a testamentomot kezekbe [BÖn. 932–3].

kommendánt parancsnok; comandant; Kommandant. 1662: Anno 1662 Die 2 Januarii Commendant es Tanacz Uraim parancziolattiból, Az Toronyának az Alsó, es Felső padlasat feljeb kellett magasztalnunk [Kv; SzCLev.]. 1671: Az szakmári commendant is congratulatioval írja, hogy az francia pompáson látta az ő felsége követét [TML V, 452 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1704: Annakfelette azt is értők, hogy a mostani fogarasi commendant helyébe Kéri kapitányt, aki Fehérvárt volt, azt küldött volna a generál, azért, hogy hírt nélkül elégetette volt az mostani városát Fogarasnak [WIN I, 171]. — L. még SKr 587, 663; TML II, 423, III, 397, V, 1, 18, VI, 26.

kommendatória 1. ajánlólevél; scrisoare de recomandare; Empfehlungsbrief/schreiben. 1619: Másnap jött vala hozzám Csafer bék ... Alaj békkel. Sok szóval kérenek, hogy írjak mellette Nagyságodnak, hogy Nagyságod ne szánja egy commendatoriát tőle s Nagyságodnak sokat szolgál [BTN² 252–3]. 1656: A Partialis ne(m) engedi Széki Miklos(na)k Siboi predikator(na)k B. Varallyara valo menetelet 1. mert bősületes Atyankfianak Ratzkövi Peternek removealtatásával lenne ... 5. Mert comendatoriát sem prodcualhata [SzJk 80]. 1705: az innen elment magyarokat ... az ... vámon megtartóztatták és nem is bocsátják addig be őket, míg a Gubernium és generális nem ír mellettek a vajdának mindkét részről a commendatoriát elküldötték utánok [WIN I, 429]. — L. még BTN² 324; KemÖn. 104, 194.

2. rendelkezés; dispoziție; Verfügung. Anordnung. 1603: Commendatoriát impetrialának eo Nagatol es az Vraktol, ky mellet batorsagossaban tudgyanak az my Attiankfay eo fel(se)ge eleot az varos dolgaiban procedalni [Kv; TanJk I/I. 519]. 1618: megirtam ... hogy ha itt való tolmács felől nem procedál Nagyságod, itt az ka-

pitihája szégyent vall miatta Ha tetszenék Nagyságodnak, írna Nagyságod egy commendatoriát azféle tolmács felől én interim keresnék [BTN² 123].

kommendatória-levél ajánlólevél; scrisoare de recomandare; Empfehlungsbrief/schreiben. 1669: Bajcsi László nevű magyarországi ifjú legény felől való commendatoria leveleket Kegyelmednek Sombori uramtól elküldöttem [TML IV, 575 Teleki Mihály Nalácz Istvánhoz].

kommendéroz 1. vhoval rendel/vezényel vkit; a trimité in misiune unde; jn. irgendwohin beordern/stellen. 1705: amikor a Montecelli jágerit a kurucok az erdőnél elfogták, ő is oda volt commendérozva companiástul a sáncba [WIN I, 567]. 1710: R(a)butin U(rama)t commendérozták Somlyora^a hogy élést Szállitson [Illyefia Hsz; ApLt 2 Ghidoffalvi Gábor Apor Péterhez. — ^aCs]. 1716: hogy oda mennyenek vagy aszt cselekedgiek nem voltak Commenderozva [Ks 95 Korda Zsigmond lev.]. 1779: Mondják, hogy 500 lovas és ugyanannyi gyalogot hat ágyúval elejekben commendéroztak Sebenből [RettE 396]. — L. még WIN I, 502.

2. vhoval irányít vkit/vmit; a trimité unde; pe cineva/ceva; jn/etw. irgendwohin lenken/weisen. 1750: en Székely Uramot oda Commenderozam [Zágon Hsz; Ks 99 Mikó Ferenc feleségéhez]. 1752: hól nap ha élék (!) az borokat töltetem vagy 3 edényel commenderozok Motsra bennem [Szentdemeter U; Ks 83 Borbandi Szabó György lev.]. 1843: (A tutajok) ha ... meg indulnának ... commenderozd őket ... a Maros Miháltzfalva felől való partya szélén lévő Berec végibe ottan van jo kikötő hely [Veresegyháza AF; DobLev. V/1242].

3. dirigál; a dirija/dirigui; dirigieren. 1805: G Bethlen Ferencz Ur tsak a' Nagy biztatással vagyon tsak a' levéllel s a' nagy Atyafisággal maradtam. Ott a Madám Commendérozza a' dolgot [Dés; Ks 94 Thuroczy Károly lev.]. 1823–1830: Ha vagy kis oldalas vagy lejtős utat láttak, akkor kiszállott az hintóból^a, a vezeték lovára ült, onnan elé kiáltotta a cselédjeit, akik elől, hátul, oldalfélt, kinek hová lehetett, felcsipeszkedett az hintóra, s ezeket a gróf lóhátról nagy kiabálással commenderozta ilyenformán: Tartsad, ne ereszd, húzd jobbra, ne hadd balra stb., úgyhogy egész neveltség volt [FgE 152]. — ^aGr. Bethlen Pál generális].

4. vezényel; a comanda; kommandieren. 1702: Gyergyó-Szent-Mikloson az Steinvit regimentiből commenderozván egy lejkmány ... a piaczon egy öreg örménynek az ebei rátámadtak a lejkmány ebeire [SzO VII, 109]. 1705: Bizonyos hír jött, hogy Verestoronynál a passus őrizetire Csáki László volna rendeltetve, mindazonáltal ez az lovashadnak parancsol, a gyalogságnak pedig egy Vass Sándor nevű ember commenderoz, aki ugyan Csáki uramat is dirigálja [WIN I, 493–4].

5. parancsnoksága alatt tart; a avea sub comandă; befehligen, das Kommando haben. 1705: a generál commenderozza a nagy armadát is [WIN I, 600]. 1710: Lipától megindulván, Lándorfejérvárnál megegyezik a nagy ármádával, kit akkor a császár veje, a baváriai híres vitéz elector Maximilián commenderoztala [CsH 212]. 1716: hogy Szamos uj Vár alatt Ezerbelj Zaszlokott Csonka Gyorgj urunk Commenderozott tudjuk [Dés; Ks 26. XIII St. Zilahj de Des (38) vall.].

kommandérozó I. mn parancsnokló; care comandă; kommandierend, befehlend. 1691: Az azon Statiobeliék sőt azokon kivülis excurráló, s, utazo vitezek miatt is, vagy azon Statiobeli vagy ot környül lévő Falubeli szegénységnek ... akarmi panaszok lehessen ... az ot közél Commendirozo Nemet feo Tisztviselőtől keressen értelmes Auditort vagy vallato Regiust, az ki az mű részünkről valo Regiussal edgyüt vallasson az dolgokrol [Kv; Törzs].

Szk: ~ *brigadéros*. 1707: Ez idő alatt baron Tige kiútvén Szebenből, sok károkat teszen, és Nagyszegi Gábort, a kurucok kommandérozó brigadérosát elevenen elfogja, sokat peng levág [Kv; KvE 250 VBGy] * ~ *general/generális*. 1709: méltóságos kommandérozó generalis uram ő nagysága engemet Szabolcs vármegyében meghagyott [SzZs 767]. 1731: ugy halatik it hogy a ki az Comenderozo Gyéneralistul Pasust nyerhetne hogy által menne havasol földire az német Reszere ot igen olcson meg vehetnék az kölest [Pálos NK; Ks 83 Gécj László lev.]. 1737: Kommanderozo Gyeneral Exscsencelencaja eleibe ment Biro uram [Kvh; HSzjP]. 1747: az Com(m)endirozo Generalis Regimenti is meg edgyezett Vásárhelynél a Szent-Amur Regimentivel varják a Hauben Regimentit is [ApLt 2 Gr. Haller János Apor Péterhez Nsz-ből]. 1764: G. Hadik Comandirazo Generalisnak neveztetet B. Buccow helyeben [Ks 8. XXIV br. Bornemisza József lev.]. 1800: nyoltzadikára Tordára Érkezik a Comandérazo Gyeneralis, és a Bellicus Commissarius Urak (igy!) [Torockó; TLev. 5]. — L. még RettE 109, 125, 248, 415.

II. fn (fő)parancsnok; comandant (superior); Oberkommandierende(r). 1806: Comenderozo Generalis Witrowski el butsuzott és hejette tétetett Erdélyi Comenderozonak G. Colowrád [Dés; KMN 214].

kommandérozott (ki)vezényelt; care este comandat; beigeordnet. 1705: Azután pedig gondolván a németek, hogy mezei strázsájok vagyon a táboroknak, magok azért elől menének, aminthogy a fiókstrázsára érvén, a szokás szerint kérdék, hogy ki vónánk. A németek, a mieink, megfelelőnek, hogy kommandérozottak. Amazok kérdik: kitől. Ezek mondják: Rabutintól [WIN I, 618]. 1759: Nemes Kálnoki, és Bethlen ... Regimentekből kommandérozott Verbungis minél hamarébb bé is fog Hazánkban érkezni [LLt a gub. Nsz-ből]. 1763: Nemes Udvarhely Székéről bé érkezvén a Comendirozott Katonák Marus székre [Udvarfva MT; Told. 44/22].

kommandéroztatik vezényeltetik; a fi trimis in misiune; kommandiert werden. 1703: Generál Glöckelsperg egy regiment némettel Sztamárna kommandéroztatik [Kv; KvE 241 VBGy]. 1775: Magyarországból sok regimentek kommandérozattak Lengyelországba [RettE 357]. 1801: commanderoztattam vala több Székelly Attyafiaikal Pestre királyi szolgálatban [Kvh; HSzjP].

kommandérozattatás kivezényeltetés; trimitere in misiune; Befehligng. 1806: contramandálva lévén az Insurrectio ... már vége a Capitányságnak, a Hadnagyságoknak, a ki rukkolasoknak, és a Comendiroztattatásoknak, vége vagyon mind ezeknek, mint a Pünkösdi Királyságnak [Mv; Ks 94 Thuroczy Károly lev.].

kommandó 1. vezénylet; comandă; Kommando. 1687: A generalissagokat ezeknek most vgy osztották onnét felyül: Kolozsvártól fogva Beszterczéig es onnat Maros Vásárhelyig mind a Taff regimentye is legyen a Picolomini commandoja alatt, maga Kolozsvár, Gyalu, Sebesvár etc. Szeben, Fejérvár, Enyed, Torda, Kolos és asztán Fejérvártól fogva mind le Vaskapuig Vetterani commandoja alatt — maga peng itt Szebenbe lakik [Nsz; Danielo 73–4]. 1691: Veterani general Havasalföldiben Sovire, Szent Crois vicecolonellusa comendoja alatt expediált bé ezer lovast [IIAMN 327]. 1705: Mind ezeket elhallgatván Rabutin generál, monda, hogy ha az én commandóm alatt úgy lött volna Schlick, mint Herbeville commandója alatt volt, bizony nem ment volna ki oly hamar, mert nem bocsátotta volna, mivel Schlick nem úgy volt az armadával mint generalis commissarius, hanem mint generál kavallerie, és úgy amannak a commandója alatt volt [WIN I, 625]. 1734: V: Colonelus Urnak Militaris ordere érkezet ... hogy oly kezeséggel légjen Comandoja alatt levő Militiaja, hogy nyolcz orak alatt egyb(e) csoportosulhassék [Gyeke K; Ks 99 Bornemisza Ignác lev.]. — L. még CsH 59, 166, 174, 222, 226, 310, 334, 340, 447, 455; RettE 97; WIN I, 103, 157, 305, 388, 415, 588, 595.

2. parancsnok; comandant; Kommandeur, Kommandant. 1707: el érkezvén valami Rácok kikis kérték fel az várat^a, Kibedj Daniel vr(am) hozzájuk lötete Kapitány Kemeny Peter Ur(am) ki jöve monda Nem kellett volna hire nélkül lötetni mert ne(m) más itt a Commendó hanem eő kglme [WassLt Irsaj István volt szúv-i ub lev. — ^aA szúv-i várat]. 1710: Jósika Dániel volt az commendo, lehettek körülbe mint 300 [SzZs 282]. 1736: Tettzett hogj Mltgs Gróff Colonellus Ur ő Nga szállásán Commendóul hajatott Fendrik Uramnak véteszen és adgion Hadnagi Atyánkfia ő kglme Urnas Vini 10 [Dés; Jk 463a]. 1763: A limitrophok hetvenen a commandojokat ... halálravervén otthagyták [RettE 152]. — L. még CsH 325.

Szk: *katonai* ~. 1825: A Tartománybéli Fő Hadi Vezérség az iránt tanálta meg ... a Kir. Guberniumot, hogy Strand Maximilián nevű criminalis Bünöst . ke-restesse fel . s' ha meg tanálnák . a közelebbi katonai komándohoz késértessék [Dés; DLt gub. rend.].

3. parancsnokság, parancsnoki tisztség; comandă; Kommando. 1705: Érkezvén pedig, lóra ülénk és eleibe menénk. Köszöntvén pedig egymást Herbeville-vel, engemet is recommandála . Amikor pedig már jö-vünk vala befelé, a több tiszteket is megkérdezvén Lon-terier uramtól, megmutatá, hogy az egyik az fő dániai generalis Harboa, a második Virmond generalisok. A commando is pedig hozódván elő, mondá Lontheri, hogy Rabutin erdélyi generalis, de az armadának commandója Herbeville-é [WIN I, 627]. 1706: Mense Aprili Herbeville felment Bécsbe, Rabutin generálnak adatván az erdélyi és magyarországi commendo [Kv; KvE 246 VBGy]. — L. még CsH 186; WIN I, 503, 530.

4. parancsnoklás, vezénylés; comandare; Befehl-sführung, Kommando. 1710: (Forgács) Balásfalvától Hársághoz szálla, és ott sáncot csináltata, maga kimene Magyarországbán, Orosz Pálra bizá az egész hadak commendóját, holott Pekri Lőrinc s Mikes Mihály mind elsőbb generalisok, mind száz Orosz Pálnál is jobb s tanultabb úri emberek valának [CsH 357].

5. kb. kivezényeltetés; (trimitere în) misiune; Herausbestellung, Beordnung. 1757: Somlyó Mező Várossában Commendóban lévő In Gyulaianumbeli Tit János nevű Hadnagy [Kv; Mk IX Vall. 188]. 1768: Midőn mi a Havasból béjöttünk Commendonk ki telvén, Mentünk Isak Péterhez és ő hon Nem lévén a Feleségének meg mondtuk de Hadnagy Trintseni vramnak nem reportaltuk [Páké Hsz; SzentkGy Jos. Szörtsei kezével]. 1829: a Várdán Commandóban voltam [Borszék Cs; LLt].

6. kb. határőr-parancsnokság; comandamentul de la frontieră; Grenzkommandantur. 1789: mindenkor kérjen a Def. Commandótól egy Tisztet, és akár adjanak, akár ne, maga a' kárt Specificálja, és minden holnap végivel submitálja [Csikszereda; UszLt XIII. 97]. 1808: a Szóts Miklos eő kelme Szekere Hogy az Ojtozi Comendos katonák Bukátajokat bé vitte az Ojtozban adatattott rendes fizetés 1 Rhf a Commendos katonák bukátajokott az Ojtozi Comendoban bé vitte a Sükös Josef szekere [Kvh; HSzJP].

◇ Szk: ~t tarti fegyelmet tart; a jine disciplină; Disziplin halten. 1705: Ugyan most még olyan hír is jött, hogy Mikes Mihály uram kiírt volna a székekre, hogy már ő az erdélyi supremus generalis, azért meglátják, hogy nem olyan commendót fog tartani, mint Pekri uram tartott [WIN I, 366]. 1729: Colonellus Baro Merbek Urunk(na)k eő Nganak pro bona Harmonia olly remenseg alatt hogi jo Commendot tart, és haszontala(n) dolgokkal a Ne(m)es Varost nem vexállja . kívánunk meg eő Ngának discretizálnunk [Dés; Jk 383a]. 1732: Lejtman Ur(amna)k ismet igirtünk hogy jo Commendot tartson s magát hozzánk hogy job Comportállja^a [Dés; Jk 431b. — ^aKöv. a bor, búza, zab, széna, hús, tyúk, tojás és sertés ajándék részl.].

kommendós szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktion: ~ *katona* határőr/vadász; grănicer; Grenzsoldat, Grenzer. 1808: a Szóts Miklos eő kelme Szekere Hogy az Ojtozi Commendos katonák Bukátajokot bé vitte az Ojtozban adatattott rendes fizetés 1 Rhf a Comendos katonák bukátajokott az Ojtozi Comendoban bé vitte a Sükös Josef szekere 1 Rhf [Kvh; HSzJP].

komment l. konvent

kommentár ? magyarázat; comentariu; Kommentar. 1664: Több dolgokról is bővebben írván Stephan uramnak Kegyelmeddel közli és írásom az mennyiben commentarul vagon, igyekezze promoviálni, az én kegyelmes uramtól punctum választ szerzeni [TML III, 135 Boldai Márton Teleki Mihályhoz].

kommentariálás értékelés; apreciere; Schätzung. 1678: meg kell vallanom, az hoztam leveleknek mind magyarázatja és commentariálása bővebben terjedne és talán több lument adhatott volna, kire is én bizony erős hittal vagyok köteles senkinek ki nem jelenteni [TML VIII, 69 Kapi György Teleki Mihályhoz].

kommentárium magyarázat; explicatie; Erklärung. 1619: Hogy immár kezembe vala az Gáspár vajda uram levele . . . kinek commentariúsáról az előtt való későbbi levelemben írtam volt csak particulariter . . . arról viva

voce Mikó Ferenc urammal eleget conferáltam [BTN² 288]. 1798: (Eder) Előre kikukorékolja, hogy ő akarja recenseálni a Szász könyvet, már most Schlözer, még azt hiszi hogy igazán ő is recenseálta . . . Otthon erről commentáriusokat kell beszélnem [MNY XLVI, 156 Gyarmathi Sámuel Aranka Györgyhez Göttingából]. — L. még BTN² 295.

kommentárium-könyv biblia-kommentár (biblia szövegmagyarázó könyv); interpretarea/explicarea/comentarea bibliei (carte care interpretează/explică textul bibliei); Bibelkommentar (Auslegungsbuch des Bibeltextes). 1647: Egy Vy testamentumos keonyvj . . . f. 3. . . Egy Commentari(us) könny (l) in folio f. 3 [Kv; RDL I. 134].

kommentizál kommentál; a comenta/interpreta; kommentieren. 1670: Az Rottel uram emberének elérékezését Kegyelmed írásából látom én csak magammal vinném egy vagy két nap, onnan osztán elébb bocsátanám be magamnál, ne commentizálnák az dolgot addig sok felé [TML V, 365 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1705: Noha ezeket én magam töttem és nem az írott levélben commentizálták és explicálták, mindazonáltal ez csak azt teszi, hogy én kérem is, nem is, azért ne add meg [WIN I, 612].

kommenzális asztaltárs; comesean; Tischgenosse. 1710 k.: addig mű nagy szegénységre és desperatióra jutottunk volt, elannyira, hogy mivel Lejdában a német úrfiakkal egy asztalhoz kell vala ereszkednem a német commensalisim is azt találták fel, hogy ne együnk kétszer, hanem csak ebédet hogy így kevesebbrel érijük meg [BÖn. 577–8].

kommenzuráció felmérés; măsurare cadastrală; Vermessung, Aufnahme. 1589: Nagod mynekwnk paranczolya, Hogy my el menne(n)k Topa Zent kyalrya^a Hogy meg mondanuk, Sombory Lazlo vramnak . . . hogy meg Engettessek ez meg mondot Topa Zent kyalrynak mynde(n) földey, kazallo Retej, Erdej, Zanto földey berkey, Es mynden hatarynak Rectificatioia, limitatioja, Es Commensuratioia my altalunk [Szamosfva K; JHbK LVII. 40. — ^aK]. 1762: a' Commensuratiokban minden darab földnek individualiter széllét hosszát fel mérvén, ne sajnállyák a' földek szélességét annak hosszusságával multiplicalni [Szava K; RLt O. I Mich. Medve Mart. Veszmasnak és Lad. Somkerekinak].

kommenzuráltatik felméretik; a fi másurat; vermesen/aufgenommen werden. 1592/1633: Mi . . . az eo oztasokat az mint limitaltatott s commensuraltatott, tizenkét Eskwt . . . paraszt emberek által . . . megh irtuk [Gyeke K; Ks 90]. 1780: reambuláltatván es Commensuráltatván a remittált Curia Gyümölsös, Veteményes, Tsürös, es Okol Kertivel, es Tseléd házaival edgyüt, in Suis veris, et antiquis metis afgáltatván Extensioja [Nagylak AF; DobLev. III/544. 1b].

kommerciálé ügy; afacere; Sache, Angelegenheit, Fall. 1710 k.: Egy gróf Felset rendelt volt akkor a császár az ilyen commercialék folytatására s megértésére [BÖn. 921].

kommerciális kereskedelmi; comercial; kommerziell, Handels-. 1817: az Három széki jóság nevezetesen az Uzoni, nemtsak hogy in loco sokadalmas, és vásáros hely és más több aprobb commercialis helyekkel szomszédos, hanem éppen Brasso királyi várossal, három országok Com(m)ercialis városával is [Árkos Hsz/Mv; Kp V. 318]. 1845: instálom a Tekéntetes Commercialis Commissarius vrakat és a Becsületes nemes Czehat [Kv; ACLev.].

commercium 1. kereskedés, kereskedelem; comert; Handel, Kommerz. 1630: à dato praesentiu(m) hat heigh legien Inducia ... Az alatt pedig az hadak mind az ket reszreöl el bochiattassanak, es semmi hosztilitás edgyik reszreöl se legien, es az wdeö alatt szabados commerciu(m) engettesek utriuq(ue), es Joszagok szabado(n) birattassanak [Törzs. Bethlen István nyil.]. 1677: a' szabados commerciumok által, mind a' Fejedelmeknek tárházai, mind penig az Országnak egyéb lakosi, szoktak épülni [AC 135]. 1692: nemellyk varossok eö kglmek(ne)k az ideghe(n) Orszagra valo Commertiumra nézve ollj heljen heljheztetet hogj bekesseges vödöben felljeb megien abbol valo lucrum, hogj sem két haro(m) varmegje(ne)k jövedelme [Szökefva KK; Törzs. Sarosj Janos kezével]. 1786: Nyilvánosság Királyi rendelés extál arrol, hogy ebben az országban-is minden folyo és Száraz portékák bizonyos mértékek szerint disztraháltassanak, és azon rendelése eö Felségének ... nekünk Torotzkaiaknak a' Vassal valo Commerciumra nézve pro observantia intimáltatott vólt, de annak vsussa nállunk mind az ideig bé nem vétetett [Torockó; TLev. 9/24]. — L. még RettE 126., 248.

Szk: ~ot folytat. 1710 k.: vagy engedjük az előbbi szabadságra a sókereskedést, vagy folytassuk mű a commerciumot [BÖN. 922].

2. érintkezés, kapcsolat; contact, relatie; Verbindung, Kontakt. 1662: már nemcsak minden jóságok elvétetett a hazában, hanem hallatlan például számkivetésre tudatott volna, szolgálai időzés alá, udvara^a mindeknek commerciumától, becsületes társalkodásától halálös bűntetés alatt tiltatott, rekesztett volna [SKr 495. — ^aAz 1657-i szerencsétlen kimeneteli lengyelországi hadakozás után a fej-i süvegtől megfosztott II. Rákóczi Györgyét]. 1710: Rabutin a regálisokot a pelengéren megégettet, a trombitást felakasztatja, megizenvén Orosz Pálnak, hogy olyan tolvajjal mint ő, semmi hadi commerciumot nem tart [CsH 358. — 1705-re von. feljegyzés].

kommetaneus 1. tőzsomszédos birtokos; proprietarul parcelel vecine, proprietar megies; Grundbesitzer in der nächsten Nachbarschaft | határjáró; persoană însărcinată cu inspectarea hotarelor; Flurbesichtiger/begeher. 1580: az wicinosoknak Cometaneosoknak Neuoket es Cognomennioket ez my Jelen valo Leüelünknek rendiben meg Jrattattuk [Pókafva AF; JHb XXVI/8]. 1584: Eleö hiua(n) vicinusokat es Commetaneusokat ... Es ... Witezleö Zelemeri Peterth az ... meheos-beh^a es hataraban leueö rez Iozagabah bele wittwk bele iktattwk ... senki mi Eleöittwnk nem Contradical-ua(n) [M.frata K; BálLt 80. — ^aA tőzsomszédos Mezőmés (TA) birtokába]. 1705: Melly szölöket ... Credi-

tor Attyánk fiai ... mind ket riszrül valo Commetaneusinak, akarattyokból, s annuentiajukból adtanak ell [Szilágycseh; BfR 104/88]. 1727: a Gergelyfai^a és Springi^b Falusi Hites Birák Esküttek és töb Commetaneusak is jelen voltanak in facie loci [JHb XXVII/1. — ^{a-b}AF]. 1775/1802: A mi penig ... a Bezdedi^a Mlgs Possessor Urak ... három Irotványakhaz praetendalt proprietasakat, és Possessoriumakat illeti ... a velünk lévő Commetaneusoknak azok iránt valo Relatiojakból ugy jó ki, hogy az ... Irotványak Bezdedhez tartazo Irotványak légyenek [Bsz; JHb LXVII/3. 114. — ^aSzD]. 1791: először is a' leirt Commetáneusokat erős hittél megeskétvén, kényszerítettük, hogy a Hegyes nevezetű Erdőnek határait Körös Környul mutatná meg [Jobbágyva MT; EHA]. 1824: a' Commetáneusok, föld járok előttis azon ... Conscriptiois fel olvastatott [Nyárádszereda MT; LLt]. 1843: a' lehetőségig Vág Josi mellé olyan Commetaneusokat kell fel venni — kik a' földök hol létet, mekkoraságát tudják — és annyit — hogy Conscriptioink minden edgyezésünk mellett is törvényes erejűt el ne veszesse [Veresegyháza AF; DobLev. V/1247]. 1844: először a' jártatásra a' nevezett föld színére hét Commetaneusok elő állítván meg kérdezettett ha valyon azok közül valamelyik ellen nints é Ki fogása [Makfva MT; TSB 57].

2. Jelzői haszn-ban; cu funcție atributivă; attributiv gebraucht: határos, tőzsomszédos; vecin nemijlocit, invecinat, mărginaș; angrenzend/liegend. 1732: Az Korodi Hatar(na)k szük volta miatt igen vékonj a paskuatio, ha a Commetaneus faluk határára nem excurrat(na)k a korodi marhák, Nyárbanis telelnek [Kóród KK; Ks 12. I].

Ha. 1792: commetaneusak [Mezőbánd MT; XII. 85] | Commetáneusakkal [Msz; MbK XII. 87]. 1796: Commetaneusak [Toma MT; Sár.]. 1800: Commetaneusak [Dés; HG]. 1802: Commetaneusak [Vadasd MT; Told. 42].

kommissceál összekever; a amesteca; (ver)mischen. 1618: Kegyelmes uram, az írásomban is írák, hogy azt nem akarom commissceálni ezféle privátumokkal [BTN² 118].

kommissceálódik egybe/összekegyedik; a se amesteca; sich (ver)mengen. 1746: Sem a' Pünkösti uram (így!) az Isten Házához mutatott meritumi meg nem engedik, hogy a Tekintetes Pünkösti és Keserü uraimék Familiajok commiscialodjék in ascensu et descensu a' Nemzetes Kispál Familiaival, Sem a' Nemes Kispál Familia meritumi nem assequalhatják még most azt a' grádust. Melyre nézve a' Kispál Familiából lévő a' melly rendben eddig jártanak, meg hagyatnak; de nem a' Pünkösti Familiával egybe elegyedve [Uzon Hsz; Kp I. 160b. — A templomi ülérendre von. határozat].

kommizerál megszán; a compătimi (pe cineva), a-i fi milă (de cineva); bedauern. 1670: T. Mikola Sigmond Vra(m) is ... nem nézván maganakis eö kglmének arra az perre valo sok haszontalan keölczégthét, commiserálván kívánságba szerént, ada ... Várad István Vr(amna)k ... Egy io Tatar Paripát [Kv; JHbK XXIV/25].

kommóció 1. működés; functionare; Tätigkeite. 1705: És midőn engemet is a generális kínált volna, megmondám, hogy én soha nem ihatom égett bort. Akik pedig magyarok közt isznak is, nem ebéd után isznak, hanem reggel, mikor felkelnek, akkor melegítik a gyomrokat és alkalmatossá tészik az étel megkívánására és az commotióra [WIN I, 633–4].

2. felindulás, izgalom; emotie; Aufregung. 1665: Istennel bizonyítom, én még ennek az méltóságos úrnak soha ilyen commotioját nem láttam, mivel némelyek én szavaimat is balul magyarázván, referálták ő nagyságának [TML III, 360 Teleki Mihály a fej-hez]. 1780: Hogy halgassunk az Ekklesia gyűléséb(en) jobbnak tartottuk mind a' Collegiumra, mind a' professoratusra, mind a' dologra nézve. Másképpen is vrgelásunkkal csak nagyobb commotiora való okot szolgáltatunk volna [Ne; Borb. II Kováts József rektor-profl. lev. j.]. — L. még CsH 175.

kommoditás 1. birtokfekvésbeli/használatbeli kényelem; commoditate in foliosirea unei proprietăți; Bequemlichkeiten in der Besitzlage, Nutzungsbequemlichkeiten. 1723: mások(na)k Semmi nemű Commoditásban tudtomra Semmi Károk nincsen ezen Malom miatt [Sövényfva KK; MbK 150]. 1766: az Pársok recognoscallyák jóságokon eddig volt commoditasoknak feletéb nagj meg tsonkulására lenni ha az udvar kertel distingváltatnék [Torda; TJkT V 341]. 1767: Minthogy ezen Cserében mind a két félnek commoditása considerálthatatik ugyan, de a Curialis helyly többet ér, még ezen cserére superaddálni tartoznak Belavári Tatár Josef Uramnak Hung flor 150 ~ száz ötven magyar forintokat [Káptalan AF; DobLev. II/382. 1b–2a]. magunk jo akarattunkból ugyan a mi Commoditassunkert, más helyre tettük volt, a kertünket valami 10 esztendőig [Tótszállás SzD; JHbK XXX/1]. 1783: a mennyire a Jozzagok(na)k minéműsegeket, Commoditásokat ki Nyomozhattuk négy egyenlő Részekre Szaggattuk fel az alább meg irt mód szerint [Mv; Ks 23. XXIIb]. 1839/1840: Leg kisebbik nyíl lévén a' Somke-reki^a Benedeki^b és Bokai^c nyílak, leg előbb is a' több portiókból commoditás szerént azok adpistaltassanak a' mi pedig az adjustatio után marad osztassék fel [Kv; Ks 100 gr. Kornis János végr. — ^a SzD. ^cH].

Szk: ~ ába esik vkinek. 1831: (A) meg tserélt szántó föld száraz és jo hasznu hely, s' Jozszágának tágosittására nézve jo commoditásába esik [Erdősztyörgy MT; TSb 35]. * ~ ában lesz/van vkinek keze ügyében lesz/van vkinek. 1787: mentünk egy más közötti Rettegi Sigmund Bátyammal ilyen alkalomra, hogy a felső Nagy Réten, a hol nekem jobb Commoditásamban lisen, tam in qualitate, quam in quantitate ... hasonlot adgyon [Apahida K; RLt O. 2]. 1789: Mind a belső Jozzagokat, mind pedig a külső Földeket midőn fel oszlodnak ugy oszszak, hogy ha valamelly valamellyiknek commoditásába lenne azt annak Résziben adgyák [Kük.; Kp II. 25]. 1821: Borboreki Josef ur két rét beli proportionalis részét (: minthogy T. Dobolyi Sigmund urnak Commoditassában vagyon :) által adá Tekintetes Dobolyi 'Sigmund Urnak [Nagylak AF; DobLev. V/1045]. * ~ ra nézt/nézve. 1737: az Gorbai, és Cserneki^a két Vendég fogadok, ugy a Gorbai Vám (: mellyek is nem keveset fructificalnak :) a

commoditásra nézve hagyattak Gorbahaz^b [Kv; JHbK XXVI/1. — ^aA Cserneken (SzD) lévő. ^bSzD]. 1772/1783: jövődöre valo nagyobb Commoditásokra nézt, önként . tőnek egymás között ilyen meg edgyezést, vagyis örökös Cserét [Dés; Ks 79. 29. 297].

2. haszonvehető hely; locuri/obiecte utile; (aus)nutzbarer Ort, (aus)nutzbare Stelle. 1723: Privatus emberek-(ne)k Szántó Földeiben, Kaszáló Rétyeiben, Házaiban, Ház Hellyeiben és akár minémű Commoditássiban mitsoda Kárt szerez ennek a Malomnak Gáttya miat az ár viz [Kük.; MbK 150]. 1735/1760: Találtattak még ezen falunak mind belső Gremiumában, mind külső territoriumában, külömb külömb féle képpen Occupált és falu köz földéből, quo quo modo apprehendált, Sessiók, és mező béli commoditásokis [Elekes AF; DobLev. I/164. 8]. 1760: Mitsoda Melioratiokat tett azon Possessor, a' miolta birni kezdette ezen Fundusakat, nevezetesen tett é irtásokat, szőlő plantálásakat, Colonialis Házak, 's egyéb Commoditasok építettét [BSz; BK]. 1830: Kötelezven magát, és több Testvéreit a ki ado ... hogy az arendator Mlgos urat, ezen a Stipulált idő szakasz alatt a le irt Commoditásokban minden lehető Inpetitoroktól evincallyák és ezen irt üdő Szakasz alatt csendes birtoklásában, senki által leszen háboríttatni nem engedik [Kv; Somb. II].

3. alkalmatosság; clădire; Gelegenheit. 1747: azon két kised fundusotkán a' Nemes var(me)gye Postalís Commoditasokat epithessen, és birhassa is pacifice, eó tamen modo, hogy lapsu temporis in casu midőn másu-vá költözködnék a' Posta, Mlgs Proprietarius ur eó Exja, vagy Mlgs Haeressei rehabéalhassák [Déva; Ks 73. III. 18 1/2].

4. alkalom; ocazie; Gelegenheit, Veranlassung. 1592: Ami a Var falanak eppwletit nezy, megh hattak az palleroknak, hagi semmi commoditást hatra ne haggianak, hanem . . . mingiarast hozza kezgienek [Kv; TanJk I/1. 185]. 1667: Bécsből is már megindult az kereskedés egész Konstantinápolyig, az kinek kedve s pénz leszzen, ezen commoditással mind lovat, mindent kihozhatni [TML IV, 79 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz].

5. kényelem; commoditate; Bequemlichkeiten. 1677: Fekete To nevű helynek a' Kőrösbén mely vagyon, állapottjára nézve, mind a' közönséges uti commoditáser, mind penig a' postálkodásért, meg-engedetet, hogy a' mely Jobbágyok 1640. Esztendőnek előtte oda telepedtenek valamig ot akarnak lakni^a, el ne vitethessenek [AC 106. ^aE szó a nyilvánvaló sajtóhiba javításával!]. 1795. ha mit pedig gyönyörűsege, Mulattságra, és maga Commoditássára valaki épittene azt a kiváló Succesor fizetni ne tartozzek [Kv; JHb XX/41]. 1815: Maga a' Pálinka főző a' Szamos partján elég jo commoditással két üstnek valo helyvel van épülv [O.nemegye BN; Ks 77. 19 Conscri. 496]. 1815 k.: a' Szobákat, hogy Léányom Commoditását kaphassa többbittenis kívántam [Mv; Berz. 21]. 1817: Az egyesült város fő Birájának és az egész Magistratusnak egyik fő gondja légyen, hogy egy uj és minden Commoditással telyes Tanács Házat köz-erővel épittessen [Szu; UszL VII. 68]. 1825: minthogy . . . keskeny Piatzunk az Városunkban Országos Vásárookra jőni szokot Vásárosok(na)k illendő befogadására csak nem elégtelen ezen tekintetből — a' Piatzi nagy Temploman aloll — eddig árulni szokott Áru-

sokat . a' Publicum Commoditássába lévő Uttzákra deriválhassa [Torda; TLt Közj. ir. 252].

kommoditású szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktion: jó ~ kb. alkalmas; potrivit, corespunzător; passend, brauchbar, geeignet. 1832/1838: Van egy zöld Kajhájú két águ párkányos melegítő kementze ... szabad száju, hosszu vas pánton fekszik az eleje, a' túszejje egy magas téglából, és mészből össze rakott jó Comoditasu [A.szócs SzD; BetLt].

kommodum 1. kb. vminek alkalmas/kényelmes fekvésű volta; pozíjie/ásezare potrivită a ceva; Geeignetsein/passende Lage einer Sache. 1741: Az Forspontázó Szekerek(ne)k fel állítások(na)k Com(m)odumi és módgya körül lévő csekély opiniom ez [H; Ks 101]. 1766: Melly meg tserélt földek közül noha jóval nagyobb mind az által, ha szinte kevesebbet vett volna is elő Nga érette; keze ügyib(en) Commodumára lévén elő Ngának, contentalodik velle [JHb XXXV/57].

2. előny, haszon; avantaj, beneficiu; Vorteil, Nutzen. 1766: az én kárommal az én szomszédom maga Commodumat nem ampliálhattya [Torda; TJKT V. 322].

3. kényelem; comoditate; Bequemlichkeit. 1763: A continuum judicium feláll, de nem sok köszönet vagygon benne. Igaz, hogy a dolgok folynának, de ez a mi főispánunk nem a közönséges jót hanem a maga commodumát respectálván azon instált, hogy ne Széken, hanem Nagysajón legyen [RettE 154].

kommodus kényelmes (kényelemkedvelő); comod; bequemlich, behäbig. 1819: úgy látom hogy te még többet aluszel es Commodusabb is vagy nálamnál [Kv; Pk 2].

kommonefaciál emlékeztet, figyelmeztet; a-i aminti cuiva ceva, a-i atrage cuiva atenția; erinnern, aufmerksam machen. 1668: Ez napokban vöttük volt Kegyelmed levelét nagy böcsülettel, melyben Kegyelmed commonefaciál bennünköt és serkenget, hogy ad determinatum tempus compilationis Articulorum Regni mi is postulatunkinkot, melyek specialiter vármegyénkre tartoznak, Kegyelmednek beküldendő [TML IV, 374 a mm-i nemesség Teleki Mihályhoz].

kommorál 1. időzik/tartózkodik vhol; a zăbovi/șede a undeva; sich aufhalten. 1651: Balpataki Urammal Szebenben menue(n), es ot Commoralan egy Jdeigh, magunkra, Louunkra kültettem addigh fl. 3/80 [Borberek AF; WassLt Perc. 51]. 1654: Öreg aszszonyunk, a dekadált boldog emlékeztető Rákóczi György fejedelem relic-tája, a fiához látogatni Erdélybe bójöve, és Fogarasban hozzája is méne, és ott commorálván jó falka ideig, die I may itt által méne Örményesre [ETA I, 157 NSz]. XVIII. sz.: Commoraltam harmad napig az Megye Bironál [F.csernátón Hsz; HSz]P Gál László (41) pp vall.]. 1705: Bánfi Farkas uram ... gondviselője, Sebesi, és holmi furierok és rácz béresek ... a faluban nem mernek vala commorálni a kurucok mia [WIN I, 653. — ^aBonchidán (K)]. 1732: ő Nga ot miért commoral mikor semmi dolga nincsen [Kóród KK; Ks 99 Kornis Ferenc lev.]. 1793: Az Czigány Natsáktak parantsolatya szerént az Rádúj

Házából vissza költözött oda az hun annak előtte is lakott volt, és egy hétig ottan Commorálván el szökött [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.]. — L. még WIN I, 623, 653.

2. lakik, él vhol; a locui/trăi undeva; irgendwo wohnen/leben. 1653: Borbély Kristóf, ki Radnóthon lakik vala; a húgomat, a Borsos Tamás leányát Erzsébetet vette vala. Először 1601-n szent Lőrincz nap-tájban^a futottunk mind atyafiakul Radnóthba ... Végre hogy nekünk kastélyunk lőn s haza szállánk, ő is feljött és itt commorált s lakott köztünk [ETA I, 93 NSz. — ^aAug. 10 tájt. ^bA mv-i templomvár megépítésével]. 1716: Nyikora Susoj kettő Ecseivel s haram fiaival ... ez előtt Tíz esztendővel aufgialván Török országban Lippa vidéken Commorál [Grid H; BfN 92/4]. 1725: Budusan Nicolae nevű felső Borgai ő s örökös Jobbagyok az Migs urfiak-(na)k innet Borgorol c(i)r(cite)r 10 Esztendeje aufgialvan; recipialta magát Nemes Doboka V(á)r(me)gyében Szász Balásfalvára^a és ott ... az Tserenyi György Ur(am) földin Commorál [BK. Szalazsán Gavrilla (65) vall. — ^aBN]. 1745: Gáll Peter Gáll Janos egy Fia Mihály Gáll István ... innen ell-menvén Debretzenben commoralnak mind a' hárman, Kovácséknak fogják magokat ottan hivatni [Szér Sz; WLt]. 1760: Bonda Gavrilla Farago a 3dik Session commorál [Hesdát TA; BLt]. 1776: Fluérás Jakob ... Lesneken Commoraltott tudgyuk hogy Sellér soha magát jobbagynak lenni nem agnoscalta [Bujtur H; Szer.]. — L. még Uf II, 485.

kommorálás időzés, tartózkodás; zăbovire, ședere; Aufenthalt. 1702: az praefigalt Napra örömost compareáltunk, ott Commorálásunkban egykor a M. Gubernium törvényre elő szollitott bennünket [Torockó; TLv. 4/3.2b]. 1705: Bethlen Sámuel uram Fogarast való commorálása alkalmatosságával (egy) hordó bort ... adott a magából neki^a [WIN I, 443. — ^aGraven úrnak].

kommoráló 1. vhol időző, tartózkodó; care zăbovește/șede undeva; sich aufhaltend. 1688: Mű ... Komjatszege(n) lako Komjatszegei Samuel, és Marha Istvá(n) Aranyas Széke(n) Rakoson lako Letai Istvá(n) és mostan Komjatszege(n) commoralo Letai Benedek [Borb. I]. 1704: A kikhez az inctus ezen projectumot dirigálta, öfelségeknak nem ellensége. sőt nagy confederatusinak residense és udvarnál commoráló követje [WIN I, 163]. 1740: A melly Désen Commoráló Irresidentiatius Embereknek Borok vagyon ... Concludáltuk, hogi az olyanok, ha ... hordostól akarják distrahálni ... szabadságokb(an) állyon. De Ejtelenként kiárultatni szabad nem lézen [Dés; Jk 539b].

2. vhol élő, lakó; care trăiește/locuiește undeva; irgendwo lebend/wohnend. 1682: Vaszilia kalugyer, mostan az fejevári kalastoromban commoráló frater [EOE XVII, 293]. 1700: István Czigán Csonokoson^a Commoralo [Szer. Iváncs Ungur (45) jb vall. — ^aH]. 1733: Nyárádton^a Commaralo Márkos mutató nomine Szacsvai Mihály ... ezelőtt lakot ... Kézdí székben kurta patak nevű Faluban [SLt AF. C. 17. — ^aMT]. 1747: Mardsinan Sztan Sz: Kotsárdon ... commoralo Pucza Iuon nevű Fogadost étszakának idején maga szekerén el szöktette [Torda; TJKT III. 131]. 1758:

Beczében^a fixe Commoralo es jo háztarto Magyar Jobbágy emberek [Told. 21. — ^aAF]. 1765: Tudgyae a Tanu hogy Kőbőlkuton^a commoralo Foris Janosnak az Atya let volna néhai Foris Mihály [K; BetLt 6 vk. — ^aMezőköbölkülton (K)]. 1779: Götzen commoralo Párhon István [Góc SzD; WLt]. 1816: Üsmerie a Tanu Zagonba Comoralo ... Pál Josefát ...? [Hsz; SzentkZs vk]. — L. még ETF 107.28; RSzF; 183, 233, 282.

kommoveálódik felháborodik/indul; a se revolta/indigna; sich aufregen. 1664: mely ő kegyelmek engedtelenségén igen commoveálódván római császár ő felsége méltóságos plenipotentiariussa ... kellett vala besietnem ő nagyságához [TML III, 337 Teleki Mihály Stepán Ferenchez] | Utóbbi leveléből látom Kegyelmednek, némely urunk ő nagysága írásnak czikkelyében megütközött. Azon Kegyelmednek írt ő nagysága levelének páriája ma is meg van nálam, de én abban nem látok olyat, a min Kegyelmednek annyira commoveálódni kellett volna [i.h. 338 ua. Boldai Mártonhoz]. 1722: A vexacon pedig tudom Ur(am) kgd ne(m) com(m)ovealodik, bizony én sem, abból elucescal jobban hűséges szolgálattunk [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. — L. még TML III, 62, VIII, 31, 210.

kommuné közföld; pámint obştesc; Gemeindefeld-(stück). 1801: Az egész M. N. Sombori Határban azok az Földek, melyeket ugy adtak ki mint Communekot, fell mérettetvén találtattak mind öszveségel 3186 Hold földeknek [M.nagyszombor K; Somb. I].

komuniál 1. hitelesít; a legaliza; beglaubigen. 1743: Mellj dolog mi előttünk, általlunk 's más feles köz emberek által így menvén végben, irtuk meg hűs ez Punctumokat Hazánk jóvára futuro pro testimonio fide nostra mediante Városunk usualis Petsétivel communiálván [Torockó; TLev. 10/1.] 1769: Így menvén ezen Vásár előttünk vég(en), irtuk meg hűs Fide n(ost)ra mediante Írástunkat futuro pro testimonio ac cautela Varosunk szokott Petsétivel communiálván [uo.; Bosla].

2. *vall* úrvacsorát vesz; a se cumineca/ímpártăşi; das Abendmahl nehmen, kommunizieren. 1705: Kornis István uramék egy meghitt szolgálja, aki mindenese volt, az asszonynak ugyan egy meghitt frajával tegnap este valahogy magokat kibeszélvén a kapun, elszöktének ketten. Azt mondják, hogy mindketten kálvinisták voltak, és nem hagyta az urok őket a szokás szerint komuniálni, s azért szöktének volna el [WIN I, 372].

komunicáció erősítés; întărire, fortificare; Verstärkung. 1675/1676: a' falut akartuk certifiálni, akkor, Kamuthiné Asszonyomtól ... repellálának ki vont fegyverrel; my resistáluan Arkosi Mihály vram meg' írā a' Fejedelemnek mint procedáltunk, és mint Resistáltanak, melyre a' Fejedelem nagy communitioval tellyes Commissiot küldē réánk, hogy várakozásban legyünk [Vajasd AF; JHbK XX/21 Belcayesi Istvan (50) ns vall.].

komunikáció 1. értesülés, hír; ştire, înştiinţare; Nachricht. 1705: Engemet is az úr azután felküldē a generálhoz, és megköszöném a communicatiót. Mondá is a generál, hogy ha elébb jöttem volna, a házban találtam

volna azon három németeket, akik a hírt hozták [WIN I, 595].

2. közlés; comunicare; Mitteilung. 1748: Az Erdélyi Telekj Fiscalitasoknak aestimatiojak celebráltassanak, aról való elébbi kegyelmes Decretumak velem való communicatióját, az Ur, ígérete szerint el ne felejtse [TKI gr. Teleki Ádám lev.].

Szk: ~t tesz közöl. 1705: Ugyan ma engem felküldének az urak a generálhoz és fejedelemasszonyhoz látogatni és megköszönni, hogy az holnapi exequiára invitálták az urakat és communicatiót töttenek iránta. A generális azt felelé, hogy örömetst gyakrabban tenne egyéb dolgokról is communicatiót, de hogy ritkán téssen, az az oka, hogy maga is ritkán hall őccellentájja híreket [WIN I, 474].

3. tudomásul vétel; luare la cunoştinţă; Kenntnisnahme. 1808: ezen Specifált költségeken kívül egyéb Praetensiokatis adtak be a' Praetendensek előnkbe, melyeket a' praetendens Fiu Communicatióra ki kérévén, és kiis nyervén, hogy Itéletet hozzunk benne, mi az Itéletet meg tettük [Asz; Borb. II]. 1813: Timár Ujjvári Sámuelné Foglár Klára ... a színben való árulo helyéről ... Instantiával járulván elsőbben a' Nemes Magistratusba, kérévén helyének viszsza adattatását, mely-Instantiat a' Tekintetes Nemes Magistratus Communicatio végett, a' mi Nemes Czéhunkba küldette ... meg tekintvén Czéhunk Özvegsigre jutott gyámoltalanságát elébbeni helyét viszsza nyerte [Dés; DLt 56.6].

4. érintkezés; contact, relaţie; Berührung. 1710: Minemű nagy romlása es pusztulása következet légjen, sok helyeknek ... a Pestis miatt; a már inficiált helyekkel gjakorlott Com(m)unicatio alkalmatossággal keserve sen megtapasztalhatták [KvLt I/198 gub.]. 1718: Pestis alkalmatosságával a' midőn ezek^a vásárolnak is valamit téssek le nekiék^b a' kívántato bizonyos helyre a' honnan is midőn azt oda vivő el távozik, és nem előb légjen a' le tettnek el vétele, melynek is az árrát az adminisztrálok(na)k a' Magistratus fizettesse meg, hogy az uttal is Com(m)unicatióra való út praescindaltassék [KvLt I/225 gub.]. — ^aA pestisesekekkel való érintkezésre kijelölt emberek. — ^bA pestisesekeknek]. 1757: Csargedén^a a' marhák döglöttök, nem akarta hogy a' marhák(na)k communicatiojak légjen [Abosfva KK; Ks 8. XXIX. 32. — ^aKK].

komunikál 1. közöl; a comunica; mitteilen. 1582: A my a' plebanos kewansagat nezy, Az chywr es mayor epytesse felől ... keryk Byro vramat, hogy Communicallya az Gyalay Tiztartowal az epytesset [Kv; TanJk V/3. 251b]. 1621: melj keőnicőrgesre valaszünk lewe(n) communicalliak eő kglmekkel varosul [Kv; i.h. II/1.325]. 1637: valamiket eő Nga velem fog communicalni, kiknek Secreto kel lenni, azok nalam el temetve lesznek, azokat eő Nga engedelmē s akarattia nelkwl ki sem jelentem [Fog.; KcM 135]. 1757: ezt az írásmot pedig ne lássa meg valaki, hanem ha Mltgs Groff vr(am) Másokkal communicálni akarja, méltotassék massal parcaltatni [Fráta K; Ks 101 Cserei György lev.]. 1799: az ujra nyrendőResolutiot a' Mēlgos Urral nem Communicalom [Kv; SLt XL Mart. Agoston Suki Jánoshoz]. 1803: Hozzánk utositott tudositását a Tekintetes Urnak kedvesen vettük ... nem lévén a Possessoratu-

sok Mindnyájon ide haza, de el érkezésekkel Communicalni fogom, és az rendelt napra szívesen el várván elé állunk Magunk igasságával [Búrjánosóbuda K; JHb LXVII/4.23].

2. (ki)hirdet, közléstesz; a anunja; kundgeben. 1666: Kozma Juon ha ... Törüent ne(m) allana, hane(m) el menne előtte, Ualamint az Törüeny communicalta, azt az penat exequaltathassa eő Naga megh Irt kezesse-ke(n) s Attaffia(n) [Abrudbánya; BK]. 1677: Az Ecclesiái directiokban és ritusokban penig reformalniok, vagy variálniok az Ecclesiáknak eleitől fogva szabados volt, mely keresztyéni szabadság ez után-is el nem reszketik ... ha mikor, és miben valakik az Ecclesiáknak épületire nézendő Szentírás szerint való tetszéseket communicálni akarják [AC 2].

3. értekezik vkivel; a comunica cu cineva; sich unterreden/verständlich. 1705: (A gubernium) maga kötelességében soha is hátraálló nem volt, mostan is micsoda levelet íratott Herbeville generálnak, azokról a dolgokról akart ökegyelmekkel communicálni, melyből megláthatják eleitől fogva és mostan is, micsoda gondja van a Guberniumnak maga kötelességére [WIN I, 611].

4. *vall* úrvacsorát vesz; a se cumineca/impártási; kommunizieren, das Abendmahl nehmen | áldozik; a se cumineca/impártási; kommunizieren. 1570: en azt mondom az Zent irással, mert eok igazan nem comunikalnak mikeppen Christus parancsol [Lámkerék Szb; Hurm. XVI/1. 646 Tordasi Pál román püspök a beszti királybirohöz]. 1698: Luteranusis léven sem templomat nem frequentál, sem soha nem communicál [SzJk 311]. 1704: a fejedelemasszony ... a templomba az gyónásra elment volt, communicált is [WIN I, 240]. 1746: Az után is hogy Kispál György Vram Tekintetes Pünkösti és Keserü Vramekkal egy rendben kezdett communicálni, grandaevusabb léven, leg utól állott [Uzon Hsz; Kp I. 160b]. 1772: Sallai Istokat most az Karatsoni Inepi napokon minden nap hogy el jött a Templomban és Communicált magamis szememmel láttam [Dés; DLt 321.48]. 1806: reggel 6 orakor meg gyontam első(en) P. Gvárdián Ponori Urnal és communicáltam [Dés; KMN 170].

5. *vall* megáldoztat; a cumineca, a da cuminecătura; kommunizieren. 1658: Popa German aval vadoltatik hogy a' Szegedi vram jobbbágyat halalakor nem communicalta [UF II, 191].

kommunikálandó közlendő; de comunicat; mitzuteilend. 1670: bé jövő útját pedig disponálja úgy hogy gyűlésre való indulásunknak előtte, ha csak egy héttel is elébb, udvarunkban lehessen, léven Kegyelmeddel communicálandó bizonyos dolgaink [TML V, 20 a feji. Teleki Mihályhoz].

kommunikálás 1. közlés; comunicare; Mitteilung. 1669: Én Kegyelmedet . felette kérem . kövessen el minden jó utakat, módokat ezen materiában másokkal való communicálás kívül (ide nem értvén az egy Naláczí uramat, kinek jóakarátjában meg vagyok nyugodva) [TML IV, 414-5 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1672: Ideje volna egyszer már bejönni, léven oly dolgaink, melyek Kegyelmeddel való communicálásokat kívánnák [TML VI, 175 a feji. ua-hoz].

2. *vall* megáldoztatás; cuminecare; Kommunion. 1658: Jvan Fraczila gyermekeinek megh ne keresztelesi-

vel vadoltatik a' papjok Popa Alde és ugyan ennek attíának nem communicálásával [UF II, 194].

kommunikálatlan *vall* áldozás nélkül; fără să primească cuminecătura; ohne Kommunion. 1658: Papjok felől Bánul Nyegre nevű esküt úgy testál hogy neha hitta fia halalos betegségeinek idein, de el nem ment, s communicálatlan holt megh [UF II, 192].

kommunikálhat közölhet; a putea comunica; mitteilen können. 1652: Most pedig ... valasztak Varadi Miklos Vramot elseonek, ki Convocallia ö kglmeket Ismet ö kglme melle valasztak Philstich Ferencz, Szegedi Gergelj és Benedek Deak Vramekat, kikkel Varadi Vr(am) minde(n) dolgokat communicalthasso(n), es egy consensusbol ha mikor kevántatik az vramot convocaltathassa [Kv; KvRLt X. A. 1]. 1653: Egy Gabor Deak nevő Camcellista Deak vagyon az ki Csikban lakik Petki Uramhozis igen tart ... ö kegyelmevelis Communicalthad^a [Ks 41. E. 31. — ^aA divizio kütűzését]. 1761: à mi illeti az A. Csernatoni jószágról exhibealando Divisionalét és Contractust azt a Leány ág azért nem com(m)unikalthatta à fiu ággal hogy azok masok literaléi, és tegnapi napon jött kezére [Oroszfalu Hsz; BLEv.]. 1762: (A regiusok) most ebben az szempillantásb(an) végzék el az Inquisitoriat . azért Procuratarammal nem communicalthatván Documentumimat, még magam sem tudom, mi van benne [Torda; TJKt V. 98-9].

kommunikáló úrvacsorát vevő személy; persoana care primește cuminecătura; kommunizierende Person. 1823-1830: Másnap templomba menvén, a prédikáció után folyt az úrvacsorája osztása. A prédikálószek előtt volt az asztal, mely deszkarostéllyal el volt rekesztve. A pap a kenyeret, s nem tudom, káplán vagy mi, a poharat adták. A kommunikáló bement a rostélynak egyik végén vagy ajtóján, s a másikon kijött [FogE 195].

kommunikáltat *vall* megáldoztat; a cumineca, a da cuminecătura; kommunizieren lassen. 1780: Midőn Sztánts Opra halálos betegségbe valo, oda hivatom hogy halálra készítsem, s Communicáltassam [Bukuresd H; Ks 111 Vegyes ir. Honorabilis Popa Opra (60) Fungens Popa non Unitus vall.].

kommunikáltatik közöltetik; a fi comunicat; mitgeteilt werden. 1677: Országának szollo levelek, a' Statu-sokkal communicáltassanak [AC 264]. 1709: Mellj dolog communicáltatik Kegjelmetekkel eo fine, hogy magát ezen determinatiohoz accomodallja [KvLt I/197 a gub. Nsz-ből]. 1742: Melts Groff Kálnoki Antal ur(am) ö nsganak Levele érkezett . de mit írjon arról még semmit nem érthettem remélem Communicáltatik velemis [Zalán Hsz; ApLt 2 Zalányi Apor János Apor Péternéhez]. 1775/1802: (Az) exmittalt Commissarius Atyankfiai magok Operatiojakot meg tévén, az arról valo munka a Pársak Procuratoraikkal communicáltattak vala [BSz; JHb LXVII/3.149]. 1787: A' Typographia administratiojára meg kívántato Sze-mélyi iránt .. communicáltassék a Mlgs Consistorium ... Levele Tiszt. Pataki Samuel urammal [Kv; SRE 253].

kommunikatúra *vall* áldozás; cuminecare; Kommun-ion | áldoztatás; cuminecare; Kommunion. 1722: Tudgyaé az Tanu ? nyilván ? es bizonyosan Nemes Belső Szolnok var(me)gyéb(en) Kecsed Oláh Religion levő lakosok(na)k ki kötete fel az haragjok (!) kötelett s ki zaratta be az Templomok ajtaját s ki nem engedi Communicaturat osztani s ki nem engedi keresztelni s miért Ha vagy egy Embert szpovadalatlan vagy Comminecatura nélkül holt meg az Pap Peter Ur(am) negligenciaja mia(n) [Kecsed SzD; TL vk]. 1743: Esküszem az Élő Istenre ki Atya, Fiú, Sz. Lélek, tellyes Sz. Háromság egy bizony örök Isten, és a Boldogságos szűzre, Hálála oránján való Cumineketurára [Ne; Told. 22 cigányjb esküjében].

Szk: ~t ad megáldoztat. 1722: Pap Peter vr(am) Communicaturát hogj valakinek nem adott volna ne(m) tudom [Kecsed SzD; TL. Gavrilá Krácson (42) providus vall.] * ~t felvesz áldozik. 1792: Bardocz Lajos Vr(am) ... egj Bián Iuon nevezetű embert igj fenyegetett, Te Bián, mikor másszor ide akarsz jöni ezen szállóban az ösvenyen felyül, akkor végj fejeér inget, a' kommunikatúrát vedd fel mert soha több kenyeret nem eszel mihent ezen az barazdan felyül kaplak [Szentbenedek AF; DobLev. IV/692.4a] * ~t oszt megáldoztat. 1722: ki zaratta be az Templomok ajtaját s ki nem engedi Communicaturat osztani [Kecsed SzD; TL vk] * (haldoklóhoz) ~val odahív. 1652: Mikor az Fekete Matthias unokaja halalos Agyba(n) fekűt, tudom, hogy engemet oda hittakis cuminecaturauat az Birot karhoztattak, hogy az eő Verése miat kel meghalni [Balotafva Szt; Ks 90].

kommunió 1. vall úrvacsora; cuminecătura; Abendmahl | úrvacsora-osztás; darea cuminecăturii; Austeilung des Abendmahls. 1662: kommuniókor az idősbik fejedelemasszonnyal együtt communiciál vala^a [SKr 199. — ^a1641-ben a ref. vallásra áttért Báthory Zsófia, közvetlenül a II. Rákóczi Györggyel való menyegzője után]. 1697 k.: Imre Györgyné Fodor Anna Aszszony Communiohoz adott egy szkofigomos tenger szín selyemmel varrott patyolat keszkenőt 8 him vagyon benne [Kakasd MT; MMatr. 74]. 1704: Ma reggel communio alkalmazásával prédikálott Zilahi uram [WIN I, 169]. 1710: Gacsájbol^a egy Erdélyi Miklós nevű cavallérral jöttek az communiora [SzZs 288. — ^aSzt]. 1747: Tudom hogy Pünköszt, Késérű, KisPál és Szaboltsi Uraimék itt Uzonban egy charecterű emberek voltak és a' Communiora együtt jártanak fel [Uzon Hsz; Kp I. 160a Pünköszt Miklós (52) ns vall.]. 1817: Vagyon egy Felföldi egyenes kés Communiohoz tartozó [Marossztkirály MT; UnVJK 339]. — L. még WIN I, 520.

Szk: ~t celebrál. 1775: bizonyosan hallottam, hogy a catholica religiót igazán a csehek nem tartották, hanem titkon cultust és communiót reformátusok szerint celebráltak [RettE 351] * ~t frekventál. 1735: Csákány Pálné nem frequental semmi communiot azért ha ennek utánna, ha meggyogyulna abban megyen el számár temetése legyen mivel betegsége alatt sem frequentalta [Szemerja Hsz; HSzjP] * ~t oszt. 1704: Ma reggel prédikálott és communiót is osztott Zilahi uram [WIN I, 314] * ~val él. 1657: Megérezvén halálának is közelítését^a, Catherinától^a és minden rendektől végső búcsút vött, commu-

nióval élt És ekképpen végső búcsút vévén minden rendektől, megkövetvén mindeneke [KemÖn. 130. — ^aBethlen Gábor 1629-ben. ^bFeleségétől, Brandenburgi Katalintól]. 1683: Dobai Mihaly Atyankfia ... 'Sátoros Innepeken háromszor egymás után comunioval nem élven Ecclesiáját ne(m) kevesse offendalta [SzJk 193] * karácsonyi ~. 1834: Karatsoni Communiokor Borra [Mezőménes MT; MRLt] * újszegei ~. 1829: Ezen solemnis Confirmation betegsége miatt nem jelenthető meg Nztés Bakos Mária Új Szegei Communio alkalmatosságával confirmaltatott u.m. 23a Augusti 1829 [EMLt].

2. közösülés; contact sexual; Geschlechtsverkehr, Beischlaf. 1747: az J. inquiraltasson ... super eo: hogj azon meg esett személlyel Kovásznai Jutkával nálla lak-tában sem edgyszer sem másszor sem éjél sem nappal nyilván vagj titkon tilalmas és különös conversatioja s communioja nem volt [Torda; TJkT III. 131].

kommunis 1. mn 1. közönséges; obisnuit, normal, comun; gemein. 1573: hoza my Nekwnk az wytezleo feyerwary Ambrws az Nagod Communis Leuelet Melyben paronchyola Nagod My nekwnk, hogy my el Men-nenk Sofalwara^a es mely Byzonysagokatt my Eleonkben hynanak azoknak my hyteok zerynt walo wallasokatt be venneok [RLt 0.5.— ^aBN].

2. közös; comun; allgemein, öffentlich. 1732: azonn Communis földeket és Labakot fel mérven .. mérette-tett Ezer száz otven öltre [O.bogát AF; JHb XXVI/59].

II. fn 1. hiv mindkét fél érdekében eszközölt közös tanúvallomást elrendelő parancsolat, közvallomást elrendelő parancsolat; poruncă pentru ascultarea martorilor ambelor părți, poruncă pentru cercetare comună; im Interesse beider Parteien gemeinsames Zeugenverhör verordnendes Gebot. 1600: Hozak mi nekwnk Kapitan Vram az Kegd comunissat meliben poroncziol Kgd minekunk ugi mint Gaspar Tamasnak es Bartha Balasnak Sepsi zekiek Nagi Borosniajaknak, hogi el mennek es az kiket mw elonkbe hiuanak azoknak hwt zerent ualo vallasokot be venneok [BLt 3]. 1677: Székelyek Transmissioja se Communisra, se Evictorra, a' Tábláról ki nem bocsáttatik, remediumokkal az also Forumon kell élni [AC 268].

2. közös vagyon; avere comună; Gemeinbesitz. 1642: Veleo Jstuan . az leanianak lakodalmat nem csinalt, iol lehet adot valamj rozsz ruhakatt, es valami patiolatt, parthat, de azokat is az Communisbol atta, es Czinaltatta [Kv; RDL I. 128].

Szk: ~ra megy közössé lesz/válík. 1587/1590: ha megh nem otalmazhatna eggik a masikat, tehat az thook Communisra mennienek le tewen mindenik fél Masiknak keolchyeget [Méhes TA; WassLt].

kommunitás 1. község, (falusi v. városi) közösség; comunitate; Gemeinde, Kommunität. 1592: az Communitas igen engedelmes legien a' tanachhoz [Kv; DiósyInd. 41]. 1605: az Communitasnak erteni kell mit akarnak neki imponalni [Kv; TanJk I/1.513]. 1722: Mü Brassaj Birák Folnagy, az egész Tanás és Communitas [Brassó; BFN Vegyes ir.]. 1741: A Nms Communitas tetszéséből Csatáni Ispannak allittatott Ajtai György atyánkfia [Dés; Jk 554a]. 1744: az paraszt emberek ellen, akár

Communitas légyen, akár privata Personák, nints más Competens forum, hanem 'a Nemes Vármegyének Filiális Széke [WassLt Czegei Wass Ádám lev.]. 1779: már bizonyos Időtől fogván tsak vgy lábbag Communitásunk Törvény nélkül; mint az Evezők kormányos nélkül [Torrockó; Thor. 21/2a]. 1786: Az árkosi communitás közönséges megegyezésből és a tisztelt possessorátus urak hírével a vonó marhák számára tilalom alá fogá Kantonnyát, a két Apa mezeit, Három Avassal és Cser gyárával együtt [Árkos Hsz; RSzF. 174]. 1814: szárhegyi Czimbalmos Albert gyalog-katona ... Hegyeshegy nevezetű helyen ép magyaróbokros erdőből orotott vala egy keveset, az nemes commonitásnak fennmaradtott osztatlan továbbra hagyatott erdejéből [Szarhegy Cs; RSzF 138–9]. 1829: egy Szál Erdeje sints a Comonitasnak [Mezőcsán TA; LLt].

2. közösség; comunitate; Gemeinschaft. 1772: szörnyű nagy summa pénzt rakott egybe, úgyhogy, amint mondják, kétszázezer forintot hagyott kiadni kölcsön quattuor pro cento interesre vagy familiáknak, vagy communitásoknak [RettE 288]. 1780: A Devai Bulgárokot minden magok jussokban meg hagyni, s tartani kívánjuk ... Alázatos szolgálja Devai Bulgar Comunitas [Déva; Ks 75. VIIb. 112].

3. osztály(terem); clasă; Schulklasse. 1573: Molnar Kelemen fia Istok, Kolosy Andras fia Istok Azt Mongiak hogi lattak az Comunitasba, hayttotta az chisar orban fia Istwan egi keowel az Zebeny Zeoch gerg fiat lancitt archwl [Kv; TJK III/3.134]. 1593: 27 die octobris, Az scolaban az eggik Communitasnak az egik ablakat hogy be rakattattuk, vettünk ahöz 100 teglat d 20 [Kv; Szám. 5/XX. 127]. 1621: Az Gyermekek Comm(un)itassabanis ki liukadozot vala az Czupros kemence aztis meg foldozta^a p(ro) d 15 [Kv; i.h. 15b/IV. 28. — "Fazakas István]. 1652: Anno 1652, die vero 20 Augusti fogattam az scholanak az ket Comunitassat megh padolni 6 Camarával es az tornatz deszkasassal (!) egyut, es az mestergerendak deszkasassat f 26 [Kv; ACJK 67a].

komunitásbeli (egyházmegyei) közösségbeli; din comunitate(a eparhială); Gemeinde- (innerhalb der Superintendentur). 1734: A melyi Determiniot avagy Rendelet az Orbai Decanatusban a Templombeli székekről tett, azt a sz. Visita(ti)o ... helybe hadgita Minek-okaért a többi Ecclák(na)k is intimallya, es a sz: Comunitásbeli T. Senioroknak serio imponállya hogy minden lehető képen a magok kezek alatt levő Ecclakban bévétetni munkalodgiak [SVJk]. XVIII. sz.: A koporso után a két keserves, ezekután a' 12 Comunitásbeli személy [A.csernáton Hsz; HSzJP]. 1822: Ezt kívánánk írásban tenni ..., hogy ezután is ezen egyességet folytatni teljesítsék az ezután való becsületes communitásbeli atyafiak is [Jenőfva Cs; RSzF 100].

komunitási szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktion: ~ *gyűlés* városi tanácsülés; şedinţă a consiliului oraşenes; städtische Ratsversammlung. 1792: Költ Privilegiat Nemes Zilah Várossában Kis Aszszony Havának 17dik Napján 1792-dik Esztendőben tartott közönséges Communitási Gyűléséből [Zilah; Borb. II hiv.].

komunizál (ítéletet, fejedelmi parancsot) végrehajt; a execută, a duce la îndeplinire; (Urteil, fürstlichen Befehl) durchführen. 1578: mikor az Communizalának Napja es oraja eleo Jeott volna, vgyan azon hagyott Napon es helyen, Mynd az keet fel Ielen valanak, Es jollehett az Actrix egywtt akar vala Communizaly az in Cau(sam) a(ttra)ctual, kyuel megis kynala hogy az Nagod leuele Tartasa zerint eggywtt es. egy helyen Comunizallyanak, de nem tuduan minemw okból az in Ca(u)sam a(ttra)cta nem akara annak Semmy keppen engedny, hanem ő azt felele hogy eő kwleon masut es mas dologrul akar Comuniálny Ezt halwan az Actrix mynekwnk Myndgyarast ezen dologrwl protestala, hogy eo kez volna eggywtt Comunizaln, ha az in Cau(sam) (at-ra)cta akarnaya, de ha nem akarya eő neky nyncz mitt tenny, eő az hagyot Napott el nem Mulathattya [KemLev.]. 1586: 24 Maj Jndultunk Lukachj Vrammal Rapoltra^a Comunizaln Egi kochin 29 Maj Rapolton az Capitalannak, az Executiowt es Relatoriowt attam f. 2 [Kv; Szám. 3/XXIV. 20. — ^aH].

komunizálás (ítélet, fejedelmi parancs) végrehajtás(a); executare; Durchführung (eines Urteils/fürstlichen Befehls). 1578: mikor az Communizalának Napja es oraja eleo Jeott volna, vgyan azon hagyott Napon es helyen Mynd az keet fel Ielen valanak [KemLev.].

komód¹ 1833: visell egy commod sapkát [DLt 453 nyomt. kl].

komód² alacsony fiókos kaszten/szekrény, sublót; comodă, scrin; Kommode. 1787: Egy uj Commod három ki huzojával onos készüllettel [Mv; MvLev. Ajtai István hagy. 8]. 1802: Mahoni fából valo 3 Schubládás Commod [Mv; TGsz 52]. 1807: Egy Dio fából valo gömbölyög négy labu, nyíj fíjokos Záros asztal forma Kommod [Körtvélyfája MT; LLt]. 1810: Egy Záros Kommod három Sub ládakkal [Mv; DLev. 2. XIXA.] Egy Commod 3 tojokaval [Nyárádsztlászló MT; Sár.]. 1823–1830: még az úgynevezett módi portékák nem jöttek volt be a világra. Kommod, kanapé stb. csak a nagyurak házaikban voltak [FogE 273]. — L. még i.h. 185, 189.

Szk: rakott ~ berakásos fiókos szekrény. XVIII. sz.: Cserefából réz készülletekkel tsináltatott három Subládaju olyan rakott Commod, melynek a' Tetején lévő záros leforditható Táblán írni is lehet [LLt 106/1]. 1794: Egy rakott Commod [Koronka MT; Told. 12/104].

komód-kaszten alacsony fiókos szekrény, sublót; comodă, scrin; Kommodenkasten. 1790: Harom Commod Casten [Királyhalma NK; Ks 67.46.24c]. 1802: Egy Mahoni fából valo 2 subládás Commod kaszten [Mv; TGsz 52]. 1851: Egy 3 fiókos komot kaszten [Dés; DLt 2216].

Szk: fenyőfa ~. 1790: Fenyő Fa Commod Kaszten I [Sv; Ks] * *tiszafa* ~. 1805: Egy Tiszafa Commod Kasten két schub Ládával, Aszszonyi kontósókkal, fejrénéműkkel meg rakva [Mv; TGsz 52].

komodli rékli, ujjas; jachetă; ulifant; Jäckchen. 1798: igétem^a ... egy Ujjas komodli Flanerből azaz Mol-

dombol pantlikába szegve [Banyica K; IB. Gombos István lev. — ^aA frájnak fizetésében] | egj Kartonbol valo viseltes komodli, vagj Rékli 1/2 [Kv; Pk 6 Rázmány Hedviga hagy.]. 1823: Fein Pergál háló szoknya, sima vékony patyolattal és két rend Csipkével garnirozva. — Rosa szín pántlikával hozzá valo Comodlival [LLt Csáky-per 601. L. 1].

Szk: *anginét* ~. 1810: Egy áginét kommodli Rf 7 xr 6 [Mv; MvLev. Illyés Anna hagy. 4] * *gyapotgyolcs* ~. 1797: Gyapot gyolts Komodli Kettő [Mv; Told. 19] * *parkét* ~. 1797: Parchét Komodli patyolat gárnérral egy [Mv; i.h.].

komollói a Komolló (Hsz) tn -i képzős szárm.; derivatul format cu sufixul -i al toponimului Komolló//Comolău; mit dem Ableitungssuffix -i gebildete Form des ON Komolló; 1. Komollón lévő, Komollóhoz tartozó; care se află la Komolló, din Komolló; in Komolló befindlich, zu Komolló gehörig. 1666: Az Markosfalui Jozsagot . . . Es komolloy feöldeket . . . Eö kgmek oszak Egy mas közt aequaliter ket reszre [Altörja Hsz; Borb. I]. 1742: a' Komollai Ekklesia [SVJk]. 1763: A Komollai Malom [Hsz; Ks 23. XXIb].

Hn. 1728: Komollai Csere nevu helyb(en) (sz) [Eresztevény Hsz; EHA] | A Komollai ut altal kelöben (sz) [Angyalos Hsz; EHA] | A Komollai ut [uo.; SVJk]. 1742: a' Komollai nyirb(en) [Komolló Hsz; EHA]. 1818: a' Komollai Utánál (sz) [uo.; EHA].

2. Komollón lakó/működő: din Komolló; in Komolló wohnhaft/tätig. 1626: Komollaj falus biró [BLt]. 1686: Komollai Andor Janos Uram [Killyén Hsz; BLt]. 1702: Mú Komollai Andor Thamas Kökösi Orbok Istvan es Killjenj Kadar György mind harman lö fű személyek szépsi szekiek [BLt 3]. 1794: Márton László (48) Nemes Személy mostan Komollai Reformatus Mester [Eresztevény Hsz; HSzjP]. 1822: Kovats Antal Komollai Ref. Pap [Hsz; Kp V. 331].

Szn. 1727/1754: Valentinus Komolai de Csomafája^a [Somb. — ^aK]. 1737: Komollai Bálint [BfN Kidei cs.].

komoly serio; ernst. 1854: A hazai jogtudományokban akkor Mezey marosvásárhelyi ügyvéd volt a leghirleltebb, de szájhős és félenk, mely két szó a zsbói szótárban^a nem létezett A komoly tanítvány^b egész professiot csinált most tanítója rebenczességeit újabb meg újabb jelenetekben neveltségessé tenni s az által lelki betegségéből kigyógyítani [Újf. 67. — ^aWesselenyiekében. ^bWesselenyi Miklós]. 1862: A helybeli vasárnapi iskolák igazgatóságaitol úgy értesülvén tanács (!) hogy a mester inasok a vasárnapi iskolát hanyagul vagy éppen nemis látogatják . . . komoly felelőség terhe alatt hagyatik meg a Czeleöljáróságnak^a [Kv; ACLev. — ^aKöv. az intézkedés].

komolyan serio; ernst. 1897: Zsuzsika itt a vállam mellett azt mondja: Komolyan izend meg Gyaluinak, nehogy magára induljon el . . . vigye az asszonyát magával [PLev. 190–1 Petelei István Gyalui Farkashoz].

komonák kucsmaféle; comănac; Art Pelzmütze. 1801: Simon János fia András, Káson Széki All-Tizi, egyesült Görög Vallásu, oláh nőtelen 17 esztendő lobogós ujjú hoszszu oláhos inget, harisnyát, hoszszu

szürke Tzondrát visel, és fekete Komonákat | Simon Koszti fia János fejér Komonákat visel [DLt nyomt. kl].

komondor juhászkutya; cîine ciobănesc, dulău; Schäferhund, Komondor. 1574: Anna gywlay Eottwes Ianos Zolgaloia, Azt vallia hogi az legent . . . az Kalmar Albertne haza aytaiaba latta egi komondoral egembe [Kv; TJK III/3. 403]. 1588: 14 Marty biro vra(m) adatot egy Cigánnak hogy az varasbol egy komondort vontak ky d. 2 [Kv; Szám. 4/I.24]. 1630: Eyel az Juhot Eörizuk vala s Eg' Vizoliai^a Ember az Sariut Eörizuen ot fezkiz <val>a Eg' komondorunk reia Zeokek es En oltalmazam hog' megh ne Maria [Nagycég K; Vlt 16/1527. — ^aViszolya K]. 1743: Tavalyi esztendőb(en) és sajditottam azt hogy az szánto vasaimot . . . el akarja lopni . . . hanem az komondorok ugatásától s rája valo rohanásától el nem lophatta s reggel azal kérdék nékem hogy meg próbálta s el nem lophatta az komondorok miatt [Szásznyires SzD; Ks]. 1761: eö Naga lövette meg az Expns komondorát [Karácsonfva MT; Told. 76]. 1818: Toma Bárb panaszsza fel vétetik Györgye Sián ellen egy Juhász Komondora agyon veretésiért, mely Komondor megis döglött azon verésből A Bé panaszlott azt feleli, hogy Román Sián egy karoval választotta el az marakodo kutyákat és az Más Komondorok mardosták öszve [H; JF 36 Prot. 3]. — L. még RSzF 218.

Sz. 1661: Az két vajda is, miként két komondor, várják az konczt, melyiknek adatik, mivel egyik sincsen székiiben, hanem mindenik táborban [TML II, 51 Lázár István Teleki Mihályhoz].

komor 1. sumbru, întunecat, posomorît; moros, düster. 1752: Tisztarto vram . . . hogy reszegeskednék, azt senki sem mondhatta, söt inkább olljan komor ember, hogy senki sem tudja mikor van jo kedve s mikor haragszik [Gardánfva Sz; BK]. 1776: az eleitől fogva való szomorúságnak, komor kedvnek jelit mindenkor látam, mind á Groffnéban, s mind a Kis Aszszonban [Kóród KK; GyL. Gabr. Martonfi (31) rk káplán vall.]. 1785: Basa Mária Asszony . . . igen csendes, és részszerént komor kevés beszédű volt [Mv; DLev. 4. XXXVI]. 1801: Náun Avram mintegy 42 esztendősen erősen komor tekintetű [DLt nyomt. kl].

Szn. 1602: Komor Jstwan [Kv; TJK VI/1.633, 636]. 1632: Komor Istva(n) [Mv; MvLt 290.102a]. 1700: Komor Istva(n) [Kv; Szám. 40/III. 55.].

2. zord, zordon; aspru; finster, rauh, unwirtlich. 1811: Oh te balgatag ! ne bántsd az egész setét Éjtszakán Istenhez kiáltó Remetét, Hadj békét néki a' komor tsendességbe, Hogy küldje siralmos panaszszt az égbe | Oh kedvetlen idő komor ábrázattya! [ÁrÉ 108, 188]. 1847: Ma fölleges, hives komor őszai reggel van [KCsl 13 Kemény Dénes kezével].

komorlás 1592: Jut ezembe hogi az ezwsteot pliknek mongia vala kire monda Nimeti Istuan neki, na(m) az eleit neke(m) comorlasnak mondota vala [Kv; TJK V/1.246].

komornyik 1. kb. udvarnagy (az uralkodó ügyeit intéző fő-tisztviselő); postelnic; Hofmarschall. 1582: az

wy eztendeo aiandekiakor weottwnk woltt Neg' zeonyet 1 p(er) f 5 f 20. Byro vramek attak Feierwaratt egyikkett Gergell' Deaknak az Komorniknak [Kv; Szám. 3/VIII. 3]. 1585: 28 Ap Jutta Király^a Komornikia Lengyel orszagbol witte Tordaig feier Martto(n) [Kv; i.h. 3/XVIII. 5a Gellien Imre sp kezével. — "Báthory István]. 1592: 30 Novemb. Andrast a lowas legent kwlte B. vram feyerwarra az ewsteos bot arraert a komornikhoz [Kv; i.h. 5/XIV. 112 Eppel Péter sp kezével]. 1612: Balasfy Georagy deak, kj Sigmond^a fejedelem Komornikya volt, az mely Táár Zekereket, es Arany Ezwst, s egyeb fele marhakat, es kezz penztis, ide Coloswarra hozott wolt kinel maradtanak es kinel lááttad [Kv; PLPr 40b. — "Báthory Zsigmond]. 1659: az fel vetet summat ejjel nappal siessen be küldeni jo penzül az komornik kezéhez, küldhessük be az Portara mentol hamareb [Uzsl 15 fej.]. 1677: Aszszonyunk eo Nga Etekfogoi. Aszt(álnok) Kendefi János f. 37//50 ... Komornikok. Lukács Deák Ur(am) f. 45 [Utl. — "Utána még három komornik neve 25, 22.50 és 9 ft fizetéssel]. 1688: Karaffa Ur(am) eo Nga ide jüvetelekor Komornikja vagy Hopmestere eo Nganak nállam lévően szálláson ... a Cselédi ... ládámrul lakatomat le tekinték [Kv; Utl]. 1792: Törökül a' Tihája, vagy Kiahája jelent Háznokot avagy Komornikat [Éder, BenkőNyMunk 181]. — L. még AIN 148, 150; CsH 123; KemÖn. 113; TML I, 449, IV, 381.

2. *aranykulcos* ~ cs. és kir. kamarás; sambelan impáratessci si regal; k.u.k. Kammerherr. 1764: Liber Báro Boros Jenői Korda György ur eo Exlja Felséges Császár, és Királyné Aszszonyunk belső Titkos Tacsossa (!), Udvari arany kolcsos Komornikja [Kv; JHb IV/10] | Mlgos L Baro Magyar Gyerő Monostori Groff Kemény László Ur a Felséges Regnans Királyi Majestas Belső Titkos Tanács Hive, Arany kolcsos komornikja, és Nemes Erdély Ország's hozzá tartozo Részéinek nagy Méltóságu Emeritus Gubernátora és e Hazában ő Flge Fő Komornikja ő Excellentiája [Kv; TGsz 35].

3. kb. lakáj; lacheu; Lakai. 1550: dono dato emérico L(i)t(era)to et komornikoknak fl. 5 [Kv; Szám. 1/I/II. 5]. 1597: Azzoniunk eo felsege Mikor innen a' Varasbol Vy Varba mene Vittek ezek, eggiemasat Mosokat, Swteokat, Komornikokat, poharnokokat es egieb portekaiat [Kv; i.h. 7/XII. 42 Filstich Lőrincz sp kezével]. 1602: Az komorniknak megh hagjta hogj az Aratt k(ne)k mingjaraest megh kuldgje [Görgény Mt; BesztL 1602–7 Melchior Bogatti lev.]. 1621: 3. Oct. Jeouenek Fejeruarrol G. eo. N. zolgaj Zilagi az komornik es Makaj Janos [Kv; Szám. 15b/IX. 89]. 1625: Szilagyi Mihaly Gubernator eo Naga Komornikja [Kv; i.h. 16/XXXIV. 50]. 1665: Midön volnánk Fogaras Várában eddigh az komornikok szokott szálló házokban jelen lévően mi előttünk egy felől Nemzetes Nagy-Ajtai Czerei Farkas Vr(am) az mi Kegmes Urünk komornikja, más felől pedig Makfalvi Dósa Gergely Vr(am) kegmes Assz(ony)unk Inassa [DLev. 2. XIIB.15]. 1745: Csehi István nevű akkori Komornikjától az néhai Mlgos Groff Csáki István Ur(am)nak halottam hogj ha el nem vette volna Gróff Haller Borbara Aszszonyt, éppen elhetetlenül maradt volna ő Nga ... mint hogj akkor majd Semmie' sem volt [Buza SzD; Born. VIII. 8 Makaria Gligorás (51) jb vall.]. 1807: Fazakas Kraussnál voltam, és a Kementze dolgát tudakoztam, es ő azt felelte nekem, hogj mivel

nékie se Kanyo Vr, se a Nagyságod komornikja meg nem mondották hogj milyen formájú legyen azon kementze, ő ahog hogj meg tsinálja nem fogott [Kv; WLt Papp Sámuel lev.]. — L. még KemÖn. 134, 142.

◇ Sz. 1583: Komornik Myhal [SLt V. 13 Imreh deak Papay, a gyf-i káptalan hites not-ának kézírása]. 1689: Komornik Pál [AMN 280]. 1719: Recsei Komornik László [Borb. II]. 1734: Komornik László. Komornik János [Szécs Sz; i.h.]. 1815: Komornik Sigmond [M.kecel Sz; i.h.]. 1835: Komornik 'Susanna. Komornik Kata. Komornik László. Komornik Julianna. Komornik Érsébeth [Varsolc Sz; i.h.].

komornik-deák .'. 1625: Az B.T. Adatott, az Vrünk eo felge Komornik Deakjanak Kowaczj Istwannak Ajandekon, Egi szep kesztitwt ... f 10 [Kv; Szám. 16/XXXIV. 273]. 1662: Ezalatt Barcsai Ákos komornik-deákja, Dobolyi István a főkapitányhoz bejövén a praesidiumfizetésre kétezer arany szép pénzsummat hozott és adott vala [SKr 507]. — L. még SKr 144.

komornikház komornikok szállása; camera lacheilor; Unterkunft/Quartier der Lakaien. 1676: mégyen le ezen pitvarbol az komornik ház előtt valo pitvarra, egy kerengős fa gradiczos [Fog; UF II, 726]. 1710: Fogarasban convocatvátván azért a fejedelem országgyűlést, ott mind Béli Pált, mind Bethlen Miklóst árestálják ... Béli Pált a komornikházban tevék rabságra [CsH 127].

komornikláda ? lakájláda; ladä de lacheu; Lakaien-kiste/lade. 1684: Ket komornik Láda [Ebesfva; Utl].

komornik-leány komorna; cameristă; Kammerzofe/mädchen. 1705: Tegnep egy Nagy Zsigmond nevű rabot akarván az asszony a fejedelemasszony napján megszabadítani, ígerte volt is magát, hogj kikéri a generáltól. Kinek is nevét felküldvén és az komornik-leányra bizván, a cédulát elvesztette Ma azért újjobban írásban felküldöttem a nevét [WIN I, 603].

komornikság komorniki/udvarnagyi tisztség; funcția de postelnic; Amt/Würde des Hofmarschalls. 1657: egy Iván vajda, mazul vajdafi is kezdett vala hadakat gyűjteni az fejedelemasszony pénzével, kinek .. tékozlása miatt ezelőtt én az komornikságot is resignáltam vala, ilyenképpen: hagyam vala az tárház kulcsait Kún Ferenc ki az magyar udvarnak hopmestere, Felvinczi Márton fogarasi udvarbíró, ezeknek kezeknél, de titkoson, mert tudtam az szokás szerént következő tékozlást [KemÖn. 137]. — L. még i.h. 141.

komornik-társ lakájtárs; celălalt lacheu; Mitlakai. 1585: Jöwe Janos deak komornik tarsi vasarlany attunk kuczhyt 3 louat [Kv; Szám. 3/XXII. 15].

komorság caracter morocănos/ursuz; Morosität. 1755: Marosán Gabrilla Komorságát fateallja Tisztarto vram(na)k, nem hogj jo kedvel s vendégeskedéssel töltén idejét [Gardánfva Sz; BK].

komót vállhám/jiga; grebănar; Kummet. 1816: A' Nagy tarka Lo Komofya igazittása 10 Rft [Mezőmadaras MT; Born. XVb].

komót-hám vállhám/iga; grebáнар; Kummet. 1823: szóköt- el ... két világos pej anglizált, szártsa Lábu, és a' homlokán fejér hoka loval, német komót hámval [DLt nyomt. kl].

kompaciál elnéz, a trece cu vederea, a ierta; jm etw. nachsehen. 1750 k.: meltoztassek a Mlgos Ur Istenes es keresztyeni kegies Consideratiobol nékem s feleségemnek compatiálvan a meg irt Szok iránt fel vett nehezseget condonálni és remittálni [Ks 83 Ónadi Szakáts Mihály lev.].

kompakció 1. kötés; legáturá; Band, Bandarbeit. 1736: Fél 'Soltár 1. Ditserekes könyv Rosz Compactioba vadnak [Várhegy MT; CU XIII/1.101]. 1789: Könyvek:

Hieronimus Ludolfs Bór marmorea Tábláb(an) áranys a' Sarka Nicolai Lemerius Cursus chymicus: hasonlo Kötésben ... Johannis Hübnerei Lexicon Germanicum hasonlo Compactiob(an) ... Magyar Enekes Könyv aranyos Tábláb(an) [Mv; ConscrAp 88].

2. bekötés/köttetés; legat; Bindung, Einband. 1757: Egy könyv(ne)k compactiojára xr 24 [TL. Teleki Ádám költségnaplója 127a]. 1762: Én kinyomtatattván a predikációkat, igen szép epicediumot írtam ... a clarissimus Husztival s midőn Móra uramnak is küldöttem a predikációkban, találkozáván velem azt mondja, miért nem tettettem tőle irt epitaphiumot is a compactiókor melléje [RettE 138].

kompakciójú 1. (test)alkatú; cu o (anumită) constituție (fizică); von Körperbau. 1747: ezen katonáknak égyike köpczös és nem igen magos, jó erejű az másik nem éppen olyan erős Compactiojú mint az más de anél magasabacska termetű [A.hagymás SzD; Ks 27/XVIIb]. 1814: Fola Ilia Házos, mind egy 50 Esztendő közep Termetű, Robustus testi Compactiojú [Görgény MT; Born. G. IX. 6 Lad. Székely chirurgus vall.].

2. termetű; de (o anumită) statură; von Wuchs/Gestalt. 1798: Delicio kitsin Compactiojú ember [Déva; Ks 115 Vegyes ir.].

kompaktor 1. könyvkötő; legátor (de cărți); Buchbinder. 1597: Myert hogy az psalterium az templu(m) bely ... mind el zakadot volt ... vettünk Biro vram akaratiabol ahoz 17 pergamentomat p(er) d 90 ... fizetünk ... Az Compactornak az be keotesetol f.1 [Kv; Szám. 7/III. 30]. 1625: 5. tál és 5. tanyer tokoknak megh boritasara vetettünk veres beoreoket No 56 ... fizetünk az Compactornak az ... tokok boritasatol egyteol mastul szaz huszoneot penzt [Kv; i.h. 16/XXVII. 2]. 1685: négi sing Kék Fajlandist a Compactor(na)k [Utl]. 1777: (Temették) B(első) Király utcából Compactor Veszprémi Mihályt [Kv; EM XLVII, 257]. 1804: nagyon meg tsaltam a Rectort mert azt ígertem volt tegnap hogy ha könyveket keres és hoz a Compactorotol ezután jól fogok tanulni, de ime ilyen hamar hazudtam [Dés; KMN 39]. 1808: Egy ujj Protokolumert a Kompaktornak 2 Rf 20 xr [Kv; ACSzám. 13]. 1823–1830:

Minden gradust nyert személyek, úgyszintén könyvárosok, nyomtatók, compactorok legényeikkel, inasikkal ... együtt az univerzitás^a jurisdictioja alá tartoznak [FogE 233. — ^aA göttingai].

2. '7801: Egy Vas füstelő Compactor [MvLev.].

kompaktor-legény könyvkötő-legény/segéd; calfă de legător de cărți; Buchbinderbursche/gehilfe. 1775: (Temettett el) Szathmári nevű compactor legény [Kv; EM XLVII, 257].

kompánia 1. csapat; trupă; Truppe | század; companie; Kompanie. 1657: (A) fejedelemhez küldött Jármí Ferenc is ... megérkezett vala; ötet azért az két compánia puskással béküldém ... vissza is jüve maga oly válasszal, hogy az város^a és praesidium igen megújult s vidult légyen az segítség érkezésén [KemOn. 221. — ^aKassa I. Rákóczi György 1644. évi hadakozása idején]. 1688: Mi olta quártélyban bé szállottak a montecuculli Ur(am) Lejtman kapitány Companiajából valo szállóim, két Asztag kölesemet, el vitték erővel [Kv; Utl]. 1701: Colonellus Ebergényi Vr(am) Regimentjéből hat Compagnia kgl's Vrunck eő Flge ellen rebellálván ... Török országra és más helyekre el szélettekenek [UszLt IX. 77. 30 gub.]. 1715: Concludaltatott hogy mikor a Militia Companiankent költözik abban s a Portionak el Szállitásában a Jobbagy rend is tartozik bé fogni es vecturázni [Kp I. 113 Mich. Benkő jur. Notar. Sepszi kezével]. 1721: igjekezzik kgt(e)k, a' Regiment vagy Companiak mellé ... olyan betsületes embert denominálni Commissariusnak, a' ki maga Vármegyéjéből más Vármégbe(e) vagy Székbe, által kisirhesse [Ks 18. XCIII a gub. Nsz-ből]. 1752: Alázatosan kívántam Natságadnak jelenteni, hogy az I. Csedőiana Cahors meg indul 25ta Augusti, et usq(ue) Imum 7bris a több I. Compagniak is Masirozásb(a) reménlem fognak [Aldoboly Hsz; ApLt 5 Hollaki János Apor Péterhez]. 1753: Colonellus Vaji László ur maga akarattýabol Nemes Vár(me)gye dispositioja ellen a Két Nemes Companiat Gyaluba orderezte a holot is kilencz napik (!) Exerceroztassonak [Hidalmás K; Ks 91]. 1817: a Roskányi Krájinicális Státionak bátorsága fenn tartására nézve nyoltz számból állo katonai őrzetet az ide valo Compagnia Commendansatol ki eszközözlni méltóztassék [H; Ks 91.C.8]. — L. még CsH 208, 223, 227, 235, 348; KemOn. 266; RettE 124, 139, 420; SzO VII, 111; TML IV, 418, VII, 201, VIII, 210; WIN I, 86, 379, 548, 595, 656.

Szk: ~t állít csapatot/századot állít ki/szerel fel. 1788: Néhai édes Atyám a Frantzia háboruban, három Lovas Huszárokból állo Companiakot állitván, tulajdon maga költsegin mely is 82 ezer Rh Forinttyában került [Branyicska H; JHb XXXI/26]. — Vö. a *granatéros*-, *gyalog*- és *lovaskompánia* címszóval.

2. székely határőrszázad; companie de grăniceri la secu; Szekler Grenzkompanie. 1792: az Első Gyalog Székely Regementből Nemes Csik Széki Rákosi Compania [Gyergyóalfalu; DE 4].

Szk: ~ *fórum/széke* a székely határőrszázad ítélőszéke. 1781: Úgy vagyon az is, hogy panasztól tisztelt kapitány úrnak eziránt. De kapitány uram egyedül nem igazíthatta, relegálta a közelebb esendő compania fóruma eleiben, azmikor is mind az inctus és én actor compa-

reáltunk [Árkos Hsz; RSzF 272]. 1794: Megértvén az compagnia széke mind a két feleknek egymás ellen való akaratját, de minthogy a Compagnia Commendáns uraknak semmi resolútiójokat nem látjuk, azért halasztatott a dolog továbbra, hogy hozzanak a Comendáns uraktól, hogy miben legyen auctoritása a compagnia székeknek, s miben nem; ítéltetett [Jenőfva Cs i.h. 240]. 1806: Mindezen panaszokat megvizsgálván nemes compania fóruma kitetszett ... hogy hit nélkül ítéletre nem lehetne menni [Szárhely Cs; i.h. 263].

3. társaság; societate, companie; Gesellschaft. 1705: Ma az úrnál, Keresztesi uramnál Sámuel napjára ismét compániánk vala, holott őszvegyűlve voltak az úr, gubernátor uram, Haller uram, én magam, Dienes úrfi, Lázár György uram, Désfalvi uram, németek, Graven, Montecelli, Unger, Acton, Amadeus [WIN I, 523]. 1710 k.: (Bethlen Pál) Bánffy Györggyel és a sógorával, Thoradai Jánossal Mihályfalva felé megyen vadászni, jó volna, ha én is odamennék a compániába [BÖn. 702]. 1782: Sz Margitán pedig ilyen compániát mostanság nem fog együtt látni. B. Kemény György Ur ugyan itten léssen, de ... a Mlgos Urfi nélkül ilyen Compániát distráálni elégtelen léssen [Szentmargita SzD; SLT 17 Nemes József P. Horváth Jánoshoz]. 1787: De mégis tsak szeretném kegyelmedet Sámuel napján látni, azért ha nem hivutt is kegyelmed el megyek ... azért ha tetszik hogy Compániadba légyek, küldj utánam [Bolya NK; IB gr. Toldi Zsigmond gr. I. Bethlen Sámuelhez]. 1801: Én Mlgs Horváth János Urat Mlgs Ifjú Aszszonyával ugy a' Mlgs Kis Aszszonyt, sajnálva hogy Compagniajokban nem lehettem, a' leg szivesebb köszöntéssel tisztelbén, állandoul vagyok ... alázatos és igaz tisztelője [Kv; SLT 17 Lázár István P. Horváth Ferenchez].

4. görög v. örmény kereskedő-kompánia/társaság; societatea comercianților/negustorilor greci sau armeni; griechische od. armenische Handelskompanie/gesellschaft. 1700: adot volt Vas Daniel Vr(am) ... ezer magyar forintokat az Szebeni Compániabul való Far-kas Gjörgy Ur(am)nak kölcsen interesre Annuatim tett Szaz magyar forintokat, mely Sunna (!) pénzert ... Szebeni Compániabul való Alexánder János Vr(am)^a volt kezes [Mv; WassLt. — ^a1701-ben görögnek mondják]. 1749: Ebesfalvi Krátson Gergely protestal, ugyan Ebesfalvi Örmény Jakab Márton ellen, hogy az mostan ellene orialodott causáját folytassa Ebesfalván, mint ott residuo Házás tűzes ember ellen, és ott Törvent állani az Compagnia előtt Kész léssen mint Kereskedő ember, az közöttök orialodott causa is illetvén az Compagnia igaztását [Torda; TJKt III/251]. 1792: (A görögök) a kal-márkodásnál fogva járták és lakták mind Magyarországot, mind Erdélyt. Jóllehet pedig e' mi Hazánkba való járásokat néha, nagy okora nézve, az országos Gyűlések meg is tiltották ismét mindazáltal felszabadították, és annyira megengedték, hogy ma is Szeben és Brassó Városokban népes Társaságaik, vagy, a' mint nevezik, Compániák vagynak. Sőt, minthogy a' felsőbb időkben ők kereskedtek külföldi árukkal ... Lehetetlen volt azért, hogy tőlök is, együtt az árukkal, melyeket ők inkább napkeletről hordottak, némely nevek és szók reánk ne ragadnának^a [Éder, BenkőNyMunk. 165. — ^aKöv. a jövevényszók fels.].

5. kb. cigányvajdaságája csoport/kompánia; ceată de țigani condusă de o bulibășă; Gruppe/Kumpanie des

Abschaums einer Zigeunerhauptmannschaft. 1712 k: Alázatosan jelentyűk Nagyságodnak hogy midőn volnánk hivatalosok ... Torda várossába és Polyanba lakó, mind harmann Nemes Szemellyek az Császár elő Fel-sége Bányász Cziganyinak Vajdájától készek valánk ... az alattak lévő hites és szabad Bányaszakat az előnkben ki adatott utrumnak ténora szerint meg esketni melly utrumnak ténora ekképpen vala 1. Tudade ... quod in Annó 1712 hogy az egyik Compániának az ádo-jat ki szedte fel ... 2 ... az adon fellyül mit huztak rajta azon az Compánián ... 3tio és az ki az ádot fel szedte az ... Compánián, micsoda mértékkel mérte és vette [Törzs]. 1761: Tudgyaé a' Tanu ... hogy Bontz Radutz nevű Czigány ... Fiaival Gyorgyival ... és Makrissal Néhai Kornis István Urnak ... Gyekei^a Joszághoz ... tartozó Kurkáj György Czigányok Vaj-dája Compagniajából való ős örökös, tős gyökeres job-bágai voltak [Dob; Ks 5. XII. 22 vk. — ^aK].

6. becsm banda, horda; bandă, hoardă; Bande, Gesindel. 1676: Lator kompánia az! [TML VII, 203 Nalá-czi István Teleki Mihályhoz].

kompániabeli I. mn 1. századbeli; din companie; von/aus der Kompanie. 1677: adtam Száz huszon kilencz Régi Kompániabeli Nemetek(ne)k egy ho penzetket f. 655 [Utl].

2. ~ cigány kb. vajdaságája-cigány; țigan care face parte dintr-o ceată condusă de o bulibășă; Zigeuner des Abschaums einer Zigeunerhauptmannschaft. 1745: Vaj Mives Czigányok^a Compania beli Czigányok^b [M.bece AF; Told. 18. — ^{a-b}Köv. a nevek fels.].

II. fn századbeli katona; militar care face parte dintr-o companie; Soldat aus einer Kompanie. 1662: bizonyos compániabéliek^a a magyar katonákkal egybetanálkodván ... valamennyi lisztet, gabonát a malomban talál-nak takarítva, mind elvitték vala [SKr 674. — ^aNémet katonák].

kompánia-cigány vajdaságája-cigány; țigan care face parte dintr-o ceată condusă de o bulibășă; Zigeuner des Abschaums einer Zigeunerhauptmannschaft. 1678: Rezmives edgyik Compania Cziganyok vajdájától Szaj-ko Andrastol adojoakat f. 4 [Utl].

kompánia-kommandó századparancsnok; comandant de companie; Kompaniekommandant; századparancsnokság; comandamentul companiei; Kompaniekommando. 1806: A nemes Compania-Comando, Darvas hadnagy úr poroncsoltjából ... fóruma ültetvén, aho-va is előáll a gyergyótekerőpataki Bobb Ádám gyalog katona ut actor gyergyószentmiklósi Kari Ferenc huszár ut inctus ellen [Szárhely Cs; RSzF 262]. 1848: Ha valaki a magunk kebelünkben könnyű lopásban tanál-tatnék ... a falusi bírák szoros kötelességeknél tartják elsőben 12 Rft, azaz tizenkét rénens váltó forintokig megbüntetni, azután pedig a Compagnia-Comandónak bejelenteni, hogy a cselekedetéhez képesti büntetést ki-szolgáltathassa [Jenőfva Cs; i.h. 266].

kompánia-kommandáns századparancsnok; coman-dant de companie; Kompaniekommandant. 1794: Megértvén az compagnia széke mind a két feleknek egy-más ellen való akaratját, de minthogy a Compagnia Co-

menedáns uraknak semmi resolútiójokat nem látjuk, azért halasztott a dolog továbbra [Jenőfa Cs; RSZF 240].

komparáció 1. összehasonlítás; comparatje; Vergleich. 1714: En protéstaltam, aszt kívántam, hogi az Nemes V(ár)megje külgén ki ket Assesort s revideállyák ezen el Éget Pusztá helyet, tegienek Comparatit, más ép Falukkal, légjen a szerint mind az quártély mind az quántum [Szurdok Mm; TKI Zólyomi János Teleki Pálhoz]. 1737: tettett, hogi ujolag investigáltassanak mind a Dési; mind az idegen borok, hogi mennyi lehessen most; és Comparatit inestimálván(n) az Őszszel investigatio szerint találatott, és most találatandó borok között, investigáltassék azis, hogi hova distraháltatta(na)k azonn el-múlt őszszel találatott borok [Dés; Jk 483a]. 1772: Lázár János^a ... Nagy poeta volt és sokan correspondáltak véle versek által . Difficultálom hogi akik versekkel írtak neki, azoknak verseit ki nem nyomtattatta, hanem csak az azokra való maga feleleteit. Hihető, azért cselekedte, hogi comparatio ne essék a dologban [RettE 288. — ^aRá nézve i. h. 529].

2. *nyelvi* fokozás; comparatje; Komparation. 1823–1830: (Az elementaria) a classisok közül a legalsó volt ... Itt csak deklinációt s komparációt tanítottak^a [FogE 124. — ^aMv-t].

komparáltatik (össze)hasonlítottatik; a fi comparat; verglichen werden. 1669: ki vagyok én mind értékemre, értelmemre, tekintetemre nézve azokkal az emberekkel komparáltatva ? [TML IV, 459 Petrityevith Horváth Kozma Teleki Mihályhoz]. 1745: ezen két darabocská helyek jutának Groff Csáki Borbára Aszszonynak. Ezekhez ... komparáltatván az holt és eleven Szamos között lévő más egy hely ... ez pedig juta Groff Csáki Kata Aszszonynak [Szurdok SzD; JHbK XXVI/5].

kompareál 1. megjelenik; a se presenta/infāṭiṣa; erscheinen. 1573: Cheterteken Esmet Comparealt . De az Mas fel Nem akar eleh leony [Kv; TjK III/3. 114 Kis Daniel protestációja]. 1590: (Az I) Az falús Biro előttis zembe nem volth, Ittis az vice kiraly birak szekin elő nem Jeo, nem Compareal sententian marad [UszT]. 1602: Kapitan wrunk ... zolitata, az zek zenen, de az J. nullo causa non compariala [i. h. 16/88]. 1690: Csillágh Jánosne dolga Brassai Mihályne iránt haladot az jövő szekre, ugy mind azon al(ta) hogy akkoron akar Compareallan, akar ne, Deliberatuma leszen [Dés; Jk]. 1721: Az Csűr biro . admonialtatott volt őis előnkben Compariált [Dés; Ks 26. XIV. 1]. 1742: Király Biro Ur(am) kedre törvényes napot indicalt, s edgy Jobbágjot halálra keresik; s ha lehetne Compareálnék annak a Törvényin, mint hogy Cseledetskemet tartozom defendalni [Zalán Hsz; ApLt 2 Zalányi Apor János Apor Péternéhez]. 1759: ezen helyben az utromban Specificalt Naponn és időbe comparéalt volt ... Hatházi Czilika, hogy ezen földet ... fel mérje [Árpástó SzD; BK. J. Sándor (70) ns vall.]. 1794: Tessék azért . . . azan praedeclaralt Mikola Rész nevezetit Viselői erdőnek a Váradí rész erdőt meg különböztető régi metájának reambulatiojára Compareálni [Ádamos KK; JHb XIX/43]. — L. még AC 41, 252.

2. előállít; a infāṭiṣa, a aduce înainte; vorführen. 1623: az Vduarbiro Industriosus legyen oly Ispanokot rendelyen Eleykbe(n) be mēnő Jobbagioknak midenik (!) hetre, kik keduezesnelküül Az hetben az Zegenyseget Comparealia, fizetesert barattsagert hon ne hagia [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.].

kompareálhat megjelenhet; a se putea prezenta/infāṭiṣa; erscheinen können. 1604: Az A azt mo(n)dgia hogi . . . mikor menedekseg meg lett az vtan ne(m) comparealhatot eő [UszT II/3. C. 35]. 1629: Actores p(ro)-testant(ur). Miel vrunk eo felge paranchyolattya rajtok, ha az hagyot terminusra nem comparealhatnak ez okon hat az teoruenben az nekiek ne derogallyon [Kv; TjK VII/3.200]. 1685: Mikola Laszlo Janos es Agnes . . . autorizaltak ő kglmek . . . Vegh Istvan nevű Birajokat hogi itt Balastelken az ő kglmek kepekben . . . (: mivel eo kglmek nem Comparialhattanak :) Czerelyen . . . Fabrius (!) Andras Uramak egy darab szőlőt . . . egi pusztá fundussal [Balázstelke KK; JHb XX/2]. 1687: Compareala mi előnkbe(n) Palkul Janos . . . edes Attya . . . maga nem Comparealhatat [Fog; Szád.]. 1693: Gubernator Vrnk . . . bizonyos terminust praefigal . . . hová mind kegyld s mind Bethlen Samuel Vr(am) comparealhassa(na)k [Fejér m.; Ks 67. 46. 21]. 1735: az J: Procuratoranak eo kgmenek olly pregnans ratioi vadnak, hogi most ezen szekre Semmi keppen nem Compárealhatott [Dés; Jk 154a]. 1747: az J. . . eo Kglme Procuratora Balog Marton Vr(am) nem comparealhatott [Torda; TjKt III. 153]. 1771: a' pársok meg edgyeztenek azon, hogy ha mindnyájon az ex-mittált Co(mmiss)áriusok nem compareálhatnánakis, leg alább hárman ha jelen léznek, általok a' Divisio folyhasson, és continuáltathassék [Fejér m.; DobLev. II/428. 18a].

kompareálhatott vhol megjelenhetett; care s-a putut prezentat undeva; erschienen. 1783: Assessor Uraink(na)k . . . melly Opinio ha fog tettzeni, magok neveket ezen irás alá írni ne terheltesse(e)k, mostan nem Compareálhatott Assessor atyánkfiak [Dés; Jk 498].

kompareáló megjelenő; care se prezintă; erscheinend. 1701: a' praefigált és de'nominált Terminus alatt ugi compareállyon, hogi ha suo tempore nem compareál a' series meg nem bomlik, hanem az ollyan suo tempore' nem compareáló Deputatusnak dolga leg utolszor véteődik elé [UszLt IX. 27. 29].

kompareált megjelent; care s-a prezentat; erschienen, vorgestellt. 1745: az előnkbe(e) Compárealt Fatensek [Keszler KK; MúzRadák].

kompareáltat előállított; a aduce (pe cineva) la fața locului; vorführen lassen. 1769/1802: Titt Commissarius Uramék ki menván a Cometaneusakotis, vgy mint Zalhai és Hosszumezeieket comparealtatvan fogtanak a Reambulationhoz [BSz; JHb LXVII/3. 18].

kompareáltatik 1. komperiáltatik.

komparens megjelenő; care se prezintă; erscheinend. 1655: certifiocalokys . . . Katona Palne Aszsoniomot

Szylvai Magdolna Aszont . hogj eó kglme az megh irt Terminuson Nagod melthosagos Udvaráb(an) vagy compareal vagy nem . . . Mind az altal Nagod az comparens felnek instantiájara in p(rae)missis aszt fogja czelekedni az mit az közönseges igassagh dictal [RLt 0.5 Ioannes Samariai de Des ns vall.].

kompariálás megjelenés; infătışare; Erscheinung, Vorführung. 1681: Elsőben ketczeri nem compariálásaert az I deponat onus [Dés; Jk]. 1707: Mint hogj Vilagson Constal az I. non Compariálása ha nem mind maga sullyos betegsegenek, mind penig procurator(na)k Nemes Ország szolgaltatya(an) valo léte oka a nem Comparitiojanak per hoc Teczet a Nemes szek(ne)k Dilatalni ezen Actiot ad Futuram sedem [Dés; Jk 355a].

komparáció megjelenés; infătışare; Erscheinung. 1647: minthogy ennszer negligalta az comparitio^a es az hamis cedola czinalast patraltatta tartozik az két szeri nemozasnak onussatis deponalni [Kv; TJK VIII/4.224. — ^aAz alperes]. 1656: Stephanus Zabolai pastor Ecclesiae Buzaiensis protestat(ur) Manyikon lakok Nemes Gaspar Ferencz az Ecclesia szekin en velem törvénykezven, immar ket szeken nem comparealt. Azert si Juris, amittálya causajat. Delib(eratum) E(cclesiae). Ha ki minden oknelkül negligallya el, harmadik nem comparitioert amittálya causajat [SzJk 82]. 1736: Az A ő kigjelme^a ratione Officii az Jt keresi Paráznságért de nem tész fel Nős paráznae; vagj nőtelen . az holott pedig tudni való, hogy a Nős parázna mindenkor fejére keresztetik; a Nőtelen pedig Nem . a Nős parázna mindenkor personalis Comparitiora Citáltatik a Nőtelen pedig nem [Dés; Jk 217a. — ^aA város hadnagya]. 1739: méltoztassék . az Generalis Computusra valo comparitionkat olly competens terminusra figalni hogy szüntelen valo bájoskodásunk között azan Computusra kevántato preparatoriumakat perfiálhassuk [Szentgyörgy H; Ks 39 Zeyk István lev.]. 1761: Semmi bizonyos ratioját nem asignálván az I. nem comparitioja(na)k az poenaltas nem condonaltatik [Torda; TJK V. 53]. 1765: az Continua Tábla pro tertia Juny comparitionkat profigalta vala, s akkorra münk Compareáltunk is volt [Borbánd AF; Eszt-Mk Vall. 323]. — L. még KemÖn. 167.

komparista kb. harmadosztályos elemista; elev de clasa a treia; Schüler aus der dritten (Elementar-) Klasse. 1801: A Bálványos Váralyai Ref. Ekkla Oskola Rectorának Esztendőnként valo fizetése . . . A Gyermekre nézve Az Abetizistától, Dechnistától fizetnek 34 Drt. A Comparistától, Conjungistától 68-t [Bálványosváralja SzD; SzConscr.].

kompassz iránytű; compas, busolá; Kompaß. 1792: a' Kompassz vagy Compasz (: Pyxis nautica, magnetica :) Olaszul és Görögül Buszola. Törökül Puszuła. Melyik vette ezen szót a' másiktól? [Éder, BenkőNyMunk. 167]. 1817: Egy kis hibás kompassz 2 Rf 50 xr [Varsolc Sz; Born. IV 41].

kompasszuális kb. kísérő levél; acte însoțitoare; Begleitschreiben. 1826: Compassualis mellett kísért

Rabok mellé éjjelre Gyertyáért és Intertentiojokra Esztendő alatt Rf.1 xfr. 15 [Szkr; Borb. I]. 1829: hivatalosan kerjük a' Tekintetes Nemes Tanátsot, hogy az ide mellékelt Szemelyes le irás szerént . . Földvári Ignácz gonosztévő Szőkevényt elfogatni, és bátorságos őrizet alatt szokott Compassualis mellett ide által küldeni ne terheltelessék [Kv; DLt 9].

kompasszuált kb. kísérő levéllel útnak indított; trimis cu acte însoțitoare; mit Begleitschreiben entsandt/abgeschickt. 1818: a' Tkts Nemes Tiszttség Compassualt rabjait mindég a' nemesi rendel kísértesse [Szu; UszLt 8.68].

kompatizálhat ? elszenvedhet/viselhet; a putea suporta; ertragen können. 1739: kivált szena és fű dolgából igen terhesen Sanyargattunk, melly terh viselésünket nem Compatizálhatván akkár kiis meg gondolhattya hogj esztendeig micsoda expensát Causallyan [Hátszeg; Ks 83].

kompellál 1. vádol; a acuza; anklagen. 1583: Martha Vizhordo Thamasne vallia, Hallottam az fark^a veztesreól valo Izenetet De amit hallot Gergel kowachnetol illie(n) modon compellalta ez vallot, Mondwan: . . a' Kendy Ianos meg veszet Balas kowachnetol [Kv; TJK IV/1. 152. — ^aPenis]. 1717: ha . azon szőlő pos(ses)siojáb(an) eo kglmének valakitől impedimentuma léssen, ne engemet Compellállyon érette, hanem az venditort, és ott keresse pénzt az kinél lehet [Ne; DobLev. I/91].

2. vminek nevez; a numi/spune; nennen, heißen. 1650: Damasdi Istuan priuata sua authorit(a)te az halgatojba(n) bön nelkul az Isten hazabol kj tagatta (igy!), őrdőgh kőlykeynek compellalua(n) [SzJk 182]. 1749: Hallottam bizonyosan az itten Torda Vilmán lévő Nemes Butuza Familiától hogy Nékik vagyon valami Attyokfia . . M Köblősn^a . jöttek is ide M.Köblősről és mint jo Atyafiú Attyafiat jo szívvel látták és Attyok fiok(na)k Compellálták egy mást [Tordavilma SzD; Ks 27. XV. — ^aSzD]. 1758: laktanak it Ne(me)ss Gyéres Várossáb(an) két Lippai vezeték nevű emberek a nagyobbik, a kissebbiket Etsinek, a kissebbik p(eni)g a nagyobbikat Bányának Conpellalta [Aranyosgyéres TA; Born. IX. 41].

3. felszólít; a soma; aufrufen. 1739: parancsoljuk kegyelmeteknek, publicáltassa vjolog ezen edictumot^a A kik e prioribus nem observálnak, notálja, a községet pedig ad observandum compellálja, a contravenienseket poenázza [SzO VII, 399 gub. — ^aA bőjt szigorú megtartásáról]. 1748: azon kárnak meg becsülésére ki menván, hogy edgyszersmind Sz Egyeden^a lako Szabo Pál Vramatis . . Potentiose el foglalt Házában Nemes V(ár)megye Deliberatuma mellett restituallyuk, azon uttal compellaltuk hogy a meg nevezett Falut hogy a Falu Marhaival el etetett Gabonáját refundálnak meg nevezett Sz Egyediek [Dob.; WassLt. — ^aSzD].

4. (elő)szólít; a chema; (heran)rufen. 1712 k.: erős hittel őket, az kiket előnkben Conpellaltak az Nagycságod Pecsittyivel fide nostra mediante sine omne indulgentia meg eskettük és az mit vallattak igazán be irtuk [T; Törzs]. 1715: men(n)ek el Bőthlen nevű faluban az holot; Hol mi nemű vallokat elünkben Compellálnak az eő Felsege mandatomaval azokat erőss hittel es-

ketnők examinalnok meg [Bethlen SzD; BK]. — L. még ErdO II, 117.

5. (egybe)gyűjt; a aduna; zusammensammeln. 1627: Harom szeken az Oytozj Varban Erigaltunk egy Harminczadot mely megh nevezet Harminczadnak Tiztit ... Conferaltuk ... Lemhinben Iako Kanistos Mihaly-nak ... paranchiolliuk minden rendbelj Tisztui-seleőink ... kiknek segítsegeket kiuania, minden segit-sseggel es Otalommal legienek nekie, mellette fel kelvén, hogy az fele Marhakat az Zazlo ala Compellaluan, Confiscallion, es affele Vakmereő emberekis Teőrueny szert, az Zazlo <a>lat megh bwnthessen [Törzs. fej.].

compellált (elő)szólított; chemat; herbeigerufen. 1757: Miis tartozo köteleességünk szerént ... Also Gyékényesben el mentünk, és ottan az előnkben Compellalt Fatenseket ... erős Hittel meg esketvén jól meg examinaltuk [A.gyékényes SzD; Ks].

compelláltat 1. megidézett; a dispune sã fie citat; vorladen lassen. 1741: eő Naga az eő Felsege Mandatuma-val Compellaltotta ... Felső Gezesieket, Saldorfiakat, es Salykaiaakat^a [Fejér m.; JHb XXIV/15. — ^aSalkó (NK) lakosait].

2. előszólított; a dispune sã fie chemat; herbeirufen lassen. 1750/1797: Miis ... köteleességünk(ne)k Satisfacialni kívánván, el mentünk ... Kis Dobára és oda a' mely Fatenseket compelláltattak az Exponensek az előnkben) adott Utromokra me(j)g kérdezvén, es examinalván Fassiójokat hűségesen le irtuk [Borb. II].

compelláltatik 1. nevezetik; a fi numit; genannt werden. 1720: Czegei Vass Daniel vram Kglmedet ... Getzi Pap Laszlo vram legitime modo admonealtattja, super eo hogy ... ne potentiariuskodgiek a mellj Haz helyi compellaltatikis ... Geczi Pap Istvan Haz hejenek arra rea ne mennyen bele ne szalljon via facti, mert meg nem engedik [Szentgothárd SzD; WassLt].

2. felszólítottatik; a fi somat; aufgerufen werden. 1749: Az Tehenek es Juhok szamasara az Pasztorok es Bacsok compellaltassanak es adjuraltassanak [Hsz; APlt 3]. 1783: minden praevicator ... a mi kárt a Communitas erdejében térszen rá láttatván, aztis hogy meg fizesse modo legitimo Compellaltassek [Torockó; TLev. 10/3]. 1785: Citállyuk ... Rákotzi György Fejedelem Annuentiáját de dato 3 3a 8bris A 1634 ... ahol ... ezen Hellység Patronus és Földös Uraii in recognitionem Juris Regii ... az Urbura adásra compelláltattak, s magakat obligálták [uo.; i.h. 6/1 Transm. 17b].

3. előszólítottatik; a fi chemat; herbeigerufen werden. 1765: Ezenn fellyeb nevezett fatensek ... minyájan mind az tizen egygyen Compelláltotta(na)k, és általunk Iuráltotta(na)k, s meg examinaltotta(na)k [Záh TA; Mk V. VII/19 MBogáti Horvát István hites assz. kezével].

compelláz nevez; a numi; nennen. 1798: Müllerné Sugván edgyetis másitis a Férjének Delucio Legénye ellen őtött Czipo Hatu Cserebogarnak Compellázta a férj előtt [Déva; Ks 115 Vegyes ir.].

compendium 1. kb. összeállítás/foglalás; compendiu; Zusammenstellung/fassung. 1682: Hogy az Négy Urbaniomok Extractusa ... Ugi légyenek (igy!) ... Com-

pendiumb(an), hagi egi Summaban nizhessen ember minden dolgot [Vh; VhU 684].

Szk: ~ba vesz egybe/összefoglal. 1710 k.: Magok az orvosdoktorok szép compendiumba vették azt: Ab adjuvantibus et nocentibus sunt indicationes petendae [BÖn. 511].

2. 1744: szép dolog 47. Falunak egy Compendiumban lenni, kivált ha Ngd obtinealhatná a' Vas Bányátis, a' mely azon Dominiumban vagyon [Déva; Ks 101 Pogány József Kornis Antalhoz. — A falknak egy uradalomba/uradalmi birtokigazgatásba vonására von. nyil.].

compendizál dtv kb. megfog/szorít; a se restränge; einbeschränken. 1758: Én mindazonáltal, tudja Isten, elégé igyekeztem a dolgot compendizálni, splendide sem élttem, cifrán sem jártam, de mégis elkölt a pénz [RettE 67].

compenzáció 1. kárpótlás; compensatie; Schadenersatz, Entschädigung. 1802: A' Gátnak, Malom Árkának viszsza állítása; vgy szintén a' Méltóságos Felperes Aszszony a' Gát el vágásából következett kárainak Compensatioja, mégyen öszvesseggel F. Fhung 347 Dr. 50 [T; BLt 12 Végiai Horváth Gáspár szb kezével].

2. kb. ellenérték; contravaloare; Gegenwert. 1735: az Actor ... az fellyeb specificalt bóróket, Suveget és egyeb Calendarium(a) consignalt adományit sem doceallya hogy valami taxáb(a) adta volna, hanem inkább a jő ki az I. documentumokból hogy sokszori szolgalttjanak compensatiojab(an) adta az Inek [Torda; TJkT I.95].

kompenzál 1. megtérít; a restitui/inapoia; (rück)erstatten/vergüten. 1748: az Emptornak expensait az Vendidő Kglme méltatlanul causalta, azért Contractussa szerint legitimalván költségít, tartozik kompenzalni [Torda; TJkT III. 235]. 1761: Szénási Iosefné asszony maga emberit Dési István ő kegylméhez lévő praetensiojáért ide küldvén ... engedtetett ő kegylmének még egy Terminus ha akkorannis ide fárosztaná a meg nevezet asszony emberit, tehát valamint most vgy akoris tartozik fárodtságát költségít Compensalni s mégis praetensioját meg fizetni [Kv; PolgK 43].

2. kárpótol; a compensa; entschädigen. 1780: Ha Tavalyi sok kárunkat ez^a által Nsgtak valamennyiben nem compensalnak, nyomorultabbak lennének a nyomorultnál is [Torockó; TLev. 9/18. — ^aAz elmaradt vasművelés engedélyezése. ^aA Thoroczka családbeliek].

3. kipótol; a completa; ersetzen. 1771: (A szóban forgó földet) a' Lugosiánusok Commodumára azért kívánnák igit excindáltatni^a, hogy a Feketben eleitől fogva magok közt celebrált Divisiojak ne bontakozodjék, különben ha a' Forrai határon ezt compensálni nem akarják, a' Feket nevű helyeket az Elekesi határon, a' Somlyaianusok tovább usulni nem engedhetik [Fejér m.; DobLev. II/428.8a. — ^aA Somlyai familia tagjai].

4. dtv kb. viszonoz; a recompensa; erwidern. 1770: (A muszkának) a prussusra adott auxiliumot semmivel sem compensáltuk [RettE 224].

kompenzálhat ? viszonozhat; a putea recompensa; erwidern können. 1779: az ... Urnak eddigis tett, s ez-

utánnis téjendő fáradozásit Compensálhassuk mivel eddig méltó keppen recognitionkat nem tehetők [Mv; DobLev. III/529.1a Harsányi s Bényei Harsányi László lev.].

kompenzáltatik megtérítetik; a fi despágubit; ersetzt werden lassen. 1765: Tordán lakó Hegyi vagy Székely Ferentz nevű Jobbágy legényem ... kezének tsonkulása s fogyatkozása mely miatt ép ember nemis leszén, azon véres szándeku meg holt Murvainak kardgyával rajtam tett vágásából esett, á kinek minthogy bonumai szépen maradtanak; meg kívánom á jure hogy juxta Leges et aequitatem néki az eő vágása miatt rajta történt fogyatkozása, szenvedése és költsége annak bonumaiból compensáltassék [Torda; TJkT V. 257]. 1780: A mi pedig az Írótványokat illeti, azokis kinek kinek birtokában a mennyiben lehet maradnak, és másutt hasonló Nagysága és qualitásu helyel ki potoltatnak, ha pedig a helynek mivolta Nem engedné tehát kinek kinek Industriae aestimatione mediante Compensáltassék [BSz; JHbK LIV/25.25].

komperiál 1. megállapít; a stabili/constata; feststellen. 1592: computalni akarwa(n) Hunyadi Demeter plebanosnak és Pwspeoknak az tiztbe allasanak ideyet. Bizonioson co(m)perialtak. Hogy Hunyadi Demeter az tiztben 1579 die 13 July valasztatot Halala penigh leott 1592 die 4 July [Kv; TanJk I/1.200]. 1625: (A jószág) potentia mediante foglaltatott el teölle: Jllien jo igassagat es illedekít comperialva(n) az bizonsagok vallasabol az Anak teccet az teórueennek hogy penz nelkwl resignaltassek Magiar Balasnak az peres öreöksegh [UiszT 21g]. 1660: Director Vraimek citaltatvan nehay itt valo Nemeth Andrasnak megh hagiátot cozvegiet Konya Annat teorvenyre vadolvan bubaiossagal boszorkanysaggal varaslással .. torturara vonattassek comperialvan büntettessek mint effele búbaiois varaslo es boszorkany szemelt megh szoktak büntetni [Kv; TJk XI/1. 263].

2. talál; a surprise; ertappen/fassen. 1732: Ezeket a vizeket a taxazo halaszokon kívül senkinek halazni nem szabad sem haloval, sem taploval, sem varsaval, es semmikeppen is. Ha kit penig ott(an) taxa nélkül halazni comperialnak a Megje Birak büntessek meg egy forintig [Ilyefva Hsz; SVJk].

3. vmilyennek íté/talál vmit; a considera/socoti (că ..); beurteilen, halten. 1605: Ahol igen zwknek es zorosnak comperialiak az vthakat, tehát az megh iegzt hatarokon kyweolis Authoritasok legyen megh tagytatny az vthakat es ha zinten seowenth teotennek volnays fel, bellyebb vetethessek [Kv; TanJk I/1.518].

komperiáltatik 1. megbizonyosodik/bizonyítatik; a se convinge, sich vergewissern. 1623: nyulan comperialtatot, hogy Kaniadi Thompa Peter Vgron Pal vramnak meggiesi giüles^a vtan ualo Jobbagia [Szu; Törzs. — ^aÉrtsd: országgyűlés]. 1637: ha ... Comperialtatnek hogi valami szin alat azok^a ... Injuriat patrlnanak fejeken maragianak erette [K; SLt D.10. — ^aA fogságban lévő]. 1647: Szizethi Janos Pap ... akarminemő maga viselesebennis senkit meg ne botrankotasso(n) ... mert ha külömben czielekezik es magatt illetenöl viseli, ket vagi három tanu bizonsagok által az dolog ugi lenni comperialtatik, usq(ue) ad Generalem Synodum depo-

naltatik [SzJk 67]. 1652: Ha ki comporealtatnek, hogy ez mostani complanatio ellen vagy tanitojat vagy mast ákar kit ... gjalazna szidalmazna, s ket vagy három hiteles tanuk által megh bizonyosodnek, az gjuleketnek kemény Censuraja legje(n) rajta [Kv; KvRLt X.A.1]. 1746: Méltgos Possessor vr ő Excellentiájának (!) á Rusz Familia Conspirálván őt hat emberrel és mint hogy az Falu nevezeti alatt p(rae)sumálták hamis Instantiát iratni serio confrontáltatván comperialtatott hamisságok [H; Ks 62/10]. 1757: ha penig az lk magok bányajokbeli vizeket szánszándékkal az Akra bortsátták ez után vigjenek Oculátort az Ak és ha az dolog Comperialtatik, az lk ... flo. 12 Convincaltassanak [Torockó; Bosla]. — L. még AC 84, 112, 138, 159, 221.

2. vmilyen vétekben találtatik; a fi gásit vinovat de ceva; in irgendeinem Verschulden gefunden werden. 1653: Intem Gondviselőimet, Biráimat, kenézimet^a, hogy az mostan eleikbe(n) iratott punctumokat, ordnantiakat ugy viselleyk szemek előtt, valamint az ellen czielekedni ne comperialtassanak, és Jobbágyamat illeten exactional, bírságlással ne bánczák ... valamint beöczyülletekett s tiztességeket szeretik [Cege SzD; WassLt. — ^aA Lapos vidékieket]. 1670: az J ... az Tanacz haz eleot palczáztassék és veretessék megh, de vgy hogy ha teobbé comperialtatik affele szitkoknak neméb(en) leledzeni, erdemes jutalmát el vészi [Kv; TJk XI/1. 21]. 1705: Mostani Vámos Kecskeméti István ... ha többször korszomákon való részesekedséb(en) és (Iste)ni káromlásb(an) comperialtatik; pro exemplo alior(um) a piaczon meg paczáztatik [Dés; Jk]. 1726: Valaki a pap és deák ellen vádolkodni akar, azt írásban adja fel a mlgs püspök ő gnak, hogy a más fél admonaltathassék ... ha bünösnek comperialtatik a vádoltatott fél, hadd büntethessék meg [Somlyó Cs; SzO VII, 325]. 1756 k.: A kik Bányák, és Stompak körül tisztátalan életben comperialtatnak, az ország Törvénye szerint büntetődgyenek [Born. XXXVIII. 8 az abrudbányai bányászok törv.]. 1775: Valaki comperialtatik, hogy káprákkal erdőn jár ... büntetessék ad fl. 3 [Középajta Hsz; ErdO II, 369]. 1786: ha mádszor comperialtatik az tilalmas helyen, a megirt erdő bírságán maradjon [Árkos Hsz; RSzF 98].

3. vhol találtatik; a fi gásit undeva; irgendwo (an)gefunden werden. 1671: Vegeztük azt-is hogy az Aknás és egyéb helyekről-is ki adattassanak a' Possessoroknak az el-szökött jobbágyok sub poena ibidem expressa mellyet exequaltassanak azon Vár-megyének, vagy Székeknek Tisztei a' hol ez ellen cselekedők comperialtatnak [CC 58. — Lapszelen hivatkozás az 1668. évi egy-i art-ra]. 1717: Tömlec ház .. melyben most Comperialtatot idegen Rab nro 6. Jobbágy rab nro 1 [Abafája MT; JHbK XXXIV/20. 1]. 1746: Vass János nevű idegen jövevény ismerten ember ... immediate a' Városrol el mennyen, és többször se a' Városon, se a Város határán lenni ne comperialtassék [Torda; TJkT III. 110-1]. — L. még CC 85.

komperiáltatott (vmilyen vétekben) találtatott; care a fost găsit (vinovat de ceva); (in irgendeinem Verschulden) (an)gefunden. 1677: Ha valamely czéges vétekben comperialtatott ember, és legitimé convinctatott ember, Udvari, Mezei, Várakbéli, Hadak és Praediumok közzé ... akarmely privilegiatus helyekre refugial-

nának-is afféléknek Tisztviselői tartozzanak arestálni, és érdemek szerint meg-büntetni [AC 129].

kompeszkál 1. csillapít; a calma/potoli/domoli; stillen, dämpfen, mildern. 1619: Interim penig bizonyosan megértvén malevolentíáját Gáspár vajdának com-pescáltam szegény fejem ellen való bosszúságát is [BTN² 380].

2. megfékez/zaboláz; a ínfrina/struni; bezähmen, bändigen. 1657: ha pedig az republica consensusában frustáltnék, az kozáság az vizen kezdené el az hostilitást tatár, török ellen, mely miatt mindjárt requirált-nék az király és republica az pogányságtól, s azok ottan deliberálnák azt, hogy compecskálják refrenálják az ko-záságot [KemÖn. 291]. 1704: Az szebeni németek ... micsoda égetést, pusztítást tesznek és töttenek, nyilván vagyon Mindazonáltal most nemsokára beérkezvén Forgách uram bizonyos hadakkal compecskálni fogja őket [WIN I, 313]. 1705: itt Szebenben vannak olyan magyar asszonyok, kik öfelségét nem respectálván, az öfelsége szolgálatja ellen is becstelenül nyelveskednek, kiket az urok sem compecskál, mert azok is egy opinión vannak az feleségekkel [i.h. 496]. — L. még KemÖn. 200, 275; TML VIII., 565.

kompeszkálás 1. kb. csendesítés, csillapítás; calmare, potolire, domolire; Bändigung, Dämpfung. 1708: Néeb Márto(n) Ur(am) Mester Társunk, sok alkalmatlansá-gal mortificálva(n) az B. Chéhit, vgj annjira hogj nem lé-ve(n) semmi haszna, minden jo admonitionak, sem fenjitek(ne)k, sem compecsalas(na)k teczett az B. Che-(ne)k ... helyiből ammorealtatik [Kv; ACJk 67].

2. féken tartás, megfékezés; ínfrinare; Bezähmung. 1670: mind folyván Zrínyi^a uram felől az hír, mit akar-jon ő felsége ellen tentálni s el is küldvén ő felsége hadait az Zrínyi uram compecskálására, nagyhirtelen s váratlan érkezék Bécsben híre^b, hogy Rákóczi Ferencz uram rebellált volna inhaerenseivel ő felsége ellen [TML V, 243–4 Ujhely Pál Teleki Mihályhoz. — ^aGr. Zrínyi Péter, a Wesselényi-féle ősszeesküvésnek egyik, még az évben ki is végzett tagja. ^bI. Rákóczi Ferenc — végső kimenetelén sikertelen — felkelése kezdetének híre].

kompeszkálhat 1. (le)csillapíthat; a putea calma/poto-li/domoli; bändigen/stillen können. 1619: hogj ... Gáspár vajdát^a compecskálhassam, igen szép levelet ír-tam vala neki [BTN² 387. — ^aGaspar Grațiani moldvai vajdát]. 1662: a kapitány ... dűlva-fűlva úgy neki-indult, hogj ha Gargócs Mihály, becsületes főember, többekkel ... nagy nehezen nem compecskálhatják, meg nem csendesíthetik vala, őket nagy ártatlanul mindjárt megnyakaztatni akarja vala [SKr 396]. 1704: ma esett veszekedés a Toroczka Istvánné asszonyom szolgálái kö-zött az németekkel, kikre is németeket hivatván a vártá-ról — minthogy részeket lévén másképpen nem compecskálhatták őket az asszonyok —, a vártára vitették [WIN I, 98].

2. eligazíthat/simíthat; a putea aranja/aplana; zu-rechtlegen/schlichten können. 1664: hogj az aránt való controvertál ő kegyelmek között compecskálhassuk, megnevezett hívünknek, Gillány Gergely uramnak con-féráltuk ... Somkutpataka nevű falut [TML III, 335 a fej. Teleki Mihályhoz].

kompeszkáltathatik 1. megfékeztethetik/zaboláztat-hatik; a putea fi ínfrinat; gezähmt werden können. 1601: Kewantatik hogj az Jsten ellen valo blasfe-miak megh zeonnyenek, kik nem egyeb keppen c(om)-pescaltathatnak hanem az beontettesek által [Kv; TanJk I/1. 393].

kompeszkáltatik lecsillapíttatik; a fi calmat/potolit/ domolit; gedämpft/gestillt werden. 1662: a kolosváriak a vezér^a fenyegetése által compecskáltattak [SKr 552. — ^aA török vezér].

2. megzaboláztatik; a fi ínfrinat; gezähmt werden. 1604: Amely vinczeler penigh az vegezes ellen hitettne az miüeseket, rea bizoniultatúan az kalikkaban (!) tettes-sek hasonlo keppen egyeb rendbely paraszt embereketis kik awal kerkednenek az Zeoleo mywesek eleot tehat az compecskaltatúan affelek az kalodaban tetessenek [Kv; TanJk I/1. 499].

kompetál 1. vmi megillet vkit; a i se cuveni cuiva; jm gebühren/zukommen. 1737: A dicit Az officium autho-ritassa laesiojanak prosecutioja legitime Competal en-nékem, azert az actoratusságis engemet illet [Torda; TJkT I. 141]. 1740: A Cseres szijnak vágatása, arultatá-sa, sem a Varga, sem Thimar Mester emberek(ne)k nem kompetal ... hanem unice a Szigyártó Céh(ne)k [uo.; i.h. 188]. 1771: Tit. Mohai János Vramnakis kompetál-ván, Colonialis Sessiojának potlására 10 1/2 öl ez is ki-potoltatott [Fejér m.; DobLev. II/428. 28b]. 1796: a Né-hai Groff Ur eőNagyságát ezen reszbőlis ha fel osztot-nek egy heted rész Competálna [Balázsháza SzD; WassLt]. 1812: a' nevezet 9 darab erdőbbe a' Mlgos Gróf Mikes Uraknak tizenhét, Mlgos Máriaffi Urnak három, Mlgos Horváth Károly Urnak pedig egy antik-va után van birtokok, a' mely téssen mindőszvességgel Huszan egy Antiquát, ezen summából Négy Antiqua után competálna Hetven Négy Jugerum 456 quadrat öl [Völcs SzD; SLt LII. 9].

2. jár vkinek vmi; a i reveni cuiva ceva; jm zukom-men/stehen. 1750: A Spotalybeli Szegenyeknek heti pénz 30 Személy(ne)k a d. 12 52 hetekre H fl. 187 d. 20 Ezen Szegények között Férfi 10 Competalt Csizma pénzben a Hf 1 d 2 [Kv; Szám. 70/VIII. 16]. 1797: A zsendely tsinálokkal Számot tévén So Competált né-kik 3. mása, és adatott nékik 1 mása 58 font [Déva, Ks 96] | Eget bor két-el esztendő által ... 10 veder, mely-nek vedre computáloodik per H fr. 3 ... De ebből a' Kortsomárosnak minden vedertől 8. krajtzár competál [Aj-ton K; CU IX/2. 417b]. 1801: az 3om Antiqua sessio után annak fell méréséért Competál 13 Rfor 48 xár [M.nagyzsombor K; Somb. I]. 1803: A' kik az Ispo-tállyon kívül laknak, azoknak ... minden hétre egy egy kenyeret ... tartozik adatni, mellynél több Semmi sem competal [Kv; AggmLt A. 41].

3. igényel, igényt tart vmire; a pretinde/ revendica ceva; beanspruchen. 1657: Ezen időben pedig Lengyel-országban Vladislausnak halála után az ország in-terregnumban vala, és onnan az fejedelmet izgatják va-la^a, hogj az királyválasztásra rendelendő gyűlésre is em-beireit expediálná, s competálná az királyságot [KemÖn. 295. — ^aII. Rákóczi Györgyöt; a fej. bele is keveredett a szerencsétlen kimenetelű lengyelországi hadakozás-ba].

4. vetekedik, vitázik; a rivaliza; streiten, sich mit jm über etw. auseinandersetzen. 1710: Bethlen Miklós maga nagyzó ember lévén, Apor István is nem akarván sub-jaceálni neki, nehezen férhettenek egy zsákban, azért is mindenkor az ország között egymással competáltak, egymás ellen voxoltanak^a [CsH 298. — ^a1699-re von. felj.]. 1782: Amely regimentje volt, azt az ország állította, hogy annak legyen a neve Regimen Transsilvanicum, de ő addig mesterkedett, sokat is competált Macskási Farkassal felette, míg magának csinálta és hivatott Kálnoki regimentjének [RettE 419. — ^aGr. Kálnoki Antal generális]. 1813: Barátosi Joseffis . . . egy kevéssé itas lévén . . . magát helytelenül viselte, nevezetesen az Exponens Feő Czéh Mesterral Competált, Teremtettö-zödött, én belémis minden igaz ok nélkül belém akadott [Dés; DLt 56/1814]. — L. még WIN I, 431, 572.

5. vmi megfelel/elfogadható; a cospunde; entsprechen, konvenieren, annehmbar sein. 1834: A Felperes Nms közönség ezt jegyezteti meg, hogy a' Novi Grati-si Mandatum, teljességgel nem tudja a' per természetét megváltoztatni, s a' mi Menedékek nem competálnak Novum előtt, azok Novum mellett vagy utánn sem [Borb. I. Asz törvényszéke].

kompetálható igényelhető; care poate fi revendicat; beanspruchbar, forderbar. 1778: A fogott Ujj Curia . . . Gyümölcösséval edgyütt, legyen örökösön Trauzner Judith Aszszonyé . . . azokból competálható egész részt . . . in Rf 20 Trauzner Judith Aszszony Trauzner Er-sébeth Aszszonyinak, aere purató effective ki fizeté [Szentbenedek AF; DobLev. III/513. 4a].

kompetáló 1. vkinek járó, vkit megillető; care i se cuvine ne cuiva; jm gebührend/zukommend. 1737: Olyan Contractusnak violaslaert impetal engemet az A, mint a mely inealtatott volna az Actioban declaralt olyan fundus iránt, a mely Fundust Néhai Váro Anna Aszzon-yak az én Édes Atyámtól Competalo Dossában adatott volna [Torda; TjKt I. 130]. 1770: (Gróf Kornis Zsigmond) ezen Ns Belső Szolnok vármegyei Bálványos várallyai Catholicus Tisztelendő plebánusnak . . . Szász-nyires nevű Falujából^a mind az említett Tiszt: Plebanus-nak Filialisából competalo Quártát decngalta [BSz; Ks 33 Szásznyires III. — ^aÉrtsd: Kornis Zsigmondnak szentbenedeki uradalmához tartozó jb-falujából]. 1795: még lenni kell 3. örökségeknél . . . melyet onnét tudnak a Fatensek, hogy Tarsaly Miklos Ur vette ki az azok után competalo részt a Commune Terrenumból, és ma is Tarsaly Ur birja [Hari AF; DobLev. IV/740. 2a]. 1801: a gyermekek . . . a nékiek competalo interesből . . . in-tertenealtattak ruhaztattak, tanittattak [Mv; MvLev. Sánta Antal kezével].

2. járó; care i se cuvine; gebührend | hiv esedékes; scadent; fällig. 1768: a Testvér Bátyám . . . Enyedi Há-zokban levő 100 Forintig Limitált részinek, az ineált Contractus terminussától fogva Competalo interessit fizesse meg [Asszonynepe AF; DobLev. II/405]. 1775: A' mely 1000 ~ Ezer M Forintokat . . . kölcsön venni méltoztatott vala a Mígs ur, azok(na)k a' közlebb (!) el mult 1774dik Esetendőre competalo Censussát . . . meg eddig . . . nem consequaltuk [Kv; SLt XXXIX Pékej Iosef lev.]. 1794: a' Lakok a' Sz Mihály napig competalo Taxát az Arendatornak tartoznak bé fizetni [Kv; SRE

308]. 1799: azan Debitorok . . . admonealtassanak hogy ha intra 15denam usque ultimum p(rae)sentis Mensis Competalo Intereseket bé nem fizetnek . . . azan Debi-toroktól a Capitalisok exequaltassanak [M.egregy Sz; Somb. I]. 1825: az Exponens Aszony . . . Bartok János Urtól az iránt szollittatott meg hogy Nehai Férje által . . . költsen fel vett 200. Rforintokat competalo Interesével együt meg fizesse [Ne; DobLev. V/1088. 1b].

3. vmire vonatkozó, vmit illető; care se referă la ceva; auf eine Sache bezüglich, etw. betreffend. 1740: midőn az Militia nyári Qvártélyb(a) Szállat, az nyári Quártél-hoz competalo Regulamentalis dispositioikat mindenfe-lé ki adtam az Commissariusok(na)k, az Commissáriu-sok is publicálták az Szegénység(ne)k [Kéménd H; Ks 101 Zejk István lev.].

4. kötelező; obligatoriu; verpflichtend. 1816: Mint-hogy elégtelenek vagytok arra, hogy a Mostani Mosiá-tok után Competalo Szolgáltatott meg tegyéték; tehát a Motsi Tisztem . . . olyjan Lako heljet rendel néktek, a mely után eső Szolgáltatott el hordozhassátok [Mocs K; Eszt-Mk Cserei lev.].

kompetencia 1. illetékség, jogosultság; competență; Kompetenz, Zuständigkeit. 1606: eheőz semmj Competentiad nem volt [UszT 20/97]. 1618: az minemw rezz Jo-zagoczkat Niário Kekessen Doboka Wár megieben^a Coloswari Barbelly Martonne Azzoniom birt, ahöz en nekem bizonios Competentiam leuen Vrunck eo Nága kgmessege utan [Kv; RDL I. 105 Kowachocz István nyil. — ^aKékes SzD]. 1629: Kemen Boldisar soha sem foglalta sem birta azt az portiot . . . ertesemre leót volna, ha valami Competentiaja hozzá leót volna [Bot-háza K; SLt Th. Peter (80) lib. vall.]. 1650: restituatni kevanom mint igaz ver őstől maratt örökseget minde(n) hozza valo attinentiaial edgyütt, ha az J illyen compe-tentiamat es versegemet tagadna, ki fogok s bizonyttok [UszT 10]. 1671: a' mely pusztá helyekhez valaki prae-tendensek mondgya magát, ne legyen elég csak szóval az olyanokhoz való competentiaját állatni, ha-nem doceallyon rólla [CC 47]. 1736: Ugy latom Compe-tentiaját egy Contractussal akarja edocealni az A ő Kglme [Torda; TjKt I. 104]. 1769: (A testamentumhoz) Competentiajokot in Linea Veresiana mig meg nem mu-tatyák adig sarujokot illyen kaptára nem üthetik [Hsz; Kp IV. 252].

Szk: törvényes ~. 1796: a' Praetendensek, a' fel kért Privilegialis Levélhez valo Törvényes Competentiajo-kot, soha meg nem mutatták, és meg mutatni sem tudják [Mv; TLev. 5/16 Transm. 29–30] * véségi ~. 1828: Az Alperes Özvegynek . . . az Özvegyi Jozzághoz véségi competentiaja is van [Ne; DobLev. V/1129.1b].

2. jogos/vkit megillető rész; parte care i se cuvine cuiva; der jm zuständigte Anteil. 1770/1771: azt kívánnya hogy az Also Fordulon kívül, mint hogy mindenek még eddig . . . a' Possessorok közt fel nem osztottak első-ben két egyenlő részekre oszollyanak fel, és azután kinek kinek proportionalis competentiaja adsignál-tassék [Fejér m.; DobLev. II/428 1a]. 1771: A Contrac-tus negyedik punctuma . . . szoll a' Tok béli competen-tiajáról [Fejér m.; i.h. II/428.11b]. 1794: minthogy annyí belső Jók nem tánáltotnak hogj a' más két Atyafinak is competentiajak ki adattassék, azért ezen őss Ház maradgjon a' Két Fiunak [Asz; Borb. I]. 1824: Samuel-

nek Az Istállóbeli Lovakból való Competentiáját a több osztozo vérek bonificálták [Dés; Újf. 1 Újfalvi Samu hagy.]. 1827: Falu közönségesen használható helyek vagynak mellyből az Exponens Grof Ur ő Ngok emberei Esztendőnként Nyil vonás szerint kapják ki Competentiájukat [Góc SzD; WassLt Conscr. 116]. 1829: a bor egyenlőképpen lévén a 3om Nyilakra fell osztva Komaromi László és az árva Horváth Katitza in Natura vegyék ki borbéli Competentiájokat [Nagylak AF/Ne; DobLev. V/1150].

Szk: osztályos ~. 1827: (Az) executio után már ma az Exponens Özvegy birtokába alig maradt 1/4 rész Ioszága a Néhai Férje M. Koppándi Oszályos Competentiájának [Koppánd AF; i.h. V/1109].

3. járandóság; remuneratie; Bezüge, Gehalt. 1784: Tudva lévén, hogy az Executorok közönségesen excedálni szoktanak, azoknak competentiaik úgy reguláztatik, hogy egy Executornak egy napra több ne adattassék; hanem elegendő étel Fél kupa Bor, és egy peták patkó Pénz [Torockó; TLev. 2/6.2b]. 1792: Sz: Margitai^a kortsomárosnak Ó Bor adatott 66 veder 66 Vederből ki adodott a kortsomarolasert a competentiaja [Ks 67.49.41. — "SzD]. 1802: A Fel peres Báronissa Aszszony ő Nga által Kolosvárról ki hozatott Procurátor vecturájára, Intertentiójára, és Competentiájában Fhung. 8 [T; BLt 12 Végla Horváth Gáspár szb nyil.]. 1827: Alazatosan eszedezem a Tis Ne(me)s V(ár)me)gye Tisztségének méltoztassék Sz Biro Szarka Samuel Urat előszollítani és . . az igazi Competentian fellyül fel vett 37 Rfor. 55 xrokat Valto Czedulaban énnékem legottan viszzá fizettetni meg parantsolni [K; Végr.]. 1834: Tiszti Competentiamba vettem ki 1 m Soo [Hosszúaszo KK; Born. F. Ia Bod Péter tt szám.].

4. szolgáltatási kötelezettség; prestajie; Leistungspflicht. 1740: az elébbi dispositio szerint is alig hiszem competentiáját subministrálhatta volna maga Quártélyasainak ezen meg romlott V(ár)me)gye, annál inkább duplicáltatván az Quártély per absolutum nintsen reménség meg maradhatása felől [Kéménd H; Ks 83 Zejk István lev.]. 1765: Az Executiók alkolmatosságával, az Executiókra tett költségekkel néha néha bizony az olyanokis agraváltattak, akik magok competentiájokat bé fizették volt, nem tsak a morosusok [Kisened AF; Eszt-Mk Vall. 299]. 1793: Hogy . . . Groff Teleki Mihály Ur eo Nsga özvegye . . . Dosa Agnes Aszszony eo Nsga az Királyi Korona Ajándékbeli Competentiáját in R ft 20. xr. 33 egészen ki fizette légyen ezen Irásom által quietálom [Borosbocsárd AF; DobLev. IV/719]. 1809: N. Köhalom Széki Lakosok . . magok helyet Katonai asentatoria fogadnak Személyeket . . 9 Székünkbeli Személyek tanáltattak kik . . rend kívül drága fizetésért engedték magokat conducaltni . . mivel katonaságra van kedvek Székünk Competentiájába Tyroknak . . Statuáltathassanak [UszLt ComGub. 1748].

Szk: vminek ~ján marad. 1736: Mint hogy az I. azon személyt nem restituálta magát ezen actio alol nem engedhattja legitime, a serelmes ellen in mortuo homagio, insuper költségének, fáradsaganak és sérélminek competentiján maradjon ellenem pediglen ver birsagon [Torda; TJkT I. 100].

5. rég vetekedés, vita, vitatkozás, disputá; Streit. 1710: De így akará Isten megbüntetni a magyar nemzetet, amidőn magok közül is találunk vala királyt, a nagy

competentia miatt készebbek lőnek a csehországi Lengyel László királyt királyságra behozni, mintsem magok nemzetekből, vérekéből álló királyt uralni [CsH 63]. 1758: midőn még a Gyéresi Rét örökösén fel nem volt osztva, hanem minden Esztendőn osztották, és edgy osztás alkolmatosságával mind Nemes Péter, mind Nagy György a Nyilat bé vetvén az Utrizalt Sessio után járandó kaszálló Nyil ki fogása véget, az holot is Competencia következtvén az . . két felek közet . . azon alkolmatossággal Nemes Péter fogta ki a Nyilat s őis birta [Gyéres TA; Born. IX. 41 Pintye Kirilla (75) jb vall.]. 1762: Voltak szegényben sok emberi gyarlóságok valamint minden emberekben, de igazsággal mondom, hogy mind a felesége okozta s kivált a velem való competentiaira mind ő ültette, eleget is injuriált szegény [RettE 135]. — L. még i.h. 244.

kompetens 1. hozzáértő; competent; kompetent, sachkundig. 1671: Mint az inquisitio dolgában, úgy az executioban-is in arbitrio exponentis légyen, kit akar-nak Regiusnak iratni, csak légyen Ordinarius és arra competens személy és Executor [CC 61]. 1713/1750 k.: Hogy pedig affelek^a jól folyhassanak . . minden Ecclesiak és Parochiak mellett jo erkölcsű, jó gondviselő sereny es competens Egyháziaik legyének [RGyLt A. 12. — ^aAz egyházak javaira való gondviselés]. 1896: Azonban mindez kevés a nagy célra. A 4-ik hiányzik — ki a legtöbbet tudna mondani, aki a legkompetensebb ez országban [PLev. 185 Petelei István Jakab Ödönhoz].

2. illetékes, jogosult; indreptájit, competent; kompetent, befugt/rechtigt. 1600: Myerthogy az fogoly lege-nyek kepeben az procurator excipial, es kewannya ertheny hogy feoldwary Balinth ky kepeben, es mynth akar felelny: kyre feoldwary Balinth azt Allegalia hogy eo neky vthy tarsa es kenyeres tarsa volt es zabadon felelhet: Tetczyk azert theorweny zerenthis hogy zabadon felelhet es lehet c(on)peten(s) az meghholt legeny kepeben feoldwary Balintnak (igy!) [Kv; TJk VI/1. 454]. 1677: a' Director-is competens Actor lehet [AC 268]. 1765: Reconciliálvan az Instans Infamisnak nem tartathatik . . és így az It mint competens Ax keresheti el-tartott javaiat az jegy ruháján kívül [Torda; TJkT III. 292].

Szk: ~ bíró. 1628: elsőben az Potenciajert tizesegit es nemessegenek violalását az var megien Competens biraija előtt megh keresi á ki Jozagabol ki tutta [SzJk 29]. 1671: közönséges szabadságuknak meg-bántodása látczik lenni abban, hogy Erdélyi emberek között, és Erdélyi dolog felől, nem ennek a' hazának competens Birája előtt lőtt peri és annak decisioja [CC 79]. 1744: azonn vádok és Sinistra informatiók alól én magamat könnyen, még pedig hiteles Documentumokkal enodalhatnám de . . magais az Querelans, Instantiájában nem agnoszcállya competens Biráknak lenni Excellentiátokat 's Nagyságtokat [WassLt Czegei Wass Ádám nyil.] * ~ fórum. 1677: Abrugybányai Nemességnek, a' Vármege Széki competens foruma [AC 251]. 1699: ez a' Szék lévén competens Forum: okat ne(m) lattyuk miért hogy nem lehetne ez az Forum Competens abból emergalt vagy emergalo törvényes dolgoknak dijudicalasara: per hoc tettzet a' Törvénynek ez a Széék Competens Forum lehet [Dés; Jk 296b]. 1748: Ha Szintén in foro Seculari folyhatna is ellenem ezen p(rae)entio, mindazáltal, hogy ez Sedrianak mint

inferiornak, autoritassat excedallia ā p(rae)tensioban forgó materia, ezen forumon nem folyhat; azért relegaltassék competens forumra meg kívánom [Torda; TJKt III. 226] * ~ *instancia*. 1746: a' competens Instantiakon luculenter edocealni kész lések Fejedelmi diplomákkal, hogy a' mikoron az én Praedecessorim indubitus Nemes emberek voltak, akor a' Pünkösti György Ur(am) Praedecessorain(a)k ne talám tán hírek sem voltak [Uzon Hsz; Kp I. 160b].

3. jogos, törvényes; legal; gesetz/rechtmäßig. 1748: ha comprobalhattya az A eo kglme hogy a' malma(na)k p(rae)judicial^a, competens az Actioja [Torda; TJKt III. 247. — ^aAz Inctus malma]. 1777/1816: Etzken András uram ... Fijának Miklosnak tudgyai ... a maga Competens örökségebeli jussát [Hsz; BLev. vk]. 1780: Mltgs Baro Branyitskai Josika István Vr ő Nga engemet requiraltatván ... kényszerítte hogy mennék el ... Gyöngyösi Iános Vramhaz ... Várfalvának fungens Falus Hűtes Birájához és ... Certificálnam ... a' Falutól sok izben el adagattatott helyeket revidialtatni ... azokból competens ratajanak kiadattatásat munkálodni el ne mulatná [Asz; Borb. II]. 1807: Meg kívánnyak azért a Praetendens felperesek hogy a fenn elé számlált külső és belső Jngo és Jngatlan Jokból való Competens részek ... ki szakasztassanak [Aranyosrákos TA; i.h. II.]. 1816: A' Nagy Laki Ioszágnak mivoltáról tehát kérem Édes Sogor Vr méltóztassék engemet Voltaképpen informálni kik birják? ... egész competens Rátájakat birják é vagy tsak amivel Szemeket kiszurhatták? [Kv; DobLev. V/1000 NSz Szigethi György lev.].

4. kötelező; obligatoriu; verbindlich, obligatorisch. 1815: Küküllő V(ár)m(e)gyei Lunkai ... paraszt szemllyek u: m: Vonu Gábra, és Mihaila Gábra ... jelenték nékem hogy Tekintetes Bartok Ádám Ur mint Földös Urak látván ezen szűk Esztendőnek mostohaságát a Competens Törökbüza Dézmát most rajtok fel nem vén illetén egyezésre lépet vellek^a [Lunka KK; i.h. V/980. — ^aKöv. az egyezés szövé.].

5. törvény előírta, törvényes; legal; gesetzmäßig, gesetzlich. 1739: méltóztassék az Generális Computura való comparitionkat olly competens terminusra figalni hogy szüntelen való bajoskodásunk között azan Computura kívántato praeparatoriumakat perficiálhassuk [Szentgyörgy H; Ks 39 Zeyk István lev.]. 1761: ujjobb(an) folyando Causaban Hellyet, napot Holnapot kívántam volna praefigálni, de már tessék az Tit. Exponens Vr praepote(ns) Intentionjának competens terminussat designalni [TKI gr. Teleki Ádám nyil.].

kompetíció vetélkedés; concurenjá; Wettstreit. 1705: Ugyan ma magam is fel voltam a generál látogatására az úr szavával, az asszony is pedig fel volt a fejedelemsasszonyhoz. Most pedig mind csak a két tornácnak a competiíója forog fenn. A miénknak szebb a prospectusa, a fejedelemsasszonyénak pedig szebb az apparatusa, most pedig mind azon competálnak [WIN I, 430–1].

kompetitor 1. trónkövetelő; pretendent la tron; Thronbewerber. 1657: Ezen időben pedig Lengyelországban Vladislausnak halála után az ország interregnumban vala, és onnan az fejedelmet izgatják vala, hogy az királyválasztásra rendelő gyűlésre is embezeit expedialná, s competálná az királyságot úgy lévén

szokások az lengyeleknek, és noha fognának lenni néhány competitorok (kiváltképpen az megholt királynak két öccsei, Casimirus ... ennek öccse Carolus ... ezen kívül reménlik vala, hogy competitorok lennének: római császár maga vagy fiai számokra, moszka cár, svéciai király ...), de biztatják vala az fejedelmet, hogy feles pártjai fognának lenni [KemÖn. 295].

2. ellenlábás; concurent, competitor; Gegenpart. 1710 k.: Az a páter Szunyog énhozzám jöve ... expiscálni, mert ... egy Czirka János nevű, magyar, deák olvasást tudó, értelmes és tudós oláh papot (aki a püspökségben competitora volt ...) megfogatott és vasban tartatott a monasteriában: ez elszaladtott vasastól a mű fejevári kollégiumunkba, és én titkon küldtem Enyedre [BÖn. 881–2].

kompilál kb. összesít; összeír; a aduna; zusammenrechnen/fassen/schreiben. 1701: akárkj, ā ki még Buza, Zab Magazinumb(a) lett administratiojáról való Német quietantiáját nem producalt, minel hamarább ... hozza Fejérvára Etsedj Péter, és Karantsi Sigmond kezébe(e), hogy a' Commissiotól arra rendelő Német Compilátorral edgyiütt had Compilállyák, és registrállyák [UszLt IX. 77. 22. gub.].

kompilálás megszerkesztés, összeállítás; compunere; Zusammenstellung, Abfassung. 1668: Nyilván vagyon Kegyelmednél, az nemes ország radnothi közelbik köznséges gyűlésében több böcsületes hivenekkel együtt az articulusoknak compilálására miképpen delegálta légyen Kegyelmedet is; serio parancsoljuk ... hogy compareálni el ne mulassa Kegyelmed medgyesi városunkban, és valamire Isten segíti Kegyelmeteket, egyező értelemből az artikulusoknak compilálásában szorgalmatosan fáradozni igyekezésk [TML IV, 373 a fej. Teleki Mihályhoz].

kompiláltat megszerkesztet, összeállított; a pune (pe cineva) sã compunã; zusammenstellen/abfassen lassen. 1785: az I. Familiais^a, midőn a constitutiót compillaltatá a büntetésekben lévő autoritasokban conservalta^b [Torockó; TLev. 11/4.1b. — ^aA Thoroczkaia familia. ^bA bírót].

kompilátor vmely írásbeli munkát összeállító/egyszerkesztő; autor de compunere; Verfasser, Zusammensteller. 1669: Engem bizony föld gondja fogott ez miá a Kornis dolga miá, mert itt Vincze a diák azt mondja, azt nem írják articulusban, hanem az itélőmesterek pecsétek alatt vette ki Kornis uram az sententiát Im mégis szerencsére irattam egy parancsolatot a compillatorokra, hogy articulusba ne írják [TML IV, 439 Wesselenyi Pál Teleki Mihályhoz]. 1701: (A quietantiát) a Commissiotól arra rendelő Német Compilátorral edgyütt Compilállyák és registrállyák [UszLt IX. 77. 22. gub. — A teljesebb szövé. l. *kompilál* al.].

kompingál fest; a picta; malen. 1770: Ezen beszéd közben hozának egy chartát s egy cimert, s ugyan a chartabeli verseket compingálva, melyeket nékem ajándékozta Bánffy Mihály úr, amint látá hogy nem selyem ... Az igaz, hogy adhatnak vala selyemre pingált cimert is önagyságának [RettE 236].

kompingáltat beköttet; a da la legat; einbinden lassen. 1643/1687 k.: Midőn a Sz. Benedeki Ecclát visitálnok jegyzteté fel Szilágyi János Vr(am) hogy a püspök vr(am) munkáját a Praeconiumokat ő Kglme compingáltatta és maga költségén váltotta meg és conferálta a Sz. Benedeki Ecclához, hogy Paprol Papra maradjon élylen velle, de illy conditio alatt hogy . minde(n) esztendő(b(en) és visita(t)job(an) Esperes Vramek meg látogassák hogy valami mód nélkül valo rongalást ne tegyenek benne [MMatr. 96]. 1750: a Tabellákot mind ujjolag kellett compingáltatnom Angelicába igen szépen [ApLt 3 Rétsi^a Antos István lev. — ^aHsz].

komplaceál 1. kedvére tesz vkinek vmit; a face cuiva pe plac; jm etw. zuliebe tun. 1676: vagyon panasza Kegyelmed ellen, de csak lássa, hogy Kegyelmed kíván komplaceálni neki, jó affectióját látom [TML VII, 179 Vesselenyi Pál Teleki Mihályhoz]. 1724: tudhattya az Uris hogy az Ur parantsolattya szerint, én is igyekeztem az Ur(na)k valamib(en) tudtam, és lehetet komplaceálni [Born. Vegyes ir. I. 18 Nalácz György br. Bornemisza Józsefhez]. 1739: Ennek előtte bizonyos Deákok iránt parantsolt volt Excellentiád az Néhai Üdvezült Asszony Ioszaginak Inuentatiojára hogy Exmittaltam volna, örömet abban mingyárt akkor komplaceáltam volna Excellentiának de minthogy Deákim ide s töva voltak distrahvala nem lehetett exmittaltom [Kiskend KK; Ks 99 Kun Zsigmond lev.].

2. kedveskedik, készségesen/örömet szolgál vkinek vmivel; a face ceva de dragul cuiva, a face cuiva un serviciu; jm etw. zuliebe machen/tun, jm gefällig sein. 1705: A szász atyafiak a generálnak akarván komplaceálni és magokat is akarván kimilteni, egynéhány magyarokat beadtanak, hogy azoknak sok pénzek vagyon és a miliatiát segíthetik [WIN I, 574]. 1733: eddigis ob loci distantiam Semmib(en) Ngod(na)k szolgálni s gratificalodni nem tudtunk . . . karora és támaszra menyib(en) lészen Ngodnak szüksége . . . jo szivel lehetőségünk szerint igyekezzünk komplaceálni [ApLt 2 Miklósvárszék Apor Péterhez]. 1736: Kaurmanné Asszonyomat reqviraltam valami meleg ágyb(a) valo magokért, ökgme azt felelte hogy örömet komplacealna Ngodnak, de igen késén reqviráltott, és a ki völt el osztogatta mások(na)k [i.h. Kálnoki Mihály Apor Péternéhez Nsz-ből]. — L. még WIN I, 476.

komplaceálhat kedvére tehet vkinek vmit; a putea face cuiva pe plac; jm etw. zuliebe machen/tun können. 1704: Acton ekképpen replicála, hogy noha őneki eziránt így nem izent volt az asszony, mindazáltal kívánt volna ebben már annak előtte is az asszonynak komplaceálhatni [WIN I, 300]. 1737: a Tisztek(ne)k minden(b(en) Szájok ize képpen nem Complacealhattam [Ks 99 Apor Péter lev.]. 1752: Nsagod poroncsolatyat véven en egész igyekezettel igyekeztem hogy Nsagodnak complacealhassak de halat Penzelis nem kaptam [Kövesd NK; ApLt 5 Nagy Zsigmond Apor Józsefhez].

komplakál 1. megengesztel; a împăca/îmbuna; versöhnen. 1591: Az mi nezi az Czaplárok dologat, vegeztek varosul eo kegmek, hofi semmi wdoben itt ez varoson bort ne arulhassanak, mind addig am-megh az varost complacealliak [Kv; TanJk I/1.165].

1639/1650: Ezekre az büntetésekre Ceh Mester Vramek-nak szorgalmatos gondgyok legyen, hogy addegh Mester Remek teoleok be ne vetessek se ki ne adassek valamigh az beczüllet Cehnek keduit ne(m) keresik es co(m)placalljak [Kv; ÓCJk]. 1666: Keövári Janos . az D. A. eo kegme Udvarát megh gjalázta, vetkezve(n) egi Annok nevv szolgálóval, melyből az Nemes Vármegej Tizt Vramek előtt valo Teörvény iteleti szerént magat ne(m) expurgálta, noha mindazáltal eo kgmeket quomodo complaceall, az Ecclesiatis conciliálta [O.vásárhely SzD; WassLt Gazdagh Sándor ns vall.]. 1688: Causa R. D. Michaëlis Nemegyei: A sz: Partialis Nemegyei Mihály Uramnak ez egyczeri cselekedetiről, részegeskedéséről kardoskodásáról condonál de illyen conditioval, hogy a Vissai^a Ecclesiát complaceallya meg kövesse, es obligallya magat . a¹ hogy ha többé e fele enormitasokba elegyitené magát . sz: Társaságtól rejiáltassék [SzJk 223. — ^aK]. 1701: Távul legyen s Isten oltalmazza ő kglmeket attól, hogy ő kglmét Tholdalaghi András Ur(ama)t azzal busítsák, szomoricscsák, hofi ő keglmétől Törvényes Divisiót kívánnyanak, nemis az végre jöttek bé ez Városban, hanem hofi ő kglmét, Fiui, és Léányi engedelmességgel complacealnak . hofi így az ő kglme Gratiaját s jo akarattját obtinealhatnak [Kv; SLT FG. 55].

2. megbékéltet/békít; a împăca; aus/versöhnen. 1689: Devai Janos . A sz: Partialistol admonealtatván hofi Feleségét complaceallya, a¹ békességen semmit nem munkálkodott, sőt Feleségének holt híret költetett [SzJk 236].

3. megnyugtát; a liniști; beruhigen. 1667: ezalatt is intené, hogy szánná meg ez nyomorult országot, ne hozná több veszedelemben magára több átkot ne hozzon esztendeig, két esztendeig való fejedelemségért hanem complaceálnák, hogy jószágát megadják s adnának hűtet neki, talám kicsalnak s kijőne s maga is azt mondaná ott, hogy nem fejedelemség keresni ment, hanem hogy jószágát visszaadják [TML IV, 88 Szilvási Bálint Teleki Mihályhoz].

◇ Szk: az állapotokat ~ja az állapoton/helyzetten enyhít/könnyebbit; a ușura situația; eine Lage lindern/erleichtern. 1657: Ez állapotban, nekem úgy látszik, önagyságának mindjárt convocáltatni kell országát, és azmint ide, úgy az portára is követeket kell küldeni, ott is az állapotokat complaceálni [KemIr. 325] * vki kegyetlen szándékát ~ja vki kegyetlen szándékát csillapítja/szelidíti; a potoli/calma intențiile rele; js böse Absicht stillen/dämpfen. 1667: Kenserítettünk azért ezen Varosunkbelj Unitaria s Orthodoxa Ecclesiák jövaihoz nyulunk, Azokkal azon hatalmas Nemzetnek utolsó romlasunkra celozo kegyetlen szandekokat complacealunk, s azzal Kglis Urunk s az Nemes Orszagh megh maradására, szolgálattarra Varosunkat megh tartanunk [Kv; RDL I. 179].

komplakálhat ki/megengesztelhet; a putea împăca/îmbuna; versöhnen können. 1601: Holott lattyak eo kgmek egez varosul az Jstennek nagy haragyat orzagunkon varosinkon, mely eo zent felge nagy indullatny semmy keppen nem c(om)placalhatny hanem keonioorgessel es Jstenes elettel [Kv; TanJk I/1. 393]. 1659: megh értheti kegltek; minemű fel gerjedet haragia legyen az feő vezérnek, ez szegeny megh romlot haza ellen, kit ha

nem complacalhatunk felelo ez uttal vegseő pusztulasa ne legen ez szegeny hazának [UszLt 15 fej.].

komplakáltat enyhített, könnyebbített; a usura, a face sã fie usurat; stillen/erleichtern lassen. 1662: Ez állapotban nekem úgy látszik, önagságának mindjárt convoáltatni kell országát, és ... a portára is követeket kell küldeni, ott is az állapotokat complacáltatni [SKr 388].

komplakáltathatik ? megengeszteltethetik; a putea fi împăcat; versöhnt werden können. 1662: Mondhatná valaki: generálisnak nem kellett volna kimenni, a pogányságnak hinni. Felelet: az zálogot urgeáltam, de nem obtineálhattam ... de vizont a követek által tött választételekhez képest bizott is, hogy személyemmel, magunk obliatiókkal, adományunkkal complacáltathatnak [SKr 381].

komplanáció 1. (el)igazítás; aplanare; Schlichtung. 1657: Kérének mindazáltal, hogy vennék fel egy követéseget az fejedelemhez tölök, s vinnék választ is köztök lévő controversiának complanatiója felől [KemÖn. 150]. 1662: az helvética és augustana evangelica confessiók szabados gyakoroltatások végett Bocskai s Bethlen Gábor jó emlékezteti fejedelmek által lett pacificatiókban valaminémü, complanatiók, igazítások voltak, azok mindenestül felforgattatván, semmiben is azokra nem hajtának, hanem mintha azokról soha semminémü végzése, hittel tött ígéretek nem löttek volna, csak nagy szabadosan megyen vala elebb-elebb a nagy persecútió, vallásbéli üldöztetés [SKr 204]. — L. még TML III, 378, IV, 481; WIN I, 551.

Szk: jó ~ba vétetik eligazítódik/igazítottatik. 1669: Hogy azért az egész dolgok jó complanatióban vétesse-nek, melylyel minden jó dolgoknak lehessen jó vége, el-hiszem, Nagyságod mediatorsága által abban semmi el nem múlik ő felsége részérül is [TML IV, 420 Teleki Mihály gr. Rottal Jánoshoz] * ~ba vétetődhetik eligazodhatik, elsimulhat. 1693: Bethlen Samuel Vr(am) az Petki Árvák iránt Kgldele valo Controversiáját ... Bethlen Samuel vr(am) halasztotta á közelebb esendő Nemes V(á)r(me)gye törvényes Gyűlésére, úgy hogi ha addig kegyelmek között placidis mediis complanatioba ne (!) vétetődhetik, akkor finalis decisioba vétetögyék azon Controversia [Fejér m.; Ks 67. 46. 21].

2. megegyezés, egyezség; інтегере, інвоіалă, acord; Vereinbarung, Übereinkunft. 1652: Ha ki pedigh ... közsulók compercaltatnek hogy ez mostani complanatio ellen vagy tanitotja^a vagy mast akar kit az Uraim közül⁹ imit amot affele dolgokert traducalna, gyalazna, szidalmazna, s ket vagy harom hiteles tanuk által megbizoniosodnek, az gyűlekezet censuraja legyen fajta [Kv; KvRLt X. A. 1. — ^aLelki tanító, azaz lelkész. Az eklézsia tisztségviselői és az egyháztanács tagjai közül]. 1760: jóvalottam eő Kglmének a Gróff Tódlalag László Urral való complanatiot [Cege SzD; Told. 42]. 1782: meltoztatott a Flgs Kir(ályi) Guber(niu)m ezen Tks Cont. Táblára maga rendesit oly formán meg tenni, hogy azon Executionak végben vitelire az Incusok ellen, hanemha ... mi velünk complanálnának, a' Tks Cont. Tábla de sufficienti Gente Comitatus providéallyon, és az által azon Executiot finaliter terminálja ... az olta a' com-

planatiot néhány izben próbáltukis de mind eddig jó végit nem érhetünk [DobLev. III/561]. 1818: mind várunk hogy az executio végben minetele után 15őd napokig Szilágyi Adám és Felesége . vagy kész pénzel, vagy Complánatioval kezekhez vissza vészik az exequáltakot [M.igen AF; KmULev. 3 Benkő Sámuel lev.].

Szk: ~ra lép egyezséget köt, megegyezik. 1816: mindkét felek ... önként való magak jó akaratjokból lépének egy ilyen atyafiságos complanatióra és osztozás-ra^a [Szárhegy Cs; RSzF 243. — ^aKöv. az egyezség részl.] * ~ra megy 'ua.' 1765: Borberek Drusiána Aszszóny ... bizonyos nagy Summaig convincaltatott mely-(ne)k pronuntiatatása vtán kéntelenítettén complanati)ora menni az adversariussal complanalt is in fh. 1100 [Ne; DobLev. II/361.1a] * ~ra visz megegyezésre/ egyezsége készlet/ösztokél. 1767: Halmágyi és Pálfi Uramék között levén valami Atyafiság, vagy Komasa, ezen Atyafiságok vitte ezen földel valo Complannatióra [Unoka MT; JHb IX/47].

3. kiegyenlítés, megtérítés; compensare; Ausgleichung, Vergütung. 1704: Ma adtam a török zlotok complanatiójára fl. ung. 2, kettő, ez pedig negyedszer vagyon, és így in universum tészen fl. 10,50, a zlotok pedig töttenek fl. ung. 30 [WIN I, 61].

4. kb. elfogadás/ismerés; acceptare, recunoaștere; Akzeptation, Anerkennung. 1784: (A) fiú a rendes idő előtt a vilagra elő jötnék lenni praesummáltatván tehát a miatt Hatzegán Angyelnek és Feleségének voltis bajaskadások melyet a Tisztek és a Papok előtt Fize-téssel complanative sopialtanak, s consequenter Hatzegán Angyel mind házassági egyben keleksek mind pedig Complannatiója által ... Avramat maga fíanak lenni recognoscalt a legitimalta; ki is az oltatol fogva mai napig hivattatik Hatzegán Avramnak [Fejér m.; BK ad nr 465].

komplanacionalis 1. mn szk-ban; în constructii; in Wortkonstruktion: ~ levél egyezséglevél; scrisoare de conventie/invoială; Konventionsbrief/schreiben. 1775: A gubernium parancsolt a szegény Sombori Jánosnak, hogy mindjárt compareáljon Szebenben. El is ment aholott eláadván a complanacionalis levelet, a gubernium is Csernovitsot arestumba tétette [RettE 345]. 1844: Nemes Váro Mihály, és Váro Iános complanacionalis levelek 1830 [Ne/Nagylak AF; DobLev. V/1249].

II. fn egyezség; conventie, інтегере, інвоіалă; Übereinkunft, Vereinbarung. 1849: Dobai Sigmond és Bartok Adamné Dobai Klára testvérek között végbe ment Complannacionalis 1827 [Ne/Nagylak AF; i.h. V/1248].

komplanál 1. eligazít/rendez; a aranja; richten, in Ordnung bringen. 1629: Annakokáért hűségteket kgl-sen intyűk, seő hagyük, és nekik igen serio paranczollyuk ha mi oly derekas fen álló controversia volna az varga es Czizmazia mesterek között, azt mox et de facto az igasságnac uttya szerint complanálnán ... tarca az egy Cehbeli unio alatt eőkeő^t hogy effele scis-sio és, szakadozás közéotteők végbe mehessen ennek-utánnais megh ne engedgye [KvLt Céhir. I. feji rend.]. 1651: Nagos Marko vaidane Azzo(nio)m Ngos Bogati Drusina Azzoni Es leania .. kerenek bennwnket, hogi az minemw Controversiak lehetnenek az leania vas Judit Azzoni Emaritatioia vta(n), azokat Eo kigmek közöt Jo

Egyesegh által complanálnunk [WassLt]. 1654: ez dolgot az ket fel keozt így Complanalunk [Kv; RDL I. 142]. 1693: Akartuk azért kegyeldet levelünk által requirálnunk s egyszersemind intimálnunk ne várja kegyeld az következő törvényes széket, hanem az alatt ügyekezze dolgát Complánálni Bethlen Samuel V(ram)mal [Fejér m.; Ks 67. 46. 21]. 1717: Kld azon dolgot vagy pro justitia accomodállyá, vagy authenticum Documentumokkal maga jussát comproballyá és complanállyá, ne busitassák többször ... az Regium Gubernium [WassLt a gub. Nsz-ből]. 1721: Az meltsőgos Groff vr Branitskai Iosika Imbre ur(am) eő nga Perelvén Belényesi Komaromi Lajos uramall .. belességre menének és Complanalak ezen pert ilyen Conditio alatt^a [Ingodály NK; JHb XXIV/20. — ^aKöv. a részl.]. 1798: könyörgésemre senki a Nemes Vármege Tisztségiből kiadott Válasz mellett a Nevezett Udvar biro Urral, dolgomat az ő Nagy Keménysége is Törvenytelen Makrantzosságai miant ez ideig Complánálni nem merészlette [Déva; Ks 75. VIII/151–72 Nagyvárad Szent Leleki János pintér foly.]. — L. még BTN⁴ 223; KemÖn. 157; TML I, 339–40, IV, 307, 309, VII, 210, VIII, 48; WIN I, 401.

2. ki/megegyezik vkivel; a se інтелеге/інвоі; sich mit jm vereinfaren/verständigen. 1765: Az Borbándi tavalyi s. v. Sertés Pásztor ... lamentált nekem egyszer, hogy eő néki valami húzódása vonódása lévén egy aszszony Emberral .. addig nem absolválta Fő biro Kornis Gábor uram, mig nem complanált [Marosszitimre H; Eszt-Mk Vall. 222]. 1769: meg tekintvén ... minékünk más betsületes Emberekkel együtt tött törekedésünket, vélek complánálá, és mind két részről egygyezének meg irrevocabiler illy Conditioiok alatt^a [Koronka MT; Told. 11. — ^aKöv. a részl.]. 1784: Rosnyai Ur ... az akkori Oficialatusra instántiát adván bé kentelenitettem mindenekről Complánálni kentelen voltam mindenek iránt az Aszszonnyal megegyeznem [Msz; MbK XI. 71]. 1785: Fáján László és Kornis Gábor Uramék complánáltak volna 40. Rhenes Forintokban [Konca AF; Esz-Mk Vall. 270–1]. 1792: Rosnyai Iosef Urnak az irt Ioszágnak elfoglalása Musa János Sellére által hírré tétetett, és nekie által adatatt hogy Urának adja hírré, hogy 15öd Napok alatt complanáljan ... külömben .. a Mlgs Exponens Urnak birto-kába által adatik [Msz; MbK XII. 87]. 1819: gondolom hogy igen könnyű vélek Complánálni tsak Nsgdon ál az egész dolog [Kv; GyL. Székely István lev.]. — L. még RettE 240, 375; RSzF 154.

3. ek megbékéllik vkivel; a se împăca cu cineva; sich mit jm versöhnen. 1761: (A tolvaj) Laposnyaki Mánya Sztépának egj kecskéjét el lopta ... ez felett az én pin-czéből almát, sos káposztát, diót s egjéb féle vete-ményit melyekért velem complánáltis [Fazaczel H; Ks 113 Vegyes ir.]. 1776: Popa György és Blidár Martin .. Tyeji Szimán Mihálynak kormarájának (!) ajtaját étczaka bé törték, vagy rontották, palinkáját és pénzít a mi volt el lopták, azután a Falu előtt ezen patratumo-kott agnoscálták, és Complanaláltak [Tyéj H; i.h.]. 1818: Mezei Stefán Maga hibás Cselekedetét önként meg ismer-ven, inkább kévánt mások közbe jövetele által a Tkts meg károsított Urral Complánálni, mintsem a már folyamatba vett Törvény ki Menetelét Meg várni [Kozárvár/Monostorszeg SzD; BetLt 6].

4. megfizet/térít; a plăti; zurück/bezahlen. 1754: A Ujbár Ursz exponállyá az Feleségem, midőn estve ha-za-felé jött volna, iffiab Matyé Juon Raphila nevű Leánya Testvér Etscével Ilonával ... az Falu közönséges utczá-ján rája rohanván, lováról le huzták, s verték, tagolták ... meg kívánom, hogy ... az feleségem meg verését és vérben esését complanállyák [Újbárest H, Ks 62/3]. 1780: hallottam, hogy ... Prekár András Complánálta volna az Pogán Miháj kárát [F.lapugy H; Ks 80. XLVIII. 4]. 1783: Még iffiab vala ezen Nanya Makavej tudom hogy a Földes Ura Gabonássát meg Furta volt a Fenekin, és unnat buzát lopott volt nem külemben ... egy szalonnát de mindezekért a Földes Ura tör-vényt tétetvén rēja, törvényesen érettek meg lakolt és a károkat úgy tudom aszerént Complanalta [Faragó K; GyL].

5. (össze)paktál/szövetkezik vkivel; a pactiza, a se asocia/injelege cu cineva; mit jm paktieren, sich verbünden. 1613: Kouacz Janos, Hada Istúan, Balog Janos és Zöke Mathé Zentkirált és Talas Pall Mogyorokereken Coloswarmegyeben lakók, kik ott Kalotaszegben, az meg tiltot marhakat fel zedik, es az Meszesen túl valo Töser emberekkel conplanalua(n), ugyan ő magok Orszagunk tilalma s vegezesse ellen a Marhakat harmin-tzad fizetes nélkül által szöktetik és keserik [PLPr 35 fej.]. 1776: Falunkba akkor Qvarterozo Ladányi neve-zetű katonával complánált [Déva; Ks 111 Vegyes ir.].

6. kedvez; a favoriza/avantaja; in begünstigen. 1780: a tisztek senkinek <ne> complanáljanak, hanem ha criminalis a vétek, exequáltassék, ha pedig nem az, pálcáztassék a parasztember [RettE 409].

komplanálás eligazítás/rendezés; aranjare, rezolvare; Schlichten, Ordnen. 1605: penig az Oszto Byraknak ed-dig valo exequitioiokba(n) ket aúagy haro(m) Cik-kellyekbe(n) Akadalyok Volt, kit eme(n)daltatnj keúan-nak; ő kme Biro Wram az Jöueo Szombatra gyücze be az Varost annak Complanalassara [Kv; TanJk I/1. 499]. 1630: mi Nemzetwnk(ne)k romlását es az kereztien Uerontast akarua(n) ... el tauoztatni mikor ez mostani eleöttwnk fen allo differentiak(na)k complanalásáért az Tekintetes es Nagos Rakoczi György Ur(a)m(ma)l^a szemben löttwnk uolna, keöztwnk ualo sok tractatusok uta(n) ueghre illien uegezesekre mentwnk^b [Törzs. I. Bethlen István nyil. — ^aI. Rákóczi Györggyel. ^bKöv. a részl.]. 1675: Öreg Rákoci Györgi Fejedelem idejében ... Fejervári Requisitorok exmittaltattak volna^a az ak-kori Nemes, és Városi rend közt valo Controversianak Complanalására [DobLev III/651. 11b–12a. — ^aNe-rej. 1677: Boros Jenei Vég házban valo alkmatlanságok-nak complanalása [AC 253]. 1708: Nagi Aitai Cserei Mihajl Ur(am) eő kglme .. a mi köztöünk fen forgó controversiak(na)k complanalásaban egiedül sokat munkalodot, és mind a belső joknak mind a jószagok-(na)k köztöünk való divisiojaban sokat faradot és szolg-ált [Esz-Mk Cserei lev.]. — L. még TML VII, 38, VIII, 537; UF I, 708.

komplanálgat ? paktálgat; a pactiza mereu; paktieren. 1765: Kizin (?) Banatusi Lopot Lovakot Cserél-getett Milos Mihállyal edgyütt, ezen Milos Mihállyis Complanalगतott [Fintoág H; Ks 113 Vegyes ir.].

komplanálhat eligazíthat/rendezhet; a putea aranja/rezolva; richten/in Ordnung bringen können. 1604: Amy az Satz adonak restantiaiat illethy ... tettczet eo kgmeknek hogy biro vram az Jdes Vraimban ... gywtessen be es tractaliak eo kgmek az dolgot s legenyek azon hogy menteol iobban complanalhattjak eo Nagokal ez Summat hogy az profontnak Summaya in suspenso ne maradjon [Kv; TanJk I/1. 471]. 1632: Ninchy oli difficultas kit ne complanalhassunk ha kd akaria [Ks 41. D. 20 Lad. Bornemisza lev.]. 1654: hiszem Nagos Ur(am). ha I(ste)n már így rendelte velaghj életemet, há szinten Dificultast adnákis kj Ratiomrá, ha Complanalhatom jó, Ahol pedegh nem ... tartozom Natokat megh elegittenj [Gerend TA; KemLev. Maxaj István nyil.].

komplanálódhatik eligazodhatik/rendeződhetik; a se putea aranja/rezolva; sich ordnen/in Ordnung gebracht werden können. 1669: Mivel az ország békessége s az evangelicus status securitása nagyobb az privata persona ellen való praetensionál, azért az két első tisztességesen és hasznosan complanalódhatik, méltó acceptálni az Rákóczi ház ellen való praetensióknak complanatiója nélkül is [TML IV, 481 Székely László Teleki Mihályhoz].

komplanálódik 1. eligazodik/rendeződik; a se aranja/rezolva; sich ordnen. 1676: urunk ő nagysága mostani válaszára gyűlést hirdettem, hogy ott gyalulódjanak össze az elmék és complanalódjanak az ellenkezések [TML VII, 275 Vesselenyi Pál Teleki Mihályhoz]. 1705: Az urak és Gyurkó úrfiú között lévén valami dolog ... ma complanalódott általam [WIN I, 456]. 1722: reménlem első alkalmatosság(a) az dolog mingiart complanalódik [Sorostély AF; Ks 96]. 1736: félő hogy ha nem complanalodik ezen dolog gyalazattját vallya Ngod [ApLt 2 Kálnoki Mihály Apor Péternéhez Nsz-ből].

2. fedeződik; a fi acoperit; gedeckt werden. 1705: Azonban Bethlen László uram még a vexelt fel nem vehette, mert minthogy a só-fundus, amelyből kellenék annak a vexelnék complanalódnia, másnál van, most azért difficultas nélkül nincsen [WIN I, 449].

komplanáltat intéztet; a aranja prin cineva; ordnen lassen. 1779: Most úgy hallottam, Váradon lakik^a kereskedőemberré lett s Erdélyinak hivatja magát, de pápista. Ezt nem sok ember tudja máig is, de nekem a procurator aki complanaláltatta, Máté Izsák uram beszéltette mint confidens emberem [RettE 401. — "Gr. Bethlen Lászlóné Folti Máriának özvegységében született fia].

komplanáltatik 1. eligazíttatik/rendeztetik; a fi aranjat/rezolvat; geordnet werden. 1619: mondám: Hogy léssen hát Lippa és Jenő^a dolga? Monda: Complanaláltatik az is, mert római császár azért frigyét fel nem bont, tudom én [BTN^a 257. — "Erdély két délnyugati végvára; átadásuk ill. megszerzésük érdekében a török diplomáciai tárgyalást folytatott]. 1677: (A) Controversia pedig, az ackori ki-bocsátott Commissariusok által köztök ... complanalátat [AC 248]. 1681: Bor dézma az 1634 esztendő beli Urbariumot megh tekintvén, ot az íratik, hogy az mogyorosdiak borokbolis Tizedet tartoznak adni; mely miczoda okra nézve annihílatott nem tud-

datik; ha azért elegehseges ratioval, vagi földes Ur relatiojaval ezen dologh nem Complanalátatik; ez után is usualtatik [VhU 83]. 1720: A Kolosvári Reformata Tiszt Ecclesia es Ref. Collegium között nemely dolgot irant Sok es terhes difficultasok Suborialodtanak vala ... hogy azok placide complanalátatnának; mellyek ... bizonyos okokra nézve nem decídalathtanának [Kv; SRE 137]. — L. még KemÖn. 153; SKr 138.

2. kb. jóváhagyatik; a fi aprobat; genehmigt/bestätigt werden. 1682: Jandruczki Györgi Vr(am) Ratíoi ... examináltattak; Censura által revideáltatván Complanaláltattak [Vh; VhU 680].

komplár szatócs; bácan; Krämer | üzér; speculant, afacerist; Spekulant, Schacherer. 1656: ide olyan szolgál kell ... nem komplár, pénzgyűjtő, sobrák, tudatlan, az ki csak azért jó, hogy gazdaguljon; az vra, s nemzete, házaja méltóságának, jó hírenek, nevének mocskolója [RákDiplő 458 Jac. Harsányi a fej-hez Konstantinápolyból]. — A jel-re nézve l. CzF, NySz, TESz.

Szn. 1602: Komplár Ambrus [Telegdibacon U; SzO V, 292]. 1614: Komplár Balas benna pp. Komplár Jst-uan lib. [uo.; BethU 104].

Vö. a komplárkodhatik, komplárné és komplárság címszókkal.

komplektál szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktion: ~ magában magába foglal; a cuprinde in sine; in sich fassen, enthalten. 1768: Vagyon egy ... agyaggal mind két felől meg tapasztattott, és mésszszel kívül belől fejezítettett épület, a mely complectál magában három Szobát, egy oldal Kamarát és egy konyhát [Backamadaras MT; Ks 74/55 Conscrip. 75]. 1777/1780: vagyon egy Sövénybűl készült, kívül belül tapasztos oldalú Major Ház ... Complectálván magában egy lakható Szobát, és 1. kamarát [Alparét SzD; JHbK LII/3.89]. 1783: Complectal ezen épület magában ... Négy Házakat s egy Kamarát [Mocs K; i.h. XXXI/1.7].

komplektáltatik bele/bennfoglaltatik; a fi cuprins; in etw. eingefaßt werden. 1775/1802: ezen Doszul Máre Nevezetű Nagy Bükkös Erdőnek circulussába levő különös szakaszaira es tractussaira valo nézve különös (!) vagyis particularisabb nevezeteiis vannak, úgy mint Doszul Tresznye, Doszul Maguritsej, Gyalu Goronyestilor, és többekis ... ezen Particularis nevezetei ezen nagy bükkös Erdőnek complectaltatnak vagyis bé foglaltatnak a Doszul Mare közönségesebb nevezetiben | (A) Doszul máre Circulussában complectaltatik a Doszul Treznye nevezetű Erdőis [BSz; JHb LXVII/3.67, 105].

komplementizáltatik kiegészítettik; a fi completat; ergänzt werden. 1843: a' Tekintetes Urnak es Aszszony-nak néhai szülei ... még 1825-be ... hátra hagyott kedves gyermeki számokra végső rendelkezéseket meg tévén, azon végső Testamentum, minden pontyaira nézve oly' formán complementizáltatott, hogy a' fiu Rosalia Testvérenek fizessen 1500 ~ ezer ötszáz válto Rftot [Uzon Hsz; Kp V. 379].

komplementum 1. megerősítés; întărire, confirmare; Ver/Bestärkung. 1646: immar sok ideje hogi ez az

ca(us)am fen al, Azert hogi engemet illessen az a.Peres szeőleő nagiboj igassago(m)nak complementumara be adom igassagomat az mellett keuano(m) hogi az a szeőleő ennekem adjudicaltassek [Kv; TJK VIII/4. 167]. 1674: Mind ezek(ne)k nagiboj complementomara es erősségere azon fen megh irt szemeliek^a kezeket is be adak [Szentdemeter U; Ks 90. — ^aKöv. a fels.].

2. teljesítés; inderplinare; Erfüllung. 1677: a' Szent Mihály napi Gyűlés . abrogaltatot, ugy mindazonáltal, hogy minden szükségének complementumára valo contributiok . . az elébbi szokot terminusokra fel-vetethessenek [AC 90-1]. 1765/1776: ezen Contractusnak Complementumat akar melyik felis ad effectum vrgealhassa [Koppánd AF; DobLev. II/372.3b-4a]. 1772: A(nn)o 1772 Die 15^{io} Marty Tabla járás alkalmatossagával Blts Czehunk(na)k gylése lévén, midőn fel álván Boros Samuel és Visovathi András Eő kglmek emlékeztetik . a Blts Czéhot . . instantiajok(na)k Complementumára [Kv; ÖCJk]. 1787: (A) Dispositio azt tartya, hogy minden Beldianumok az egy harmad részen kivül remittáltassanak, de ezen Dispositionak soha complementuma nem volt [Mv; BLt 6 tábl.]. 1805: Ungvári a' Contractus mellől nem akart el állani és annak Complementumát kívánta [Dés; Ks Thuróczy Károly lev.].

3. kiegészítés/teljesítés; intregire, complete; Ergänzung. 1821: midőnn lettünk volna N Lakon mint . per közbeli egygyezésnek meg írására hivatott Regiusok, jelenvalának itten^a . még 1819be május 2kán bizonyos okokból akkor tsak interimaliter tett egygyezésnek Complementuma végett, tévén mi előtünk . meg hivhatatlannak vallott ilyen örökös Tsere vásárt^b [Nagyalak AF; DobLev. V/1041. — ^aKöv. a nevek fels. Köv. az ügy előadása].

komplevál tökéletességre/végbe visz; a implini/realiza; durchführen. 1704: Azt is beszéli, hogy Szirmai se kéredzett volna, hogy a magyarok közt és őfelsége közt a dolgot compleválja, kitől a magyarok is nem idegenkedtenek, hogy jó módok alatt meg ne békéljenek [WIN 1, 277].

komplex 1. bűntárs, cinkos(társ); complice; Komplice, Helfershelfer. 1776: Popa Györgye Tyei Szimán Mihály(na)k kamaráját fel vervén egy nyihany mariásokat complexeivel edgyütt . elvit [Tyéj H; Ks 113 Vegyes ir.]. Ez dologb(a) sok Complexek láczanak béjőni, azért mig azok is el fogattatnak ez két Detentus kemény őrizet alatt tartassek [Déva; Ks 111 ua.]. 1840: Kardas András valami complexeivel Kövendre^a el adat 7 gerendát és 5 gömbőjeg fat [Várfva TA; Bosla. — ^aSzomszédos település].

2. kb. (segítő)társ; ajutor; Mithelfer. 1761: az előtts feles gazdak marhai talaltottanak azon rétb(en) melyek causaltak azon szénabeli kárt, azért méltó hogy Tisza Laszlo Vr(am) maganak complexeket keressen [Torda; TJKt V. 66]. 1782: a Dominális Biro Illya . . egy szoval töllem halgatni nem akar fenyegetni kezdet Czine mintével, mert meg tanít, s vgy Compleseket vévén maganak Rettegre ment, hogy ellenem Instantiat tsinallyon [Baca SzD; GyL. Molnár György nyil.].

komplexió kb. lelkiállapot; stare sufletească; Seelenzustand. 1670: Mit remélhessünk Várad s Jenő felől való

állapotokrúl, a mit . . . kíváltképpen a fővezér complexiójából (senki egybet a sok egymást érő tanácsból kiment panaszk miatt) haragnál nem concipialhat [TML V, 297 Rosnyai Dávid Teleki Mihályhoz]. 1671: Gilányi uram most eléggé dúl-fúl. Lázár Imrét sem úgy tanáltam, az mint Kegyelmed beszél vala felőle, hanem búsbabb complexióval [TML V, 636 Székely László uahoz].

komplexség bűnrészesség, cinkosság; complicitate; Mitschuld. 1741: Constál az Inctanak . . . Az Sz Benedeki Kastellynak meg hagasaban s onnat történt gyakorlatos Buza, s Gabona lopásában az Férjével együtt valo complexsége [Szentbenedek SzD; Ks 27. XVI].

komplex-társ 1. bűntárs, cinkos(társ); complice; Helfershelfer, Komplice. 1612: Colosuarat lako Cizzar Andras ada erteswnkre . . . hogy Egy Buzas Janos new Ember, teob Complex tarsayual edgiwt Colosuar es Banybikj tayan hatalmasul igaz uttyaban ra tamadot volna, es minden jovaytol meg foztotta [Kv; PLPr 47 fej.]. 1655: Tudodé hogy valakik az Aranyporral valo kereskedésb(en) egymásnak complex társaj lóttek volna [Kv; CartTr II. 887 vk]. 1698: ettzakanak idejen complex rosz tarsaival kialtozott, szitkozodott lövöldözött es garazdalkodott [Dés; Jk]. 1716: Tokai Istok más complex tarssaival edgiutt az szőlő Pasztort Pál Istvánt rutul szidalmazta [Kv; TJK XV/1.157]. 1747: az J . . . Etszaká(na)k idején más Complex Tarsaival edgiutt a' Városon szélllyel járván s, lappangván verekedett, vérengezett, tolvajkodott [Torda; TJKt III. 134]. 1805: Pálosi Gyurka több complex Tarsaival el szököt de nem tudom meddig volt keringeibe [Százazajta Hsz; HSzjP]. 1816: A Tekintetes Urak és Kigjelmetek Több Complex társaikkal edgiutt . . . nagy sokasággal őszve Gyűlven es vérengző eszközökkel fel fegyverkezvén . . . a Sinfalvi Határan fekvő . . . Marha Legelő helyét mera et absoluta potentia mediante el foglalván, azt fel szántatták és Töröküzával bévetették [Asz; Borb. II Rákosi Borbély János a szék asszesszora nyil.].

2. (segítő/szövetséges) társ; ajutor, asociat; Mithelfer, Bundesgenosse. 1736: Eltető Ferencz Uram elsőben a szántáskor két pénzelt tiltata volt a szántokat, de amidőn a kendert Nyüték volna akar nem tiltatá ket pénzelt, hanem maga hatalmával Complex Tarsaival reájok ment [Szentegyed SzD; WassLt]. 1794: az eő Nsgok akkori Tisztye meg ért Gabonámot Complex társaival hatalmasul gazoltotta tapodtotta [Ádamos KK; JHb XIX/41].

komplikes 1. bűntárs, cinkos; complice; Helfershelfer, Komplice. 1610: Az J . . . teob complicesiuel egietemben rah tamadu(n) verte [UszT 49a]. 1628: lattak Matthe vramatt ot iarni az Nagi Falui Praedicator ugian Belso Zolnok Var Megieben, mas Complicesiuel egietemben [SzJk 26]. 1637: citaltata én velem vice szolga biroual, Balas deak. Vr(am) . . . oh Thordaban Thor da var megyeben lako Papay Moyssest Illyen dolgot, hogy . . . hazara kdwoet absoluta potentia mediante, teob Complicesiuel edgywt, es potentiose puskaiait es felesegenek geleznaját el vitték [MbK]. 1663: Rab Elekes Ferencz Derzen^a lako, ada alazatoson ertesünkre, hogy Tatarok rabsagaban Keserves inseget

szenvedven, az alat lator Felesege szolgáljához Szalanczi Janos Jobbagyához Dienes Balashoz adta magat gonosz veg alat, kivel, s több complicesivel minde(n) jovait disszalt [Uzsl IX. 75. 50 fejt. — ^aDerzs U]. 1679: Pro A Procurator Stephanum Dioszegi De Des ... dicit kévanom à jure hogy az Jk ... vonattassanak Torturara azert hogy adgya ki Complicessit [Dés; Jk 41a]. 1730: Ezen Béres el szökött complicesse volt Csorá(na)k [Szentbenedek SzD; Ks 26. XIV]. — L. még CsH 82; TML II, 473, 566, VIII, 175.

2. 1696: Lovász al(ia)s Marosán Jantsi nevű Szólgám ... illegitime vőtt magának feleséget. Per hoc ezt kívánom(h) hogy ... az specificalt Art(culus) continentiája szerént convinctassanak Complicessével edgyütt [Dob. WassL].

complices-társ cinkos(társ); complice; Helfershelfer, Komplice. 1677: Maroti Peter reá támadván, az ő Complices társával egjüt uttját meg álván, le taglotta, és verte, sebhette, halálra, igaz uttyába(n) minden igaz ok nélkül [Kv; Ks 65. 43. 10]. 1695: Bámf Mihály Uram(na)k egy ... Szakács Inassa Tekei Tivadar több lator Complices társaival együtt az ő kglmek ... Sz: Királyi pinczejét fel vevén, nem kevés karokat tött, mely tolvajságok idővel világosságra jöven, deprehendáltatott es mint ollya(n) malefactor Complicessével eg(g)yütt az Enyedi tömlőczb(en) tartatott [Marossztkirály AF; WassL Sz: Györgyi Mihály sch. mester kezével] Complicis társait mind it mind masut ... adgya ki [Dés; Jk]. 1717: Varadi Márton ... az el mult Revolutiob(an) kuruczszágra vetemedvén, egy akkori Zászló Tarto ... két jo lovát ... más egy complices Társával egjüt el vitte kiért már keserves rabságb(an) tartatik [Kv; Ks 89].

complicitás bűnrészség; complicitate; Mitwiserschaft. 1747: (Pap Lászlónak) micsoda complicitassa volt azon Szathmari ökrök el Szikasztasaban? [KSz; Ks 27/XVII vk]. 1775: Mihutz Tagyer, Dirzan Miklos, Hegsmas Juon az ő Excellenziaja Volczesti Kortsomárossának meg öletetéséb(en) complicitással vádoltattak [H; Ks 114 Vegyes ir.].

kompliment bók; compliment; Kompliment. 1811: Erköltszid jók légyenek és szentek, El-maradhatnak a' száraz Complimentek [ÁrÉ 116].

komplimentesen hajbókolva; fäcind temenele; die-nernd, katzbuckelnd. 1823–1830: oda érkezik egy kistiny fogatlan Német ... szörnyű Complimentesen hol németül, hol frantziául köszönt [FogEK 166].

komplimentíroz hizeleg; a mäguli/flata; schmeicheln. 1821: A' ki az emberek' személyes hívságának komplimentíroz, több barátokra tehet szert, mint a' ki az egész emberi nemzet' boldogságáért áldozza-fel magát [Kv-i Kal. Erk. Igazságok 31].

komplot szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktion: ~ot tart vkivel összebeszél/esküszik vkivel; a complota cu cineva; mit jm ein Komplot machen, bündeln. 1826: Magdas ... Bezdédre^a ment Complotatt tartottak Vintzével s azt Tanátsolták, hogy Magdás

engemet innen ki Hányyan [Klic SzD; JHb Bálintitt lev. — ^aSzD].

kompolárkodhatik üzérkedhetik; a putea face speculă; spekulieren können. 1580: Az Iesuitak is semmy vto(n) es semmy zin alat az be hozot borral, se az Clastromba se azon kyweol ne Compolkodhassanak se semmy egieb vto(n) ne distrahalthassak [Kv; TanJk V/3. 230a].

kompolárné 1566: Jbi^a Compolarne [Kv; Szám. 1/X. 207 adóösszeírásban. — ^aOtt; értsd: az adóösszeírás rendjén köv. telken lakik].

Az 1. csaplárné; 2. szatócsné; 3. korcsmárosné; sőt esetleg más jel-sel is egyaránt számolhatni [CzF, NySz, OkisZ, TESZ]. — Vö. a *komplár* címszóval.

kompolárság üzérkedés; speculă; Spekulation, Schacher. 1581: Ertyk eo kegmek ezts hogy az Iesuitak hordostul attak bort el It Coloswarat talalyak megh vrunkat rolla konyörögienek hogy effele zin alat valo compolarsagot wyonna(n) megh tilchio(n) tölleek, hogy többbe ez ne essek á my esset hogy hordoval Attak el It ben az varosba(n), es zin alat ki vyettek [Kv; TanJk V/3. 245b–6a].

Szk: ~ot indít kb. üzérkedik. 1605: Az dezman penigh senky hordajaual es egyeb arantis kompolarsagot Vasart ne indichion kire az dezmasok viselyenek gondot tiztek zerenth [Kv; i.h. I/1. 531].

kompona 1. karosmérleg; cumpănă; Hebelwaage. 1681: Kompona fontokkal nro 1 [Uti]. 1683: Szallitanak Kumpanat fontokkal no 2. Merczet no 2 [Uti]. 1692: egy fa cseszejü köteleken függő kompona [Gör-génysztimre MT; JHb Inv.]. 1698: edgj fabol allo Kompona [Köröd KK; LLT Fasc. 72]. 1769: jelen lévén D(omi)nális Biránkis Delemerián Petru, superveniált Utrizált Bratyila Péter-is oda közinkbe igen részegen .. mondotta Bratyila Péter mit gondolog (!) én az Udvarbiroval mert anyi aranyom vagyon, hogy Componán téven le nyomtotnám véle az Udvarbirot [Vályeb-rád H; Ks 81. 57/22 Béksza Vaszilia (65), Szabo Juon (50) Kolcza Jákob (40) és Gyék Evucza consors prov. Kolcza János (26) vall.]. 1792: Kompona, mellyel a' Sajtokat megméri [Éder, BenkőNyMunk. 181]. 1816: Egy nagyobb és egy kisebb komponák, hozzá tartozó két fontot nyomo mértekeivel [Varsolc Sz; Born. IV/41 Bornemisza Krisztina conscr.]. 1821: Egy kompona ... Es három mása kövel [Mezőmés TA; HG Mara lev.].

Szk: aranymérő ~. 1845: Egy kis arany mérő kompona nehezekeivel fa tokba [Ebesfva; DLt 499] * *bécsi réz* ~. 1720: egy Bétsi réz Compona rész fontjával edgjüt [HSzj *bécsi kompona* al.] * *fonalmérő* ~. 1824: egy fonalmérő kompona [Erdőszengyel MT; Tsb 43] * *gyapotmérő* ~. 1721: Egy gjapott mérő kompona [HSzj *gyapotmérő kompona* al.] * *húsmérő* ~. 1680: az Tornaczban vagyon hus vago szék no. 1 azon felyül kötelen es nyolcz vas karikakon fűg le az padlasbol egy le merő kompána [A.porumbák F; ÁLt] * *mázsáló* ~. 1677: Vagyon ezen hámor házban vas rúdas, vas hevederes 14 vas karikás másáló kompona, mely másához való vas fontok, mértékek e szerint vagynak^a [CsVh 49. — ^aKöv.

a fels.] * *mérő* ~. 1843: Mérő Compona 1 két réz Serpenyővel vas rudal, és járo(m)mal — melyhez egy fonu vas nehezékes tartozik [KmUlev. 2 km-i papirosmalom] * *papirosmatéria-mérő* ~. 1692: papiros materia mero kompona nro 1 [Szentimre MT; JHb Inv.] * *salétrom-mérő* ~. 1673: Égi saletrom mérő compna [Fog.; UF II, 541] * *vasmérő* ~. 1685: Vas mérő kompona fél másás hozza való vasas eszközeivel [Vh; HÉvk. XX, 153].

2. papirosmalom-mérleg; cintar/cumpănă în moara de hirtie; Waage in der Papiermühle. 1840: Vagyon ezen rongy raktárban egy compona fából, melyel a rongy mértetik — ennek serpenyője helyett 2 fenyő detzka táblája vagyon, és mind a 2 táblának 2 szélein öszvesen a kettőn 4 vas pánt nyulik keresztül erősségül Ezen két táblák(na)k 4 szegeletei 4 kötelek által akasztatnak a compona karjainak 2 végeibe üttöt 2 vas horgokba a compona 2 karja 2 végein 2 vas karika vagyon a kompona karja vagy rudja egy vas tengellyen lipunkázik, melynél fogva a compona nyakának also végén által szegezetik a Compona nyakának felső végét hosszára öleli egy fűles vas, mely a fához vagyon szegezve, ezen vas fűlbe foglaltatik egy erős gömbölyű vas karika, melynél fogva egy vastag darab kötél által egy készíttetlen tengelyfa vastagságu és hosszúságu bűkfához vagyon kötve mely fa a gerendákon keresztül álván a komponát tartja. Ezen Komponához tartoznak 7 darab kövek — melyek közöttül egyik 47 font nehezékű es ebbe vas fül vagyon eresztve a fűlbe pedig vas karika. a második kő 45 font nehezékű . a 3dik kő 10. fontos a 4dik 7 fontos az 5k 6. fontos a 6k 4. fontos — a 7k 3 fontos és ezek mind kovats kövek a 2k köven kívül [Km; KmUlev. 2 a papirosmalom lelt.].

3. mérlegsúly/nehezék; (másuri de) greutate; Waagegewicht. 1797: két pár mérő font, vagy Kompana fából [Koronka MT; Told. 34].

4. súlymértékegység (kb. 50 kg); unitate de măsură (circa 50 kg); Gewichtsmaß-Einheit (etwa 50 kg). 1806: Három juhról ad egy kompona túró és három ejtel ordát; a kompona pedig másfél véka tiszta és ép búzának a terhe, melyet a falusbíró hetedmagával készít és ad a bács kezébe; akinek is kötelessége léssen két kompona követ minden hozzávalóival készíteni, és amelyik tetszik a bácsnak, azt általadván annak, a mászt magánál megtartja, hogyha mikor valakit a bács kifizetend, egyenesen vihessen a bírőhoz (: az hová tartozik is elvinni :) megmérését végezt [F.rákos U; RSZF 199]. — Vö. a *komponás* címszóval.

5. whány komponányi; de un anumit număr de cumpene; von einigen Hebelwaagen (viel). 1734: Egj bírőcskáb(an)^a compona turo tavalyi no — 1/2 [Datk NK; JHbB D. 1 Gr. Bethlen Farkas inv. — ^aA börrőcska olvasat is felvehető]. 1740: Tavalyi Turó egy Desaval circi-t(er) Komp(ona) 1 1/2 ... Uj Turo Desab(an) Komp(ona) nro 20 [Pálos NK; Ks 12. XLI. 32]. XVIII. sz. m. f.: egy kompona turo négy bőrből [Szárhegy Cs; LLt]. 1773: hozának fél kompona turot [Héderfája KK; EMLt]. 1781: egy darab helyiséget én is vettem vala ... egy kompona túróval [Gyszm; DE 3 Czepes Simon (50) jb vall.]. 1795: egy Kompana Turot is igirt vala [Szárhegy Cs; LLt]. 1806: Igeré a' közönségis az irt Bátsoknak, a' régi mód szerént ezen Bért, t.i. Minden kompona turorol egy egy kenyeret, minden fejős Juhrol és meddőről nyári bért egy egy polturát, minden bárányrol egy egy kraj-

zárt, minden fejősről botskor pénzt fél fél polturát [F.rákos U; Falujk 19 Sebe János pap-not. kezével. — L. RSZF 200].

6. kútgém; cumpăna fântinii; Brunnenschwengel. 1798: Ezen kutnak ágassa Viz mérő Vedre és Komponája készen vagynak ugyan, de mind eddig fél tsinálva, és az kuthoz accomodálva nintsenek [Vályebrád H; Ks 76. IX. 27]. 1799: A' Falu végén lévő kut gárgyával, Agossal és Kompanával [Mezőbodon MT; MkG Conscr.]. 1807: elé vévén egy tensula Rudat abból Kompanát tsináltak [K; KLev.].

Ha. 1724: Kompona [Koronka MT; Told. 27, 29/12]. 1753: Compana [Marossztkirály AF; i.h. 18]. 1754: Kompona [O.kocsárd KK; Ks 84]. 1816: Kampanához [Bányabükk TA; MkG].

komponácska kis karosmérleg; cumpănă mică; kleine Hebelwaage. 1676: az külső safar hazban ... az asztal felett egy komponaczka tiz fontos golyobissal [Fog.; UF II, 712].

Szk: *hűsmérő* ~. 1680: Vadnak ket kisebb szerű hus es Turo mérő kumponacska is no. 2 [A.porumbák F; ÁLt] * *túrómérő* ~. 1680: Turo mérő komponacska [uo.; ÁLt].

komponafa fa mérlegkar; brațul cumpenei; Waagebalken. 1676: az Porkoláb házokra fel szolgáló kerengő gradicz eleiben uagyon ott földben eddig kőteses fa oszlapan egi eőregh masa, melynek kétt felől vagion két mérő őszve szegezett deszkája, azoknak nyolcz szegeletin vadnak nyolcz lánczoczzak, melyek az kompona fához vadnak faglalva, az megh irt oszlapban csinált fának az vegibenis vagion egi vas horogh az melyben (: mikor mernek :) az lancz szokot járn [Fog.; UF II, 708].

komponakő kő mérlegnehezék; (másuri de) greutate din piatră; steinernes Waagegewicht. 1806: (A bácsnak) kötelessége léssen két kompona követ minden hozzávalóival készíteni [F.rákos U; RSZF 199]. — A teljesebb szöve. *kompona* 4. al.].

komponál 1. egyezkedik, megegyezik vkivel; a se íntelege/invoi; sich vereinbaren, übereinkommen. 1586: Deliberatur: Myerthogy az fogsagnak eleotteis componalni Akart^a . az felperesekel es ekeppen az lelki esmeret furdalwan kenalta az Actorokat sat(is)factional karokrol ... Azert . Akazzak fél [Kv; TJK IV/1.560. — ^aA vádlott]. 1589/1590: a mykeppe(n) my eleottwnk .. itt Mehessen^a Vas Gieorgy es Zelemeri Borbara Azzony az Mehessi hatar es thook feleol componaltanak volna, arrol . mind a két félnek lewelet adank [WassLt. — ^aMezőméshe TA]. 1600: Erdeody Imreh .. valya: Engemet keres vala keotelwereo Thamas Az bathianak valamý kewes Adossagaert ky feleol egy Giras zablyaban c(om)ponalek velle [Kv; TJK VI/1.511]. 1613: En Fogarasba(n) lako Lezay Ferencz ... Rechiej Bojer Peter Vrammal igr komponaltam^a [Szád. — ^aKöv. az egyezség szöve.]. 1621: illjen forman componalvan egmassal megh bekellenek [Asz; Borb. I]. 1629: Azokat azert az vezekedéseket, sok iamborok teorekedesekre, mint attiafiak egimas keozwl ki akaruan zallittani illien keppen componalanak vegezenek mi eleottwnk^a

[Meggyesfva MT; DLv. 1. II. 33. — ^aKöv. a részl.]. 1735/1826: (A) Hoszszuaszoj Lutherana Ecclesia a' béli jussát kívánván defendálni, végre azon Lodormányiakkal vgy componáltanak, hogy egy darabját az Erdőnek kiúrtásra és colálásra a Lodormányiaknak^a engedvén ... Dézmát mindazonáltal magának reserválta [SzentkZs Lodormányi Dézma 68. — ^aLodormány (KK) lakosainak]. 1745: mint hogy Attja, és gyermek között orialodott a causa, hogy ha az J intra 3um édes Attját quocumque tandem modo applacidallja, és véle componál, én is actiomat simpliciter remittálni kész lézek [Torda; TJkT II. 37].

2. (össze)paktál/szövetkezik; a pactiza, a se asocia; paktieren, sich verbünden. 1613: Kouacz Janos, Hoda István, Balog Janos és Zöke Mathé Zentkiralt, és Palas Pall Mogyorokereken Coloswarmegyeb(e)n lakók, kik ott Kalota szegben, az meg tiltot marhakat fel zedik, és az Mesesen túl valo Töser emberekkel componalua(n), ugyan ő magok Országunk tilalma, s vegezesse ellen az Marhakat harmintzad fizetés nélkül altal szöktetik es keresik az mi fiscusunknak Nyilua(n) valo karara es fogytakozasara [PLPr 35 fej.].

3. jóvátesz; a repara/remedia; (wieder)gutmachen. 1593: mynden zemeliek vetkesek componalwan vetkeket es chelekedeteket penzel vagy egiebbeke(n) componalwa(n) [Kv; TanJk I/1. 213]. 1752: az a' lantsó Gábor igen Szarvas, és tégéres paráznságok(ba) egyelítette magát egy néhány esztendő alatt ... és Titt. Lázár Mihály vr(am) ő kglme dolgát a mint lehetett Componálta, mivel hogy meg akkor olyan Szarvason és tégéresen ki nem adta volt magát [Dálnok Hsz; ApLt 5 Wass Gábor kézi ref. esp. Apor Péterhez].

4. elintéz/rendez vmit; a rezolva/aranja (ceva); verichten, besorgen. 1712: kérem nagi szeretettel, igyekezze ugi Componálni, Az Gyórotit hagyott zálogom dolgát, hogi szívem sérelmével ne lehessen, azon alkalmaztosságbannis [JHb Jósika István Jósika Imréhez]. 1739: nagyonnis hasznalt Exciad Klmessege, mivel igerte Kiralj Biro Uram hogy Componalják velem az dolgot [Moha NK; Ks 99 Nagy Boldizsár lev.]. 1742: az Vr Fő Posta mester vr(am) meghis parancsolta Sombori Posta mester Német András Vr(am)nak hogy dolgait componalja ... melyet akkor fogadottis, de semmit nem efficiált [Zsombor K; Somb. I]. 1774: Jobb lett volna másképpen componálni köztök a dolgot [RettE 323].

5. szerkeszt, fabrikál; a construi/face; konstruieren, fabrizieren, basteln. 1817: (A deszkakapura) én magam egy olyan fa zárt componáltam, mely ... sok roszz Embert meg fog akadályoztatni fel tett szándékjától [Héderfája KK; IB. Veress István tt lev.].

6. zenét szerez; a compune lucrări muzicale; komponieren. 1771: kedves sgar Uram láttam az hegedű húrt mostis úgy tudgya pengetni mind ennek előtte 30 esztendőkel és egy vijj nőttát csak tud most is Componálni [Csesztve AF; Ks 96 Haller Zsuzsánna lev.]. 1823–1830: Flótákat, pianofortékat sokat készítenek^a, mert a Churfürst Fridrik Augustus maga is igen szereti a muzsikát, az anyja még komponált is [FogE 187–8. — ^aDrezdában].

komponálás¹ 1. egyezség, megegyezés; інтелеgere, інвоіre, інвоіалá; Vereinbarung, Übereinstimmung. 1563:

Ez az vezges es Componalas leót Lazar Farkas eleót [Gyszm; LLt Fasc. 133]. 1589: Az mint penigh az Anak az luel componalassa volt hogy minden hwz luh wtan kett Sos sajtot, ket teomleot egj vider ordatt ad az I bizonyítsa meg az A [UszT].

2. elintézés, rendezés; rezolvare, aranjare; Verrichtung, Ordnen. 1675 k.: en az Urral nem akaruan izetlenkedni ... Ezen dolognak el igazitasara pacifice valo componalasara condescendalni kesz vagyok ez ide alabb megh irt modok es conditiok szerint [Mezőméses TA; WassLt Vass János conditiói].

komponálás² (komponával való) mérés; cîntărire cu cumpănă; Wiegen (mit Hebelwaage). 1650: Az gyűtők rendtartásáról, tömlő komponálásáról, annak mértékéről és hány adassék munkájukba [Csíkszereda; SzO VI, 192].

komponálhat elintézhet/rendezhet; a putea rezolva/aranja; verrichten/ordnen können. 1664: Most már látván a szegény magyar nemzet, hogy ... körös-környű oda az derék végházak mellőle, a melyekből oltalmaztathassék, hanem csak mindenfelől az hatalmas nemzet torkának exponáltatott; ezt azt hiszem, mindjárt magától is kész lenne oly istenes mediatorhoz folyamodni, a mely dolgát az hatalmas nemzettel componálhatná [TML III, 190 Szalárdi János Teleki Mihályhoz]. 1712: Aztis kész vagyok hűtemuelis meg bizonyítani, hogi egy oráigis, magam dolgáért Béczb(en) nem mulattam(m), hanem az költczég(ne)k nem léte miá, minekutánna kgmd dolgait Componálhadta(m) [A.szálláspataka H; JHb Jósika István Jósika Imréhez]. — L. még TML IV, 285.

komponáló szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktion: ~ vashorog kompona/(karos)mérlegalkatrész; peisă de cumpănă; Eisenhaken der Hebelwaage. 1810: Egy komponáló vas horog xr 26 [Mv; MvLev. Trincseni Mihály hagy. 25].

komponált 1. szerzett; realizat; verschaft. 1757: Mű, előttünk valo Altercatiojókot, mindenik félnek meghalgatván Controversiájokot tolláljuk, helyben hagyván tsak az A(nn)j p(rae)senti Die 18 Jan(uarii) componált Bekeségeket [Torockó; Bosla].

2. kb. beállított; aranjat; eingestellt. 1710 k.: A generális mindnyájan hívata, és csendességre componált ábrázattal fogada [BÖn. 972].

komponáltatik eligazittatik/rendeztetik; a fi rezolvat/aranjat; verrichtet/geordnet werden. 1760: Az Erdőbéli difficultasok pedig componaltata(na)k e szerint^a [Szava K; RLt 0.4 hiv. — ^aKöv. a részl.].

komponamérő szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktion: sárgaré ~ sárgaré mérlegtányér/serpenyő; taler de cumpănă/balanță din alamă; messingene Waagschale der Hebelwaage. 1849: Sárgo réz kompona mérő 1 [WassLt].

komponamester ? kb. juhkarám-felügyelő; supraveghetor al stînii; Schafpferchaufseher. 1720: (A haldokló bács) elhivata az inassaval a' Compona mestert Követsi Györgyöt és meg monda hogi az esztenara viselje(ne)k

gondot, a Compona Mester Kotsis Istvant és Bartalus Györgyöt oda küldte hogj szamot vegye(ne)k szamot verek (!), és a' Bats szamot ada fele turorol és ött Tömlöröl, mi előttünk Molnár Thodor és Istvan előtt [Magyaros U; BNB 10/240].

komponás vhány komponásnyi/félmázsásnyi; de un anumit număr de cumpene; von einigen Hebelwaagen/Zentnern (viel). 1746: innen Szárhegről^a a Castélybol két ládát feltevének egj Székérre ... három Désa Turót, mindenik volt egj egj komponás (: ~ Száz fontos :) [LLt Fasc. 150. — ^aCs].

komponatábla (karos) mérlegserpenyő/tál; taler de cumpănă; (Hebel) Waagschale. 1820: Egy kompona Tábla [Koronka MT; Pf IV].

komponatál (karos) mérlegtányér/serpenyő; taler de cumpănă; (Hebel) Waagschale. 1760: Compona tál 2 [Szentdemeter U; LLt].

komportál 1. előad, jelent; a prezenta un raport, a face o dare de seamă; vortragen, berichten. 1618: Sok szántalan-éktelen veszekedési után végre azt veté előnkbe, hogy mindhármán egy-egy athnamét írjunk, és úgy comportáljuk, mellik lészen jobb, s azt adjuk bé [BTN² 92]. 1666: Molduua Orszaghi Dorman falui Nicora mint juris ordine keresi Kaszon Felső Faluj Birot Pál Mihalyt tertio se Falu képiiben gonoszul el üesztet louanak megh Fizetésier, miuel egj nehanj bonisagh uilagosan comportallya hogi Jakabfaluába(n) köütuén ... az njomot, egj Nagul neüü Olah aszt mondotta hogi az Falu csak mennyen el az lo megh leszen estuē, ugi ment el az Falu [Törzs. Emericus Kaszony jur. not. sedis sic. Kaszon kezével]. 1671: husz bizonyságok comportalliak ... Bűbájosságát, kötözeset Ember Czontnak zebiben hordozását [Kvh; HSzjP]. 1682: Elsöbennis megh eskudtetven azokat kik Udvozült Berki Istvan Uram holtá után az haznal es körülötte forgottanak hogj mindeket igazan comportálnak es az divisoria ele mondanak [Kv; RDL I. 161]. 1774: Ezen occludált kis Demonstratiotokat Curiosusabbsktan comportaltam volna de egész Confusioba voltam mert a mehes kertemet fel vertek [Sáros KK; SLt XL Körmöztzi Ioseff Suki Jánoshoz].

2. jelentést tesz; a raporta; Meldung erstatten. 1737: Az Communis Inquisitiokbul minden féle malitiosusokra kik mi forman s hányan fatealtanak, azok(na)k excerpálására exmittaltatnak ... Atyánkfiai eö kglmek^a, kit minek Utánna excerpálhatnak extractus(ba) revisiora az Tektes Ne(m)es Tanács eleib(e) Comportallya(na)k eö kglmek [Dés; Jk 385a. — ^aElötte a nevek fels.].

3. előállít; a prezenta; vorbringen. 1625: az Actor Comportala in facie sedis io igassagat es bizonsagit [UszT 16b]. 1629: Erti az Teorveny az ket fel peresek exmissiojok szerent michyoda bizonsagokat comportaltanak ez azok mellett mint qualificalljanak [Kv; TanJk VII/3. 179]. 1651: Az A Comportálnán az Thor dai házról valo nylván valo bizonságokat; Teczik az Törvennek hogj azis restitualodgiek az Anak juxta Actione(m) [Asz; Borb. II].

4. bead/nyújt; a inainta; einreichen. 1710: (A) quietantiakat ad 15tu(m) futuri Mensis Xbr(i)s compor-

tálják ad Com(m)issariatim [KvLt I/198 a gub. Nsz-ből].

5. kb. átad; a preda; übergeben. 1693: comportallya pedig az két Tutor az Relictaval az adossagrol valo Leveleket [Ne; DobLev. I/38. 6b].

6. behajt/szed; a stränge/aduna; erheben, beitreiben. 1601: kewantatik hogj az zeoksegnek my voltához kepest comportalianak penzt minden heliekreol [Kv; TanJk I/1. 378]. 1637: Miuel Colosuarat egj hazis Ado fizetis nelkwl nem lehet. Igi Azirt annak idein Vonas igazito vrain kinek, kinek, az eo portioia szerent, az mi adot rendelnek tartoznak comportalni ha Eöreoksiget birnak [Kv; KvLt IV/28].

7. összehord/szed; a aduna; zusammensammeln. 1668: az nemes ország radnóthi ... gyűlésében ... az articulusoknak compilálására delegálta légyen Kegyelmedet is parancsoljuk ... valamire Isten segiti Kegyelmeteket, egyező értelemből az articulusok compilálásában ... fáradozni igyekezzék és az articulus szerint mind azokat comportálnán, az kiket illendőnek ítil, hagyja helyben, és az kiket illendőnek nem ítil, kihagyván, az többit egy-egy corpusban az következő országgyűlésében reportálja Kegyelmetek [TML IV, 373 a fej. Teleki Mihályhoz].

8. egybevet, összehasonlít; a compara; vergleichen. 1803: A' Dominalis Biróval azt is minden nap tétesse róvásra^a, hogy hány kalongya Gabona arattatott ... elvegezően az aratást, azonnal az Ispány^b maga mellé vevén a' ki-rendelt Regiust, és a' Dominalis Birót a' leartott Gabonát földenként a' Regiusnak adgyák számba, ő pedig az egész termést ... a' mint találja ugy Consignálnán, maga Consignatioját a' Curator kezében lévő Rovásokkal Comportálja, s vgy az Ispáynak adgyon hiteles Testimoniumot az egész termésről [Kv; AggmLt A. 117. — ^{a-b}Az ispotály ispánja].

9. rég alkalmaztat; a pottrivi/adapta; anpassen lassen. 1737: továbbra, az A. ő kglme maga Processusát a Nms Ország Törvényéhez illendöbben Comportallya [Dés; Jk 239a].

10. ~ja magát viselkedik; a se purta/comporta; sich benehmen/verhalten. 1740: ezen meg nevezett kezesekis kötölözék magakat . Dobolyi István uram(na)k meg irt Feleségének ... hogj ha Oltyán Serbán magát az Fellyebb Declaralt Conditioiok szerint nem Comportálná, annál inkább aufugiálna s gyermekeiis ... aufugiálnának . Tartazzanak ... őket fel keresni, s ... reducalni [Ne; DobLev. I/129]. 1779: Ferentzi bizony a' Gyermekeket is tudja tanítani, 's nem kétem fogja-is a Meltóságos Vr Contentuma szerént magát mind erköltseire 's mind tanítására comportálni [Kv; SLt XXXIX Lázár István lev.].

Szk: jól ~ja magát vkihez. 1732: Lejtman Ur(amna)k ismét igirtunk hogj jo Commendot tartson s magát hozzánk hogj jo comportallya^a [Dés; Jk 431b. — ^aKöv. a bor-, búza-, széna-, hús-, tyúk-, tojás-, sertésbeli ajándék részl.].

komportált 1. előállított/vezetett; infājtisat; vorgeführt. 1675: Masodszor megh szollittatván az Borbély Mihályné legényét az comportalt testisseknek fasioitis exhibeálván ellene, ... Teorvény pénzt fizettunk f — d 45 | Mondré Pál akkor meg szollittatván sententiojais pronuntiatott exhibeálván az com-

portalt ellene valo testisek fassiojokatis, adtunk Teorveny penzt . . d 15 [Kv; Szám. 34/XVI. 5, 10].

2. beadott/nyújtott; inaintat; eingegeben/gerichtet. 1688: Mint hogy Fazakas Kata, boszorkánsága miatt Férjét . . hitetlenül már két esztendoktúl fogva el hadta . . és a' Férjis keresven sohul nem talalta, sem híret sohul nem hallotta, Tetzett a' sz. Széknek, hogy Fazakos Janos infidelis boszorkány Felesegetől Fazakas Katától divortialtassek ita tamen, hogy valahol ennek utanna meg kaphattya, via juris persequallya melynek bizonságára felesége ellen comportalt relatoriájátság kezében hadta a' sz: Szék [SzJk 222].

komportáltatik 1. elszámáltatik, jelentetik; a fi raportat; hergezählt/berichtet werden. 1681: a' Connumera(tio) és Inventálás alkalmatosságával a' sokféle egyben jöhető dolgok ebben a' formaba(n) nem Comportaltattak [Ált Fog-i Urb.2].

2. összehordatik; a fi adunat/stríns; zusammengetragen werden. 1665: érkezének fénys portáról leveleink Paskó Christoph uramtól melyekből úgy látjuk, fellette szükséges az adónak megindítása, sőt Paskó uram úgy is tudta, hogy már az adó útban volna; azt peniglen Kegyelmetek közönségesen tudja, hogy ez óráig az adó nem hogy megindított volna, de még egy bizonyos helyre sem comportáltatt [TML III, 516 a fej. Teleki Mihályhoz].

3. egybevettetik, összehasonlíttatik; a fi comparat; verglichen werden. 1775/1802: ezen Inquisitoriakbeli Tanunak fassioi combinaltatvan s comportaltatván az oculatio alkalmatosságával adjuralt ezen Falukbeli Lakosoknak Relatioival observaltott^a [BSz; JHb LXVII/3. 126. — ^aKöv. az észrevétel].

komportamentum magatartás; comportament; Benehmen, Verhalten. 1719: Sok esztendóktól fogva valo jo Comportamentumáért, és hasznos Szolgálatyáért, a Bellicus Fő Commissarius Rosentzeig (!) Uram Számára rendeltetett Discretiot Kgltek ki adatni el ne mulassa [Ks 83 gub.].

komposzessor 1. rész/társbirtokos; coproprietar; Teilbesitzer, Komposessor. 1712: Szentéj Bálint Uram is ComPossessor lévén . . Pulyonban^a nem ráta Portiot akar birni hanem mind ben az Faluban s annál inkább kün az hatarjaban maga részenél többet Foglalt s Foglal [Vasassztiván SzD; WassLt. — ^aSzD]. 1713: midőn az korcsomálás felett, az nagy Rápolti és Aranyi Possessorok eő Ngok és eő kglmek között disceptatio s egyenletlenség következett volna, annak Sopialására, és . . el igazítására . . eő Nga admonealtatván egész Komposessorit . . a Tiszteket . . ki hozattya [H; JHb XXXI/5]. 1735: eenkiis az Falusiak közzül . . semminemű Bor, égetbor, ser vagy Méser és Pálinka kortsomát akarni szin és p(rae)textus alattis . . tartani né mérészellyen, és ha kik affélében deprehendaltatnak a' Ns Var(me)gye Tiszttyei által az Articulus szerént poenaztatván refraenaltassanak akarmely Compossessornak instantiájára [Mezőcsán TA; Born. X. 7]. 1760: Tudam ezt, hogy . . Groff Bethlen Lajos Ur ő nga nagyobb részt biro Komposessor . . Arpáston [Dés; BK. Mich. Székely alias Rettegi de Vágás (43) vall. — ^aSzD]. 1793/1794: mivel a' Composs(ess)orok(na)k

mindenkor jussa vagyon a commune Terrenumokhoz . . a' ki . . valamit fel foglalt ante divisionem, és azon akkár minémű industriát tett, az olyan hely, ha ezen osztálynak alkalmatosságával más Compossessor(na)k jutna részében, a' kinek részében jut, az helyen lévő industriát juxta conscientiosam aestimationem tartozik ki fizetni, minek előtte a' helyet birodalma alá vehetné [M.bagó AF; DobLev. IV/739. 9a].

2. bérlőtárs; coarendas, participant la arendă; Mitpächter. 1710 k.: Minthogy mű Erdélyül már azelőtt . . per contractum celebratum compossessorok voltunk a kamarával a sócommerciumban . . vigyáztam, hogy az én hazám kárt ne valljon [BÖn. 922].

komposzessorátus rész/társbirtokosság; coposiesiune; Komposessorat. 1735: Az Audits nevű Cserét . . a Compossessoratus kétfelé intézven, közönséges Falu számára cedala [Szentjakab TA; DobLev. I/160. 8]. 1801: tetzven az Conpossessoratusnak az föld mérővel úgy egyezni hogy az Föld mérésért minden 200 holdért, vagy 400 köből alá valóért fizessenek 20 Rfor arrandéve minten antiqua sessio után jutando 92 köből alá valo földért, vagy annak fell mérésiért esik 4 Rfor 36 xár [M.nagyszombor K; Somb. I].

komposzessor-társ részbirtokos-társ; coproprietar; Komposessor-Partner. 1783: ezen tzelunkat el nem érhettük, mert kivüllötte a több Compossessor Tarsaink nemesek lévén egjmást azon Tanorok Sántza, Gyepűje conservatiojára es tilalmanak oltalmazasara ki ki magát le kötheti [Adámos KK; Pk 7].

komposzória (tanú)vallató parancs; poruncă pentru ascultarea martorilor; Zeugenverhörbefehl/order. 1569: My felsiges kegyelmes Vrunk hozak My Nekunk az felsiged paranczolattyat Eg' Compossoriat, kyben felsiged paranczyol My Nekunk, Crazna waarmegye bely Jspanoknak es zolga byraknak hog az Wytezlő tot myhalnak az my nemw dolgay volnanok hog azt my megh Erteneók [BálLt 78].

kompótos szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktion: ~ tál befőttes tál; compotieră; Einmachschüssel. 1847: Negy compotos Tál [MkG Conscr.].

kompóttál befőttes tál; compotieră; Einmachschüssel. 1806: Két Kompot Táll fedelivel [Bodola Hsz; BLt].

kompotus számvetés; decontare; Rechnen. 1822: N. Moros Vásár helyen a nemes Szék házánál a compotuson jelen voltak egész estveig a míg gyertyánál szobodultanok meg [Kakasd MT; DE 2].

kompozíció 1. egyezség; înțelegere, învoială; Übereinkommen/kunft. 1574: Akkoron allanak my Eleonkbe egy feleol az Vytezleo zanyzloffy Bathory Elek perecheny es mas feleol horwatt gergely zechy . . Jeowenek my eleottwnk ylljen bekesege . . . Az tereh fel wetel penygh wgy leott mynd az ket fel keozott, hogy egygyks az masikat ez Composicioban megh nem háborytyak [Somlyó Sz; WLt. — ^aKöv. a rész.]. 1579: my eo keozteok ez ket feel akarattiabol meg oztottwk a iozagott, kyre mind az ket feel rea engede, io egenesseges compo-

sitio zerent [Burbánosbuda K; JHbK XXIII/40]. 1593: Eotweos Andras ... vadoltatik hogy Criminalis caussakat zarwas bwneokert Inditottak volna ellene, de eo az vetkeket compositio Altal sopialta volna fedte volna be, de az bwn vgia(n) fen Allana az eo zemelien [Kv; TanJk I/1. 211]. 1615: Mellj ezbeli egymás között ualo Compositiot valamellik fel meg nem allana, az kötele f 100, melyet az meg nem allo felen ezen leuelnek uigoraua meg vehessenek [Csz; BLt 4]. 1642: diuisioiokat, compositioiokat nem tudom eö kgmenek [Szentkatolna Hsz; BálLt 1]. 1764: valamelyik félt el áltattya hogy hamissan volt a compositio s ugy ingerli fel az annak előtte végb(en) ment compositionak fel bontására [Erdőcsinád MT; Told. 44/25]. 1835: Az Hatart valamint én 2 fordulok szerént használtam, <a> Compositio kitélése ideje és terminált epochaja után ... köteleztetik az Arendátor Ötsem is Hogy az Határt 2 fordulok szerént használja káros lévén az 3 fordulok szerént valo használása az hatarnak [Sófva BN; Somb. II]. 1868: A' makkolás marad a' régi Compositio szerint [Szu; Pf Gálffy Sándor lev.].

Szk: ~ba indul. 1593: Budai Tamasne azzonio(m) ... vallia az megh holt vramnak, ferenczi Antalnak hazahoz hozak az zalagot, Seres Jstuantol, ammikor Eottues Jmrehel compositioba Indultanak vala meli zalag mind ez mai napiglan ... mostis nallam vagion [Kv; TJK V/1. 376]. 1597: Dauid Jekel ... wallya Azutan indúltak wolt walami compositioba, enis ot walek Lukach vrammal, ew kegme eleozamlala az conditiokat [Kv; TJK VI/1. 126]. 1631: Bethlen Gabor mikor megh ertette volna hogy en annak az resz ioszagnak uraua Ballingh Janossal compositioban indultam volna tehát eö felseghe hatalmasul én teöllem azom ioszagot el uoéue [Nagyteremi KK; JHb XXI/1.3 Sükösd György végr.] * ~ra lép/megy. 1618: En Kowachocz Istuan ... Melly dologhóól az eö kgmek beoczilletess teorekedesset megh tekintuen mentem eö kgmek által illyen compositiora Barbelly Martonne Azzonyomal, hogy eö kgnek adok f 200 kez penzwl [Kv; RDL I. 105]. 1623: Anna azzony Compositiora mene az Vra attjafiayual es Compo(na)lanakjs egi massal illyen modo(n)^a [Kv; i.h. 120 Hannes Eppel kezével. — ^aKöv. a részl.]. 1761: Sznási Josephné Azzo(n)y(omna)k Circums(pectus) Dési István ö Klme ellen bizonyos arany munka béli kára proponaltatvan ... léptenek illyen compositiora, hogy ezen esztendőben esendő Sz György napjára tartozzék Dési István Vr(am) a praetendenst az Judicium szerint Contentalni tovább pedig ha az praetendenst vagy Expressussat fogja farasztani Dési ö Klme ä maga erszenyire farasztja es költeti [Kv; PolgK 43]. 1829: már ezt így tudva sem nem adunk semmit a kezünknei lévő T. Halmágyi Károlina aszszony Vagyonnyaira, sem pedig semmi Compositiora vele nem lépünk [A.esküllő K; RLt 0.2] * ~t celebrál. 1764: Dobolyi Josef Ur egy részről, más részről pedig Nagy Enyedi Borberekí Josef, es Szántó Sándor ö kegelymek quä Borberekianus Sardonio successorok magok es több condivisionalís Attyafianak (!) es onktalyos rokonságoknak neveken es Képekben onként celebrálának illel compositiot^a [Mv; DobLev. II/357. 1a. — ^aKöv. az egyezés szövé.] * ~t tesz. 1622: az Vitezeleö Aranas szeki Capitan Nouak Farkas Vram ada ertesemre ... hogy ... Thordan lako Molnar And-

rassal es Szaz Janossal, illien Compositiot teött volna, hogy ha eo neki az Aranas vizin Molnot czinalnanak Munkaiokrol contentalna^a [Kv; RDL I. 14. — ^aÖket]. 1650: Teönek miv eleottwnk illyen eörökös es megh alando compositiot es Concambiomot, kik mw nekwnk kezwnkeötis fogdosak [Maksa Hsz; Eszt-Mk Cserei lev.]. 1668: tönék mü előttünk ... illyén eörökös, es megh hihatatlan Compositiot [Impérfa Cs; BCs] * ~t violál. 1588: mind asz ket feel szasz forintra kóte magat, aszki violallia asz Compositioth, asz megh Allo feel megh uehesse rayta [Ne; Berz. 7. LXV/3]. 1650: megh bizontította az Ax, hogy az Compositiot violalta [UszT 7a].

2. egyezségével, rég végezésével; actul conventiei; Konventionsbrief/schreiben. 1573: Michael Thakach de Dees ... fassus est Az mynt egbe alkwttattak eoket arrol levelet attak pecetek alatt ... Ez dolognak penig valamelyk lenne fl Bontoya fl 50 kételet vetettek keozkbe, pert az eleot Ne Indithasson, Mint az c(om)positioba Irwa vagon [Kv; TJK III/3. 102]. 1747: ha bár tsak Copiaja volna azon Compositionak nállam, mivel magok eö Ngok violálták, én eddig törvénnel meg igazítottam volna [O.csesztve AF; Ks 83 Péterfi Sándor lev.]. 1784: az mostani Vas vámolás modgyárol irott s' előttünk ... in ipsi originalib(us) exhibealt Compositio [Asz; TLev. 4/9. 18a].

Szk: ~t csinál. 1585: filstich leorincz Buday Tamas, es Lakatos Ianos Valliak, Mikoron puskar Caspar megh halo felben vala, Hagiot volt ... az eo Attiafianak Puskar Balasnak es fianak egietembe f. 500, De mikor Nem Akarna keonyen megh Adny Az Azzony f 500 vgy mentewnk oda, Es my eleottewnk megh Igire hogy megh Aggya az f 500, kireol my vgy chinalank Comp(osit)iot [Kv; TJK IV/1. 528a].

3. keverék; amestec; Mischung. 1789: 25 darabból álló nagyobb középszeru, és kisebb Crucibulumok, melyek közüll egy középszeru valami Olvasztani valo Compositioval tele vagyon [Mv; ConscrAp. 20].

4. ötvözet; aliaj; Legierung. 1798: Nékünk ... vagyon egy kitsiny Poharatskánk, a' melyből a' Pap a' Bort szokta a' Sakramentomok(na)k administratiojakra ki osztani, de tellyesseggel nem tudhatyuk, oné ? ezüst é ? ... vagy pedig Compositio; mert nagyon fekete színű; az holott, a rezezes, vagy pedig talám aranyozás rolla le kopott, inkább tsak Compositionak reméljük [M.bikal K; RAK 30].

5. (zenei)szerzemény; compositie (muzicală); Komposition, Tondichtung. 1791: Szabatkának Kota írásra 6/40 | Szabatkának a Compositioert 33/30 [WLT Cserei Heléna jk 37a, 38b].

6. felépítés, szerkezet; compositie, structură; Aufbau, Konstruktion. 1882 k.: Tudod te! dicsekedtem-e én neked valaha ? hanem most celekszem. Arról beszélek, ami most utoljára megjelent tölem az Orsz.-Világban. — Gyulai Pál atyánkfia Azt mondta: „micsoda feneketlen rossz história, ez a pap-história Olyan borús, mint Turgenyev beszélyei csakhogy ... ez jobb, mint a Turgenyevé” . Ez az, amivel nekem eldicseksem. S ha azt taláttad volna mondani, hogy nem tetszik neked a kompozíciója, összeszidtalak volna [PLev. 103 Petelei István Jakab Ödönhöz].

kompozícióbeli egyezségévelbéli; din actul conventiei; konventionsbrief/lich. 1650: megh bizontította az

Ax, hogy az Compositiot violalta, s az mi reszeb(en) jutott meg ne(m) adta; Azert, az Compositiobali poenan putaron tizenharmad fel forinton convincaltat [UstT 7a].

kompozíció-level egyezséglevel, rég végezéslevel; actul conventiei; Konventionsbrief/schreiben. 1570: Zegedy Georh eskwt polgar . wallya^a hogy ew Irta az Dobo peterne composicio Lewelet [Kv; TJK III/2. 173. — Utána kihúzza: ... ew Notarius volt]. 1584: St(ep)hanus Pulacher Regius Judex fassus est ... Pechy Istwan ... ereossen keonyeoreogh hog lennenk engedemesek Adossaganak meg hagiassaba(n), kire vgia(n) azon Napon rea hailank ... Es vy Comp(ositi)o lewel kele akor az eo Adossagarol es vgmint ket zaz f(orint)tal leon Ados az Comp(ositi)o Altal ... az c(om)p(ositi)o eleot eoteodfel zaz forintnak talaltatik vala Adossaga [Kv; TJK IV/1. 326]. 1596: Azert euocaltuk az Alperest hogy vala my nekeónk az eo meg holt Vraual Nagy Galambfalui Vduar helizeki Kouachj Andrassal uegezesónk az hadakozo zermam feleől melyreöl vegezes leveletis attak az fogott birak Im(m)ar az az hadakozo zermamok, vgyminth sisak panczel kopia es zablya es egy lo feket nyeregebe kj meg ért tizenhat forintot, ezeknek felet magunknak keua(n)nyúk az vegezes ki teccik az Compositio leuelbeol [UstT II/35]. 1606: Az J. compositio leuelet p(ro)ducál, meljbeol constal hogi Jobbagiul keottete magat az compositio leuelis ereotlen hogi fogsagban keottete magat [i.h. 20/42].

kompozicionális I. mn 1. egyezségbeli, egyezség szerinti; conventional; vereinbarungsgemäß. 1745: Melly farnalis es compositionalis Divisiot a Parsok kézbe adással rathabealanak magok es Successorok képekben [Torda; TJKT II. 5]. 1758: Hamar hittem, hamar reávettek hol mire, de nem olyan dolgokra mindazáltal, melyek lelkemismeretét megsértették, hanem egyéb, vagy cserélés, vagy vásárlás, vagy egyéb compositionalis dolgokra [RettE 81].

2. ~ **level** egyezséglevel; rég végezéslevel; actul conventiei; Konventionsbrief/schreiben. 1640: mivel az Segesuari biro Vram leuelet, es az Compositionalis leueletis meg oluastatuan es szorgalmatosson meg discutaluan teczet mi nekünk hogi az Compositio meg all mert szabad io akarattyok szerent fogott Emberek eleott csjak magokban alkuttanak meg [Kv; RDL I. 117b]. 1818: Mely illeten edgy más között vegb(en) ment Compositionak mind én a ki ado mind a ki vevő exarendator Ur ... mindenekb(en) meg alloji es meg tartoji leszünk arról adjuk ezen edgy más között költsónosón véghez vit Compositionalis Levelünket tulajdon subscriptionk es petsetünk alatt [Nagylak AF; DobLev. V/1016]. 1843: Compositioális level Dobolyi István Ur Enyedi es ahoz tartozo rész jószágának meg vásárlásáról ... 1829 [Szentbenedek AF; i.h. V/1244 iratjegyzék].

II. **fn** egyezséglevel, rég végezéslevel; actul conventiei; Konventionsbrief/schreiben. 1613: meli dologh vilagosba(n) ki teccik az Compositionalisbol [Altörja Hsz; Borb. I Ioannes Istok (60) pp vall.]. 1771: a' kaszálo ... két egyenlő részekre osztolyék, s mind két Félnek adattassék által maga Competentiája, ezen közben ha miről a' Lugosianusok ezutánis producálhatnának valami Contractust vagy Compositionalist ... a Lugosianu-

soknak ne légyen késő a' magájához hozzá nyulni, controversia nélkül [Fejér m.; DobLev. II/428. 9a]. 1801: az erdő tilalom alatt tartassék, Mint ez a Compositionalisbol ... bővebben es hitelesebben Meg tettik [K; JHb LXVII/4. 7]. 1819/1831: Csongvai Andrásnak, es Gábornak Hunyadi Sámuellel költ Compositonalissak valamely praevericatio dolgában ... de 1779 d. 19na Sept [Aranyosrákos TA; Borb. II]. 1844: Janko Peter urammal valo Com Cambialt (!) Compositionalis [Ne/Nagylak AF; DobLev. V/1249].

kompozíciós ? berakásos; marchetat, cu marchetărie; eingelegt, Einlege-. 1761: Egy pár Compositios Fülben valo körüllette Gyemánt [Nsz; Ks 73/55].

kompozitor fogott/választott bíró, békebíró; arbitru, împăciutor; Schiedsrichter. 1641: Mű ez dologhban keozul eligalt birak es Compositorok, Aggjuk tutokra az kiknek illik ez jelen valo levelunkben, hogy . teonek mű eleottunk illien eoreokeos Compositiot [Kp I. 53. — "Köv. a részl.].

komprehendál 1. összefoglal; a rezuma/sintetiza; zusammenfassen. 1595: Az hentelerek dolgatis eo kegmek varosul ezen vegezesben comp(re)hendaltak [Kv; TanJK I/1. 257].

2. egybevesz, összesít; a aduna, a socoti totul la un loc; zusammenrechnen. 1586: Comprehdallion "minden Diuersakat, keozeonseges Apropok keolchegeket, Vgmint lowakra, zekerekre Es zolgakra valo keoltseget

Ha ig' Szamot Nem Ad, tehat az Regestumot nem acceptalliak az Zamweweo Vraim [Kv; PolgK 21. "Az isp. m.].

3. magában foglal, tartalmaz; a cuprinde; enthalten. 1664: Tomilitza Boér deficalvan eorökséget birja Popa Mány ... Tomolicza Boernak boérságáruul valo leuelét producála, mely ad virilem tantum sexum sonál, ki in utroque deficiat, ugy vagjon életében vallotta volt ezen Popa Manynak, miuel az felesége annya Tomolicza boerral egy testvér volt, de az donatio aztis nem comprehendálly [UF II, 279].

4. egyetértésre rábír, összehangol vkiket; a concilia, a pune de acord; in Einklang bringen, zusammenstimmen. 1664: Azt a követet az vajda küldte volt ő felségéhez. Az alatt interveniálván az békessé, az úr ő nagysága feligazította ő felségéhez, holott ez a követ tractálta, őket is, mint szintén minket erdélyieket, comphendálnak az békességben es intercedálna mellett ő felsége. Azt felelték reá, mint comphendálhatta volna ő felsége őket az békességben, holott mindenkor noha színesképen ugyan de jelen voltak az fővezérrel es elenségnek denunciaták magokat [TML III, 298 Teleki Mihály a fej-hez].

5. tetten ér, rajtacsíp; a surprinde (pe cineva asupra unui fapt), a prinde pe cineva în flagrant delict; ertapen. 1745: en(n)ek előtte két héttel az Fiamat tűzi Fájért ki küldvén, talált menni Bretelini erdőre; az holot az Incusok ötett Comprehendálván, tesollya vegiről lévő Sikoltjumot, es Lantzomat el vették ugy az Fejszemetis [Brettyelin H; Ks 62/16]. 1750: Kersecz nevű Faluja határának advicinalo Aranjos Praediumához tartozo Tialmas erdejében, Nevezetesen Vallye Bárbul nevű helyét ... Szinte Setét estvének idején aggredialván, ot-

tan épületnek való fákat vágta, és azokat hat ökrü Szerre fel rakván, más felé vinni Szándékoztál; ha azon Tilalmas Erdőnek Pasztora, tegedet nem Comprehendalt, és incaptivált volna [Déva; Ks 112 Vegyes ir.].

comprehendálhat egyetértésre bírhat, összehangolhat vkiket; a putea concilia; zusammenstimmen/in Einklang bringen können. 1664: Azt felelték reá, mint comprehendálhatta volna ő felsége őket az békességben, holott ... ellenségnek denunciálták magokat [TML III, 298 Teleki Mihály a fej-hez. — A teljesebb szöveg. *comprehendál* 4 al.].

comprehendáló 1730: Decimae. Minden féle földi termésből az földes Vrok(na)k tized(d)el tartoznak. Azon kívül minen háznál comprehendáló Gazda minden háztól egy egy Karácson tyukkal, egy egy kis kőből zabal [Szentlászló TA; JHbK XLIX/4].

Csak a minden háznál ~ gazda szószereket értelmezhető kb. így: minden telkes gazda.

comprehendáltatik 1. összefoglaltatik; a fi rezumat/sintetizát; zusammengefaßt werden. 1595: Eghez Varosul Birak vramiml es eskwt polghariwal egietembe solemniter egybe gywlwen az Mezarosokrol illien p(er)petuumot vegheztenek . . . Mely eoreokos veghezcek illien Articulusban c(om)prehendaltattak [Kv; TanJk I/1. 258].

2. megfogattatik; a fi prins (asupra fapitului); in flagrant delict; ertappt/erwischt werden. 1745: Minthogy Pojáni Veres Laczkó a Szék színin a Török búza,lopást a Tordai Tóth István Ur(am) kertiből maga sem tagadgya, és in facto delicti is comprehendaltott; tettzett a Törvény(ne)k, hogy 10 órától fogva 12. óráig in exemplum alior(um) a fa lóra ültetessék [Torda; TJKT II. 35].

3. *vmely processzus alá* ~ vmely eljárás alá/körébe tartozik; a se cuprinde într-o procedură; zu einem Prozeß gehören. 1671: Az gyilkosoknak penig senki-is örökségét se egyebet meg ne vegye, mivel azzal alkalmatosságot szolgáltat a' büntetés előtt való éléb állásra Ezen processzus alá comprehendaltassanak ab Anno 1657. törtint gyilkosságok, valamelyek finaliter törvény szerént el nem igazítottanak eddig, és ez után következők-is [CC 54].

comprimálja magát kötelezi magát; a se obliga, a-si lua angajamentul; sich verpflichten. 1682: exhibealanak Egy peczietes admonitoria leveletis, melib(en) comprimálta magát^a ratioianak el igazitassara [Kv; RDL I. 161. — ^aEgy ház és jószág gondviselője].

komprobáció bizonyítás; dovedire; Beweisführung. 1772: Ezen száz kalangya búzát néhai Apór Lázár és felesége Kapi Terézia qua pium legatutum conferálták volt a plebánusok számára, melijnek comprobatiójára a pap beadá az ecclesia protocollumát [RettE 265]. 1775/1802: a Bezdédi Meltóságos Possessor Urak a Nyikita Pojánájához praetendált proprietássaknak, és Pacificum Possessoriumaknak adaequata comprobatiojaban deficiálni láttatnak [BSz; JHb LXVII/3. 131].

komprobál 1. bizonyít, tanúsít; a dovedi; beweisen. 1591: Vgi uagio(n) biszonsagra bochatott volth enge(m)

az teórúenj hogj bizonicchuk, te az kiteől p(ro)cator hiuatalt izentel, mj nekőnk Igi mo(n)dotta megh hogj valami dolgok eő nekiek nagj menjhartnak es Casparnak volth my velűnk mindenekből p(ro)catorth hittak aszert comp(ro)balliak hogj igj uagion [UszT]. 1602: Az en marham ot volt az hazba, vgy hanta ki hatalmasul penzemis oda vagio(n), Az mj ziksegh Comp(ro)balo(m), teórúent(is) kerek [i.h. 16/71]. 1638: ket bizonisag Manifeste Comp(ro)balliak hogj az I(n)ctta az do(minus) Anak Isteben el Niugut elejt es Nemzetit gialazta es diffamalta [BSz; Ks 41. E. 15]. 1645: Az A uilagossan comproballya hogj az ell lopot szeőleőnek szallast adott Soos Istua(n) [Tótör^a; Ks 42. C. 31. — ^aKésőbb: Tótör SzD]. 1736: exmittaltattam volt. hogj az Inctus ő Kglme nekem küldött missilis levelét Comproballyam az Itől küldetettnek lenni, melyet Comprobaltam [Torda; TJKT I. 101]. 1753: azért küldetet viszzá, hogj a mit praetendálna, Documentumokkal comproballya [Gidófy Hsz; Törzs. L. Balog (28) pp vall.]. 1765: Actiomat az I lelke esmérati ellen nem tagadhatja, de ha tagadnáis Comprobalom [GörgJk 200]. 1770: tartozik az A Comprobálni intra 8tavum, hogyha tul menté az I a maga határan avagy nem [Torockó; Bosla]. — L. még CsVh 108; FogE 344; RSzF 159, 208, 210, 218, 254, 271, 278; UF II, 190.

2. elismer; a recunoaste; anerkennen. 1646: Azt . . . az Vrok es fia czielekűttek . . . ; melyet el szeokesekkel futasokkal es mind ez ideig oda lappangásokkal magok is Comprobaltanak, oda leue(n) mostis lappangoban [Kv; TJK VIII/4. 70]. 1648: Benkeo Balint contra honorem dignitatue Magistratus Beczületes Feő Bir(na)k Kovaczi Gaspar Urunkat, az haza(na)k s varos(na)k Biraiat illien szokkal diffamalta: hogj hamis . . . aztis mondotta, hogj Eb. An(na)k okaert megh kevannyuk hogj szauait comproballia Alioquin a jure azt kivanniuk hogj nyelue kj vagattaszek [Kv; i.h. 325]. 1683: hogj Loponak mondottalak kesz leszek ez szek előtt comprobalni [Dés; Jk].

komprobálás bizonyítás; dovedire; Beweisführung. 1680: Berbát Komsa A(nn)o 1662 Attestatiojatis produculta volt Boersaganak Comprobalasara [A.porumbák F; KvÁLT Urb. 48]. 1699: artatlansagomnak comprobalasara exmissiot kívának [Dés; Jk 292b]. 1792: A panaszoztatott inctus Kűs Miklós azt állítja, hogj maga aki keresi, az vitte el azon elkárosodott orjost^a és üdő adatott mindenik félnek maga igazságának comprobálására [Árkos Hsz; RSzF 262. — ^aÉrtsd: orját]. — L. még CsVh 69.

komprobálhat bizonyíthat; a putea dovedi; beweisen können. 1631/XVIII. sz.: Zólyomi Thamás pert indított volt azon Divisionak végbemenetele felől az Léány ágh ellen, de semmit nem comprobálhatván ellenek, absolváltatta(na)k [Ks 65. 44. 11]. 1666: az D. A ez ellen semmit nem Comprobálhat jouainak el praedalsara felől [Marossztygyörgy MT; Ks 67. 48. 31]. 1669/1726 k.: Ha valamely peres csak patvarkodásért, mások károsításért citál valamely szegényt vagy ártatlant törvényre, akarván fárasztani es haszontalan költséggel terhelni . . . ha az Inctus Comprobálhattya, hogj az Actor méltatlanul fárasztotta légyén . . . mind kölcségét fáradságát fizesse meg [Dés; Jk 4]. 1739: az A. az Controversia-

ban forgo széna fűb(en) hogy vagy maganak vagy Praecessorinak divisiojok lőtt volna nem comprobálhattya [Torda; TJKt I. 164].

komprobáló bizonyító, igazolás; doveditor; Beweis-. 1683: esztendőm terminálása utan harom hettel minden kezemb(en) forgot és forgani szokot Fiscus jüvedelmekről írott számadasomat hitelesen instructionom szerent comprobalo documentumokkal ... az Fiscalis Exactor-(na)k eo kglme(ne)k be adom [Út].

komprobálódik beigazolódik, megbizonyosodik; a se dovedi; sich erweisen. 1722: ha comprobálódik hogy olyat keres, a mi(ne)k biradalmab(an) vagyom, ha az adversa pars közt nem tart hozzá, Calumniam intentál, méltánis, mert birja, mégis őtöt keresi erette [Székelykocsárd TA; Ks Sándor Gergely lev.]. 1735: engemet a Deesi Tktes Nemes Tanács ... Deliberatuma mellett olly dolgokkal vádolt ... megis zallogtatott, melyet midőn ... docealtam, Zállagomat ki adta, mely dologis ha az Inek vállása szerint Comprobálódott volna a Tktes Nemes Tanacsot azon dologrol irt Constitutio szerint aggravaltattam es poenaztattam volna [Dés; Jk 151b].

komprobáltathatik megbizonyíthatatik; a putea fi dovedit, a se putea dovedi; er/bewiesen werden können. 1763: Tagadhatatlan mivel maga is fateallya az I. hogy az actionalt két ökreket ő lopta el, melyek most kezín talaltatvan, vélek edgjütt fel fogatot, és fogságban tétetett, mely ezen cselekedetért ... ha ebben volt szokasossága comprobálthatnék, halálra érdemes volna [Torda; TJKt V. 176].

komprobáltatik bebizonyosodik; a se dovedi; sich er/bewiesen. 1646: ha comp(ro)báltatik hogy hertelen kar lattatni kellet kj mennj, le szal az onus [Kv; TJK VIII/4. 105]. 1671: (Az aszszonyt) ha férje meltatlan verkedesevel, bocztelenitesevel szikavál ... terhelne, gyilkoskodo szandeknak talatassék illendő bizonyságokkal comprobáltati(k) es a Magistratusnak erdemelt censurajat viseli [SzJk 115]. 1736: az is Comprobáltatik hogy minemű bűvös bájos mesterseget tartott maga Házánál: úgy ... azis Comprobáltatik hogy, minemű Vén Asz(sz)onyhoz bizott az Incta [Dés; Jk 219a]. 1763: ezek mind hallamasokból többire, és bizontalanakból comprobáltatnak, sőt az pipazasrol új fatealnak, hogy az egés után látták pipázását, és nem az előtt [Torda; TJKt V. 158]. 1765: Ami pedig az A szeretetlenséget illeti a nem elegendő ok az el válásra anyivalis inkább h(ogy) nem Comprobáltatott az h(ogy) erőszakoson adatott volna Ferje(ne)k [GörgJk 198]. — L. még RSzF 183.

kompromisszió ígélet; promisiune; Versprechen. 1713: Az Kgld gjakor jo akarattyáról tisztí szerent hozzá valo engedelmessegeről nem vagjok feledékeny, hanem szüntelen ejjel nappal azon vagjok hogy az Aszszonyt eo Nságát kgtek tött compromissziom szerent contentállyam [Kadács U; Sf Kadatsi Nagjok Lázár Istán lev.]. 1740: ha jo elkelhető Sereket főz Dettzel Ignác ö kglmeis, maga Compromissziója szerint minden főzés sertől tartozik adni, a Nms Városn(a)k 10 :/ 10 Veder sert [Dés; Jk 534a].

kompromittál 1. ígér; a promite; versprechen. 1692: Mi Galambadi Bán Ferencz és Fazakas János mind ketten Galambado(n) lako Nemes emberek, adgyuk emlekezetre hogy ... Also János Ur(am) a meg irt örökséget hagyá, fogadá újalag és compromittála vivis verbis hogy hólta utá(n) maradgyo(n) a Galambadi templom számára [Galambod MT; MMart. 420].

2. ~ja magát a. igéri/kötelezi magát vmire; a se obliga; sich zu etw. verpflichten. 1693: eo kglmek Néhai Sárdi Susánna édes Annnyoktól ádhato minden nével nevezendő mobile és immobile bonumok(na)k fel osztására compromittályák magokat, melyhez képest mys in Toto annuálunk [Ne; DobLev. I/37]. 1697: En Sepsi szeki Killyeni Szekely Miklos ado(m) pro testimonio ez kús irasomot mindeneknek az kik illik, hogy tudnillik az miképp(en) Nemzetes Szekely Georgy Batyam Ur(am) certifikaltatott volt Haro(m) szek Gyűlésére az Vizrejaro uttzanak elfoglalásáért compromittaltam volt magamot Haro(m) szek Gyűleseb(en) arra hogy eo kglmivel atyafisagoso(n) meg alkuszo(m) [BLt 3]. 1700: En Darona (!) Mihály ... Compromittaltom magamat ezekre 1 hogy Predikátorommal ne(m) veszekedem 2 tellyes tehetségem szerént az régi Schola házat pusztulástul oltalmazom, 3 Senioromnak minden tisztesseges dependentiaval engedelmeskedem, 4 gyermekeket tehetségem szerént tanitok [SzJk 108]. 1738: alázatosan Compromittáltuk magunkat, hogy a mi tehetségünk szerint, igenis, az eppitendő Hidnak éppítésére Concurreálni kívánunk, de hogy egészen magunk meg-éppíttessük ... arra magunkat semmiképpen nem ígérhetjük [Dés; Jk 495a]. 1746: az A in facie Sedrae litigalodván asseralta, hogy az I. tizenegy forintokkal adós légyen, és ugyan akkor magát compromittalta az A. hogy ha különben lészen a dolog és Interest vett azon pénzert az perben forgo egész pénze el veszzen [Torda; TJKt III. 81]. — b. lejárta magát; a se discredita; sich unmöglich machen. 1710: A nyavalyás boldogtalan ifjú fejedelem, életinek conservatióját feljebb becsülven lelkinek idvességénél, ijedtibben compromittálá magát, és . az igaz reformátá religiót ... hitetlenül elárulá s pápistává lön [CsH 80]. 3. 1859: miért ígerjek olyat a' mit meg nem tehetek, mert akkor betsület szavam lenne compromittálva [Szu; Pf].

kompulzória vallatóparancs; poruncă pentru ascultarea martorilor; Verhörbefehl/order. 1573: eo k. varos-sw ... Zebebeol vegenek Ertelmet hogy ha volte valamikor keoztek az Compulsoriaual ualo uallatas. Es ha volt, my Moddal es my dologba volt [Kv; TanJk V/3.85b]. 1635: hozzá minek(ün)k a' Ngod Compulsoriajat a' Ngos Zentersebethi Udvarhely szekbe(n) lako Pechy Simo(n) ... melybe Ngod minek(ün)k paranczol hogy Pechy Simo(n) ... valahova minket kívánna, oda mennénk, és a' mely bzo(n)ságokat mi eleónkbe(n) hina azokat ereóss hüttel meg esketneök, és vallásokat meg írnök. Mi azért engedue(n) a' Ngod mandatumának, el mentünk Magyar Sakodra^a es azokat a személyeket, kiket mi eleónkbe hittanak megh vallattuk [KCs IV/127. — ^aM.zsákod U].

kompulzórium 1. vallatóparancs; poruncă pentru ascultarea martorilor; Verhörbefehl/order. 1666: Kültem Ur(am) Kgdk egi Compulsoriumot minutaja szerint

[Fog.; BLt 9 Inczedi Peter lev.]. 1700: Hozattam egy Compulsoriumot attam Flor 1 Dnr 2 [Kv; Szám. 40/1. 24]. 1727: Minden napon Várandó Cancelláristák mellé bizonyos Expressust aplicálnak, Rác András Ur(a)mot vagi mást, illendő utrumokkal, uti költségel, Requisitoriának, 's Compulsoriumnak Taxájával [Déva; JHb XLII]. 1735: az A . a maga nevitis azon Compulsoriumb(a) inseraltatta [Torda; TJKt I. 84]. 1752: az Inquisitiót itt Motson az én Praesentiában végben nem tudám vitetni, mivel se Cseszven^a, se Motson Compulsoriumunk nintsen expirálván az ideje; ha nem expiált volna: haszontalan lett volna, mivel Szabo György Ur(am) nem az eo Excellentiája nevre, hanem a magáé-
ra iratta [Mocs K; Ks 83. — ^aAF]. 1783: Compulsoriummal engemet is idéztek volt, Comparealtam volt is, de hogy a' Sor nem került reám, én esketlen és kérdetlen maradtam [Kr; IB. G. Sombori (45) ns vall.].

2. idéző ~ idéző(levél); citajie; Vorladungsschreiben. 1783: ebben az Esztendőben én ezen Helységnek Fő Birája voltam az akkori Hetes Kis Birót Jósá Mártont küldöttem fel az Udvarba, azon idéző Compulsoriummal hogy az ő Nga Udvari Cselédgyeit következő napra Somlyóra idezze bé Authenticatióra, ki is a mint mondotta a dologban a parantsolat szerint el járt [Perecsen Sz; IB].

kompengálódik kb. ösztökéltetik; a fi indennat; angespornt werden. 1699: Minthogy felette igen sok meg bantodott Bótsületes Atyankfiai terhes panaszszai naponként nem hogy fogyának; de sőt inkább naponként szaporodton szaporodnak, kötelessek is leven arra hogy senki igassagab(an) meg ne fogyatkozzek; mind kettőtől compungalodván vigeztük, hogy a' Ret halogatas nélkül felosztassek [Dés; Jk 280b].

kompengáltatik kb. unszoltatik; a fi stimulat, genötigt werden. 1657: Cseleküdté vala azt is a fejedelem, hogy Bethlen Gábornól az fejevári collegium épületeire legálattott néhány ezer forintokat kölcsönözésnek színe alatt azon öreg úrtól, Bethlen Istvántól extorqueálván, semmiképpen meg nem adá sok unszolására is. Kilencezer talléros medált is kezéhez vevé és az tokaji Hétszölöket is . elfoglalta megadásnak színe alatt, melyek még máig, úgy tudom, oda vadnak; ezek miatt is igen compungáltattott conscientiájában az nevezett öreg úr, urgeáltattott is az papoktól, mivel ő volt az főtestamentumos [KemÖn. 168].

kompurizál kb. egyetért; a fi de acord (cu cineva); einverstanden sein. 1703: én azt tudtam, hogy emberseges ember(ne)k egy Szavának kell lenni, az mi<nt> Donat György Urammal compurizalt Kgltek [Ó-Torda; ApLt 5 Mikes Mihály Apor Péterhez].

komputál 1. összeszámol, összegez; a aduna/totaliza; zusammenrechnen/zählen. 1586: Iria megh . az Zamwetel Napián Meny bora maradoth, egy Summaba c(om)putalwan, az Borok zámát Exprimallia [Kv; KvLt Vegyes III/19]. 1655: Mind ez fen specificalt jokat megh számlálván az mi megh talaltatot az Inventarium szerént azokat ide fel specificaltuk de mit az Dna Tutrix elő nem adhatot azokat computálván teött egy summában f 108. d. 70 [Kv; RDL I. 29]. 1668: mindenik faluban

kvleon kvleon computalvan az eokreoket . . . Juhokot . . . lovakot azt is connumeralliaak eo kegyelmek [HSzj kasméh al.]. 1728: Nagy difficultasb(an) leven a Zalanyi Eccla(na)k interesre ki adott regi adossaga; az adosso-
kat elő hivatv(an) es ki ki maga is az adossagot recog-
noscalvan, talaltatot liquidum debitum személyes em-
bereknel computaluan negj esztendőtől fogva valo inter-
est fl. 205//28 [Zalán Hsz; SVJk].

2. kiszámít; a calcula/socoti; ausrechnen. 1592: com-
putalni akarwa(n) Huniadi Demeter plebanosnak es
Pwspeoknek az tiztbe allasanak ideyet. Bizonioson
c(om)perialtak. Hogy Huniadi Demeter az tiztben 1579
die 13. July valasztot Halala penigh leott 1592 die 4 July
[Kv; TanJk 1/1.200]. 1618: (Ibrahim bég-nél) az kert mel-
lett láttam egy csudára méltó dolgot: egyik nagy völgy-
nek az oldalából mint viszik más völgybe egy bérce-
n által az forrást rettenetes munkával Azmint compu-
tálják vala az mesterek, 25 ezer magyar forintjába felte-
lik az egy forrás [BTN² 147].

3. számít; a socoti; rechnen. 1647: az Gerendi Uduar
haztol Born(emisza) Thamas Ur(am) 12. kosarral vite-
tett^a az Borsai Jozzagba, az nincz ide computalua [IB
48/16. — ^aMéhet]. 1658: Az feo vezerteöl az Nemes or-
szagra Imponaltatot summaba(n) Lazar Gyeorgy
Ur(am) eo kglme administraltattot kezemben Tizen egy
Gira ezüstet Az Girat kilenczed fel Tallerra Compu-
talva(n) teszen Talleros Imperial(es) . . . No. 93 1/2
[Ns; WassLt Ughron András kezével]. 1692: egy köből
buzát adata nekiek ölit tizenöt pénzen computálván
[Köröspatak Hsz; HSzjP]. 1715: Erogaltanak buzát . . .
Melly teszen Met 3074. Mellynek az árrát per d. 60
Computalva teszen az árra fl. 1844.,00 [Kv; KvLt I. 2/3].
1730: Szent Lászlón vagyon nyolcz ökrös Ember Nro 4
hat hat ökrös Ember Nr. 5. Négy Négy ökrös Ember Nr.
8. . És így az nyolcz és hat ökrös Embereket magok
erejeken computálván teszen Nro 9. Négy eokrössöt
cimborával f(aci)t Nro 4 [Szentlászló TA; JHbK
XLIX/4]. 1812: vettenek huszon egy s 1/2 véka zabat,
vékáját ab l Rf 8 x Computalva [M.köblös SzD; RLt
Szakadati Miklós assz. nyil.]. — L. még CsVh 102; WIN
I, 238.

4. hozzáad/számít; a adauga; (hin)zurechnen. 1592:
Illyen teorwent pronu<nt>ialtak volt eok hogy ezen
eotcod Nap az <t>eorweny naphoz co<m>putalwan
Moni Mihalne Negyed Magawal Eskeggyek Meg azon^a
[Szilágycsch; Borb. II. — ^aKöv. az eskü szövé.]. 1599:
Mely Summakat mindenesteol egybe computaluan te-
zen f 1523/82 1/2 Ehez computaluan az tawaly borrh arrat
vgyminth fl. 6/90. melliet ky tudott eo maga az teoltelek
borbol lezen így in Summa f 1530/72 1/2 [Kv; Szám.
8/XV. 17 Dica-jegyzék].

komputális számvevő; socotitor; Rechnungs-. 1825:
Szántó Sándorné Várad Agnes Asszony dativus Bono-
rum Curatora . . . Certificaltatta Dobolyi 'Sigmond
Urat, a tekintetes Nemes Tanács eleibe Computalis Biz-
tosokat kérő Instantia meg halgatására tettzett a Te-
kintetes Nemes Tanácsnak . . . azon Computus meg tar-
tására Biztosoknak bennünket rendelni ki [Ne;
DobLev. V/1127.1].

komputálódik számítódik; a fi calculat; gerechnet
werden. 1702 k: az Arvák Curátoránál 40. forint marad-

ván fel 15. Esztendő el folyása alatt, annuatim 4. forint interessével edgűt computálotat 108 forintra [Abrudbánya; Born. XXXIX. G]. 1797: Eget bor kél-el esztendő által közép szerűleg fel-veve 10 veder, melynek vedre computálotdik per H fr 3 mediocriter [Ajton K; CU IX/2.47b].

komputált számba vett; luat in evidență; in Evidenz genommen. 1673: Ez fellyeb meg irt Extractusban computalt Bonumakat igen siccseggel kelletven computalunk, Melyb(en) ha mi Difficultasok Talaltatnak, ne obstalhassanak [Fog.; Utl].

komputáltathatik beleszámíttathatik; a putea fi inclus; (hin)zugerechnet werden können. 1781: Csikjenőfalvi Kálmán Mihálynak és Józsefnek controversiájok következett ... Borbély Józsefnével, Kálmán Annával, testvérhúgokkal a kiházásitása, perafernuma kifejtése iránt ... Alíssák az bátyjai, hogy egy marhát adtak volna neki ... Ellenben azt mongya: az edesattyok nem azért adta volt néki a leányának, hogy perafernumában computáltassék hanem olyan elnyomorodott kicsid borjú volt, meg akart döglenni, s úgy mondotta az attya, — fiam, legyen a téd, ha megél szerencsédre. Nem is computáltathatik perafernumában Borbély Józsefnének, hanem tartoznak a bátyjai szoknyával, főrevalóval, csizmával kifizetni hazánk törvénye szerint [Jenőfva Cs; RSzF 230].

komputáltatik (fel/bele)számíttatik; a fi socotit; (hin)zugerechnet werden. 1631: ualthassak meg magok Kolomban Keresetek uagy attiafiai azo(n) az somma(n)^a hogy ennek utánna ualamit Kelemen Janos ur(am) keölt Colomban Keresztesekre, computaltassek es azt in paratis deponaluan szallio(n) uisza az ioszagh [Szentgyörgy Cs; IB. — "20 ft-on az átadott belső örökséget]. 1681: Lapos vas nro 10. (: az Csoroszya 3 Masás vas-ba) szokot Computaltatni :) [VhU 62]. 1723/1729 u.: per Annum integr(um) erogolodat 141. szekér fa, ennek fele tudodik Teleki Samuel ur(am) részére ... egy szekér fa Csak 72 penzre Computaltatott [TKI]. 1740: kilencz Posta szer lévén, kilencz Nemet forinttal Computáltatik [Torda; TJKt I. 182]. 1761: A Szopo borjukból redundalo Proventus áll abban, hogy Majusban Porkolább Uraimék connumerálván a Borjukat a szerént egy borju után másfél fertály vaj, a mely is ejtelül computálttván, minden ejtel vajért is paratis fizetnek Denaros 36 [Törösvár F; BrLt Conscri. Dom. Törtsvár 112. — Binder Pál kijegyzése]. — L. még FogE 234; RSzF 234.

komputizál elszámol, számot vet; a face socoteala; mit jm abrechnen, Rechenschaft ablegen. 1822: gondoltam, hogy computizálunk egyűt, és tisztába hozzuk egy más aránti p(rae)tensiointak [Hadrév TA; KCsl 5].

komputizálás számvetés, számbavétel; socoteală; Berechnung. 1730: Furir(na)k buza Computizalaskor 1 kupa bort Den. 10 [Kv; Szám. 56/XIX. 13].

komputizálhat elszámolhat, számot vethet; a putea face socoteala; Abrechnung halten können. 1739: azon N Regimennek Sietve lött ki menetele miatt Computust nem tehetünk már várunk kell attól, mikor onnat az

itten maradt egy néhány Militaris Tiszt Urak ordert magok N. Regimenektől vévén computizalhatunk [KSz; Ks 99].

komputuális kb. számvető; socotitor; Rechnungsführer. 1825: el határozva Határozásunkat (igy!) a parsoknak nem pronuntialhattuk, Dobolyi Sigmund Ur részéről Senki is jelen nem levén alázatos Szolgai Lostájner Jóseff Kis Károly ki rendelt Computualis [Ne; DobLev. V/1127.2a].

komputus 1. számítás; calcul; Rechnen. 1628: Egy kis terpe ladaban Jo eőt penzes mostani garas flor. 50. d. 60 Abrogalt garaz akkori computus szerent f. 5. d. 66 [Gyalu K/Kv; JHbK XII/44.7].

Szk: ~ba vesz kiszámít. 1676: Mind azáltal ezen inchoalt materiat ne(m) akarvan félb(en) szakasztani, computusban(an) vettük, hogy in genere az Dna Tutrix mennyivel maradna adossá az Arvák(na)k [Kv; RDL I. 155a] * ~ba vétet. 1667: Amint a marosvásárhelyi gyűlésben az adó felvetetett vala, alig hiszszük, hogy kitel-jék; azt is computusban vétetjük [TML IV, 78 a fej. Teleki Mihályhoz].

2. számvetés, elszámolás; socoteală; Berechnung. 1700: Vas Daniel Uram pretendál az mint mostani Computusbol ki Tetczik 117 magyar farintakath [Mv; WassLt]. 1722: Végben menvén ezen két Processus(na)k Conscribalása, Szolga Biro Uraimékkal Computust inealván, a mi bor, hus el költ ugj fűszerszámmra amit expendaltok parancsollyan Ngds iránta honnan fizettessem meg [Pókafva AF; Ks 95 Borsaj N. Pál lev.]. 1730: Attam Szena csinálásra Computusig Szabo Pál(na)k Hfl 3 [Kv; Szám. 56/XIX. 20]. 1733: Trauzner Sigmund Ur(am) emergalt sok költsége . az mű előttünk valo computus és Calculus szerent Computaltatek in et ad fl. hung 52. et den. 40 ~ ötven két magyar forintokra s' negiven pénzre [O.lapád AF; JHb XXIX/56]. 1739: Nemes Militiaival inealandó Computusunkat terminaltuk ad 1mum p(rae)fati Juny [KSz; Ks 99]. 1756: Computus szerént Néhai Asztalos Gáspárné Asz(zony) . . habzberben maradt Restans Mf. 60 [Déva; Ks 73. III. 35].

Szk: ~ra invitáltat számvetésre felszólított. 1795: a Mlgs Exponens Ur az atyafiságos, vagy Barátságos Tractára, s' Computusra ujrais invitaltattya, s' Törvényesenis inteti Nygtokat, hogy az atyafiságos edjezésre botsátkozni ne terheltessenek [JHb LXVI/44] * ~t csinál számot vet/elszámol vkivel. 1691: (A kommisszáriusok) minden héte(n) valo erogatiokrol extrahallyanak quietantiakat, és így mind(en) holnapokb(an) az utollyá(n) . . G(e)n(er)alis computust tsnállyá(na)k [Kv; Törzs Instr.]. 1832: méltotzassek 8 véka buzát adatni méltotzassek fel írni s mikor Computust tsnalunk mind fel tudodik [O.asszonynepe AF; DobLev. V/1184 Zabolai F. Pál Kőkösi Dobolyi Zsigmondhoz] * ~tétetődik. 1816: A Mészárossal Computus tétetődöt [Déva; Ks 102]. 1817: Az Marha husnak árra fel hágván a Mészárossal Computus tétetődöt 177. Font hus a 13 xr f 38 x 21 [uo.; i.h.] * ~t inéál vkivel számot vet/elszámol vkivel. 1737: mostanában computust inealván az itteni quartélyban lévő Granatiros Compániával bizonyos difficultasok ... maradtanak [Mv; Ks 99]. 1747: a' Parsok 100. marha bőrök el adásában edgj kereseten volta(na)k mellyeket el adván Computust ineal-

ta(na)k edjmas között, négy négy forintyával ki fizetvén a' bórókót [Torda; TJKt III. 121]. 1816: a Számtarto Urral Computust inéálván Pro Mensibus Januario Febuario Martio [Déva; Ks 102] * ~ tart. 1840: a Ménes iránt Computust tartani [Görgény MT; Born. G. XXIVb] * ~ t tesz. 1778: (A felek) előnkbe terjesztvén a' ... Falu között lévő Toi Malmoknak meg igazítására tett költségeket, és kérvén ... bennünket arra, hogy mindenikének azon közös Malomra esett Erogiójit megnézzvén, és szamba Vévén, Computust tennénk mind a két részről tett költségekről [Záh TA; Mk V. VII/20]. 1780: Udvar Biro Uram ... előttem tett velek igaz Computust [Baca SzD; TSb 24]. 1816: Számtarto Urral Computust tévén adatott 2 Veder új bor [Déva; Ks 102] * generális ~. 1691: Instructiojokban adatot az Statiobelj Commissariusok (na)k azis hogy mikor mi victualek erogal(na)k az vitezke(ne)k ... mind(en) holnapokb(an) az utollyá(n) ... G(ene)ralis computust tsinállyá(na)k [Kv; Törzs Instr.]. 1739: méltotassék az Generális Computusra valo comparitionkat olly competens terminusra figalni hogy szüntelen valo bajoskodásunk között azan Computusra kevántato praeparatoriumakat perfiálhassuk [Szentgyörgy H; Ks 39 Zeyk István lev.]. * militaris ~. 1765: Vingárdon^a minden második Hólnapban celebráltatván Militaris Computusok, azoknak fel tartására vagy hét tyukat vittünk [O.girbó AF; Eszt-Mk Vall. 309. — ^aAF] * törvényes ~. 1852: mi utánn Törvényes Computus nélkül a' követlés Tisztába nem hozható, könyörgöm a' követlő Aszsyant vjibol is a' Törvény rendes uttyára utasítani [Nagyak AF; DobLev. V/1351 Dobolyi Bálint nyil.].

3. egy ~ban egy összegben/summában; in sumā totalā; in einer Summe. 1609: Tiukot zedtem be Nro 84 melliet zorgalmatosan igazan egibe zamlaluan kit mint vehettem meg Regestomo(m) tartasa zerenth tezen egi computusban az arra f 9 d 46 [Kv; Szám. 12b/IV. 327].

komputusi szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktion; ~ irás elszámolás, számadás (elszámoló/számadó irat); socotealā (in scriis); Rechenschaftsschreiben. 1841: A Gál Számadása difficultásait küldöm, s a felelgetések után, az edgyütt lett ujj meg visgalás után készült Computusi irást [Görgény MT; Born. G. XXIVb].

komputus-tartás számadás, számvetés; socotealā; Verrechnung, Rechnungslegung. 1831: Alább irt meg esmérem azt: hogy a' mái napon percipiáltam Tekintetes Dobolyi Sigmond Urtol ... 100 ./. száz válto Rftokat, melyeket a' Computus tartáskor ... az egész tartozas depuratiojára imputálni fogok [Szentbenedek AF; DobLev. V/1175 Gyulai Sáska Mihály aláírásával].

konak 1. szállás(hely); loc de popas, popas; Unterkunft, Herberge. 1663: az Kegyelmed kedvéért Prásmarra rendeltük konakunkot [Veress.Doc. XI, 37 Az erdélyi határról Grigorescu Ghica vajda Beldi Pál főkapitányhoz]. 1672: Az lengyel ellen nagy készületi vagyon. Kamenyiczig hetven konakot rendeltek [TML I, 125 Nalácz István Teleki Mihályhoz]. 1683: az Parásma-riak az Konákra, lehet hat Szeker fa az kitt vittenek [Prázmár Br; BK]. 1705: némelyek úgy is vélekednek, hogy a Porta engedelmeiből valamely regimentek jünének a mi segítségünkre ..., hogy minden statióra — aki

ket ők konákoknak neveznek — 100 tallért kellene öfel-ségének adni [WIN I, 413]. 1710 k.: a tatár khám negy-evezer tatárral általméne az országon, úgy mint barátunk ... de a mű bolondságunk csak alighogy el-lenségünk nem csinálá, mert ő kívánt commissariuso-kat, élést, konakokra ígért salvagvardiákat mindenüvé ... tisztességes követséget sem küldének, nemhogy ajándékot a khámnak, sem konakokat, sem élést, sem semmit ügyiben nem rendelének [BÖn. 733]. — A jel-re l. TESz konok al.

2. bírságfajta; un fel de gloabă; Geldstrafe. 1617: Teoruenie penigh ennek az harom falunak ez uolt hogi az harom falubol harom kert jaro birott ualasanak ... Első Jarason mindenik falubeli kert jaro biro, kiki faluiabon hadgia meg az reses embereknek hogi megh czinallja kertitt, elsőben meg nem büntessenek Masodik jaras minden res kett kett pénz ... Harmadik Jarasis minden res kett kett penz ... Negiedik Iaras ha adigh semmi kepen megh nem czinallja az rest az kertes ember, konakon marad, az az harom ueder boron [Ms; Törzs].

Talán olyanszerű büntetésnemre gondolhatunk, mint a *kertbírság* cím-szó alatti adalékban (l. ott).

konc 1. (húsos) csont; ciolan; fleischiger Knochen. XVI. sz. v.: Mikoron az asztalnál ű^a, szépen viselljen magát ... az vitez kappanban vagy pecsenyében legelő ne öklellyen sem alábravalo konczokkal ne vagdalkoz-zék [Hsz; SzO VIII, 349. — ^aA diák]. 1710: Rákóczi^a Forgács Simont cum plenipotencia küldé be erdélyi ge-nerálisnak ... Gyürki Pál jöve be elsőben egy részhad-dal ... mondja vala Pekri Lőrincnek: „Bizony, uram, kár a kenyérhéj is az erdélyieknek, mert eddig koncal is agyon kellett volna verni azt a kevés rossz németet, aki Erdélyben vagyon” [CsH 355. — II. Rákóczi Ferenc 1704-ben].

Sz: árnyékhoz kaptában elejti a ~ot. 1662: minden ja-vaival felkelvén^a Erdélybe általjöni kénszerítettett vala, és így ez is az árnyékhez kaptában a koncot elejtette vala [SKr 526. — III. Mihnea fej.]. * disputálódának, mint a kutyák a ~on. 1710 k.: Ha ugyancsak össze nem férhet-nek, hagyják mint problematica quaestiókat a scholák-ra, ám disputálódjanak felette, de szeretettel, nem úgy mint a kutyák a koncon [BÖn. 481] * miként két ko-mondor, várják a ~ot. 1661: Az két vajda is, miként két komondor, várják az konczot, melyiknek adatik, mivel egyik sincsen székiben, hanem mindenik táborban [TML II, 51 Lázár István Teleki Mihályhoz] * vmi olyan, mint Aesopus kuvasza szájában való ~nak az árnyéka. 1710 k.: a világi hírnév, becsület ... mi lehet egyéb állhatatlanságnál, tökéletlenségnél? Ez valójában az Aesopus kuvasza szájában való koncnak az árnyéka, melyhez mikor a világ kapdos, magát a valóságos becsü-letet veszti el [BÖn. 419].

2. velős ~ velőscsont; os cu măduvă; Markknochen. 1680 k./1715 k.: Csaprodát úgy forrald, hogy ki futni ne hadd, Velős kontoz sirját, mert úgy szophadd, nyál-hadd [Rozsnyai, HorTurc. 181]. 1710 k.: A csontunk ugyan talán az anyánk méhéből hozott, és mikor hozzá illendő növést elérte, valamivel állandóbb, de annak is a velejének nevekedsét, apadását, újulását a kövér s ösztövére marha velős konca megmutatja [BÖn. 464].

3. a levágott marha combrésze; pulpă de vită; Keulenteil des geschlachteten Viehs.

Szk: *hátulsó* ~. 1680 k.: Komanarol^a hajtot Ekröt nro 1. Ebből vittek ... Hatulso konczt nro 4. Elő Konczt [Utl. — ^aF]. — Vö. az *előkonc* címszóval.

4. (hús)darab, falat; bucăciă (de carne); (Fleisch)-Stück, Bissen. 1663: Bandi Ferencz azt monda hogi halat főzött szegillie(m) megh enni, en ott maradék, s lato(m) az halat hogi ualoba(n) nagi uolt mert nag' koncs-okba(n) uagdaltak uala, es ige(n) nag' hozzu es temerde cs'ontiaj ualanak [Mv; MvLt 290. 119a].

Az egyedi írásmód ellenére valószínűnek látszik, hogy az adalék a *konc* címszó alá sorolható. — Vö. a TESz *konc* és *venic* alatti magyarázatát.

5. szk-ban; in constructjii; in Wortkonstruktionen: ~ról ~ra aprít izekre vagdal; a tăia in bucăți, a face bucăți; in Stücker zerschneiden. 1599: Akkor Kiraly Ferencz le waghwa wolt, Wargha Balasnal kett zablia wolt hogi koncrrul koncra apricha de ... nem hagywk [Szentmihály U; UszT 15/196 Katalin Wargha Palne vall.] * ~ról ~ra darabol'ua.; idem' 1657: Kátai Mihály maga hiteles cancellarius méregétetével veszette volt el, kiért őtet is hivei koncrról koncra hányták, darabolták, melyet német praktikából lötnnek lenni tulajdonítottak [KemÖn. 26] * ~ról ~ra hány'ua.; idem' 1591: Monda egy keozzwleők Nagi Georginek, ha te ezekel nem volnal, ezennel ezeket koncrról koncra hanuk | Monda Paua Istuan Ceklasnak es Nagi Janosnak, Esse lelkek, ha ez embert nem neznwk, koncrról koncra hannank ezen helien [Kv; Tjk V/1. 162–3].

6. átv haszon/nyereségbeli alkalom/lehetőség; profit/cístig gras; Nutzen/Gewinn bringende Gelegenheit/Möglichkeiten. 1585: monta, hogi sok varga kwrwafia teor eó raia de vgian senky nem vezy el az eo konchat [Kv; Tjk IV/1.398]. 1662: Ali passa ... nagy szerencsével való győzedelmét a várból ... megírta vala ... hogi azt a nagy koncot, melyre olly régen vágyódtak, most illy jó alkalmatossággal ... kaphatták volna el [SKR 634]. 1678: az Kgd távul léte nekem valóban keserves, gyalázatos is, mert ... míg közel vala, addig nekem is vala illendő becsültem, kedvességem is az mi kglmes urunknál, de azolta úgy elnyomatták azt magok koncát feltő emberek, hogi járnai is szegénylős mások előtt némelyikünknek [TML VIII, 242 Haller János Teleki Mihályhoz]. 1766: Lehet a' közös usust^a tolnai ... s az enyimet a' Tiédőt meg határozni, es a Kontzt fel osztani [Torda; Tjkt V. 321. — ^aEgy jószág közös bírását].

Szk: *poros* ~. 1673: Az asszonyunk kegyelmességét Hunyad dolgából köszönöm. Bizony nem volna poros konc, de abban nekem sok akadályim lehetnének, kire nézve ne írjon semmit ő nagyságának felőle [TML VI, 428 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

Sz: *elüti vki orráról a ~ot*. 1667: Engemet urunk praesidenssége parancsolja Medgyesre menjek. Nem tudom ki szele lehet ... nem igen barátom lehet, az ki ő nagyságának azt intimálta; félek rajta bizony, ha én távozom most Kolozsvártúl, elütik sok peresek orráról az konczt [TML IV, 200 ua. ua-hoz] * *kivonja/vonszza vki szájából a ~ot*. 1585: Anna Aztatlos Imrehne vallia

Monda Istua(n)nak a' Biro Mihaly leania, Zereteo Istua(n) vram Nem Vonzuk ky Zadból a' konczt Igial ha kel, Monda Istua(n) kurwa lelek Curwaneó megh az Curwa Aniad sem vonna ky zambol Az konczt, Ezen eo zwe Menenek es egybe chompolodanak, valtigh vonnak egy mast [Kv; Tjk IV/1.536].

7. az ívpapír mértékegységeként; ca unitate de măsură pentru hirtie în coli; als Papier-Zählmaß: 100 iv papir; o sută de coli de hirtie, un top de hirtie cu o sută de coli; hundert Bogen Schreibpapier. 1628: Pappiros konczial Nro 59 [Gyalu K/Kv; JHbK XII/44.1]. 1646: (Hoztak) pappirosat 4 konczt [Mv; AAl. 6]. 1676: Papiros vagion hat konc [Fog.; UF II, 711]. 1691: papirossat vöttem egy konczt // 24 [PatN 16a]. 1756: ha még meg vehetni egy keues papirosat külgyen vagy 12 konczt szamomra [Nsz; JHbK XXIV/11]. 1779: Mondják, hogi irtóztató sok productum volt mind a két részről. Ötven koncra mentek az inquisitóriák [RettE 402]. 1807: ket Kontzból allo Protocollumot készítettünk, a' mellyben a' rendelések Extractussai bé irrattassanak [M.bikal K; RAK 39].

8. Jelzői haszn-ban; cu funcție de atribut; attributiv gebraucht: vhányszor 100 ivnyi; de un anumit număr de topuri cu o sută de coli; je hundert Bogen. 1585: egy konc papirosra Registromnak d 7 [Kv; Szám. 3/XIX. 38]. 1598: Vöttem 3 Koncz papirossat p(ro) f. — d. 36 [Kv; i.h. 4/III. 44]. 1627: 18 konc papiros f. 3 [Kv; RDL I. 134]. 1683: Egy Egesz kötes Becsi papyros Item Tiz konc papyros [Utl]. 1743: vettem egy Koncz papirossat Den. 24 [Szászkerd K; LLt]. 1789: 8. Kötes és 9 Kontz szürke Pappiros Rf 16 xr 54 [Mv; ConscrAp. 24]. 1794: Vett 1 Koncz Görgényi papirasat Rf — //20 [Mv; DE 3]. 1799: Vettünk egy konc papirosat negyven pénzen [Torockó; TLev. 5]. 1807: Vettem ... Déván ... 5. kontz Nagyobb Árkusu Papirossat Diarium és Szám adás készítésre [Dédács H; Ks 98]. 1878: vetem Fél kontz papirosat 12 árkost [Etéd U; NkF].

◇ **Szn.** 1570: Konch gerg [Kv; Tjk III/2.49]. 1578: Koncz lazlonc [EszT-Mk]. 1599: konch pal [Kv; Tjk VI/1.327]. 1602: Konczj Máté [Szentmihály Cs; SzO V, 226]. 1614: Koncz Istuan [Terdátfva U; BethU 143]. 1633: Koncz Istua(n)ne [Mv; MvLt 290.130a/2]. 1659: Koncz Andras [UszLt 26 fej.]. 1681/1685: Koncz István [Nyárádszereda MT; SLt AF. 23]. 1688: Koncz Istvan [Széplak KK, SLt AI. 64 Kerekes Marton (36) jb vall.]. | Koncz Istuan [Erdőcsinád MT; SLt AK. 6]. 1730: Koncz Borbála Aszony [Középfva SzD; SLt 28. J. 9]. 1739: Providus Andreas Koncz Jobb(agis) [Szentlélek Hsz; HSzJP]. 1755: Konc András üdösb [Kissolyos U; Márkos lev.]. 1785: Joannes Kontz (jb) [Torockó; TLev. 6/1 Transm. 28b]. 1837: Kontz Károlina [Búrjánosóbuda K; RAK 35]. 1847: Kontz Istvánné. Kontz János [Bözöd U; Borb. II László István székely ns kezével].

◇ **Hn.** 1737: a Kontzfőben [Magyarókerke K; KHn 92]. 1744: Koncz vápájába [Szentdemeter U; EHA].

koncedál megenged; a permite; erlauben. 1667: Magyarországba való kiküldését valamely becsületes embernek én ugyan jóvállanám ... hogi még is többeknek concedáljuk, akármely emberséges embernek is, hanem ha az egy cilmulhatatlan szükség kényszerít, nem jóvállom [TML IV, 48 Bethlen János Teleki Mihályhoz].

koncentrálódik összpontosul; a se concentra; sich konzentrieren/vereinigen. 1771: a' Melt. Supr. Consistorium sokszor emanalt, és más helyeken már jó Praxis-ba-is vett ordinatioji szerint, Kolosvárat-is ... minden

Pecuniarius, és Oeconomicus Proventusoknak Administratioja, Perceptioja, Erogatioja, egy Perceptor kezébe concentrálódjanak [Kv; SRE 228].

koncepció kb. gondolat; idee; Gedanke. 1664: Kegyelmetek levelét nagy becsülettel vöttem, csudás conceptioit Kegyelmeteknek csudálom, mintha nem voltak volna az hazában az mi kegyelmes urunk körül . . . ő nagyságának . . . jóvát kívánó szolgálai [TML III, 305 Teleki Mihály a székelyhidi várkatonasághoz]. 1665: ne is legyenek Kegyelmednek olyan csudás conceptioi, ezt s amazt nem mivelem, mert arra nem esküdtem [i.h. 370 ua. Boldvai Mártonhoz].

conceptus 1. kb. elgondolás/képzelés; inchipuire; Vorstellung | gondolat; idee; Gedanke. 1618: Mind-ezekről és több preambulumokból, Kegyelmes uram, ilyen conceptusom vagyon | Hogy egynehány szóval, Kegyelmes uram, Nagyságodnak az én itt való conceptusim felől írnom kell, Nagyságod Kegyelmesen megbocsásson [BTN² 109, 124]. 1678: Asszonyunknak írott Sárosi uramnak levelét láttam, alkalmasint tapogatja az dolgot, közelítette is azon conceptust az Keczer uramék követsége is [TML VIII, 273 Teleki Mihály Nalácsi Istvánhoz]. 1704: a császár jól ismeri mind az írását neki, mind conceptusát, mind őt magát, mert eleget forgott előtte [WIN I, 120]. 1773: Sok eféle híreket támasztanak ma is magok^a között, nem akarván előbbeni conceptusokat semmiképpen változtatni [RetE 308. — ^aA hiszékeny, kőszá híreken kapó köznép]. — L. még BÖn. 447; BTN² 109, 124, 133; TML VII, 11, 38, 51, 215.

2. fogalmazvány; concept; Konzept. 1678: Az minapiban küldöttem vala én Kglđk egy conceptust portára való követség iránt [TML VIII, 53 Teleki Mihály Nalácsi Istvánhoz]. 1710 k.: (A generális) mindenekfelett éellenem detonált, hogy nem a törvényt oltalmazom, hanem az ő felsége ellenségeit. Osztán az ítelőmester Simonfival írának egy conceptust róla a gubernium akarattjából és az . . . approbátatván küldették hozzá [BÖn. 977]. 1782/1792: magam jelen voltam mikor az Instantia irattatott, en formaltam Conceptusban, a' többeknek opinióját [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 338]. — L. még CsH 383; TML III, 376, VI, 80, VIII, 441.

Szk: ~1 megiesz (véleményt) megfogalmaz/papírra vet. 1763: ő Nga Vatsora előtt vagy utánna a Conceptust meg tette, reggel osztán kívül parizáltatta nem tudom [Koronka MT; Told. 33].

3. egyházi ünnepi szolgálatra kiküldött diák/teológus ajánlólevele; scrisoare de recomandare ce se dá elevilor/seminaristilor trimisi ca ajutor la diferite parohii in ajun de sârbătoare; Empfehlungsschreiben eines zu kirchlichem Festdienst entsandten Studenten/Theologen. 1870 k./1914: Conceptus: azon nyomtatott s az illető intézet igazgatója által aláírt ajánlólevel (charta), melyet a legatusok vittek s visznek még ma is magukkal, a legatumot felajánlott jobb módú hivekhez, patronusokhoz és egyházakhoz | dárásnak nevezték a legatumot kísérő szolgatánulót . . . a conceptus elhordása, a legatum beszédese alkalmával ő is kapott egy kis főlegatumot (innen a sublegátus elnevezés . . .) [MvÉrt. 7-8, 10-1].

koncernál 1. vkit vmi (meg)illet; a i se cuveni; jm gebühren/zukommen. 1597: attuk es engettwk . . . minden

tellies reszwnket ez meg newezeott harom faluban az mi minket concernalna [Kv; SLt évr.]. 1598: az relatoriat

Mindzentyh Benedek wrammak, es az kiket annak az puzta haznak es eőreőksiginek dominiuma es proprietassa az eő fel(se)ge Donatioia zerent concernallia ki adgyak [Szu; Ks 14. XXIV. 4]. 1603: Mikoron Opra Kolessa halala oraya volt volna elleottunk . . . testamentomot teot es mindennemw eoregsigit (!) es hazat Boyer Istuannak vallotta eorekbe, myert hogi wer zerentis eotet s nem mast concernal [Fog.; Szád. Popa Kompsa (!) de Komana (40) vall.]. 1627: Az mi keues Jouaczikai maradtanak^a azokat az Gyermeiki keőzöt meg osztuan . . . az mi a Bekesi Gáspár uram Gyermekeit . . . concernálta azokat is Inventariumban Czinaltuk [Kv; RDL I. 135. — ^aSimandi Janosne, Durko Asszon-nak]. 1703: Kiraly Istvanne Szekely Anna Asszony ada Zalobban Uj Bandon levő . . . mindenmő jussat mellyek ab antiquo . . . Szekely Annat Concernalljak [Mezőbánd MT; MbK 101]. 1718: All-Csikon Sz. Martonon lévén eő Kglmek(ne)k adosságok . . . flor. 38 . . . ezen adossagnak fele Concernalta az Asszsz(o)nt eő kglmit [Szentmihály Cs; Borb. II]. 1756: a' Jozság . . . de jure egjedül őtöt illette s concernálta [Kökös Hsz; Kp I. 199 Sam. Sigmond (65) pp vall.]. 1763: Az Török-buza Földek(ne)k fel osztásakor, mindenkor egy egy nyil Concernalja, az Lippai részt [A.detrehem TA; Born. IX. 44]. — L. még BTN² 195; RSzF 226; UF II, 704, 706.

2. vkire/vmire tartozik/vonatkozik; a se referi la cineva/ceva; jn/etw. betreffen. 1599: az mj az Equalis divisioti Concernalna Aggianak Eotuen forintot [Száva K; JHbK XXI/7]. 1667: eo kgl(me)k az Nemes Orszagh Gyüleseb(en) erkezwen ott . . . az mi az szegeny megh romlott haza(na)k meg maradasat reghi bekessége(ne)k helyre allatasat es egyeb közönseges joavit concernallya, tehetségek szerint azo(n) forgolodgya(na)k eo kgl(me)k . . . , hogy ollyant wegezhesse(ne)k, ne fegyvert hanem bekességet vonvan ez hazara [WassLt követi ut.]. 1671: a' Fejedelmektől Ország eleiben ki-adando Propositioniok . . . mellyek az egész Országot concernálnak, az Fejedelmek Tanács Úr hiveinek edgyező tetszéséből, meg edgyezett akarattyokból légyenek és rendeltessenek [CC 25] | az praeceptorium elle(n) valo contentiok ne(m) ez also Colosvari forumot illetik, hane(m) az felső Várme-gye székit concernallyák [Kv; TJK XI/1. 132]. 1677/1681: Ezen Supplicatoria valo valasz, nem azt az örököt concernallya melyben most Jonasko lakik, hanem az kit el hagyott [VhU 472]. 1682: ime megis le tőt hūti után p(ro)ducal oly quietantiat, mely az egesz ratiot concernallia [Kv; RDL I. 161]. 1739: Az Havasakról a Turo-nak le szállitása is Concernalván ezen szegény Várost most asztis pénzül exigalljak rajtunk Cum Hf 8 [Hát-szeg; Ks 83]. — L. még: BTN² 195; TML IV, 139, 469, VII, 198; WIN I, 141.

3. nótát ~ hűtlenségi pert igényel/követel; necesită intentarea unui proces de infidelitate; Treulosigkeits-prozeß beanspruchen/verlangen. 1677: a' mely Causak-ban perpetuitas bonorum kerestetik, és Privilegium productionja-is kívántatik, immediatē Táblán; és a' mellyek Notát concernálnak, Generalis Diactan prosequaltassanak [AC 178]. 1710: a hamis pénzverés is nótát concernál, és az egész ország előtt director szokta az olyan causát prosequálni [CsH 345].

koncernálándó illetendő; care i se cuvine; betreffend. 1637: Simon Mihály ott Colosvarat kimult volna az vilagból szeretettel kernem ... hogy eötet Concernalando javait recuperalhassa [Kv; RDL I. 25].

koncernálhat 1. illethet; a i se putea cuveni; betreffen können. 1710: Csontos Bálint Ur(am) hagyá fenn azt a just Hogi mind ezekb(en) az determinalt bonumokb(an) .. valami resz azokból eo kglmet concernálhatná szabadus dispositioja lehessen azokból disponálni eo kglmének vagy az Arvá(na)k vagy Annýá(na)k .. az maga acquisitumabol tudni illik [Küküllővár KK; Dob-Lev. I/67]. 1817: minden oljan Vásárba botsattando öss Joknak a melyek minket Concernálhotnak meg Vételétől Solemniter el tiltunk mindeneket [Ne; i.h. V/1009. 1b].

2. vkire tartozhat; a-l putea privi; jn angehen/betreffen können. 1651: Deva(n) lako Nemes Fileki Borbely Istva(n) .. senki nem ketelenítéséből magára vállalva(n) Borbely Istva(n) fiainak leányinak ha kik lennének vagy volnának, mind penigh egjeb rokonsaginak kiket ez alább megh irando dologh valami uton modon Concernalna vagi Concernalhatna, vallá hogi bizonyos szükségieitől ... kenszerittetet volt el adni egy Nemes szöjelet [Déva; JHb 53].

koncernálható vkit (jog szerint) illető; care i se cuvine (legal); jn (rechtmäßig) betreffend. 1677: A' hol szabad örökségek, Lofője Darabanté találatnék, kiknek fiu ágon defectusok volna, azokat leányi jussal Jobbágy örökséggé a' Tisztek semmiképpen ne engedgyék tenni de hogy az ollyan Lofő vagy Darabant, leányokat concernálható örökségekből semmissé ne legyenek, az ollyan örökséget jo lelkiismeretű hitese emberek böcsüllýék meg árrát a Leánynak vagy Aszszony embernek, közeleb való férfiu ember attyafia, tegye-le, s' legyen azé a jozsag [AC 153].

koncernáló 1. vkit (jog szerint) illető; care i se cuvine (legal); jn (rechtmäßig) betreffend. 1669: édes szülem-től .. marat engem legitimus haerest concernalo Jozsagotskam .. eötet concernalo Jozsagocskája eddigh csak veszendőb(en) lett [Told. Ia]. 1691: mely meg irt bonumokat akarván meg nevezet Hosszutelki Eva Asszony mint igazán magát es maradékat concernalo just maganak appropriálni ... folyamodván Sz. Pali Ferencz Uramhoz hogy eo kglme ... vinne veghez azt, hogy azon Gyulai Mihályné Csongrádi Anna ellen valo praetensioinak sopialására .. Fejer Vár megyei Tiszteket exmittallyanak [Vizakna AF; Törzs. Váradí Daniel kezével]. 1729: Fábjan István Uram Abosfalvi Daczo részből concernalo rész Portioját által adná [Gyf; Ks 83 Ecsedi József lev.]. 1736: holta után .. maradjon az meg irt gyermek, az házáb(an) mint ötet Concernallo fundusan unokája lévén [Algyogy H; BK]. 1753: obligályuk arrais magunkat, hogy másoknál Zalogban lévő, és minket concernáló .. kaszáló és szántó földeket ki szerezziük, és ha el akarjuk adni, nem másnak, hanem ö Ng(na)k adjuk [O.szilvás AF; DobLev. I/254. 2a]. 1759: az engemet concernáló darab rész örökség Valora refundáltassék nékem [Piski H; Ks 92. I. 99]. 1772: (A) Sessio után concernáló szántó és kaszáló földeket külön külön inquisitione mediante Conscribáltuk [Pocsfva KK; Ks 66. 44. 17c]. — L. még AC 41; MetTrCs 468.

2. vmit illető, vmire vonatkozó; referitor la ...; bezüglich. 1676: Leveleket sem találtunk egyebeket, hanem holmi régi, Vitéz familiát concernáló leveleket [TML VII, 229 Sárosi János és Inczédi Sigmond Teleki Mihályhoz]. 1679: azt is szükségesnek látjuk, mind az magyar atyafiakkal most diskurálván, s mind pedig az magunk személyét s ez hazát concernáló dolgokat is considerálván, magában ne neheztelne punctumokat concipiálni [TML VIII, 458 a fej. ua-hoz]. 1723: Tiszt Quartas Pataki István vram ö Klme Quartasi hivatallat concernalo Ratiojat be adván és az Exactorian diligenter ventilálva(n) abban semmi difficultás ... nem talál-tatvan azért azon Ratio alol a T. Ecclesia ó klmét abszol-vallyá [Kv; SRE 149]. 1764: a N. váradí Balog just illető Levelekhez többet tud mint Járm György Uram, mert a Balog just Concernalo Levelek nálla vadnak [Makfva MT; DLev. 5].

koncernens illetékes; competent; zuständig. 1807: vádoltatott Fitori Péter feleségével együtt tolvajlották az actor csürét, hogy az elorozott búzát megfizesse, a büntetés kiszolgáltatására a concernens tekintetes szolgabíró úrnak általadattassék, ítéltetett [F.rákos U; RSzF 169]. 1820: a' Tegnapi napon .. a' Concernens Sz. Biro Ur a Tkts Tisztség Rendeletét véllünk közlette [M.zsom-bor K; Somb. II]. 1830: a' hibás betsűt ejtett betsűsök ellen a' concernens Tisztviselők a Fenn irt Törvények világos rendszabása szerént minden késedelem nélkül reajók háromlandó terhes büntetés alatt procedalni köteleztetnek [Borb. II a gub. Kv-ról].

koncert hangverseny, concert; Konzert. 1830: a' lovas és a' magyar komédia foly — Jonásnál minden héten Concert van engemis hivutt [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez]. 1853: 3 Billet egy concertre 2 Tallér^a [KCsl 3. — ^aBerlinben]. — L. még FogE 231, 245, 247; PLev. 200.

koncertáció vita; discutié, disputá; Streit. 1753: Az mi az N. Doboka Var(me)gyeit illeti ittisi csak Girás és nem Törvényes Szek lévén Kékesen^a, nemis folytak semmi Törvényes dolgok, hanem Commissioik olvastatak, Quartelyos hazak epitessi iránt valo Concertatiok [Kecset SzD; TKI Váradí Zsigmond Teleki Ádámhoz. — ^aSzD]. 1760: convocaltatván az Inctus Szvai Possessorokis .. mind az mi intercessionkra, mind pedig az atyafiságos igaz szeretetnek .. meg tartására nézve hoszszos egy más között véghez vitt beszélgetések, es Concertatiok után menének illy allando meg másalhatatlan ... örökös Compositiora^a [Szava K; RLt 0.4. — ^aKöv. a részl.].

koncertál vetélkedik, viszálykodik; a se certa; streiten. 1736: Néhái .. vitéz György ur(am) eo Nga idejéig, eo Nga sokaig concertalt az Falusiakkal [F.detre-hem TA; Born. XI. 7].

koncessza engedély; permisiune; Erlaubnis. 1670: Az két falunak kiváltására im ü nagyságától concessát szer-zettem Kegyelmednek [TML V, 23 Naláczí István Teleki Mihályhoz]. 1702: Teleki Ferencz Ur(am) házánál lévő Nap számos adajanak Concessaja f 2 [Kv; Szám. 40/IV. 2].

koncesszál elenged; a remite; (Zinsen) nachlassen. 1744: Mind az természetlen Esztendő, mind pedig Házamban meg feneklett betegség sok rend kívül valo költést causálván alázatosan Installok az T. Eccla(na)k . . . bár tsak ez egyszeri obvenialo Jnterest fl. 6 concessalni méltotassék [Kv; Pk 6].

koncesszum ? engedmény; concesie; Konzession, Vergünstigung. 1619: categorice azt mondják, hogy semmit azon nem adnak, mert ők tudják, hogy az nem igaz, és az az conclusió nem terjed explicite Lippára s Jenőre, hanem csak akkori concessumra, Tokaj- és Szakmár(ra) az Tiszáig [BTN² 202–3].

konciliáció szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktion: *eklézsiai* ~ eklézsia-követés; cerere de iertare ad-resatá enoriaşilor; Kirchenbuße, kirchliche Abbitte. 1736: in Anno 1719 . . . Dési Nagy István kováts, Ördög Adta s' Teremtettével káromkodott volt, s akkor Corporalis poenával nem luatott volt; hanem Eklésiai Conciliatioval; most ismét újabban, in anno 1735 Comperiáltatott Jó Istenét, hasonló káromlásokkal megbántani . . . tettzet azért . . . most első(en) Corporaliter poenázta, in publica Loco, a Piatzonn, mások példájára, Tiz Páltzakkal száz ütessel [Dés; Jk 215–6].

konciliál 1. megbékéltet; a împăca; versöhnen. 1667: az dolog félbehagyásával offendálnák az Istent, lelkünk ismereteit, az törököt, az németet sem conciliálnók, az magyart is disgustálnók [TML IV, 48 Bethlen János Teleki Mihályhoz].

2. szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktionen: ~ *eklézsianak* eklézsiai követ; a cere iertare în public de la enoriaşii; Kirchenbuße tun. 1699: Gönczi Mihálynak . . . Isten ellen valo káromkodása es paraznalkodása világossan es elegendőkeppe(n) nem constal tettzet azért a' Törvénynek intra quindenam 7 mo se magát purgalhattya s abszolvalodik, ha hol magát ne(m) purgalhattya a' piaczon palczasztassek meg; es . . . conciliáljon Ecclesia(na)k [Dés; Jk 280a] * (az) *eklézsiai* ~ (ja) 'ua.; idem' 1666: Kőújár Janos az expurgatiot negligálta, mind az által az Ecclesiát conciliálta [Cege SzD; WassLt Gazdag Sándor ns vall.]. 1700: tettzet a' Törvénynek a' Nemes Ország A(nn) 1697. esztendőbeli Articulusa szerint első vétkéért in loco publico a piaczon meg palczasztassek annakutanna conciliáljon Ecclesiát [Dés; Jk 315b]. 1733: az . . . A az fellyeb el mult időközben . . . magát lopás(ba) elegyítette volt, melyek közöttül némellyikert prosequat(n) convincalodot . . . de az Articulus szerint nem conciliált egyszeris Ecclesiát [Torda; TJKt I. 3].

3. *respiriumot* ~ átv. vkinek lélegzetvételt enged/engedélyez; a-i da cuiva răgaz; zu Atem kommen lassen. 1738: hozzam tapasztalt gratiaja szerent méltotassék Excellad ezen rationabile impedimentumommal annyi ideig respiriumot conciliálni [Kudu SzD; Ks 99 Pongrácz György lev.].

konciliálthatik kb. megbékélthet; a putea fi conciliat; versöhnt werden können. 1759: igyekeztem, hogy efféle personalis Injuriák . . . conciliálthatának, de minden igyekezetem gyümöltstelen volt [Mv; Told. 42].

concilium zsinat; sinod; Konzil, Synode. 1562: Ezen 1530-k esztendőben concilium lön Augustában az kereszttyénség hite felől, holott a kereszttyén doctorok erős bizonytságot tőnek mind az egész concilium előtt az ő hiteknek vallásáról; de a római pápa annak semmit sem engede, hanem ugyan azon római hitben marada meg [ETA I, 13 BS].

A régiségben — a magyar protestantizmus nyelvhasználatában — az egyházkerületek-közi, sőt nemzetközi egyházi nagygyűléseket illették ezzel a latinból kölcsönzött szóval.

Szk: ~ot tesz. 1564: a papok conciliumot tőnek Enyedre a Kristus vacsorája felől Ezen semmiképpen meg nem egyenesedhetének, mert a szász papok ennek nem engedének [i.h. 21].

concinnál kb. egybeállít, kialakít; a alcătui/forma; zusammenstellen, ausformen. 1717: az Inventariumok-(na)k s Urbariumok(na)k Sericséből kinek kinek léendő rata portiojat ellaboralni s Concinnalni, és az oda fell valo joszágnak asztozását akartuk volna [Nagyrapolt H; JHb XLVII. 18].

concinnált egybeállított/szerkesztett; alcătuit; zusammengestellt/gefügt. 1730: Füzéry Györgynek Kolosvári Generalis Perceptor(na)k Concinnalt Ratioja [Kv; Szám. 56/XIX].

concinnáltatik egybeállítatik/szerkesztetik; a fi alcătuit; zusammengestellt werden. 1762: Meg olvastatvan az Utrumok, melyeket in sui defensam peragaltatott Inquisitionnak végben vitele végett concinnaltatott az I. constal hogj magát exponallja mindenik Punctumban [Torda; TJKt V. 142].

concio szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktion: *halotti* ~ gyászbeszéd, halotti beszéd; cuvintare funeb-ră; Trauer/Grabrede. 1687: Concludaltuk közönséges megh edgyezésből, hogy a' halotti contiok után valo buszutatások a' Canon szerint abrogaltassa(na)k se Praedikator, se Mester meg ne merészellye cselekedni [SzJk 218].

concionalhat kb. ítélezhetik/ítéletet hozhat vki fölött; a putea judeca pe cineva; über jn urteilen können. 1783: a Birak . . . így szokták . . . akár mely nagy Malefactort (: az egy halált érdemlőken kívül :) kezességen el btsátani, úgy hogy már két esztendő(ne)k el follyása alatt egy valóságos büntetést érdemlőtis nem Contionalhattam [Torda; TLev. 15/6 Nagy István szb kezével].

concionátor egyházi szónoklattan-tanár; profesor de oratorie bisericească; Professor der kirchlichen Rhetorik, Redekunst. 1823–1830: Vagyon itt a több institútumok mellett a seminarium theologicum, melynek praesese az akadémia concionatora, most Ammon. Ebben az institútumban . . . 15 hazai deákok vagynak, kik vasárnaponként az akadémia templomában prédikálnak, s minden vasárnap a professor auditoriumába bemenvén, ott ki-ki az elmondott prédikációról maga reflexióját megteszi [FogE 238].

concipiál 1. (meg)foglalmaz; a concepe/compute/redacta; ab/verfassen. 1619: Azmi ittvaló actánkat nézi,

Kegyelmes uram . . magam könnyebbségemért halogatnám . de énnekem ebbe belé kell elegyednem, hogy újabb levelet kell fingálnom és ha magam is mit tudok, procedálnom kell, hogy ezek . interim valamj contemptust Felséged ellen ne concipiáljanak [BTN² 337]. 1704: az urak egy memorialét is adván bé, melyet is ugyan magam concipiáltam, beadák a Guberniumba [WIN I, 301]. 1742: Mi azért egy kis Particulátskát Sub Sigillo et subscriptione concipiálván aláza-tonon ell küldöttük Ngod(na)k [Kovácsna Hsz; ApLt 4 M. Sándor Deák Apor Péterhez]. 1776: holmi Contractus formátis concipiáltak völt, aztis láttam [Szentdemeter U; GyL. St. Henter (37) vall.]. — L. még BÖn. 927; TML IV, 614, VII, 426, VIII, 52, 458; WIN I, 167, 175.

2. gondol, képzeli; a crede; denken, sich vorstellen. 1672: Kegyelmedet azért kérem, szemben levén ő nagyságával, ne neheztelje az igazságot declarálni; ne concipiáljon abból ő nagysága semmi difficultást magának [TML VI, 298 Baló László Teleki Mihályhoz]. XVII. sz. m. f.: Mivel az fejedelemszony valami okból azt concipiálta volt, hogy az ígért pénzt az magok részékért Bánfi uram meg nem akarná adni, én bementem azt tudni, az pénzt Bánfi uram hová küldje? [TML V, 424 Teleki Mihály Naláczi Istvánhoz].

◇ Szk: *haragot* ~ *vki ellen haragra gerjed* iránta, a se supára pe cineva; gegen jn in Zorn geraten. 1758: Tudom miért haragudt az öreg Kabos Ferenc reám, de ok nélkül. A dolgot ide nem írom, miért concipiált ellenem haragot [RettE 75].

concipiálás (meg)fogalmazás; concepere, componere, redactare; Abfassung. 1704: a tegnapi discursus szerint a memorialénak concipiálására választók^a [WIN I, 138. — ^aKöv. a fels.].

concipiálhat 1. *átv* felfoghat, megérthet; a putea percepe; auffassen/verstehen können. 1619: Ezt én, Kegyelmes uram, tovább ingyen sem írom . . mert Nagyságod jobban tudván nálamnál az itt^a való formát, concipiálhatja minden itt való formát [BTN² 268. — ^aA török Portán]. 1699: egy levelet küldtem Kegyelmednek olvasásra, kiből is többet experíálhat Kegyelmed, mivel az én elmém igen tompa és nem concipiálhatja [TML IV, 611 Naláczi István Teleki Mihályhoz]. 1710 k.: minthogy a lélek a nincsen vagy semmi . nem láttathatik, tapasztaltathatik: hajlandóbb a testi ember arra, hogy vagy nincsennek, vagy igen vékony testecskének . . higgye lenni, mivelhogy . . nem concipiálhatja [BÖn. 439]. — L. még WIN I, 196.

2. gondolhat, képzeltet; a putea concepe, a-și putea imagina; sich denken/vorstellen können. 1670: A bizony dolog, a készüllet a hadakozásra nagy, de merre fogjanak, míg a lengyel követet nem expedíálják, keveset concipiálhatunk [TML V, 405 Rozsnyai Dávid Teleki Mihályhoz Drinápolyból]. 1746: Bortis küldek két kús Altalagotskával . . nem erős, melyet Mígos ur gustusa szerint Concipiálhaték [Gagy U; Ks 83 Péterffy Sándor lev.]. 1765: hogi a Titt. Zejk Urak viz mentén számító fölgjök ezen kis darabotskát keresztül vágja soha sem hallottam, ném is concipiálhatom hogy az több Possessor . ezen túl lévő fölgjök végekkel ezen barázdában) meg állanak [Kéménd H; JHb XXXIII/18].

concipiált kiagyalt/eszelt; inventat, nascocit; ausgeklügelt. 1673: Az Istenért, Uram, refutálja a dolgok szép és istenes folytatásával Kegyelmetek az emberektől concipiált hitván opiniokat [TML VI, 429 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz].

concipiáltat (meg)fogalmaztat/szerkesztet; a pune pe cineva să redacteze ceva; verfassen lassen. 1738: Instructiot, vagi inkább Utrumokat . . Concipiáltasson^a . . ő kglmekkel [Dés; Jk 499 b. — ^aKöv. a nevek fels.]. 1775: ezen Instructiot concipiáltattam volt Váro Urammal [Kissáros kK; JHb XIX/19 Árkosi Ferenc sógorához]. 1783: Méltóztassék Excellentiád ezen nehéz Causat jól megh fontalni s egy szép Levelet méltóztassék Excellentiád concipiáltatni [JHbCs Árkosi Ferenc Csáki Katalinhoz].

concipista fogalmazó; persoană care face conceptul unei scrisori; Konzipist, Konzipient. 1710 k.: rút levelet ír . . tudtuk mű concipisták, hogy ugyan párt küldenek néki benne [BÖn. 917–8].

Szk: *guberniális* ~ főkörmányszéki/guberniumi fogalmazó. 1807: Gubernialis Concipista Imreh Domokos Ur [Kv; Somb. II.]. 1830: Gubernalis Concipista Tekintetes Palfi Ignatz Ur [Gyalu K; RAK 107] * *udvari* ~. 1823–1830: Zejk János udvari concipista lett volt [FogE 209].

concitál 1. felbolydit/kavar/zaklat; a răscoli; aufrühren/wühlen. 1672: az Feleki Trifon Simon az harangot az falu hire nélkül vonta megh, mellyel az egész falut concitalta [Kv; TJK XI/1. 181].

2. *haragra* ~ haragra gerjeszt/lobbant; a înfuria; zum Zorn reizen, erzürnen. 1761: hogy kel . revindicálni mind(en) dologra a Törvény utat prescribal de ámbár haragra concitalta is, azon illatiokat ezen Törvény szeréntis nem lehet vala veréssel revindicalni [Torda; TJKt V. 69].

concitáló szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktion: *tumultust* ~ nyugtalanságot/zavargást keltő/okozó; care produce/provoacă neliniște/agitație; Unruhe/Verwirrung erzeugend. 1747: az Inctusok mint afféle tumultust ok nélkül concitalo vakmerő Potentiáriusokod személyek convincaltassanak [Torda; TJKt III. 166].

concivis 1. városi polgár; cetățean al orașului, conce-tățean; Stadtbürger. 1668: Szebemb(en) lako Gomb kő-tő János Szebeni Concivis [DobLev. I/22].

2. Jelzői haszn-ban; cu funcție de atribut; attributiv gebraucht: városi polgár; conce-tățean; stadtbürgerlich; Stadtbürger-. 1718: Edgyütt leue(n) a^a Btes Ceh hozodik elő hogy . . hozott volt ide varosunk Concivis Atyanka Szilagyi Mihaly Ur(am) valami Asztalos munkakat [Kv; ACJK 107].

koncsos . 1638: az Thoroczkaj Sigmond Ura(m) reszeről való ki hordot koból, egy darab koncziós (!) volt egy Süvegni, el veve és az Thoroczkaj Lazlo Uram reszere rakot kő köziben vete [Torockó; Thor. XVI/1 G. Moricz (15) szolgál vall.].

konda ' . Szn. 1602: Konda Demeter (szabados) [Zágon Hsz; SzO V, 193]. 1614: Konda Miklos ppix. Konda Janos ppix [uo.; BethU 402–3].

Hn. 1781: A konda martya alatt [Százazpatak Hsz; EHA].

kondamnál l. kondemnál

kondás disznópásztor, kanász; porcar; Schweinehirt. 1751: a Nagyszőlősi Józsefben lévő Kondás [Karácsonyfa AF; Told. 25]. 1770: Útő Dávid ... kondásból lett tömösvári katonák között kapitány [RettE 245]. 1775: Valami idegeny Kondások [Haragosfalja SzD; TSb 20 Florián Péter (50) ns vall.]. 1783: azt kérdezték ... tudom é, a' Szentmarjai György Ur Kondássát ki verte meg [Perecsen Sz; IB. St. Gergely (47) jé vall.]. 1796: én mint hogy Kondás Vagyok a Sertésekkel voltam [Gyula K; RLt Bonka Irimie (24) kondás vall.] | itten Béréseket nem tartanak, hanem tsak ... Batsot, Majorost, Tehény pásztort, Kondást, Darabontot [Szentgothárd SzD; WassLt]. 1829: Az ártanokál ide jött kondás haza kéredzet [Hadad Sz; TSb 5]. 1840: A Csipőknek adtam 3 fél fertályt fizetetlen ... A kondás vitt l vedret fizetetlen [M.köblös SzD; RLt].

kondásbalta kb. kanászfokos; baltag de porcar; Schweinehirt-Fokosch. 1815: egy kandás balta [DLt 862 nyomt. kl].

kondásbojtár kanászbajtár; porcáras; Schweinehirt-enjunge. 1806: Kondás Bojtárnak fél Esztendőre Mfor 12 Dr 24 [Berz. 8. 72].

kondáskodás disznópásztorkodás, kanászkodás; pázirea porcilor; Dienst des Schweinehirten. 1822: Marosán Tyirilla nagyon szokott kondáskodással ditsekedni [DLt 537 nyomt. kl].

kondásszűr kanászsűr; suman de porcar; Tuchmantel des Schweinehirten. 1804: (A szökevény) Kondás Szűrbe, égy Ingbe, Lábravalóba, Botskorba szokott vólt járni [DLt nyomt. kl].

kondált kb. kiadott; editat; publicat; herausgegeben. 1774: az jobbágyok és zsellérek szolgálatja iránt a most condált urbáriumot vegyük bé [RettE 334].

kondekorál 1. megtisztel; a cinsti; beehren. 1697: nemzetes Jo Mihály uram az erőtelenség miatt annyira levén hogy házából ki jüni veszedelmesnek tartya ... és hogy ő Kglme azon Remek Collatioban jelen nem lenne, azzalis a böcsülletes Czehet nem condecoralna szomorúságára lenne [Kv; ÖCJk]. 1714: az B. Cehetis tartozzék ezen fellyüll egy Tisztességes Collatioval condecoralni mint mikor remeket szokott tsinálni [Kv; ACJk 80].

2. átv felruház; a invest; ausstatten, versehen. 1666/1761: szegény Hazánk már annyira jutott, hogy Colosvár már veg Bástyája, mely nyomorúlt sorsunkra nézve kényszerítettünk eő kgeket nemessi szabadsággal Condecoralni, hogy így eő kgekis mind annak az vég helynek, s mind ez nyomorodott Hazának szolgálatyokra alkalmasosb(an) megfelelhessenek [Kv; KvLt I/188 ogy-i végzés].

kondekorált kb. ékes, pompázó; impodobit, pompos; geschmückt, verziert. 1744: azt irhattuk Nsgd(na)k, hogy olyan Bál nevezeti alatt folyo solennis pompak mennek végb(en) ejjeli solennis illuminatioval condecorált szankazasokkal edgyütt, az melly(ne)k az olyan színű Legenyek mint mű vagyunk, még eddig hirit sem halottuk [ApLt 4 Árkosi Benkő Ráphaél és Imreh József Apor Péterhez Nsz-ból].

kondekoráltatik felékesíttetik; a fi impodobit; geschmückt/verziert werden. 1657: tractusra menven az dolog, megbékélteth Bethlen Gábor császárral, de az királyi titulusnak cédálni, az koronát restituálni kellett ... annak felette az felséges név és princeps imperii titulusokkal condecoráltatott [KemÖn. 35].

kondemnál 1. elítél; a condamna; verurteilen. 1704: (Szász Jánost) a szászok a magok statutumok szerint is condemnálták és megölték volna | Apor és Acton uramék a generált ügy disponálták ... hogy Bethlen Miklósnak mondjanak sentenciát és condemnálják [WIN I, 118, 140]. 1710: Mikor már a magyar nagy urak⁴ kézből volnának, Bécsben a császár delegatum judiciumot instituála, kinek praesese vala egy Rottal János gróf német úr azok eleibe citálatának a rab urak és sokszori exámen után condemnálák nyavalyásokat [CsH 82. —⁴ Zrinyi Péter és társai 1671-ben]. 1820: még Algíriában is a' Bünöst addig nem condemnálják, mig maga mentségét meg nem teszi [Vályebrád H; Ks 111 Vegyes ir.]. — L. még: CsH 82; WIN I, 165, 181.

2. vmire ítél; a condamna la ceva; zu etw. verurteilen. 1809: Hogy ... négy Lovakot ... el loptunk, azért ... az Nemes Fiu Bardotz Széki Tekintetes Törvényes Szék minket a Szamos Ujvári Várban ... Szorosabb fogházban kenyéren és Vizen tiz esztendőkig leendő rabrágra, esztendőnként mind a Négy Angárián 25–25 kemény Páltza ütéseknél el Szenvedésekre condemnált [UszLt ComGub. 1668–9].

Szk: halálra ~. 1660: Mivel penigh hét embernek vadlasara szoktak valakit halálra condemnalni lattatik ugyan hogy vagion suspicio hozzaia. Azert heted magával tisztesseghbeli emberekkel expurgallia magat hogy nem cselekkette [Kv; Tjk X/3. 251].

kondemnálhat 1. elítélhet; a putea condamna; verurteilen können. 1710: A fejedelem penig Carafa intimatiójából commissariusokat küldvén Brassóban, akik indítói valának a dolognak^a, megfogdosák, törvényt látának rájuk s fejeket szedék ... noha azért halált nem érdemelnek vala, mert hűtösök nem voltak azelőtt a német császárhoz ... ki condemnálhatta volna azért [CsH 210–1. —^a A császári katonasággal szemben 1688-ban a brassói Fellegvár védésében megnyilvánuló szász ellenállásnak].

2. halálra ~ halálra ítélhet; a putea condamna la moarte; zum Tode verurteilen können. 1704: noha egészben vétek nélkül valónak sem mondhatják a Bethlen Miklós dolgát, de érette halálra sem condemnálhatják [WIN I, 124].

kondemnált elítélt; condamnat; verurteilt. 1809: A' Tár szekerekhez assentálás végett bé küldött 2 Recruta bé nem vétethetik azon okból, hogy condemnált áres-

tansok [UzLt ComGub. 1706. — Sv-i átirat; németből való fordítás].

kondemnáltat elítéltet; a dispune să fie condamnat; verurteilen lassen. 1613: az Captivus fatcallya ő maga in facie A Senatus, hogy arról vagy on gratiaja a miről Jöuendöben condemnáltatnj akarnok [Kv; PLPr 95].

kondemnáltatás elítéltetés; condemnare; Verurteilung. 1784: Feletőbb való lelkünk fajdalmával hallottunk 's halljuk füleinkel is naponként egész Városunknak ... a' Mágasok előtt tett, 's mostanis continuálendo vádaltatását 's consequenter akasztó fára és nyársra való condemnáltatását [Torockó; TLev. 4/12].

kondemnáltathat elítélthet; a putea dispune să fie condamnat; verurteilen lassen können. 1765: a D(omi)-nus Terrestreinek Tisztyeik kezek alatt lévő embereket Törvénnyel prosequálhatnak és condemnáltathatnak hivatalyokra nézve [Torda; TJKt V. 280].

kondemnáltathatik elítélthet; a putea fi condamnat; verurteilt werden können. 1736: homályos lévén az hogj nős; vagy nőtelen paráznát keres az A. homályos az is, ha Condemnáltathatott-é; vagy nem! az Incának is az ő Ferje, Felesége vétkéért nem Condemnáltathatik, nec in persona, nec in Bonis [Dés; DLt 217–8].

kondemnáltatik 1. elítéltetik; a fi condamnat; verurteilt werden. 1704: Ezt a levelet tévén fel szegény rab úr^a ... Melyből azt concludalta, hogy minthogy az urak is övéle együtt projectizáltak, öfelségének is ő csak valamivel írt többet, azért ha az urak nem, ő is ne condemnáltassék [WIN I, 172–3. — ^aA császár elleni szövetségzés vádjával Nsz-ben raboskodó Bethlen Miklós]. 1710: Ő magában sokat tanácskoztán, nem tudá magát determinálni ... ha fegyvert fog az ország ellen ... valóban rebellisnek pronunciatatik és condemnáltatik^a [CsH 118–9. — ^aAz 1674. évi feljegyzés az ez év végén elítélt és kivégzett Bánffy Dénesre von.]. 1762: criminaliter ... az A nem condemnáltott [Torda; TJKt V. 86]. 1804: az All-peres Rabok a' Levata szerint condemnáltassanak [Déva; Ks 115 Vegyes ir.].

2. vmire ítéltetik; a fi condamnat la ceva; zu etw. verurteilt werden. 1762: Felette nagy intestinum bellum flagráll Muszkaországban ... a cár dethronizáltván ad perpetuos carceres condemnáltott [RettE 143]. 1813: Midőn özvegy Timár Ujvári Sámuelné némelyek által azzal vádoltott volna, hogy némelyeknek Talpjait el adogatna mire Condemnáltott volt? [Dés; DLt 56. 4 vk].

kondemnáltott kárhoztatott; condemnat; verurteilt/damnt. 1653: Ezek ... a három tudákos emberek, egyakarattal fel kezdék állatni azt az anyaszentegyház-tól régen condemnáltott tévelygést^a, ugymint sabeliana, fotiniana és ariana haeresist [ETA I, 27 NSz. — ^aEz a feljegyzés az 1540-es években kezdődő egyházpolitikai küzdelmekre vonatkozik. — L. még erre a *fotinianizmus* al. a jegyzetet].

kondemnározott elítélt; condemnat; verurteilt. 1820: el szökött condemnározott Rab Aszszony [Kv; DLt].

kondér (nagy)üst; cãldare; Kessel. 1600: Veottem az ház szwksegére egy eoregh kondert [Kv; Szám. 9/XII. 65 Igyártó Simon isp. m. kezével]. 1667: Polyik uramnak ma hozák levelét nekem is. Hal, tál, tányér, kondérok felől ír, de nekünk kondérink nincsenek [TML IV, 95 Vér Judit férjéhez, Teleki Mihályhoz]. 1684: Vadnak Kezem alatt az Tábori, Konyhabeli Szerszámok, Kondérok; Serpenjok^a [Utl. — ^aFolyt a fels.].

Szk: főző ~. 1672: Az főző kondérok hány icéseknek kellene lenni, Kegyelmednek megírtam vala [TML VI, 53 Teleki Mihály Kapi Gáborhoz].

kondesczendál 1. megszűnik, ek leszál/tétetik (a per v. peres eljárási cselekmény); a înceta (procesul sau un act procedural); (Prozeß od. Prozeßverfahren) einstellen. 1588: Ahol Azt mongia Az In causam Attractus, hogy en legitima Tutrixnak nem Iratthattam volna magamat, mert Bathory Chaspar Az en fiam legitime aetatis volna ... Ez ellen azt mondom, hogy Semmikeppen nem Condescendál, mertt Az en fiam Akkor Illegitime Aetatis volt [Somlyó Sz; WLt]. 1592: Miel hogj Nem nevezte megh az Actor melj eztendeobe(n) teotte az tilamat ... Ergo Condescendál [UzT 10/79].

Szk: ~ az akciója vkinek megszűnik/ek leszál a pere vkinek. 1614/1616: Az mi Gaspar Deak es Thar Andras dolgokat illeti ... azt mondom si Juris, hogy in hac parte condescendál Actioiok [Kv; RDL I. 100] * ~ a kauza/kauzája vkinek 'ua.' 1646: mostan ezt Urgealljak az giermeki ... hogy ... condescendallion ez causa [Kv; TJK VIII/4. 125]. 1681: Mivel hogy az A eo kglme az Varos Constitutioja szerent maga pecsetit az Citatornak nem atta ... azért kivannak hogy ezen Causa Condescendallion [Dés; DLt 50]. 1746: Azért minthogy az A. ő kglme elvétette a rendes Törvényes útát, meg kívánom, hogy causaja condescendallion [Torda; TJKt III. 79] * ~ a per 'ua.' 1835: Az ugy nevezett kis Andaházi Pusztabeli Juss, mely meg most pereltetik, noha ezen per most condescendált, de ha meg nyerődik, annak is két harmad részéből minket illető Jusst ... minden pór nélkül elereszténi kötelesek lesznek [Borb. II] * ~ a processusa vkinek 'ua.' 1746: meg kívánom hogy az A. ő kglme processussa condescendallion [Torda; TJKt III. 98] * ~ a propozíciója vkinek leszál/mellőztetik vkinek az előterjesztése/indítványa. 1628 u.: Kivanom aszert hogj az Actrixnak ebbeli Propositioia Condescendallion [SzJk 32].

2. évenyességét/hatályát veszti vmi; a pierde valabilitatea; Gültigkeit verlieren/erlöschen. 1700: Szabo Peter residentias nemes Ember lévén az A. certificaltathatta magát: per hoc a' Certificatoria Relatoria nem condescendál [Dés; DLt 307b].

3. beleegyezik vmibe, rááll vmire; a fi de acord; mit etw. einverstanden sein. 1704: a levelekben is írják, hogy a magyarokkal való békeséget Kecskemétnél tractálják és hogy öfelsége egynehány punctumokra már kegyelmesen is condescendált [WIN I, 183]. 1708: Néeb Marto(n) Ur(am) kerí az Bts Cehet engedelmessége, es így sok kereoire az B. Chae (!) condescendala arra Hogj keszülyön Tisztességesen egj Eoreg Mester Asztal formaja szerent Collatoria, az mellyb(en) administraljon 6 Vider bort [Kv; ACJk 67]. 1714: Sok disceptiok s altercatiok s adhortatiok után condescendálának arra, hogy bősületes Arbiterek eleiben, készek lesznek magok dol-

gokat adni és azok által finaliter azokat decidaltatni [JHb XLV a gub. Nsz-ből]. 1731: eő kglmek sem ezen dologb(an) sem egjebkb(en) a Ne(m)es Varosnak deputassi annális inkább Plenipotentiariusai nem voltanak azért Constitucionk, és eddig valo praxisunk ellen ezen materiaban^a Ne(m)es Varosunk hire nélkül akarmire Condescendaltanak az ellen solemniter Contradicalunk [Dés; DLt 409b. — ^aA számadásvizsgálatban]. 1782: Excellentiád arra méltotzatott condescendálni; hogy ha 10 Aranyat deponal kár tételiert, Excellentiád ... vissza téski az Jozságh Administratiojára [JHbCs Árkosi Ferenc Csáki Katalinhoz].

Szk: ~ az atyafiságos pacifikációra rááll az atyafiságos békességre. 1711: lévén ennek előtte az Fiak, és leányok között perlekedés; ő kglmek mi előttünk Atyafiságos pacificatioira co(n)descendálának [Altörja Hsz; Borb. I] * ~ a békességre rááll a békességre. 1755: a céh is atyai indulatjából az említett ifjak kérésekre condescendála a békességre [DFaz. 17]. 1758: mind az két fél Istenesen meg gondolkodván békességre condescendálának [Asz; Borb. I].

kondescendálhat intézkedhet, tehet; a putea face/dis-pune; anordnen/tun können. 1646: (Az alperes) azt mondja hogy nem citaltathatta(m) volna mint hogy ennek eleotte ebbe(n) az causaban forghot az I. nemis condescendalhattam volna [Kv; Tjk VIII/4. 167]. 1733: a Nemes Universitas effele idő kívül valo dolgok iránt valo parancsolatra s intimatiokra nem Condescendálhat [Dés; DLt 435]. 1740: erre nem condescendálhatván a Nemes var(me)gye a Felséges udvartol kell várnunk ez-iránt determinatiot [Kéménd H; Ks 83 Zejk István lev.].

kondescendáltat 1. letétet/ek leszállíttat/megszüntet (pert v. perbeli cselekményt); a face să înceteze (procesul sau un act procedural); (Prozeß od. Prozeßverfahren) einstellen lassen. 1645: azzal excipial az Ax az testisek elen hogy esztendejek ninczien specificalua Azert condescendaltatnj kevannja hogy perfecta actasban voltak^a [Kv; Tjk VIII/4.30. — ^aA perben szereplő személyek]. 1677: ha ki pedig vagy deponalni akarná régi fen lehetó processusát, vagy magára condescendaltatni, affélékben az előtti mód observaltassék [AC 186].

Szk: a *kauzát/pert* ~ja a pert megszünteteti/ek leszállíttatja. 1735: A mostani Certificatiojában tsak én ream condescendaltat olyan dolgot a melyet nem tsak én hanem mással bírok és így kettőnkre kellet volna condescendaltatni a pert, mert így szomszedgya hibazik a joszág(na)k [Torda; Tjkt I. 72]. 1740: az Ak ő kglmek, mostani Czéh-Mesterek, Nms Szatthmári Varó Mihály Úr ő kglme, ezen ellenünk moveált Causat nem Condescendáltatta [Dés; DLt 331a] * *proposició-ját* ~ja mellőzteteti/ek leszállíttatja előterjesztését/indítványát. 1629: más teournej nem lehetne, hane(m) condescendaltatnj kevannja az A. p(ro)positiojat [Kv; Tjk VII/3. 177].

2. a *dost* ~ja a hitbért/özvegyi jutalmat elengedteteti/ek leszállíttatja; a dispune să fie remis; Morgengabe/Witwenlohn erlassen/mäßigen lassen. 1688: Csutak Istvan-ne Aszonjom holmi okokra nezve a dost condescendaltata, hogy nem keuan az eős ioszagbol dost [Ksz; BCs].

3. érvénytelenített, hatálytalanított; a dispune să fie anulat; außer Kraft setzen lassen. 1614: Daroczj Janos-

nenak Karolyi Catha Aszszonnak azokert az vetkes cselekedetiért, hogy ... hűtös Uran küül egyebekkel adúteriomot committalt volt, Gr(ati)ja és kegyelmi Levelünket adták volt Mely Gr(ati)ja Levelünket Ty törüenyetek szerent, neminemü ratiokkal erőtlenne töttetek es condescendaltattatok [PLPr 1612–15.125 fej.]. 1700: I. protestat(ur) ... hogy ... ha valami uton modon Praedecessori Citatoria Relatoriajat ne(m) deponalta, vagy egy vagy más uton, avagy ne(m) condescendaltatta meg kivanom ... amovealtassek es perimaltassek ezen(n) causa [Dés; DLt 314a].

4. szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktionen: a *kauzát* ~ja a pert átháríttatja/ruházttatja; a transfera un proces; Prozeß auf jn abwälzen/übertragen lassen. 1625: Az első Causat deponaltak az Ak Ez Causat condescendaltattiak, ez mostani birora Bartha Istuanra Malomfaluir, es az Lengielfalui birora Teóreók Janosra az elebbi birokrol [Uszt 137b]. 1633: ezen Dobokauarmegienek törüenies szekere legitime condescendaltatta(m) uala mostani Causamat az vitezlő Almadi Andras uramrol [Szava K; Törzs] * a *kauza deffenzió-ját* ~ja a per védelmét átháríttatja/ruházttatja; a transfera apărarea procesului; die Verteidigung des Prozesses auf jn abwälzen/übertragen lassen. 1758: az említett Causának továbbra lehetó defensioját mi általunk egyzersmind Kegyelmetekre is Condescendaltatya az Exponens eő Kglme [Hsz; Kp I].

kondescendáltatik szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktionen: az *osztály vkire* ~ az osztály/osztokodási eljárás vkire szállíttatik; a fi transmis cuiva procedura împărtirii monstierii; Teilung auf jn übertragen werden. 1829: Ezen osztály Méltóságos Groff Vas Miklós Ur halálával édes Fia ... Groff Vass Imre Urra, Condescendáltatik [Cege SzD; WassLt] * a *processzusa vkinek* ~ vkinek a pere megszüntetődik/ek leszállíttatik; a fi stins procesul cuiva; js Prozeß eingestellt werden. 1768: a' közölőbb mult perioduson judicialit(e)r condescendaltatott az Exp(o)n(en)s Processussa [Ms; BetLt 6].

kondescendens I. mn beszállásolt; încartiruit; (ein-)quartiert. 1737: Kelletett ... az Militia számára Zabot vásároltatni mellyetis el menő szándékára nézve a militia nem acceptalván, hogy a Város lovaira is az Condescendens Militia számára: erogaltassék determinaltatott [Torda; Tjkt I. 144].

II. *fn* beszállásolt katona; militar încartiruit; (ein-)quartierter Soldat. 1738: Ha ... Mltgs Generalis Urunk ő Excellentiája Városunkb(an) marad, bizonynal tudjuk, hogy minden terehviseléstől immunisok nem leszünk, kiváltképpen a feles Condescendensektől [Dés DLt 506a].

kondescenzió I. félbeszakítás, megszüntetés, *ek* leszállítás; încetare, stingere, intrerupere; Einstellung, Unterbrechung. 1616: ez Incta ez Condescensionak pariaiat keuanvan, hogy addig az Appelatio latas el haladgyon [Kv; RDL I. 100]. 1671: Voltak a' Székely Atyánkfianak-is illyen difficultasok az Approbata Constitutioiban tellyességgel a' Condescensiorol való exceptiokkal hogy ne élhessenek Articulus iratott volt [CC 59]. 1677: végeztet, hogy a' mely Patronusoknak effélékből, vagy

ehéz hasonló dolgokból emergált bántódások vagyón, ez ilyen Falu vagy Város lakosit, nem per modum citationis, hogy abbol contentiok, condescensio, és egyéb processusok következhetnének, amnonealtassák, hanem csak hogy a' jöendő Ország gyűlésére compareálni tartozzanak [AC 220]. 1803: Tessék Nagyságodnak azon Causát ezen Törvényes Condescensio mellett magára summálni mert az Exponens ur azt ott továbbra is fojtatni el nem mulatya [Hsz; BLev.].

2. beszállásolás; incartuire; Einquartierung. 1717: a sok Militaris nyári Statiok és condescensio miatt naturalékbéli sok consumptiot alázatosson repraesentálván eő Felségének, kglmes reflexióját és a Haza téli Quantum béli Consolatioját remellyük [KvLt I/220 a gub. Kv-ról]. 1721: az Utban valo helyek a' sok Militaris, és másféle Condescensio miá elpusztulván, helyeket annyéra el hatták hogj az Ország uttyáb(an) lévő helyek, már telylességgel lakosok nélkül hagjattak [Ks 18. XCIII a gub. Kv-ról]. 1740: Háttzeg Varossa Lakossi jelentik hogj mind condescensio, ugy más sok színű Servitiuumok és Tereh viselésekkel vólnának aggravaltatva [Ks 83 a gub. Nsz-ből]. 1741: az a része ennek a vármegyének) a mult nyáran és condescensio alkalmatosságával leg többet patiólt [Kéménd H; Ks 101 Zejk István lev.].

3. leszármazás; descendentia; Abstammung. 1796: azon praetendalt Privilegiumból, sem a Vásár Vámhoz valo Jussokot, sem az Austriacusoktól valo condescensiojokat, mint parasztok meg mutatni nem tudják^a [Mv; TLev. 5/16 Transm. 51. — A torockóiak].

kondíció 1. feltétel; conditio; Bedingung. 1584: Margit Molnar Gergelne vallia, Amikor megh Arult volt Bokor Caspar Kos Istwannal ily Conditio volt benne, hogj ez Istwan a' Hazba bator bele keöltoezzek, de Bokor Caspart benne hagyja Bodog Azony Napigh az eoregbik zobaban [Kv TJK IV/1. 319]. 1624: illien Conditio obserualltassanak, az zalogianak depositioiban, es fel veteleben mely specificce meg uagion irua [Kvh; Borb. I]. 1629: Torockay Zabo Istuanys mind maga reszit, mind az Hug reszit, Annia Battia reszeyt keőte my előtűnk es ada Bizonios summaig Asztalos Balintnak, bizonios Conditioikal megh corroboraltuk (!) [Kv; RDL I. 145]. 1677: Aranyászás, maga határán s' Vizeiben, bizonyos conditiokkal, kinek kinek szabados [AC 251]. 1701: Mely dolog mü előtűnk igy menven veghb(en) és mind két fél kezek be adásával kötelezven magokat az fellyebb megh irt dolgokra, alkalomra, és Conditioi(na)k szentül és igazán való megh állására sub poenâ Decretalis Calumniae [Nagylak AF; DobLev. I/55]. 1748: Szalai András Uram kéz beadással magát az meg irt Conditioi(na)k szentül való megh állására mi előtűnk obligálá [Mezőmadaras MT; IB]. 1757: Mü ezen Conditiojokot rátihábeálván ha valamiképpen egyik a Másik(na)k romlására ügyekeznék tartozzanak mind fejenként külön külön . . . (a) meg álló Félnék Flt 12 ~ azaz Tizenkét Forintokot denuerálni [Torockó; Bosla]. 1837: ezen Contractusban megh irt Conditioakra magakatt előtűnk kötölőzik [Asz; Borb. I Fogarasi Huszti István nemes szem. Sinfva hites not. kezével].

Szk: a ~nak szatiszfaciál. 1782: mivel Bakó Sámuel ur(am) nem satisfaciált a conditiónak, nem tartotta az annyát, per hoc a testamentum annihilátatik [Árkos Hsz; RSzF 233] * ~ra lép. 1762: Minek utánna némely

N. Enyedi Lakosok Torockzó Várossának Határán ezüst Bányát kívántonak dolgozni . . . B. Thorockzai István Familiánk képbén lépett ilyen alkalomra és conditioiokra^a [Torockósztyörgy; TLev. 8/7. — ^aKöv. az egyezség részl.] * ~ra obligálja magát. 1737: Orás János Atyánkfia . . . ha pedig ő kglme insufficiens lenne, azonn munkának vég(en) vételére, tehát amennyi kárt óránk(an) ahoz értő Mester emberrel deprehendáltunk, annyit ő kglmenn exigálhassunk 's exigáltathassunk és maga személyéhez is hozzá nyúlhassunk; mely Conditioiokra ő kglme magát kéz beadással obligálá [Dés; Jk 469-70] * ~ra rámegy. 1710: A rab urak . . . a szükségűtől s szabadulásoknak szerelmitől kénszerítetvén, készek lőnek több minden conditioikra rámenni [CsH 131] * ~ra szorít. 1699: én idegennyen vagiok Donath Mihálnak de Soha elkem rá nem vitt volna, hogi oly conditioiokra szoritsam [Tövis AF; BálLt I] * t ad vki elébe. 1629: Zekely Gyeorgyeot az Atyafiak tulajdonkeppen hattak oreokeoseon az hazban, chyak ilyen c(on)ditiot adua(n) elejben, hogj ha az haz el ado lenne, tehát eok azon az penzen magokhoz valthassak [Kv; TJK VII/3. 24] * ~t beteljesít. 1681: Keri Balas atyánkfia, erős kötelességgel keze be adásával, magat kezessenke alitvan, ighire es köte mi előtűnk magat arra hogj ez fellyeb be irt conditioikat be nem tellyesitenek . . . ott az hol . . . eo kglme akaria meg fogathassa [IB. Thuroczy András fogott közbirő Désfalván] lakó kezével. — ^aKK] ~t effektuál. 1730: kglmetek azon conditioikat Semmben nem effectualta, meg nem tartotta [Ks 25. IV 22. M Kornis Zsigmond lev.] * ~t feltesz. 1671: Amaz tökéletlen Gyerőfi ide vetette vala magát s bizony újonnan megigirtem vala neki, az pénzt le teszem, csak egy conditiot töttem fel, kire mindjárt reá ment [TML V, 646 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz] * ~t megbánt. 1592: Az Erdely harom Nemzetnek bekeseg lewele Meliben megh iratik, nichoda Conditioniwal zaladhasson be a' warosokban theoreők Rablaskor az Nemessegh és zekelseg, mely conditioikat ha ky megh bantana chak rezzerentis, erette megh előhessek, Dya harom penz legien, es minde(n) Joway ell vesszenek [Kv; DiósyInd. 43] * ~t megtart → ~t effektuál * ~t prestál. 1657: Ha pedig Vas Janos Uram e conditioikat nem praestalna Szabad legyen elmenni az ő kegyelme földéről, es neve alol Mező Gyeörgynek [Cege SzD; WassLt]. 1748: (Az alperes a házat) édes Anyámtól 45. m. forintokban megh arendalta volt bizonyos conditioi alatt, de az conditioikat az I. eo Naga nem p(rae)stalta [Torda; TJK III. 245] * ~t szab. 1776: Midőn már a' mátká Kis Aszszont az Exponens Urffi ő Nga az Anyaszent-Egyház tartása szerint készűlt volna el venni, és . . . Dispensatiois nyert volna akkor mi némű Conditioikat, és kitsoda Szabott volt . . . ? [GyL hiv. ir. Nsz-ből] * ~t véghez vihet. 1600: Inchedy Mathyas Deak . . . vallya . . . Sapy Benedek es Nestay Balas Attianak Albertnak Adott vala penzt bizonios conditioniual de azt az conditiot Nestay Albert veghez nem vyhete [Kv; TJK VI/1. 523] * jó ~val/~ alatt. 1653: Mert bizony ukor, ha megviradott is, nem nyitották meg a kapukat mindjárt . . . Béereszték azért őket a kastélyba viradta után tanács akaratjából, de jó conditioi alatt [ETA I, 77 NSZ]. 1672: Az lengyel királyhoz való küldést én javallom, jó conditioikkal és titkoson hogj legyen [TML VI, 148 Teleki Mihály Bánfi Dieneshez].

2. *tb*sz országlási/uralkodási feltételek; conditiones principis; condijí de guvernare; Regierungsbedingung. 1661: conditioinkhoz tartozó kötelességünk nem szenvedheti touabb azon fő kapitansaghnak Tiztit Uacantiaban hadnunk; Melyre nezűe fiunkat Kemeny Simont rendeluen azon Uduar hely Szeki Feő Kapitansag tiztiben hadni; Kegsen parancollyuk kegltek(ne)k feo Kapitannyanak ismerue(n) parantsolatinak my utannunk mindenekben obtemperallyon [UszLt IX. 75. 35 Kemény János fej. rend. Usz-hez]. 1662: A tizenhét conditioók szóról-szóra, melyek szerint a magyar királyok ő felségek szoktak ab anno 1618. a királyi méltóságra az ország státusitól választatni [SKr 118. — ^aA továbbiakban a 119–24. l-on — egykori teljes szövé magyar nyelvű fordításban köv. a királyi kondíciók]. 1671: Ez hazának eleitől fogván való szokása volt az Választando Fejedelmeknek ... Conditioikat-is ... praescribálni, és azoknak a' Conditioknak helyben hagyások s' meg-változtatások, következő Fejedelmeknek az üdö szokta hozni. Hogy azért némely Fejedelmeknek Conditioi nyilván legyenek, méltónak itültük ide irni, Elsőben-is azért Nehai Barcsai Akos Fejedelelem Conditioit le-irtuk | En Barcsai Akos Erdély Országának Fejedelmé, és Székelyek Ispánnya; Esküszöm az élő Istenre, hogy én a' meg-mondott birodalomban lévő minden Rendeket, az mostani elönkben adatott Conditioiok szerént igazgatok, semmi újítást az Országunk régi szokása és szabadsága ellen be nem hozok [CC 5, 11]. 1677: Noha ez hazának eleitől fogván való szokása szerint a' választando Fejedelmeknek szoktanak ... Conditioikat prescribálni ... hogy az eddig választott fejedelmeknek praescribált conditioiok mindeneknél nyilván legyenek némelyeket azok közzül az Articulusokban inseralni szükségesnek itéltet. Legelőbenis azért az 1607. esztendőben concludált akkori Articulusokból az Nehai Rákóczi Sigmond Fejedelelem conditioi maga Fejedelemségére való juramentumában vadnak inseráltatva^a | Az Hadakozásnak, avagy Had indításnak, Pacificatioknak modgyáról, mint és hogy kellessék lenni, az Országunk Fejedelmi tartsák magokat Inauguratiojoknak idején az Országtól végeztet, és azokra magokat kötelezet Conditioiokhoz: és magok indulattyokból, autoritassokból háborúságra és hadakozásra való okokat ne adgyanak se keressenek | A' Székelységen Kapitányokat a' Fejedelmek szoktak praeficiálni, magok conditiojokban specificált mód szerint, a' Fejedelmek autoritassának reservatiojával [AC 18, 39, 148. — ^aKöv. teljes szövében a fej-i eskü]. — L. még CC 11; CsH 106, 117, 158.

Az uralkodó beiktatásának — közjogi szempontból — legfontosabb mozzanata volt az országlási/uralkodási feltételekre való eskütétel. Ezeket a feltételeket a királyi esetében — fejlettebb fokon — az uralkodói hitvél foglalta magába. Az erdélyi fejedelmek közül Rákóczi Zsigmond, Báthory Gábor, Bethlen Gábor és feleségeiktől utódja, Brandenburgi Katalin, I. és II. Rákóczi György, valamint I. Rákóczi Ferenc fej-i konditioit iktatták be törvényként [AC 18–34]. A konditioiok egymásutánjában jól megfigyelhető, hogy az erdélyi rendek az idők és a fejedelmek változása során mennyire igyekeztek a fejedelemségben a jogállapotokat, a törvényességet fenntartani és — természetesen — a maguk kiváltságos helyzetét megőrizni.

Szk: ~hoz tartja magát. 1668: ő nagysága az országunk olyan választott, nem tartja bizony conditiojához magát, mert ... nagyobb az conditionál az török császár [TML IV, 265 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz] * ~ra megesküszik. 1710: Az egész ország főrendeit s ne-

meseit convocáltatván Fejérvárra^a, az inauguráció nagy pompával véghezmegyen, a fejérvári templomban fejedelmi székből ültetik ifjú Apafi Mihályt, ott esküszik meg a conditiokra, azután az ország is deponálja a homágiumot nekie [CsH 158. — ^a1681-ben] * ~t megszeg. 1678–1683: Batori Gabor az maga letőt hitirül megh nem emlekezwen ... sok keppen conditioit megh szegeszen (igy!) ... rendkül valo fitalansagokra fokatot [Ks Kornis Gáspár kezével] * ~t violál. 1678: Ha ben voltál a Szek gyüleseben) hallottadé Lázár István vramtol, hogi azt mondotta volna ... hogy Urunk eo Nsaga conditioyt violalta, azért immár eő Nsaga(na)k kötelesseggel nem tartoznank [LLt Fasc. 120].

3. kb. egyezség/megállapodásbeli feltétel; conditiile stabilite in inlelegere; Vereinbarungsbedingung. 1704: Érkeztvén commissio Szebenből a gubernátortól önágyaságától és guberniumtól, melyet Hatházi Gergely hozott, akit ennek előtte ide a gubernium mezei kapitány-nak rendelt, és eddig is igen kényszergettek afféle lovazó embereket, tudniillik afféle excursióra alkalmas embereket, hogy irassák be magokat oly conditiora, hogy ... port(y)ára menjenek Hatházi urammal [Kv; KvE 283 SzF]. 1710: (A jezsuiták) a reformáta és lutherána religió persecutiojának praetextusával, a Bocskai István fejedelemtől szépen felállított külső politiait is felfordíták és mindazon conditioikat, melyeket Bocskai kötött vala az austriai házzal, felforgattaták [CsH 68]. 1743: adtam az ur eő Nagysága akarattýából a' kőmivesnek Conventioja felet discretioiba egy pár kordován eszmáért H. fo. 2 Denar. 32 ugyan azon Conditioiban egy pár talpért Denar. 34 [Szászzerked K; LLt]. 1746: a Par-sok között inealt vásárlásban volt az bólnak által adása ... a Vendor a conditio Szerint az emptort, a bólnban meg nem tarthatta, és a portékáknakis szinsebb részit vissza vette, maga a Vendor azon vásárt irritumá tette [Torda; Tjkt III. 24]. — L. még TML III, 375.

Szk: ~ra megy. 1651: menek ez ide alab megh Jrt conditioikra [WassLt]. 1653: menek ez ide alab megh Jrt conditioikra, mind ket reztől, megh hihatatlan kepen [i.h.].

4. rendi/társadalmi helyzet/státus; stare/situatie socială; Standeslage, Status. 1680: protestal az I. hogy az ötödik vallonak conditioja nincsen meg irva, es az teörvenybe itulte ea ratione, mivel az egész Szek tagjai ismerven azon vallot búcsületes szabad személynek lenni [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 151]. 1712: oda nem tölte azt hogy nemes személy holot mindenképpen maga nevét és Conditioját ki teszi [Torda; JHb LIV]. 1762: Ezek a Bizony-sagok legitime Citaltattak, mü általunk Juraltattak, és examinaltattak, kiknek aetasokat, Conditiojokat, hitek után tett Passiojokat Nagyságtok(na)k Kglmetek(ne)k alázasosson meg irtunk (!) [Usz; IB]. 1783: Ezen fellyeb le irt 23. Számbol álló vallok minyájon Nemes Kolos Vármegyében ... Faragon Commoralok meg irtt Conditiojok szerént [Faragó K; GyL]. 1793: (A jobbágyok) származásakat, és addig volt Conditiojokat legjobban tudják a fatensek describálni [Kerestelek Sz; JHbT 13/34 Boska Togyer (80) zs vall.]. 1831: Ezen 9. számbol álló Vallok mindnyájon laknak ... SzErsébeten, kiknekis Aetasokat, Conditiojokat hitek után tett Vallomásaikat neveik után le irtuk [Szentersébet U; Borb. II].

5. anyagi/vagyoni állapot/helyzet; stare/situatie materială; Vermögenszustand, materielle Lage. 1761: a Siménfalvi Jobbágyoknak conditioja, s abból emegálható haszon sokkal kevesebb mint a több Nyilakban lévő Jobbágyoké [H; JHb XXXV/40.8]. 1771: Mikor én Barcsai Jánosnál laktam, akkor ő generális Gyulai István mellé ment volt, de conditióra nem kaphatott. Onnat ment Barcsai Gergely mellé, ki is Zaránd vármegyei főispán lévén, szolgabírónak tette [RettE 256]. 1823–1830: Irtóztattam hát én egy ilyen alacsony kondíciótól, s nem akceptáltam, hanem az úrfi körülettem esik, kérsni, biztatni kezd, hogy álljak reá fogadja becsületére, minden boldogságára, hogy engemet barátjának fog tartani, tölem legkisebb szolgálatot sem kíván [FogE 142–3].

6. kb. körülmény; imprejurare, circumstanță; Umstand. 1636: ennek eleotte ualo wdeokban bizonios melto okokert conditiokert es szwksegekt kelletet uolt az Kozmasi ... resz portioiokot magoktol abalienalni [Csz; BálLt 53]. 1657: három conditiók kívül nem is szoktam vala bort innya, melyek ezek valának: 1. Az szűkség, melyben egyéb italt nem kaphatnék. 2. Betegség, vagy csak félelem is egészségem bontakozásának. 3. Az uramnak prancsolatja [KemOn. 228]. 1789: Mais fen áll azon Malom? ha fen áll, azt ki, mi modon, mi conditiók alatt, munkát téven reá, indította meg? [Kük.; GyL vk]. 1822: ha szeretem is a' Hazámat tiszteséges Conditiók mellett akarnám szolgálni [Zilah; Borb. II Décsey György nyil.].

kondícióbeli ? alk szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktion: törvénytelen ~ regius kb. törvénytelenül eljáró hites/hivatalos személy; officialitate care procedează ilegal; gesetzwidrig handelnde beeidigte/amtliche Person. 1809: N. Köhalmos Széki Lakosok ... magok helyet Katonai assentatióra fogadnak Személyeket ... 9 Székünkbeli Személyek tanáltattak kik rendkívül drága fizetésért engedték magokat conducatatni ... ezen Conductusok Jurisdictionkhoz in persona viszsza küldessenek hogy ... Székünk Competenciájába Tyroknak ... Statuáltathassanak és azon törvénytelen Conditiobeli Regiusok érdemek szerint corripáltatassanak [UuszLt ComGub. 1748].

kondíciójú (vmilyen rendi/társadalmi) helyzetű/státusú; cu o anumită situație socială; von irgendeinem Standesstatus/irgendeiner gesellschaftlichen Lage. 1762: Ezek a Vallók mindnyájan a Specificált Nemes Marus Székben Gegesben Lakó s resideáló, neveik után meg irt Conditióju Személyek [Geges MT; IB ifj. László István assz. kezével]. 1798: ezen ... 27 szambol allo Nemes és nemtelen mind ket nembeli Vallók minnyajan ... Adamoson residealo s Commoralo megirt Conditióju jo hírsü s nevü személyek [Ádamos KK; JHb XIX/58.30–1]. 1801: kik, mikor, hányon, mitsoda conditióju Személyek praevericáltak, 's Hatalmakkatt nevezzeki (!) és vallyam-meg a Tanu [Ms; Told. 10 vk]. 1806: kik hányon és mitsoda conditióju személyek voltak ? [M.sáros KK; DLev. 4. XXXVIII vk]. — L. még RettE 312.

kondíciós szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktion: ~ nemes ember ? 1681: Zavodoczi Pál ... Groff Ur(am) eő Nga^a reszeről Conditiós nemes ember, ma-

sokra nézve penigh usuálhattja a Nemességet [Vh; VhU 7–8. — ^aGr. Thököly Imre].

kondícióz fejedelmet országási/uralkodási feltételekre felesket; a lua jurământul domnitorului; den Fürsten auf Regierungsbedingungen vereiden. 1710 k.: Barcsai Ákos fejedelemmé tétetvén a fővezértől, Jenőnél jöve bé Segesvárra, ott lőn hogy már fejedelemválasztó gyűlés, ne látszassék mere csak töröktől obrusus, ott azért választák, conditiózá, esketék [BÖn. 553].

kondícióztatik ? feltételhez köttetik; a fi condiționat; an (eine) Bedingung geknüpft werden. 1671: Igeni vásár tolláltatik, az Fejérvári penig Conditioztatik [CCM].

kondimentum ? fűszer, ízesítő; condiment; Kondiment, Gewürz. 1701: azután minden condimentumot az szegény gazdák adatnak vaját, olajat, káposztát, túrót, sajtot, ordát, tyukmonyat [Szentdomokos Cs; SzO VII, 72].

kondító ' . Hn. 1805: a' Kondito és Nagy Palánt nevezet alatt lévő Allodiális Szöllők [Tasnád Sz; EHa]. 1812: az Ugy Nevezett Kondito Nagy Szöllőben [uo.; EHA]. 1816: Kondito nevű Szöllő [uo.; EHA]. 1818: Kondito nevezetű hely (sző) [uo.; EHA].

konditor kb. fogláló települő; persoană care ia în posesie/stăpînire (ceva); Besitzergräber, Ansiedler. 1785: Cítállyuk az Banyak(nak) Verőknek nevezettek, melyek . a' külső országakból, e helyben impopolált Páter Familiásoktól erigáltatván, s extruáltatván, mint első Conditorokrol 'a magok nevreke egy mint Simonnak Göndölnek. Tobisnak etc. nevezettek, és azokat mint 'e mái napig aként meg tartatták s tartják Nemet Nemzetből valo Eredetekre (igy!) [Torockó; TLev. 6/1 Transm. 18b].

kondividens osztozkodó, osztozó, rég osztályos; care participă la o împărțea; teilend, Anteil habend. 1778: mivel ... ezen Divisionak állapottyáb(an) in certis circumstantiis a Convidens Felek tsak különösön egy más között meg nem edgyezhettek; erre nézve kívánának ... magok keziben Divisor Biráknak fel venni, s unanimi consensu arbitralni [Szentbenedek AF; DobLev. III/513. 1b]. 1782: ha valamelyik Convidens Fél, maga rátájában, az akkori Divisióban jutott Jósága iránt Törvénnel impetáltatnék, és azt elvesztené . a' maga rész Jóságát el-vesztett Atyafiának a más kettő a proportione bonificalni tartozzék [Kv; JHb V/8]. 1789: hogy a Szöllők el ne darabolodjanak, mégis osztályok igazságoson mehessen, úgy edgyezzenek a Convidens Urak, hogy ... azon hiánosság most potlodik ki [Kük.; Kp II. 25/115]. 1793/1794: Benedek Ferentné Mogyrosi Susánna p(rae)rendája, hogy mivel a régi osztályba, a Convidens Attyafiaival egyenlő capacitasu Nyil adatott Bagoban, és Aszszony népen, most pedig a' Köz földék fel osztásával Bagoban a convidens Attyafiainak Nyilja nevededik, tehát ezen nevedekéből p(ro)portioja meg itéltessek [M.bagó AF; DobLev. IV/739.8b].

kondivizionális I. mn osztozó, rég osztályos; care beneficiază de la o împărțea; teilend. 1616: Bek Janos

Uram az hazhoz mj is verek és Condiúisionalis Attyafiak leuen, hirünk 's akaratunk ellen Bek Peternek atta permútalta . az . haz meg vetelnek ellen mondunk [Kv; KvLt Vegyes III]. 1695: láttatot minden fel magha rata portiojara cedalandó jussán kívül, más azon linean levő condivisionalis attyafiak jussat maghanak appropriálni [Désfva KK; Pk 7]. 1759: Gonos Mihály . volt Condivisionalis attyafia továbbrais mentionalandó Nehai Nemzetes Gonos Istvánnak [Ne; DobLev. I/293. 1a]. 1772: tessék Nságodnak, mint szerető Condivisionalis jo Atyafiunak, a' Nms Kolos V(ár)(me)gyei Tkts Táblára . illendő készüllettel Compareálni, és a' p(rae)notált Portio birtokába . ő Nságát mint Condivisionalis Atyafi Evincalni, ne hogy ex neglectu defensionis az Exponens Vrnak véletlen kára következze [T; JHb XXXVII. 17]. 1775: az említett tiz esztendő el teléséig a vicinált Török buza földet se maga . sem Gyermekai, sem condivisionalis Atyafiai ki ne valthassak [Ne; DobLev. II/474.1b]. 1802: Tessék azért az Urnak, e jelen valo Határ osztályt az Exponens Urral, és több Condivisionális Attyokfiaival ugy accelearlatni, hogy mentől hamarabb, 'a Törvény és 'a Citált Ítélet szerint valo végét el érhesse [M.zsombor K; Somb. II].

II. /n osztozó/osztályos atyafi/társ; comostenitor; Teil/Miterbe. 1754: Hova hamarébb mindenik Linea, a kik ezen Contractust Subscribállyak maga Condivisionálisait admoneáltassa [Nsz; Born. I. 21]. 1762: mint hogy pedig semmi jussa nem volt, mindeneket kezéhez venni, tehát adgya elé, és abból az A. maga Condivisionálisával osztozhassék [Torda; TJKT^v. 77]. 1771: az említett Kis Asszony Condivisionálisai, a Lugosi Familiából valo descendensek magok részokról Dobolyi Joseff Ur(am)nak fáradságáért semmi remunerationál lenni nem akartak, s akarnak, mely miá el nem jöven, Procurátor Dobolyi Joseff Ur(am), ha mi kárt vall Mlgs Dániel Theresia Asszony Condivisionálisának neglectussa miá, magának via Juris redingra(ti)one kéri, s keresni fen hadgya [Fejér m; DobLev. II/428.20b–21a]. 1786: 'a minthogy azon mostani excisionak semmi részben nem annuálok, ugy egyebekben is cum protestatione facultást reserválok magamnak és Condivisionálisimnak, hogy ha mik mostan bizonyosan meg nem tudattak, vagy ha mikben ezen Divisio vagy Executio által valamely hibák irrepáltanak reformáltathassuk 's meg igazithassuk [Nagylak AF; i.h. III/607.12].

kondivizionális (együttes) osztozásra/osztályra való jogosultság; dreptul de a benefica de o împărteală; Berechtigung zur (gemeinsamen) Teilung. 1807: Báronissa Bánfi Sándorné Asszony ő Nagyságának az irt Szarvadi Familiának connexioját és condivisionálisát jól tudom | a Condivisionálisat mutattya a Birosag viseletis, az mely rendel, és mértékben viselte a nehai Baronissa része es az irt Szarvadi Familia K: Iklodi^a része a Biróságot mivel ezen részek egy Csomóban vagynak [Dengeleg SzD; Ks 80.21, 24. — ^aTözsomzsedos településbeli].

kondoláció részvétnyilvánítás; condoleante; Kondolenz, Beileidsbezeugung. 1705: Végbemenvén pedig a cermónia^a, a fejedelemasszony az asszonyt hazavivé a

maga hintaján, az urak pedig az generált felkísírvén és ott az alkalmatossághoz képest mind condolatiót, mind auguratiói aggratulációt tévén, onnan lejűvénk egy óra alatt [WIN I, 476. — ^aNsz-ben júl. 7-én az ez év máj. 5-én meghalt I. Lipót gyászmiséje]. — L. még i.h. 564.

kondolancia részvétnyilvánítás; condoleante; Kondolenz, Beileidsbezeugung. 1657: az fejedelem halála után római császártól condolentianak színe alatt főkövet német gróf jüve, De Tristein nevű [KemÖn. 111]. 1705: Bécsbe a leveleket már az urak mind készítették, az új császárnak is irtanak, mind condolantiát, mindpedig aggratulatiót | Az úr postscriptában íratá meg velem a Cancellaria levelében, hogy József császárnak maga három dologról irt az úr: 1. condolentiát az apja haláláról, 2. aggratulatiót szerencsés successiójáról [WIN I, 481–2].

kondónál 1. adományoz; a dona; schenken. 1580: (A lábföldet) Eo felesége condonalta wolt Somlay Bathory Christofnak . melljet Eo Nagisaga adot condonalt hiwseges zolgalattyaert azon vitezleo Zalanczy Gyorgynek [Pókafva AF; JHb XXVI/8]. 1619: Ugy vagion hogy birom azon resz cöreökseget, mind Recze(n) s mind egiebw^t . . nagy summa keöltsege(m)el valottam es szerzette(m) . Farkas Istvantol, kinek Bathori Gabor Fejedelmünk condonalta volt [Fog.; Szád.]. 1801: a' Kortsmáros Jol fog jární ha Nsád néki fogja condonálni azon szép sum(m)át [Koronka MT; IB. Fogarasi János lev.].

2. megajándékoz, ajándékként/adományként ad; a dárui/dona; beschenken. 1598: mostan amy (!) keges Vrnk eo felge az harminczaddal benneonket varosul condonalt [Kv; TanJk I/1.526].

3. (tartozást) elenged; a remite (o datorie); (Schuld) erlassen. 1598: Talaltatott volt az soo dolgabol kilenczen eot keo soo heja, kit eo kgk Jambor zolgalattjat megh tekintwen, nekje condonaltak [Kv; Szám. 8/IV. 29]. 1648: maga sem tagadgya Enyedi Mihaly hogy Zeller Martonne szaz forintot adot volt neki keolczön es husz forintiat condonalta az varosnak constitu(tio)ja szerent . . tartozik megh adni az fl. 80 [Kv; TJK VIII/4. 313]. 1710: Eset buntetesb(en) Bagyoni János Ur(am) az Vásárhelyi András Ur(am) fel panaszlásáért mivel méltatlan panaszkolta fel azért esett bwntetésb(en) az Ceh Articulusa szerent in fl. 4 mellynek felet az B: Ceh condonálta felével penig tartozik cum fl. 2 [Kv; ACJk 76]. 1719: Orbaj széki hilibi Vitajos Mihály, mivel én nekem kedvem kereső Modon szolgált valamivel ados mindeket Condonálok senki semmit rajta ne vehesse(ne)k [Imecsfa Hsz; Borb. I]. 1782: gondolván az Atyafiságos gyűlölséget vétkes állapotnak lenni . . minden egy más-hoz valo perekről le mondtak, egy más(na)k eddig lett költségeket Condonálták [Torda; KW]. 1830: Nemes Váro Mihály és Fia Nemes Váro János . . Bartók Ádám Urat sok kérések által arra a' Konyörületeségre birták volna, hogy a' Convictiva Summából 94 ~ kilenzven négy hasonló Conventios Rhforintakat, és 40 xrkot condonállyanak, és így fizetni valonak 100 ~ Száz Conventios Rhforintok maradtanak [Szentbenedek AF; DobLev. V/1162].

4. megbocsát; a ierta; verzeihen. 1599: Forgott eo kgmek eleott Radnothy Istwan, es Alczner Georgy dol-

gok, myerthogy . in Anno 1597 ben Zam weweo vrain Ispansagbely tiztebben bizonios terhekkel sullivanítottak volt eeket, kikbeol valo expurgalasokra eo kmeik varosul eeket kys bochyatottak valo . . . emellet penigh keonicoregenek hogy ha myben thwdatlansagokbol vakmereosegekbeol es gondwiseletlensegekbeol vetkeztenek azt gratis condonalljak nekyek [Kv; TanJk 1/1. 334]. 1657: Szeszarmanyon lako Szigethi Molnar Janos . . . proponallya En ugy vagyom, hogy Szent Andrason lako Levai Annat el jegyeztem volt, de ital kozben masoknak incitatiojara Megjozanodvan mingyart megbantam Azert az goromba reszegsegbol lot czelekedetemet condonallya az szent szek, es hozza valo kotelesseggem alol szabadiczon fel az sz. Szek [SzJk 81]. 1701: Kisari István(na)k a' Széki Schola Mesternek a' Sz. Partialis mostani fogyatkozását condonallya, hac conditione hogy ő kglme magát corrigallya . . . magát mindenekb(en) tisztességesen visellye [i.h. 334]. 1745: Huszár Mihály Deák Remekjét . . . az Becsületes Czéh . . . bé vötte a proleokos hibait Condonalta [Kv; ÖCJk]. 1765: elhagított elébenni felesége nekie meg engedvén vétékét condonalta, s melléje ment lakni [Torda; TJkT V. 280].

5. ~ *vmiről* vkinek vmilyen bűnöket megbocsát; a ierta pácatele cuiva; jm irgendwelche Sünden verzeihen. 1688: Causa R. D. Michaelis Nemegyei: A sz: Partialis Nemegyei Mihály Uramnak ez egyczeri czelekedetiről, részegkedéséről kardoskodásáról condonál de ilyen conditioval, hogy a Vissai^a Ecclesiát complacallya meg kövesse [SzJk 223. — ^aK].

condonáltat elengedett; a face să fie remis; erlassen lassen. 1723: Az Pestesi és Mátyási ngd Jobbággi ellen valo praetensioját s processussátis V: Ispán ur(am)nak eo kglmével le haggattam s Condonáltattam [Dés; Ks 95 Dioszeghy Mihály lev.].

condonáltatik 1. elengedtetik; a fi remis; erlassen werden. 1721: Az Cziganyok(na)k penz fejében adott buza hogy Simon György Ur(am) által condonáltatott ugyan eo kglmétül producat Testimonium [Dés; Ks 26. XIV. 1]. 1753: mind a templom, mind a harangláb reparálására ezelőtti visitatiokor az eklézsia serio praemonealtatott . . . mindazokat elmulatta, melyre nézve most indispensabiliter a méltó büntetésnek exequaltatni kellenék, de mivel a ruina reparálására magokat kötelezték, még most pro semper a büntetés condonáltatik [Mezőköbölkiút K; ETF 107. 16]. 1756: Hadnagy Szűcs Ávrám, mint hogj ezen Dévai taxalistaktól köteles bé szedni a pénzt, és az Udvarb(a) administralni, faradása recognitiojáb(an) régi usus szerint fundusa censusa szokat Condonaltatni [Déva; Ks 101].

2. megbocsáttatik; a fi iertat; verziehen/entschuldigt werden. 1710: Mert midőn szemekre hánnák, hogy a községet a császár ellen rebellióra izgatták volna . . . azon kezdék erőltetni, hogy legyenek pápistákká és így minden vétkek condonáltatik [CsH 95-6].

kondor 1. göndör; crej; kraus. 1750: Ötves Bancsi nevezetű Czigány fekete kondor haju, fekete szemű [TKI]. 1769: Kozma Antal . . . barna szeg ábrázatu. Fekete kondor ösziben elegyedett kurta haju [UszLt XIII. 97a]. 1807: József Jakab . . . szöke piros ábrázatu, kon-

dor gesztenye haju, nevető forma kék szemű, tömött bajuszsu [DLt 101/1808 nyomt. kl]. 1821: Virts Szintion (!) kondor sárgás és kopatzodni kezdett haju [DLt 452 ua.]. — L. még RettE 287.

Szn. 1813: Málnási Török János felesége Kondor Éva [Oltszem Hsz; HSzJP].

2. göndörszörű; cu părul crej; kraushaarig. 1717: Négy esztendő metzet deres kondor gyermek lo [Múz-Bethlen]. 1757: Egi Kondor kormos 5. esztendő bogár szarv^a [Pusztasztmiklós TA; Berz. 3. 1/9. — ^aTehén].

Án. 1821: Kondor (barna ökör) [Mezőmehes TA; HG Mara lev.]. 1823: A Kondor és Daru 4 Eszt. Szürke ökrök [uo.; i.h.]. 1843: az első vagy Tézslás ökrök a Daru és Kondor Magos ökrök elő álló Magos Szarvuak [Dés; DLt 622]. XIX. sz.: Kondor (ökörbivaly) [Szentk.].

◇ Hn. 1658: Kondor Berekben (sz) [Borsa K; BHn 109]. 1714: Kondor berekben (sz) [uo.; BHn 112]. 1797: Kondor To nevezetű helyben (sz) [Ajton K; EHA] | Kondor nevezetű helyben (k) . . . vicinussa feljül Kondor árka [Csehétfva U; EHA]. 1855: Kondor tojánál (: Órhegy :) [Ajton K; EHA].

kondorit 1. bodorit; a încreți/cîrlionță krausen, locken. 1825: Szárnai Antal . . . gesztenye színű sima haju, (: a' melyet a' homlokán és a' nyakán sokszor fel felé kondoritja :) [DLt 464 nyomt. kl].

2. kb. nekikanyarit; a face o mișcare semicirculară; zu ihm hinschweiften. 1760: mihájl akkor is Le akarta vágni Janost hozzá kondoritván a kaszát . . . Mihály mégis a kaszát Jánosnak kandarita hogy Le vagja [Ditró Cs; LLt Fasc. 149].

kondorocska göndöröcske, göndörke; crej; Grübchen. 1811: Togyá Lapu fejer kondorotska hoszszu vagatlan haju [DLt 495 nyomt. kl].

konduit-lista 1. kb. magaviseleti minősítő lap; foaie cu observajii privitoare la purtarea elevilor; Benehmen-qualifizierblatt. 1823–1830: A fenyíték pedig úgy ment, hogy a tanító által irt conduit-listát vitt be minden gyermek minden estve Öexcellájának^a, s amelyiknek hibája íratott be, azt egy inas felvette az hátára, és Öexcellája egy nádpálcával jókat vagdalt a farára [FogE 147. — ^aId. gr. Bethlen Pál táblai elnöknek].

2. isk érdemjegy-kimutatás/táblázat; tabel cu notele obijnute de elevi; Schulnotentabelle. 1870 k./1914: Conduit-lista az osztályoknak összesített érdemjegy szerinti kimutatása [MvÉrt. 8].

kondukál kb. (meg)fogad; a angaja; aufnehmen. 1737: Varga Orás János ő kglmét Városunk sokszor bontakozni szokot Órájának renovatiojára Conducálni fogjuk [Dés; Jk 469a]. 1773: (Az örökösök) vettek 12 sessiót, az udvarházat is, mely a plebaniáé volt, redimálták, melyet szinte ezer forintra aestimáltak, holott lélek szerént nem érne többet 300 forintnál, de a plebánus, Benkő Mihály, valami céhből kicsapott ácsokat conduált megbecsülésére [RettE 293].

kondukált megfogadott; angajat; angestellt. 1763: Procuratora el menvén Varosunkrol az Novizáns Inak ki Cau(sajana)k defensiojat magára vólotta valo, hogj

attól esett meg tsalottatasa, s' reménségében conducali Procuratoratol lett jaczodatása consideratióban vétesék, ilendő . . . azért . . . ezen Cau(sana)k decisioja diferaltatik [Torda; TJKt V. 145].

kondukáltat (zsoldosnak) besoroztat; a lása sá fie recrutat; aushoben/assentieren lassen. 1809: N. Kóhalom^a Széki Lakosok Szer feletti fizetéssel magok helyet Katonai assentatióra fogadnak Személyeket . . . 9 Székünkbeli Személyek tanáltattak kik a' fell tett laistrom szerint, rendkívül drága fizetésért engedték magokat conducaltatni ezen Conductusok Jurisdictionkhoz in persona viszsza küldessenek [UszLt ComGub. 1748. — NK].

kondukáltatik kb. megfogadtatik, szegődtetik; a fi angajat; aufgenommen/gedungen werden. 1646: Daniél Börvey Somliorul Deczey^a Mestersegre conducaltatik keze be adasual magat igerte [SzJk 64. — "M.décsei (SzD)].

konduktor kb. postakocsi-kalauz, rég székermester; conductor (la diligenciáj); Postkutschenschaffner. 1823–1830: (A postakocsiban) az első bakon volt még egy magosocskia ülés . . . Itt volt az ülése a székermesternek (Conducteur) . . . Ez a konduktor vigyázott az utazókra, portékákra és lovak változtatásokra [FogE 253–4].

konduktorság kb. irányítás, irányító tevékenység; conducere; Leitung, Führung. 1821: a kérelmes kívánságának elég nem tétettethetik — Semmit sem szuffragalvan a kérelmesnek azon állítása, hogy ő a Rectificator Commissariusokat szokta quietalni, amidőn bizonyos az, hogy az administratiók rend szerént nem a Rectificator Commissariusok conductorsága, hanem tsupán a Falusi közönségek küldöttéi alatt szoktanak volt esni [Szászrégen; TLt Praes. ir. 65/1827 gr. Bethlen Imre főispán aláírásával].

konduktus I. mn felbérelt, lefizetett; cumpárat, plátit; gedungen, bestochen. 1807: A Kender földetis . . . elegendőleg ezen két vallo vallomásokból meg nem bizonyíthatván maga acquisitumának lenni, meg kívánnia a' Novizata, hogy ezis oszlora mennyen annyivalis inkább hogy erről ha acquisituma volna, valójában acquisitionalis Contractust kénék mutatni, nem pedig valamelly tétovazo s Conductus Fatensek Fassioival bizonyítani [Aranyosrákos TA; Borb. II].

II. fn (zsoldosnak) besorozott; persoană recrutată; (als Söldner) Assentierter(r). 1809: N. Kóhalom Széki Lakosok magok helyet Katonai assentatióra fogadnak Személyeket . . . 9 Székünkbeli Személyek tanáltattak kik rendkívül drága fizetésért engedték magokat conducaltatni . . . ezen Conductusok Jurisdictionkhoz in persona viszsza küldessenek hogy mivel katonaságra van kedvek Székünk Competenciájába Tyroknak Statuáltathassanak [UszLt ComGub. 1748].

konfederáció, konföderáció 1. egyezség, megállapodás; in-telegere, acord; Vereinbarung, Übereinkunft. 1618: az zsitvatorokbali confederatióban is expresse megvagyon, hogy tizenegy kóvárat, kit akkor bírtak az

törökök, semmi szín alatt többhöz közöket ne mondják Magyarorszában [BTN^a 134]. 1665: vagyon Bredfőben három fertály szőlőm az fél fertályához nagy perlekedéssel jutottam Szeőreős János uram . . . végtére sok becsületes emberek intercessióra (!) engedte őkegyelme ide az fél fertály szőlőt, mely szőlőcske miatt az velem való régi szeretetből való confederatióját is kész volt felbontani, hogy sem az pusztá szőlőcskét engedni [Kv; KvE 197 LJ]. 1677: Az confoederatióban lévő punctumot, melyben az vagyon hogyha szintén porta parancsolatjára nézve vissza kellett nék is térnünk, Ke-gyelmedet mindazáltal véle lévő hadakkal nem revocáljuk, igen urgeálta [TML VII, 412 a fej. Teleki Mihályhoz]. — L. még AC 25; BTN^a 257, 262–5, 332, 336, 393, 395, 406; CC 19; CsH 216, 218, 386; KemÖn. 268; SKr 649, 654; TML VII, 207.

2. szövetség, alianjá; Bündnis | szövetség; coalitje; Verbündung. 1595: Adta erteniek eo kegmeknek varosul Biro vram eo kgme, hogy Rodolphus chiazarral eo felsegewel, es Birodalma alat valo vrakal, Az mi kgmes vrunk feiedelmwnk Bathori Sigmond, mind az poghan ellen valo egyget ertesben otalomban, es egieb hazankbely megh maradasunkat Nezeo dolgokban, bizonios transactio, confederatioi toeth volna Elseoben azert az felseges Vristent kerik varosul eo kgmek hogy az kereztiensegh Confederatioiati egy ertelmet . . . ereossiche eo zent felsege, Aggion es gyvkerezteszen ig haz zerezett az kerezien feiedelmeknek zywekben egymashoz, hog' ami kgmes gondwisseleo Menniej zent Attiank az poghan ellen, az kerezien feiedelmek eggiessege atal zereimes hazankban tarchion megh bekesseghben [Kv; TanJk I/1.255]. 1615: Az kwlseo Segitsegekkett az mi illeti az kett Olah Vaida, Cziazar eo Hatalmassaga parancziolattiabol es velwnk ualo Confoederatioiokból oly kezen vadnak mint az magunk fizetet hadunk, Ottis leznek ualahol az szwkseg kiuannia [Gyf; Törzs. a fej. Uszhez]. 1657: ezenekkel egy időben jüvének az svecusoknak is követjeik, kik invitálák az fejedelmet az vélek való confoederatióra, es azt ugyan conclusióban is vevék [KemÖn. 190]. 1671: követséget ne instituállyon az Tanácsoknak tetszése és meg edgyezett akarattya nélkül, confoederatioikat penig akarmely szomszéd avagy távul valo Országokkal, Királyokkal és Fejedelmekkel nem különben hanem az egész Orzágnak minden Statusinak meg-edgyezett akarattyaó Ország Gyűlésében téssen ő Naga^a [CC 7. — "Barcsay Ákos fej.]. 1705: izene . . . a generál, hogy a prusiai királyné, mely a Brandenburgusé volt, meghalván, magának a svéd király hűgát desponsálta volna, a svéd király viszontag az prusiai király leányát jegyzette volna el magának, ilyen erős confederatiót csináltak volna egymással [WIN I, 382]. — L. még AC 28, 32; CsH 98, 206, 218; KemÖn. 191, 278, 310; SKr 627.

konfederál 1. egyezkedik; a negocia; unter/verhandeln. 1619: Ma az divánba Ibraim csausz kezdé ebegni, hogy az az hire, hogy az lengyel főkövet Erdélyen jó által ide az főkövetségre; ő mondá, hogy sokat szólnak felőle az pasák, hogy nincs az ok nélkül, hanem Nagyságod^a akar először véle confederálni [BTN^a 190. — "Bethlen Gábor]. 1620: ha ezt megérti az török^a, inkább s jobban is kezd confederálni az Magyarországgal is, hogy meglátja, mennyie nagy országok és fejedelmek segítői Ma-

gyarországnak [i.h. 399. — ^aA cseh királynak a magyar királyság megszerzésére von. tervezetét].

2. szövetezik, szövetségre lép, szövetséget tart; a se alia, a incheia o alianță; sich verbünden/konföderieren. 1618: ha — úgymond — Bethlen Gábor római császárral és az kereszténységgel jól és tökéletesen nem alkoszik és nem confederál, tehát az keresztényen fejedelmek az linzi gyűlésbe in secreto teljességgel concludáltak arról, hogy az kereszténységből egyszersmind nova coloniát hozzanak Erdélybe és ez mostanit teljességgel extirpálják [BTN² 141]. 1657: őáltala^a confoederált vala és Basa Tamás által Lupul vajda [KemÖn. 264. — ^aBarcsai Ákos útján]. 1662: Az fejedelem azért porta híre, engedelme s az haza tanácsi megegyezett értelmek nélkül a svékusokkal, kozákokkal úgy confoederála, olly szövetséget szerzett vala: hogy maga személye szerént minden ország népével ... melléjek menne s a lengyelek ellen társul mellettek lenne [SKr 348]. 1761: Azt is beszélék, hogy a prussus minden biztonnyal confederált a törökkel, a török pedig nagy erővel készű a máltai ordóra a tengeren [RettE 122]. — L. még BTN² 400, 408; SKr 205; TML III, 315, 559, IV, 474, 497, VI, 599.

konfederált szövetezett; aliat; verbündet, konföderiert. 1710: Zrinyi Miklós véletlen halálán, amint illet, felette igen megszorodván a császár ellen confoederált magyar urak ... Újokban tanácskozni kezdenék egymással, mit kellenék cselekedniek, tartván attól is, ha kitűdődik szándékok, egyenkint őket a német császár mind megfogatja és megöleti [CsH 74–5]. — L. még CsH 80.

konfederárius szövetséges; aliat; Verbündete(r). 1676: De az bavarai segítség ugyan csak igaz, mert Belavári is erős hittel izente, mivel az austriai háznak közlelyebb való eleitől való konfederáriusi [TML VII, 269 Vesselényi Pál Teleki Mihályhoz].

konfederátus I. fn 1. szövetséges; aliat; Verbündete(r). 1618: Ha oly ellensége vagyon öfelségének, kivel ők nem confederátusok, elmennek királyok mellett, de az csehekre nem mennek általánfogva, hanem öfelsége menjen végére, azki oka és indítója a csehekkal való zűrzavarnak, azt büntesse meg [BTN² 306 a magyar rendek válasza V. Ferdinánd biztosainak arra a követelésére, hogy a csehek ellen koronás királyukkal együtt hadakozzanak]. 1657: az svéciai generál, Torstenson, az fejedelemmel lött confoederatióban befoglalta vala az franciai királyt is és több ő confoederatusit is [KemÖn. 267]. 1704: ez a görög hozta hírül, hogy a franciát és a bavarust Donavecznél igen megverte az öfelsége hada, úgy, hogy 18000 veszett el az ellenségben, holott is a hollandus, brandenburgus és a többi confederatusok hada igen erősen viselték magokat [WIN I, 182–3]. — L. még CsH 207, 398; KemÖn. 33, 283, 288; WIN I, 163, 215, 400, 406, 566.

2. biz barát; prieten; Freund. 1660: P. S. En is Kegyelmednek szolgálatomat ajánlom, míg élek s mind bennem az lélek élete fogytáig, koporsóm zártáig, édes Teleki uram, konfederatusom [TML I, 580 Bethlen Elek Teleki Mihályhoz].

II. mn 1. szövetséges; aliat; verbündet. 1620: Die 18 Martij voltunk az vezérnél Több sok beszédinktractánk közben ... az követ uraim kívánák azt, hogy

önagysága bocsássa el őket, mert az hatalmas császárnak nagy kárára vagyon s leszen az ő ittvaló késések és mulatságok, mivelhogy az nyolc confederatus országokból való követek addig meg nem indulnak, azmeddig ezek az követek hazamennek [BTN² 406–7]. 1657: vala ilyen okoskodásunk: avagy hogy hajol az megengedésre az török, avagy nem; ha hajol, azt semmiképpen maga hasznának is keresése nélkül nem cselekszi ... ha pedig nem annuál ... az confederatus fejedelmek frustáltatnak [KemÖn. 191]. 1693: 4. Octobris az galliai hadak megharczolván az ott lévő confoederatus hadakkal ... őket az gallusok megverték [IIAMN 331–2]. 1710: Rákóczi azért a confoederatus magyarok jesuiták ellen való végezést effectumban véteté, s kiűzeté a keze alatt való helyekről a jesuitákat [CsH 390].

2. összeesküvő; complotator, care participă la un complot; verschworen, konspiriert. 1710: a császár generál Sporkot nagy haddal küldi le Magyarországba^a, ki is ... mindenfelé szorosan kezdi vigyáztatni, hogy a confoederatus magyar urak el ne szaladhassanak [CsH 81. — ^a1670-ben].

konfekció egybe/összállítás; alcătuire, compunere; Zusammenstellung. 1787: Ide jönn már azon Mobiliának Specificatioja, melyeket ezen Inventarium confectioja előtt a két Majorennis György, és Maria magokkal el vittének, és Licitatio alá nem botsátották [Mv; MvLev. Császár György hagy. 15].

konfekt csemege, édesség; delicatese; Delikatesse, Süßigkeit. 1714: Confectnek való meg aranjozott réz Tal-lotskak No. 12 2//40 [AH 46]. 1736: ott^a még láttál volna mindenféle liktáriumokat, portai s velencei nádmézből csinált confecteket [MetTr 386. — ^aA régi erdélyiek lakodalmában]. 1746: Az úr ágya alatt egy tojokában kü-lömb-külobmféle confektek [Vargyas U; DanielAd. 257]. 1788: Konfekt alá való ezüstös pléh Tángyérotskák Tíz [Mv; TSb 47]. 1790: Üveg Confectnek való talatskák 3 [Királyhalma NK; Ks 67. 46. 24c]. 1801: Tizen két Pár vékony ezüst nyelű Confecthez való kiss Késetskék három ágú Vass évő Villákkal [LLt 106/1]. 1846: Két egy forma nagyságu de különböző virágu aranyozott Száju Confectnek való talatskák [SLt 17].

konfektes csemegés, édességnek való; pentru delicatese; für Delikatesse/Süßigkeit (bestimmt). 1806: Huszon-nég Confectes Tángyér [Bodola Hsz; BLt]. 1816: Veres virágos confectes tányér 8 Rf [Kv; Born. IV. 41]. 1847: Confectes üveg Tányér [MkG Conscr.]. 1848: 4 darab Confectes tányér [Kv; Üjf. 1]. 1849: 9 konfektes tányérok [Dés; DLt] | két Konfektes aranyas virágas Tángyératskák [Szentbenedek SzD; Ks 73/55] | A For tizerbe egy nagy veres olajos festékes krédentz kaszten ... belől egy poltz, ezen résziben voltak portékák 24 tányér 12 kisebb konfektes tányér [WassLt].

konfekt-fogó kb. édességtartó/tálaló; tavă pentru delicatese; Delikatessentisch. 1750: Confect fogo Tábla N 5 Etek fogó Tábla N 25 [Marossztkirály AF; Told. 18].

konfekt-kés ? gyümölcs/tortakés; cujit pentru tăiat fructe/tort; Obst/Tortenmesser. 1849: Hat pallo ezüst ... Hat konfekt kés [WassLt].

konfektum édesség; dulceaj; Süßigkeit. 1657: az asztalon lévő sok szép confectumokat az klopceks elkapdosák [KemÖn. 266]. 1662: Az edeledek sok szép húsokból, madarakból, halakból . habarnicának, austrigának, szplatajcnak, efféléknek bőségéből, különb-különb olasz confectumokból, confrejtekből, nádmézes edelelekből állanak vala [SKr 269]. 1705: Sokáig ülven pedig asztalnál, a gyümölcsben igen sok szép confectumokat hozának fel és egész gyümölcsasztalt [WIN I, 628]. 1710 k.: Bécsben Antoni Ferenc nevű gazdag olasz kalmár megvendégele Étél és csemege, confectumok és az üdödhöz képest gyümölcs is úgy volt, fejedelem is megelégedhetett volna olyan ozsonna vagy vacsorával [BÖn. 571].

konferáció tanácskozás, tárgyalás; consfäuire, dezbatere; Verhandlung. 1662: Lengyelországba való menetünk idegen nazzettel való conferatiókn hogy ökegyelme és tanácsink hírek s javallása nélkül lött volna, csudáljuk [SKr 463].

konferál 1. adományoz; a dona; schenken, spenden. 1585: Buday Tamas Vram ez keoltsegh kjweolis Tulaidonabol keoltéot es az Eghaznak Epwletire confertalt teobetis, kit eo kgme Nem kwant megh a' Varostul [Kv; Szám. 3/XXIII. 16]. 1594: Badachion Portio Ezt az Portiot az fejedelem eo Naga Szikszai Andrasnak conferalta [Badacson Sz; UC 113/5. 90]. 1611: Bornemizsa Thamasnak Bethlen Gabor Vram Tanaczunk Iambor szolgálainak conferaltuk ... Dedrad^a neüw faluban lewő portiot [JHbK VII/18 fej. — ^aK]. 1836: Dobofalui Vitezleő Maroti Gyeörgy az országgal leueő egjessegerelő erős Reversalist adot; Mys minde(n) Ingho bingho marhájit, hahol valami találatnék, melyeket másnak my ne(m) Conferaltunk volna, mindenik féle Jauait es mindeneket visza bocziatottunk [SLT XLIII. 4 fej.]. 1669: confertalt volt Barcsai Ákos Fejedelem Küvár videken egj kis Bozonta nevű Falucskát . . Donatiom léven rolla, mostis manutenéalom [Ks 101 Kornis Gáspár a fej-hez]. 1713: Biro György, Biro Mihály, Tot Mihályek conferáltak az Varadi Templom(na)k egy öreg Impressumot [Sóvárád MT; MMatr. 211]. 1726: Az Kéméndi^a Ecclesianak conferalok fl 100 [JHb XXXV/21 Jósika Imre végr. — ^aH]. 1780: Azt pedig úgy tartom, soha meg nem engedik, hogy minden ember disponáljon a' Collegium jovatskaiból. A' Fundator meg irta, hogy mire conferalt mindent, a' mit conferált a Collegiumnak [Ne; Borb. II Kováts József rektorprof. lev.]. — L. még CC 72–3, 98–9; KemÖn 49, 82; Retté 265; SKr 230; TML I, 526, III, 26, 397, V, 62–3, VIII, 80; WIN I, 85, 313.

2. ad; a da/dáru; geben. 1643 u./1770 k.: Conferalt a' Méltós(ágos) Grof Iktári Bethlen Domokos Ur a Predikátor számára egy rüdeg Sertest [Noszoly SzD; SzConscr.]. 1671: ha mely Fohnagyok vagy Birák afféle szacoltatóknak valamit conferálnak, és az Napfényre jüne es elucesalna a' Falu ne vegye az olyan helytelen expensát számban, ne-is acceptáltassék, hanem legyen a' magok károk az olyan Fohnagyoknak és Biráknak [CC 31]. 1737: Concludátatott, hogy mostani Borbirák^a . . a Nms Város Bor lucrumból, ezen dologra Conferálljanak 's adjanak flor. hung. 100 ~ száz M. fo-

pintokat [Dés; Jk 481b–482a. — ^aKöv. a nevek fels. Malomjavításra].

3. jog átenged; a ceda; übergeben/lassen. 1655: Az Öreg Rázmány Istvánnál létemkor, hallottam enis ilyen formán valo szokot tölle, láttya s tudgya nyilván, hogy az Kolosvári Birak nekie az Csepregi Mihálllyal levő dolgáb(an) igaz törvényt nem tessznek, de bizony abbéli perit, az Fiscusnak conferállya, keresse az Fejedelem erette, megh sem nyugszik addigh, migh törvennyel el nem eri rajta az kétszáz aranyat [Kv/Gyf; CartTr II. 893–4 Volfg. Cserej fej-i fizetőmester vall.].

4. beszélget, tárgyal; a discuta/trata; reden, verhandeln. 1572: Megherttettem en az kegđ lewelet az Leken-czey hatar foglalás feleol En megh Erttettem es conferaltam myndenkeppen tērwn twdo Emberekkel feo keppen Director Wrammal es a teobbywel [Gyf; BesztLt 3737]. 1605: Az Varossi keöwetekkel lo modgiawal conferallianak Amenyre sine aliqua Süspicione potest [Kv; TanJk I/1.513]. 1618: Ezekről^a néha conferáltunk Kamuti urammal [BTN² 109. — ^aA portai követeket érdeklő eseményekről]. 1717: Amely levelek rész szerént én nállom vadnak igen is ki adom, noha némely jóságok(na)k mi voltarul szükség lett volna külemben gondolkadni, és egy más között inkab Conferalni [Nagyrapolt H; JHb XLVII/18]. 1779: A Méltóságos Ur Parancsolattya szerént a Profiant officerrel conferaltam a buza iránt assecuraltam, hogy illendő Discretiot fog a Mélgos Ur adni [Kv; SLt XL Ágoston Márton Suki Jánoshoz]. — L. még BÖn. 916, 921, 928–9; BTN² 198, 242, 259, 288, 316, 359–60; CsH 57; PLev. 168; WIN I, 123, 127, 141, 163, 278.

5. összehasonlít/mér vmit vmivel; a compara/másura; etw. vergleichen, an einer Sache messen. 1580: Az my nemő Merteket tart Király biro vra(m) Ertyk eo kegme hogy valamenyewl nagiobat Mútat hogy se(m) mint az Bek Ianos Merteke, kery eo kegmet hogy conferallyak egy mashoz es igazechyak vgy el hogy Az zegenysegek kara nelkw legie(n) [Kv; TanJk V/3.230b]. 1677: ha penig az Országban a' Fejedelmek Választo, és Penz-verő házakat erigálnak, accomodaltassanak azoknak-is állapoti illendő modon, conferálván az 1618. Esztendőbéli affélékről lött végezésekkel [AC 47–8]. 1733: A Novizans fel producalvan Relatoriáját, magát tisztességesen enodállya az gyolts és káposzta lopás iránt valo bestelenség alól, midőn bizonyos fatensek világosan importallyak hogy az kezéhez vett gyoltsot nem akarta el lopni, hanem a maga vett gyolcsával akarván conferalni ha egyenlőe [Torda; TJkT I. 15]. 1823: (Az aranyakat) a' többivel conferálván az egyformaságot az első észrevétellel mi is által láttuk és annál fogva, mint simpla aranyakat, az többihez számláljuk [Nsz; DobLev. V/1080. 7a]. — L. még BÖn. 917.

konferálandó adományozandó; ce urmează să fie donat; zu schenkend/spendend. 1721: a dolog vgy kívánnya hogy minden Consistorialis személy az ő facultassa szerént önkent contribuallyon azon Adossag(na)k le fizetésére. illy remenessel hogy prima occasione azon conferalando Summak az Ecclesiatul refundaltassanak [Kv; SRE 139]. 1738: A Tktes Nms V(ár)(me)gje, az Hidhoz Conferalándó 200. Rh. forintok ki adattatásának bizonyos Condiotiokat proponálván, Nms Vára-

sunk(na)k, Nms Várasunkis Compromittállya magát az alább specificálandó Conditiokra [Dés; Jk 503a].

konferálás 1. adományozás; donare; Schenkung, Spendung. 1603: Megh ertettek eo kgmek egez Varosul az mostany fejedelmwnknek kegelmes Adományat az fel dezmanak Arenda fizetéseert ez varosnak valo conferalasarol [Kv; TanJk I/1. 447].

2. beszélgetés, tárgyalás; discutare, negociere; Unterhaltung, Verhandlung. 1619: szóltam az jócsával való conferálásról ő magával az vezérrel [BTN³ 303].

konferálhat 1. adományozhat; a putea dona; schenken/spenden können. 1671: Vezetetett Országul, hogy az Fiscalisokon kívül, valamely bonumok és jóságok, per Notam avagy defectum, aut virtute Articulorum qualitercunq; Fiscus devolvatlnak, azokat az Fejedelmek magoknál ne tarthassák, se feleségeknek, se gyermekeknek ne conferalhassák, hanem más bene merita personának de facto el-adni tartozzanak [CC 75]. 1674: Radnothon értettem lenni egy Nemes Fundust az Nagtok alsó kerte Tájékán . . . mely hely egyedül csak ál az Nagod Kgltségéb(en), az kinek akarja conferalni conferalhattyá [Törzs. Kállay Sámuel kérelemlevele Bornemisza Annához]. 1720: Bur Laczk . . . Instál Vram kegk(ne)k hogi valahova Collocaltassék edgi Pusztára neke(m) is Instált sokszor de én magamtól nem Conferalhatt(am) nekíe semmit [H; UtI].

2. beszélhet; a putea discuta/vorbi; reden können. 1722: Az napokban irta vala Ur(am) kgd hogy Thamás Déák Uram(m)al conferalljak és Balásfalvi szűkségre külgünk fákat, de ő kglmével ne(m) conferalhatta(m), szememmel sem látta(m) régtől fogva [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. 1724: En is Isten engedelmeiből, holnap ki fogok menni, csak Köleséri Ur(a)m(ma)l conferalhassak, mivel az estve is rosszatskán vala [ApLt 2 gr. Hal-ler Janos apósához, Apor Péterhez Nsz-ből].

3. megbeszélhet/tárgyalhat vmit; a putea discuta/dezbate; besprechen/verhandeln können. 1619: azmikor valami derék discursusok léssen az dologról . . . magok között conferálhatják az Felséged írását [BTN³ 338].

4. értekezhet; a putea discuta; konferieren können. 1704: a Bethlen Miklós uram procatori mondották, hogy nem conferálhantanak a cancellariusal, hanem ez okért máról elhalad a dolog és holnapra marad [WIN I, 129].

konferált adományozott; donat, dāruit; geschenkt/spendet. 1630: Suki Benedeknek alázatos keönyeoörgésére megh engettwk, hogy iduezült feiedelem, praedecessorunktúl, és Vrunktul . . . Colossi Sóaknánkrul Vitâ duran(te) annuatim neki Conferalt . . . keö sókat . . . az Dési aknánkrul . . . exigalhassa [SLT A. 45 fejj.]. 1641: Toroczkaí Borbely Istvan ada értesünkre alazatoson, hogy . . . az mostani el mult feiervárj Generalis giulesen (: nekíe kegiel(me)sen conferalt Armalis Leuelünket :) publicaltatni akarua(n), azonban hüségtek contradicalt volna az Publicationak, ki miatt czyak in suspensio kellett volna maradni, azon nekíe conferalt kenigelmeseghünknek [Thor. XV/6 feji rend. a Toroczkaikához]. 1661: Kentszerítettünk azért ezen Varosunkbelj Isten dűczössegere Alamisnaba(n) Conferalt, Unitaria s Orthodoxa Ecclesiak jovaihoz nyulnunk [Kv;

RDL I. 179]. 1755/1797: Hát azt tudjaé a' Tanu hogy ezen Exponensek(ne)k . . . Praedecessori itten Kis Dobán és Nyirmon nevű Helységben Régi Fejedelmektől conferált Donatio és Statutio mellett hány Teleket birtanak, és actu is hányat birnak . . . ? [Szszág; Borb. II vk].

konferáltat adományoztat; a face să fie donat; schenken/spenden lassen. 1773: Mindenfelé elterjedtek^a, nagy jóságokat conferáltattak magoknak a királyokkal s beneficiumokat [RettE 313. — ^a Jezsuiták].

konferáltathatik összehasonlíthatatik; a putea fi comparat; verglichen werden können. 1789: (A) 22. ezer Tserép adattassék által tseréb(en) a' Pallérnak olly conditioval, hogy a' midőn a' Collegium épületére szükség esen azonnal restituállyá, még pedig éppen ollyan jó materiából készült és jól meg égetett tserépet adjon, a' melly végre a mostani tserépből tételesen el hogy ezek a' vissza adandokkal annak idejében conferáltathassanak [Kv; SRE 261].

konferáltatik 1. adományoztatik; a fi donat; geschenkt/spendet werden. 1671: Ab Anno 1657. a' melly Fiscalis jóságok a' Fiscustól, másoknak conferaltattak, azokrol producállyák az Possessorok Donatiojakat [CC 88]. 1677: Kolosvár városában az Orthodoxa Evangelica religion lévő Papoknak bé-vitetések, etiam publico statuto végeztetett és azon reformata Evangelica religion levőknek inter caetera Kolosvárt az O Várban lévő pusztá templom conferaltatik in anno 1612

Annak utána penig ugyan azon Kolosvári Farkas utzai templomis hozzá valo Collegium helyével, és minden pertinentiajával proventusival [AC 4]. 1696: Idvezült klmes Fejedelműnkűl emanaltattott klmes Donatioja szerentt Deési Soo Aknárul Scholay Mesterünk számára conferaltattott, bizonyos Summa Pénz [Somlyó Sz; BK]. 1780: az Enyedi Dominium a' Collegiumnak conferaltatot volt [Ne; Dob. II. Kováts József rektorprof. kezével]. 1787: azt hogy vesztette el Béli Pál Jóságát s hogy conferaltatot másnak, nints miért olly gyakran reiterálni [Mv; BLt 6 tábl.]. 1796: azon praetensioban forgo Privilegalis Levelet Magyarra fordítva magais látta 's olvasta Andras Királytól Conferaltatot [Mv; TLev. 5/16 Transm. 53 tábl.]. — L. még AC 52, 58-9, 201-2, 206, 264; CC 48; CsH 105; WIN I, 566.

2. adatik; a fi dat; gegeben werden. 1641/1687 k.: Mivel hogy illyen végezést töttenek volt hogy a Templom ujjitása után a Szék helyeketis meg ujjiásák mind(en) ember fizetésiért fizesse bé a Széket (igy!) ugy mind d 25. melly fizetés templom építésére conferaltassék, lön azért illyen végezés előttünk [Sóvárád MT; MMatr. 209]. 1737: a T. N. V(ár)(me)gjétől . . . éppitenő Hidunkhoz Conferaltott 500. Faragó Dolgos ember és 300. szál fa [Dés; Jk 484a].

3. egybevettetik, összehasonlíttatik; a fi comparat; verglichen werden. 1681: Mint hogi ez mostani Urbanium csinálása, meg ujítása, quo ad antiquitatem a' praecedens Urbaniumokkal conferaltatot es sok dolgokra nézve accommodáltatot is, azért ha ki valamely dolgot . . . tova akarna investigálni, tekincse meg az előt valo Urbaniumokat [Vh; VhU 3]. 1739: Conferaltatván mind az A. 's mind az Ik(ne)k Relatoriái, világoson Constál az Ik(na)k ártatlanságok [Dés; Jk 313b-4a].

konferáltatott adományozott; donat; geschenkt/spendet. 1652: Wagyo(n) ezen Ládáb(an) egy allya nélkül való aranyas ezüst romladozott Halmagyi Ecclesiához való, vagy Conferáltatott pohárocška, tetejeről le romlott egy ember kep(p)el együtt [Nsz; IB X. 2 Bethlen István hagy.]. 1677: Valakinek legitimé conferaltatott és birattatott Vámos helyek vagyon, ... a' hidakat, töltéseket, és arra egyéb szükséges helyeket igen jó gondviselés alatt tartásák [AC 111]. 1696: méltóztassék Ecclesiánk mellett assistentiával lenni, és annyi Gratiayatt műtassa, Donationk és Commissionk szerzettessék elő, és Scholákhöz Conferáltatott Patrociniumunkatt obtinealhas-suk [Somlyó Sz; IB]. 1717: maradt az nzt Sípós Márton vr(am)tu Conferaltatott Zöld gyöntáros Lada az Somosdj Eccla(na)k [MMatr. 89]. 1741: Méltóságos Elő Appaffi Mihály Kegjelmes Urunktól Conferáltatott kegjelmesen azon Csatáni Józsegocskája szegény Városunk(na)k ... azért, tanquam Reformatus Mlgos Legitimus Fejedelemtől, Reformatusok(na)k kegjelmesen Conferáltatott Józsegocskából; hogj Catholicus atyánkfiai aequale Just praetendálhassanak nem lát-hattuk uttyát [Dés; Jk 547a].

konferencia 1. tárgyalás; debatare, negociere; Konferenz, Verhandlung. 1664: ő felsége fő plenipotentiariussát, méltóságos gróf Rottal János uramat ő nagysá-gát ide alá küldte, kihez engemet felyebb megirt dolgok-ról való conferentiákra szükséges elégséges plenipoten-tiával küldötték az mi kegyelmes urunk ő nagysága és az nemes ország, valamint expedíáltak Stepán Ferencz uramat [TML III, 282 Teleki Mihály Boldvai Mártonhoz]. 1697: conferenciára mentem az gubernátorhoz [AIN 150]. 1728: Az Deputalt Plenipotentiariussí a Familiá-nak ... pro 7ma Febr Szebenben legie(ne)k a levelek hányására és a Conferentiara, mint hogy ... pro 12ma February a' productionak bé kell állani [Déva; JHb XLII]. — L. még BÖn. 873, 912–3, 971; TML III, 347.

2. megbeszélés; discutare; Unterredung. 1678: voltam 2. praesentis szemben az francia rezidenssel azt írja ... ha ürességem vagyon, menjek által hozzá conferentiára és valamiben tud segíteni és szólni, kész lesz-en [TML VIII, 138 Bessenyei Mihály Teleki Mihályhoz Konstantinápolyból]. 1737: tettett expedíálni Kolo-svárra B. Varallyai Simon István és Cs. Zabolai István ő kglmeket, Nztes Hunyadi Ferentz Urunkal lejendő Conferentiara [Dés; Jk 475a]. — L. még BÖn. 947; CsH 84; TML IV, 47; WIN I, 464.

3. tanári és tanítói értekezlet/gyűlés; consiliu profes-soral; Professoren/Lehrersitzung/konferenz. 1870 k./1914: Conferentia: tanárok, osztályfőnökök, jurátusok (esküdt osztálytanító) értekezlete, mely paedagogiai, tanügyi, néha fegyelmi kérdésekről tanácskozott s elő-terjesztéseket tett az előjáráságnak. Elnöke a tárgyzhoz képest az igazgató (paedagogarcha) vagy a rector-professor volt | Sedria: iskolai törvényszék, mely fegyelmi esetekben ítélkezett. Hívták conferentiának is; de ez inkább a tanári s tanítói didaktikai értekezletek neve volt [Mv; MvÉrt. 10, 43].

konferens adományozó; donator; schenkend, spendend. 1789: az Conferens neve ... Tsulak Martonne A(nno) 1761 [Sepsiszkirály Hsz; Palotay 19].

konfesszárius gyóntató; confesor, duhovnic; beichtigend, Beicht-. 1657: Fileken két franciskánus barátok ... tanálkozásnak hozzánk az egyik ... Bosnyák Tamásnak is, az fileki kapitány s ürembernek is confes-sariusa volt [KemÖn. 117–8]. 1670: (Zrinyi uram) ángya s felesége és confessariussa [TML V, 244 Újhely Pál Teleki Mihályhoz]. 1779: Volt pedig in ecclesiasticis Szebenben egy Griem nevű consiliarius pap ... magyar-orzági, felemagyar német fi, aki is confessariusa is volt egyszersmind az apácáknak [RettE 406]. — L. még CsH 94.

konfesszáriusság gyóntatópapi tisztség; functie de confesor/duhovnic; Würde/Amt des Beichtvaters. 1710: És így férének be a jesuiták a császár mellé, s a confessáriusságot elkapák, s azóta a külső directióban is beléavaták magokat [CsH 94–5].

konfesszió 1. vallás; confesiune, religie, cult; Konfession, Religion. 1710 k.: Religio nem azt teszi, amit magyarul vallásnak mondunk, mert a vallás, prédikáció-hallgatás, templomba való járás, isteni tisztelet, imád-ság, és minden jó cselekedet, virtus, Isten és felebarátod-hoz való szeretet, igazság, olyan a religiónak, mint a le-vél, virág, gyümölcs a fának; ebben majd az egész világ hibázik, mikor a confessiót, mely immár vallást térszen, religiónak elnevezi, s tartja [BÖn. 428–9].

2. hitvallás; confesiune; Glaubensbekenntnis. 1710 k.: Keserves dolog kivált a római, augustai, helvéciai confessiók között: valami az Isten dicsőségére és a lélek üdvességére szükséges, abban mind megegyeznek, mégis mit követnek egymáson [BÖn. 432]. 1773: Elmentek az unitárius püspök, Ág István s a papok is. Kik is meg-jelentvén kik legyenek, azt kérdezte^a tőlök: „Est ne ve-rum, quod non credatis sanctam trinitatem?” A confessiójokat odaadták, de az is hamisság, mert nem úgy hisznek magokban, amint ott vagyon [RettE 302. — ^aErdélyi látogatása során Kv-t tartózkodó II. József császár és király]. 1790: Ezer hat százban Mind szent Havá-nak 25dik napján meg állított ország Végzésenek erejek-kei Helvetiai Confessiot tartó Vallásunk a' több bé vett vallásokkal egyenlővé tétetvén, azon egyenlősítés-ből önként következik, annak szabad gyakorlása [Kv; SRE 267–8].

konfessor hitvalló; confesor; Glaubensbekenner. 1710 k.: Keservesen szemlélem s gondolom, édes Iste-nem, ezen hatalmasság tömlőcében mint járanak nemrén-amaz nagy talentumokkal bíró confessor, próféta, Otrokócsi amaz nagy törvényeket igazgató politikus, Szirmai, és amaz Bukari tömlőcből vallások elhagyásá-val szabaduló tíz prédikátor atyámia? [Blm. 1014]. — L. még i.h. 1031; CsH 96.

konficial 1. készít; a face/confecționa; verfertigen. 1588: Az particariustis megh eskessek hogy minden zer-zamokat a' beteghsegek ellen cum suis integris specie-b(us) fogiatkozás nélkül conficial, semmiben Ne(m) chalardkodik [Kv; TanJk I/1.77].

2. összeállít, szerkeszt; a alcătui/întocmi; zusammen-stellen, abfassen. 1747: az J ... sokakat hírekben nevek-ben meg ölt, midőn azokrol famosus Libellusokat vulgo

Paquillusokat conficiált, és azokat in vulgos sprengalta [Torda; TJKT III. 134].

conficiált 1. készített; fűcút, confecionat; verfertigt. 1736 u.: most a nadrágjokban tartják ezek a poszomán-tos ifjak keszkenőjüket; részszerint igen jó nátha ellen az olyan patika-szerszámmal conficiált ruha az orrok szá-jok megtörlésére [MetTrCs 456]. 1765: Harangoztato-Gazda Telegdi István Vram ő Kegyelme ratiot nem adott ... végeztetett; hogy egy holnapra rendesen conficiált ratióját bé-adja [Kv; SRE 220].

2. "7" 1718: Kűlde Antos Györgj Ur(am)is edgj Specif-icatiot á Conficiált Borokrol nro 10 De kérdeznem kel, á mely O Borok itt vad(na)k azokat azon az árran fi-zessék á Falusiak, mint á Conficiált borokat? [KJ. Ré-tyi Péter lev. Fog-ból]. 1731: Kóródról hozott conficiált piros bor [Szentbenedek SzD; Ks 15. LVII].

conficiáltathatik elkészíttethetik; a putea fi fűcút; ver-fertigt werden können. 1770: ha itt lett volna is Batyám uram jobb modjaval a Regesstrum ratione sui nem con-ficiáltathatott volna [Ne; DobLev. II/422 Petrus Ficsor Fejér m-i not. Szántó Sándorhoz].

confidencia 1. bizodalom; íncredere; Ver/Zutrauen. 1668: az nagy confidentiától viseltetvén, Kegyelmed ál-tal minden igaz jóakaró uraimnak köteles és kész szolgál-atomat ajánlom [TML IV, 301 Gyulaffy László Teleki Mihályhoz]. 1670: én megvallom, hogy ennyi megját-szodatásunk után többször ő felségét hasztalanul meg nem találom, hogy ha peniglen urunk ő nagysága ezt az requisitiót elmulatja is, nem féltheti az confiden-tiának elvesztését, mert olyan most nincsen egy csepp is [TML V, 382 Bethlen János ua-hoz].

2. bizalom; íncredere; Zuversicht/trauen. 1670: a Kegyelmed jó akaratjára még ezután lesz derekasabb szükségem, próba köve is lesz a Kegyelmed s köztem való confidentiának, kötelességnek ... Ez penig Torda körül egy kevés igen drága jószágnak szerzése, melyről ... kérem igen, legyen silenciumba [TML V, 84 Bethlen Miklós ua-hoz]. 1796: némely rosz erkölcsű Cselédjei is a' Panaszlonak azon Bornak meg italában reszeseknek találtatván. Ezen cselekedetéről T. Ambrus Gedeon Uram a Consistorium által megkérdezettvén, azon Bor-nak megitaláb(an) a' mennyibe részesnek esmérí magát, nem valami különös máltiából, hanem egyenes Barátt-sági Confidentiából v(al)lotta meg a' Petsétnek felsza-kasztását [Récse Sz; KCs K. 1265]. — L. még TML V, 254, VI, 423, VII, 328, 337.

Szk: ~ alatt bizalmasan. 1619: énnékem az vezér ti-hája nagy erős confidentia alatt mondá ezt^a [BTN² 333. — ^aKöv. a nyil.] * ~jában megtartí vkit. 1678: Kegyel-medet kérem, confidentiájában tartson meg ...; hídgye el, míg élek leszek Kegyelmednek igaz szolgálja [TML VII, 46 Teleki Mihály Kapi Györgyhöz] * nagy/teljes ~val. 1668: Engemet, Uram, Gyulafi László uram ... Váraljára hivatván igen nagy confidentiával ért levele ál-tal s elmentem [TML IV, 302 Pelei Ferenc Teleki Mi-hályhoz]. 1694: az generalis ... nagy confidentiával be-zélt velem [IIAMN 333]. 1779: magamis jelen voltam, hogy midőn Vetsen^a Asztalnál teljes confidenciával be-zélt volna^a a néhai Groff Aszszonynyal, az Asztalan láttom hogy által nyult, s a Titulalt Aszszony mondotta

neki mennyen ked [Szászszombor SzD; Ks. Geor. Cs. Ajtai (58) de Vajasd isp.bon. vall. — ^aMT. Székely Fe-renc gondv.].

3. titoktartás; discreție; Stillschweigen, Verschwie-genheit. 1678: En az ő kegyelme atyafiságában igen bi-zom. Ezeket én Kegyelmednek írom, Kegyelmed igaz confidentiájára bízom [TML VIII, 31 Teleki Mihály Szepesi Pálhoz].

4. bizalmas viszony; raport de íncredere (reciprocă); vertrautes/vertrauliches Verhältniss. 1669: Kérem Kegyelmedet, édes Komám uram, ezen írását magyarázza meg jobban. Azomban Kegyelmedet követem, hogy ily bátran búsitom Kegyelmedet, de az confidentia csele-kedetteti velem [TML IV, 594 Teleki Mihály Naláczi Ist-vánhoz]. 1677: lám engem a Kegyelmedhez való confi-dentia sok bolondságra terjeszkedett [TML VII, 507 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz]. 1778: Míg Kolozs-várt mulattam egy szegény Ormos nevű ... tógásdeákot ezek az ambitiosus professzorok kicsapának Melyet meghallván, mentem mindjárt juris professor Csomós uramra, kivel sógorság mellett nagy confidentiában va-gyok [RettE 385].

confidens I. *mn* bizodalmas (akiben bízni lehet); de ínc-redere; vertrauenswürdig/verläßlich | bizalmas: disc-ret; vertraut, vertraulich. 1663: kérem Kegyelmedet, ha mi hírei lesznek, tudósítson és engem mindenkor tartson elébbi confidens jóakaró szolgáljának [TML II, 477 Teleki Mihály Gillányi Gergelyhez]. 1726: Confidens s Ked-ves Sogor Ur(am)nak ... I(ste)ntől friss hosszú életet kívánok [M.orbó^a; MbK 166 gr. Teleki Sándor Kovács Péterhez. — ^aKözéporbó AF]. 1761: Mint kedves Confi-dens Io Uramnak! Ajánlom Simenfalvi Ur(am)nak min-denkor köteles szolgáltatamat [Cege SzD; WassLt Wass Miklós sk lev.]. 1764: Rhédei Pál Igen drága jó úri-ember vala szegény, nem tudom, uramnak irjam-e sze-gényt, vagy barátomnak, mert úrban soha confidensebb jó uram egy sem volt [RettE 175].

Szk: ~ embere vkinek. 1657: mivel énnékem igen con-fidens emberem vala Balling, megizeném alattomban, hogy énnékem privatim más beszédem volna véle [KemÖn. 123]. 1704: elmondotta azt a generál confidens embere előtt, hogy később maga tisztít resignálni öfel-ségének, mintsem Bethlen Miklóst nem tollálni vagy tol-lerálni [WIN I, 133]. 1779: Ezt^a nem sok ember tudja máig is, de nekem a procurator ... Máté Izsák uram be-széltette mint confidens emberem [RettE 401. — ^aA szó-ban forgó személy hollétét].

II. *fn* kb. bizalmi ember; om de íncredere; Vertrauens-mann/person. 1705: Collonellus Graven uram nem con-siderálván azt, hogy Bethlen Sámuel uram Fogarast vá-ló commorálása alkalmatosságával (egy) hordó bort ... adott a magából neki ő is hat ökröt adván tavaly, afféle prédamarhá, ami hasznát veheti (minthogy igen confidense volt), most már egynéhány izben impruden-tissime kéri, hogy adja meg. Ez az ő barátságuk [WIN I, 443]. 1803: A Conscriptio a meg írt Helysegekben az ott meg nevezett, és meg hitelt Confidensek vallomásai szerint, mindenkben a' meg írtuk módon ment végben [O.asszonynépe AF; DobLev. IV/862.34b].

konfinium határhely; localitate de (la) frontieră; Grenzstelle/ort. 1762: Azt mondják, hogy ezek^a lesznek

a passusokon, confiniumokban [RettE 143. — ^a Az akkor felállított land-milicia, azaz határhozrezred tagjai]. 1767: Generális Hadik úr öxcellentiaja a confiniumokat megvisitalta [i.h. 211].

konfirmáció 1. megerősítés; confirmare, intārire; Verstärkung. 1619: Csak ezen két hét forgása alatt Franciából, Angliából, Flandriából mind ezenformán való congratulatoria és régi békességnek confirmatiójára való levelek érkeztek [BTN² 271]. 1714: Enyedi János ... remonstrállya Néhai boldog emlékezetű Mátyás Király Privilegiumat, és annak az Felseges Nehai Leopoldus Császártól lett Confirmatioját, mellyek szerint az Contributionnak terhitől azon haznak lakossi a melyben most vagion immunitáltattanak [KvLt I/212 a gub. Nsz-ből]. 1744: Mlgs Oláh Püspök Úr(am) eo Nsga sollicituskodik az unialt Oláh Papokrol emanalt Diplomanak confirmatiójában és publicatiojában [ApLt 4 Árkosi Benkő Ráphael és Imreh József Apor Péterhez Nsz-ből]. 1796: más lévén az akkor Transumtumba elő adott Levél ... más pedig a mostan kért Andreanum Privilegium. Mely az előbbeninek restauratioja, és Renovatioja ... és még az azt meg előzőtt ususnak is Confirmatioja [Mv; TLev. 5/16 Transm. 40].

2. konfirmáció-levél, megerősítő okirat; scrisoare de confirmare; Bestätigungsschrift/schreiben. 1570: Megh Ertettek varoswl eo K. az Mathias kiral parancholatyat az Jdegen Bornak beh hozasa feleol. Azert eo felsegewel megh kellene c(on)firmaltatny Az my Regy zabadsagunkat es zokasunkat Mellyet az Mathias kiral lewele Mond, Es az c(on)firmatioiba Megh kellene specificalny Mind hordot kwpat palazkot és egieb Edenth, hogy semmywel Beh Neh hozna senky [Kv; TanJk V/3.17b]. 1592: Lázlo kiraly Confirmatioia, az eztendeonkent valo 52 Gira ewstw Adorol, es Hadkor az ket zaz Arany forintrol [Kv; DiösyInd. 25]. 1673/1681: Leleszi Vojk Mihaly es Successori levelének Confirmatioja a Szabadossagrol [Vh; VhU 401]. 1682: Az mi maga hivatalja iránt az mi kglis uruntól (!) ő ngától impetrált confirmatiót illeti vagy de praesenti adja elő, vagy hozassa elő ... addig pedig az monasterában legyen [EOE XVII, 304 Az erdélyi oláh püspök elíteltetésének ügye].

3. vall hitben való megerősítés; confirmatie; Konfirmation. 1813: Confirmáltattak: ezek. De a' Confirmatio meg esvén, haza futottak s ezért nevüket nem tudván fel nem írhattam [Gyalu K; RAK 189]. 1829: Ezen solemnis Confirmation betegsége miatt nem jelenhetvén meg Nztes Bakos Mária ... Új Sengei Communio alkalmatosságával confirmaltatott u.m. 23a Augusti 1829 [Szucság K; RAK 121].

konfirmáció-levél megerősítő okirat; scrisoare de confirmare; Bestätigungsschreiben. 1570: Myert hogy Eo felsege confirmatio Leveleis vagion nala, Azert ha hwl oda alah Az Zamos Mentebe Talal Malom helt es hyrre Tezy eo kegmeh ... Megh kely neky Engedny De Jde fel az varoson Nem akarnak Mas Malom helt adny eo k. varoswl [Kv; TanJk V/3.16b].

konfirmacionális szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktion: ~ levél konfirmáció-levél, megerősítő okirat; scrisoare de confirmare; Bestätigungsschrift/

schreiben. 1629: Mely unioioknak^a ereőségére, mind az boldog emlékezetű Sigmond fejedelemtől confirmationalis leuelek, mind nekünk kglmes paranczolatunk, s mind pediglen várastoknak peczétí alat emanaltatott leuelekis extalnak [KvLt Céhír. Bethlen Gábor rend. — ^a A csizmadia- és vargacéhé].

konfirmál 1. megerősít; a confirma/intāri; bestätigen. 1579: Eleosser eo k. varosswl az elymult Eztendeobely vegezesseket mely Leot volt Az Byronak valasztasakor ... Mostanis Eo k. varosswl vgian azon vegezest Ereyebe haggyak es Confirmalliak Minden Rendyben [Kv; TanJk V/3. 690]. 1601: abban az haz helyben ... minden Jussunkath Abbanis neki Attribualua(n), elebbi neki adoth levelwnk tartasa es tenora zerent Confirmalljuk libere [Szilágycseh; Borb. II. Lad. Giulafi de Ratot comes Zolnok aláírásával]. 1635: melj dolognak nagjub erossegere es bizonsagara mys attuk hitünk szerent ez ielen ualo Leuelunket es peczetünkeli Confirmaltuk [Drassó AF; WassLt]. 1710: (A főispán) Trauzner Tamás uramat az inspectorságban nem confirmálta [SzZs 280]. 1712: hogy pedig ezen alkuvász erősebb és állandob lenne kezeketis mind két reszről mű nekünk be adák, és aldomász itallal confirmálák [Aranyosrákos TA; Borb. II]. 1769: (Bartok András) kíváná, hogy azon Klme Vásárat Városunk Praxissa szerint meg írnok 's confirmálnok [Torockó; Bosla]. 1809: Instalunk alázatosan a Tktetes Tiszttségnek, ezen alázatos mentségünket a' Felséges Udvarhoz oly hathatos közben vetése által ajánlani meltoztassék hogy ezen köz Jora hozott rendelését Confirmálja s' abba minket manutenealjon [SzU; UszLt ComGub. 1753u].

2. erősít, állít; a afirma/sustine; behaupten. 1597: Gellyen Imreh vram exhibit fassione(m) Thothazy Mihaly vramis monda ... az leannak Amireol panazolkodal ennekem ihon wadnak atiadfiay mond megh io Ersebet azok eleot, az leanys confirmala, hagi soha ennekeleotte eleteben Mihali vrammal nem zollot [Kv; Tjk VI/1.58-9]. 1670: Ebeni Judit Aszszony confirmalta hogy többször meg nem esküszik, mely(nek) ha eo kglme nem áll; különben hamis hűtben fogna eo kglme magát ejteni [SzJk 108]. 1674: eo kglme ... Versendi Miklos Ur(am), erős hitelis mi előttünk confirmala, hogj ... mindenekben így van, az mint előttünk referalta [Pókafva AF; JHb XXIII/9].

3. bizonyít; a dovedi; beweisen. 1580: tawaly vraink megh Attak erteny az varasnak Balassy Gergelnek wetket es engedetlenseget kyt kwlen-kwlen fele engedetlen bezedywel It fen mah is nylna(n) confirmala es erosy te seot vgia(n) wyeta is [Kv; TanJk V/3.218a]. 1600: allegaliak azt az Inctak hogy eo nallok az Tilalomnak Jdejen Gabor deaknak semmynemeo marhajok (igy!) nem volt, kit hitekeli confirmalni akarnak [Kv; Tjk VI/1.397]. 1628 u.: hozzam hittel keoteles igaz szeretetenek megh hűlesett ... evelis confirmalta, hogi ... mas uttal bócziolletes ember által megh fogattatua(n) az keze, oltalmaztattam megh hogi kesivel által ne(m) vrt [SzJk 30-1]. 1713: Illyén Commoráló Bajk Groza nevű kormányos ... hitivel confirmála, hogy ... két Törökországi Artanyokat Illyei Udvarbiro Nemzetes Bucs Miklós Uramtól ... pénzen meg vótt [Marosillye H; UtI]. 1762: Kannás Susanna oly személy volt ki eleitől fogva tolvajságban, és paráznságban éledezett,

mely életét confirmalta Várasunkon patralt cselekedetivelis [Torda; TJKT V. 89].

4. *vall* hitvallási konfirmációban részesít; a confirm; konfirmieren, einsegnen. 1831: Confirmáltam legelsőben én Ifj: Szakáts Pál e következőket^a [Damos K; RAK 159. — ^aKöv. a nevek fels.]. 1834: Confirmálám . . . Török Katát és Ersokot egy hassal lett szépeket [Nagykapus K; RAK 37]. 1847: Damosi Sütő Bara Márisko 16 éves hajadon leány a mai napon a R. Catholica vallást el hagyván . . . Reformáltam, és az után Confirmáltam [Mocs K; RAK 167].

konfirmálás megerősítés; confirmare, intérire; Bestätigung/stärkung. 1704: edgy Monostori Capitanbul költ Deak Priuilegium mostan Becsben vann a' Felseges Udvarban confirmalasnak okáért [Kv; ACJK 57].

konfirmálhat megerősíthet; a putea confirma/intări; bestätigen können. 1702: Boldog emlékeztű Rakotzi György Fejedelem látván a mű Eleinknek világos igazságokat meg ígerte volt nékik a szabadságot sőt meg is iratta volt a szabad Levelet; de mivel hogy ez idejében háborúságos állapot volt . . . nem Confirmálhatta a Levelet, és így a Jobbágságra redeálni kenszeritettnek [Torockó; TLev. 4/3.2b].

konfirmáldik konfirmáltatik; a fi confirmat; konfirmiert/eingesegnet werden. 1848: 1848. Május 28án Confirmáldotak Szakáts Miklos, Veres Sándor, Veres Lajos [Bádok K; RAK 257]. 1855: Confirmáldotak Damoson Nro 4 [Damos K; RAK 170].

konfirmált 1. megerősített; confirmat, intérit; bestätigt. 1681: Mely dologh my előttünk így menuen) ueghibe mys ennek bizonsagara attuk az my peczetunkel Confirmalt leuelunket [Homoródsztrmárton U, Borb. II]. 1698: az mas recepta Relligiokon levő Papok maradeki is az Hazának eő Felsegetül confirmalt Törvényei és eddig való szokasa szerint azzal hogy az Apjok Pap volt abbul fel nem szabadulhatnak [UszLt IX. 76. 63 gub.]. 1726: Josika Imre vram ép elmével dictalt Testamentaria Dispositioja e' szerint lévén, irtuk meg ezen kezünk írása és szokott pecsétünkkel confirmált Levelünkben [JHb XXXV/21 Jósika Imre végr.]. 1746: adom ezen kezem irasaval, es petsetemmel Confirmalt levelemet [Siménfva U; Sf].

2. *vall* hitvallási konfirmációban részesült; confirmat; konfirmiert/eingesegnet. 1862: A' Hitben megerősített (: Confirmált :) Ifjak feljegyzése^a [Szucság K; RAK 59–60. — ^aKöv. a nevek fels.].

konfirmáltat megerősített; a face să fie confirmat/intărit; bestätigen/stärken lassen. 1598: az méray^a zabatsagrol leu vélet (igy!) confirmaltatam fizettem f 12 [Kv; Szám. 8/III. 23. — ^aMérát (K), a város jbfaluját illető]. 1619: az lengyelek kívánják confirmáltatni csak az régi békességet, az török arra teljességgel kész [BTN 258]. 1677: Mint hogy mostan ennyi hadaknak ez Országban létele alatt kellett Fejedelmet választanunk: köteles légyen reá^a, hogy a' libera electio . . . nem csak integré meg-tartya, hanem a' Fényes Portával ujalogmennél job moddal Császártól ő hatalmasságától Athnámé levéllel confirmáltattya [Ac 22. — ^aBethlen

Gábor]. 1776: a' Constitutioknak is rendben való szedésit meg vjtását munkában vévén edgy rovid terminusra el készityük és az Méltóságos Familiának ventilatoria bé adván confirmáltatni kívánnyuk [Torockó; TLev. 7/5].

konfirmáltatás 1. megerősítés/erősítettetés; confirmare, intérire; Bestätigung/stärkung. 1662: Az fejedelemnek portáról való confirmáltatása, fejedelemségében való megerősítettése . . . meglévén^a . . . már a szegény ország magának pihenést láttathatik vala igérni [SKr 142. — ^a1630-ban az I. Rákóczi György].

2. *vall* hitvallási konfirmációban való részesítés; confirmatie; Konfirmation, Einsegnung. 1812: A Keresztén Vallásba való Meg-erősítettetések vagy-is Confirmátások az Ifjaknak a' Gyalui-Ref. Ekklesiaba fungens Ref. Pap Farnos György által [Gyalu K; RAK 189].

konfirmáltatik 1. megerősíttetik; a fi confirmat/intărit; bestätigt/stärkt werden. 1653: És így osztán ez a négy vallás ugy mint: pápista, lutherana, calviniana és ariana ez országban recipiáltatott és országgyűlésben confirmáltatott [ETA I, 34 NSz]. 1673/1681: Ezen Teketete)es Ngos Zolyomi Miklos Ur(am) Batyam vlad Timárnak, es maradekinak adott Taxarol való levele előmben producaltatvan in omnibus punctis conditionibus tölemis helyben hagyattatik, es confirmaltatik [VhU 229]. 1677: A' Jesuitai szerzet ennek-előtte sok időktől fogva ez hazából in perpetuum excludaltatott és proscribaltatott az 1588. 1607. 1610. esztendőbeli articulásokban; mostan-is annakokáért azon articulusok confirmaltatvan ujobban-is végezettet, hogy a' Jesuitai szerzet, és azon szerzetnek követői . . . in perpetuum ki-rekesztessenek [AC 8]. 1684: September . 18 Ifjú Apafi Mihály szerelmes gyermekünk confirmáltatott az erdélyi fejedelemségben [AMN 275–6]. 1692: Jöttek az urak Szebenbe gyűlésre . . . Ezen gyűlésen confirmáltatott a diploma^a szerint Bánffy vram^a gubernatornak, Haller János vram thesaurariusnak [IIAMN 330. — ^aA Diploma Leopoldinum. Bánffy György, a Habsburg-uralom alá került Erdély első kormányzója]. 1700: Notariusnak es Malom Bironak ujjolag választott es confirmaltatott Szerenczj Iános Atyankfia eő Klme | A praescribalt B. szoszollok pro A(nn)o 1700 hivatallyokba(n) confirmaltattnak [Dés; Jk 301–2a]. 1765: Meg halálózván in A 1765 . . . Nagj érdemű Tisz. T. Püspök Verestői György Uram Kolosvárt . . . Ettől az üdőtől fogva réam szálla a' Püspöki nagj tereh . . . Confirmáltatám Diplomaticē a' Királyi Felségtől 1766ban [ArJk 55–6].

2. *vall* hitvallási konfirmációban részesíttetik; a fi confirmat; konfirmiert/eingesegnet werden. 1824: Confirmaltattak jo examentyek adása után Gombár Anna, Muszka Anna . . . 15 Esztendősk [Burjánosóbuda K; RAK 34]. 1844: Confirmáltatott Deveterbe lako Tktes Nagy Ferentz Ur' leánya, Rosália az vjj'senge bé mutatasakor [Bádok K; RAK 257]. 1877: Ezen évben jött a rendelet, hogy csak is a' 15 évesek konfirmáltassanak [Vista K; RAK 149].

konfirmáltatott megerősíttetett; care a fost confirmat/intărit; bestätigt/stärkt. 1608: Itt Feyer varat lako Zabo Mesterek adgiak keónieörgeseknek általa ertiseonkre, hogy az w Priuilegiumok ellen, ez helyben sok külömb

külbomb Zabok zallananak, kiknek az w köztök valo műelíre semmi igassagok nem volna. Keőnieorgettenek azert mi nekünk, hogy az w Cheheken ki Jrt, es feiedelmekhel Confirmaltatot Priuilegiumokba(n) megh tartanak [Törzs. Báthori Gábor rend. Gyf városához]. 1663: Minekokáért kegye(lmete)k(ne)k és hűségteknek hadgyuk, és parancsollyuk serio, hogy azon házat mi töllünk is Praecessorinktol adatott Szabadságban confirmaltotnak értvén lenni, sem most, sem ennek utánna semmi nemű ado vévésre, paraszti Szolgálatra ne vesse [Borb. I]. 1677: A fen megh irt Confirmaltatott dolgokatt ... a megh nevezett két rendbéli Attyafiak ha valamelyik fél ... violalna tehett az megh allo fel az megh nem allo félén az fen megh irt szaz Tallerokig plenaria executiott peragalhassan [Ne; DobLev. 1/25]. 1736: attuk müis ez fide nostra mediante irt es szokot pecsetünkkel confirmaltatott patens Relatoriankot [Asz; Borb. I].

konfirmatória megerősítés, konfirmáció; confirmare; Bestätigung/stärkung. 1667: mindennap rám izentek, hogy írjam meg urunknak ő nagyságának, küldje meg ő nagysága ezt a pénzt kihez képest ezt kell Kegyelmeteknek igen jól meggondolni, ha a pénzt, minek előtte meg nem lesz az confirmatoria, megküldje-e? ne-e? Ha megküldi s kezekben kaphatják, azután azt cselekszik, az mit akarnak ... ha meg nem küldi s az császár megő s ígreték szerint Zólyomit kibocsátják s az confirmatoriát s kaftánt megszerzik s az pénz készen nem leszen, abból is mi következhetik? [TML IV, 134 NemesJános Teleki Mihályhoz].

konfirmátus megerősített; confirmat, intért; bestätigt/stärkt. 1671: Kegyelmed bölcsen megítélheti, miképpen adhassunk s contribuálhassunk privilegiumunk condiciói ellen, kibén eddig egy boldogemlékeztű fejedemtől is meg nem háborítottunk s annál inkább reméljük, hogy a mi kegyelmes urunktól ő nagyságától abban confirmatusok levén, megtartatunk [TML V, 585 Máramaros megye rendei Teleki Mihályhoz].

konfiskáció elkobzás, el/lefoglalás; confiscare; Konfiskation, Beschlagnahme. 1705: Az Szász János szebeni királybíró belső javainak confiscatioinak alkalmatosságával ... minden ládait elpecsételték volt [WIN I, 432]. 1710: Kltek levelét vettük, az Szöllők Confiscatioja iránt valo Instantiáját meg értettük, és in debitis locis promovealni is igyekeztük ... ugy hiszszük nem lesz klteknek háborgatása [KvLt I/199c gub.]. 1769: Ez Nemes Erdélyi Országba külső Idegen Országaktól Fekete onot bé hozni Confiscatio büntetése alat bé hozni nem szabad [UszLt XIII. 97]. 1787: minden Verős Kovás a mennyi vasat a mivén tsinál, azt mind és egészen tartozzek a rendelendő Vas valto hazhoz ... meg mérés vegett bé vinni ... ha valaki ez ellen tselekednék 24 paltza ütséssel és vasának Confiscatiojával büntettessek [Torockó; TLev. 9/25].

konfiskációbéli elkobzásos, el/lefoglalásos, prin confiscare; von der Konfiskation/Beschlagnahme. 1809: (A puskaapor-árus) sem puska port, sem golyobist ... akár vraságnak, akár nemesnek még annál kevésbé köz embernek vagy Parasztnak de még onnal munkalkodo

Mester embereknek-is ... Confiscatiobéli büntetés terhe alatt adni ne merészellyen [UszLt ComGub. 1697].

konfiskál 1. elkoboz, lefoglal; a confisca; konfiszieren, beschlagnahmen. 1612: Itt Colosvarat löüő hazat ... mj számunkra confiscalnak [Kv; PLPr 21]. 1615: az Orzagh vegezese szerint mi hiúwnk Banffi Janos, az Lip-pay Generalis expeditiokra, minden Jozagarol Tizenket Louast kellett volna bocziatani, miuel penigh cziak Hatot bocziatot volt, ez okon minden Jozagat Confiscalt vala [Gyf; Told. I fej.]. 1620: Latvan eő kgimek varosul az Bor korcziomallasba(n) az sok abususokat, hogj zegenj borokat ige(n) draga(n) korcziomallanak ky ... ha kit abba(n) kapnak ... azt az Bort az varas Birak, Varos zamara Confiscalliak [Kv; TanJk II/1. 295]. 1711: mind ökrököt, Menest, és egjebféle Barmokot, Gráven vr(am) Csikban létekor Sz: Katólnai Elekes Sigmond vr(am) be jöve Gjergjoba, és Confiscálá ökök [Csomafva Cs; WLt]. 1827: a sellérek ... marháját Confiscálja a Biro, licitatio utyán adgya el és az Árát adgya kezébe a tulajdonosnak [F.rákos U; Falujk 162 Barnabás Áron pap-not. kezével]. 1837: Minden igasság nélkül a Czéh-tol Monostorra ment Almási Sigmond ott Cantárkodott munkáját a' Városra bé hozta a' Czéh a Munkát confiscalta [Kv; ACLev. Kül. Perc.26].

2. ~ *vkít* kb. vkít személyében tulajdonába vesz; a lua in posesie pe cineva; jn in persönlichem Besitz nehmen. 1614: Varga Jakabot Confiscaltak volt Bartha Istvan Deák kerte volt megh az megh holt Feyedelemteöl eő atta arro(n) Mihaly Papnak tizen nyolcz ftert, most eő byria Arkosy Mihály Pap [F.falu Cs; BethU 418] | Barabás Ferenczet Confiscaltak volt Andras hadnagy valtotta meg [Szentimre Cs; i.h. 450].

konfiskálandó elkobzandó, lefoglalandó; ce urmeazá sá fie confiscat; zu konfiszieren/beschlagnahmend. 1781 k.: (A) Confiscalandó vas meg gyűjtetvén és el adatván, annak árának fele az Mlgs Familia Cassájában mennyen, fele pedig a' szegény Communitas közönséges költségei potlására fordittassék [Torockó; TLev. 9/20]. 1787: (A rendeletsező) vasának Confiscatiojával büntettessek melly confiscalandó vas a Communitas számára convertaltassek, és a közönséges Cassaban tetetessék [uo.; i.h. 9/25].

konfiskálás foglalás; confiscare; Besitzergreifung. 1614: Gal Georgj, az confiscalaskor Balassi Ferencze, az vta(n) Palfy Ferencznek atta [Etéd U; BethU 152] | Primipili Zotiori Andras Beldj Kelemennek atta magát Confiscalas uthan Rabsagboll valo meg Zabadtta-sert [Lisznyó Hsz; i.h. 229] | Boda Esaias Kalnaki Benedek Job(agia) Confiscalas uthan [Középajta Hsz; UszLt VI. 56. 187].

konfiskált 1. elkobzott, lefoglalt; confiscat; konfiszirt, beschlagnahmt. 1625: erkezwén Varadrol Hannes Gallert valami geőreőgh vrunk eő felge zamara Varado(n) confiscalta marhakkal [Kv; Szám. 16/XXXIV. 31]. 1629: en voltam egyik ki el segitettem az Confiscalt marhat vinnj [Kv; Tjk VII/3. 77 Harmincadolásra von. vall.]. 1705: azt mondják, hogy én ezt-amazt cselekedtem, és még a confiscált és elpecsételt ládákhoz is hozzányúltam [WIN I, 640]. 1813: Veszszödről^a ide hajtott

Confiscált Nagy Tehén 4 [Veresegyháza AF; Told. 18 Toldalagi Kata lett. — ^aNK]. 1821: ezek mind olyan Emberek hogy az Confiscált Ketskéjeken kívül Semmi marhával nem birnak [M.zsombor K; Somb. II].

2. foglalt; sechestrat; belegt/setzt. 1614: Kws Marthon Confiscalt Job(agi) Vrunk zamara valo [Barót Hsz; UszLt VI. 56. 194] | Chiutak Georgy Vrunk zamara ualo Confiscalt Job(agi) uolt; az uta(n) Nobilitaltatta magát [Kovácsna Hsz; i.h. 353] | Balint Istua(n) Kamuthi Far. Job. Confiscalt Job. [Nagyajta Hsz; BethU 199].

konfiskáltat elkoboztat, lefoglaltat; a dispune să fie confiscat; konfiszieren/beschlagnahmen lassen. 1669: Kegyelmed azért írja meg Rádainé asszonyomnak ő kegyelmének ... megnyugodva legyen benne, minden jószágit confiscáltatjuk és csak annyit hagyunk kezénél, a kiből élélhessen [TML IV, 535 a fej. Teleki Mihályhoz]. 1682: Mikor az mi kglis Urunk eo Nga innét mind(en) javait confiscáltatta s el vitette, akkor mindenekről szamot adot Tovab valo szamadással nem tartozik [Kv; RDL I, 161]. 1749: en az Mgs Ur parancsolatya szerent mindenit az miit tudtam confiscáltattam [Noszoly SzD; Ks 83 Domokos Ferenc lev.].

konfiskáltatás elkoboztatás, lefoglaltatás; confiscare; Konfiskation, Beschlagnahme. 1612: az mint ertjük, tempore confiscationis Berekzaj Lúkatnak Attyafiaj az mj Confiscaltatásúnknak Contradicalúan, arra rendetet Embereink az Confiscalastol meg zúnúen Berekzaj Lúkaz és attyafiaj zamara tartatnak az ... haz és öröksegek [Kv; PLPr 21 fej.]. 1825: minden az Utzákan a' Város praepudiciumára, a' Jozságok előtt kiztett Tutaj-fák, s egyéb ... lehetó Akadályok Kinek kinek Udvarára a' Város Számára léjendő Confiscáltatás terhe alatt bé-hordattatni parancsoltattak [Torda; TLt Közig. ir. 252].

konfiskáltathat elkoboztathat, lefoglaltathat; a putea face să fie confiscat; konfiszieren/beschlagnahmen lassen können. 1735: Hadnagy Atyankfia eő kglme Pap al(ia)s Egetboros Joseph jovait ... Inhibealtatta olyan ratiokra nézve hogj Jobbaginak hallatik lennie de minthogj meg senkitől nem repetaltatott jovait azon Inhibitio alol fel szabadittuk, tali tamen Conditione hogj ha repetaltatik, ammi addig kezénél maradna, akkor aszt a részt Hadnagy Atyánk fia eő kglme Confiscaltathattya [Dés; Jk 453b].

konfiskáltatik elkoboztatik, lefoglaltatik; a fi confiscat; konfisziert/beschlagnahmt werden. 1625: Ha penigh onnat^a valami marhat Magyar Országba vinnenek, tartozzanak megh harminczadlani affelereől; kit ha nem cselekednenek, az olyanokra nagy vigiazas leuen, minden marhaiok Zazonlak be uitessenek és confiscaltassanak [Kv; KvLt II/19. — ^aKv-ről]. 1648: Enyedi Mihaly Ura(m) . azt mondotta, hogy minden esztendeő(b)en fel tettek, és fel szettek az adot houa teőttek ne(m) tudgya Azert az rebelliora valo szavaiert megh keuano(m) hogy re testimonys comprobata feje vetessek es minden jouai confiscaltassanak [Kv; TJk VIII/4.306–7]. 1677: A' Kereskedő rendek penig, ha a' határos és békességes szomszédságu helyekre és Orszá-

gokra mennek, előttők járo Tiszviselőjőktől vegyenek hiteles Testimonialisokat ... Távollyab valo Országokra ... Fejedelmek Salvus Conductussával mennyenek ... Külömben cselekedvén, minden javok confiscaltassék [AC 87–8]. 1769: Valakik titkon az országból nagy és jo féle Monétákat idegen országra vinni találtatnak, 30 darab monétának ki vitelire szabaditnak, de azon felyül kinél több találtatik confiscaltatik [UszLt XIII. 97a]. 1771: senki is az maga Timárján kívül más Timárjától Szarvat ne vasaroljon, mert ha hir nélkül az más Timárjától szarvat vásárol . az meg vásárlott szaru ... Confiscaltatik [Kv; FésCLev.]. 1825: Ha valaha es vala mikor a Blozsai kitsiny birtokosok a Méltóságos Groff Urak eő Nagyságok Köteles mezei Határookban, marhájokat be szalasztották, mind anyiszor példáson megbüntetődtek, s marhájok Confiscaltatott [Kötelesmező SzD; TSb 47].

konfiskáltatott elkobzott, lefoglalt; confiscat; konfisziert/beschlagnahmt. 1735: Concludaltatott hogj a N. Város számára Confiscaltatott borokat Hadnagy Atyankfia eő kglme Csatanb(a)^a apro edenyekb(en) Korcsomaroltatasra egjmás után adgja ki [Dés; Jk 454a. — ^aCsatány, a város tőszomszédos jbfaluja]. 1759: Sz. Gothárdi Ferentz Uram Confiscaltatott Asztagotska buzája el Csépeltevény ... találtatott Metr Nro 30 ~ 30 véka [Branyicska H; Borb. II].

konfiskátor fogláló, konfiskáló; persoană care face confiscarea; Besitzergreifer, konfiszierende Person. 1705: A Csáki István uram részére való gabonát is feliratám, minthogy maga elment vala a kurucokkal, hogyha az úr nevezeti alatt megtarthatnám a confiscatoroktól [WIN I, 658].

konfiskátus foglalt jobbágy; iobag sechestrat; besetzer/legter Leibeigene(r). 1614: Jobbagiones. Confiscatusok voltak ezek de megh ualtoztak magok penzen ugimint Török Imreh Orban Mathe [Hodos MT; BethU 52].

konfiteál 1. vall; a márturisi, a face mărturisiri; gestehen. 1603: hiüa mi eleonkbe vgian Szekely Vasarhely Teoreok Istuan az eo igassaganak oltalmazasara kit mi ... ereos hwttel megh eskettwnk es hite vtan meg examinaltunk, mely vallo mi eleottunk igi confiteala [UszT 17/72. — ^aKöv. a vall.]. 1784: Egy Jankovics nevű commissariusnak confiteált mind a két (parasztvezér), de titokban [RettE 428].

2. gyónik; a se spovedi; beichten. 1770: 4-ta Maii költ levelét vettem a fiamnak Rettégi Zsigmondnak Bécsből, melyben írja, hogy pápistává lett Addig jártak reá Száva Sándor ... meg az az istentelen apostata Szilágyi Mihály, aki ... kiesvén nyughatatlan-sága és ambitiója miá az ecclesiából, Bánfi Dénesné udvari papja lett s a múlt tavasszal ... pápistává lett. Ugyanennek a miséje alatt confiteált a rossz disznó [RettE 234–5. — ^aAz emlékiró hitehagyott fia].

konfiteálhat tanúsíthat; a putea mărturisi; bezeugen/weisen können. 1765: nem igen sokra exurgált az Hellységeknek költsége, melyet magokis a Hellységek confiteálhatnak [Kisenyed AF; Eszt-Mk Vall. 300].

konflagrálódik elég; a arde, a fi mistuit de foc; ver-brennen. 1762: az A. Ur a bokor gyujtas és harap égés után valo napon immediate mingyárt mondotta mediocri calculo volt harom jo szekér széna, a' mely con-flagralodott [Torda; TJKt V. 104].

konfliktus 1. összetűzés; conflict; Konflikt. 1778: Mindazonáltal, jöllehet generalis conflictus még eddig nem volt, mégis a mi népünkben portyázásokon felette soknak kellett elveszni [RettE 389].

2. ütközet; luptă; Gefecht. 1705: Glöckelsperg uram írja, hogy már Budán alul tíz mélyföldnyire leérkezett, és eddig háromszor volt már conflictusa a kurucokkal, mikor is mindenkor győzedelmes volt [WIN I, 530]. 1710: Carolus megbiztatván szép orációval a német hadakat, egyenesen rámegegy, és egynehány óráig való conflictus után keményen megverik a franciát [CsH 452].

Szk: ~t ad harcba bocsátkozik. 1620: noha az ellenség immár akkor is számmal superálta a miéinket; de az magyarok serénységektől félvén mezőn való conflictust nem akart adni az miéinknek [ETA I, 338 a fej. Dóczi István és Balassi Ferenc portai követekhez].

konfluál 1. egybegyűl, gyülekezik; a se aduna/intruni; sich versammeln. 1594: Latvan penigh ezt az raitunk ualo nagy inseget, es el uiselhetetlen nagy igat, sokan keozwlunk külemb kwlemb fele refugiomokat keresuen magoknak, nymelleyk keozwllek ide Nagysagodhoz confluálnak, es exemptiot auagy Nobilitatiott magoknak impetraluan immunisek lesznek azokis az keozenseges tere uiselestol [Dés; Jk 247]. 1662: mivel Medgyesi varosunkba(n) akarjuk az gyulest ki szolgaltatni, akarjuk Kgltek(ne)k ertesere adni adgya ertesere, mind feo rendek(ne)k varosok(na)k, hogy oda Confluallyanak [UszLt IX. 75. 44 fej.]. 1720: az Bolgarok dolga végett Confluálnunk kell itt Vinczen [Alvinc AF; Ks 95 Gillyén Dániel lev.]. 1721: Mi aláb Subscribált Szemellyek ... Nemes Belső Szolnok Vár(me)gyeben Kecsetben Confluáltunk a Végre Hogj említet Csegezi Iudith Asszonytul ráánk devenialt ... jokat Subdividalnok [RLt]. 1744: Magamis láttam á Cursust á mellyben írták, hogy Confluállyunk a Köpeczi Gyűlésbe [Szárزازja Hsz; INyR 54 Nagy Menyhárt (70) vall.]. 1752: Midőn a Communis Inquisitio ell készülvén vijabban Confluáltak volna tudgyaé a Tanu hogy se Annust se Diest fel nem irtanak .? [Dob.; MvRK Lev.]. 1779: már Szent István Király napig a' Te-kintetes Tábla Törvényes dolgok fojtatására nem Confluál [Kv; SLt XL Mart. Ágoston Suki Jánoshoz]. 1810: jo lett volna egytzer atyafiakul akár hova Confluálnunk hogy mégis egytzer próbáltuk volna az osztálynak mind modgyáról mind idejéről értekeződni [Nagylak AF; DobLev. IV/927 Dobolyi Sigmond Bartók Ádámhoz]. — L. még AC 35, 56; CsH 461; KemÖn. 93, 142, 177, 287, 289; RettE 368; TML VI, 168.

2. felhalmozódik/gyűl; a se aduna/acumula; sich anhäufen, (an)sammeln. 1683: Ennyi, s — több sok alkalmatlansági conflualvan továbbá való betstelenségére es serelmere Sz: Tarsaságunk(na)k tetzet hogy Dobai Mihaly Atyankfiat közötte tova ne patiallyia [SzJk 194].

konfluálandó egybegyűlendő, gyülekezendő; care urmează să se adune; zusammenzusammeln. 1657: azon

temetésnek alkalmatosságával ... minden rendek confluálandók valának [KemÖn. 113].

konfluálás gyűlés; adunare; Versammlung. 1663: Most az elmúlt szeredán volt az tizenhárom vármegyének Eperjesen consultatiojok. Az palatinusnak, Nádasdi uraméknak, Rottal és Zuza uraméknak ő nagyságoknak Trencsénben volt pro 10. hujus confluálások [TML II, 649 Teleki Mihály a fej-hez].

konfluálhat 1. egybegyűlhet/gyülekeezhetik; a se putea aduna; sich versammeln können. 1657: noha házokhoz és szállásokra bocsátja őket az fejedelem, de kötelességeket fel nem szabadítja, hogy mihelyen parancsolja, esmét mindjárt confluálhassanak [KemÖn. 287]. 1723/1770 k.: az Unitaria Religión való Papnak a' Mlgs Grof Ur ő Nga Parochialis Fundust assignaljon, mellyre építsen ő Nga egy jó Házat ... a' hol a' Pap subsistálhasson, és az Ekla is conflualhasson [Vajdakamarás K; SzConscr. 143–4].

2. összeülhet; a se putea intruni; sich zusammensetzen können. 1789: ez az a mely nékem szegény Árvának keservesen esik, hogy Benedek Ferentzné Aszszonynyal mint mostoha Léányommal arbitratívára léptünk, ő kglme a maga pratenstioi meg-tette, én pedig azokra rendre meg feleltem, ő kglme ... azon feleletre azota nem felelt, s a miatt az Arbitrativum Forum is nem conflualhatott s köztünk a dolgot el nem igazithatta [Ne; DobLev. III/653. Ia Árva Szántó Drusiána Néhai Magyarosi Beniámin feleségének lev.].

konfluálódik gyűl, gyülekezik; a se aduna; sich versammeln. 1657: Ezalatt megértém azbéli practicájokat is, hogy Csákinak is több urakkal, császár tanácsival és az ... Erdélyből kivet Kovács Péter hadával mindezeknek oda kellett volna confluálódniok, és ... bémenniek Munkácsban [KemÖn. 143]. — L. még i.h. 126.

konfluált I. *mn* egybegyűlt; adunat; versammelt. 1727: a Melgos Keresztési Familia, vgyan azon Jozság dolga véget Dávára confluált ide aláb Subscribált tagjai(na)k es legitimus Successorinak conclusumak [Déva; Ks].

II. *fn* egybegyűlt (emberek/személyek); persoanele care s-au adunat; die Versammelten. 1657: egykorban hát egy úrfiat az több conflualtaknak conventiculumokból expediálván hozzá az gyalog hadnagy, ki ott vígázott, bé nem bocsátotta [KemÖn. 111].

konfluáltat egybegyűjtet; a face să se adune; sich versammeln lassen. 1740: a mint Hosdától irt levelünkben Nagd(na)k alázatosan notificaltuk vala az Quantum repartitiojára es Militia Dislocatiojára nézve ... a Nemes var(me)gyét confluáltatnunk kellett [Kéménd H; Ks 83 Zejk István lev.]. 1760: Szelistyei Szeben székbeli Petru Popa ... All-Gyogyra másodmagával le jöven

Kéméndi s All-Gyogyi processusokból mint egy öt vagy hat száz embereket conflualtatott alattomban [Dragomir, Ist. dezr. I, 191].

konfluáltatik kb. ülésre hívatik; a fi chemat la adunare; zur/in die Versammlung gerufen werden. 1774:

Ugyancsak arra mentem, hogy válasszunk arbitereket, akik meghallgatván mind ő ellenem való praetensióit, mind engemet, tegyenek ítéletet... Melyre magam is jószívvvel reáállván, delegáltuk arbitereknek Somai Sándor, Keczei Sándor, br. Diószegi István és Zsigmond urakat hogy a jövő tavasszal conflualtassam s adjuk elejekben dolgunkat [RettE 321].

konfluxus 1. gyűlés; adunare; Versammlung. 1727: An(n)o 1726 novemberben... repartíalt 600 forintak-(na)k egyben szedésére deputáltatott Csulai Páll atyánkfia eo kglme... nem compareált már kéczeri confluxusunkra [Déva; JHb XIII]. 1736: Bálintit Uram csak rosszúl vagyon s nem is hiszem, hogy a míg a most be allando Gubernium Confluxussa fog duralni, hogy a Gubernium(an) comparealhasson erőtlensége miá [ApLt 2 Kálnoki Mihály Apor Péternéhez Nsz-ből]. 1737: már arra jutottunk hogj nintsen olyan Confluxussa Szekünk(ne)k s e Ne(me)s Három Szek(ne)k hogy mindenkor a sok alteratio ne legyen és a sok egjmást bes-telenítés [Szentiván Hsz; i.h. 4 Henter János Apor Péter-hez]. 1740: az Hunyadi Erdőhácságrais Nemes Vár(me)-gye Confluxussán Quártellyos disponáltatott vala [Kéménd H; Ks 83 Zejk István lev.].

Szk: ~t celebrál gyűlést tart. 1737: A Torotzkai Verőrs Kovatsi communitas confluxust celebrálván... gondolkozott mind maga, mind a több Contribuensek fel segettetesekre egy közönséges Vas valto hazat fel allitani [Torockó; TLev. 9/25] * ~t csinál gyűlésezik. 1705: Haller István uram hivatott vala tegnap ebédre. El is ígérkeztem vala, de az úr megizene, hogy el ne menjek, mert sokan lesznek ott, többek is, és arról izente a generál a minap is, hogy a magyarok confluxusokat csinálnak és machinálódnak [WIN I, 578] * generális ~ a. széki v. megyei közgyűlés. 1712: Nemes Marosszek(ne)k akar holot közelb celebrando Generalis Confluxussa [Koronka MT; Told. 26]. 1755: Nemes Hunyad V(ár) Megyének akár holott és leg közelebb esendő Generalis Törvényes szekire avagy Confluxussara... panasz tételre Csapai Kun Sigmund Ur(am) ó kglme... L. B. Branyitskai Josika Moses Uramat, modo Legitimo Certificáltatya [JHb XXXV/74]. — b. főkörmányszéki/guberniumi tanácsülés. 1776: Nagyságod azért ha az In-scriptionalis Summát levállya, és á nevezett Szőlőt á Fis-cusnak mint Proprietariusnak remittállya bene qui-d(em) alioquin Nagyságodat... Certificáltatya az Ex-ponens ad Quindenam Nemes Erdély Orszagi Méltosá-gos Regium Guberniumának közelebb Celebrando Mlgs Generalis Confluxussára [Dob.; WassLt]. 1778: Most a generalis confluxuson hallám, hogy az anglus bi-rodalma alatt lévő americanusok rebelláltak holmi ke-reskedésben rajtok tett injuriáltatások miá [RettE 389]. * guberniális ~ 'ua.' 1748: A mostani Gubernialis Confluxuskor determináltatott, mind a' Mlgs Regium Guberniumtól mind a Kamarától, hogy a' Kovásiak el-len valo Causa decidáltassék [TKI gr. Teleki Ádám kezé-vel] * katolikus státus ~ a római katolikus státus-gyű-lés. 1746: az M. Status Catholicus... confluxussán elő fordulván és fel olvastatván az Medjesi T. Pater Piaris-ták igen meg szorult állapottyokról keservesen be nyuj-tot instantiája tetzet az Catholicus Statusnak concludál-ni, hogy... ki ki Istenes alamisnajat adgja [Somlyó Cs; ApLt I gr. Kálnoki Ferenc lev.] * város ~ a városi köz-

gyűlés. 1783: a nagy praevaricatio a tilalmas erdők pusztítása iránt igen nagy lábat vévén, practendalta a Város Confluxussa a Biráktól hogy adgja fel kik volta-nak a leg nagyobb praevaricatorok [Torockó; TLev. 10/3].

2. országgyűlés; parlament; Reichstag. 1709: szomo-rán értettem, hogy az confluxus differáltatott [SzZs 267].

3. sokadalom; iarmaroc, bílci; Getümmel, Jahrmarkt. 1710: a Pestis miatt parantsallyuk igen seriő, hogy ez után ad Diem Imum Januar(ii) Anni 1711 usq(ue) suhultis sokadalmok ne celebráltassanak Mint hogy eddig is az afféle Confluxussok miatt esett az Pestisnek annyira valo terjedése [KvLt I/198 a gub. Nsz-ből].

4. begyűlés; intrunire; Versammlung. 1749 k.: már a Regálokis ki mentenek volt az országban az Dieta-ra va-ló Confluxus iránt [H; JHb XXXIV/24].

konformál 1. alkalmaz, vmihez igazít; a se conforma; anwenden/passen. 1652: Az itt valo Reformata Eccle-sianak Curatori es Moderatori is ez ket dologra vigiaza-nak... a melyly egy lehet ha mind a Tanitok tisztékbe(n) szorgalmatoso(n) el jarnak... s mind az halgatos az Is-ten igeiehoz engedelmesek lesznek, eleteket az Isten teor-venyehöz conformalljak es egymass szeretők lesznek [Kv; KvRLt X. A. 1].

2. ~ja magát alkalmazkodik, igazodik; a se adapta/acomoda; sich an etw. anpassen/nach einer Sache rich-ten. 1631/XVIII. sz.: jöve mi előnkbe edgy felől... Zó-lyomi Erősbeth Assz(on)y Havasalföldi Gabrillás Vaj-da Felesége, más felől... Albisi Zólyomi Dávid Uram... harmad részről... Apa nagy falvi Apaffi György Uram... és nekünk kezeket bédván, és minden visz-szavonásokat perlekedéseket... le hagyván, és csak az edgy atyafiságos szeretet(ne)k Regulájához akarván magokat conformálni... edgyezének meg edgy más között mi előttünk [Ks 65. 44/11]. 1681: (A makkoltatásra hajtott disznókból) Tizedet exigallyanak

Az ideghen emberek disznabolis Tized, es valtoja, 12 pénz... melyhez Tiszt Vramis Conformallja magát [VhU 65].

konformálhatja magát alkalmazkodhatik, igazodhat-ik; a se putea adapta/conforma; sich an etw. anpassen können. 1744: minden Szombaton az Hadnagy Compa-reállyon az udvari Tisztek eleibe, hogy ki véhesse az ud-vari parancsolatokat, és ahoz magát Conformalhassa [Déva; Ks 78. XIX. 1.].

konformáltat 1. alkalmaztat; a cere să fie adaptat; an-stellen lassen. 1786: (A) Toroczkoj vas és régebben ezüst Bányák Cultoriis... igyekeznének mostan visitalo Felsőges Császáruk 's Királyunk által régi Privilegiu-mokat olly formán conformaltatni, 's Confirmaltatni, hogy Statusok a' mostani Regiminis formához kepest accomodaltathatnek [Mezőmadaras MT; TLev. Medve Mihály prókátor lev.].

2. ~ja magát alkalmazkodik; a se conforma; sich an eine Sache anpassen. 1786: (A) Toroczkoj vas, és régeb-ben ezüst Bányák Cultoriis... igyekeznének a' Sty-riai vas mivesek, és Ezüsbányászok Reguláihoz mago-kat conformáltatni, és helyiségekbe tzellyokot könyeb-bitő officiumakat erigaltatni [Mezőmadaras MT/Tor-ockó; TLev. 5/5].

konformáltatik vmihez igazítottatik; a fi adaptat la ...; nach etw. gerichtet werden. 1681: Mint hogi Mogiorosd, Sz: Király, Also Nadasd, semminemű rendtartásokb(an) nem külömbeznek; azért itt ugi iratik le; hogi azo(n) két Falu Ususa, Ritusu, consuetudoja ehez conformáltassék [VhU 8]. 1722 k.: Mint hogy keresztelestől es Esketéstől M Régenb(en) eddig fizetese az Pastor(na)k nem volt; azért a modo in posterum az több Ecclakhoz conformáltatik in hac parte vgy hogy az Copulatioert az bér ado ember tartozik d. 24 az külső pengig az mint a Pastorral alkhatik, leg fellyeb egy forintig [GörgJk 185].

konformáltatt alkalmaztatott, igazítottatt; adaptat; an etw. angepaßt. 1695: Romai Császár Kglmes Urunk ő Felsege Decretumiohoz conformáltattott, és ez jelen valo esztendőb(en) Juniusban Fejérvár Várossában celebráltattott^a, a Nemes Ország Statussinak Regestruma^b [Borb. I. — ^aErdő hozzá: országgyűlés. ^bA cím után köv. a státusi rendek fels.].

konformis (meg)egyező; care este conform/corespunzător (cu ...); übereinstimmend. 1642: az mikeppen ez el múlt esztennap ugy mint 28 Septembris Anno 1642. Nemes Biroval admonealtatta, most immar Assonya es Arvai kepeben ielen leven praesentallya Ficz Istvan idejében léveo osztozo Levelekett es ha conformisok avagy nem igaziczak aequaliter el minden örökszegeket [Nagymeregő K; JHbK XVIII/20]. 1681: Mind hogi penigh Sz: Kiraly es Also Nadasd mindenekb(en) Conformis Mogiorosdai; azért azo(n) helyeken is hasonló moddal observallatvan leszen: Si: Kiralyonis a szaraz korszoma jovedelme f 19/20 [VhU 82]. 1697: Vagyon a B. Céhnek Previligiuma (!) Deák, es vgyan ez ennek parja ... Vagyon harmadik Priviligiumis a fellyül valokkal Conformis [Kv; ACJk 23]. 1737: Deliberatum. A Levatanak a Continuatával mint hogi Conformisnak kell lenni, itt pedig difformisnak láttatik lenni a Levata es Continuatá között. Azért mig a második A. ő kijelmeis maga Documentumival el-nem készül (: az első Anak ő kglmének Continuatája Corruálván :) addig az első A. ő kglme Inquisitoria Relatoriájával nem élhet [Dés; Jk 234a].

konfráter atyafi; frate; Verwandte(r), Bruder. 1723: mi előttünk visitatorok előtt vgy mint Musnai Miklos senior, Galambodi Mihaly Notarius Halászi Marton Assessor Zagoni Andras Confrater Fodor Samuel Seculare Prachiu(m) előtt a' mező csávási öreg emberek erős hittel meg esküvé(ne)k es tőnek ily vallast^a [Mezőcsávás MT; MMatr. 43. — ^aKöv. a részl.].

konfrejt darabos eddesség; dulceajá; Konfitüre. 1599: Bekesi Istvan Deak hozott 8 Forinthara Contfreytet // 24 // Hannes Balk. Hozot Bechj Marhat 25. Font Cont Freyten — // 36 4 Fontt Ort. Saffrant — // 60 [Kv; Szám. 8/XIV. 13, 40 Hj]. 1662: Az eledelek sok szép húsokbul, madarakbul, halakbul ... különb-különb olasz confectumokból, confrejtekbul, nádméz es eledelébül állanak vala [SKr 269].

konfrontáció 1. szembesítés; confruntare; Konfrontation, Gegenüberstellung. 1744: Az Actorral meg egyeztet az Inctus, az 12 forint bírság pedig differaltatik mig con-

frontatioja leszen Pakulár Miklós nevű emberrel [Kersec H; Ks LXII/13]. 1749: Mihucz Peter ... monda ne is gyanakodgyam rá, mert mikoron ők Confrontatio mennek ki tudodik ki által volt Serteseinknek vezedelme [Vcel H; Ks 112 Vegyes ir.]. 1765: a Confrontatiokor nemélly (!) falus Feleink holmi apróság facultassokot célálván, azt észre vette ... Regius Perceptor Uram, s minden Contributio alá valo Facultassainkat egybe gyűjtette, s deprehendáltais celatiokat [Ompolyica AF; Eszt-Mk Vall. 14–5]. 1827: A Pap Fono kalákájára nézveis qualificálja ezen Confrontatioval e szerint igaz hogy ottan Ránta Vonuj meg jelent, de senkit sem nem szidott, sem senkivel semmi baja nem volt [KLev. Máris Juon (27) vall.]. 1831: Confrontatio. Szembesítettik Kovács Elek a Ferentzi Károly Ur kotsissa, aki Degán Vonutz Magistratualis Rabnak ezeket mondgya szemibe^a [Dés; DLt 332.13. — ^aKöv. a nyil.].

2. egybevetés, összehasonlítás; confruntare, comparare; Vergleichung, Gegenüberstellung. 1795: ezen Sessio(na)k közötté álló Sessioi helyeknek mivelta, 's alapottya ugy jön ki azon helynek színén általunk véghez vitt Confrontatioból hogy azon egész hely az Augustiana Ecclá(na)k örökös külső Appertinentiája volt [Gergelyfája AF; DobLev. IV/743.3a]. 1841: mind az ők együtti vallamások confrontatiojából, mind az al őri tsordásnak, akire provocál hogy látta a casussát a tsíkomnak, szemtől szembe, amazok(na)k le hazuttolásából, nem egyéb fortélyoknál jön nyilvánosságra [Dés; DLt 1541].

konfrontál 1. szembesít, szembesítést tart/végez; a confrunta; confronterien, gegenüberstellen. 1705: mivel hír nélkül jött bé azért az nem igaz ember, hanem spiók^a az ilyenek es az ellenség exploratori. Azért a többit is felkeresteti es őket megexamináltatja es confruntálja, addig el nem bocsátatja [WIN I, 602. — ^aSpíonok]. 1785: midőn Benkő György Uram ő kegyelmevel ketten confruntaltunk volna, az Alvinczi Új-Keresztények között találtunk celatiot, melyet akkori Fő Biro Fábján László Uramnak referáltunk, s vgy értetem, hogy Fábján László es Kornis Gábor Uramék complánáltak volna 40. Rhenes Forintokban [Konca AF; Eszt-Mk Vall. 270–1]. 1840: (A jelentés) nékem vissza adatván, hogy az abban Bizonyáságul fel hozott Róth Pál Ur Béressét a' bé panaszlott pásztorokkal Confrontállyom [Dés; DLt 370].

2. egybevet, összehasonlít; a confrunta/compara; vergleichen. 1704: Ugyan ma este adák bé a voxot, mind a statusoknak, melyet az úr, gubernátor úr maga szedett bé, es ugyanakkor mindjárt magában confruntált is [WIN I, 133]. 1724: Adtam ki ... huszodfél aranyat, mely irasommal confruntálva(n) ezen irasomat, a mennyivel több leszen az arany annál, a melyet az Asz(szo)ny ő kglme adott volt, azzal tartozik az Asz(szo)ny ő kgle, es az en irasomatis kiadni [Kv; WassLt Szőlősy Gábor ötvös céhmester lev.]. 1777: Dominális Székeken agitalt Causak Protocollumai, es külömb külömbféle Processualis Levelek(ne)k, Inquisitor(ia) Relatoriak, 's egyéb Literale Instrumentumok Fasciculusokra regestralva ... az időnek rövidsege egy felől, más felől pedig a' sokféle rendeletlensegek(ne)k igazítására való vigyázás nem engedték, hogy azokat ... a' Protocollumokkal ... confruntáljuk [BK Inv.].

3. igazít; a potriui; richten. 1750: Más Birák Ratioit Vegyek elő és ahoz confrontolják az enyimet [Kv; Szám. 69/XXVIII. I Pataki István fb kezével].

konfrontált szembesített; confruntat; konfrontiert. 1809: Pataki István mostani bé adott Feleletében ki fogást téssen ... az Hitesek ellen; valamint a Panaszlo két Fél Communitas is Pataki Istvánnak ... bé adott vallato Levelében meg esketett és általunk confrontált és authenticált Bizonyságok ellen [Szu; UszLt ComGub. 1753u].

konfrontáltatás 1. szembesítés; confruntare, confruntajie; Konfrontation, Gegenüberstellung. 1831: Dregán Vonutz ... közben jött Confrontáltatásával, mind tsak azt erossiti, hogy ő azon ejtzaka ... mind a Guja mellett volt | te Gellérd Abelle lett Confrontaltatással ... tisztán megvallottad hogy egy délután cir. két orakkor két font hust vettél Déés aknán [Dés; DLt 332. 17].

2. egybevetés, összehasonlítás; confruntare, comparare; Vergleichung. 1777: Literale Instrumentumok Fasciculusokra regestralva ... az időnek rövidtsége ... a sokféle rendeletlenségek(ne)k igazítására való vigyázás nem engedték, hogy azokat a' Protocolumokkal confrontaljuk. Recomendaltatik azért a' Successor Tisztnak hogy ezenn Protocolumok és Processualis Levelék confrontaltatasa iránt legyen szorgalmasabb mint Antecessori voltanak [BK Inv.].

konfrontáltathatik szembesíthetetik; a putea fi confruntat; konfrontiert werden können. 1831: Tóth Péter Zilajra menven erre nézve nem confrontáltathatott [Dés; DLt 332.8].

konfrontáltatik 1. szembesíttetik; a fi confruntat; gegenübergestellt werden. 1746: Bulzest nomine Pagi ... Mltgos Possessor vr ő Excellentiájának a Rusz Familia Conspirálván őt hat emberrel és mint hogy az Falu nevezeti alatt p(rae)sumálták hamis Instantiát iratni serio confrontáltatván comperiáltatott hamisságok [H; Ks 62/10]. 1761: Convocaltatván ennek előtte a Mag(ist) r(at)us eleiben az károsok ... az questioban forgo tolvaj szolgálóval ... confrontaltottanak [Torda; TJkT V. 47]. 1816: Confrontaltatván a nevezet kupta Udvari Szakáts Marosi Janossal ... Azt mondgya hogy ... a mit beszélt ezenn matériáról tréfából beszéllette [Gyéresztkirály TA; TLt 1215]. 1841: mind Gale Györgyi, mind a szolgálja Grosán Juon Confrontaltatik az alóri csorda pásztorral [Dés; DLt 1541.9a].

2. egybevettetik, összehasonlítottatik; a fi confruntat/ comparat; verglichen werden. 1762: Confrontaltatván declaratiojak ... világosan kitettzik hogi Flora Todor maga urgealta inkább az lonak által adását [Torda; TJkT V. 124]. 1771: (A) katona fatensek közül is, akik különbözőképpen vagy értelemmel felelnek, hogy meg ne állhasson, megkívánom, hogy confrontáltassanak evégre a relatóriák [M.hermány U; RSzF 268]. 1780: ha Conrontaltatnak maga a Fatenseknek Fassioi azokbólis ugj jó ki hogi a mit ex certa Scientia fatelnak tsak ... hallomásból tudták [BSz; JHbK LIV/25.21]. 1820: Várasvizi Juon Praeda panaszsa fel-

vétetik Hátszegi Mihály Bajes ellen egy Ketske keresetéb(en) mely Nalla meg találatott, és a több Ketskékel Confrontaltatván mindennek(en) az Jegye a' többekkel egyenlőnek találatott mely még Nállok meg volt [H; JF 36 Prot. 4].

konfrontátor adóellenőr; inspector financiai; Steuer-aufseher/kontrollleur. 1765: velünk kötöztették el Confrontator uraimék a Celatoroknak marháit a büntetésért [O.girbó AF; Eszt-Mk Vall. 311].

Szk: ~ komisszárius. 1781: az közelebb elmúlt esztendőben Szökefalvi Sz Miklosi Samuel Confrontator Com(mi)ssarius Uram Adot irogatott itten Adamosan | az adot iro, vagy Confrontator Commissariusok Midön az Adámosi adozo Nepnek Adoját fel írták ... igen durván, mintha részekek lettek volna, szörnyű káromkadásokkal ... aggrediáltak, külön külön a népet ? [Ádamos KK; Pk 7].

konfugiál 1. menekül; a refugia; fliehen, flüchten. 1602: Myerthogy az Nemességh es keornyewllewnk leweo zomzedsagink, az mostany romlashoz kepest az megh maradasnak okaert confugialnak varossunkban: Tetzet ... eo kgmeknek hogy az Zomzedsagban leueo Jambor Nemesseget ... egy kewes ideigh lakouul be bochassak [Kv; TanJk I/1.412]. 1657: ha pedig megnyomattatnék is, tudván az derék tábornok épségben lenni, oda confugiálni [KemÖn. 273]. 1670: Az vármegyékre ki izent az generalis, hogy senki az császár földéről másuvá ne confugiáljon és ki ne menjen, mert valakit elérettet, mindenében sákmánt hányat és házait s jószágait felvereti [TML V, 266 Katona Mihály Teleki Mihályhoz]. 1677: Proscriptur avagy legitimé convictus foglyoknak szabadulásokban, ha kik idegen nemzetekhez confugiálnának [AC 266].

2. vkihez folyamodik/fordul; a se adresa cuiva; sich an jn wenden. 1642: inditatek ez okokra nezve az megh nevezet Trauzner Kata, az örögbi Battayhoz Confugialni, vgy mint az Nemzetes Hád réven (!) lakazo Trauzner Ianoshoz, az Ugron Andrasnal lévő Jobbagyoknak el Zalogositásokert valo Summajert [Hadrév TA; DobLev. I/12]. 1659: nemzetes Szekei Georgi Killjeni^a nobilis, az lengiel országban valo 1657 esztendőbeli hadi expeditiokor rabsagba esven, es mostan meg satztzolvan az valtsagert confugialt Nemzetes Bod Istvan uramhoz azt az meg irt summat conferala Bod Istvan vram ... Szekeli Georgi vram rabsagbol valo szabaditasara [BLt. — ^aHsz]. 1706: ketelenitettet confugialni utolsó nyomorusagra jutott ügyében [Tarcsafva U; Pf]. 1739: Nemes Várasunk, a' quantum(a)k siettséggel léjendő administráltatására meg-szoritatván Confugialtunk s kértünk kölcsön, negi hetekig Sövényfalvi Mátyás kedves atyánkfiától ő kigelmétől, s igere is ő kglme Rh. flor. 100 [Dés; Jk 512a]. 1779: sem mire se tudván menni a' pénzen lévő betűknek ki-tanólásáb(an) Ötveshez confugialtam az végett, hogy mind a' pénzti 's mind a' Csatt darabot velle meg-tisztíttassam [Kv; SLt XL Lázár István Suki Jánoshoz]. — L. még SKr 161, 643; TML V, 630.

konfugiálás folyamodás; petitje; Anwendung. 1671: Nagyságod meg itilheti bölcsen, mely szorosan akarja^a a magyar nemzetet igája alá vetni, a mint hogy

már a mennyi adót akar, szintén annyit vet reájok. Az én vékony censurám, kegyelmes Uram, ez felől az volna . . . , hogy Daczó uram után bé külden ijen jó volna és ő kegyelme tenne emlékezetet az vezérnek felőle, hogy többi között ő felsége a magyarok ellen való megindulásának okát causálja a portához való confugiálásokat [TML V, 513–4 Teleki Mihály a fej-hez. — ^aA császár].

konfugiált menekült; refugiat; geflohen/flüchtet. 1671: Szék Városában residealo, s' residealni akaro Nemes Atyánkfiainak instantiajokból értjük, hogy azon Városnak lakosai abban az helyben való lakásokat, s' meg-telepdedéseket nem akarnák: concludaltuk azért hogy ha oda confugiált Nemes Atyánkfiait meg-bántanák, háborítanák, és köztök nem patialnák, eo facto privilegiumokat amittallyák [CC 83]. 1674: Az elmúlt esztendőkbeli magyarországi motusoknak alkalmatossá-gával birodalmunkban confugiált magyarok közül némelyek nem kevés insolentiákat követvén . . . admo-neáltatásokat Kegyelmed hűségére bízunk [TML VI, 551 a fej. Teleki Mihályhoz].

konfundál 1. összetéveszt vkivel/vmivel; a confunda cu cineva/ceva; mit jm/etw. verwechseln. 1789: Csudálatos Dolog az, hogy a különös tilalmas erdőt, az alodialis erdővel^a confundálja a közönség [JHb II/7. — ^aSzentlászló (TA) határára von.]. 1807: Confundallja a Jozzagotis a praetendens mert vgy erti mint azon Jozzagok akkor adattattak volna mikor a Pripipillaris Level, de korant sem hanem mar meg voltak | a Testamentum . . . az elein ugy vagyon írva hogy 1802ben a vegin pedig 1807dik Esztendőben irattatol volna, de nem kelletik Confundalni és meg sem ütödni, mert volt a Testalás 1802dik, és iratot meg 1807dikben [Aranyosrákos TA; Borb. II].

2. összekever; a amesteca/incurca; vermischen/wirren. 1696: a' melly Typographiat néhai Gilányi Jakab Uram volt, az Colosvari Ecclae és Collegium számára, aszt noha kezéhez vötte Totfalusi Kis Miklos Uram, mindazattal eo Kglme az ország Typographiajával ne confundallja, hanem . . . külön tarcsa [Kv; SRE 47]. 1770: Almádi Gáspárné Szilvási Zsófia volt. És noha ők magok nevét confundálták, mivel volt egyszersmind két Szilvási familia, az egyik kecsetiszilvási vagy légeni Szilvási, a másik Cseszelit-Szilvási, ehhez ragaszkodnak ők inkább . . . de valósággal szilvási vagy légeni Szilvásiak [RettE 236–7].

3. összekuszál; a incurca; verquicken/wirren. 1679: Én arra felelek: Tudja úgymond Nagyságod jól az németnek természetit, hogy ha mit fegyverrel nem vihet véghez, practicával fog hozzá, azért ebben is az német nem egyebet akar, hanem hogy az magyar dolgokat ezen az portán confundálja és az magyarokat kedvetlenségben hozván, avagy porta kárával való békességre vegye, avagy fegyverrel úgy bánjék velek, az mint szereti [TML VIII, 530–1 Sárosi János Teleki Mihályhoz].

4. meg/összezavar; a zăpăci; confundieren, durcheinander bringen. 1619: Messiásia akarja magát tenni s meg akarja ez világot itülni. Hopp haja! így confundálja az Isten az embereket [BTN^a 223 Borsos Tamás Péchi Simon kancellárhoz]. 1762: Amint mondják, ígért öfel-ségének harmincezer forintot csak vegye el ezt a nagy in-

famiát róla^a. Így confundálja Isten az embert, aki világi dicsőségért a maga evangéliumi vallását elhagyja [RettE 139. — ^aA reformátusból katolikká lett főúrról az orgazdaság gyanúját/vádját].

5. zavarba ejt; a pune pe cineva în incurcătură, a zăpăci/incurca; in Verlegenheit bringen. 1705: Ugyan ma délelt voltam Haller István urammál, holott is beszé-lé, a minap miképpen akarta a generál az urat confun-dálni [WIN I, 395–6]. 1727: az a csuda hogy meg nem boldultam miatta, mikor lattam hogy nimelylek nem hogy segitteni akartak volna, sőt minden igyekezetekkel confundalni akartak [Albis Hsz; ApLt 2 Bakori (!) Ist-ván Apor Péternéhez].

6. ~ja magát zavarba esik/jön; a se zăpăci/incurca; in Verlegenheit kommen/geraten | meg/összezavarodik; a se incurca; sich verwirren. 1724: Nalácz László ur(am) is kargyát hívelyéből ki huzván az Pasko Sigmond feje felé ereszté és homlokban meg Sebhete . . . Azt láttam . . . hogy minekutánna ez igi esett volna hogy confundáldott s magát meg széjenlette perceptibiler; még én adanimaltam eo kglmet, hogy tréfa dolog ne confundallja kglmed magát [Mihályfva NK; BK 984 Lad. Tordaj (35) ns vall.]. 1813: A midőn a' Czéh Házánál Czéh gyűlések szoktak tartatni szokott e' Baratossi Jo-seff . . . azokban meg jelenni? . . . nevezetesen egykor megjelenvén mitsada állapotba jelent meg s mint Confundalta magát, kit gondolt Feő Czéh Mesternek, kit pe-dig Komjának lenni s azok előtt mi modan Nyilatkoz-tatta ki magát a Feő Czéh Mester ellen? [Dés; DLt 56.3 vk] | Baratossi József eo kigyelme haragot tart-ván Nemes Doboi (!) Mihály eo kigyelmére . . . velem akarván beszélni, Confundalta magát, és Do-bai Mihály eo Kigyelmének beszéllett . . . : Te koma hol vagyon az a Roska Dobai, hogy verjük meg [Dés; i.h. 41].

konfundálás meg/összezavarás; zăpăcire; Verwirrung. 1662: Bánfi Sigmond oda menetelinek oka praesi-diumnak és vidékének ámitása, confundálása [TML II, 258 Kemény Simon Teleki Mihályhoz].

konfundálódik 1. egybe/összekeveredik; a se amesteca; sich (ver)mengen/mischen. 1759: Azt is beszélík, hogy annyira confundálódtak az öfelsége népei a musz-kával, hogy végtére egymást ölték-vágták [RettE 82].

2. összezavarodik, zavarossá lesz/válik (a helyzet); a se incurca; (Lage) verwirrt werden. 1692: Gerebenesen^a mikor az ur Haller Iános vr(am) ő naga számára két hor-dó Bort arulnak ki, ugyan az ur ő kglme számára is ket-tőt kellenék ki-áruolni . . . Kovacs Jstván uram(na)k egyet; de most confundalodván az korszomállás, az ur ő kglme Borára, mind az Haller Janos uram ő naga, mind Kovacs Jstván ur(am) Borat rea kezdették melyet-is megh-orvosolni szükség [Mezőbodon TA; BK Inv. 36–7. — ^aSzomszédos település az előbbivel].

3. zavarba esik/jön; a se incurca; in Verlegenheit geraten/kommen. 1724: Nalácz László ur(am) is kargyát hívelyéből ki huzván az Pasko Sigmond feje felé ereszté, és homlokban meg Sebhete meg véresité . . . Azt láttam . . . hogy minekutánna ez igi esett volna hogy confundáldott s magát meg széjenlette perceptibiler; még én adanimaltam eo kglmet, hogy tréfa dolog, ne confun-dallja kglmed magát [Mihályfva NK; BK 894 Lad. Tor-daj (35) ns vall.]. 1735: nem kevésse confundáldottam,

micsoða nagy gyalázatb(a) ejtették Ngðatis engemetis [Lozsád H; Ks 99 Györfi József lev.].

4. kb. zűrzavarba/pánikba esik; a intra/cádea în panică; in Panik geraten. 1707: Az német megyen hál-ni Kocsárdhoz^a; az mi hadaink is utánna, és ott éjjel őket megütik; az gyalogságnak csak egy része megyen be, az holott az ellenség confundálódik és sokakat bennek levágának [SzZs 322. — ^aSzékelykocsárd TA]. 1710: De a hadnagyok és a nemesség, tartván jövődőtől, ké-szek lönek Bethlen Gergellyel elmenni, ő pedig a somlyai katonákat küldvén a székely hadakra, mihelyt puskázn kezdenek a székelyekre, mint olyan fő nélkül való had, confundálódik s az erdőn általmenének, de azon éjszaka mind egyig elszökének haza [CsH 196].

5. megzavarodik; a se zápáci/incurca; verlegen/ver-wirrt werden. 1772: A szegény Butyka Péter is megholt. Ki is az elmúlt héten a vármegye tábláján productióra járt és midőn maga familiáját vagyis genealogiáját igen fel, id est egynéhány saeculumra igyekezett volna felvin-ni, a concatenatióban deficiált, mely miá a tábla nem ab-solválta. Melyen confundálódván s különben is gyenge egészséggel lévén, accelerálta halálát [RettE 267]. 1773: A szegény Nyárádi elbámulván feleségének vallástéte-lén^a ... kezeit törvén lerogyik lábáról ... harmadnapra meghal. Látván a felesége e véletlen halálát az urának, confundálódik s maga is meghal [i.h. 298. — ^aÉrtsd: a házasságtörés vétkének bevallásán]. 1823–1830: Dósa Alsó-Fehér vármegyében regius perceptor lett volt, de ... a felesége kicsapongása s vesztegetése miatt meg-adósodván, mindenét elvették, melyen Dósa confundá-lódott, s utoljára zsidósodott, azaz az öltözte volt egy sokféle rongyokkal megvarrott lábravaló, ahhoz való ujjas köntőssel, mely mint valami rongyos paplan úgy nézett ki [FogE 116]. — L. még RettE 245, 251, 379.

6. átv megkergül (elveszti a józan eszt); a se zápáci/jicni; den klaren Verstand verlieren. 1762: Itt mindenfé-le gabonánk a Lábán vész, ugy a le kaszálo<ött> fű, mert az emberek annyira confundálódtak hogy nem bir az ember vélek [M.szentpál K; TL. Cseh Benjamin lev.].

confundált összeelegyedt/keveredett; amestecat; vermengt/mischt. 1742/1760: Allodialis földek azon Nemes ház után mik és minemű nevezetű helyekben légye-nek, minthogy az Wass rész földekkel confundáltak distingvalni nem tudom [Szentegyed SzD; WassLt Fr. Elte-tő de Zilaj (36) ns vall.].

confundáltatik 1. összezavartatik; a fi incurcat; ver-wirrt/konfundiert werden. 1735/1772 k.: A Mező Csani^a Hatarnak birodalma is az időnek sok viszontagsági miatt egészen confundáltatván annak valósága, ugy az antiqua Sessiok sem régi Levelekből, sem pedig ex humanis Testimoniis ... nem verificálthatnak [T; DobLev. 1/160. — ^aTA]. 1798: A Trauzner Jusnak Conscriptioját . a' Fel peres Aszszony nem ellenzi ezen moddal: Hogy az örökségek ne Confundáltassanak, és külön választásokat ne szenvedjenek [Gergelyfá-ja AF; i.h. IV/797.1b].

2. zavarba esik/jön; a se incurca; in Verlegenheit kommen. 1657: az fejedelem tetteté, mintha az lórol leszálani akarna ő is, melyet az német generál is csele-kedni akarván, lováról leszállá, az fejedelem pedig lova hátán marada, s amaz confundáltatván ... gyalog ma-

rad, s úgy foga kezét az fejedelemmel [KemÖn. 46]. 1771: Productióra is kitettem ez által a hamis lelkű Bogdán Dénes által. De ugyancsak az Isten nem hagyott minden vigasztalás nélkül, mert nemességem productió-jakor igen szép deliberátumot kaptam a vármegye táblá-járól ellenségeimnek bosszúságára és confusiójokra, mi-vel találkoztak olyanok, akik örvendezve várták, hogy confundáltassam, de kedvek nem tölt benne [RettE 262]. — L. még KemÖn. 117.

3. kb. zűrzavarba/pánikba esik; a intra în panică; in Panik fallen/geraten. 1657: Faragó András mezei kapi-tánt, ki egyébiránt híres vitéz ember vala ... elfogták, és így az véle lévő had confundáltatott [KemÖn. 200]. — L. még i.h. 33, 76.

4. átv felindul; a se agita/enerva; sich aufregen. 1777: Azokat, akiket nem szeretett^a s akadályára gondolta lenni, hivatalokból amoveálta; úgymint Kornis Mihály urat a bécsi cancellariusságból akarta promoveáltatni erdélyi provincialis főcommissariusságra ut amoveatur, de nem acceptálta és azért jubiláltatott, melyen annyira confundáltatott, hogy a guttaütésben esett [RettE 379. — ^aBrukenenthal Sámuel br., 1777–1778 között erdélyi gubernátor].

confundáltattatik összekeveredik; a se amesteca; ver-mengt/mischt werden. 1696: Ezeken kivűlis vannak benne több examinata Ratios es amazokhoz valo Commissiok ... es holmi missilisek feles szammal, de confusé, mert a' mint az exactorom Fasciculusokba(n) kötötték kötejek vagy el rothadtott vagy az égerék el rág-tak és ide s tová hanjodta(na)k es az hanjásba(n) Con-fundáltattanak [Gyf; BfR].

konfúzió 1. (zúr)zavar; confuzie, incurcătură; Durch-einander, Wirrwarr. 1621: Miűelhog az Cedulak el iga-zitatlanok, Azert hogi valami co(n)fusio Ne keowetkez-zek, választottak eő kglmek negj Cedula Igazito vrainkat [Kv; TanJk II/1.323]. 1623: az kiknek supplica-tioiokra illien valazt teottunk igazychia ell, de az kiknek illien valazt nem attunk, azoknak dolgokot nem szuksegh el igazyttany, mert az Regestumba nagy confu-sio lenne [Csikszereda; Törzs]. 1671: Nyilván valo ká-runkat látván a' Vékának és ejtelnek nem egyenlő voltak miatt, kiből-is nagy confusio vagy az Országban: Azért concludaltuk hogy mindenüt az Országban mér-ressék az ejtel és véka a' Colosvári ejtelhez és vékához, hogy ez iránt valo confusio-is ... tollaltassék [CC 88–9]. 1676/1681: a Confusionak el tavoztatasaert adgyon mindenkor a korczomaras(na)k Cedulat, mellyik bor mire ment [Vh; VhU 658]. 1735: Mező Csánbanis az anti-qua Sessioknak dolga ... egész Confusiob(an) talál-tatván és kinek kinek valóságos rata portioja pro hic et nunc nem erualtathatván az falunak antiqua sessiók után léjendő felosztása és rectificaltásais mostanol el marad [Mezőcsán TA; Born. X. 7]. 1794: Engedjen meg énnékem edes kedves Hugom Aszszony hogy eddig nem irtam mert szegény Napom betegsége és halála miatt a sok baj, és Confusio volt házamb(an) [Bolya NK; IB gr Toldi Zsigmond lev.].

Szk: ~ esik zűrzavar támad. 1681: Az vásár vámost pedig az hités Porkolab tartozik exigálni ... kitűl mit es mennyit exigált, az varos Birajaval hiti szerint ugi authenticaltassa, hogi karokra valo Confusio ne essék

[Hátszeg; VhU 150]. 1705: Az pénznek pedig folyásá-b(an) hogy confusio ne essek, szükségesnek itiltük ki írni, mint determinataltot volt az pénznek állapattya az elmúlt esztendőb(en) ott Szebenben, mely mostis mindenütt observaltatni parantsoltatik [Nsz; KvLt I/192] * ~ba hoz összekuszál/zavar. 1749: ugy találta a' Visitationio, hogy az Oltszemi Ekkla Megyebirai negligenter curalták, sőt egész confusioba hozták a' Debitumnak accrescentiaját, most azért minden confusiot tollálván ad által a' Sz: Visitatio Kőcze Ferencz Megyebira ratioja alá Flr: Hung. 141.,84 [Oltszem Hsz; SVJk] * ~i csinál zűrzavart kelt/okoz. 1667: Látom, palatinus betegsége nem kevés confusiot csinált már is; mit fog csinálni halála, Isten tudja [TML IV, 81 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz]. 1773: Vészem ... Méléntzki Levelit melyben panaszol hogy Hatfaludi Ur confusiot csinál nagyott az Almási Ioszágba, fel ültette volna ellene az embereket, máris szot nem akarnak fogadni [JHbCs Árkosi Ferenc Csáki Katalinhoz] * ~i kauzál 'ua' 1740: Szabo Gabor ... az restantiab(an) lévő Posta bért az előbbeni determinatio szerint, ugy az inobedientiáért és hogy confusiot causalt ex speciali gratia sedis hat forinttal büntetés-sék iteltetett [Torda; TJkT I. 182].

2. zavar, tanácstalanság; incurcaturá, nedumerire; Verwirrung, Ratlosigkeit. 1662: megíratott vala, mely nagy confúsióval, gyalázzal szaladott volna a fejedelem öfelsége ármádája előtt Tisza-Bodrog közben [SKR 225]. 1667: az urunk szolgálja hozta levelekre való választételemmek idején teljes confusioban volt elmém [TML IV, 227 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

Szk: ~ba esik. 1776: Felesége volt^a amaz híres Graslakovich Antalnak leánya, igen szép asszony, de másokat is szeretett, úgyannyira, hogy most utoljára a miá confusióba is esett volt a szegény úr [RettE 363. — ^aGr.Haller Gábor generális és gub-i tanácsosnak] * ~ba hoz. 1761: Bethlen Ádám urat öccellentiaját midőn Fehér vármegyei főispán volt, maga pedig Belső-Szolnok vármegyei, meg nem elégedvén azzal, kifaragta vala a főispánságból s igen nagy confusioba hozta volt [RettE 115–6] * ~ba jut. 1670: Naláczi uram késését nem tudom mire vélni, talám szegény ismét elbetegedett

Ha az is elhal, bizony hamar confusioban jut az ő nagyságok udvara [TML V, 394 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz] * ~ban van. 1662: Azonban már az hadakat útközetben kelletvén rendelni, valának nagy confusióban, vizskódásban a főrendek [SKR 173]. 1774: Ezen occludált kis Demonstratiotskat Curiosusabbtskan comportaltam volna de egész Confusioba voltam mert az mehes kertemet fel vertek [Sáros KK; SLt XL Kőrmöti Josséff Suki Jánoshoz].

3. kb. elmezavar; alienatie mintalá; Geistesverwirrung. 1761: Juniuban írtam vala, hogy holt meg a szegény Endes Miklós. De ezen diaeta alatt holt meg s az híre, hogy doctor Balika curálván, praecipitálta a curával, különben nem holt volna meg. Mely miá a szegény Balika is confundálta volna magát s abban a confusiójában meg is holt [RettE 127].

4. kb. összezsapás/zördülés; incáierare; Entzweiung. 1618: 12 Junii lőp Kamuti urammal egy igen rút nagy confusión [BTN² 87]. 1679: Irtam vala bőségesen Vesselényi Pál uram rendetlen és urunk parancsolatja ellen lőtt az mezei hadak közzé való kimeneteléről Kgy és hogy ő nagysága iratott mind magának s mind az mezei

hadaknak, ne nehezség és akadályozzák ez újabb újabb reménten confusiókkal az magyar nemzet dolgai [TML VIII, 491 Teleki Mihály Ruskai András-hoz].

konfúzus 1. zavaros; confuz, neclar; konfus, verworren. 1851: A Cigánytól küldöttem volt néked levelet, jo reggel álmatlan éj után írtam hiszem confuzus volt [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

2. hobbant, zavarodott (elméjű); smintit, zápácit; vertrackt, geistesgestört. 1844: a' le tartoztatott személy meg lőtt egy embert, nem tudom Confusus vagy részeg volt mert ép elméjű ember senkiis töltött Fegyvert nem célóz másra [Ne/Nagylak AF; DobLev. V/1251 Dobolyi Bálint Miksa János alispánhoz].

kong 1. döng; a pocni, a suna tare; dröhnen. 1796: ugy akartak hogy a Kotsist le vonyák a Lorol és rutul meg kinozzák, de a Kotsis a Lovakkal futásra Vévén a Dolgot el nem érhették, hanem Kővekkal hajgáltak utánok Ugy hogy Ugyan Kongot a Kotsi Kassa [Gyula K; RLt Oltyán Iuvon (46) szolga ember vall.].

2. kb. visszhangzik; a rásuna; widerhallen. 1823–1830: Galatzi János nevezetes volt nagy kacagásáról, mert olyankor az egész Kollégium kongott [FogE 139].

kongás kondulás; dängänit; Geläut(e). 1811: Hallottam az Harang' utolsó kongását^a [ÁrÉ 17. — ^aTűzvészor].

kongat a face să sună; wiederholt läuten. 1733: Vágjuk le a' kis harang kötelét, ne kongassa(na)k véle, eleget kongattak eddig [Hévíz NK; JHbT].

kongeneracionalitás szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktion: vkinek vkivel nincs ~a vki vkivel nem egy/azonos nemzetségbeli; a nu fi de același neam cu cineva; jd ist nicht von gleichem Geschlecht/Stamm mit jm. 1781/1785: leg idősb Détéi Istvánnak . . . a Paczalaiano Somlyaianus Descendensekkel semmi olyas vérsége, és Congenerationálitassa nem volt [Szentbenedek AF; DobLev. III/596. 101. Jos.Szabo de Pálfa (36) ns vall.].

kongerál (össze)gyűjt; a aduna; (zusammen)sammeln. 1657: Vala egy Kassai István vén ember ez a fejedelemnek legitimusabb, hiteles embere ez gonosz embernek az fejedelem alatt oly continuus szüretje vala, hogy azáltal nagy kincset is congerált vala, úgy-hogy akkor senki Erdélyben pénzesebb ember nem vala [KemÖn. 254]. 1676/1681: Udvarbiro Vr(am) keze alatt lévő Urbariumot . . . magának le pariallya avagi hiteles ember által le parialtassa, hogi á szerint percipialhassa a' Jozzagbul jaro jövedelmeket; azokat Congeralvan fordicsa az e(n) szükségemre [Vh; VhU 656]. 1743: én egy kevés pénzetskét . . . Borból Congeraltam s pálinkából [A.árpás F; TKI Várad Zsigmond Teleki Ádám-hoz]. 1744: Kőpeczi Nagy Márton és Balás Istvánék Szebeni uttyokra 4. forintot congeraltanak, s administ-ráltákis [Nagyajta Hsz; INyR 39 Péterfi István (32) vall.]. 1757: Vallyon igaz uton modon prosperálhatotté magának annyit, hogy annyi pénzt congerállyon, és

annyi Jozságot szerezzen mint a mivel ma bir [Fráta K; Ks 101]. 1782: Jobbnak ítélvén Kegyelmes Aszszonyom ... egy kevés Pénztis congeralván, küldöm is Rflor 100 [JHbCs Árkosi Ferenc Csáki Katalinhoz].

kongerálendő be/összegyűjtendő; care urmează să fie adunat; ein/zusammenzusammeln. 1762: (A) congerálendő pénz(ne)k efectiva ad(mini)stratiojatis admatu-raltatni vgy igyekezze, hogy ezen fojo Holnapnak fogy-tán vége legyen [Ks 18/XCIII. 6 a gub. Nsz-ből].

kongerálhat gyűjthet; a putea aduna; sammeln können. 1789: De nemis lehet képzelni hogy Karácsonfal-ván^a kevés ideig valo Tisztartóságbol Diringer^b Vram olyas tetemes Summát és Bonumokot congeralhatott volna [DobLev. III/658.1a — ^aAF. ^bDiringer Mihály].

kongerált 1. be/összegyűjtött; adunat; ein/zusammen-gesammelt. 1727: Ezen Congerált közönséges költ-ziget Administralyák sietve [H; JHb XLII].

2. egybehordott; adunat/strins la un loc; zusammen-ge-tragen. 1737: a Tktes Nemes V(á)r(me)giékről Conge-rált magazinalis szénák(na)k őrizetire, hogy strásák alit-tassanak ... tettzett a T. N. Tanátsnak és Universitás-nak [Dés; Jk 472b]. 1775: A magazinumokat már töltöt-ték, a császár bagazsiája leérkezett volt, maga is Budáig lejött, de hirtelen megváltozott, úgyhogy az oda conge-rált naturákat visszahordották, a császár is útból meg-tért [RetE 356].

kongeráltatott be/összegyűjtetett; adunat; ein/zusam-mengesammelt. 1787: Ezen tul specificalt Licitatio al-kalmatosságával congeraltatott Summa ... Hf 327 ... és 34 pénz. Interesre bizonyos helyekre jo securitas alatt elocaltatott [Mv; MvLev. Csiszár György hagy.].

kongó 1. csengő; clopoteț; Schelle, Glocke. 1656: Egy Lo nyakara valo kongo [Doboka; Mk Inv. 4].

2. ? Szn. 1602: Kongó György lófő. Kongó Péter [Lécfa Hsz; SzO V, 185]. 1643: Lakatos Mihali al(ia)s Kongó [Mv; MvLt 291. 392a]. 1872: Bálint (: Kongó :) János [M.bikal K; RAK 298].

kongratuláció üdvözlés; congratulație, felicitare; Be-grüßung. 1595: 12 Decemb(ris) ... vasaroltam, Wrünk ő fgehez az Congratulatoria mennj igyekezűen: 21 Naranczot f 2 d 62 ... 3 Örög Pomagranatot p(er) f 1 [Kv; Szám. 6/XVIIa. 315 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1671: Az szakmári commendant is congratulatióval írja, hogy az francia pompáson látta az ő felsége követét és az Lotharingusnak az országát vissza igirte [TML V, 452 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

kongregáció 1. gyülekezés, gyülekező; adunare, întrunire; Versammlung. 1736: volt egy közép rend faház, ott az rhetoricát és poesist tanították, abban volt ugyan az catechizálás is s az deákok congregatiója [MetTr 431]. 1739: Arrólis szoross parancsolatunk lévén, hogy Várasunkb(an) feles számu Congregatiók evitáltassan(a)k, vgjmint Halott temetėskor, kereszteleők, és egjéb al-kalmatosságokkal; kiváltképpen Tor, indifferenter ne Celebráltassék [Dés; Jk 524]. 1870 k./1914: Congrega-tio: iskolai szolgák gyűlése, melyre szerdán és szombaton d.u. 3 órakor, cantus után, ad congregationem kiál-

tással a kis csengettyűvel hivatnak össze. Ezen a felügyelő, curator, — a pápa számbavette, beosztotta, szolgálato-kra (cursor, vigil) munkákra kirendelte, szóval igaz-gatta és fegyelmelte a kollégiumban ingyenesen lakó, szolga címen tanuló ifjakat. A régi ad congregationem famuli helyett 1846-on innen ez volt a gyűjtő jelszó: gyűlhelyre fiuk! Tehát a szolgaság hangsúlyozása elma-radott [MvÉrt. 8].

Szk: ~t indít egybegyűl. XIX. sz. köz.: Nem atollot-ták ... tsupán az Ivás kedviert azon Fogadoban Cong-regatiot indittani^a ... jol meg reszegedni, ez által Rebel-liot s Lázadást a Mesteremberek ellen, indítani [Kv; ACLev. — ^aA békétlenkedő mesterlegények].

2. céhgyűlés; adunarea breslașilor; Zunftversamm-lung. 1678: Az Beczwlletes Cehnek frequens congrega-tiojab(an) nemzetes Huszár Peter Ur(am) fia, Huszár Mihály keovettette az Mesterremeket, Beczwlletes Bras-sai Daniel és Monostori János Ur(am)ek által [Kv; ÖCJk]. 1759: Leven az Betsületes Cehnak Congregatio-ja akari alkalmatassággal választatek vensegnek Kovás-Györgj uram meljre is az Isten segelje minnyajan ki-vannyuk [Kv; FésCLEv.]. 1771: Leven az Betsületes Cehnak Congregatioja akkari alkalmatassággal Szabo Janos Uram az avato Collatiojat meg attá [Kv; FésCJk 63]. 1775: Lévén az B: C Congregatioja és akkori al-kalmatassággal végezé egyenlő akarattal aszt hogy ha va-lamely Betsületes Mester legény Cehban akarna allani tartozik az Cehnak őszve Gjuléséért flor 1 id est egy fo-rintokat le tenni az Tábla Járásért 12 pénzt [Kv; i.h. 51].

3. országgyűlés; adunare obștească/națională; Landtag. 1666: Az hazának oly kiváltképpen való szor-gos dolgai forogván fenn most előttünk, melyek miatt elmulthatatlanul kényszerítettünk Kegyelmeteket egy ne-hány napokra való congregatióra convocáltatnunk [TML III, 607 a fej. Teleki Mihályhoz]. 1723: Conside-rálván Mlgos Commendans G(ene)ralis Excellentiája az Hazához mutatott eddig valo Szép affectioját és továb-rais jóvá(na)k s consolatiojé(na)k promotiojára valo hajlandoságot, igirtett még Medgjesi congregatiokor, itt valo Anticipatiokor pedig determináltatott is com-muni consensu ő Excellentiája Számára bizonyos pénz [Ks 18/XCIII a gub. Kv-ról].

4. vármegyei közgyűlés; adunare judejeană; Kreis/Komitatsgeneralversammlung. 1748: azon kárnak meg-beccsüllésére ... ki menvén, hogy edgyszersmind Sz Egyeden lako Szabo Pál Vramatis ... Potentiosc el fog-lalt Házában Nemes V(ár)megye Deliberattura mellett restitualljuk, azon uttal compellaltuk a meg nevezett Falut hogy ... a Falu Marhaival el etettét Gabonáját refundálnak meg nevezett Sz Egyediek, és annakutánna midőn Executiora is ki mentünk a Falu Repellalt, és re-portáltuk Ns V(ár)me)gye G(ene)ralis Congrega(tio)já-ra [Dob.; WassLt].

5. generális ~ székely széki közgyűlés; congregatio generalis seu marchalis; adunarea generală a scaunului secuiesc; Generalversammlung des Szekler Stuhls. 1756: akárholott leg közelebb celebrálendő G(ene)ralis Congregatio [Msz; VH].

6. városi közgyűlés v. tanácsülés; adunare orașenească; städtische Generalversammlung/Ratssitzung. 1741: Ugy referáltatott előttünk, közönséges Congregatiók-nak, hogi egj valaki magunk atyánkfiai közzül, Tktes Alsó Mihály V. Ispán Uram előtt, Levele által, nagy dis-

legálitással 's Törvénytelséggel Criminálta volna a' Dési Nms Tanácsot [Dés; Jk 551a].

Szk: ~t gyűjtet. 1731: Hadnagj Nzts Dálnoki Dániel ur(am) solemniter Protestál hogi eő kgme maga köteleséget mind az dolognak Gát epitese körül valo praestaltatásab(an) el nem mulatta, mind sokszori Congregatiot gyujtetvén, holottis proponálta az Gatnak meg epittetese, melyel ha az Nemes Város nem gondol eő kgme oka ne légjen [Dés; Jk 415].

7. papi székülés; congregație; Kongregation. 1656: Stephanus Zabolai pastor Ecclesiae Buzeiensis protesta-t(ur) Manyikon lako Nemes Gaspar Ferencz az Ecclesia szekin en velem törvénykezven, immar ket szeken nem comparealt ... Az elöt valo congregatiokor excusalta magat [SzJk 82].

kongregál egybegyűjt/hord; a aduna; sammensammeln/tragen. 1705: Andrásiné asszonyom megkérvén az Apor István részit, az mi zálogos jószáginkat, feles szőlőt szűrte is meg mind oda az úr házához kongregálta vala Kolozsvárott [WIN I, 636].

kongregált be/összegyűjtött; adunat; ein/zusammengammelt. 1731: Szaszaron congrégált Ansglos Taxabor [Szentbenedek SzD; Ks 15. LVII].

kongresszus 1. congres; Kongreß. 1814: Bécsbe nagy Congressus volt^a. . . Budárais le jöttek, és ott nagy vendégséget ütöttek [Dés; KMN 275. — ^aAz ez évben szept. 18-án kezdődő bécsi kongresszus]. 1823–1830: Bonaparte letétetetésével s meggyőztetésével az európai fejedelmek nagy kongresszust tartottak^a [FogE 196. — ^aA kongresszus 1815. júl. 9-én fejeződött be].

2. együttállítás; consumarea cäsătoriei; Beischlaf. 1692: A mi akadályt titokban az Asszonyi állat részéről forgatnak tudniillik Ferfihoz valo alkalmatlanságát, nem érthetjük sőt az Attya relatiojából inkább hisszük valami alá s fel járo servése testében, mely meg orvosolható és a congressust perpetuo nem impediálhattya azért is redeálljon férjéhez [SzJk 261].

Szk: házassági ~. 1691: Kováts Katha vadollya férjét Illyes Petert, hogy velle a' házassági egyesegb(en) congressusb(an) mod nélkül banik ne(m) ugj mint keresztie(n) ember, nem szenvedheti; majd ugyan fejere állattja ugj fajtalankodik [i.h. 255].

konha-forma kannácska-forma; asemănător unei căni; Kämmchenform. 1714: Elseő Pintzetok foglal magában Egi Cseh Orszagi Koncha formara való Üvegett futraljotskab(an) [AH 56].

konjektál átv egybe/összegyűjt/hord; a aduna; ein/zusammensammeln/tragen. 1618: bizony meghiggye Nagyságod, hogy Erdélybe Nagyságod körül bathorizmus forog. Ennek eredetéről, fundamentomáról azmit conjectálók most Nagyságodnak még nem írok [BTN² 137].

konjektúra 1. kb. gyanítás, sejtlem; bănuială, presupunere; Vermutung, Mutmaßung. 1618: bizony az Báthori András felől való dolognak is jobban végére megyek ... Ennek indulatjáról, ha volt, ilyen conjecturám

vagyom^a [BTN² 146. — ^aKöv. a részl.]. 1672: Itt Uram, még Istennek hála elé nem fordula a Kigyelmed dolga, de a mint a németek fenyegetőznek, nem leszünk haragutúl őrsek. Én kötelességem szerint a Kigyelmed becsületire mindeneket elkövetek . Válaszunk leszen nekünk is nemsokára ... hagyok mindeneket akkorra, most csak conjecturákkal Kigyelmed füleit terhelnem mi szükség? [TML VI, 415 Rosnay Dávid Teleki Mihályhoz Drinápolyból].

2. következtetés; concluzie; Folgerung. 1670: A Várad felől való dolgokat, úgy hiszem, gyengébben fogják illetni; a Jenő felől való néhezettek ... a Halmagy vízen túl való faluk ... a Halmagy vízen belül is egynehány oda lesz. Eddigvaló dolgokból az én conjecturám ez; adja Isten jobban, mindazáltal csak vennék egyfelől el, ne imitt-amott a sűrű panasz itt is ugy szűnhetnék meg s úgy is fog lenni [TML V, 397 ua. ua-hoz].

konjekturál sejtetet, találgat; a presupune/conjectura; ahnen, vermuten. 1662: de mi formában esett el^a, senki annak módját meg nem tudja ez mai napig mondaní, hanem csak conjecturálták [SKr 670–1. — ^aKemény János fej. 1662. jan. 22-én Segesvár tőzomszédságában Nagyszőlősnél vívott csatában].

konjekturális kb. felületes, hozzávetőleges; aproximativ; ungefähr, beiläufig. 1710 k.: Magamat sem fejeítem egészen; nagyobb buzgósággal és attentióval kellett volna a tőlem Istennek fogadott dözma kiadására gondot viselnem, és hogy már uraságomban nem kellett volna csak tiszteimre bíznom, és morositással s üte-véte conjecturalis computusimmal talán néha meg is csonkítanom [BÖn. 893].

konjiciál 1. gyanítva/sejtekezve vél; a presupune/bănuí; ahnend/mutmaßend meinen. 1670: Hogy penig Bánffí Sigmond uramtól eshetett az szó, arról conjiciálom, ő kegyelme mene ki s úgy esék az szó [TML V, 279 Baló László Teleki Mihályhoz]. 1673: Naláczí uram felől írja Kegyelmed, hogy nekem azt mondták, ő kegyelme részegeskedett. Az én levelemből egyikből sem olvasott Kegyelmed olyat, hanem urunk csak conjiciált az ő kegyelme nyavalyájához képest, gondolván azt, hogy a miá ujult meg nyavalyája ő kegyelmének [TML VI, 532 Székely László ua-hoz].

2. becsül, hozzávetéssel megállapít; a aprecia/socoti; schätzen, annähernd feststellen. 1777: Csudálkoztam rajta, hogy erőtlen öreg ember lévén (noha, amint conjiciálom, a 70 esztendőt sem haladta volt meg ...) csak egy cigány kocsisal Csekkelakára indult Kolozsvárról [RettE 382]. 1788: A szénákhoz hozzá vetőleg mind Guraszadán^a és Bradatzelen^b conjiciáltunk s reménlem hogy egy anyi lézenis [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev. — ^aH].

konjiciálhat sejtetheget, vélegethet; a putea presupune; vermuten können. 1675: Úgy is vettem eszemben, a békeség dolgában urunkat is kérni fogják, a mint némely kérdésekből conjiciálhatom [TML VII, 20 Teleki Mihály Naláczí Istvánhoz]. 1718: Husveton tul nekem Bor kel a mint Conjiciálhatom [KJ. Rétyi Péter lev. Fogból].

konjugáció igeragozás; conjugare; Konjugation, Beugung. 1805: Délután 4kor egy fél Conjugatiót elmondottam a Német Grammatikából [Dés; KMN 127].

konjugál 1. együvé számít/vesz; a socoti totul la un loc; zusammenrechnen/nehmen. 1668: Ez két háznak estimatiója tött együtt f. 2800, id est huszonnyolc száz forintot, conjugálván ez két házat ekkori diviziókor [Kv; KvE 206 LJ].

2. ~ja magát egyesül; a se uni; sich einigen. 1704: Annak utána ismét conjugálni akarván magát a bavarus a franciával, Eugenius utánuk nyomult az öfelsége armadájával [WIN I, 196]. 1705: Forgách uram pedig Szebent oly dispositio alatt hagyta, hogy erősen blokada alatt lészen, a több hadak pedig kitakarodnak a derékar-madához, hogy azzal magokat conjugálják [i.h. 583].

konjugista kb. negyedosztályos elemista; elev din clasa a patra; Schüler der vierten Volksschulklasse. 1801: A Bálványos Váraljai Reff. Ekkla Oskola Rectorának Esztendőnként valo fizetése ... A Gyermekekre nézve Az Abetzistától, Declinistától fizetnek 34 Drt. A Comparistától, Conjugistától 68-t A Léányoktól 36-t [Bálványosváralja SzD; SzConscr.].

konjugál 1. egyesít; a uni; einigen. 1662: Az fejedelem minden fizetett hadaival az országbul kimegyen, népet Jánosdnál több népével conjungálja, Váradá megyen [SKr 409]. 1710: Béldi Pálra jöven a series, így kezdé el voxát ... édes leányomot Wesselényi Pálnak adtam feleségül, és azzal magamot s egész házamat szoros kötelességgel coniungáltam vele [CsH 108].

2. ~ja magát a. egyesül; a se uni; sich einigen. 1644/1675: Mivel Gergellaki Iános es Miklos hivsegünk mellől el álván, magokott Ellensegeinkel conjungáltak, es mostanis Rebellioban vadnak ellenünk; Ez okon minden nevel nevezendő Ingo bingo Jovakat es Joszagokatt ... Nemes es Vitezlő Trauzner Janos Hivünk(ne)k adtuk [DobLev. II/460.9b–10a fej.]. 1704: Még ugyan eddig a generál mindenkor szerencsésen járt ... Az éjszaka ugyan conjungálja magát Gravennel, valamint lehet [WIN I, 295]. — b. társul; a se asocia; sich zu jm gesellen. 1753: Constál azis hogj mikor az Instans Lázár Istvánhoz magát conjungalta, edgj marhája sem volt az Instansnak [Keresztúrfiszék; Sf]. — c. egybeesik; a concide; zusammenfallen. 1760: (A határvonal) az Motsi határt el hagyván conjungallya magát az Kamarasi Határral [Novoly K; BLt].

konjugálhatja magát egyesülhet; a se putea uni; sich (ver)einigen können. 1657: Máté vajda^a azért, noha nem conjungálhatta magát velünk, de a szilisztriai pasát megtartóztatá [KemÖn. 174. — ^aMatei Basarab, havaselti vajda] 1677: küldötték előljáróban a litváni tatárokból mintegy hatszázat és a dragonok között háromszázat, kik 23. conjungálhatták is magokat velek [TML VII, 516 Teleki Mihály Baló Lászlóhoz]. — L. még KemÖn. 191.

konjunkció 1. egyesülés; unire; Vereinigung. 1657: Midőn azért Palánkhöz érkezünk volna, ott akarván megvárni az conjunctiót az törökkel, az fejedelem csatát bocsáta Érsekújvár felé Egri István nevű ... vitézi kapi-

tány emberrel [KemÖn. 67]. 1677: Az lengyel hadakkal való conjunctiót pedig minthogy soha nem javallottam, úgy most is nem javallom [TML VII, 528 Teleki Mihály Tökölyi Imréhez]. 1679: Én az muszka és lengyelek conjunctiója felől értek; igaz-é, nem-é, nem tudom [TML VIII, 418 Bethlen Farkas Teleki Mihályhoz].

2. szövetség; alianță; Bündnis. 1677: Egyáltalában azon volnának itt némelyek, hogy includálhatnák az hadakat a lengyel hadakkal való conjunctiora [TML VII, 423 Teleki Mihály Baló Lászlóhoz]. 1678: az francia haddal való conjunctio (kit tud Kegyelmed, nekem soha nem tetszett) nem lett volna, az bujdosó magyarságnak eddig az német gratiájára vissza kellett volna menni [TML VIII, 45 ua. Bessenyei Mihályhoz].

3. összekapcsolás/kötés; legare (printr-un canal); Verbindung. 1710 k.: Ekkor projectizálta volt, nem tudom kicsoda, az Odera és March (magyarul Morva) vize conjunctióját per certos canales [BÖn. 921].

konjunktika a középiskola vmelyik alsó osztálya; una din clasele inferioare de liceu; irgendwelche untere Klasse der Mittelschule. 1823–1830: Tanulták pedig a conjuncticába a Langius Colloquiumát s Eutropius Históriájának első könyvét; a grammaticában Eutropiust és Phaedrúst; a syntacticában Corneliust és Cicerónak némely leveleit [FogE 125]. — L. még i.h. 79, 124.

konjunktúra 1. körülmény; împrejurare, circumstanță; Umstand. 1704: A minap felhívatván^a a Generál eleibe, szólott neki a generál, hogy ... mindenekben az öfelsége szolgálatját, a maga hűségét s kötelességét tekintse, s az mostani conjuncturákat is meggondolván, maga kötelességének feleljen meg és ne hagyja magát corripialni [WIN I, 137. — ^aAz ítélőmester]. 1716: szintén most akarnék valami élesettskét, s buzácskát szállítani vellek Szebenbe, az mostani Conjuncturához képest [Kiskend KK; Ks 95 Biró Sámuel lev.]. 1739: sem jo sem rosz hireket nem halhatni de külömben az mint az Conjuncturákat látom, és beszédekét hálom, az jo szerencsékhez nem sokat biszhatunk [Ks 99 Kornis Antal lev.].

2. kb. (vmely időpontban) a dolgok (vmilyen) állása; conjuncturá; (irgendein) Stand der Dinge (zu irgendeinem Zeitpunkt). 1710 k.: Ez volt az én voksom erről az akkori conjuncturáról [BÖn. 761].

konjuráció összeesküvés; conjuratie, conspirație, complot; Verschwörung. 1662: Az mi illeti az puskáságnak, nemességnak conjuratióját ... akarván eleit venni, kellett Kegyelmedet ... oda küldenünk [TML II, 250 Kemény Zsigmond Teleki Mihályhoz]. 1677: A' Kik a' Fejedelmek személyek, méltóságok ellen, és az Hazának kárára s' romlására, veszedelmére ártalmas Conjuratiokat, öszve való kötelezéseket cselekednének büntetődgyenek [AC 42]. 1710 k.: az ő ellenségi régi conjuratiójokat ... nemhogy letették volna, sőt megújították [BÖn. 694].

konjurál összeesküszik; a conjura/conspira/complota; sich verschwören. 1619: erősen conjuráltak az magyarok titkon egymás között, hogy senki jószágában hadat ne hadjon fogadni s gyűjteni [BTN³ 307]. 1620: Prágába gyűltek volt 40 főurak, követtek mind az keresztyén

fejedelmektől, kik akartak confederálni és conjurálni az austriaca familia és Ferdinándus^a ellen [i.h. 400. — ^aII. Ferdinánd császár és király].

konjuráló vki ellen összeesküvő; care participá la un complot; konspirierend, verschwörend. 1678: böcsültebb nekem vallásom, nemzetem szolgálatjában életemet elfogyatnom, mintsem ellenem conjuráló uraimtól disznó módjára agyon veretnem [TML VIII, 142 Teleki Mihály Haller Jánoshoz].

konjurátor kb. esküt tett/rég meghitelt tanú; martor cu jurământul depus; vereidigter Zeuge. 1586: 18 Aprill: az olah peterre valo Conjuratoroknak hatanak 12 ket penzt —/72 [Kv; Szám. 3/XXIV. 17]. 1619: az zsidó doktor perire is költöttem mindazzal, azmit az conjuratoroknak fizettem, 600 oszporát [BTN^c 286]. 1629: expurgallya magát az Incta hogy eo nem boszorkanj es az boszorkanj búbaössaghoz semmit nem tud nem ert Iuramentumat conjuratorival tartozik p(rae)stálni ad octavum diem [Kv; TJK VII/3.207]. 1747: az A. eo kglme ad 9na 7bris maga Conjuratorival 14to se compareallyon [Torda; TJKT III. 137]. 1766: solemniter Laszlo Vaszi előt ra esküttem magam Conjuratorival a lora [uo.; i.h. V. 299].

konjurátor-társ esküt tett tanútárs; celálalt martor cu jurământul depus; vereidigter Mitzeuge. 1737: Miért kellett énnekem az Jket Juris Ordine p(ro)sequálnom Citatoria Relatoriából világosonn Constál, hogy enge-met ... minemű Diffamatiókkal illetenek, és mellettem való Conjurátor-társamat, Hamis-hitűek(ne)k, Hamisan esküvők(ne)k pronunciatának [Dés; Jk 253a].

konjurátus esküt tett/rég meghitelt tanú; martor cu jurământul depus; vereidigter Zeuge. 1648: oda menván az egész falut elő gyűjtöttük és bizonyos személyeket a falu közönséges javallásából erős hittel meg esketvén a meg nevezett veteményes kerteknek igaz határát ki járattuk . . . A' Conjuratusok(na)k penig nevek ezek^a [Sóvárad MT; MMatr. 210. — ^aKöv. a fels.]. 1655: A' Conjuratusok vallyák Nagy Istvá(n) Templom jobbaga lévő(n) maradtanak két árvái Jstok és Gyurko [Nyárádó MT; i.h. 9]. 1700: Ezeket^a a' Conjuratusok vallyák ugy mint Balogh Jstván Bán István, Szóts Sig(mond) [Szereda MT; i.h. 251. — ^aAz előzőkben felsorolt földeket]. 1788: Investigaltatvan a' B. Madarasi^a Ref. Ekl. Ingatlan Fundussai . . . adtanak fel a' Conjuratusok egy Földet [i.h. 100. — ^aMT].

konka vmilyen súlymérték-egység; unite de măsură; irgendeine Gewichtsmaßeinheit. 1711: 71 Concha Arany konkája —/12 fa(cit) 8/52. 35 Concha festék konkája —/06 fa(cit) 2/10 [ApL 5 Apor Péter inv.].

konkambiál (el)cserél; a schimba; tauschen. 1627: Swkeösd Gergy vram eo kglme felesége Borsonay Ersebet es Tarnoczj Sebestien my eleottwnk cze-relenek Concambialának lure perpetuo et Irrevocabili-ter [Dicsősztmárton; Ks 19. V. 7]. 1630: mely Tot falu-beli^a portio Jozzagat, melyet concambialt uolt aszszonyom eo Nagauaal uissa ada Haller Sigmondne aszszonyo(m)nak [Doboka; TGsz 51. — ^aSzD]. 1638: egi feleol

Kolosuarot lako Nemzetes Ionas Deak Vram, mas fe-leol Vitezleo Nylas Marton Vra(m) ... my eleot-tunk comcambialának ioszagot illienforman^a[Kv; RLt 1. — ^aKöv. a zálogcsere részl.]. 1705: Pollyánban lévő Nagy Pál jobbágyomot jószágával edgyütt concambial-tam Néhay T. Nmzs Szent Iváni Hentel (!) Pál Uramtól örökkösön [Altörja Hsz; Borb. II Alsó Torjay Mihálcz Miklos senior nyil. Nic. Márton scholae magister pp ke-ze irásában]. 1741: eo Nga admonialtat tégedet ... Hogy ... Dali Istvan nevű Jobbágyától Concambialt ... a Maros vize mellet egy darab szánto földet ... azért a mit magad érette Concambialtal kész remit-tálni [Hodák MT; Ks 14. XXXVI. 15].

konkambiálás csere, (el)cserélés; schimb; Tausch. 1627: Mely hazaknak concambialasaban, az fellül megh irt Nehai Hünyadi Nagy Andrasne, Kende Margit Azzony, conra quos libet legitimos impetitores, Euic-tiotis uón fel magara, propriys suis expensis; az Brassai Georgy rezeröl, es mind ket Aghon ualo Successori re-zeokról, ugian my eleottunk [Kv; RDL I. 130]. 1677: a' régi végezések szerint is ujobban communi omnium voto concludaltatot; hogy akarmely Natiobéli, Statusokbéli Regnicolának szabados házak és örökségeknk vétele, adása, vevése, concambiálása az alkuvás szerint le-hető akarmely időre meg-engedtessek [AC 161].

konkambiális szk-ban; in constructi; in Wortkon-struktion: ~ levél zálogcsere-irat; act care dovedeste schimbarea unor ipoteci; Pfandwechselschreiben. 1640: Az az Concambialis leuel mellyet Ketek most mutat, az mely emanaltatt in Anno 1638 die 10 Men(s)is Juny Ionas Deak Ur(am) es Magyar Patai Nylas Marthon uramek keözött Nadasi es Magyar Reödi portioknak Concambialasa feleöl [Kv; RLt 1]. 1753: hallottam ... hogy egi oláh Boldisár nevű ember birt volna Gorbón^a, és annak jussát néhai Groff Csaki István cserélte volna meg a maga oláh Nadási^a portiojával . . . nem láttam a comcambialis levelet [JHb XXX/9 Joh. Simon Comitau Colosiensis et Dobocensis Jur. a(sse)ssor (64) vall. — ^{a-b}K].

konkambiált elcserélt; schimbat; getauscht. 1844: Janko Peter urammal valo Com Cambialt (!) Compositionalis [Ne/Nagylak AF; DobLev. V/1249].

konkambiáltatik elcseréltetik; a fi schimbat; ge-tauscht werden. 1677: assecuralluk mind mostani, s' mind jövődöbéli Professzorokat, s' Mestereket . . . hogy az ekkédiglen manuteneált jóságokban őket meg-tartyuk . . . hogy ha valamikor a' Collegium keze és ne-vezeti alol annak hasznával es épületivel, valami más al-kalmatosb hely concambialtatnek in tali casu tartas-sanak Fiscalisoknak [AC 17].

konkambium 1. csere; schimb; Tausch. 1630: az Nem-zetes es Uitezlő Kiralihalmj Pettkj Istua(n) Ura(m): es Csikszeki Csicsai Nemzetes es Uitezlő Petkj Farkas Ura(m): Fő emberek: mw előttwnk es keppe(n) tőnek al-kalmat, es Concambiumot [Csz; Ks 67. 46.24a]. 1650: Teőnek mw eleottwnk illjen eörökös es megh allan-do compositiot es Concambiumot kik mw nekwnk ke-zwnkeőts fogdosak [Maksa Hsz; Eszt-Mk Cserei lev.].

1656: Tőnek mű előttünk ilyen eőreőkös megh allando Concambiumot es uegezest ada Czutak Mate Czutak Peter uram(na)k Imperfaluaba(n) egy darab ben ualo eőörkseget mely eőörkseget Czutak Peter Vram-is ada Czutak Matenak .. eőtuen haro(m) forintot [Impérfa Cs; BCs]. 1701: jo akarattyok szerént tőnek ilyen allando Compositiot es örőkös Concambiumot [Petek U; Hr 1/19].

2. cserejóság; bunuri schimbate; Tauschgut. 1618: ezeket penigh illien Conditional chyererek, hogy ha Zalanczy Lazlonak az chyapai hazban maradasa ne(m) lenne, ez az Concambium vissza szalion mind(en) per patuarnelkul [Csapó KK; JHb XXVI/12]. 1689: Ezéken kívi tudok egj Concambiumotis, mellynek mindenikét szegeny maga birta, melyről valo Csere level lehet az fjalnal [Szókefva KK; Szád. Sárosi János nyil.].

konkludál 1. dönt, határoz; a hotărî; entscheiden | végez; a decide; verfügen, beschließen. 1603: Megh ertetek eo kegmek varosul biro Vramtol az ellensegnek keornywllewnk valo letet ... kewanatnek, hogy eo kgmek egyenleo akaratbol Tanachbol concludalian minden dolgokrol [Kv; TanJk I/1.442]. 1671: Nagyságod Kegyelmes Annuentiajából concludaltuk, hogy soha se Magyar, se Székely Nation lévőek, az Várakból és Városokból senkinek se magok se javok az Fejedelmek parancsolattjára ki ne adattassanak [CC 67]. 1689: Noha sok izbén Concludaltunk az Barany hus Limitatioja felől, de semi affectumat vegezesünknek nem latyuk, sött orunknal fogva hurczolnak az Meszarosok, melyhez kepest Concludaltunk így^a [Dés; Jk. —^aKöv. a hat.]. 1700: Mint hogy Szász Lakatos János Atyánkfia, Leánya miatt sokszori illetlen s hivatallyát nem illető botránkoztato dolgokban ejtette magát, tettzett a T. Consistoriumnak concludálni, hogj ő kgme többé Egjházfiui tisztiben ne maradjon sokaknak botránkoztatására [Kv; SRE 70]. 1739: közöttünk elegies hirek foljnak keves marhaink irant ha valami larma talal lenni ... Ugy Concludaltunk hogy hajtassuk Korondra minden marhainkot [Petek U; Ks 99 Nagy Boldizsár lev.]. 1791: vgy Concludáltam volt az akkor nálom lévő Assessor Urakal hogy heftűn látasam el az Törvént [Nagyteremi KK; SLt évr.].

2. befejez/rekeszt/zár; a conchide/incheia; be/abschließen/endigen. 1619: Ezt az particulát ugyan sokáig tractáluk Görcsi urammal, de rövid szóval csak azzal concludálá Görcsi uram, hogy ők semmit nem tractálnak az hajdúság felől, mert övék azok, valamikor akarják, de ha úgy nem akarják, vagyon szabályja az hatalmas császárnak öellenek is [BTN⁴ 207]. 1667: Asszonyunknak szóló levelét Kegyelmed úgy concludálja, hogy ezután az magyar dolgokhoz Kegyelmed nem szól. Ez nem jó. Est contra realitatem et Christianitatem. Igen is szóljon, Uram [TML IV, 51 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz]. 1744: az Querulans ... Instantiáját azzal concludallya hogy Excellentiátok és Nagyságtok committallyon Nemes Doboka Vármegye Fő és Vice Tiszteinek hogy praetensivē el praedalt Gabonáit ... Sz: Egyeddel^a, refundaltassák, kárait restitultassák [WassLt Czegei Wass Ádám lev. —^aSzD]. 1765: Már ezen 1765. esztendőre többet nem irok, hanem ezen esztendőnek járását megirván, concludálom [RettE 194].

3. következtet, megállapít; a conclude/constata; folgern, feststellen. 1745: az J ... minekutánna ... őrra el vágattatott, ... hogy addig el nem megyen a Városról mig őrra elvágatásáért boszszút nem áll, sok helyeken fenyegetődzött mellj fenyegetődzésére ujjabban incaptivatván feles tapló is találatott nálla, az honnat bizonyson concludalom, hogj őrra el vágatását égetéssel, gyujtogatassal kívánta meg boszszullani [Torda; TJkT II. 95]. 1763: Josi maga fatealta volna az Háznak tőlle, vagy általa lett fel gyujtatású, melyekből concludallya, hogj ... Farkas Josi ... causalta a' fen forgo háznak el égetését [uo.; i.h. V. 157].

4. megegyezik vkivel; a se înțelege/învoi; sich vereinbaren, einig werden. 1618: Az cserge sátor kész és szép ... itt volt az sátorcsi ... Arról sok veszekedésünk volt véle, minthogy Kamuti uram reám vetette vala, hogy concludáljak valahogy véle, én meg is assecuráltam, hogy az sátpört el ne adja, mert Nagyságod rajta nem hadja [BTN⁴ 112]. 1657: Szombathelyi tractában indula vélünk ... kívül concludálánk, és az fejedelem kegyelmessége felől assecurálók [KemÖn. 91].

Szk: *békességet* ~ a békére nézve megegyezik vkivel. 1710: (A császár) generál Aeneas Caprará nagy ajándékokkal küldi a török császárhoz^a, hogy akárminemű conditiók alatt a török porta elméjít csendesítse meg, és a békességet több esztendőkre is concludálja [CsH 164. —^a1682-ben, Thököly Imre felkelésének sikerei láttán].

konkludálhat 1. dönthet, határozhat; a putea hotărî; entscheiden können | végezhet; a putea decide; beschließen können. 1621: Mennel hamareb Jdes vramjat Biro vram eo kgme Giwczie be hogi valamennel iobban lehet az Tanaczial eggiwt wegezhesenek es Concludalhasanak vgy, melj mind az mi Kgimes Vrunknak eo felgenek megh engeztelesere, mind az zegeny hazanak megh maradasara Jowara lehesse(n) [Kv; TanJk II/1.325]. 1643: teczet ... hogy az szokot Terminusal az Zent György napi Gyűlest eleb Zolgaltatnank ki kegték(ne)k. Minekokaert paranczollyuk ielen lenni Feieruarott el ne mulassa, hogy kegyelmeddel egy ertelemből, minden közönseges haza jauara nezendő dolgokat concludalhasunk [Thor. fej.]. 1722: Úgy látom Ngod intendalya a ket ns Var(me)gye Tiszteit ki vinni ex ambar(um) partiu(m) consensu vel assensu Tiszt vramek concludalhatna(na)k valamit [Székelykocsárd TA; Ks Sándor Gergely lev.].

2. befejezhet/rekeszthet/zárhat; a putea conchide/incheia; abschließen können. 1619: Kegyelmes uram, ez mostani két rendbéli leveleknek egyénhány articulusi-ban írott instructióját most csak ezzel concludálhatom, hogy azmennyeiben itt az embereknek animusát látom, csak az Tóth Mihály uramtól küldött demissióval írott levele is Nagyságodnak nagyot nyomott az embereknél, és ugyan mitigálta az embereket [BTN² 185]. 1690: vegezetre ezt az punctumot azzal concludalhattya; Hogy az specificalt varosokon falukon kívül marad meg Quartelynak város falu negyvennél több az kik eleb le irattak [Ebesfva; Törzs. fej.].

3. következtethet, megállapíthat; a putea conclude/constata; folgern/feststellen können. 1674: Mindazokból, Uram, senki jót nem concludálhat [TML VI, 563 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1733: a Novizans A semmi ollyas documentumot nem exhibeal a melyből a

Nms Szék Concludalhatná azt a mi a Levatjaban (!) Specificalva van [Torda; TJKT I. 15]. 1762: ha szintén eczaka lévén nem lathattais nyilvánosan senki tolvajságokat; de concludalhatni hogj ők légenek az Tempлом felerők [uo.; i.h. V. 121]. 1779: Báró Kemény Miklos, és Sigmond vrakkal ment bé Marus Vásárhelyre Protestatiott tenni de hogy a fellyebb irtt Urak inditották volna azon Protestatio tételre füleimmel nem hallottam, hanem az környül álló dolgokból, s edgyütt való különös conversatiojakból concludalhatom hogy eő Ngok munkások voltak benne [Szászssombor SzD; KS. Georg. Cs. Ajtai (55) insp. bon. de Vajasd vall.].

konkludálódik befejeződik, záródik; a se incheia; schließen. 1690: ez boldogtalan ó esztendő concludálódott [IIAMN 328].

konkludált 1. megállapított/határozott; stabilit; festgestellt/gelegt. 1673/1681: Alazatos Suplicatioja Ngdhoz az Vajda Hunyadi Magyar Eccla Lelki Pasztoranak Tanitojanak Pércsy Istvannak ... bizonyos requisitumokban concludalt Conventioja annuatim jarvan az Tanitonak ezenekrül lévén az Nemes Orszagnakis Articulare conclusumaya [Vh; VhU 465]. 1677: az 1607. esztendőben concludált akkori Articulusokból az Néhai Rakoci Sigmond Fejedelem conditioi maga Fejedelemségére való Juramentumában vadnak inseraltatva [AC 18].

2. *dtv* megkötött; incheiat; geschlossen. 1657: Ez dologban igen az mi tetszésünk mellett cooperálnak vala az franciai királynak mivelünk járt s az confoederatiót concludált követjei is [KemÖn. 278].

3. kb. befejezett, lezárt; incheiat; abgeschlossen. 1668: Kegyelmeteknek kemény terminusokkal concludált levelét engedelmesen vettem [TML VIII, 247 Teleki Mihály lev.]. 1711: közöttünk lött s meg edgyező akaratul Concludált dolog [Dés; DLt 489].

4. ~ végzés hozott végzés; decizie; gefaßter Beschluß. 1621: Az mi penigh egieb dolgokban illethj az keözeget, ezeknek dirigalasaban, es bwntetesebe(n), keressek eő kglmek az 1611 Eztendeöbölj Die 20 Jüly concludalt vegezest [Kv; TanJk II/1. 334].

konkludáltat végzést hozat; a pune pe cineva să decida; Beschluß fassen lassen. 1677: Lám ugy vala az beszelgetés, hogy ő nagysága egész országot convocaltassa s egy helyen ott concludáltasson ő nagysága ezen dologról; de ugy látom abban is változás esett [TML VII, 384 Nemes János Teleki Mihályhoz].

konkludáltatás szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktion: a békességnek ~ a a békekötés; incheierea păcii; Friedensschluß. 1662: Az békességnek concludáltatása^a, diplomának kiadattatása sub bona fide christiana et verbo regio, annak punctumi [SKr 267. — ^aAz 1645-i linzi békekötésé].

konkludáltatik 1. elhatároztatik; a fi hotárit; entschlossen werden | végeztetik; a fi decisi; beschlossen werden. 1662: (A) conditiók mindkét részről keresztényi igaz hit alatt concludáltattak és végezödtek vala [SKr 392]. 1677: mostan-is ujjobban pro perpetuo Decreto

concludaltatot, hogy soha senki egy privatus ember-is ingatlan semminémü jokat, Ecclesiákhoz se éltében örökösöképpen ne adhasson, sem penig Testamentumban ne legalhasson: ... az olyan adás, legálás ... valamely Successoroknak, vag' penig a' Fiscusnak praejudicial [AC 13]. 1726: Concludaltatot az is, hogy az ... eretnekek, a kik pápisták között laknak, tartozzanak a pápisták ünnepit megülni sub poena fl.3 [Somlyó Cs; SzO VII, 324]. 1733: concludaltatot volt hogy ez jelen való Tavaszig, rá készülvén ki ki p(rae)tensiojára, veris Documentis edocealja [Kiskerek AF; JHb XXVII/44]. 1737: Az Hurubák(an) 's nem uttza szerb(en) lakók iránt azis Concludáltatot, hogj ha decedálnak, vagj elabáln(a)k; az olyanok(na)k nyilok immediate a Várostra redeálljon [Dés; Jk 478a]. 1767: A' Salaristáknak bor fizetések ki nem telvén concludaltatot hogy mostan restantiájok ki fizetessék pénzül, 8 sustakjaval [Kv; SRE 223]. 1782: valamelj legénjek az hat esztendőt ki nem töltöttek, addig az Ché bé álló pénze bé nem vétetetik és mesterré nem tétetődik mig az hat esztendőt legénjül ki nem tölti Concludaltatot [Kv; ÖCJk].

2. kb. határozatilag kijelöltetik; a fi stabilit (prin decizie); (beschlußmäßig) designiert/bestimmt werden. 1727: concludáltatot azan repartialt pénz(ne)k Investigatiojára Zejk Miklos és Nalaczi Laszlo Atyankfia ei kglmek [Déva; Ks].

3. határolódik; a fi máginit; angegrenzt werden. 1767: A' Hersa Rét melyis az Orbora menő uttal és Hersa erdővel in reliquo a körülette folyo patakkal Concludaltatik [Ne; DobLev. II/380.4a].

konkludáltatot hozott, végeztetett; decisi; beschlossen, gefaßt. 1662: az üldözést az országban leginkább azok gyakorolnak, kiknek tiszték szerént is az ország törvényinek legfőbb oltalmazóinak és az religió dolgában concludáltatot erős articulusinak fő executoroknak lenni kellene [SKr 677].

konklúzió 1. döntés, határozat; hotárire; Entscheidung, Bescheid | végzés; decizie; Beschluß. 1619: 17 die Julii másodsor szemben lévén az vezérrel, tractáltuk az végbéli dolgokat és az Jenő dolgát, kiről való conclusiót teljességgel hadtam én Mikó Ferenc uramra [BTN² 287]. — L. még i.h. 400.

Szk: ~ba vesz. 1657: az gubernator^a Rákóczi Györgynek adott fejedelemségre való vocatiót és az dologot conclusióban is vötték [KemÖn. 126. — ^aI. Bethlen István].

2. záradék; incheiere; Schlußsatz, Klausel. 1665: Kegyelmed datum nélkül, új forma stilussal, csudás conclusióval írott levelét tegnapi napon vettem [TML III, 383 Teleki Mihály Bánffy Zsigmondhoz].

3. megegyezés; inlelegere, invoială; Übereinkunft, Vereinbarung. 1619: vagyon ilyen conclusiónk önagságával, hogy önagsága innét megindulván, az fejérvári derék útra menjen, és Mikó Ferenc uram innét az Atalúton^a menjen [BTN² 292. — ^aA legrövidebb de nehéz út Konstantinápolyból Erdélybe Nikápolyon és a Krassó-szörényi havasokon át]. 1654: Egi mas között semmi Conclusioia nem lehet hane(m) el estüeduen az üdö czak Marada re infecta az dologh [Szamosfva K; Ks 90]. 1662: Tömösvári passával való ökegyelme conclusiója nem volt titokban ... nálunk^a [SKr 466. — ^aII.

Rákóczi György vádja a vele szemben fej-mé választott Barscai Ákos ellen].

4. következmény; urmare; Folge. 1705: Acton uram feljött vala az úrhoz, és a tegnapi izenetit a generálnak reiterálá, kin az úr igen szabadkozott és esküdt, hogy nem tudta azt az depositumokat Alvincziéknél. Úgy hiszem pedig, hogy a több magyarok deposituma léssen vége és conclusiója a dolognak [WIN I, 575].

konklúzum 1. döntés, határozat; decizie, hotărîre; Entscheidung, Beschluß. 1655: Az Tatrang vizének penig örökös, és egy helyben valo folyásáról lön ilyen Conclusum(m), hogy azon Viz folyást a régi veszekedő gáttól fogva tartozzanak az Prásmárj vajnk, és Lakossi az Nyényi és Prásmárj határoknak szélén bizonyos árokban bé venni [Brassó; BLt 3]. 1723: Uzoni Kis Pál Györgynek leven any Jobbagy hogi az maga marhait in duplo adaeqvalljak azert maga' examináltatik az nemes szek Conclusuma szerentt az Jobbagy supportalljak az adot secundum Calculos [Kp I. 128 Sam. Székely sepsi-széki not. kezével]. 1729: mig mas Conclusumunk léssen iranta az öreg Marha Husnak fontya két két penzen mérsek [Dés; Jk 387b]. 1749: Institutio pro Connumeratione A(nno) 1749 Az Controversianelkül immunitas(ban) levő Nemes Ember(ne)k az Nms Ország és Székely Natio Conclusumi szerint Birajok, oszkoztarjok engedtessek [Hsz; ApLt 3]. 1803: jövendore nézve e Nap-tól fogva egy Czéh Mesternek is Czéh Mesteri fizetése ne legyen elalván (!). Protocollumban irt azon Conclusum, hogy a Czéh Mesternek 2 Rf. fizetése legyen [Kv; FésCjk 24].

Szk: ~ *téteik*. 1794: A Protocolum első Punctumának bővebb megvilágosítására és meg határozására ezen Conclusum tetetett, hogy a régi szokás szerint a plenum Consistorium Tagjai legyenek a Curatorokon, Papokon és Professorokon kívül a Városi elő kelőbb Civisek és azok között a Centum paterok [Kv; SRE 295-6].

2. egyezség; inuoiálá; Vereinbarung, Übereinkunft | megegyezés; injelegere, acord; Einverständnis. 1665: holnapután idején megindulok s azon igyekezem, hogy 13. praesentis minden okvetetlen bemehessek Székelyhidba, mivel úgy is vala a conclusum, hogy 12. vagy 13. praesentis ott lehetnék [TML III, 372 Bánfi Sigmund Teleki Mihályhoz]. 1710 k.: (A) conclusum szerent én ezt titokban akartam tartani tavaszig [BÖn. 751]. XVIII. sz. v.: a Nagy Grofne maga már Ngtokkal megbékélt, hanem gondolkozzék az Ifü Grofneis a Békéségről. Ez a Gyujto vrral valo titkos Conclusumunk efectuma [GyL. N. Solmosi Kontz József lev.].

3. kb. lényeg, vminek a veleje; esenjtá; Wesen, Essenz. 1710 k.: De hogy a vádak és azoknak conclusumára térjek, úgy találták a vádlók, Mikes, Bethlen Gergely és Székely László, hogy az atyámat is megfogják, noha vízbetegségben halálosan feküdt [BÖn. 676].

konkoly 1. Agrostemina githago; neghiná; Kornrade. 1730: a régi asztalbol ... a buza fereg mind meg ölte a buzáját Csak az rosa 's konkoly maradt [Noszoly SzD; ApLt 4 Só János deák Apor Péternéhez]. 1772: Ami a földi termést nézi, búza szerteszéjjel az országban igen kevés termett, ami gyült is többire vadborsóból vagy zabból, konkolyból állott [RettE 292]. 1811: Mert valamiképpen a' szép 's szemem szedett Buzába-is egy egy

konkoly elegyedett, Ugy nintsen Ménes-is oly' szép 's palérozott, Mely vagy égszer Csitkot ki-vetőt nem hozott [ÁrÉ 152].

Szn. 1584: Konkoly Demeter [Kv; Szám. 3/XI. 84]. 1588: Konkol Demeter. Konkoly Demeter [Kv; i.h. 4/III. 52-3, 60]. 1591: Konkoly Demeter. Konkaly Demeter. Kankoly demeter [Kv; i.h. 5/I. 75-6, 5/X. 37]. 1654: Mocsi Konkoly György [Ks 70 Szám. 51].

Sz: ~ *t hint* vizályt szít. 1662: Azalatt ökegyelme minden tekintetét félretevén, a tömösvári passa által sollicitálta ura székibe való ültetését, sokaknak az ország közül szívekbe konkolyt hintvén elidegenítette tőlünk [SKr 462. — ^aII. Rákóczi György vádja a vele szemben fej-mé választott Barscai Ákos ellen]. 1664: Itt, Uram, az ördög hinti az konkolt [TML III, 341 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1666: Keczei Gergely ma érkezék meg Patakról; beszéli, hogy az ördögök közikben konkolt hintettek [i.h. 560 Ebeni István ua-hoz] * *elveti a ~t 'ua'*. 1710 k.: De nézd az észvesztő sátn dologát; amíg én aluszom, elveti ő a konkolyt [BÖn. 924] * *más ember búzájában is talál ~t másnak sincs rendben a szénája*. 1661: Úgy veszem eszembe édes sógar uram, ha jól megvizsgálók, az más ember búzájában is találánk konkolyt [Mv; SzO VI, 230 Petki István sógorához, Gávai Péterhez].

2. *átv* konkolyhintés (egyenetlenség/vizályszítás, visszavonáskeltés); provocare de zizanie/discordie; Unkrautsäen. 1657: még az magunk erdélyi és fizetett hadaink közt is sok konkolyok valának, de kiváltképpen az magyarországiak csak erőszakból voltak felülve, ahhoz képest nagyobb résznyire az ellenséghez vonsznak vala [KemÖn. 205]. 1664: Csak itt ezaránt azon kérem Kegyelmedet most is; arra legyen nagy szemeskedések, hogy a külső szomszédos inimicusoknak konkolyok kárt ne tehessen Kegyelmetek között, az egymás között való simultasnak, gyűlölségnek imez-amaz dolgokból való gyanónak, bosszúérzésnek hagyjon békét Kegyelmetek [TML III, 188 Szalárdi János Teleki Mihályhoz].

konkolyfalvi a Konkolyfalva (SzD) tn -i képzős szárm.; derivatul format cu sufixul -i al toponimului Konkolyfalva/Negreni; mit dem Ableitungssuffix -i gebildete Form des ON Konkolyfalva. I. *mn* Konkolyfalván lakó; care locuiește în Konkolyfalva, din Konkolyfalva; in Konkolyfalva wohnend | Konkolyfalváról származó; originar din Konkolyfalva; aus Konkolyfalva stammend. 1777: egy konkolyfalvi Tibojodott Ember Csatos Pintye kezdett itten irtogatni [Resztolcs SzD; JHbK LVIII/28] | ideis pedig a mely kaszálló Irtoványba most vagyunk bé jött volt a Konkolyfalvi Bajokás Ember s itten irtani s szénát tsinálni kezdett volt [Ködmönös SzD; i.h.].

II. *fn* Konkolyfalva lakosa; persoană care locuiește în Konkolyfalva; Einwohner von Konkolyfalva. 1725: az Rognaiak^a az még névezett Határ között levő kutig hozták az nyomot és ott atták fel hittél az Konkolyfalviak(na)k az nyomot [Ködmönös SzD; Ks. — ^aA töszomszédos Rogna lakosai]. 1777: hallottam ... hogi a Konkolyfalviak bé birnak a Ködmönösi határ(ba) [Resztolcs SzD; JHbK LVIII. 28].

konkolyhintő vizálykeltő; persoană care face zizanie; Zwietrachtstifter. 1664: igen szemeseknek kell lenni Ke-

gyelmeteknek úgy induljon afféle begördített konkolyokból egymás ellen való gyanoságra, annál inkább gyűlölségre, egyenletlenségre, hogy abból is az olyan konkolyhíntő szegény haza aemulusinak s inimicusinak az olyan egyenletlenségéből várando reménségek lábát ne kapasson [TML III, 185 Szalárdi János Teleki Mihályhoz].

konkolyos I. *mn* konkollyal szennyezett; neghinos, plin de neghină; mit Rade verunreinigt. 1609: maradot uala a kazaltatastol az konkolios zegeny buza liztiben megh, mely meg moliosodot uala | Razmany Jstuan vram az varos tarlaia(n) termet zegeni konkolios buza-bol adot Cipo swtesre cub 14 [Kv; Szám. 12b/IV. 361, 413]. 1813: a midön vitték a Buzát ki a mezőre kádakban, tanálkozám 's meg Nézém, hát, olyan üszöges, konkojos, és Rosnyokos Szegény Buza [Killyén Hsz; MvRKLv].

II. *fn* (eredetileg) konkolyban gazdag hely; (odinioară) loc acoperit cu neghine; (ursprünglich) an Rade reiche Stelle. HN. 1673: az Konkollyos nevű helyben (sz) [Dombó KK; EHA].

konkordál I. kiegyezik; a se înjelege/împăca; sich ausgleichen, übereinkommen. 1655: Rázmány én velem concordált, perit le tőtte [Kv; CartTr II Ozdi Tamás nyil.]. 1669: My Daczo Gyorgy Doboka varmegienek Fű biraia es Thorday Iános Ezen varmegienek vice Jspannya: Adgyuk ez Testimonialis Cedulankat pro Futuro Cautela magiar köblösy Monar Iánosnak mivel Lopasb(an) Talaltatot melyről karossával Cncordalt, mi velunkys Tiztekkal az mulatarol satis Facialt [Szék SzD; RLt I Thorday Iános kezével]. 1670: az A . . . ez előtt keves napokkal bekességgel kenálta, és concordalni akart velle [Kv; Tjk XI/1. 22]. 1734: Citatoriambol Vilagoston Constál husokat és egyebeket el lopott, az-mellyet maga sem tagad meg kívánom a jure hogy

ha az Károsokkal nem Concordált fel akasztassek, meg maradott javaiból pedig az Károsok excontentáltassanak [Dés; Jk II. 132b]. 1735: Kosztin Mitret pedig tudom hogj vérenkező veszekedő ember sokakat meg vert, véreket ki bocsátotta de soha Senki vele nem Concordált [Rogna SzD; Ks 27. XVI]. 1759: Grohoti Docz Petru el veszet ökre tudom njilván hogj Topanfalvi Kirila . . . nevű embernél talaltatott, a kiis szavatjassát nem adhatván a márhat a' káros(na)k szőrin viszsza adta, és mind az károssal kölcségiről s faracságáról Concordált [Bulzest H; Ks 101].

2. megegyezik vkivel; a se înjelege cu cineva; sich vereinbaren. 1679/1783: a' Néhai elejek Henke János és Hari Annáról maradott Fejér Vármegyebeli Hari Nagylaki, és Henningsfalvi Portiok felett, azok végett ökgylmek Atyafiságon concordáltak [Mártontelke NK; DobLev. III/574].

3. vmi egyezik vmivel; a concorda/corespunde cu ceva; übereinstimmen, im Einklang sein. 1650: ha . . . az Statutio jól leott, vgyan nem concordal az Statutoriaual mert mi nem egész falut, hanem portiot, es nem perpetuo jure, hanem Incripticio statualtuk [Kv; Ks 4. VI. 2 St. Pallfy nyil.].

konkordancia egyetértés; înjelegere, armonie, concordanță; Einverständnis. 1619: Soha mi nem érjük az keresztýenségnak az olyan concordantiáját. Vajha azt ér-

hetnük, akkor láthatnuk meg oztán az concordianak és conscientianak constantiáját, de félek, hogy azt is nem mi kezdetjük el. Ugyanis az volna az igaz oztán, hogy concordia parit, discordia perdit^a [BTN² 223. — ^aJegyzetben a ford.: Az egyetértés teremti, a viszálykodás pusztítja].

konkordia I. egyezés, megegyezés; învoială, înjelegere; Übereinkunft, Vereinbarung. 1579: mingyarast az feyedelmet talallyak megh, es keonyeorogyenek hogy eo Naga interponallya magat, ertwnk es a dolgot halazza az Concordianak megh letere [Kv; TanJk V/3.201b]. 1677: az igaz Unio és Concordia azt-is kívánván . . . concludaltatott; hogy akarmely Natiobéli, Statusokbéli Regnicolának szabados házak és örökségeknek vétele, adása, vévése . . . meg-engedtessek [AC 161].

Szk: ~ba hoz megegyeztet, megegyezésre juttat. 1567: Az w felsége paracholattia zerent my törüen zerent illien Concordiaban hoztuk mind a ket felt^a [Vizakna AF; TT 1881. 191. — ^aKöv. a vizaknai folnagyot és a város közönségét egyeztető ítélet] * ~ra megy megegyezésre jut. 1579: Kakas Mihály dolga felől Eo kegmek wegeztek ezt, hogy semmy bekességre es concordiara eo kegmek ne mennyenek hane(m) teorwennyel procedallianak ellene [Kv; TanJk V/3.192b].

2. egyetértés; înjelegere, armonie; Einverständnis. 1619: Felette való ellensége Hispánia Gallianak, Anglianak, Belgiumnak, Velenének, ezek azonképpen annak Nem lehet az concordia köztök, ha minden egyéb dolgokat complanálnak is [BTN² 223].

konkordálás egyezés, megegyezés; învoială, înjelegere; Übereinkunft, Vereinbarung. 1670: az ötven forintrolis Plenipotentiajok szerent contrahaltak azon B: Plenipotentiarusok, az iránt nemis revocalhatod az ötve(n) forintrol valo concordialásokatis azon B: Plenipotentiarusok(na)k . . . mivel uyobba(n) velem valo megh edgyezéseddel confirmaltad contractusodat [Kv; TanJk II/1.722–3].

konkredál I. rábiz vkire vmit; a încredința ceva cuiva; etw. jm anvertrauen. 1673: Moldvai követ van itt . . . de Lengyelországban megyen követségben az török dispositiójából. Úgy értem, az békességre nyujtanak általa alkalmatosságot. Itt Nota Benében vehetni, nekünk az török vagy nem hiszen, vagy szégyenli tőlünk, semmit nem concredálván urunkra [TML VI, 547 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1704: a kolozsvári ember, Szegedi, kinek a leveleket mind az úr, mind én concredáltam vala . . . tegnap el nem ment [WIN I, 268]. 1754: Groff Kornis Antal Atyánkfiának azon causának procuratioját Concredáltak, és Concredállyuk is, hogj az magánál lévő Levelekkel procedállyon inchoálván az Causakot, decisiojat accelerállya [Nsz; Born. I. 21]. 1783: azon Pererek(ne)k folytatását principáliter megedjezett Akaratból bizzuk és Concredállyuk Baro Toroczkaik Joseph Urra [Torockósztygyörgy; Thor. 21/25].

Szk: keze alá ~ vkinek vmit. 1705: Azután pedig kimenvén Rákóczi uramhoz, valami hadat concredáltak volt a keze alá, hogy valamely helyet obsideáljon vélek [WIN I, 636].

2. megbíz vkit vmivel; a însărcina pe cineva cu ceva; jn mit einer Sache beauftragen. 1662: az becsületes atya-

fiak ... albakat küldvén minden helyekre alkalmaztat-hatokat, concredálták Bethlen Farkas uramat is, hogy velünk egyetértvén ... irassuk meg az leveleket, az minthogy egynehányakat itt úgy írtunk magunk, az több-bit továbbra biztuk az ő kegyelme prudentiájára [TML II, 252 Kemény Zsigmond Teleki Mihályhoz]. 1828: a Mlgs Ur őtöt concredálta mindennekbe [Martonfva Hsz; BetLt I].

3. (át)hárít vkire; a pune ceva în socoteala cuiva; auf jn abwälzen, jm übertragen. 1793/1794: recognoscalak azt a' MBagoi Possessorok közönségesen, hogy ezen osztályos Processusra teendő költséget az meg fordít-tasn(a)k ígérete alatt a' Processusnak kezdetével concre-dálak Titt. Kölönte Josef Ur, mint Mlgs Groff Ke-mény Farkas Ur ő Exja Inspectorara [M.bagó AF; DobLev. IV/14-5].

koncredált rábizott; incredințat; anvertraut. 1744: Veczeli Kocsis András Panaszképpen mongya, hogy az el mult őszkor ... keze alatt Concredált Sertések közül egyik az udvarból el szaladott volna [Kersec H; Ks LXII/13].

koncredáltatik rábizatik vkire vmi; a fi incredințat ceva cuiva; etw. jm anvertraut werden. 1670: Bethlen János kéré, két dologról írjak Kegyelmednek. Első, hogy akármiről, de most legközelebb bárcsak az oda ki valo atyafiak dolgáról concredáltatnék valami reá, hogy ne lenne csak nude az maga dolgáért oda fel való utazása [TML V, 377 Teleki Mihály Bánfi Dieneshez]. 1740: Mester Pais László és Kántor Lamatai Samuel atyánk-fiai ő kglmek fábéli restantiajokat hogj Hadnagy atyánkfia, ő kglme szekerét a Dr 24 :/: 24 meg fizetese facultáltatik, és ő kglmének Concredáltatik is Mester Pais László Ur(amna)k Curr. nro 22 [Dés; Jk 535a].

konkumulál egybegyűjt; a aduna; (zusammen)sammeln. 1731: azon Szoross útb(an) az Ágyagas és Iszopos Sárt a Viz annyára concumulálni szokta, hogy Marhá-jok(na)k nem kicsind erőltetésével vontattattyák azon ált(al) a terhet [Kv; Pk 7].

konkurál 1. kb. részt vállal/vesz vmiben; a lua parte/a participa la ceva; teilnehmen. 1702: a' Kgltek Székire rep-artialtatott Pénz és Buza Quantum dolgát, minden Rendekre vgj repartiállya, az mint az közönséges igas-ság kívánnya ... minden ember pro sua qualitate et fa-cultate concurralljon az Contrubutioknak praestálásá-ra [UszLt IX. 77. 45 gub.j.]. 1717: Hasonló képpen a Va-rost ott quartelljban levő Generalis palisadaval körnül akarvan venni, kegyelmekek ebben concurallljon [Kv; ApLt I gub. rend. Hsz-hez]. 1736: Nem lévén immuni-talva Szabo Gábor ur a' Contributiotol az Quartelyos-nak fizetendő Zab szena pedig hasonló dolog lévén tar-tozik masokkal annak administratiojába(n) Concuralni [Torda; TjKt I. 118]. 1741: eddigis concuralalni kellett volna minden terehviselésék(en) segitvén a több Falu-kat [Kéménd H; Ks 99 Zejk István lev.]. 1776: most újra a Makrai Familia indított két faluk iránt pert, melyre nekünk is kell Concurrálnunk [Mezőbánd MT; MbK 45]. 1784: Az Querulansak panaszsza ... az elé szamlált Hazakb(an) levő lakosok ellen abból all, hogy a közön-seges tereh viselésben leg kűsebbennis nem concural-

(na)k [Torockó; TLev. 4/9. 19a]. 1808: Itélet Vége-zetre a' mi a költséget nézi tartoznak az osztozo három Atyafiak egyaránt Concurrálni [Asz; Borb. II].

2. közreműködik; a conclucra/colabora; mit/zusammenwirken. 1782: a Szöllők építésében, s conservatio-jában nem de nem a Küküllővári Ioszáig concurralt, ne-vezetesen Küküllővárral hozván Tő Szöllőket [Kük.; JHb XIX/22.5].

3. egybe/összegyűl; a se aduna; sich versammeln. 1751: az Generalis Girás Szék itten curralt az közel helysegbeli nemesség utcunq(ue) concurralt vala, de meszebb valók nem tettek tojongást [Abosfva KK; Ks 83 Borbándi Szabó György lev.]. 1756: tartoznak ... Széna és Gabona egybe takarítására midőn Krájník vr(am) kívánja concurrálni [Mihalyesd H; Ks 101].

4. összefut; a se stringe/aduna; zusammenlaufen. 1747: A szolga tolvajkiáltással kételenítettett salvalni magát, melly Tolvajkiáltásra ötön haton az Tordaiak közül concuralta(na)k volna ... az A eo kglme több-bed magaval az aranyason ált(al) kételenítettett segit-ségre accuralalni [Torda; TjKt III. 165-6].

5. egybefut, összetalálkozik; a se întâlni; zusammen-laufen. 1724: a Doboka Varmegyei Gyekei hatar(na)k metái concuralván a Kolos Varmegyei Légeni határral, melly két határ közöttis nem keves inconvenientiák, és egjéb dificultades is Sub oriálohtak [Ks 7. XV gub.].

6. (időben) egybeesik; a coincide; (zeitlich) zusam-menfallen. 1657: in anno 1643. concurallának ily hatal-mas dolgok. Egyik, hogy litvániai herceg Janusius Rad-civilnek érkezének követjei^a [KemÖn. 189. — ^aFolyt. a fels.].

konkurálhat egybe/összegyűlhet; a se putea aduna; sich (zusammen)sammeln können. 1669: kérem kigyel-medet, alkalmaztassa úgy útját s jövetelit Kigyelmekek, hogy ... az nemes vármegyék követe is concuralhatná-nak [TML IV, 456 Bocskay István Teleki Mihályhoz].

konkuráló egybe/összegyűlekező; care se adună; zu-sammensammelnd. 1768: Péter István most Biroi hiva-talban lévén egyébb szolgálatot nem tézen, hanem az Usorásokat a' Szöllőbe hajtani, és azokkal 's másűnen concuralo Jobbágyokkal, és Napszamosokkal ottan Lenni tartozik [Backamadaras MT; Ks 74/55 Conscr. 85].

konkuráltatik egybe/összegyűjtetik; a fi adunat; zu-sammengesammelt werden. 1748: az midőnis ... az vá-sári Strására ki rendeltetet eő Excellentiaja Puskasi, azon potentiariusoknak el fogottatásokra, és az Serel-meseknek el szabadítására Concuraltattak volna ... ő kglme ... (a) Görögököt insurgáltotta, ellenek nogatta [Déva; Ks 112 Vegyes ir.].

konkurrens vetélytárs; concurrent, rival; Rivale. 1838: töllem ugyan már többen tudakozodtak ezen jóságam-rol, kiknek szándékjak volna meg venni, de tudván azt, hogy mennél több concurrense vagyon a' kereskedőnek, vásárja is annál jobb, és bizonyosabb ... kívántam tudositani [Nagyrapolt H; Bosla. B. Miske Ferenc lev.].

konkurzus 1. pályázat; concurs; Preisausschreiben, Wettbewerb. 1767: A kolozsvári papi állomásokra a

Concursus ideje Jan 31-ig meghosszabbíttatik [M.gyerőmonostor K; RHak 18 esp. kl].

2. kb. részvétel; participare; Teilnahme. 1772/1802: Intervénialvan a Bezdedieknek ilyen concursussak vagy manuductiojak a Jegyes fáknak ki mutatasában hogy amint mentünk a Cometaneusakkal edgyütt az Erdőn, a Bezdedi Lakosak közül hol kettő, hol három el menvén előre az Erdőben a Jegyes fáknál meg vonták magokat 's a velünk lévő Cometaneusak meg látván őket vgy mentenek es vgy vittének minket a jegyes fákhaz [BSz; JHb LXVII/3.140].

konnektál 1. csatol/kapcsol vmihez; a anexa de ceva; beischließen/legen. 1770: tessék a Producens eo kegyelmé(ne)k maga nemessi immunis statussat . Armalissal vagy Donatioval legitimálni, és ahoz magát legitime connectalni, ha penig magat Contumacil(ite)r a Producens absentalná, még kívánom ex offo . . . hogy Contributio alá irattassék tanquam de immuni Nobilitate suspectus [UszLt IV. 49].

2. összekapcsol/szerkeszt; a îmbina; verbinden, zusammenstellen/fügen. 1803: Trauzner Familia Genealogiája Thordaival Connectálva [Ne; DobLev. V/1061 Reg.].

konnektálódik csatlakozik; a se uni; sich anschließen. 1828: ha az Uram Bátyámek ezen Földünk mellett lévő Földgyek connectalódik szinte hasanlo kész Curiát lehet tsinálni [Marossztygörgy MT; Pf].

konnexió 1. rokoni kapcsolat; legáturá de rudenie; verwandtschaftliche Beziehung. 1670: Trifán Demeternek az Fiat fel kereste, és az Atya fisagat velle meg üsmertette, mint hogy unoka Gyermekek voltanak Bogdány Vaszilly mais recognoscálja az atyafisagot de az egyút való connexiojakat nem tudjuk [F.köher MT; Born. XL. 184]. 1781/1785: Détéi István Uramnak . . . a Felesége az öregebbik Fosztó Léánya lévén annak volt véség szerint való Connexioja ezen Familiához [Szentbenedek AF; DobLev. III/596.181 Rosz György (70) jb vall.]. 1807: Ezen Szarvadi Familianak connexiojat néhai Liber Baro Banffi Sandorné Kemény Agnes Aszszony ö Nagyságával . . . magától néhai Báro Bánffi Sándor Ur ö Nagyságától hallottam [Dengeleg SzD; Ks 80. 19]. 1823: Gonos Familiának a' Dobolyival való Connexioja genealogiába [Ne; DobLev. V/1061 Reg.].

2. egybe/összekapcsolódás; conexiune; Verbindung/knüpung. 1760: (A határ) le száll, éppen la kapu Seszuluj, az holott el végződén az Totházi határral lévő Conterminiuma, el kezdi az Novaji Határral való Connexioját [Csehtelke K; BLt].

conniveál 1. elnéz vkinek vmit, szemet huny vki vétke fölött; a trece cu vederea, a fi indulgent; jm etw. nachsehen, ein Auge zudrücken. 1677: Mind Várme gyéken, Székelységen, Szászágón és egyéb helyekben is a' mely Tisztek hivatalyokban szántsándéckal vagy negligensek lennének, vagy igaz törvényeket nem szolgáltatnának, igasságos Executiokat nem peragáltatnának, gonosz tévőknek conniveálnának és patrocinnálnának, mind azok hogy . . . meg-büntessenek, végeztetett [AC 115]. 1681: vadoltatua(n) Borsai Nagy Kata

aszony, Komlosi Ur(am) felesége paraznasag nemeivel Tiszteletes Esperest Ura(m) tiszte szerint solennis inquisitiot per agaltatot (!) ellene . . . Komlosi Uramis lat-tatik kedvezni és connivealni feleségének ez dologban [SzJk 153].

2. kb. összefog/paktál; a face cauză comună, a se asocia (cu cineva); zusammenhalten, paktieren. 1722: ez a Jobbágj vgj látom Connivealt az Boërral, ne(m) mond edgyikis a' másik elle(n) semmitis [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból].

connivencia elnézés (elnéző magatartás); trecere cu vederea, indulgență; Nachsicht. 1710 k.: Késő és rendetlen öszvegyülése a guberniumnak . . . a tanácsban való sok haszontalan beszéd, maga a gubernátor uram rendkívül való hallgatása, conniventiája . . . ista sunt causae malorum [BÖn. 973]. 1750 k.: Az erdőköt tartsa krajnik uram oly tilalomban, hogy se maga, se puskások, se dominális bírák vagy falusiak conniventiája által az erdő ne pusztítottassék [Fog.; Erdő II, 118]. 1756 k.: Gyakorta meg történik hogy 'a Stompárok(na)k vagy vgyázatlan-ságok vagy conniventiájak miatt a' Gazdák kárt vallanak Stompjaik körül [Born. XXXVIII. 8 az abrúdbányai bányászok törv.]. 1766: Hogy ha bé hunt szemekkel nézven a Bírák valakinek a' Connstitutio ellen történt hibáját és vétkezését tehát világosságra jöven a' Bíráknak ezen vgyázotlanságok vagy conniventiájok, méltó animadversio nélkül vigore harum Contractualium ne maragyanak, el vévén Hivatalokban való Rest-segeknek illendő jutalmát [Torockó; TLev. 9/11].

konnotáció 1. feljegyzés; insemnare, notare; Aufzeichnung. 1765: eő kegyelménél maradtott több része az a féle connotationioknak, s kétség kívül eddig el tévelyed-tenek, mellyekből lehetne eliciálni a költséget, ha meg volnának [Sárd AF; Eszt-Mk Vall. 24].

2. jegyzék, kimutatás; notă; Verzeichnis, Ausweis. 1740: facultaltatik Notarius atyánkfia ö kglme, hogi ezen Vacantia^a alatt, meg eső Perceptumokról, és Erogatumokról Substitutus Hadnagy atyánkfia ö kglme p(rae)sentiájáb(an) Connotationokat tehessen; és az hová kívántatik, ugjan Substitutus Hadnagy atyánkfia hírével, quietantiákat, Commissioakat, ab officio suo expediallasson [Dés; Jk 532a. — ^aA város hadnagyának be-tegsége idején].

konnotál jegyzékbe vesz/feljegyez; a insemna/nota; aufzeichnen, in ein Verzeichnis aufnehmen. 1595: Ez Zamwetelkor . . . leltenek és connotaltanak az zamweo vram illien iokat^a [Kv; Szám. 6/XI. 24. — ^aKöv. a fels.]. 1740: Hogi pedig meg-tudattassék, mennyi idegen, 's mennyi Dési borok légenek, injungáltatik Borbír-ak atyánkfiainak, hogi minden pinczéket, járjanak el és külön külön Connotálván 's az idegeneket elpecsételvén reportállyák a' Nms Varosn(ak) [Dés; Jk 539b].

konnotálhat jegyzéket készíthet; a putea insemna/no-ta; ein Verzeichnis anlegen können. 1748: midőn a'kor a'ra rendeltetendő két becsületes Fiscalis Déákok jelen léznek az Ur parancsolatjából investigálhatnak és con-notálhatnak, e'ben és minden bajaimban, Uri assisten-tiáját az Urnak Director Vramnak imploráljuk [TKI gr. Teleki Ádám lev.].

konnotált összeírt, feljegyzett; insemnat, notat; aufgezeichnet, zusammengeschrieben. 1767: A Hatadik cannotált Sellér [O.sályi KK; Berz. 3. 7. C. 6]. 1775/1802: a Tabla is Reflexiojakat satis superq(ue) ruminálván, azon Reportatioban elég világosan meg magyarázatt, s fundamentaliter connotalt minden differentiákat, ezen törvényes Táblais approbálja ratihabeálja [BSz; JHb LXVII/3. 150].

konnotáltat feljegyeztet, jegyzékbe foglaltat; a pune pe cineva să noteze (ceva); aufzeichnen/in ein Verzeichnis aufnehmen lassen. 1754: A Causara Kévántato Költségre Ki ki Lineája szerint aequaliter Concurrállyon és az említett Procuráns Atyafi Kinek Kinek Költségeit Connotaltassa [Nsz; Born. I. 21].

konnotáltatik feljegyeztetik; a fi insemnat/notat; aufgezeichnet werden. 1787: egy Magazinumnak való épületet kelletik tsinálni a' hol Buza, Zab conservaltassék Ezen Falusi Magazinum mennyisége a' Falu Libellusába bé irattassék és a' midőn Katonaság, vagy a' Ns V(á)r(melgye számára széna, Zab Portio, és kenyér adattatik ide connotáltassék, és Quietaltassék [Torockó; TLev. 3/2. 2b–3a].

konnumeráció 1. adóösszeírás; recensámint fiscal; Steueraufnahme. 1580: Megh értettek eo kegmek az Is-pantol az harom falwn^a valo zegensegnek nagy terhes es swllios adayat az Connumeratio myat. Keryk azert hogy az wy eztendőkör az Ayandek mellet teorekeggenek az vram annak leh zallytassaba [Kv; TanJk V/3.232b. — ^aA város három jób-faluja: Asszonyfva, A. és F. füle (TA)].

2. birtok/vagyonösszeírás; cens de proprietate; Eigentumszensus. 1671: A' connumeratoria pedig bocsátassanak bizonyos számú Fő rend(e)n lévő haza Fiac kik-is connumerallják az Orthodoxa és Unitaria Religion lévők praesentiajokban, Templomoknak, Scholáknak, és egyéb azokhoz való minden nével nevezendő proventusoknak és accidentiaknak alkalmatosságokat az connumeratiolról való Regestum szerint, mely-is annak módgya szerint adassek-bé a' Conventben [CC 47]. 1681: a' Connumera(tio) és Inventálás alkalmatosságával a' sok fele egiben jöhető dolgok ebben a' formaba(n) nem Comportaltattak [ÁLt Urb. 2].

3. lakosságösszeírás; recensámintul populáti; Bevölkerungs-zusammenschreibung/konskription. 1703: Az országban connumeratiót indítván, lengedez a hír, hogy ide is, Kolozsvárra is eljönnek. Azért ezt látván, magunk között indítottuk a connumeratiót fertályonként, gondolván azt, hogy ha ugyancsak eljönnek is, talán contentusok lesznek ezen mű connumeratiókkal. Amelynek alkalmatosságával hivatván a n(emes) tanács engemet, imponálják rám az óvári fertálybeli connumeratiót, amelyet én nem akarván cselekedni, igen fenyegettek [Kv; KvE 275–6 SzF]. 1744: Tiszt Vraimek eleget erőlteték á Falukot hogy állyanak elő á Connumeratio-ra, de hogy az egész Kösség fel Zendült volt, nem állottak elő [Bölon Hsz; INyR 34 Mikó András (40) vall.]. | Mi adoza Rendekül közönségessen meg edgyeztünk hogy á Connumeratio-ra elő ne álljunk, s ehez képest minden Faluból vállasztottak volt edgy edgy Embert, á

Kik meg mongjak, hogy á Connumeratio-ra á kösség bé nem Járul [Hsz; i.h. 55–6 Fabján András (70) vall.].

konnumerál összeír; a inventaria; zusammenschreiben. 1595: Kerik Biro vramat varosul hogy ... az Jkta-taskort az harmad nap alatt Az Jozagot Nominanter fias-tol Marhas-tol Connumeralliak [Kv; TanJk I/1.249]. 1654: Nemzetes Losonczy Banffy Anna Aszony, Rucsy^a hazhoz valo Joszagan(ajk) Urbariuma, melyet ... az mint az hutteős Birak es Polgarok hittek szerezent elünkbe attak, Fide n(ost)ra media(nte) diligenter connumeraltuk es fel Irtuk rend szerezent [Ks Bánffy Anna urb. — ^aRücs K]. 1671: Iffiabbik Rákoczi György Fejedelem idejében, mikor tudniülük a' Fiscalis jóságok connumeraltattak volna, Nemzetes Borsai Nagy Thamas Atyánkfia Suplicatiojában jelenti, hogy két faluját Fejérvármegyébe(n), ugy mint Wladházát és Nyirmezőt akkor Fiscalisoknak connumeralták volna [CC 73–4]. 1675: My parancsoltunk két Hadnagy allya katona megye(n) Colosvarrol connumerallatokat Mező Szilvást^a, harmad napot ott tölcsetek, azonban el érkezék két zászló allya Katonaság, mys vellek elmenénk Mező Szilvá-s-ra Inventálánk, s connumerálánk, negyed napra kelvén my onnat el jövének [Vajasd AF; JHbK XX/2. ^aK]. 1761: Emolumenta Törtsvariensia ... A Szopo borjukból redundalo Proventus áll abban, hogy Majusban Porkolább Uraimek connumerálván a Borjukat, a szerezent egy borju után másfél fertály vaj, a mely is importált H fl 102, 24 [Törösvár F; BrLt Conscr. Dom. Törtsvár 112. — Binder Pál kijegyzése]. — L. még CC 46.

konnumerálás összeírás; inregistrare, inventariere; Zusammenschreibung. 1669: mikor Balogh Laszlo Uramot Vasárhelyi Gyülesen meg Szolította az Fiscus én mondam Praesidens Uram(na)k hogy az Országgh szolgálatyáb(an) vagyon az kapuk connumerálásáb(an) [Gyf; SLt 30. A. 9 St. Déczei de Thorda (35) ns vall.]. 1681: Baja Mihalj Bája Janos örökös jobbágioi most Bajomi Janos Connumerálásakor sublevalták Taxisát f 6 [VhU 27–8].

konnumerált összeírt; recenat, inregistrat la recensá-mint; zusammengeschrieben. 1623: Az jozagboll valahonnet valameny ember ell budosott mindenwnet reducaltassa ... hogy jgy az Vrbariumban connumeralt jojjagsagnak hea ne legyen [BGU 119]. 1639: Popa Radul az felliül connumeralt jojjagi fia [UF I, 675].

konnumeráltat összeírat; a pune pe cineva să recenzeze ceva; zusammenschreiben lassen. 1663: igen bizodal-mason kérem Kegyelmedet, ott Kóvárhoz közel vagyon két falum, egyik Fölső-Fentős^a, a másik Nagy-Körtvélyes^a, mutatná Kegyelmed annyi jóakarattját, ahhoz értő igaz hű emberekkel connumeráltatná Kegyelmed külön-külön mindenik faluban mennyi házaz ember és özvegyek vannak? [TML II, 464 Gillányi Gergely Teleki Mihályhoz. — ^aSzt]. 1705: Az egész városan a generál a borokat a százszok pincéjekben connumeráltatja [WIN I, 569].

konnumeráltatik összeíratik; a fi recenat; zusammengeschrieben werden. 1623: Az melj nemes embernek lovas legenie, zakacza, beresse es monara vagion az

lofeo embeerekis az mellyk rend vagon supplication hogi azok ne connumeraltassanak [HSzj szakács al.]. 1731: Testvér Bátyam Kis Pál László Connumeraltatván, midőn remonstrálta volna az eleink(ne)k Donatioit . hasznos szolgálatyáról valo recognitioit s grationaleit egynehány Fejedelemnek . ki hagyattunk , mint prima plánán lévő [Kp I. 131. — ^a Az adózók közül]. 1785: Citállyuk . második Uladislaus Király Decretumának 1514-ben költ Articulusait, holott minden némű Bányaszkadások Proventusaikkal az Fiscale Bonumok közzé connumeráltatván vgy Circumscribáltattak; hogy azokat soha örökösön senki a' Sz: Koronától nem abalienálhatta, mellyek közzé . Thorotzkois bé foglaltatik [Torockó; TLev. 6/1. 17a Transm.]. — L. még CC 73.

konnumerátor összeíró (tisztviselő); recenzor, persoană care face înscriserea; Zusammenschreiber, Konkribent. 1681: a' Connumera(ti)o és Inventálás alkalmosságával a' sok féle egiben jöhető dolgok ebben a' formába(n) nem Comportaltattak . . most a' Connumerátor cselekette azért; hogi a' D(omi)nus Terrestrialnek uradalmat el tavoztathassa [Ált Urb. 2]. 1694: Ha szolgáltatta az mivel tartozik az Connumerátorok fizetésnek meg bonumiból [Törzs. Moldovai Karacson majoshegyi (KK) jöb supplicatioja a gub-hoz]. 1744: A Connumeratio alkalmosságával mikor Közép Ajta bájára a Connumeratióra; el érkezének a Bölöniek az alatt, s Listátis csinálának hogi bé adgyák Connumerátor Vraiméknak [Középjata HSz; INyR 7].

konnumerátus nyilvántartott, összeírt; luat în evidență, recenzat; in Evidenz gehalten, zusammengescriben. 1650: ha tagadnak hogi az Atiam connumeratus Jobbagia, az Jobbagiokról valo vrbariummal megh bizonyított [UszT 8/64. 74d].

konok makacs (magát megmakacsoló); încăpăținat; starrsinnig, dickköpfig, hartnäckig. 1687: ha az fen megh irt Személyek közül^a valamelyik személy vagy megh erőtlenednék vagj megh konakodnék ki mia az malom . . hanyatlani kezdene az megirt malom akkori állapotjában böcsültetődgyek megh; es az tetetetlen vagj az konok személyeknek az ő része szerint valo böcsüt az töb epitheto (!) személyek adgyák meg és igj az malomból tegyék ki hogi az közönséges Malom egj avagy több konak vagj tetetetlen emberek mia el ne pusztulyon [Sóvárád MT; Sóváradi Bíró lev. — ^a A közös malomtulajdonosok közül].

konokság makacsság; încăpăținare; Hartnäckigkeit. 1817: nem egyéb semmi konokság, vagy vakmerőség [Szabéd MT; Told. 7].

konokszik '. 1662: Ezek a kilenc vétkek az országok, népek, városok stb. romlásának . derék igaz okai . . I. jegy a testi bátorságban felettebb való bemerülés. Mellyre egyre inkább nem konokszik az bűnös ember, minthogy Isten nem mindjárt büntet [SKr 711].

konolál l. kununál

konoros vmilyen ötvösmunkával díszített; împodobi cumva de un giuvaergiu; mit irgendeiner Goldschmiede-

arbeit verziert. 1624: Egj Eoregh Sarga rez medenche, konoros az keozepj bechultek ad f. 1 d. 25 [Kv; RDL I. 123]. 1629: Egy Konoros Eöszue iaro kupa, az mely nyom m. 3. p. 6. aestimáltuk tt ff. 56 d. 20 [Kv; i.h. 131]. 1637/1639: Egy mereo aranyas Eöszue Jaro bokor kupa nyom M. 3 p. 6. astimaltatot ad f. 62 d. 40 . . Egj fél kupa mereo Aranyas konoros M. 3 P. 40 f. 76 d. 60 | Keouetkezik az onszerszam Egj mereo Czfiras Eoregh tál . . 1. mas cziffras konoros tál [Kv; i.h. 111]. 1732: Egy Vizes konoros Csésze belől arannyos Lot. 18 [Kv; Ks 10 Kornis Zsigmond lelt.]. 1761: Vagyon egy pikkely nélkül valo konoros Aranyos férfi mentére valo Gomb Nro 75 [Kv; Pk 6].

konor-üllő ötvösüllő-fajta; un fel de nicovală folosită de giuvaergii; Art Goldschmiedeamböß. 1622: Uagyon egj teőke wleo beczwltek f. 2. d. — Mas teőke wleő f. 1 d. — Egj Zaruas wleő f. 4 . . Egj fél agu szaruas wleő es ket konor wleő f. 1 d. 50 [Kv; RDL I. 119 nehái Tótházi Eőtues Mihály hagy-ban lévő ötvösműszerek lelt.].

konprovincialista vkinek vidékebelije; persoană care este din același ținut cu o altă persoană; js Landsmann, Person aus der gleichen Provinz. 1822: magunk mellé vétén Sebesi Károly és Szabo Josef Conprovinciálístákat Commetáneusoknak, respective becsűsőknek . . el-sőbbenis a nehái Fosztó Sándor MKoppándi Curiája megbecsűlésére vittük [Koppánd AF; DobLev V/1057.7].

konsciencia lelkiismeret; conștiință Gewissen. 1557: Albert pap Borsarol Ezh walla az ew conscienciayara^a [Szentmártonmacskás K; SLt ST: 5. — ^a Köv. a vall.]. 1574: Cratter Georg p(rae)dicator, Azt vallia c(on)scientiaira^a [Kv; TJK III/3.372. — ^a Köv. a vall.]. 1605: Peter Rector Vram igerte magát igaz Conscientiaira hogy semmy idege(n) es penzen veott bort nem wgyekezzyk be hozatny [Kv; TanJk I/1. 496]. 1749: Csegezit recommendalom lmo Catholicus az Conscientiajahoz nem ferhet anji hamisság mind az eretnekeknek [Noszoly SzD; Ks 83 Domokos Ferenc lev.]. 1806: ezért vagyon miért B. Henternek ellenem motskolodni és vagyon miért Simon Eleknek hekegni és Socinus Faustus conscientiaja szerint hamis tanátsot adni [Mv; Ks 101 Thuroczy Károly lev.].

Szk: ~jában jár vkinek vmi lelkiismereti kérdés számára. 1619: őneki conscientiajában jár ő conscientiaja ellen nem cselekedhetik [BTN^a 384] * ~ja ellen lelkiismerete ellen. 1679/1681: (Udvarbíró uram) az enyimet az en szamomra meg tartván, illeten es ideghen uto(n) hogi Constientiaja ellen joszagomat szaporicza, aszt én nem kévano(m); nemis adom Tanaczul [Vh; VhU 679] * ~t csinál vmiből lelkiismereti kérdés számára, lelkiismereti kérdést csinál vmiből. 1823–1830: Már én nagy nyughatatlanságok közé jöttem, conscientiát csináltam belőle, és harmadnapig az orvossághoz nem nyúltam [FogE 131] * furdálja a ~. 1759: Portugáliában fejedelmi személyeknek számtalan kincset confiscálván a király . . . a római pápától kérdezte meg, mitévő legyen vele. Hihető a conscientia is furdalta miatta [RettE 83] * pungálja a ~ bántja/furdálja a lelkiismeret. 1653: vagyon Vér hozza az kit illet az Joszag es ha akartuk volna idejen meg bolygattuk volna, de em-

berseg volt bennünk ... nemis pungal Constientiam [Sófva BN; Ks 41. E. 31] * *szalválja ~ját* (meg)menti lelkiismeretét. 1672: Az ki pedig ilyen remediumot tud s eltitkolja, az Isten büntesse meg. Kegyelmed pedig ha tud, Istenért, jó szerencséjéért el ne titkolja, salválja constientiáját [TML VI, 189 Naláczai István Teleki Mihályhoz] * *terheli ~ját*. 1675: Ójon penig Isten ... hogy ... csak egy szó is arra czélozó forgott volna előttem Kegyelmed vagy más akárki ellen is azzal constientiám sem terheltem, sem nem követtem [TML VII, 55 Beldi Pál ua-hoz] * *vádolja a ~*. 1662: Magamat bizony nem mentem, mert nem vádol constientiám [TML II, 359 Teleki Mihály Lónyai Annához].

konscienclájú (vmilyen) lelkiismeretű; cu (o anumită) constiință; von ... Gewissen. 1760: Ő pedig tetétől fogva talpig (főbíró lévén akkor is) nagy és nem jó conscienclájú emberhez illő intercessióval folytatván a contumacián végbevitt hivatalát, máig sem absolváltatott [RetTE 102].

konskribál 1. összeír; a conscrie/inscrie/inventaria; konskribieren. 1675: Mi Diosi Gáspár, és Gyarmathi István Fejérvári Requisitorok Midőn el mentünk volna Nagi Enyedre ... hogy ot az Nagi Enyedi Határon kik hol és mennyi Exempta földeket, es szőlőket birnának arról való igasságokat ... igen diligenter meg ruminalnok, és fidel(ite)r Conscribálnok [DobLev. III/651]. 1706: (A bönumokat) adatott Instructionk szerezent Conscribaltuk [Hsz; Törzs. Rákóczi inv.]. 1737: mostani Borbírák Atyáncfiai ő kglmek a Ns Várost egészen el-járván(n) Conscribállják mennyre való Dési Borok találtathatnak, és mennyi külső Borok, és revidiállják ha az idegen Borok Hordói bélyegeseké; vagi nem? [Dés; Jk 468b]. 1753: (A nagyanyámnak) volt ... egy néhány nem tudom bizonyval hány Sessiobol álló portioja ... most nem régen Conscribaltuk [JHb XXX/9 St. Rettégi de Kis Budak jur. not. com. Dobocensis (39) nyil.]. 1761: Az Utrizalt napon en Conscribaltom Melgos B. Principalis Urammal a mit ott kaptom [Branyicska H; JHb XXXV/45.8]. 1774: Már I(ste)n jóvoltából az Kastyt minden encsenbenecs portékaival edgyüt conscribáltuk [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 78]. 1830: szüreti alkalmatossággal ... a' Ns Collegium exmissus Déákjai a' szállóket conscribálni szokták [Ne; DobLev. V/1169.4a].

2. leír; a scrie; abschreiben. 1619: Startzer urammal eleget discouráltunk. Markó vajda uram is ott volt. Az mit arról feltaláltunk, maga manusával conscribálta, kinek pariaját én Nagyságodnak küldtem [BTN¹ 162].

3. (össze)toboroz; a recruta; (an)werben. 1657: (A fejedelem) nékem imponálá hogy az fizetett hadakban csak kevés számúakat marasszak meg, az többinek búcsút adjak mely oly bajos dolog, hogy nem sokkal bajos az hadat conscribálni, mintsem minden extraordinaria contentatio nélkül cioslatni [KemÖn. 286-7].

konskribálandó toborzandó; care urmează să fie recrutat; (an)zuwerbend. 1671: ha hol ... a' szükségnek kívánsága szerint hadait a' Fejedelmek szaporittyák, valamint a' mostaniakrol ugy ez után Conscribalandokrol-is assecuralni méltotassanak, hogy ... azokkal házánk szabadsága ellen nem élnek [CC 37].

konskribálás összeírás; inregistrare; Zusammen-schreibung. 1722: Végben menvén ezen két Processus-(na)k Conscribalása, Szolga Biro Vraimekkal Computust inevalván, a mi bor, hus el költ ... parancsollyan Ngsd íranta honnan fizettessem meg [Pókafva AF; Ks 95 Borsaj N. Pál lev.].

konskribálatlan I. *mn* összeíratlan; neinregistrat; nicht konskribiert. 1794: mi akkor nem vettük észre ... hogy maradt volna ki valami conscribalatlan vagy fel méretlen közönséges hely [M.bagó AF; DobLev. IV/734.3b].

II. *hsz* összeíratlanul; neinregistrat; nicht konskribiert. 1767: én ... kötölösségemet kívánván Contestalni Condivisionális Atyamfiat Legitimo modo Admonealtattam hogy az már régen el kezdett s itten M. Köblőson alloboralt Communis Conscriptionak hátra maradt résztitis vitessük véghez ha meg Conscribalotlan valahol volnának [RLt Pataki István lev.].

konskribáló összeíró; recenzor, (persoană) care face inscrierea; konskribierend. 1761: (A lovakat) az Hunyod varmegyei Joszagokat Conscribalo Titt. Cancellista Vraim eő kegyelmek Conscribálták [Spring AF; JHb XXIII/31.36].

konskribált összeírt, inregistrat, inventariat; konskribiert. 1687: Itt azonban az dologhna volta képpen külbőben vigire menni nem lehet, hanem azon rész joszag Divisioja Celebraltatása alkalmatosságával Conscribált leveleekett meg keresgetvén [WH]. 1789: 2 rendbeli Stellási, a' mellyeken ezen conscribált Edények állanak [Mv; ConscrAp. 7]. 1830: Ezen fennebb specificalt, és Conscribált Vagyonokat ... nem tsak Conscribáltuk, hanem égyzersmind az irt Commetanésusok Személlyes jelenlétekben Sequestráltukis [Nagyikland TA; TLt Közig. ir. 1748].

konskribáltat 1. összeírat; a pune pe cineva să facă conscripția; konskribieren lassen. 1715: a minapiban ... Rhedej Laszlo Ur(am) az egész Erdő szakállí Rhedej rész Portiot conscribaltatta [Erdőszakál MT; WH. Gr. Balás (80) jb vall]. 1753: szabadság adatot nekie hogi a Rikán belől való székelységet Conscribaltassa [Árkos Hsz; WLt 41 Mich. Barabás (32) pp vall.]. 1767: az édes Atyám ... Bazedott^a conscribaltattais, ha fel érie az Andrasfalvi^b es Sellyei^c Joszágok(na)k felét [Szentistván MT; Ks 20 XIV. 9. — ^{a-c}MT]. 1770: a mi a Bagoi Osztyalt illeti, vgy beszéllettünk volt hogy Sogor Vr(am) két Regiusokkal conscribaltassa, 's annakutanna felosztjuk [Mezőbánd MT; DobLev. II/421]. 1807: Második Joseff fejedelmünk ő Felsége a Föld nepit Conscribáltatta [Ilencfva MT; DLev. 4. XL].

2. feltározat; a pune pe cineva să facă inventarul; inventarisieren lassen. 1749: Apor Péter ... az üveg csűrűnköt conscribaltatni akarja [Bodok Hsz; DánielAd. 274 Hidvégi Mikó Ferenc Vargyasi ifj. Daniel Istvánhoz]. 1761: Az Utrizalt Udvarban tanaltatot Mobiliakot, Naturalekat mi keppen s kik által conscribaltotta M. B. Imre Ur eő Nga nem tudom [Branyicska H; JHb XXXV/45.14]. 1826: nem mulatta el ... Deési szállásán tanaltato Hází felkelhető vagyonnyait conscribaltatni [Dés; DLt 243].

konskribáltatás összeírás; inventariere, înregistrare; Zusammenschreibung, Konskription. 1800: a' Kereset alá hozott Köz helyeket fel mérettetések, és Conscribáltatások után... fel osztottuk [Mv; TSb 24]. 1826: Az égettek el éget Jovaik(na)k Conscribáltatások a Conscriptor Urak Intertentiojokra 48 xfr [Szkr; Borb. I]. 1827: a' Kereset alá hozott köz helyeket fel mérettetések és Conscribáltatások után fel osztottuk volna [Erdősztygyör MT/Mv; TSb 51].

konskribáltathatik összeíratathatik; a putea fi inventariat; konskribiert werden können. 1793/1794: NENyedi Szántó Sándor ur kéri az In(clyta) Commissiot, hogy még... három napi idő engedtések hogy a' maga Leveleit producalhassa, addig pedig a' Nyilaknak ki vonása marasztaltassék el, annyival is inkább, minthogy... még feles köz helyek maradtanak ki azon Conscribatioból... tehát azon el maradtott Terrenumok is, az kívánt idő halasztásával, vijabban is Conscribáltathatn(a)k és fel mérettethetnének [M.bagó AF; DobLev. IV/13b-14a].

konskribáltatik összeíratik; a fi inventariat; konskribiert werden. 1732: egyéb nem végződöt semmi meritű, hanem hogy... minden külső belső dolog Conscribaltassék [Köröd KK; Ks 99 Kornis Ferenc Kornis Istvánhoz]. 1752/1785: leg előbszőris minden Atyai, és Anyai ingo, és ingatlan Jok Conscribáltassanak, annakutána arra Convocalando, s ahoz értő Divisorok által mindenek igazságon fel osztassanak [Szentbenedek AF; DobLev. III/596. 266]. 1761: A Jozság Conscribáltassék, és annak edgyik Authenticuma maradgyon... Baro Josika Imre Urnál, másik Authenticuma pedig maradgyon... Baro Josika Antal Urfinál [Branyicska H; JHb XLV]. 1766: amidőn Conscribáltottak az Gál-falvianum Bonumok Nem eskettek meg [Tompá MT; SLt XLI. 6 Emericus Botos (43) ns vall.]. 1815: az Alsó forduló fel osztattatván a Possesorok között, az ezen vji osztály szerent conscribáltott [Bálványosvárálja SzD; Ks 77. 19 Conscr. 857].

konskripció 1. birtokösszeírás; cens de proprietate; Eigentumzensus. 1743: Nagy Ferencz és Mihálcz Elek Cancellista Uraimék Conscriptiora ide érkezvén 6ta January 743 Continuáltak Conscriptiojokot usque ad 22

Ismég Viszsa jöven purizalásra 9na February tartott az munkának végbe vitele usque ad 13 Marty 1743 [Szászkerd K; LLt]. 1750: Az hosszasson tartó Conscriptio mián az Motsi Gondviselő Dávid Péter íránt valo Inquisitoria későtskén készületke el [O.csesztve AF; Ks 83 Casp. Szatsvay lev.]. 1766: ezen földet... az harmad ideji Conscriptiokor is egy nihányon ezen belső fundus után valonak lenni attuk fel [Ikland MT; SLt XLVI. 6 Mich. György (34) ns vall.]. 1782: A Jozság Conscriptiojának... vége volt, tsak purizatio héjja [Szu; Ks 94 Vegyes lev.]. 1843: ha a ho engedné folytat-suk tovább a' Conscriptiot — hogy bár a' Tavasz eleivel osztozhassunk [Veresegyháza AF; DobLev. — V/1245 Bartok Sigmund öccséhez, Bálinthoz].

2. katonai összeírás; conscripție, recrutare; Militär-zusammenschreibung/konskription. 1657: meghalván lengyel királyné... annak neve alatt kellett volna az lengyel had conscriptiojának lenni [KemÖn. 212].

3. összeírás (kézirata); inventar; Konskription (Liste). 1718: az előnkben adatott Jozságoknak és Dominiumoknak Inventariát, Conscriptioját kezűnkben vevén... kinek kinek maga részire háromlott nyilait kezekben assignáltuk [Nagyrapolt H; JkLb LXXI/3. 483-4]. 1732: Az Conscript(iohoz) Ténta Porért d 14 [Szentbenedek SzD; Ks 70 Szám. 51]. 1769: Már az Itelő mester most 15 napok alatt revidealtatya az Ioszag Conscriptioját hányan holtak meg és születtek két esztendő alatt, és annak utána az nyilakat ki dolgozza [Szentmargita SzD; Ks 99 Kornis István lev.]. 1784: Mű Udvari Tiszte-kül semmit ezen kérdésre nem felelhetünk, mivel ha a szolgálatnak különös meg határozattya volt az előtt azt mutatták meg a régi Conscriptiok Urbáriumok [Torockó; TLev. 4/9. 11a]. 1806: Conscriptio Taxája... Az Első Foliusért xr 50... Az azután következő 62 Foliusokért fel vevén egy foliust a xr 24 teszen in Summa Rfl. 27 xr 36 [Mv; Ks 92].

konskripcióbéli összeírásbéli; din înscribul; Konskriptions-. 1830: azon darab hely... a régi Conscriptiobéli quantumnális sokkalta több [Kajántó K; KmULev. 2].

konskriptor összeíró (tisztvisező); persoană care face inventarul; Konskribent, Zusammenschreiber. 1722: a Conscriptor Vrak... immár azt p(rae)tendallyak hogj egy helyet denominallyok az holotis lehessen egy holnap Subsistentiajok a purizálásra [Pókafva AF; Ks 95 Borsay K. Pál lev.]. 1775/1802: a Bezdedi lakosak... a Bezdedhez^a tartazo Erdőket a Titt. Conscriptoroknak feladták... ezen kis resz Erdőskét feladni... meg felejtkeztenek [BSz; JHb LXVIII/3. 978. — ^aSzD]. 1820: leg fundamentomosabb tselekedet lenne az, ha... a' Mlgos Uradalom... a' felmérést tsak egy helyen kezdetné el az idegen Conscriptorokkal is [Vályebrád H; Ks 111 Vegyes ir. Gentsi Aloysius krájin nyil.].

konskriptor-társ összeíró-társ; celealate persoane care fac inventarul; Konskribentpartner/gefährt. 1722: az Conscriptor Társaim tseledjeikkel úg alkudtak, hogj az ser és éget boron kül napjában egy egy személlyre den. 9. fizessenek bor pinzt [Uzon Hsz; ApLt 1 Intzédj Jósef lev.].

konspektus kb. kimutatás; situație, tabel; Ausweis. 1741: Titt Perceptor Pataki Mihály Urnak committáltatik, hogy készitsen az Eklésia és Collégium külső Jozságaiknak egész állapottyokrol egy Conspectust, olly moddal hogy abbol könnyű szerrel meg lehessen látni a' szolgáló Embereknek számokat, tehetségeket, szolgáltatjok mennyiségét, és egyéb Urbarialis jövedelmeket [Kv; SRE 278].

konspiráció 1. összebeszélés; conspirație, înțelegere (secretă); Komplott, Verschwörung. 1645: magát tertio se mentse az fogoly, hogy nem volt az vruaal titkon valo Conspiratioja az megh holt ember ellen [Kv; Tjk VIII/4. 35]. 1773: egész estig arról a szörnyű dologról^a volt a discursus. Én mind szüntelen azt állítottam, hogy nem királyi, annál inkább a császár parancsolatjából hanem conspiratióból lett azon gonosz cselekedet [RettE 307. — ^aArról, hogy a jb-ok elfogták és megcsúfolták földesurukat, br. Inczédy Sámuel].

2. szövetekezés; coalitje; Bündnis. 1710: Mert valamig az ország lakosainak reménségek lesz, hogy még valaha békeesség által a római császárra visszazsáll a magyar királyság, addig mindenkor a státusok között visszavonás leszen, és alattomban a német császárral való conspiratio [Csh 385].

3. összeesküvés; complot, conspiratie; Konspiration, Verschwörung. 1662: Rákóczi fejedelem pártjai, hasznos szolgálatok, katonaság a vártul elpártol, várbéli tiszték ellen conspiratio [SKr 500 Tartalomjelző fejezet-címéből]. 1710: Barcsay Mihály Thököly Imrével conspirált a fejedelem ellen^a. . . Azért a fejedelem, míg jobban a conspiratio egyben forrانا, fogassa meg Barcsait [Csh 177. — ^a1684-ben].

konspirál 1. összebeszél; a se inleage (în secret) cu cineva; komplottieren, konspirieren. 1597: Ifiabik Zigiorto Balint Coloswary vallia. Amy az fogoli maga mentseget illety hogy az menyegzeon walo wendegek ew ellene conspiráltak volna es az vegre egimással sokat tanachkoztok suttoztak volna, hofi meghe eollick hitom vtan mondom hofi akkor semmi tanachkozas ew ellene nem wolt [Kv; Tjk VI/1. 29]. 1646: az fogoly Koczkas Gergely . . . Kovacs Mihallyal Conspiralt egyet ertet az teomleocz tartonak meghe eolesere kit ugyan megis eoltek | az fogolys doceallya hogy nem Conspiralt Forrai meghe eolesere sem nem consentialt [Kv; Tjk VIII/4. 63].

2. szövetekezik vki ellen; a se coaliza împotriva cuiva; sich gegen jn verbünden/zusammenschließen. 1676: most érkezik hírem az végbeliectül, hogy a Tiszán túl való Ónadnál lévő hadak által költöztek s Túrra igyekeznének . . . Korponai, lévai kapitányok mind conspiráltak [TML VII, 292 Vesselényi Pál Teleki Mihályhoz].

3. összeesküszik; a conspira/complota; sich verschwören, konspirieren. 1710: Most^a pedig Bethlen Miklóssal conspirálván, és az egész székely nátiót magok mellé vonván, azon practicalódnak, hogy a fejedelemségben Béli Pál collocáltassék [Csh 126. — ^a1676-ban]. 1772: Néminemüképpen volt gyanú, hogy Pekri Lőrinc is részes lett volna abban a factióban, melyben conspiráltak volt a német regimen ellen [RettE 274].

konstál 1. áll, bizonyos/igaz vmi; a fi sigur/cert/adevăr; etw. ist wahr/sicher. 1584: constal hofi azzonim procatora es gongia viseloie beteg, ez okaert Zichy Janosnak beteg haladekot kiwanok [Mv; BálLt 80]. 1586: a' f(a)ctum Ne(m) Constal, de a' Zandek mindenkepe(n) meghe volt [Kv; Tjk IV/1. 609 Zekesfeiervary Mihaly hitoes zolga drabant vall.]. 1591: constal hogy az haborusagnak tw voltatok oka [UszT]. 1649: constal hogy egyenetle(n) eletet eltenek egy massal Kerekes Thobias es Geongyeosi Katha [Kv; Tjk VIII/4. 418]. 1680: Kovats Joseph matkajal Rebechatol diuortialtatni kiva(n). Deliberatum. Absolvattatik et ad secunda vota fel bostattatik, mivel constal hogy ferje vagyon matkajanak [SzJk 151]. 1736: Constál, hogy másokkal, fizetésért, fejér mázat, egér követ és szőrös férget Férje elvesztésére . . . keresetett [Dés; Jk]. 1759: Gyarmati Jánosné constal hogy búvós bájosokhoz fojamodott holmi elkárosodott portékáinak meg találások végett [Altörja Hsz; HSzJP]. 1766: minthogy több lopogatásai nem constálnak, most egyczer haláltól menekedik [Torda; Tjkt V. 399].

2. nyilvánvaló (vmi); a fi evident; offensichtlich sein | kiderül/világlik; a reieși; sich herausstellen/zeigen. 1614: Ezeket Barbely Christoph hofi Magyarorszagba nem menth volt meghe kerte vala Bathori Gabor fejedelmünktol, de nem constal ha vagjone Donatioja mert nem iktatta magat [Agárd MT; BethU 61]. 1629: Az Inctus bizonsagha nem keredzet noha most azt mondgya, de nem constal sohonnat [Kv; Tjk VII/3. 149]. 1721: világosson constál Gergely Ersoknak házassági kötelessége ellen hites ura Köpeczi Gyeörgj mellől való el szökése, és . . . kborlása [Kv; Tjk XV/3. 36]. 1747: Nemes Nyikoláj Véresetit és bestelenitést praetendal, de az Véresetis ex fassionib(us) nem Constál mi-kippen esett, ha volt is [Dés; DLT Liber Inventionis]. 1756 k.: Kis Mihály Vramis . . . Vraság korcsmárossa lévén Adott vólt az udvarba maga borát egy hordóval, de hány veder, nem constál [Déva; Ks 94. 24. 3]. 1760: á mi nézi az édes Anyánk p(rae)tensioját hogy néhány férje decessussán valamelyeket hozott volna édes Atyánk házához p(rae)cise mobileket azok kezinel maradná(nak) ha constálni fog mik azok . . . azokat nem Controvertálhattuk [Oroszfalu Hsz; BLev.]. — L. még CC 58–9; RSzF 165, 167, 215, 290.

Szk: ~ *vmiből*. 1578: az eo felsege Mostan lengiel kiraly Bathory Istwan lewelebből wylagossan constal mychoda Rendet szabot legien eo felsege Tanachywal az Mezaros Vraim dolgaba [Kv; TanJk V/3. 163b]. 1681: az Collateralis attestatiokbulis vilagossan constalt Latorsaga, Orv gazdasaga [Dés; DLT] * ~ *vki előtt vmi*. 1587: (A száz férfiak) Elseoben az Also tanachot meghe kerdetek volna ha constalna eo eleotteok, hogy Eotweos Andrast az Zék zynin Mordalnak monta volna valaky [Kv; TanJk I/1. 51]. 1646: Nem (con)stal á teorueny eleot hogy az A. mas biro eleot perlette volna ez fogoly Aszont [Kv; Tjk VIII/4. 52]. 1732: Mely ki adott Summának mennyisége azért nem annotáltatott, hogy előttünk nem Constált annak valósága, s bizonyos száma [Szászsztyakab SzD; TSb 51] * ~ *vki szájából vmi* saját szavaiból kiderül/világlik vmi. 1625: az magok szaiabolis Manifeste Constal, hogy a potentiat ne(m) tagadhatiak [UszT 143a].

3. megvan (írva); a fi scris; geschrieben sein. 1766: Az falu törvényiben constál, hogy Esztena nevű helyen alól foglalni csereerdőt nem szabad, mivel marha élő hely [M.hermány U; RSzF 134].

4. ~ *vki ellen vmi* vki ellen szól vmi; a fi o dovadă împotriva cuiva/a ceva; etw. spricht gegen jn. 1763: Boros Miska ellen constál az, hofi Gazdáját annak utánna égetessel fenyegette, a patralt malitia ellene manifestaltatik [Torda; Tjkt V. 157].

5. áll/összetevődik *vmiből* vmi; a se compune; bestehen, etw. aus etw. zusammengesetzt sein. 1585: A penz-nek kyth be keődeonk summaya az Zaz ezer forintot, eőtt ezzerrel es walamennywel teőbbel meghe halagya, ky mind ynkyab Sahynböl es Ozporabol constal [Bathory-ErdLev. 271].

konstálhat 1. ismert/tudott lehet; a putea fi cunoscut; bekennt sein können. 1677: (A haltoltvajt) a' Tisztek floren. 12 büntessék . . . ha annak mennyisége nem constalhatna-is | (A limitációkról) Fejedelem parancsolati menven-ki, mindenütt promulgáltassanak . . . hogy mindenek ahoz alkalmaztassák magokat, végeztetet.

Mely hogy constálhasson az embereknél exemplarokis nyomtattassanak [AC 110, 229]. 1775/1802: Hogy pedig azis constálhasson hogy az említett Dumbráva Fácza Maguritsej nevezetű kis resz Erdőtskén mak termésnek idején hány darab Sertés hizhatik meg vgy intéztetett, hogy ad Summum hatvan Sertés meg hizhatik [BSz; JHb LXVII/3. 91].

2. kivilágosodhatik/derülhet; a putea reiesi; hervor-gehen/sich erhellen können. 1634: (A kalangyákról) az Biro igaz rauast czinallyon . az Udvarbiro no- tallya, az bironak cedulat adgion rólla, hogy így constálhasson meny kalongiabol meny szemet kellyen várný [UF I, 332].

konstancia állhatatosság; constanjă, statornicie; Beharrlichkeit/ständigkeit. 1619: Soha mi nem érjük a kes- resztýenségnek az olyan concordantiáját. Vajha azt érhet- nük, akkor láthatnuk meg oztán az concordiának és con- scientiának constanjáját, de félek, hogy azt is nem mi kezdhetjük el [BTN² 223]. 1710: Csak meg nem dühötte- nek a jesuiták, látván az Isten confessorainak nagy bátor- ságát és constantiáját [CsH 96. — 1964-re von. feljegyzés].

Sz. 1710 k.: Tanuld meg, fiam, prókátortól publiká- nstól in arduis constantiát ne várj, mert megcsalato- zol [BÖN. 910].

konstáns állhatatos, szavatartó, rég (szava)megálló; constant, statornic, de cuvint; beharrlich, worthaltend. 1664: ezzel csak próbálják az országot és urunkat, ha constansok-e és ugyan realitással tractálnak-e? most igazán nagy híre-neve van urunknak s nagy tekin- tet reá, realis és constans embernek tartják [TML III, 57 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1711: Ha penig vala- melyik fél ez mostani alkalmot egymás közöt fel bonta- ná, meg változtatná és turbálna; tehát a Constans fel, az Inconstans félen Száz Imperialis egész tallérokat exequalhasson [Kv; DE 2].

konstantinápolyi isztambuli; din Istanbul/Constanti- nopol; von/aus Istanbul/Konstantinopel. 1677: Kapu- szám után valo segítség, a' Vég házak, es Constantinápoli Ház^a építésére [AC 261. — ^aAz isztambuli Magyar ház, azaz az erdélyi portai követ és személyzetének lakhelye].

konstelláció 1. (egészségi) állapot; stare (a sánătăjii); (Gesundheits)Zustand. 1669: Még azért az emberek odafel mindegyig azon régi jó operatióban és constella- tióban vannak és maradnak [TML IV, 421 Farkas Fá- bián Teleki Mihályhoz]. 1749: adgyon Isten latnom edes Felesésem jo Constellaciob(an) hamar időn [Buzd AF; Ks 96 Mikó Ferenc feleségéhez]. 1750: engedje Isten minel hamarab latnom Nagyságt(o)k(a)t minnyajon jo Constellatióban [Folt H; BK. Bethlen Gergely lev.]. 1760: A sógort, Aczél uramat, alkalmas constellatiójá- ban találuk [RettE 102].

2. hangulat, kedélyállapot; stare/dispozíjie sufleteas- cã; Stimmung, Gemütsstimmung. 1704: De akkor én meg semmit sem tudtam benne, hogy ő rossz constella- tióban vagon, mert Graven felől olyan hír jött, hogy Porumbáknál megszorították volna a kurucok, kikkel nem bírhatna, hanem segítséget kért volna [WIN I, 295]. 1705: Ma a generált nemigen jó constellatióban ta- lálám [i.h. 381].

konsternálódik felháborodik; a se indigna; sich ent- rüsten/empören. 1704: Ma felhozván a szegény rab urat, a deliberatumot elolvassák, kin nyavalyás miképpen consternálódott, akárki elgondolhatja [WIN I, 184-5]. 1718: Mltgs Generalis Ur(am) ő Excellenciaja előtt pro- moveallja az en Memorialisomat ., hogy ez a licen- tiatus njelvű ember refracnalodnek, Külömben éppe(n) Consternalodom hogy illj szabadon mocskoltatom [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. 1823-1830: A praefectus maga szállására hivattat engemet, s általadja a kon- venciót, s egészen konsternálódom, mert az egész uni- formis nevezet, melyet az udvari inasokra nézve libériá- nak neveztek, utálatos volt előttem [FogE 143].

konstitúál 1. vkit vminek állít, rendel; a numi/pune pe cineva într-o funcție; jn für etw. bestimmen. 1657: (Bakos Gábort) az fejedelem is, és én magam az hadak eleiben constituálám fejedelem pátenstevele mellett [KemÖn. 263]. 1677: A' Fejedelmek oly Praefectusokat constituállyanak, kik zálogos Hazafiából állók legye- nek és az Országnak törvénye általok meg ne bán- tassék [AC 236]. 1705: írják Dániából, hogy valamely Etting nevű episcopatus, melyben egyszer a dániai király térszen püspököt és akkor Dániához való lesz, az de- cedálván, ismét a császár constituál, és akkor a császár- hoz való lesz [WIN I, 638]. 1710: Béli Pál az ő hírek s akaratjok ellen se országyűlést ne convocáltasson, se tanácsurakot maga mellé ne constituáljon [CsH 141].

Szk: plenipotentariusnak/plenipentariust ~ teljeha- talmú megbízottat állít. 1733: Nms Tordai Biro Pal ur(am) Constituallja Plenipotentariussanak Ns Tordai István vrt bizonyos adosságinak meg vetelében [Torda; TJKT I. 20]. 1734: Lócsei Jánosné Demeter Ersok és Pál Istvánné Ungvari Borbala Kolosvariak Constitualljak Plenipotentariussok(na)k Szivacs Marton vr(a)t mos- tan detentiob(an) levő Város Majornejanal levő adossá- gok(na)k meg vetelere [uo.; i.h. I. 45]. 1806: El kelletvén mennünk plenipotentariust kelletett constituálnunk [Szu; UszLt ComGub. 1753u].

2. vkit vminek alkalmaz/megtesz; a angaja pe cineva într-un post; jn zu/für etw. bestellen. 1719: Vass Dániel Ura(m) . exturbálván más molnáráat az malomból Tamás Pétert helyében molnárosságra Constituallta . Tamas Peter . meg esküvék, hogy . azon molnári hivatalba(n) mellyb(e) az Ur eo kglme Constituallta igaz hűséggel szolgál [Császári SzD; WassLt]. 1720: T.Na- szállyi János vramat . constitualltuk Ecclesiánk és Consistoriumunk Nótáriussá(na)k [Kv; SRE 135]. 1750 k.: A districtusban négy puskás resolváltott volt az in- spectoratústól . ezeket változtatni vagy többeket con- stituálni krajnik uramnak a provisorátus hire nélkül nem szabad [Déva; ErdÖ II, 118]. 1752: ha tetzik ő Ex- cell(entiájának) az én szolgálatom, saltem in eo: bibelő- gye az Ratiokol, meg mutatom ha élék azakbol, hogy mitsada praeda volt az szolgálatyak, Tiszteinek; Paron- tsal ő Excell(entiája) Antal Mihály és Boer uraimék helylekb(e) masakat constituallják [Mocs K; Ks 83 Borbándi Szabó György lev.]. — L. még CsH 166.

3. prókúratórnak/prókúratórrá/prókátort/prókúratort ~ prókátort/ügyvédet vall; a desemna pe cineva ca avo- cat; für einen Anwalt/Advokaten aussagen. 1604: Kan- do Tamas az A. p(ro)curatorra constituallia ez Causa- ba Ilkey Zaz Gergelt [UszT 20/255]. 1655: nehez beteges

niavalljas allapottja miat . nemzetes Borsos Anna Aszszoni kenszerítették Maros szek(n)k ket hüteos Vice kiraly biray előtt procuratorokat Constituálni az Nagod meltsagos szemelje elejben, es Tablajara [Mezőkölpény MT; TSb 21]. 1663: Mükösön Torda varmegieb(en) lako kalugier olah Jakab constituallia az B: Birak előtt Procuratoranak Bori Mihalit [Kv; TJK X/4.90]. 1671: Darabant Istv(an) Procatort constituál . . felesége Boros Margit ellen [SzJk 114]. 1682: Nemzetes Henter Istva(n) Procuratoranak constituallia Samuel Deakot [i.h. 168].

4. *fejedelemnek ~ vkit fejedelemmé tesz vkit; a ridica pe cineva la rangul de principe; jn zum Fürsten machen.* 1710: De Csáky és a több pápista főemberek, irígyelvén Béldi Páltól a fejedelemséget, mert elhitetik vala magokkal, hogy a porta egyáltalában őt constituálja fejedelemnek, nem akarván promócióját azon valának, hogy pápista fejedelem lehessen [CsH 143].

5. *leányt fiúaggá ~ fiúsít; a fa unei fiice drepturi de fiu; präfizieren.* 1644: vilagosso(n) Constall az Anak szekbeől Emanaltatott Leuelebeől hogi eő a' Leanyt Fiu Agga Constituálta volt [Berz. 17. XII/36].

6. alkot, képez; a constitui/alcătui/forma; bilden. 1817: Fő Biro, tizenkét Senatorok, és Notariusok constituálván a' Magistratust, ezek előtt follyanak, a' Magistratulus gyűlésben ezen városban elé adandó minden nével nevezendő perek [Szu; UszLt VIII. 68]. 1839: a' Paczolai familiát nem az én házom népe Constituálja — többekből áll [Szentbenedek AF; DobLev. V/123].

7. vmi kitesz vmennyit; a face, a ajunge la un total de .; etw. ausmachen, betragen. 1771: 7dik Tábla melyis hosszára a' Falu felé meg mérettetvén ől számra constituál 330 ölet [Fejér m.; DobLev. II/428. 13b].

8. kb. intézkedik, rendelkezik; a dispune/hotări; verfügen, bestimmen. 1582: eo kegmek tablara larwa(n) Malombirakat valasztottak keryk Biro vramat tanachyawal hogy hywassa be eoket, es a' my lob vagy Mester tartas vagy a mint ekedigh volt, es constituallyanak az kössegnek Iawara a mynt lobba(n) lehet [Kv; TanJk V/3. 249b].

konstituálendő alkalmazandó; care urmează să fie angajat/numit; (Sache, Mensch) anzustellend. 1657: Fagarasföldi minden rendbéli fő és kissebb rendő tisztviselőinknek penig, nevezett szerint penig Gyerő Monostori Kemény János Vramnak Fagarasi fő kapitányunknak, constituálendo praefectusunknak, fő udvarbirainknak, porkolabinknak, jspánoknak hadjuk es parantsoljuk, hogy ez rendelésünket . meg tartsák [UF II, 189 Lórántffy Zsuzsanna rend.]. 1770: Constituálendo Revéseim tartozzanak az Aszszony ő Exja Devai Udvarához tartozo Jobbágysait, Sellereit es Mandatariusait, mora et Taxa nélkül által hordozni panasz nélkül [Déva; Ks 78.20/8].

konstituálás betöltés; ocupare (a unui post); Besetzung. 1667: Az főispánságnak constituálásáról pedig, én úgy tudom, bőséges instructója^a vagyon Bánfi uramnak s gróf uramnak kívánsága szerint [TML IV, 214 Nalácz István Teleki Mihályhoz. — ^aIgy, de nyilvánvaló sajtóhiba a kiadványban!].

konstituálhat (prókátort/ügyvédet) vallhat; a putea desemna (pe cineva ca avocat); (für einen Anwalt/Advo-

katen) aussagen können. 1660: akarvan a fogolj jo Procuratort Constituálni, Contendal ellene az Actrixnek az Procuratora, nem constituálhat az mert idegen vagy nem esküttel idé be . es az Varosnak szokasa ellen idegen procuratort admittalni [Kv; TJK X/3.272].

konstituáló 1. alkotó, képező; care formează; bildend. 1752: mü Triduale Forumot Constituáló Birák azt Pronunciálok: hogy ha méri valaki Hüte után magáénak mondani azon ökrököt defendálhattya [Vice SzD; MvRKLev.].

2. (vmennyit) kitevő; care face, care ajunge la un total de .; etw. ausmachend. 1761: Ezen Felső Gezési Portiob(an) Vadnak tizen Nyöltz darabból álló, de egészét csak tized felet constituáló colonikalis populosa Sessiók [F.gezés NK; JHbK LXVIII/1.403].

konstituált 1. kirendelt; desemnat; bestellt. 1640: Somogi Gergeli Botthazan Lako kolosuar megienek, Egik uice solga Biraja, es Feő Biro vra(m)tol Reődeőn kolos uarmegieben Lako Somlaj Gaspar vra(m) Maga kepeben Constituált Szolga Biro [SLt I. 22].

2. *ek megbírált (döntőbírónak tett); desemnat ca arbitru; zum Schiedsrichter gemacht/bestimmt.* 1657: Constituált Papai Georgy vr(am) Kamuti susanna azoni rezerül teon jljen allando es meg marada(n)do vegezest^a [Felvinc TA; JHbK XXIV/20. — ^aKöv. a részl.].

3. ~ *potenciárius* teljhatalmú megbízott; insárcinat plenipotentiar; bevollmächtigte(r) Beauftragte(r). 1737: az Inctának az elsőbb Sedriánnis volt Constituált Plenipotentiarissua [Dés; Jk 252a].

4. *protokolációban ~ jegyzőkönyvileg meghatározott; stabilit/fixat în proces-verbal; protokollarisch bestimmt.* 1775: Harangoztato Gazda Darko Marton Ura(m) ő kigyelme, a' Protocolatioba(n) Constituált terminusnál, vgy mint két Esztendőknél tovább viselven Hivatalát, tudniillik négy Esztendőig, már most Candidatának a' Harangoztato Gazdságra hárman^a [Kv; SRE 231. — ^aKöv. a nevek fels.].

konstituáltatik 1. állittatik, rendeltetik; a fi angajat/pus; bestellt/angedrnet werden. 1743: A Biro Farkas Vaszily meg maradt, Krájnik(na)k constituáltatott Tamás Von [Dés; DLt Liber Inventationis]. 1746: Az Grohoti Dominális Gornyk Pavel János el betegesdévén ki botsattatott. Constituáltatott Gornyk(na)k Pirva Petru [H; Ks 62/6]. 1750: Hogy helyyemben más Gondviselő Constituáltassék instaltam Mlgos Groff Vr eő Exel(lentia)jana)k is [O.csesztve AF; Ks 83 Szabó István lev.]. 1776: Minémű Instantiát adtanak bé a' Táblának a' Bukuresdi Contribuens Lakosok, az oda való Dominalis Biro ellen, azt kívánta a' Tábla communicalni jobbnak itilne a' Tábla ha más Dnlis Biro Constituáltatnek és tsendesebben a' dolog sopialtatnek [Körösbánya H; Ks 74. VII. 140 1/2].

2. kineveztetik; a fi numit; ernannt werden. 1710: Minekutána a magyar királyságot Ferdinándus elkaptá volna . a magyar fiak a magyarországi tisztségektől amoveáltatának, és idegen német tisztek constituáltatának [CsH 67]. 1761: holt meg gr. Mikes István úr Fehér vármegyének főispánja . s az veje br. Bornemisza Pál úr constituáltatott helyette [RettÉ 115].

3. előállítatik; a fi adus in faja instanței; vorgeführt werden. 1816: Constituáltatik Szia nevezetű ... konyha Szolgáló . . . Szelid vallomásra Szorítottván [Gyéresz király TA; TLt 1215]. 1831: Constituáltatik Albert Marton az Eszenyei Janos tavallyi Kepellyes Kotsissa meg hűteltese után ki kerdeztetven és confrontáltatván szemébe mondgya Dregán Vonutznak ezeket^a [Dés; DLt 332. 4. — ^aKöv. a nyil.].

konstituáltatja magát szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktion: *plenipotenciáriusnak ~ vkivel* tehatalmú megbízottnak állítatja magát vkivel; a face să fie numit ca însărcinat plenipotențiar al cuiva; sich mit jm zu bevollmächtigen Beauftragten machen lassen. 1758: (Diószegi Mihály) plenipotentiarusának constituáltatta volt magát Aczél urammal [RettE 72].

konstituáltatott alkalmaztatott; care a fost angajat; angestellt. 1757: constituáltatott udvari Bátsnak Lázár Máténak lészen fizetése egy véka kukuruza, egy hold kukuruza föld [Déva; Ks 107 Vegyes ir.].

konstitúció 1. szabályrendelet; regulament, statut; Satzung, Statut. 1587: Atta eo kmgk eleyben, Biro vram tanachawal egie(te)mbe Az Mywes embereknek, meg hazasult Iffiaknak az varos keonywebe valo be Iratasokat hogy Ne(m) kellene az Aros Rendreol Irt Constitutiohoz foglalny ez illie(n) Mywes Rendet Teczet azert eo kmgknekis Varosul, Amit Biro vra(m) tanachawal egye(te)mbe vegezet Es . . . Mostany,gywlesekben az Vegezet Ratificalliak [Kv; TanJk I/1. 45]. 1767: Torockó városb(an) a' Biroság háznál, a' Bányák colálásáról az alább specificált Constitutio Tiz Punctumokb(an) állítaték fel [Torockó; TLev. 7/1]. 1780: a Mlgs Nms Familia . . . méltotzatott egy Universalis Törviny Könyvet Constitutionak Tytulussa alatt Várasunknak ki adni es ahoz mind Communitásunkot mind a' Nms Familia érdemes Tagjait Autentice szorittani [uo.; i.h. 9/19].

Szk: *a szék ~ ja*. 1722: Az Egyházi Személyeknek tisztségeket minden adja meg, és ha ki . . . ő kglmeket gyalázná, vagy szidalmazná . . . tartozzék a' Megye . . . az olyan embert a' Nemes Szék Constitutioja szerint meg-büntetni [HbEk] * *a vármegye ~ ja*. 1797: az Urak és . . . eő Nsga között valamely meg hibásítottnak p(rae)tendalt borozdát igyekezizé kijártotni . . . s a Nemes V(á)rm(e)gye Constitutioja szerint meg igazítani [Kük.; JHb XIX/57] * *a város ~ ja*. 1611: mosta(n) az gyermekek tartassokra semmit ne(m) rendeltw(n)k Jeóuendöben az melj bechwlettes vraink leznek az varos constitutioja szerent el igazitiak quod dignu(m) et Justu(m) accepta legie(n) [Kv; RDL I. 88]. 1680: az eo Kglme jobbagya sem egyszer, sem maszor, sem a Varas Constitutioja szerentis nem elegetet megh engem, seöt mégh fenyegetozót [Dés; Jk]. 1742: Városi embernek peng Város Constitutioja Szerint akar Nemes akar Nemelen Joszaga légen [Mv; Told. 16/6].

2. törvény; lege; Gesetz. 1640: Constitutioiais vagion az Orzagnak, hogi az olian coreoksegeben, iozagban, az Nemes Ember megh maradhasson az Zekelysegen [Mv; DLev. 5]. 1657: hallatlan hűséget viselt Erdély Báthori Zsigmondhoz; innen tanult magok káros példájokból löttek volt az országnak azok az constitúiói, hogy soha

gyermek-fejedelem ne választatnék [KemÖn. 24]. 1677: a' Joszágnaknak el-foglalása nem külömben, hanem Törvénynek decisioja után, avagy a' Joszágnaknak, és dolgoknak mivoltához képest az Országnak effélékről írot Constitutioinak rendi és modgya szerint legyenek [AC 200]. — L. még AC 47, 104, 116, 221; CC 2, 45.

Szk: *~ t statudl*. 1677: ennekelötte valo idökbön-is az Ország affélékről constitutiokat statualt volt, melyre a' mint privatus akár mely rendek, ugy a' Fejedelmek-is kötelesek [AC 33].

3. rendelkezés; dispoziție; Verfügung. 1671: a' Colosmanostori Harminczados . . . a' Constitutiok szerént exigallya a' harminczadot [CC 25]. 1677: Az Ecclesiái directiokban és ritusokban magok az Egyházi rendek-is concludalhatnak, és constitutiokat csinálhatnak, de azokat-is közönséges Generalis gyűlésekben [AC 2]. 1780: Eleitől fogva a' Vasnak, mind Kohókban, mind Verőkben való mértékéről a' Verős kovácsi társaságban, olly nagy dissensio völt, hogy e' miatt Néha magok között 'sibongván, gyakortább pedig a' Mlgs Familiat buisítván, Constitutiokra Constitutiokat ujitottak, ezekkelis neméllyek a' telhetetlenség, mások, a' terhes cselédes Ház tartás, mások pedig a' szegénység miatt meg nem maradhattak [Torockó; TLev. 5a]. 1792: a Papi Tisztre és vallásra s annak tisztán valo meg tartására tartozo dolgok, az Ecclai Törvények Canonok Constitutiok es az Ecclanak igazgatására valok [M.bikal K; RAK 11]. — L. még AC 65, 147, 177; CC 34.

Szk: *~ t tesz*. 1804: a Teriget mezein bé biro és Török buza Földnek fel szan<(ott)> heljnek Birtokossai az azon heljnek tilalamban jobb <mód>dal valo fenn tartása végett . . . tettünk illy állandó meg másolhatatlan Constitutiokat [Aranyosrákos TA; Borb.].

4. alaptörvény; lege fundamentală/de bază; Grundgesetz | alkotmány; constituție; Verfassung. 1625: (A szökött jb-ot) tollem az orszag Constitutioia szerint megh kerete [UszT 30]. 1677: A' törvénytelen Arestatiok dolgából a' Hajdu vitézek-is az Ország közönséges Constitutiojához tarsak magokat, azon kívül cselekedők ellen, a' Váradí Kapitány székin légyen az Articulusok szerint valo brevis processus, és executio-is [AC 172]. 1705: (Ketskeméti István) ha ezen dolgát csak mi kicsib(en) ujitya és Isten ellen káromkodik, megbizanyosodva(n) a dolog, két vagy három szava bé vehető emberek által, az Ország Törvénye és az Constitutio szerint halállal büntettetik meg [Dés; Jk 349a]. — L. még AC 128.

5. céhszabályzat; statut/regulament de breaslă; Zunftsatzung/statut. 1757: (A) fazakas céh praesentála egy die <15ta> Julii 1756 költ constitutiót | eze(n) egymás között tett constitúióját a nemes fazakas c(éh)nek), mint olyaténokat, melyek más nemes céhok (rend)tartásával is megegyeznek confirmáljuk, (corro)boráljuk tulajdon subscriptiókkal s usalt pecsétünkkel [Dés; DFaz. 18, 19]. 1768: a' Czéh eddig usuált Magyar nyelven lévő Constitutioji [Kv; ACJk 36]. — L. még DFaz 25.

6. kb. szokásjog; drept cutumiar, obiceiul pămîntului; Gewohnheitsrecht. 1794: meg kívánom a Jure hogj a regi meg rögzött Constitutionk szerint foljan a Törvenj [Aranyosrákos TA; Borb.].

7. falutörvény; lege a satului; Dorfgesetz. 1766: Ha egj hejségbéli nép Constitutiót tsínálhat . . . miért nem

egj Ház népe, és miért nem két szomszéd is [Torda; TJKT V. 325]. 1808: Kötelességévé tétetik a Biraknak az hogy Mind a Bányász gazdákat mint (!) a Béreseket szorítsa a Constitutionnak tartasára és a Constitutio el mellőzésével be tsusztot Törvenytelen miveles modot egresszen irtsa ki [Torockósztyörgy; TLév. 7/10]. 1848: A tilalmas Bük-künkől minden embernek szabad légyen 4 szán fát elhozni; de úgy, hogy fennállót senkinek nem lészen szabad levágni . mert aki azt cselekedné, a constitutióknk szerént büntetődjék meg [Jenőfva Cs; RSzF 116]. — L. még RSzF 104, 109, 119.

Szk: *a falu ~ja*. 1716/1793: A Falu Constitutiojáról írott régi articulussait melyeket akkor praedecessorink írásban hagyának és protocoláltak a Falu könyveiben mindenekben helyben hagyunk és approbálunk [A.csernáton Hsz; SzékFt 30]. 1805: erre nevezve, amint a nemes falunak az constitutiója szerént az ilyen potentiáriusok az potentia calumniájáért . előre három magyar forintot letenni tartozzék Oláh János. Itiltetett [Szárhegy Cs; RSzF 99].

8. ügyvédvallás; desernarea avocatului; Anwaltausage. 1836: tudom a perünk leg job ágon van de a constitutio^a naelkul (!) nem tudtuk bé adni [Kv; Pf Mátéfi Lajos lev. — ^aConstitutio procuratoris].

9. (emberi) szervezet; constitutie, organism; Konstitution, Physikum. 1749: az hideg időt alkalmatlan utat az en hitván Constitutiom nem Szenvedheti . egy néhány Sebeni utban az miatt nagy nyavalyakot kellett szenvednem [Futásfva Hsz; ApLt Dombi János szb lev.].

10. állapot; stare; Zustand. 1765: fel vévén azt, hogy a' kiirt tselekedetei mi üdőben történetnek, és maga akkor mitsoda Constitutioban volt, ezt közensegesen inferrállják mind két rendbeli . fatensek, hogy a boritaltol el nyomottatott lévén felettébb, midőn másoktól impediattott volna, fel haboradott, mint olys borral el tölt és elméjétől a' miatt már mintegy meg fosztatott ember [Torda; TJKT V. 265].

konstitucionális (városi) szabályrendeletbeli; din regulamentul (orășului); aus/von der (städtischen) Satzung/dem Statut. 1813: Meg kívánnya azért a felperes hogy alperessi külön külön Constitutionalis kisebb hatalom büntetésen marasztaltassanak [Dés; DLt 162]. 1840: Alázatosan Instálom a' Tekintetes Tanátsot mëltoztatik nekem is el engedni azon Constitutionalis büntetést^a [Dés; DLt 921]. — ^aLovaknak tilalmasban járásáért].

konstruál (meg)épít; a construi; konstruieren, bauen. 1808: a' Nagy Szamos Ujj Hidgya igen gyenge módon lévén építve le-szakadatt s minden Vánkas Gerendák nélkült volna Construalva [Dés; DLt 105].

konstruálódik épül; a se construi; er/gebaut werden. 1694: Gabonas haz . . . kinekis az Fundamentuma Teghalol rakot kemény erős Tolgy fa Talpokra konstrualodot [Kövár Szt; JHb Inv.].

konszkrál felszentel; a tîrnosi/sfinți; (ein)weihen, konsekrieren. 1713: A Torboszlai Templomot Consecrálták in Anno 1713 die 13 xbr(is) [Torboszló MT; MMatr. 237].

konszekvál l. konzekvál

konszekvencia l. konzekvencia

konszenciál 1. beleegyezik vmibe, egyetért vmivel; a consimji; mit etw. einverstanden sein. 1580: azon possessioban Eormenzekesson^a lakok pariformi(te)r consentialtak azmy dividalasunknak mely diuisionak Eorokke walo meg allasat meg Tartasat minden fel Eono(n) magokra Liberę assu(m)alak [Pókafva AF; JHb XXVI/8. — ^aÖrményszékes AF]. 1591: wegeztek volt hogy Miert Balogy Farkast Az vrste(n) Magzattal zerrete volna az tiztebe, Az szent Ersebetbely Espotalt penigh soha gyermekes emberök tiztwl nem birtak Consentialt Baloghy Farkas vram is az eo kgmek io wegzessenek, es . tiztit tiztessegesen Resignalta [Kv; TanJk I/1. 156–7]. 1677: Abrug Bányán lako Nemesség, Személyeket és Nemessi örökségeket illető dolgokban a' Nemes Vármegyén tartozzanak meg-felelni, és nem ott valo Városi Birák előtt; melynek consentialtanak az Ország Gyűlésén lévő magok Követi-is [AC 90]. 1732: már eczer meg let volna az Divisio de láttam roz ki menetelit . . azért ki jüvék és nem consentialtam nekie [Kóród KK; Ks 99 Kornis Ferenc lev.]. 1763: ha továbbrais sine contradictione Nsgtok Kgyltek bē hunt szemmel nezi^a, tacendo consencéál, ugy el romlik végre a Nsgtok Kgyltek Statussais [Hsz; UszLt 16. — ^aA törvényszegést]. 1791: Ugy esett értésére hogy Nagyságod és Kgyelmed . a' Seszurakb(an) osztatlan Erdőben foglalást és tilalmat akarnak tselekedni . ez lévén Törvény ellen, semmiképpen nem consentialnak az Exponens Urak [Nagyrápolt H; JHb XXXI/30].

2. megegyezik; a conveni, a se înjelege; übereinstimmen. 1590: Amy Az karokat illethy es a' Sendelt, melyben az eghesz Coloswarmegiej Nemessegh, consencialwan, Az varosnak ereot Adot, hog' az Sendelt a' Nemessegh es Jobbagy három Araznyra chinalliak. Az karoknak penigh hozzat eot singhre [Kv; TanJk I/1. 125]. 1592/1633: keozeonseges akaratbol uegeztek egymas keozeott es mi eleottwnkis mindnyaian (: vgy mint Vesselyeni Gaspar, Horvat Gaspar, Kerezturi Thamas, Zil-uassi Peter, Torma Sera Uramek :) consentialtak, hogy mostan eoreokeossen fel oszlassék, mindenwt ualo zanto feold, reth, es szena fw [Gyeke K; Ks 90]. 1641: az hazas papok . szabad io Akarattioz zerent Consentialanak, es subscribalanak [Szentkatolna Hsz; BfN Joh. Lenkes (50) rector vall.]. 1771: A Falu számára hagyatott rétről elébb már consentialtanak a' Lugosiánusok . tehát nem revocálhattyak magokat ebben is elébbi Consensusok ellen [Fejér m.; DobLev. II/428. 12b].

Szk: ~ *vmi ellen* közös megegyezéssel tiltakozik vmi ellen. 1648: Enyedi Mihály Ur(am) azt mondotta, hogy minde(n) esztendeób(en) fel tettek, es fel szettek az adot, az Praelatusok es Executorok houa teőtek ne(m) tudgya, Vad(na)k mar eők ket szazan s teőbberis az kik mar az elle(n) consentialta(na)k, Azert az rebelliora valo szauaiert megh keuano(m) hogy re testimonys comprobata feje vetessek es minden iouai consiscaltassanak [Kv; TJK VIII/4. 306–7].

3. együttműködik vkivel; a colabora/conlucra cu cineva; mit jm zusammenwirken | egyetért vkivel/vmivel; a fi de acord cu cineva/ceva; mit jm/einer Sache einverstanden sein. 1593: Mierthogy penig az megh holt pleba-

nosnak halala vtan az plebanossagh vacalt ... noha lat-
tatnek hogi Erasmus vra(m) valami ciccelekben nem
consentialna az Synattal mindenesteol egienleo suff-
ragiumal valasztottak Erasmus vramat az plebania tizti-
nek viselésire [Kv; TanJk I/1. 222]. 1629: Azért az Inctus-
ok küleon küleon heted magokkal expurgallyak mago-
kat hogy eok semmi uton nem consentialtak az gyilkos-
sal ... Eczen Janosnak megh eoleseben [Kv; TJK
VII/3. 163]. 1675: étszakának idején az Béres Legénjek
hozzá jár(na)k lopnak ... az gonosságb(an) vélek
consentialt mint egy orv gazdaiok volt [Kv; TJK XII/1.
103]. 1739: Csizmadia Nagy János látván a' Levátá-
b(an) specificált személyeknek gonosz Conversatiojo-
kat Házából ki-rakta, el-küldötte; de a Felesége Kaszó
Kata Asz(szo)ny ... vissza bocsátotta, vélek Consen-
tialt ... gonosszágokat subiceálta [Dés; Jk 315b Andre-
as Böszörményi jur. not. kezével]. 1752: Hogy mások
Consentialtak volna, azon bor(na)k el hordásáb(an),
vagy italáb(an), igaz lelkekre fateáalom, hogy senkit nem
látta(m s n)emis tudok [Algyógy H; BK. Juáná cons.
quondam providi Alb Lup (63) jb vall.].

4. (egyetértőleg) elfogad vmit; a accepta ceva; etw.
(einhellig) annehmen. 1778: ezen ... Divisionak vég-
benvitelére megy bírálának és arbitrálnak minkett olly
formán: hogy mind azoknak, a mikb(en) egy más
között mű előttünk atyafiságosan meg egyezhetnek,
mind pedig azoknak, a melyekben egy más között meg
nem edgyezhetvén Judiciumnunknak Submittalni fogják,
ugy a mint mű determinálni fogjuk consentialnák, meg
álloi lesznek [Szentbenedek AF; DobLev. III/513. 1b].

konszenciálhat megegyezhetik vkivel; a putea cădea
de acord; mit jm übereinkommen können. 1744: á több
Falukkal ... ha ... Consentialhatnak ... minden
helytelen Expensákról inquiraltassanak [Bölon Hsz;
INyR Raphael László (40) ns val.].

konszenziálód együttműködő, care colaborează; zu-
sammenwirkend, mitarbeitend. 1677: Latorral consen-
tiáló Nemes pari poena puniatur [AC 262]. 1761: Kan-
ás Susanna tudta azt hogy azon személynek olyan por-
tekaji nem volt, s nints (igy!) az milyeket oda vitt. Ergo
vagy orgazda, vagy az gonosztévővel consentiáló tudva
[Torda; TJKt V. 45].

konszenciált 1. egyetértő; care este de acord; einhellig
| egyezésre jutott; care au convenit; zum Ausgleich ge-
langt. 1657: Ez vala pedig az practica, hogy az gyűlésben
véle consentiált uraknak cooperatiójok által az respubli-
cát inducálni tentálja nyilvánvaló hadakozásra az po-
gányság ellen [KemÖn. 291].

2. elfogadott; acceptat; angenommen. 1657: harmad-
nap is ezek alatt eltelék; s megizeném palatinus uramnak
és az generáloknak az tractán lévő követek által, hogy az
induciáknak az mi részünkről is consentiált ideje már
eltölt tovább az induciát tartanom nem merészlem,
mert énreám fegyver, nem tracta bízott [i.h. 224–5].

konszenciens 1. ~ vkivel egyetért vkivel; a fi de acord
cu cineva; mit jm einverstanden sein/in Einvernehmen
sein. 1657: engemet pedig az öreg Bethlen Istvánhoz
Ecsedbe expediála az fejedelem, megtudni, ha consen-
tiens volnájé Zólyomival ... magam pedig az ecsedi

utat megjárám, s Bethlen István declarálá magát, hogy
nem consentiálna véle | Ezek azért mivel nehéz perse-
quutiókat szenvednek vala az clerustól, mindnyájan
Radcivilhez^a igen ragaszkodtanak ... azok közül is
azért sokak voltak consentiensek Radcivillel [KemÖn.
157, 296.—^aRadziwill Janusz herceg litván főnemes, a
lengyel disszidensek vezére].

2. ~ vmiben egyetért vkivel vmiben; a fi de acord cu
cineva cu privire la ceva; mit jm in einer Sache einver-
standen sein. 1672: kérem tudósítson miről mond-
hatják ők azt, hogy Kegyelmed consentiens ebben?
[TML VI, 155–6 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz] | az
magyarországiak azt mondták ő nagyságának, consen-
tiens voltam dolgokban. Hogy ördöggel lehettem én
consentiens, mikor nem is tudtam? [TML VI, 171 Teleki
Mihály Székely Lászlóhoz].

3. együttműködő/részes vmiben; a fi părtaş la ceva;
zusammenwirkend, (mit)beteiligt (an einer Sache).
1677: Nyomat mint kel követni el-veszet marhájának
Vitézlő nép lévén városokban, ha azoknál találta-
tik, s' ha a' gazda-is consentiensnek találtatik a' kato-
nával; Processusok [AC 264]. 1762: Karsai Anna ...
consentiens volt azoknak ellopásában [Torda; TJKt V.
85].

konszenziálódik megelégszik; a se muljumi; sich zufriede-
ngeben/begnügen. 1782: Mi modon az olyan nyomor-
ult özvegy, és más tsak nem Alamisnával elő személye-
ket kikhez ennek előtte az Groff Ur Gratiaját mutatta,
vagy némelyeknek Jobbágyi szolgálattját hívséges
Tisztyeinek Sáfárlására bizván azzal consentalodott, de
azokatis mostan az említett Praefectus Ur(am) episcopal-
van, mind el viselhetetlen szolgálat ala szorította [Toroc-
kó; Thor. XX/4].

konszenzus 1. beleegyezés, hozzájárulás; consimfä-
münt; Einwilligung | jóváhagyás; approbare; Genehmi-
gung. 1588: az Zaz vram ala kewldwen az Jdeós vram
keozzewl, Bornemiza Gergelyt Az Also tanach
vram eleybe, megh kerdeny ha Eottweos Andras az Al-
so tanach Consensusából értelmebeol hagiásból mon-
tae Vrnk feyedelmewn eleöt hogy Nem ertene eggiet
seöt zakadwa volna az also tanach az zaz emberekteol
vagy Nem [Kv; TanJk I/1. 69a]. 1590: az varos consen-
susawal eo kegmeknek Biro vram(n)ak egez Tanacha-
wal kewansagokra valaszt teznek [Kv; j.h. 123]. 1668: En
statualtam vala Erkedet^a es Solymost^b . Lázár István
Vram fassioja, es arra Idősbik Rakoci Fejedelemteol
adatot Consensus mellet [LLt. —^{a-b}K.]. 1767: Ha hol
a' bányák(na)k a' szomszéd bányákkal aemulatioiak
vagjon illyen helyen a' bányászok reggel az arra szabott
és egy más Consensusából tett bizonyos Iel által kezd-
jék és Végezzék munkájokat [Torockó; TLev. 7/1].
1776: Ha tudtára téhat consentialtak a Tselekedetek-
nek, nem is revocálhatták Consensusokat; mert ...
Dobai Klára libere disponálhatott maga Jozságából
[M.köblös SzD; RLt O. 1. 3]. 1805: parantsoltatik,
h(ogy) a' házasság által öszve kelni akarokat addig meg
ne eskessük, mig mind a' két részről valo Szülék(ne)k
meg egyezésekről bizonyosokká nem leszünk. Es ha a'
Consensus a' Szülék részéről denegáltatik, akkor a'
dolgot T. Esperest Urunk(na)k jelenteni tartozunk
[M.bikal K; RAK 37]. — L. még CC 44.

Szk: ~t ad/~át adja beleegyezik, hozzájárul. 1570: az Byro vram azt lelenty, hogy Annak az Ayande-kozsának Es keolchegnek fizeteset az Varas magara veotte volna, Es consensust adot volna Rea [Kv; TanJk V/3. 6a]. 1783: az Utrizált Csürnek rontásáb(an) és szél-jel hányásában magam consensusomat is a több Falusiak(na)k consensussához adtam, de se én se Gyermekem, oda nem ment, segítségekre [Grohot H; Ks 113. Vegyes ir.]. 1819: Dobolyi 'Sigmond' s több Testvérei kéri... Hazas Telkek kertjének a' Maré Lászlone Hazas szegeletéig egyenes Lineáb(an) valo vihetésére Consensust adni [Ne; DobLev. V/1026] * ~t szerez vkitől. 1632/1720: adtam elő kglm(ne)k Osvát Orbán ház helyett pro f. 32. ígervén pedig arrais elő kglmének magamt, hogi ezen Venditiora az mi Klmes vrunkolt Consensust Szerzek elő kglm(ne)k... reája [Cege SzD; WassL.] * ~t vesz vkitől. 1577: Itylik eo kegmek zwk-segesnek lenny hogy haladeknelkwl eo kegm Byro vram tanachiawal lellye meg az feyedelmet es vegien c(on)sensust Rea az feyedelemteol [Kv; TanJk V/3. 147a] * hire és ~a nélkül. 1737: (A mészárosok) mostan(n) is húsokat fellyebb árúlyák, mint annak limitatioja volt serió impingáltatik, hogi többször a Nms Város Consensusa 's hire nélkül olyt dolgot pertentálni ne mérészellyenek [Dés; Jk 479a] * hire ~a nincs benne. 1716: oculatorok(na)k Solicitatiojaban Sem hirem, annál inkább consensusom nem volt [Sövényfva KK; MbK 111].

2. határozat; hotárire; Beschluß. 1710/1770 k.: (Egy földet) az Ekla consensusából engedünk Feldtői, vagy Nyirmezői Máténak tiz Esztendeig [SzConscr. 41]. 1722: a' mi Consensusunkból vagyon a' gát(na)k el vágattatása, nem is supersedealunk, mig el nem vágattyük [Sövényfva KK; MbK 137]. 1737: a Tktes Nms Tanács és Universitas Consensusa ez vala, hogy Nms Városunk nagy Réte ujalog fel-osztassék; kaszállás ideje előtt [Dés; Jk 481b].

Szk: egyenlő ~ból egyhangú határozattal. 1594: Az wasarbirakis tizteket az varosnak le tewen, varosul eo kgmek egyenleo consensusbol Iowallottak hogy ez esztendeobenis tizteokban maradjanak ez ket vrain: Paul Wildner, es Chiszar Ferencz [Kv; TanJk I/1. 229]. 1666/1701: Mivel elő kgek mosta(n) incorporálatnak az Colosvári realis nemes emberek közzé vármegye Gyűlése(n) Feő Ispán és utánna való Tisztek jelen létéb(en) egyenlő Consensusból Hadnagyot, Assessorokat választaszának [KvLt I/188 egy-i végzés]. 1785: Az méltóságos királyi gubernium és az méltóságos Armorum Praefecturának egyenlő consensussokból publicáltatott vala, hogy valakik eleven erdőből irtásokkal szénafühet akarnának felfogni, szabad leszen [Taploca Cs; RSzF 137]. — L. még CC 47.

◇ **Szk:** egy ~ban van vkivel egyetért vkivel; a fi de accord cu cineva; mit jm cinverstanden sein. 1641: Girgaj Janos pap Egy Consensusba vala Esperest vrammal akkor, de az hazas papokkal nem [Nyújtód Hsz; BfN Gr. Kelemen (36) rector sch. vall.]. 1670/1740: minket kezek be adásával megbírálnak mind Nemesek Lo Fekjek Lovas Puskások, és az Három Urak ő Kgylm(e)k Gondviselői és Jobbágyi a Jobbágyokkal egy Consensusban lévén... mindenek valakik Szt Pálon lakós, és Biros Emberek [Homoródsztpál U; Wlt].

konszerál szk-ban; in constructii; in Wortkonstruction: vkit becsületében ~ vkinek helyre/visszaállítja becsületét; a restabili/repara onoarea cuiva; js Ehre wiederherstellen. 1762: Minthogy pedig én már kárban vagyok, mert a Juhom oda van, bestelenségb(en) is vagyok, mivel a Lopott Juh, nállam tanálatott tehát a Iure meg kívánom, hogi nékem az I. Juhom helyib(en) más Juhot adjon, engemet azon juhna kereseti aloll absolvályon betsületem(en) Conserályon költségemet fáradságomat meg fizesse [Mezőmadaras MT; BK].

konszesszus ülés; adunare; Sitzung. 1710 k.: Kis Máte, Koncz András, Mikes Mihályal is a fiscalis productionkon gróf Seau és egész consessus előtt igen méltatlan veszve össze, Mikes sem hagyá magán sülni, én csitítám őket [BÖn. 964. — ^a A becsmérlet].

konsziderabilis 1. jelentős, számottevő; considerabil, inemnat; bedeutend, beträchtlich. 1667: tudom, oly considerabilis személy nem vagyok, hogy egy ország gyűlése én nálam nélkül könnyen végbe ne mehessen [TML IV, 142 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz]. 1750: az Valkai^a Keletzeli^b és Ujfalvi^c Havasok elesiben ilyen abusos observaltatott, hogy magok az meg irt három Faluk, az Szamoson tul valo Havasokat sine situ, és a Possessoratus hire nélkül, mintegy zallogb(a), considerabilis summa pénzt fel vevén, vetettek [Born. II. 31. — ^{a-c} K].

2. fontos, nyomós; important; wichtig, triftig. 1723: ezen accludalt Memorialisomat az N. Varmegye előtt el olvastatni ne térheltessék, és az Dilationak Considerabilis okat protocolaltatni [O.fenes K; JHb Mikola László Jósika Imréhez].

konszideráció 1. megfontolás/gondolás; chibzuială, chibzuire; Überlegung. 1670: Nekem irt Kegyelmed levelét... meg olvastam. Bizonyos dolog nagy consideratióra való materiák benne [TML V, 381 Bethlen János Teleki Mihályhoz]. 1676: irtam vala is egynehány consideratióra való dolgokat ő kegyelmeknek [TML VII, 134 Rhédei Ferenc ua-hoz]. 1734: Azis Consideratióra való dolog hogi se Mészáros Atyánkfiak Hentes Atyánkfiak, se Hentesek a Meszarosokat semminemű bestelenítő szokkal s injuriakkal ne illessék [Dés; Jk 445b].

Szk: ~ba vesz megfontol. 1634: ezen exponens Aszonnak dolgot, vegie Istenes consideratioba(n) es igazicza el minde(n) haladeknelkül... hogy teőbzeor ezen dologh véget ne busittassunk [Ks 33. I. 13 fej.]. 1711: meltoztassék az Ur elő kglm mint biszodalmas nagj io Urunk es Patronusunk dolgunkot melto Consideratioba venni [Vacsárcsi Cs; BCs] * ~ba vétetik. 1671: Melto consideratioban vétetvén Medgyes székeknek elpusztult állapotja, s Bárcza, Sink és Köhalom Székeknek éppeb állapotja; Végettetett azért hogy kötelesek legyenek. Medgyes széki Atyánkfiak köziben adakozni [CC 94]. 1765: minthogy még eddig semmi ellene nem docealtatott hogy jozon korában affélékre veteimet volna, tehát ezen állapotja most egyezter consideratioban vétetik, és az elébb ellene irt Sententia mitigaltatik [Torda; TJKt V. 265-6] * ~ba vétetődik. 1702 k.: ha Istenes Considerá(t)iób(an) vétetődik Számadásom [Abrudbánya; Born. XXXIX. 6 Sebesi Beniamin kurá-

tor nyil.]. 1794: Dipsai Pálné Csipkés Mária Aszszony arra aszt feleli, hogy azon elő számlált Marhák közül megis döglöttenek . . . azért hogj mind azok consideratioban ne vétetödgjenek aszt kíványa [Szind TA; Borb. I] * ~ba vétettetik. 1702: Az Oláhfalviakon praetendálván az Nemes Szék harmad idei 780 // forint restantiat, mint hogj akkori sok tereh viselésék s aggraviomok consideratioban vétetettvén azon restantiajok relaxáltatot, Kgltek ne háborgassa őket érette . . . parancsollyuk [UszLt IX. 77. 43 gub.]. 1796: a' Torotzkaiaknak, azonn Interestatus, és hitelt nem érdemlő Fassioján fundált assertumok, Consideratioba se vétetessék, hanem Simpliciter rejcialtassék [Mv; TLev. 5/16 Transm. 91 tábl.].

2. megfontolásra érdemes/megfontolni való dolog; lucru care merită chibzuială; zu überlegend, eine zu überlegende Sache. 1618: Kegyelmes uram, itt látok egy consideratiót ilyent, hogy ha Nagyságod ezt hamar üdön béküldi . . . itt^a ezek . . . Nagyságodnak absoluta resolutióját várják Jenő felől^b . . . és ha absoluta resolutiója nem kezd lenni Nagyságodnak . . . meghiggye Nagyságod, hogy maturálják az ellen való machinatio-jokat [BTN² 124. — ^aA Portán. ^bErdély egyik jelentős délnyugati végvárának, Borosjenőnek török kézbe való átadása felől]. 1672: Mind ezeket Kegyelmed nálamnál jobban érti; ezekről Kegyelmed gondolkozván, kérem, tovább is adja tetszését . . . De abba is nagy consideratiok vadnak [TML VI, 14 Teleki Mihály Kapi Gáborhoz].

3. belátás; inlegere; Einsicht. 1668: szívemnek panasztát búsulásom könnyebbítésére akartam Kegyelmed eleiben terjeszteni, Kegyelmed istenes consideratiójára hagyván dolgomat [TML IV, 343 Baló László Teleki Mihályhoz]. 1773: Sem barátság, sem egy mákszemnyi prudentia vagy consideratio benne nem volt [RettE 297].

4. tekintet; consideratie; Rücksicht(nahme). 1775/1802: Mely modo praevio subjungált consideratiokra nézve a Bezdedi Meltóságos Possessor Urak ductussak szerént oculatlatott jegyes fák, törvényes hatar Jegyeknek, és metáknak nem ítéltethetvén, azok szerént a Bezdedi Határ a Nagy Kristolci Határtól nemis Separaltathatik [BSz; JHb LXVII/3. 142]. 1784: (József császár) A religiót annyira vitte titulo sacrae tolerantiae, hogy az az szörnyű gyűlölség, mellyel viseltettek a pápista atyafiak a reformátusokhoz, megszűnt, a tisztségek iránt sincs az az consideratio, mely eddig^a [RettE 423. — ^aAddig ti. a reformátusokat a magasabb tisztségekbe való kinevezésből kirekesztették].

Szk: ~ba jó tekintetbe vesz vmit, tekintetbe vétetik vmi. 1737: a jó Consideratioba, hogj midőnn a Nms Város in negotio Oppidi, valakit delegált maga Érdemes Tagjai közül, mindenkor denominált melléje egy szolgat, pro Viatico [Dés; Jk 246b]. 1777/1780: Üveg Karikából Készült Ablak lévén Nro 15. Consideratioban jöven romladozott, és héjános volta aestimaltatott ad Hf 50 [Alparét SzD; JHbK LII/3. 14].

5. figyelem; atenje; Aufmerksamkeite. 1671: (A) suplicatiót az vezérnek beküldöttük, kit is maga sok consideratióval olvasott el kétszer is s mondotta: Nehéz írás, nehezen olvashatom el [TML V, 660 Nemes János Teleki Mihályhoz Drinápolyból].

6. ~ra méltó számbavételre érdemes, számottevő; important, demn de remarcat/luat în seamă; beträcht-

lich, bedeutend. 1676: Hiszem nem vagyok én olyan felettébb való consideratióra és félelemre méltó nagy ember [TML VII, 238 Bethlen Miklós ua-hoz].

konsziderál 1. tekintetbe vesz, megtekint; a lua în consideratie, a considera/examina; in Betracht ziehen, betrachten. 1595: az zwret dolgarol . . . ez mostani wdeonek allapatiat consideralwan, egienleo voxal vezgetek, hogi ez leowendeo hetfeon Jspotali Mester vram kezzie el az zwretet [Kv; TanJk I/1.263]. 1606: Kegmetek azert ne cziak az dolognak az eleyet hane(m) az vtoll-jatis considerallia [UszT 20/14]. 1717: Considerálván az Major Cancellárián Lévo Cancellistáknak Szebenben Szüntelen valo Continuuuskodásokat . . . eddig valo Pénzbéli fizetések az Anticipatio alkalmatosságával cum fl. Rhb(u)s 250 // augealtuk [Ks 83 a gub. Nsz-ből]. 1721: Az Commissariatus dolgában votorum pluralitást szokták volt eddig attendálni, az Religiót sem considerálták az masunnan valo Intimatiokat is, vagyis recom(m)endatiokat csak annyiban attendállják nemelylek az mennyiben nékik tezzik [Gyf; Ks 95]. 1731: ha az Nemes Város . . . ennyi kárát s munkáját nem Considerallia solemnter Protestal eő kglme [Dés; Jk 415]. 1759: melto panaszimot az Ns Harom szék Consideralta s ventillalta s porontsolt voltis . . . de meg ez ideig Semmi Consolatiom nem lévén kételenítetttem volt Albisi Ns Bod Andras Uram házához szorulni [Albis Hsz; DobLev. I/292.4b]. 1800: Erre nézve instalom Te(kintetes) urat Nemes indulattyára, hogy Considerálván az én Sorsomat, minél hamarabb, ha valami Superdificultások lennének tégye meg, mert kész vagyok Solválni [Perecsen Sz; IB].

2. megfontol/gondol; a chibzui; überlegen. 1742: Tizennyolcz esztendőön alatt valókat, negyven esztendőön felül valókat pedig ő kglmek ne acceptaljanak, jobbágyot se vegyenek, de megnézzén és considerálván ő kglmek hogy valami beteges debilis emberek ne legyenek [Usz; SzO VII, 416]. 1763: az Isten kedvijért tsak bőltsen Considerája Natsád menyit időt állattanak azak az barak [Kóród KK; Ks CII. 18]. 1780/1784: Considerálván mind azan által az Atyafiak, és fő képen vigyázzván arra, hogy a menyiben lehet tsoportosotskán jussanak kinek kinek a Jozzágak [Koronka MT; Told. 29].

konsziderálhat átláthat, megitélhet; a-și putea închipui; beurteilen/etw. durchschauen können. 1730: Mivel a G(ene)ralis Perceptor(na)k Militaris Főbb és sobbb Tisztekkal sokszor kell Conversalkodni, énnékem is accomodalnom kellett hozzájuk magamat sokszor mind nappal, de kívált éjjel el jöttek hármán negen hozzáam, ugj Furiorok Strasa Mesterek etc. . . consideralhattya a Tisz. Exactoria a két Esztendők alatt, mennyi borom kelhetett el az illy accomodatiokra [Kv; Szám. 56/XIX. 29].

konszideráltathatik tekintetbe vétethetik; a putea fi luat în consideratie; in Betracht gezogen werden können. 1741: Accedalhat és méltán Consideráltathatik ezis hogj a Bethlen Eva Aszszony földinek . . . a közepe el tappottassék a más Possessor uré pedig Semmit Se érezzén [Retteg SzD; Ks 14. XXXVIII/11]. 1767: Minthogy . . . ezen Cserében mind a két félnek commoditása consideráltathatik ugyan, de a Curialis helyly . . . többet ér . . .

még ezen Cserére superaddálni ... tartoznak Belavári Tatár Josef Uramnak Hung flor 150 ~ száz ötven magyar forintokat [Káptalan AF; DobLev. II/382. 1b–2a].

konszideráltatik 1. tekintetbe vétetik; a fi luat in consideratie; in Betracht gezogen werden. 1737: Ersek Ujvári Szabo Samuel atyánkfián(a)k, tavaji 4. Rh (!) Portioja, akkor vámosági Hivatallya Consideráltatván(n) a T. N. Tanástól in totum relaxaltatott [Dés; Jk 474a]. 1761: az I ... mint ház felverő érdemes volna az Akasztófára mindazonáltal Consideráltatván majd gyermeki állapattya élete meg hagyatik [Torda; TJkT V. 30–1]. 1763: consideraltotván ... az, hogi az károsokkal complanált, az el vett portékákat restituálta szabadság nekie engedtetik [uo.; i.h. 171].

2. vminek tartatik/tekintetik; a fi socotit/considerat; gehalten/angesehen werden. 1749: tsak mint egy közönséges Nyilas Sessio oljébé consideraltassék [Árpástó SzD; CsV]. 1769: Az Kis és Nagy Boglyos, Wápa, Also, Felső és Kováts vágása, egyenlő természetű helynek Consideráltatott [Bos MT; EHA].

konsziderátus megfontolt/gondolt; chibzuit; überlegt, bedacht. 1713/1730: Hadnagy Dalnoki Daniel Atyánkfiának Hadnagyságbeli hivatalnyának fojtatasabeli fogjatkozásit ... láttya az Tktes Nemes Tanacs nem szan-zandekosnak lenni; arra nézve: amit praetendalhatnais a Tktes Ne(m)es Tanács Condonállya eő kglmének illy remenség alatt, hogi ennek utanna ez illy dolgoknak fojtatásab(an) Consideratussabb lészen eő kglme [Dés; Jk 395b].

konszignáció 1. (urbariális) összeírás; inregistrare urbariálá; (urbariale) Konkskription/Registrierung. 1637: Boyerok. Iuon Dan. Ztoyka Dan. Opra Tophlan. Ezeknek productionok az Boyerokrul irtt Consignatio-ba(n) uagio(n) be irua [Mondra F; UC 14/42. 102] | Boyerok es Zabadosok. Opre Algye. Alde Nyagh. Alde Ianos. Kurtan Mihaly. Lezay Ferentz Item fiay György es Gaspar. Sandor Bika depositus. Az desertak serieb(en) vagio(n) be irua. Ezeknekis allapattioakat, eő Naga az Boyerokrul irtt consignatiobul megh ertue(n), mi-be(n) hadgia őket, az ő Naga keglsege [Posorita F; i.h. 125]. 1640: Ztreza Dragumir senior ... Ztreza Dragumir junior külo(n) hazban vadnak de edgy Boer eoreok-seget birnak ketten ... productioniak az Boerak productioniakrul irt Consignatioiakb(an) vagion megh irva [Dridif F; UC 14/48. 109].

2. jegyzék; registru; catastif; Verzeichnis. 1656: Anno Domini 1656 die 9 Juny Nehai Veress Thamas Uram csobotfalui nemes hazahoz birattatot szanto foldeknek szenefu helyeknek consignatioia Somljo fele fordulo mezoben [Csobotfva Cs; CsÁLT F. 28. 1/1]. 1722: Ide érkezvén olvasgattam aszt az epültre valo fák Consignatioját [KJ. Rétyi Péter lev. Porumbákról (F)]. 1736: Következik az Határok felszaggatásának Consignatioja [Záh TA; Mk V VII/10]. 1803: A' Dominalis Biróval azt is minden nap tétesse róvásrá^a, hogy hány kalongya Gabona arattatott ... a' learott Gabonát földenként a' Regiusnak adgyák számba, ő pedig az egész termést a' mint találja ugy Consignálnán, maga Consignatioját a' Curator kezében lévő Rovásokkal Comportálja, s vgy az Ispánynak adgyon hiteles Testimoniumot az

egész termésről [Kv; AggmLt A. 117. — ^aAz ispotály ispánja]. 1826: Consignatioja Azon Déési Lakosaknak a kik ... Katanákat szállásolván a Schlaf Xr. illet [Dés; DLt 866].

Szk: ~ba ír jegyzékbe foglal. 1642: Adossagokat producaluan Veleo Jstuan eleo, kikett ugian Consignatio-ban is irt ... acceptaltatik, es annak Tertiumat az Le-anianak Veleo Borbaranak tolleralnj kel, es megh kel Teritenj [Kv; RDL I. 128].

3. leveleknek ~ja iratjegyzék; registru de documente; Register. 1637/1639: Az Leueleknek consignatioia [Kv; i.h. 111].

4. feljegyzés; insemnare; Aufzeichnung. 1619: Úgy mentem az lengyel követhoz, és ... én vittem véghez szépen az egész békességet köztük, kiről való minden consignatioim is jelen vadnak [BTN² 261]. — L. még i.h. 137, 148, 297.

5. bejegyzés; notá, insemnare; Ein/Verzeichnung. 1735: exhibealvan ugyan A(nn)o 1720 sonalo egy Calendariumat azon Calendariumb(an) téssen Consignatiot az Asztaltartás iránt valo Conuentiorol, de curiosé azon signaturat az Szék investigalvan, pro primo láttzik vj irásnak lenni [Torda; TJkT I. 96].

6. kb. utasítás; indicatie; Anweisung. 1623: Az Istallo faytt foragtassa bordoltassa megh ... hyuasso(n) egy feő mestert es Annak eleyb(e) Adua(n) az Istaloknak fondalasat Epületinek formayatt Vgy a' mint Mw Consignationkb(a) kj attuk [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.].

konszignál 1. jegyzékbe foglal/vesz; a inregistra; registrieren, in ein Verzeichnis aufnehmen. 1621: Szemek elejebbe weőve(n) eő kglmek azt, hogi giakorlatossaggal az hadj expeditiora Gialogokat kewannak teőllünk az kik alkomatosoknak talaltatnak az Szabados Darabantsághra, negjvenigh vonas Igazito vram consignallianak, es valazzanak oliiakat az kik Szabad akarattioik szerint fel veszik az Szabadsagot [Kv; TanJk II/1.308]. 1623: Az mely faluban menyé lőfoe drabantot Eőzuegyet aruat Eoreokseget occupalnak annak szamat neuket szorgalmatosso(n) consignallyak Regestumba chenalliak [Csíkszereda; Törzs]. 1747: Magyarosi Benjamin U(ramna)k ... a Csűrös kertet is ... engedtem, consignálnán, és ki járvan a mostan szabadba lévő Buza és Törőgbuza földeket [Asszonynépe AF; DobLev. I/225]. 1753: meg értven ... Ratoní Samuel eő kme irásb(an) le tett kölcségeit helylyes(ne)k itiltük és Consignaltuk é szerint [Kraszna Sz; Borb. II].

2. összeír; a nota/consennna; registrieren, konkscribieren. 1627: az mi peniglen az ket Aruara, az edes Job Attioktol, Eoreg Kanta Mihalirol marattanak Azokat az Jokat, mind Ingokat Es Ingatlanokatt Ezen Inuentariumban Consignaltunk [Kv; RDL I. 134]. 1636: Minden egyeb dolgokatt Instructionk(na)k rendi szerent fidelissime Consignaltunk, es ez reőuid delineationk szerent Ngodnak kegls Urunk Regestaltu(n)k s be attuk [Siménfva U; JHb Inv.]. 1637/1639: Ifiabbik Stenczel Andras vram halala utan ualo Diuisiokor keolt Registrum melyben valamj adossagok vadnak consignalua [Kv; RDL I. 111].

3. feljegyez; a insemna/nota; aufzeichnen | írásba foglal; a asterne pe hírtie; niederschreiben, abfassen. 1605: Vegeztek ő kk hogy ... Az Jőúe Hetfőre Biro

Wram o kket fel gyűcze hogy azokat az Akadalyakat discutiálua(n) és consignalua(n) Ertelmeket írva a Jóú Szombatra az Egez Varos eleiben hozzak [Kv; TanJk I/1. 500]. 1728: Vagjon edj libellusa is az Ecclán(a)k a kiben min (!) perceptumokat, es erogatiokot consignál [Angyalos Hsz; SVJk].

4. kijegyez; a nota, (her)ausschreiben. 1782: A meg irt szeműl találtatott Gabonának számát, a hites udvari Bironak Ravássiból, s . vallásából Consignáltuk [Nagyiklód/Szentjakab SzD; TSb 51].

5. rájegyez; a nota (pe ceva); (dar)aufzeichnen/schreiben. 1792: a Tisztek . midőn a Guberniumnak Relatiojokat bé küldik, annak meritumat, vagy a Coper-tara, vagy kívül informatiojokra rövideden és értelme-sen Consignállyak [JHb LXVI/30 gub.].

konszignálhat feljegyezhet; a putea însemna/nota; aufzeichnen können. 1721: Mint hogj eddig az időnek mostohasága miá Városunknak adosságit Sem rendb(e) nem vehettük Sem penigen kinek mit fizettünk nem Consignálhattuk, Azért a kik még in recenti memoriae vadnak ezen Könyvet rendöltük arra, hogj ez után mind aszt kinek mit fizetünk, és kitől mit kérünk ide fel irat-tassek [Kv; PolgK 47].

konszignált be/feljegyzett; notat, însemnat; eingetra-gen, aufgezeichnet. 1619: 29 die Januarii kezdénk derekasképpen az tractatushoz az consignált memo-riákból igen bő szóval adtam eleibe^a [BTN¹ 199. — ^aA török vezírnek]. 1735: az Actor . az fellyeb specifi-calt bóróket, Suveget és egyeb Calendariumb(a) consig-nalt adományit sem doceallya hogy valami taxáb(a) ad-ta volna, hanem inkább a jó ki az I. documentumokból hogy sokszori szolgaltatjanak compensatiojab(an) adta az Inek [Torda; TJKt I. 95].

konszignáltat 1. összeírat; a pune pe cineva să scrie într-un registru; konskribieren/registrieren lassen. 1677: a' Méltóságos Fejedelem^a in Anno 1635. közikben menvén, mellette lévő Tanács Ur hívelvel az egész Szé-kelységnek állapotját szorgalmatosan perlustralta, minden Székekre Nemes, Lofó és Darabanti renden lévő Vitézlő népeket fel-irattván, külön külön bizonyos Urba-riumokban consignaltatott, és jövendő örök emlekezetre, minden rendeket gyermekeivel és örökségeivel regist-raltatott [AC 152. — ^aI. Rákóczi György].

2. feljegyeztet; a pune pe cineva să noteze ceva; auf-zeichnen lassen. 1679/1681: Mikor I(ste)n à Mak(na)k termesét adgya, valaki marhait à Tisztek reá fogadgiák, az Urbariumb(an) specificalt jövedelemre jól rea vigyáz-on^a, minden ember marhait Partialeb(an) Consignal-tassa, az szerint percipialtathassek abbéli proventus [Vh; VhU 675. — ^aAz ub.]. 1737: Amit pedig kellett de necesse Hadnagy Atyánkfiának . erogálni ő Excellen-tiája számára, mind azokat Consignáltassa ő kglme, Ad-ministrans atyánkfiái által, hogj annak idejéb(en) árrát Erogatumink(na)k meg-kívánhassuk [Dés; Jk 481a].

konszignáltatik összeíratik; a fi trecut/scriș într-un registru; konskribiert werden. 1732: Az örökös Jobba-gyak a kik hazasok ambar egj kinyéren s szolgálaton lé-gyenekis mind in particulari specificaltattak egy Co-lumnaban, unokai es nőtelen Attyokfiái másban akar

egy kenyeren, akar külön legyenek ugyan egy Columná-ban consignáltattak [Tancs K; Told. 11/70].

konszkribál 1. konszkribál

konszoláció 1. vigasz, vigasztalás; consolare, müngeie-re; Trost. 1705: Hogy az itt benn lévő magyaroknak odaki való cselédjek akik még a kurucoktól megma-radtanak, hogy azokra mások felett való respectus lé-gyen, hogy ennyi szenvedésink és káraink után avagy csak ez a consolatiónk lehessen immár [WIN I, 605]. 1768/1771: minthogy mások közülünk ő Kglm(ne)k elegen panaszkodtanak, de Semmi Consolatiojok nem lévén, énis tsak el halgattam^a ekkoraig [Bukuresd H; Ks 114. 61. — ^aA panaszt].

2. kb. megnyugtató, megnyugvás; liniştire, calmare; Beruhigung/friedigung. 1711: itt Háromszéken azt az Szolgálatot az Ráczok viszik végben, Consolatiojára lenne Vr(am) az Nemes Széknek ha ott is azok suppor-tálnak és az Székét nem aggravalnak véle [Réty Hsz; Born. XXXIX/52]. 1776: B. Henter, Gróff Lázárt meg kínálta, hogy ha Gróff Lázár Catholizál, a' Kis Asz-szont, Viszszá botsáttya és én egész Consolatioval me-gyek Szebenbe [Egrestő KK; GyL. Joan Tompos de Csik Sz. György (66) vall].

3. meglegedés; mulţumire, satisfacţie; Zufrieden-heit. 1726: Quartas Szőlősi Gabor vram ő klme Quartasi és Malom biroi hivatallýát dicséretesen és az Ecclesianak consolatiojára veghez vitte [Kv; SRE 151]. 1773: alázatosan könyörgök, méltotassék előbbi ke-gyes reflexioját nekem tellyes consolatiomra, ellen-segimnek pedig confusiojokra meg tartani [Borb. II Mo-tok András lev. Nsz-ból].

4. támogatás; sprijinire; Unterstützung. 1723: Con-siderálvan Mlgos Commendans G(ene)ralis Excellentiá-ja az Hazához mutatott eddig valo Szép affectioját és to-vábrais jóvá(na)k s consolatiojá(na)k promotiojára valo hajlandoságot, ígirtetett . . . ő Excellentiája Számára bi-zonyos pénz [Kv; Ks 18/XCIII gub.]. 1759: sok izb(en) kételeníttem mind Tktes Király Biro Uramot; mind a Tktes. Ns Háromszeket busitanom mely melto panaszí-mot az Ns Harom szek Consideralta . . . s porontsolt voltis kiért az Arvak(na)k s özvegyek(ne)k jó Istene algia meg Ngtkat s kglmeteket, de meg ez ideig Semmi Consolatiom nem lévén kételenítettem volt Albisi Ns Bod Andras Uram házához szorulni [Albis Hsz; DobLev. I/292.4b Albisi Bartók Mihályné a királybíró-hoz].

5. kárpótlás; compensaţie; Entschädigung, Schaden-ersatz. 1719: A várhoz való nagy, súlyos és némely szegénységinknek irtóztato romlásokkal valo szolgálataunk, költségünk . . . sokszor lamentabiliter remonstrál-tatott és igyirtetett is consolatio, de mindeddig is nem tapaszaltuk . . . ezekről minket valamivel consolalni méltotassék [Cszs; SzO VII, 261]. 1732: Nzes Kereszturi Istva(n) és Pap Ferencz Atyánkfiái eő kglmek . . . Váro-sunk három holnap bor fojtatása Borbiroságunkról valo Ratiojokat ad Ventillandum be adván Dioszegi Mihály Atyánkfia eő kglme meg maradtott bora iránt lé-szen Consolatiojok eő kglmek(ne)k az el nem költ s raj-tok maradtott tiz veder borral [Dés; Jk 429a]. 1742: nem kétlem hogy Nemes Hazánk Törvényén fundált Jussom s kedves Bátyám Uramiék előttis nyilván lévő nagj ká-

raim, jussom(na)k s praetensioim(na)k meg hányására, jól meg fontolására, és következképpen azokért engemet illető egész Consolatoria ne hajtásák s indítsák kedves Bajtám Uramékat [JHb XXXV/35 Jósika Ágnes lev.]. — L. még RettE 152.

Szk: ~t nyújt. 1729: méltotassék maga Patrociniumban venni ezen ügye fagyot gyámoltalan Vármegyét, és Consolatiót nyújtani néki [Csicsókeresztúr SzD; Ks 83]. 1737: az J. ő kglme nem hogj valami Consolatiót nyujtott volna; de még tsak jó szótis nem adott [Dés; Jk 253b].

konzolál 1. (meg)vigasztal; a consola; trösten. 1774: Azután is, hogy pápistává lett^a, a reformátusokat igen szerette, papjaikat is igen szerette, morsum quoque conscientiae sensit^b, mely miá nagy nyughatatlansága is volt, úgyannyira hogy néhai püspök Deáki Józsefre^c reáment, hogy quoquo modo valamivel consolálja. Ugyancsak az Isten nem hagyta vigasztalás nélkül, de azt az elhagyott vallásában találta fel [RettE 338–9. — ^aGr. Kemény László. ^bLelkifurdalást is érzett. ^c1740-től haláláig (1748) ref. püspök].

2. elégtételben részesít; a da cuiva satisfacjie; Genugtuung geben/leisten. 1762: mostan is inhaerealvan Léányimmal azonn kegyes Resolutiohoz Instálunk alázatosan, méltotassék a Tktes Ns Szék a maga Executorit, kiket egyszer denominalt, a fel tett dolognak el igazítására ki küldeni, és minket tovabrais nem fárasztani, hanem benigne Consolálni [Hsz; BLev.]. 1776: méltotassanak illy nagy méltatlanul lett meg kénoztatásomat, s feleségem meg veretetesetis, Atyai könyörülő szívekre fel venni és ok nélkül lett szenvedésünkért gratiose Consolálni [Mezőmadaras MT; BK. Molnár István molnár foly.].

3. kárpótól, ek megelégit; a compensa; zufriedenstellen, entschädigen. 1742: a Branyitskai Józsaógot Pacificő birtam volna, s Via facti propria Saltem Auctoritate exturbaltattam belőle, akkor el vett és elfoglalt Gabonám, mindenféle Bonumaim mellyek de Jure Engemet cernaltak, Ennekem restitultassanak . . . Kedves Bajtám Uramék . . . illy nagy káromban Consolallyanak, mivel magam és Posteritasim Jussokat nem negligálhatom [JHb XXXV/35 Jósika Ágnes kérése].

4. gyámolít; a proteja; jn unterstützen. 1756: alázatosan remenkedem az M. Urfinak méltotassék engemet consolálni egi néhány marjasok(na)k küldesevel [Melegföldvár SzD; SLt XXXVI Illyefalvi Iános Suky Jánoshoz].

5. támogat; a sprijini; jm beistehen. 1733: ha az Mgos Fő Ispan Ur(am) intimatiojat a Nemes Universitas respectálná, s kívánságának satisfaciálna az Mgos Fő Ispan Uris igitre Atyai Gratiáját . . . de ha nem Cselekszi az Nemes Universitas, hogj abb(an) Consolállya az Mgos Fő Ispá(n) Uratt az Universitas semmi szükség(en) sohais ne requirallya Az Mgos Fő Ispan Urat, mert minden Consolatio nélkül való választ obtineálnak [Dés; Jk 435].

6. kb. megnyugtát; a liništi/calma; beruhigen. 1670: Az hosszas írásrul demisse követem Kegyelmedet s kérem, ne difficultálja instantiámra való rövid írásával consolálni [TML V, 247 Újhely Pál Teleki Mihályhoz]. 1856: Instalunk mind ezekre nézve és reménkedünk aláz(a)t(o)san méltotassék a' Mltgs Királyi Directiva

Commissio megterheltelett igyünkét Atyai kegyes szívére venni, és terhünknek könnyebbedése aránt való jo válaszzsal gratiose consolálni [Torockó; TLev. 9/8].

konzolálódik 1. kb. kárpótlódik; a fi compensat; entschädigt werden. 1716: méltotassék . . . oly modot találni, hogy azon utolso pusztulasra jutando falu, had consolalodgyek [Ks 95 Apor Péter Kornis Istvánhoz].

2. ? megnyugszik; a se liništi/calma; sich beruhigen. 1736: Mindenik vármegyében két főispán volt . . .; ez egyikért azért volt, hogy egyik gyakrabban az fejedelem mellett volt, az másik az vármegyét igazgatta, vagy mivel akkor sokat táboroztak, egyik az hadban ment, az másik otthon maradt. Azért is volt az vármegyében az két főtisztég, hogy az nagy emberek inkább consolálódjanak és hogy egyik az másik miatt ne épen azt cselekedje az mit akar [MetTr 411–2].

konzoláltatás kb. megnyugtátás; liništire; Beruhigung. 1730: (A) propositiomnak meritumat, az mint hogj bizom az Tisz. Exactoria kéges assumtiojára, vgj consolaltatásomat is alázatosan várom, a Tisz. Exactoriától jo Uraimtol | Ratioimat . . . commendalom az Tisz. Exactoria szokot igralmassággal és igassággal folytatando Ventilatiojára meg eshetett fogjatkozásaimrol, jo Uraimat devotő követvén, és consolaltatásomat tellyes bizodalommal Várván [Kv; Szám. 56/XIX. 27, 29 Füzéry György foly.].

Ha. 1846: Consaláltatásakat [Nyárádmagyaros MT; MvRLt].

konzoláltathatik 1. kártérítésben részesíttethetik; a putea fi compensat; Entschädigung teilhaftig werden können. 1740: Nemes Városunkbéli becsülletes atyánkfiai széna Rétytek, az I. Stab Lovai számokra ad pascuandum adattatván, hogj az ollyanok Consoláltathassanak, tettzett, hogj a melly becsülletes atyánkfiai(na)k személyekre adattatott volt széna rét, és már decedáltan(a)k . . . vétettessenek el, és fordítottan(a)k a karosítottak számokra [Dés; Jk 537a]. 1764 k.: Grohoti Pirva János, Román János Junior és Román Adám Kivánják . . . a falut adstringáltatni hogj vagj a Tolvajt ki adják, vagj p(edi)g a meg lett károkat fizesse (!) meg. A falu appromittállya igyekezetit a kártévőknek ki puhatolására és mihent manifestáltathattják kézbe adására hogj a károsok consolaltathassanak [H; Ks 62/3].

2. gyámolíttathatik; a putea fi sprijinit/protejat; unterstützt werden können. 1738: Hogy mind ő Excellentiája konyhájára alkalmasabb Administratio lehessen; mind a' Szegénység rész szerint Consoláltathassék; ő Excellentiája kegyelmes Parancsolattya szerint, Piacz Hejnek rendeltük, az Városon kívül, az Hidon túl, a két Viz között lévő Hejet [Dés; Jk 506b–7a].

konzoláltatik 1. megnyugtattatik; a fi liništít; beruhigt werden. 1715: A Tiszteletes Eccla Tiszt: Deáki Ioseph Ur(am) közink(b) egye tronponaltatását tovább is munkálodva(n) . . . teczczet azért a Tiszt: Consistorium(na)k hogj ő kegyelme után mennél hamarább el küldjünk hogj ő kegyelme el Jövetelivel sok botrankozása uta(n) Ecclank consolaltassék [Kv; SRE 125].

2. kárpótoltatik; a fi compensat; entschädigt werden. 1782: méltotassan . . . modjált találni, hogj ezen Tör-

vénytelen tselekedet in posterum interdictaltossék, és az emiat el nyomorodott szegénység consolaltossek [Torrockó; Thor. XX/4]. 1783: Székelyhidi István ő kglme, mint hogj addig serinyen Curálta a Tekintő alatt levő Lőrincz kútytát; azért . . . azon szénafű . . . ő kglmének remittáltatik Enyedi Gergely atyánkfia pedig . . . valamely vacans nyilból fog Consoláltatni [Dés; Jk 499b].

3. ki/megelégtetik; a fi satisfácut; zufriedengestellt werden. 1737: Ha . . . az Osztájnak véginn, valamely betsülletes atyánkfiának nem találja jutni Szenafű, az ollyak a pusztá ház-helyekre excindáltatott Rétből Consoláltassanak [Dés; Jk 480b]. 1753: mivel már egynehány esztendőök alatt tsak a' Nemes Magyar Natio viselte a' Quartasi Hivatalt, ezután azon Quartasi Hivatallal a' Nemes Szász Natio-is illendőképen consoláltassék [Kv; SRE 189]. 1764: Hogy ha pedig valamelyik^a ezen eleiben tétetett Conditiot bé nem töltené, tehát . . . az ártatlan fél . . . egy ideig valo külön vetéssel Consoláltatik [Kv; SRE 211. — ^aA házastársak közül].

4. gyámolítottik; a fi sprijinít/protejt; jm beigestanden/jd unterstützt werden. 1736: Külemben ha mostis ezenn jó igyekezetünkben frustralodunk, és nem Consolaltatunk, jóvendőben ne causaltassunk, kentelenítve(n) ügyünket ad altiora (?) promovealni, és ottan alazatosan detegalni [Ne; DobLev. I/159 Szántó Mihály kezével].

konszt mintarajz; desen model; Musterzeichnung. 1589: Wagion egj Eőregh constos keönyv harthias vadnak constok benne kupa rayzolasok Mely keony egiembe megh Erne f. 4 [Kv; KvLT Vegyes I/2.47 Joh. Desy ötvös hagy.].

konsztos szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktion: ~ könyv mintarajzos könyv; carte cu modele; Buch mit Musterzeichnungen. 1589: Wagion egj Eőregh constos keönyv harthias vadnak constok benne kupa rayzolasok Mely keony egiembe megh Erne f. 4 [Kv; KvLT Vegyes I/2.47 Joh. Desy ötvös hagy.].

konsztringál szorongat, kényszerget; a presa (pe cineva), a exercita presiuni asupra cuiva; zwingen, drängen. 1741: Pénz iránt az Mlgs Urat éppen nem biztatom regoltatol fogva Consztringaltam az korcsmarosakat de a bor rosszszul kelvén, éppen Semmi pénz nem gyűl [TKI Mohai Mózes Teleki Ádámhoz].

Szk: számadásra ~ számadásra szorít. 1700: Iuon Szurdul sive Siket a Csernai Malomban molnár lévén, azonn Molnarságában Nehai Csonokosi Balint uram ő kglme számadásra Constringálván Circiter nyolczvan veka buzaig tette s marasztatta adossá [Rusor H; Szer. Ioannes Pap de Maczesd (40) ns vall.].

konszulál l. konzulál

konszumáció 1. befejezés, végződés; încheiere, sfîrşit; Schluß. 1705: azt beszéltek, hogy . . . az angliai és hollandiai oratorok mostanság nemrégén lementenek volna Rákóczi uramhoz a békességek traktájára oly véggel, hogy addig fel ne jűjjenek, míg consumatiója nem lesz a békességek Adja az én Istenem jó consumatióját [WIN I, 417]. 1737: Nms Várasunk külső Hidján(ak) ep-

pitésére 's Consumatiojára fogadtuk meg Karasznai Pap Tamás és Dési Tót Györgj atyánkfiat ő kglmeket, igérvén ő kglmek(ne)k fizetést kész pénzt fl. hung 150 [Dés; Jk 487b-8a].

2. véghezvitel; îndeplinire; Durchführung. 1729: Fábján István Vram Abosfalvi Daczo részből concernáló rész Portioját . . . által adná és parancsolván az M. Groff vr, mentest ő kglme az alkalom(na)k consumatiojára fel menne [Gyf; Ks 83 Ecsedi József lev.].

konszumál véghezvisz, végrehajt, megcsinál; a executa/efectua/face; durch/ausführen. 1717/1781: Josika Imre Uram ő Nagysága kérte a Condisvisor Uramékat, hogy ő kglmek a Materno Aviticum Jozságoknak osztozását ne praepediallyák, hanem a mint az osztozást inchoalták és rész szerint consummaltak is az oda fel valo Jozságokban, ezt is egyenlőleg per sortem Divisionis ki ki ampletallya és végeye magához [JHb LXXI/3.479]. 1756: Mely dologh irant nem incomodaltam volna annyiszor ha ezen sullyos nyavalya illyen hoszszaon agyb(an) nem feketet volna, mostis nem feketne hanem in ipso termino azan dolgott consumaltam volna [Lőrincfva MT; Kp III. 135]. 1761: az praetitulált Méltosagos Vrak ő Nagyságok Szebenben a Sessioikrol és Jobbágjokrol valo osztályt consummálván kiki ő Ngok közül a maga nyilához tartotta magát [Branyicska H; JHb XXXV/46.16]. 1781: tegnapi Napon az Adámosi dolgott a' Méltosagos Fő Curator Horváth Ferentz Ur jelen léti-ben consumalok, de igen nevezhen lehete végben vinni, mellyről valo Contractus kézemben vagyon [JHbCs Árkosi Ferenc Csáki Katalinhoz].

A régiségbeli szövekek leírói nemegyszer összekeverték a lat. *consumo* igéből alakult m. *konsumál* formát a lat. *consummo* igéből származó m. *konsummál* alakkal.

konszumálás véghezvitel; executare, effectuare; Durch/Ausführung. 1736: Melly Határbeli subdivisio consumálásának rendi es mogya, mi előttünk és általunk e szerént mervén végben irtuk meg más e szerént . . . ennek szentül való meg állására sub Vinculo Flor Hung 200 [Mezőcsán TA; DobLev. I/160.21].

Szk: házasság ~a. 1670: Tekintetes Nemzetes Kalnaki Mihály Ur(am) tön illy kérdést előnk(ben); Nemzetes Ebeni Judit Aszszony N(emzetes) Földvari Ferencz Ur(am) megh maradot őszvegie méltosagos Urak(na)k szolgaltattok által Hazasságra el jedzvé(n), Uri s Nemesi szokas szerint ugj(an) akkor Copulaltatva(n), holmi fogjatkozások estenek az hitles dolgába(n)

Azert kellessekké ujjolagh valo hittel eo kglmeket egyben kötni, avagy hogy ezen hazassagnak consumálására a' meg lőt juramentu(m) eléghe lesze(n) [SzJk 107-8].

konszumálódik megvalósul, végbemeget; a avea loc, a se realiza; sich vollziehen. 1718: ha két holtaptól fogva így dolgoztak volna az egész opus Consummalodot volna [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. 1769: kiki azt, a mi Sorte Divisio obvenial akar Mobile s akár immobile Bonumokból mihellyen a Divisio consumálódik az Arbiter Urak determinatioja szerint immediate kezéhez vegye [Mv; Kp III. 178]. 1795: in procinatu lévén a Subdivisio, míg nem consumalodik, Sem egy sem pedig más Pos(ses)sor Semmi szin és praetextus alatt foglalásokat . . . tenni ne mérészeljen [Ádamos

KK; JHb XX/18]. 1845: Én ezt gondoltam hogy már eddig consummálodván a Csere az ezen őszi vetés ala való földeket is által adom most; de ez el halasztodván, instálom utasítsa ezen fiut hogy valamit kapjon belőlle [Ipp Sz; Végr.].

konsumáltat befejeztet/végeztet; a pune capăt; zu Ende führen lassen. 1831: Hogy meddig foly a Csekelaki per aszt nem tudom, ha rajtam állana holnap Consummáltatni fognám [Nagyak AF; DobLev. V/1174].

konsumáltathatik végbe/véghezvitethetik; a putea fi realizat; durch/ausgeführt werden können. 1737: Igen feles szekér ág és töviss kívántatván(n) ezenn Gát restauratiojára, mint hogj ezen fenn specificált summákkal sem Consumáltathatik azonn munka, tettzett azis és Concludáltatott hogj minden betsülletes marhás és lovas atyáncfiai . . . hozassanak 's hozzanak 2:/2 szekér Tövissét és 1:/1 szekér veszszőt [Dés; Jk 482a]. 1768: ezen Jóság és Sessionak által adásával, a' regen Projectalt, és el intézett Cambium consummaltat-hatnék [Ne; DobLev. II/392.1b].

konsumáltatik befejeztetik/végeztetik; a fi încheiat; zu Ende geführt/abgeschlossen werden. 1781: Én penig inctus azt mondom erre, hogy mikor számot vetett az actor velem, nem consumáltatott finaliter^a, mivel olyan praetensiói voltak, melyek nem voltak törvényesek [Árkos Hsz; RSzF 272. — ^aAz elszámolás].

konsummál (el)fogyaszt; felél; a consuma/mínca; verzehren, auf/verbrauchen. 1732: (A lovakat) mihent vevője találkozik el adatni kételen vagiok, mert sokat consummálnak [Kóród KK; Ks 99 Kornis Ferenc lev.]. 1745: Tatár Mihály Ur(am) pedig ha a házamnal lakott és ha valamit dolgozott, többet consumaltanak, az ő kglme cselédi Felesége, gyermekei, az ő kglme acquisitumánál [Torda; TJKt II. 12-3]. 1754: Mlgos Urak Medgyesre menvén a' Lovak Consumáltak Met. 2^a | Csős Török buza erogatio . . . Hét hizo Sertés Consumált Cub 33. A Ridek Sertések Consumáltak Cub 51 [Mezőgerebenes TA; BLt 7. — ^aZabot]. 1768: A Praebendára Specificált Gabonák korpáját a Sertések és egyéb minden féle Majorságok mind Consummáltak [Ne; DobLev. II/390.5b]. 1776: a' Szárnyas Majorság consummálta a' Perceptumba fel tett harmad Buzát [Mezőméhes TA; WassLt]. 1826: a Néhai Dobolyi István Ur szállásan ki nyuzták, consummálták [Ne; DobLev. V/1114.6a]. 1848: (A) 17 kal(angya) dézma Zab-szalmát Consumáltak a Tiszt marhái [Bездé SzD; LLt].

^a A szövegben váltakozó *konsummál* és *konsumál* írásmódra nézve l. a *konsumál* címszóhoz csatlakozó jegyzetet.

konsummálhat elfogyaszthat; a putea consuma/mínca; verzehren/auf/verbrauchen können. 1814: ez nagy Sároki miatt ereten Törökbúzáinkat a Vizből és Sárból alig tudtuk ki szedegetni, melynek következése a lett, hogy Törökbúza kassáinkban s Ház hijjainkban ugy annyira meg romlott, hogy még Sertéseink sem Consummálhatták [Déva; Ks 117 Vegyes ir.]. 1816: azt mondoztad, hogy hazunnan . . . egy fél által vető krumplit hoztál, hogy lehet a' mégis, hogy szinte két he-

tek alatt azt nem consumálhattad ennyi ideig [uo.; Ks 116 ua.].

konsummálódhatik elfogyhat, elhasználódhatik; a putea fi consumat; ver/aufgebraucht werden können. 1735: a fen meg irt első utrumban anotalt Esztendők-(ne)k el folyásak alatt mennyi fa consummalodhatott én azt nem tudom [Kendilóna SzD; TKI Benjamin Cseh de Akna (29) ns vall.].

konsummálódik elfogy/használódik; a se consuma; ver/aufgebraucht werden. 1735: Téli időkbén a Collegiumb(an) a Kamaraba tudnik és Classisban, vgj hideg őszszel feles fa consumálodott három helyt tűzelték egész esztendő által [Kendilóna SzD; TKI Benjamin Cseh de Akna (29) ns vall.]. 1747: Ket Fazék hájjal edgyik tele, a másikban kevés Consumálodott [Szpring AF; JHb XXV/88.5]. 1754: Medgyesre az Urak számára Vittek orját nro 2. . . Itten Consumálodott Orja nro 3 [Mezőgerebenes TA; BLt 7]. 1775/1781: szénát száz öreg szekérrel tsináltottam . . . de a sok Marháktól consummalodik [Algyógy H; JHb LXXI/3. 439].

konsummált elfogyasztott; consumat; verbraucht/zehrt. 1826: ez e' Cselekedete az Alp(ere)snek nem egyébbre való, hanem hogy szinlett okaival a' Keresetett hátráltatván . . . mint akinek nem fáj ugy hadgya hátra élete fogytával a' Josságot — mint a' sejem eresztő Bogarak a' Consummált Eperfát [Ne; DobLev. V/1114.7b]. 1829: ezen 11 kalongya szénából kétt kalongya Szénát nevezett 'Sursán Kretsun és Pakulár Danyila consumáltattakis; de a többi kalongya Szénát pusztulni oda hagyták és az árrát sem fizették bé a Consummált két kalongya Széna árrán kívül [Milvány K; Somb. II].

konsummáltat elfogyasztat, felélt; a face să fie consumat; verzehren/aufessen lassen. 1754: zab, Széna nem maradt mert az Asszony Lovaival mind consummáltatta [Buzd AF; Ks 22/XXIa]. 1763: A Balka Nyikuláj ötsinek is maradt egy szekér szénája ezt is . . . maga marháival Consummáltatta [Záh TA; Mk V. VII/1.20 Pun'se Gyorgyitz (30) jb vall.]. 1767: A szénát pedig bé takarítván néhánykor, magok szállították Ernyében, néhánykor pedig a Curialis marhákat le hajtván Ernyéből azokkal consummáltatták [LLt Fasc. 129].

konsummáltatik elfogyasztatik; a fi consumat; verzehrt werden. 1718: Szintén expirálván a két hybernalis holnapok, melyre a téli kvartélyban localt Militiánakis anticipált Quantuma consum(m)áltatik, illendő, ujjabb Dispositiot tenni [Ks 83 a gub. Kv-ról]. 1749: az itt Valo Buzákban buza féreg miat feles kár vagyon, holott a nyáron Vas rostán eresztettem, szellőztettem, de megis elég féreg benne abból bizony soha ki nem tisztul jól, mig nem Consummalták [O.csesztve AF; Ks 83 Szabó István lev.]. 1774: (Az ellopott tyúkok) hol Consumáltanak légjen azt nem tudhatam [Oprakercesora H; TL. Ilije Nán (48) jb vall.]. 1829: azt hallattam hogy Sámsondrol 15 kupa bort hoztak volna huszasan kupáját . . . s ott Consummaltattanak [Mezőkölpény MT; TSb Barabás István (54) ns vall.].

konzumpció 1. fogyasztás; *consum, consumajie; Verbrauch/zehrung*. 1739: az Consumptio és administratio az fundust superálták vala három ezer és bizonyos számu forintokkal [T; Ks 99]. 1834: Tengeri Szédésor 'Sukon 10 Napot mulattam 3 czipos cseléddel, eze(k) is consumtiojok 1 1/2 véka ki vonodik [Somb. II]. 2. pocskolás, pusztítás; *risipā; Vergeudung/wüstung*. 1765: Korda György sem tanula a tavalyi Kárán, amidőn Kolozsvár körül irtóztató consumptiót tett vadászival, melyért nagy inquisitio lett, s mind vissza kellett fizetni a szegénységnek. Csak Bósban ötven forintra ment az kenyér, bor, pálinka, kopóinak malé, amelyet vettek az falun [RettE 193].

konzvetudó szokás(jog); cutumā; drept cutumiar, obiceiul pămintului; Gewohnheitsrecht. 1580: eo kegmek az wenség erről nyilwan emlekezyk hogy Az Mw eleinktwl . Reaioi így zarmazot hogy valamikor valamy iozagh diuisiora ozlasra Megie(n) . ha ket fele harmadot kel ky zakaztany tehagh Az elseo Anyay harmadot ky tuggyak Annak Akinék illik. Ez vtan az massodyk harmadot vgy aggyak ky azoknak kiknek competal, vegezetre vgy ozol megh az ket rez azok keozt a kiket illet . Ez volt az Consuetudo Inueteratu (!) azok keozt kyk valamy Testame(n)tum vagy egieb contractust nem p(ro)ducalthatnak hane(m) simpliciter chyak Az waras teorwenyere hattak magokat [Kv; TanJk V/3.227b]. 1599: miuel patronj p(re)decessores few Maiorsagokat Alparethon tartottak az dezmaia azoknak az feoldeknek oda Jart. Mostis az Regi consuetudot obserualua(n) oda Iar az dezmaia [Dés; Eszt-Mk]. 1614/1616: vadnak az aknas helyeken oly Condtioi az melyekben nemünemü adomanyban nem kell missilis^a . mert azfele immar az regi Consuetudobol, annyira ususba ment, hogy mindenkor helye vagyon az szamadasbanis [RDL I. 100 Mich. Literatus Nyilas rationista salis fodinae Thordensis kezével. — "A fej-től]. 1634: az z. zéknek . . . regi meg rögezoet be vott Consuetudoia azt kiuannia hagi in prima Instantia personalis Comparatio legien [SzJk 42]. 1681: Mint hagi Mogiorosd, Sz: Király, Also Nadasd^a, semminemü rendtartasokb(an) nem külömbeznek; azért itt ugi iratik le; hagi azo(n) két Falu Ususa, Ritusa, Consuetudoja ehez conformáltasék [VhU 8. — "Mindhárom H-ben]. 1777: tudván a' Localis Consuetudoval valo élest a szerint ezen Controversiát Törvényesen előbb magok lássák el, és tegyenek itelletett [T; Bosla].

kontágió dögvész, pestis; pestā, ciumā, epidemie, contagiune; Pest, Pestilenz. 1718: Hogy ha penig törtennek, kit Isten távosztassan, valamelly olly lakós es számos böcsülletes Emberek maga Háza népe. vagi Cselédin contagio, az olly Házat vagy egeszszén, vagi azon részét az melyben történnék az Casus Separalni kell és bé zárni, az beteghez láto égj cseléddel eggyüt [KvLt I/225 a gub. Kv-ról]. 1738: az mostani mind haboru mind contagio miatt valo separatiojara es egymastul valo el rekedésere nezve az haza belieknek sem creditumra sem Joszagra most penzt nem kaphatni [Kudu SzD; Ks 99 Pongrácz György lev.].

Szk: pestinenciális ~. 1719: ha olyan remotus helyt indul a pestinenciális contagio, a mint plerumque meg is történt . . . remotus helyt levő alacson házakban . . .

primo azokat kell elégetni és nem a sok házakat és drága költséges épületeket [Kv; SzO VII, 270 a gub. Cszz-hez].

kontár 1. céhen kívüli kézműves; *meseriaş care nu face parte din breaslă/in afara breslei; außerhalb der Zunft arbeitender Handwerker, Fretter*. 1573: Paisos Istwan azt vallia hogy eo talalta volt Ionast az uchán Mond hagi myert haborottal meg chysar ferenchel azt hallotta(m) hagi Lwocchanak (!) akaztofanak Montad volna Mond hagi . . . eo Engemet kontarnak Mondot es Bonchidan Nem hattanak arwlly az chisarok keoztek [Kv; TJK III/3.266]. 1589/XVII. sz. eleje: Az Cehbeli Mesterek keözwllis ha ki effele kantarokkal, neössel vagy neótelennel, valahol eössze tarsalkoduan, miuelne, egienlő haszonvétel szerent, epitment czinalna, Tehat minden ok uetetlen az Ceh Mesterek tiz forintot vehessenek raita [Kv; KőmCART. 23]. 1592: Azert kegielmes Vrunk azt kiwanniwk egez Eotwesegh, ez orzagban hogy Elseöben myndenewth valok elegendő Mester remeket chinallianak es . . . hozak Nagod eleyben es Eotwesekkel Twdos emberekkel ytyltesse Nagod ha elegh Mesterek . . . mertt mygh ezt nem chielekedik my Kontaroknak mongiuk mynd azokat kyk ezt nem chielekedik . . . az my zolgaynkat nem enggyewk nallok mywelyn, ha ky mywelyn megh bewntetthiewk erethe, mert my ygaz Chehek vagiunk [Kv; ÖCLEv.]. 1655: A' mely Legény pedig egyszer Kantárhoz mégyen es visszá kívánczován, akkor a B: Czéh meg büntetvén a' B. Czéh gratiájában vészi, olyan conditioval, hogy ha mégis kantárhoz mégyen a' B. Czéhben bé nem vétetődik [Kv; ACART. 12]. 1674: Kantárokatis egy néhány versen üzetvén maid három annyit keölteottünk el miattok mint az mennyi bé jütt beleolle [Kv; SzCLEv.]. 1725: Szent györgyi Boldisár nevű kántár(na)k az Hásongárti kertben lévő ház(na)k csinálásaért fl. h. 9. Denar 8. Brassai es Szalantai ide valo Cehbeli Acsoknak fizettem, a Monostori majorban lévő Házak . . . fel állításáért fl. h. 40 . . . Oláh kántároknak . . . adtam fl. hung 4 Denar 14 [Kv; Ks 15. LIII. 5]. 1838: Cantár Fekete György Confiskált műszeret vissza nyere . . . a Fuserek ellen a Nms Tanáthoz egy instantiaert 2 Fl 30 xr [Kv; ACSzám. 119]. 1847: a kérelmes . . . Czéhunk alap szabályai tilalmára alattomos utakon több legényeket öszve szedett és azokkal mais mint Kantár dolgoztat [Kv; ACPROT. 23].

A céhek kontárnak tekintették a céhbe inasnak be nem iratkozott, vagy beiratkozott, de az inaséveket szabályszerűen le nem töltött, elfogadható remeket nem készített, legénységre fel nem szabadított és a céhen kívül dolgozó kézművest. Kontárnak tekintették azonban az olyan, a céh szabályainak megfelelően felszabadult mesterlegényt is, aki céhen kívüli, kontár-kézművesnél és nem céhbeli mesternél vállalt munkát.

2. ~ *munka* a. céhen kívüli kézműves készítette munka; *lucru făcut de un meseriaş care nu face parte din breaslă; von einem außerhalb der Zunft arbeitenden Handwerker verfertigte Arbeit, Fretterarbeit*. 1655/1754 k.: Ha pediglen a' . . . Kantár munkát ki hozván, akármelyik Czéhbeli társunk is észre venné, tartozzék mingyárt el-venni, és a' Czéh Mester házához vinni, és ott meg-betsülvén, harmad része a' T. Tanátsé, két része pedig a' Czéhé légyen [Kv; ACJK 12]. — b. fuser munka/hozzá nem értéssel készült, hitvány munka; *lucru de cîrpaci; Pfuscharbeit/nicht sachkundig verfertigte schlechte Arbeit, Fretterarbeit*. 1842: (A) malom árka torko-

lattyánál Zugó egy átyáiba oly minden állandóság nélküli kontár munkával 3/4 zollos deszka oldalbérlettel el látva, hogy azt csak az ige tartja, következésképp a' leg első áradás martaléka könnyen lehet [Km; KmULev. 2].

3. ~ hely kontár-kézművesnél való munkahely; loc de muncă la un meseriaș care nu face parte din breaslă; Arbeitsstelle bei einem Pfuschhandwerker/Fretter. 1819: ha pedig valaki . . kontár helyről Levéleis jött volna, az ilyennek a Czéh munkát adni köteles ne légyen [Kv; MészCLev.].

4. fn-i v. mn-i jelzői haszn-ban; cu funcție atributivă; gebraucht als substantivisches od. adjektivisches Attribut: céhen kívüli dolgozó, kontárkodó; care nu face parte din breaslă, care exercită meseria în afara breslei; außerhalb der Zunft arbeitend/pfuschend, Fretter-. Szk: ~ ács. 1725: két százsz kantár ácsnak, az el égett aszalo fel álitásáért adtam fl: hung: 2 d: 40 [Kv; Ks 15. LIII] * ~ asztalos. 1655/1754 k.: Ha pedig Városunk határára Kantár Asztalos jöne Czéhünkön kívül való, akár Áts, akár Mólnár, ne mivelhessen . . sem senki házánál, sem kulso orokségekben gyaluval, enyvel és festékekkel készített munkát ne mivelhessen [Kv; ACJk 11]. 1700: A(nno) 1700. die Xbr: Orosz Jánost Kantár Asztalost fel veruen jött pénz bé d 68 . A(nno) 1701 Mense Januar: Ennek előtte egy néhány hetekkel fel veruen Szaniszo neuú Kaitár Asztalost es eddigh itt álván a műszere most váltotta ki [Kv; i.h. 37] * ~ asztaloslegény. 1700: Egy kontár Asztalos Legény [Kv; Szám. 40/III. 6] * ~ legény. 1807: kantár-legény [Dés; DFaz. 34] * ~ mesterember. 1807: Jenei János, Köteles István, Kováts György a májárásokat betévén bé is kövedzettek Nemes Céhunk közé, kiknek is legénykedési idejek szorossan megvizsgáltotván világosságra jött Jenei Jánosra nézve, hogy ő ugyan a legénykedésre kiszabott három esztendőknél sokkal többet töltött, de nagyobb részet falusi kantár mestereknél . . noha még 1800-ban . . protokolláltotott, hogy itt helyben mesterembereink műhelyében tartozzanak három esztendőt legénykedni azok, akik céhunkba bé akarnak álloni, hogy azon három esztendő alatt magokat megismerjék. De . . azért most a bekövedzés megengedett [Dés; DFaz. 36]. 1808: sajnoson érezzük, hogy ámbár Czéhunk erőss Privilegiumon fundáltak, mégis annak nagy romlására Kontár Mester Emberek támadnak, kik Legényeinket sokkal nagyobb Bérre töllünk el tsalogatják, ugy annyéra, hogy nékunk az egész Czéhon 8. Legényeink vagynak [Kv; ACLev.].

kontárkergetés-pénz a kontárüldözésből befolyó jövedelem; venit obtinut prin persecutarea meseriașilor care nu fac parte din bresle; aus Pfuscherverfolgung eingehendes/laufendes Einkommen. 1738: Az becületes che igazig hogy az Kantar Kergetes pénz mindenkor Az becületes Cse számára Tartasseg (!) meg [Kv; KCJk 10b].

Céhkiváltság volt a céhen kívül dolgozó kézművesek, kontárok felkutatása, termékeik, sőt szerszámaik lefoglaltása. A lefogalt termékek és műszerek váltásdíjja részben a céhet, részben a városi tanácsot illette.

kontárkodás kontárként/céhen kívüli kézművesként működés; exercitare a meseriei în afara breslei; Tätigkeit des außerhalb der Zunft arbeitenden/pfuschenden Handwerkers/eines Fretters. 1885: Csiszár György Atjánkfia ifju legény állapotjába(n) való Kontárkodásaertt az Czehtől réja vetet vinculumrol conveniál-

jon [Kv; ÖCJk]. 1701: ha felolle valami hallatott volna, mind kantárkodás iránt es mind egjébmaga viselese irant [Kv; ACJk 44]. 1837: a Czéhtől Monostorra ment Almási Sigmond ott Cantárkodott . . . ő maga meg esméri tulajdon contárkodását [Kv; ACLev. Kül. Perc. 26]. 1845: utosittattak . . a kantárkodással valo felhagyásra [Kv; ACSzám. 159].

kontárkodik kontárként/céhen kívüli kézművesként dolgozik; a exercita meseria în afara breslei; als Pfuscher/Handwerker außerhalb der Zunft arbeiten, fretten. 1641: Hogy ha valamely Kowác Mester legény awagy inas az Czéh kívül kontárkodnek minden mw szeret es eszkööz Biro Vramnak és á Tanacznak erejeuel el vitethessek [Kv; KovCLev.]. 1655/1754 k.: Ha valamely legény kantárkodik, nem a' legényi társaság, hanem a' Ché büntesse meg, mivel nem az Társaságnak tött kárt hanem a' Chének; büntetése flor. 6 [Kv; ACJk 14]. 1716/XVII. sz.: Ha valamely Mester Ember vagy Legény ki már Céhban be állott, és elmenne idegen helyre Kantárkodni Céh Hire nélkül s annak utanna Cehot akarna követni tehát tartozik az Cehnek . . hat forintokat minden haladék nélkül le tenni Ezek felet valaholy (!) Esztendőt vacalna vagy kantárkodik minden Esztendore egy egy forintot le tenni [Kv; FésCJk 48]. 1829: A' Fűsűs és Esztergáriusak között találtattván ugy Nevezett Kantárok, kik nem tartván sem a' Zállaglástól, sem az Törvényes meg Intetéstől magak el átalakodott szándékjából éppen a' Ns Czéhnek ellenére kívánnak kantárkodni s . . . dolgozni [Torda; TVLt 992]. 1837: Minden igasság nélkül a Czéhtől Monostorra ment Almási Sigmond ott Cantárkodott munkáját a' Várostra bé hozta a' Czéh a Munkát confiscalta [Kv; ACLev. Kül. Perc. 26]. 1843: Mészáros János mesterségét illő uton nem gyakorolta maga Kezire Kontárkodott . . utasittatik a Czehtől Kirendelt Mester társunk műhelyben mesterségbeli gyakorlása ki mutatására [Kv; ACProt. 11].

kontárkodó I. mn kontárként/céhen kívüli kézművesként dolgozó; care exercită meseria în afara breslei; als Pfuscher/Handwerker außerhalb der Zunft arbeitend, frettend. 1814: az ide valo Asztalosoknak Cehalis Articulusaiban nyilván meg légyen tiltva, hogy egy Kantárkodo vagyis Czéhon kívül lévő Asztalosnak se légyen szabad az Asztalos mesterséget maga kezére folytatni [Kv; ACLev.].

II. fn kontár (kontárságot folytató kézműves); meseriaș care nu face parte din breaslă/în afara breslei; Pfuscher. 1808: Mi feletébb meg sértetövé érezzük magunkat abban, hogy Kontárkodók támadnak Privilegiumunk ellen, nem csak, hanem majd Minden Legényeinket magokhoz édesgetik, holott ha a Felséges Rendeletnél fogva Kantárkodni szabad is, azon tisztelt Rendelet is tsupán a maga kezére valo dolgozhatásra valo Just engedte meg kinek kinek [Kv; i.h.]. 1842: a Kontárkodók felkeresésére költődött [Kv; ACSzám. 141. — "Köv. a fels.]. 1850: a' Kontárkodók össze hívásakor a' 'Sándarmoknak 5 Rf [Kv; i.h. 28].

kontáros kontár (céhen kívül) dolgozó; meseriaș care nu face parte din breaslă/în afara breslei; Fretter-, frettend. 1806: Végeztetett közönséges akarattból, hogy senki is kantáros legént ne hozassan magának, műhelyt an-

nak ne adjan [Dés; DFaz. 34]. 1811: Már a' Virág-ház-is mind kettő meg-épült ... Ennek Áts munkáját mig meg-készítettem ... Sokat fött a' fejem, sokat gondolkoztam Akár ki itélje merem próducálni, Kantáros-tól ki fog többet prétendálni?^a Kantárosnak hivatik az olyan Mester Ember a' ki nintsen Céhba [ÁrÉ 123-4. — ^aAz ezután köv. szövegrész lapalji jegyzetben].

kontárság 1. céhen kívüli művelés; exercitarea mese-riei în afara breslei; Pfscherei. 1570 k.: végeztük öfelőlők, hogy valamely me<ster> legény céhes helyről kantárságra ki mégyen <tart>ozzék három forinttal bėjövetelkor [Dés; DFaz. 9]. 1650: Bakos Istuan ... sz: Georgjeon Contarkodott ... ki ha haza jeouen miuel it valo fiu, it Céhben akar allani az Contarsagert külön valo büntetése leszen [Kv; ÓCJk]. 1665: Ezenb(en) Contarsagnak vetkevelis vadoltatvan eo Kege, imponaltott fel ghira ewzt bwntetes rea [Kv; i.h.]. 1665/1754: Ha más Városról ide Legény jő, ... a' Legény valami Szin alatt valo mesterséggel kantárságra tekerésre akarná magát adni s tudtára leszen a' B. Társaságnak büntetése flor. 1 | Hogy ha pedig valamely Legény az Kantárságból hozzánk jőne fizessen másfél Rhenens Forintokat [Kv; ACart. 17-8, 20]. 1729: Horánczki Gjörgj Mester kantárságrt meg dulattván az műszereit el hozatta az B Chée T. Biro Ur(am) peczetivel és Város szolgájával [Kv; ACJk 141]. 1748: Az Kekkely Marton és Vagner István Deák Kantarsagáért valo büntetese Suspendáltatott [Kv; ÓCJk].

2. ? kontár munka/termék; lucru făcut de un meseriaş care nu face parte din breaslă; Pfßscharbeit, Pfscherwerk. 1657: Kolczos mester Elek Janos Vram Chemester Vramek paranczolattyabol ki menűen. Vyheli marto(n)hoz hogi ha valami kontarsagot találnak (!) nalla. accor Elek Janos vramat rutul szitta az töb mesterekkel edgiut [Kv; ÓCJk].

kontak bujtogat, belelovall; a instiga/ajlta; hetzen, jn in etw. hineintrieb. 1628: Az A. igh Repical az J. ellen. Im hallom mivel vado<!> engem az en feleségem de en azt tagadom, mert ... minden idegenségnek az Attiad az oka ... Az z. Ecclianak ezek feleöl illien vegezese vagio(n), mivel semmi el valasá valo ok keözteók nincz: hat egiben bekelljenek es az Attiais az Menieckzett semmi ideoben ne kontassa; hanem ha egiszter neki adta feleségöl hat hadjon bekett nekik [SzJk 21].

kontemnál 1. semmibe vesz; a desconsidera/nesocoti; außer acht lassen, sich nichts aus einer Sache machen. 1657: az fejedelem sátorát az hol felvonák^a, ebédhez ülven sátorán néhány muskéta golyóbis járt által; sokan tanácslották, félbenhagyná, hogy tovább költöztetnék, de csak kontemnálá [KemÖn. 42. — ^aBethlen Gábor 1623. évi hadjárata alkalmával]. 1680: Dorko Kata, Tiszt: Csernatoni János Uramat ... mocskos szokkal infestalta hitetlenül elis hadta, Gyülesünket is contemnálta, annak okáért Csernatoni Janos Uram, hitetlen fugitiva Feleségetől divortialtatik [SzJk 145]. 1681: Valakik Kgl's Fejedelem Urunk eő Nga paranczolattyát nem Contemnaltak, hanem producaltak Leveleket, Resolutiojokat, mind azok igassagosso(n) parialtattak; ezen Urbariumb(a) inseraltattakis [VhU 42]. 1760: Minthogy Pallagi István részeskedésétől meg nem

szünik, és egyébként is magát sok admonitiók után-is meg nem jobbitotta ... Feleségetől külön vettetik, mind addig, mig magát valósággal meg nem jobbitta; és a' Venerab. Consistoriumot meg nem követi arról, hogy contemnálta parantsolattyát [Kv; SRE 194]. — L. még CsH 101, 175; KemÖn. 213; RSzF 98; SKr 619; TML III, 561, IV, 527, V, 130, 376.

2. lenéz; a dispreţui; geringschätzen, verschmähen. 1710: Bánffy Dénes azalatt naponként nagyobb-nagyobb splendorral kezdé a maga udvarát nevelni, úgy-hogy a fejedelem udvarát adaequalja vala ... A több urakat, főrendeket pedig contemnálni kezdé [CsH 112]. 1778: (Rádai Klára) kisasszony természet szerint vont a némethhez. Sok jeles magyarok kérték, de contemnálta őket^a [RettE 388. — ^aNémethhez is ment férjhez]. 1823-1830: egy Proviánt Officirnek Gyermekeit tanítván, az adott neki Selyem Kaputot, lájblit, Nadrágot, melyekben öltözvén, el kevelyedett, engemet contemnált, mind több több fizetést praetendált, osztán én is meg untam 's egy mástol meg váltunk [FogEK 167]. — L. még CsH 125, 214; KemÖn. 15; RettE 95, 146, 397; SKr 388.

3. lebecsül, a subaprecia/déprecia; unterschätzen. 1657: Azelőtt hat esztendővel ... offerálta vala nékem az szenterzsébeti jószágban való successiót, melyet meg kellett köszönnöm, mert félek vala, hogy neheztelle-ni fogna érette, ha láttatnám contemnálni [KemÖn. 274]. 1710: A török, contemnálnván a keresztény hadat, a folyóvízen janicsárságát és lovashadának egy részit által költözteti [CsH 59].

4. kevesell; a considera puţin; für wenig/ungenügend halten. 1670: Egy Izsák effendi immár egynehány-szor izent ajándék felől. Hogy gonosz akarónk, tudjuk ... de minthogy tisztíhez képest akadályt sokképpen csinálhat ... kellene adnom egynehány tallért Azonban minthogy 50—60 tallért, százát is csak contemnálna inkább, mintsem kedvesen venné ... inkább semmit ne adjunk, mint keveset [TML V, 403 Rhédei Ferenc Teleki Mihályhoz].

kontemnálás semmibe vétel; desconsiderare, nesocotire; Nichtachtung. 1690: Mert Urak fő, s, nemes Emberek Özvegy Aszszonyok Arvak udvarházaira, Papok hazaira valo szállás absq(ue) omni respectu meg volt; akar mi rendbeli Emberek és az Szekely vitezlo rendek Lovainak, marhainak postara valo el vivese, utonjaro(k)k es egieb artatlan emberek(ne)k fosztasa, vere-se, vagdalasa, protectio(k)k contemnallasa, es az sok ingien élőds ... à G(ene)ralnak ő kgel(ne)k p(rae)-sentaltnai fog [Ebesfva; Törzs. Bethlen Sámuel fej-i instr-jal].

kontemnálhat semmibe vehet; a putea desconsidera/nesocoti; etw. für nichts achten können. 1674: Hogy peng az fejevári consultatoria be nem jűne, én azt sem jovallom, mert a magyarországi dolog sem olyan, hogy ember azt privatus indulatért contemnállhassa [TML VI, 581 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

kontemnáló semmibe vevő; nesocotit, care dovedeste nesocotinţă; etw. für nichts achtend. 1671: Bethlen János uramnak nem első dolga az tanácsot ily contemnáló cselekedeti [TML V, 504 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

kontemnáltat semmibe vetet; a face să fie nesocotit/ desconsiderat de cineva; etw. für nichts achten lassen. 1657: Ezen Imrefi több hasonlókkal az törököt, németet, azoknak császárokat contemnáltatták, az regnicolákkal öszvevesztették [KemÖn. 28].

kontemnáltathat semmibe vétethet; a putea face să fie nesocotit de cineva; etw. für nichts achten lassen können | lebecsülhet/nézhet; a putea face să fie disprețuit de cineva; geringschätzen/mißachten können. 1619: (A dolgot) nem egyébként ítéltetjük, hanem német practicanak ..., hogy így is mindenképpen contemnáltathasson bennünket [BTN² 368].

kontemnáltatik lenézetik, megvettetik; a fi disprețuit; verachtet/schmäht werden. 1779: Gr. Toldalagi László ... Ez nagy törvénytudó úr és assessor a Királyi Táblán. De meg is ártott a feletébb esziben való bizakodás, s minthogy tudta, hogy tud valamit, elatus ember volt s másokat contemnált s ő is contemnáltatott [RettE 397].

kontempláció (meg)szemlélés/tekintés; privire, contemplare; Betrachtung/sichtigung. 1736: (A) Terminusra a Pársok conparealván ... lett ilyen amabilis compositio szorgalmatos intézések contemplatiok, mensuratiok, és per consequens Nyil vonások által lett subdivisio [Mezőcsán TA; DobLev. 1/160.17]. 1814: Kis László és Posoni Áronn Urak Oculatoris Contemplatiojak helyesnek találattván, a pataknak a Contemplatio szerint való helyen Arok ki nyitattása parantsoltatik [Kövend TA; Borb. II].

kontemplál (meg)szemlél/tekint; a privi/contempla; betrachten/sichtigen. 1657: Legált^a pedig külön temetésére és monumentumi epitaphiumra is külön való nagy summát. Kopersóját maga életben meghozatá, és contemplálta jó ideig, várván nagy erős férfiúi bátorsággal ... utolsó óráját [KemÖn. 101. — ^aBethlen Gábor]. 1769/1802: a Conscriptor Regiusak tempore Conscriptiois magok nem contemplálták az Erdőnek mivoltát [BSz; JHb LXVII/3.57]. 1772: a Vidékből öszve szerkesztett egy néhány ahoz értő malom mesterekkel^a együtt a controversias helyre ki menván, vgyan a perben forgo két malmat ... meg járván, contemplálván mind a két malomnál Lévo hibákat nekünk sincere declaralyák [Kük.; i.h. 388. — ^aKöv. a nevek fels.]. 1773: Második József császár öfelsége ... Hunyad vármegyében nemcsak mulatott, hanem az havasra felmenván, akarta Havasalföldét szemével contemplálni [RettE 299].

kontemplálás szemlélődés; contemplare; Kontemplation, Betrachtung. 1662: Az oda rendelt lövészszármat ... nagyon kezdék lötetni úgy, hogy a vicekapitány, Zoltán Józsa azon bástya szárnyán való erkélyben contemplálás kedvéért alig találta kilépni, hogy az erkély ellötetvén, maga is ott nem veszne [SKr 208].

kontemplálódik szemlélődik; a se contempla; kontemplieren, beschauen. 1704: Ma láttam elsőben az idén fecskét, midőn naplemente előtt ablakomon kicsin cellácskának kikönyölve^a, mint fogoly contemplálódnam [WIN I, 73. — ^aMinden bizonnyal sajtóhiba kikönyölve h.].

kontemplált megszemléltekintett; privit (cu atenție); betrachtet. 1769/1802: ezen Contraversiában lévő reambulált contemplált Erdők ... ezen Bezdédi^a Lakosától ... pacifice birattattak usualtattak, s colaltottak [TJKT III. 25. — ^aSzD].

kontempláltat kinézet/jelöltet; a pune să indice ceva; festsetzen/bestimmen lassen. 1766/1802: A Méltóságos Actorak Inquisitoriajakban más metalis ductust előbbeni ki menetelekkel Commissarius Uraimeknak ugyan most, utolbszori ki menetelekkel pedig ismét külömböző ductust adtanak fel és contemplantattanakis [BSz; JHb LXVII/3. 8].

kontemplátatik megszemléltetik/tekintetik; a fi văzut/examinat; betrachtet werden. 1735: bolducznak régi Falu helye Contemplantatván ex Communi Compossessionum consensu circualtatott az körödös körül lévő Bérczekig, és a' nagy Tó felől való torokig alá [Mezőcsán TA; Born. X. 7]. 1769/1802: Hogy Inquisitoriajakban más metalis ductust mostan pedig külömbözőt adtanak fel, contemplantattanak [BSz; JHb LXVII/3.57].

kontemptus kb. lenézés, megvetés; dispreț; Verachtung/schmähung. 1618: Kire Kamuti uram szántalan hosszú históriákat előhozván és nagy contemptusra való ratiókat, sok szóval mutogatá azt, hogy önéki elég sok főszolgái vadnak, régi igaz nagy nemből való nemes emberek gyermeki, nem mostan lőtt nemes emberek; ha akarná, azoktól is eleget izenhetne, de ugyan csak az csausztól akart izenni [BTN² 87]. 1662: Ezekre a kapitány csak contemptusból, megutálásbul-e, vagy mitől, viseltetvén semmit nem felelvén, csak nagy dülva-fülva kezdett írását continuálni kezdte vala [SKr 396]. — L. még BTN² 90; TML V, 529.

Szk: ~ba jut megvetés tárgyává válik. 1657: nekünk elégséges hitelünk, tekintetünk van mostan az mi kegyelmes keresztény császáruk előtt, de csak addig durál az az német nemzet előtt, miglen Erdélyben magyar fejedelem hallatik floreálni, azontúl mindjárt contemptusban jutván, gallérink alá pökik az német [KemÖn. 100] * ~ba megy leikicsinylésben/megvetésben van része. 1619: Azmikeppen Felséged parancsolja hogy az Ferdinándus dolgát, azmint lehet, untassam az pasákkal; meghiggye Felséged azt, hogy most annyira contemptusba ment, hogy valamikor az vezér vagy Görcsi apánk adversa fortunáját hallják a németnek és Ferdinándus uramnak, de ugyan repesnek rajta [BTN² 324. — ^aII. Ferdinánd] * ~ba vétetik semmibe vétetik, leikicsinyeltetik. 1657: kezdé kiáltás hallatni az sáncnál, kit elsőben Alla kiáltásoknak ... alítánk, mely már oly szokásban és contemptusban vétetett vala az vitéző rendnél, hogy fekvésekből is arra alig kelnek vala fel [KemIr. 318] * ~t szerez kb. nehezteletést szül. 1619: azt gondolta meg, hogy immár Felséged Magyarországbán lévén, ha most megcselekszi, akár mint mentse Felséged magát Magyarországból, hogy nem Felséged akarattja, de el nem hiszik, és Felséged személye ellen nagy contemptust fog szerezni véle [BTN² 368-9].

kontenció 1. civakodás, kötődés; gilceavá; Zank, Hader | vita, vitatkozás; discutię; Streit, Auseinandersetzung. 1599: Nob: Lucas Trauzner ... fatetur Mikor az

Danchyak Lórinccnek és Geletit Istwannak Statuáltak Az Daroczy Peter . hazat Magyar uczaba(n) Akkor eode(m) tempore Mind a ket fel oth volt, senkinek semmy prioritast Az massik elot ne(m) Attribualtunk hane(m) kinek kinek az eo Summaya zerent Iktattuk, Nemis volt Mw elottwnk semmy c(on)tentio az ket fel kozt de prioritate [Kv; Tjk VI/1.354a]. 1654: Sok contentiok utan a dolgot kezdtuk per sortem Diuisionis varos teörueoni szerint, es magok jo akaratiok szerintis ily kezdetük és ily vituk vegbenis [Kv; RDL I. 142]. 1657: Midőn Marchiában érkezünk volna . . az két fő követ úr között hasonlós és sok contentio lőn ugyan gyűlölségesen [Kemőn. 57]. 1694: esett büntetésben Regeni György Ur(am) az Attyauai, vagy Ceh Attyauai valo contentióért d. 60 [Kv; ACJk 15]. — L. még BTN² 93-4, 428; Kemőn. 62.

Szk: ~ alá jó vita/vitakozás tárgyát képezi. 1822: az is Contentio alá jővén a perlekedő felek között hogy azon Malom Esztendőn által hány holnapokat foroghatt [Koppánd AF; DobLev. V/1057. 5a].

2. jog is kifogás, ellenvetés, obiectie; Einwand. 1671: az praeceptorium elle(n) valo contentiok ne(m) ez also Colosvari forumot illetik, hane(m) az felső Vármegeye székit concernallják [Kv; Tjk XI/1.132]. 1675: Masodszor megh szollittatván az Borbély Mihályné legényét, az comportalt testisseknek fassioitis exhibeálván ellene, Szeleosi Gáspár procurátora sok contentioi és exceptioi miatt Teorvény pénzt fizettunk f — d 45 [Kv; Szám. 34/LVI. 5]. 1735/1772 k.: Boldutzn(a)k és Mező Csánának Birodalmát egyik fél is . nem edoceanhatta volna Végtére hosszas contentiojak pro et contra tett disputatiojak után . . tőnek ilyen interimalis composition [T; DobLev. I/160. — ^aKöv. az egyezés szövé]. 1772: nézetesség meg elébbeni folyása ezen Causanak ott van az exceptio és Contentio, irásbanis fel tétett [Kük.; JHb LXVII/247]. 1826: Az Alperes Özvegy a Felpereseknek a dolog valósága és az illendőség ellen tett contentiojokra replikál ezekben^a [Ne; DobLev. V/1114. 7b. — ^aKöv. a felelet]. 1836: (A per) mivel csak az 2ik Felperes Aszszony részéről folytatattik, a Revocás Özvegy az Revocatio ellen tett Contentiokra felel ezekben^a [Fejér m; i.h. V/1213. — ^aKöv. a felelet].

3. ki/megelégités; satisfacere; Befriedigung, Zufriedenstellung. 1664: Veres Laszlone Aszszonyomat Eötvén forinttal kellet volna excontentalni azo(n) Contentio az buzaban tudodat [Mv; MbK].

kontendál 1. kifogást emel, tiltakozik; a obiecta; einwenden, protestieren. 1592/1593: Zolaj es Ispannia potentyi feleol mostan en semmit nem contendalok [Dés; Ks 35. V. 12]. 1593: Az Keomiwes Leorincznewel az dualitas feleol hogi Contendalunk vala, hogi az testamentum tetel zerent valo Acquisitiot meg niertuk attunk tisztasagert f — d 12 [Kv; Szám. 5/XX. 171 Eppel Péter sp kezével]. 1607: Az J. kjual keppen az Actor ellen contendal azo(n) hogi az mikor az eoreoksegeot Megh veotte, latta az A. hogi epiteotte es vetementh veotet s nem prohibealta akkor s immar keseo [UszT 10b]. 1629: az A . az feleleo nap adas ellen contendal [Kv; Tjk VII/3. 204]. 1735: Cum p(otes)ta(ti)one el varom a Dnus Anak exhibitait, és legyen salvum azok ellen excipialnom Contendalnom, ex adverte nekemis exhibealnom [Torda; TJKT I. 94]. 1752: Midon az Incta Pars Procu-

ratora contendált volna azon Communis Inquisitio ellen Tudgyaē ā Tanu hogy még meg sem halgtatták? [Dob.; MvRKLev.]. 1775: ugy értém hogy Dobollii urgeallya ellenem a' Repulsiois Causáját . ne sajnallya Sogor Ur(am) ellene contendalni, allegalván aztat, hogy én hon nem vagyok [Kissáros KK; JHb XIX/19]. — L. még AC 181-2; RSzF 268; WIN I, 146, 148, 152.

2. vitázik, vitatkozik; a se disputa; streiten, sich mit jm über etw. auseinandersetzen | vetélkedik; a se intrece; wetteifern. 1573: Zent Miklos Maszod Napian het feon Az Zek zinen az Tanach Eleot mikor az 33 flnt feleol valo p(er)ceptoriat hozot volna Executiora Nyreo Kalman es arrol c(on)tendalnanak Kalmar Peterel, Monda Kalmar Peter hogi Neki Egieb Ninch egi zeolenel hyaba vegie ely azt [Kv; Tjk III/3. 414]. 1584: akkoris Contendaltunk egimassal Capitan Vram eleot es az eskw't As(s)orok eleot, kiket mind ket feleol meg biraltunk mikor Capitan Vram ide az zekre Jeot volt mind az ket feel meg biralta volt [Mv; Bállt 80]. 1619: Zabo Mihaj . . Az Aniaj harmadot ki ne(m) atta uolna, melj harmad fellet . sokot contendalanak egi massal [Kv; RDL I. 107 Andr. Junck kezével]. 1777: Halmágyi Istvánnal, aki most marosszéki főkirálybíró, de a nagyapja egy Kosta pap volt, contendálván ezen Brukenenthal, azt objectálta Halmágyinak, hogy pap-maradék [RettE 380]. — L. még BTN² 73, 88, 235.

kontendálhat 1. kifogást emelhet, tiltakozhat; a putea obiecta; einwenden/protestieren können. 1677: A' ki pedig prohibitával nem akar élni, élylen Novummal a' per non venit Sententia ellen; s' mind Sententia, s' mind Evocatio ellen contendalhat, excipialhat az ollyan [AC 181]. — L. még AC 195.

2. vitázhat, vitakozhatik; a se putea disputa; streiten/sich mit jm auseinandersetzen können. 1634: Kakoni Ersebet Azzoni, mostan hazaia kivól exiliomba(n) leven, es az z. zek eleott Legitimus Procuratorokatis nem Comparealhatua(n) az z. zek . . megh nemította auagi varia az Inak personalis Comparioctioi, auagi menien oda, ā hol personaliter contendalhat velle [SzJk 43].

kontenció 1. ki/megelégités; satisfacere; Befriedigung, Zufriedenstellung. 1659: Igen méltónak ítéljük az Nagyságod propositioja szerént, hogy az portuson valo kereskedés és jövedelem, az porta contentatiójára fordittassék [EOE XII, 224 egy-i végzés]. 1682: Az mi pedig a p(rae)tendens Atyafiak dolgat illeti mivel ingeraltak magokat ezen dologb(an) ha mi az meg holt szám ado szolgá(na)k jovaiból ki nem telnék magokeböl legien contentatio, es az difficultasokatis eők igazitsák [Kv; RDL I. 161]. 1718/1719: néhai Vass László Ur, Léány Testvérei contentatiojokra . . idősb Orbán Elek Urtól levált Flor Hung. 200 [Mezőmés TA; WassLt]. — L. még Kemőn. 64; SKr 273; TML IV; 265, 494.

Szk: ~ tesz megtérít. 1666: ha magok eő kglmek megh találának halni posteritassok is eő kglmek(ne)k paratis pecunys tartozzanak az két száz negyuen forintoktól contentatiót tenni és megh fizetni Kőuer János Ur(amna)k [Altörja Hsz; Borb. I]. 1720/1770: Ha mi kárt és injuriáltatást követtek eddig a' széplakiakon^a

Bethlen Ferentz Uram a' széplakiaknak contentatiot tégyén [SLt évr. Transm. 236. — ^aKüküllőszéplak

(KK) lakosain] * ~t tétet megtérített. 1671: az mely Rabok elégtelenek az ő adosságoknak, adossokon való meg-vételekre, azon helybeli Tisztek azon adossoknak mindennemű javokból . tartozzanak contentatit tenni vagy tétetni [CC 63]. 1681: Inczedi Pal Ur(am) az hatra maradot husz forintrolis kesz contentatit tenni vagy tétetni [Alvinc AF; Incz. V. 3] * ~t vehet. 1669: az haz leve(n) Statualtatva Tiszteletes Pal Istva(n) Ur(na)k, el adva(n) annak superfluumból . ante omnes alios Creditores maganak Szabo Miklosnak obligatoriaja szerént száz tíz forintrol cum duplo vehessen contenta-(ti)ot [Kv; TanJk II/1.437]. 1694: Nagj Páll Ur(am) vehesse(n) vagy vétethessen Contentáciott maga ő kglme [Moha NK; JHb XXIX/6] * ~t vétethet. 1675: Én Hallerkeoj Haller Páll adom bizonságul ez irasomat arról, hogy az minemő Controversiám oriatatot volt Nemzetes Czegej Vas Janos es György Uraimekkel az Pusztza Sály ... határról be hajtott . Eökreim felől . azon Eökröknek az arráról . plenaria Contentatitot veottem [Darlac KK; WassLt]. 1697: jovaiból . vegyen Contentatit [Dés; Jk] * ~t vétethet → ~t vehet.

2. kb. kártérítés; despágubire, compensatie; Schadenersatz, Entschädigung. 1667: contentatio nélkül peng Gyalut kezemből kiadnom sem Isten, sem az haza törvénye nem dictálja, mert ha kételen elvenni is ő nagysága túllem Gyalut, de contentatio nélkül elvenni nem kételen ő nagysága [TML IV, 225–6 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1677: Udvarhely Városán . kiknek földök vagy rétek Fiscus számára applicáltattak volt, ha eddig nem restituáltattak, contentatio, vagy a' földeknek s' réteknek restitutioja igirtetik [AC 241].

3. kiegyenlíteni való; lucrü care trebuie compensat; auszugleichende/zu begleichende Sache | kiegyenlítés; achitare, compensare; Ausgleich, Begleichung. 1631: hol mi adossaghink es szolgainknak fizetese, es egieb akarmi contentatitok es rea maradnak, az eghez ioszagnak jeouedelmbeol contentalhasson mindeneket [Nagyteremi KK; JHb XXI/1.4 Sükösd György végr.]. 1654: Csepregi Mihály Uram adosagorol valo Contentatio ... f. 317/92 ... Restalt meg . szasz kilenczuen ket forint eotuen het penz ... Melyrol . Contentaltuk Csepregi Mihály Uramot [KV; RDL I. 142]. — L. még WIN I, 511.

4. megelégedés; satisfactie, muljümire; Befriedigung. 1663: (A dolgot) Nagyságod megigérte, hogy eligazittatja az én contentatiommal [TML II, 630 Teleki Mihály Lónyai Annához]. — L. még SKr 272; TML II, 316, IV, 371.

kontentál 1. ki/megelégit vkit, a muljumi/satisface pe cineva; jn befriedigen, zufriedenstellen. 1595: Somborj Sandor az eochjejwel Farkassal es Gaborral az eo rezekezerent az Relicet contentaltak az zegenj Somborj Lazlo vram legatumirol az testamentum contine(ntiaja) zerent mindenekreol [Zsombor K; Somb. Sombori László reg.]. 1608: hahol . . egimast meg nem menthetnek masut valahun hasonló ioz . . . gal egik az masikat Contentalni tartozik [Uzon Hsz; Kp I]. 1623: Keg(yelm)etek az Creditorokot contentaltassa ha marhayok annyra valo lehet hogy szynten ehel haloka ne maradgianak de eoreoksege Kegetek senkit ne contentallio(n), mert az orszagh fundussa ne(m) Abalienalhatnj [Csikszereda; Törzs]. 1658: kuaná azt Bela Ersebeth Aszony hogy az

Bela Georgy jussabol, az obligatoria leuelek continetiaja zerent azon specificalt harom szaz Tallerokrol eo kglmet contentálnak elsőben [Ne; Incz. II. 8a]. 1713: Az Kglđ hozzám valo engedelmességeről nem vagjok feledékeny, hanem azon vagjok hogj az Aszszonyt eo Nságát . . contentálljam [Kadács U; Sf Kadatsi Nagjób Lázár István lev.]. 1764: Madarasi János öklme a nemes céhmestersége elviselésével es azon hivatalnak szokott es szabott onussa befizetésével . nemes chét contentálta [Dés; DFaz. 22]. 1810: tessék kegyelmednek az Exponens Urat 'a fenn irt Summáktól es adott legalis Interesekről elsőbben egészen Contentalni es 'a maga kezit azután tenni reájok [Egerbegy TA; Tolvaly lev.]. — L. még AC 162.

2. kárpótol; a despágubi; entschädigen. 1653: (Ozdi uram) nekem eztt mondotta Csepregi Ur(am) aranyit nem tartya el, mert nekem . . soha egy pénz kárt nem tött, hanem Rázmány Istvánét ki nem adgya adég, még ötet nem contentállya az eo kárarol Rázmány István [Kv; CartTr II. 871 Casp. Veres Marti past. eccl. orth. nyil.]. 1670: ha . . az eo kglme adosságát meg nem adnám tehát szabadoson prosequahasson meg foghasson fogtathasson, miglen eo kglmet kararol plenarie contentalom [Kv; TanJk II/1. 762]. 1681: vilaghoson constal az Inek lopasa azért az karost contentállya karáról [K; Ks 7. XX. 33]. 1787: Mihály István es Nyaskuj Jánosok között . . volt . . valami júbeli vásár . . . oly formán, hogy ha a metel miatt elkárosodnék, akármikor contentálja Nyaskuj János Mihály Istvánt [Jenőfva Cs; RSzF 281–2]. — L. még AC 124, 154, 238; CC 87.

3. kedvez; a avantaja/favoriza; jn begünstigen/vorziehen. 1634: az Uduarbiro . . ha . . maga hasznát keresy, inkab hogy nem az my jóuedelmünket, valamj haszon szerzést az szám vételkor arányozhatnak hogy elnegligalta, uagy maganak contentalt akár penigh az my házunkból másnak indulgealt, rea iryak es meghis veszik rayta [UF I, 337 I. Rákóczi György gazd. ut.].

4. kb. ellát, tart; a aproviziona; versorgen/sehen. 1594: Orbannak az vrunk kolcziaranak attam keth Tallert, miertthogi az vtolso vaczoran az Vrunck aztal Borra ell fogioth volna, es meg seppreoseodeoth volna, Czak hogj mas hordo Borth ne vetetessen hanem eo Naghokath vgian azo(n) borral contentállya [Kv; Szám. 6/X. 20].

kontentálás ki/megelégités; satisfacere; Entschädigung. 1634: Miel azert, oda fel, az Olomucz, es Pragy Conuictusnak marattam volt ados . . . Azert az negy szaz Tallerig obligalom, es keoteom az ket Conuictusnak contentalasara . . . Doboka Varmegyeben leuco Joszaghimat [WassLt 73/1 Cegei Vass Janos végr.]. 1653/1655: solicitáltam eo kglmet, hogy az aranyomat adná ki, mert Creditorimnak contentalasara kellefik deputálnom [Kv; CartTr II. 874 Igaz Kálmány Kolosvari Orthodoxus Schola Mester nyil.]. 1677: Ez jelen valo Gyülésben az Ország, a' Fejedelmek sok rendbeli expensait, es a' fényes Porta contentálását előtte viselvén, Kapu Szám után valo adóban rendelt contribuálni Kapu Szám után husz forintot [AC 71].

kontentálhat ki/megelégethet; a putea satisface/muljumi; entschädigen können. 1648: mikor az fizető nap

el iedő Szent mihály napia, akkor labas marhauul se mas-
tol keölczion kert penzel ... Kamutyne Azzoniomat eő
Nagat ne Contentallhassa [Szilkerék SzD; JHbK X/13].
1679/1681: minden fiele veteménj annyi legyen benne,
hogy a mi a várbeli szűkségtől megh marad benne, aszt
adhassák el, és a kerteszt Conventioja szerint Contentál-
hassák azzal [Vh; VhU 675. — A veteményeskertek-
ben].

kontentálhatik ki/megelégtethetik; a putea fi satisfă-
cut/mulțumit; entschädigt werden können. 1679/1681:
Három Major ház léven eze(n) jöszágb(an) azokhoz oly
majornekat tarczo(n) eő kglme¹ hogy mindenik mutat-
hasso(n) szép hasznót a majorsagból . . . elis adhassa-
nak annyit benne, a' mellyek(ne)k arrával Contentál-
hassanak fizetésekről a' majornék [Vh; VhU 671 Thö-
köli Imre ut. — A az ub].

kontentálódik 1. ki/megelégtetik; a fi satisfăcut/mul-
țumit; entschädigt werden. 1700: az igasságis azt ké-
válnya hogy contentálódjék az a kinek földéből Papai
Sigmond és Szent Királyi Ferencz Uramek(na)k sza-
kasztottak [Gyula K; SLt AH. 12]. 1761: Igenis jelen
voltam az osztozó Urak ő Ngok között és tudom hogy
mind a két részről való Migos Urak contentálodtak ma-
gok részekre jutott Sessiókkal Jobbágjokkal, Sellérekkel
[Branyicska H; JHb XXXV/46. 19]. 1769/1802: eő
Nagyságok Conscriptioban inseralt Erdejekkel . . .
judicialiter contentálodnyak [Torda; TJkT III. 40].
1770/1771: ha a' nyilakon nem edgyezhetnének a' Pos-
sessorok nyil vonással akár mellyik rész contentálodjék
[Fejér m.; DobLev. II/428. 1a]. 1801: ha a' fenn emli-
tett Contractust elő nem tudnam vagy elő nem akarnám
mutatni, abban a történetben a most megfizetett 200
vforintal én Contentálodgyam [Havad MT; Told. 21].

2. megelégszik; a se mulțumi; sich begnügen/zufrie-
dengeben. 1657: Meggyesre jüve az fejedelem, és Cather-
inával mű is . . . ott megegyezének akkor mindenik
fél contentálódva, eloszlákn [KemÖn. 140]. 1758: az Re-
licta azzal nem Contentálódik, hanem tovább mé-
gyen . . . az Öss Jöszágból estimálni kell Dosához illen-
dő jövedelmű részcskét, és az Férje Házában meg kell
hadni [Asz; Borb. I]. 1760: azon Pars . . . lemondatt eb-
béli pr(ae)tensiojáról, hanem contentálodék az Határ-
b(an) az Tertialitassal [Szava K; RLt O. 4]. 1812: Amint
a' Tkes Ifjú Aszszony Panaszolja nem contentálódott a'
reménytelenül és minden előre való meg-vizsgálása és vis-
gáltatása nélkül esett . . . nyil kihuzáson [Dés; BetLt Ba-
jó László Osdolai Vass Antalhoz].

kontentáltat 1. ki/megelégtet; a face să fie satisfăcut/
mulțumit; jn befriedigen lassen. 1601: Myerthogy az fi-
zetett nep ho pinzekert felette igen Sollicitálnak ken-
zerítettwnk magunk keozott pinzt zedni . . . kegedre is
rendeltwnk eőtt zaz forintott . . . Assecuralluik kegde(t)
hogy . . . az első keőuetkezendő adoból . . . con-
tentáltatniuk, az Jspannakys tanusagot attunk feleőlle
hogy kegde(t) contentallia [Gyf; Ks 100 fej.]. 1617: mi az
kegd eőzwegi allapatitai, es apro arwait tekyntwén feye-
delmi kegylmessigewwnkbeől, semmisse nem akartuk
hadny, hanem byzzonios summaul akariuk contentál-
tatny [Ks O. 26 fej.]. 1677: a miveltető ember panaszt té-
vén a' Biráknak, mindgyárast a' panaszlo embert con-

tentaltassák [AC 219]. 1678: Nemzetes Czegei vas János
Ur(am) al(á)z(atos) requisitiojabul értyűk hogy . . .
Nyerges András levé(n) adoss hét száz negyven forin-
tokkal Parancsollyuk keglsse(n) H(űs)gtek-
(ne)k . . . contentáltassa meg nevezett vas János Ur(a-
ma)t [WassLt fej-i parancs Beszt-hez].

2. kárpótoltat; a face să fie despăgubit/compensat;
entschädigen lassen. 1677: Afféle érdemes Haza fiait pe-
nig . . . kiktől immár jöszágok ad rationem Fiscii foglal-
tattak volna, a' Fejedelem illendőképpen contentáltassa
. . . , hogy se magok, se maradéjkok meg ne nyomorod-
gyanak [AC 43]. 1727: az én keserves, és illy sok időktől
fogván való költséges szenvedésem . . . hassa meg kö-
nyörülő szívét Nsgtok(na)k Kglmetek(ne)k és engemet
. . . méltotassék . . . Káromrol Contentáltatni [Ne;
DobLev. I/129]. — L. még AC 76, 108, 111.

kontentáltatik 1. ki/megelégtetik; a fi satisfăcut/mul-
țumit; befriedigt werden. 1639: az Istenben el nyugot
Batiannak . . . mind addigh nem nyulhatnak jouaihoz,
ualamigh az adossi nem contentaltatnanak [Kv; RDL I.
117 Szakmari Marton Segesvar mellett Szent Lazlon
lako nyil.]. 1666: Myndeneket Eő kgmek Eggjűt oltal-
mazzanak, ha mi, keziből kj megjen Akar mellik felnekjs
masbol Contentaltassék [Altörja Hsz; Borb. I]. 1671: a'
kiknek penig jöszág nem adatott contentaltassanak,
vagy penzel vagy jöszággal [CC 66]. 1722: az Űvegeket
administraltam, az árokol penig mind ez ideig nem
Contentaltattam [A.porumbák F; BK]. 1738: Ha pedig
a p(rae)figált terminusokra nem Contentáltatnék az A.
tehát a p(rae)scribált Summát csak Hadnagi atyánkfia ő
kglme assistentiájával is az I-n desummáltathassa s de-
sumálhassa [Dés; Jk 269b]. — L. még AC 242.

2. kárpótoltatik; a fi despăgubit; entschädigt
werden. 1607: Mert hogy az Vasarhely gywlesben el
viúek az Colosuariatkol az Aknakot . . . Keonyeor-
gwnk Ngodk az Varos mellet . . . talallyo(n) modot
benne honnan conte(n)taltassanak [Kv; RDL I. 80].
1673: Brethalmi Viasz György . . . keván contentaltatni
faratságáról és kölczégéről [Kv; TJk XI/1. 265]. 1748: az
I . . . menek előtte halállal büntetnék több Complex tár-
sainak ki adására Tortura alá subjiciatassék, és halála
után el maradandó javaiból a praetendens károsok con-
tentaltassanak [BSz; Ks 80]. 1769: Valaki Másnak Ta-
norok kerteit titkon és alatomban Marhájaival eteti és
praedaltatya . . . 12. forintra büntetődik azon Ember és
azon felyül a káros Ember is Contentáltassék [Zetelaka
U; UszLt XII. 89].

3. vkinek elégtétel szolgáltatatik; a fi dat satisfăcție cui-
va; jm Genugtuung verschafft werden. 1677: Ha kik . . .
Praedikátort, és Schola Mestert vernének, vagdalmának,
vagy csak meg-kergetnének-is az ollyanok két
száz forintal büntetessenek, és azon felyül, sérelmekről
contentáltassanak [AC 11].

kontentum¹ 1. megelégedés, elégedettség; mulțumire,
satisfăcție; Zufriedenheit. 1677: Az mi az ellenem való
panaszát illeti Kegylmednek, bizony bánom, ha mégis
egész contentumára nem vagyok Kegylmednek [TML
VII, 541–2 Vesselényi Pál Teleki Mihályhoz]. 1739: ez
Jelen való maga Sz. patronusa napját írhesse sok szá-
mokkal egyetemben . . . méltóságos uri Contentoma bé
telyesitisire [Csesztve AF; Ks 99 gr. Esterházi Kata alá-

írásával]. 1776: hitlés^a után is semmi contentumát, jó Kedvét, nem tapasztaltam a Kis Aszszony o' Ngának [GyL. Albertus Biros silulus ex Csik Kartzfalva nunc residens in Pago Csokfalva^b vall. — "Egyházi esketés. MT].

Szk: ~a lehet vkiben/vmiben megelégedhetik vkivel/vmivel. 1779: magam .. fel-mentem a' Collegiumba, hogy ollyas Legényt találhassak, kiben a Méltóságos Vrnak Contentuma lehessen, de ... ugyan bajasan mehettem elő szándékomban [Kv; SLt XXXIX Lázár István lev.]. 1789: Nem el hiszem (igy!) hogy Nsgodnak teljes contentuma lehessen ebbe a székely asszony gazdaszonyságáb(an), mert ha a kezeis olyan lenne mint a nyelve sokat érne de el hiszem hogy a székely asszonyok(na)k tsak a Salakja [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.] * nagy ~a van vmiben nagyon meg van elégedve vmivel. 1786: a Kocsiban nagy contentumom vagyon .. mert egy ollyan gála kocsí, hogy akarki járhat velle [M.régen MT; DobLev. III/615. 1b Szántó Sándor lev.] * semmi ~a nem volt vkiben egyáltalában nem volt megelégedve vkivel. 1763: Még az örökös jószágát is, ha a törvény megengedte volna, nem hagyta volna az atyjafiainak, kikben semmi contentuma nem volt [RettE 150. — "Gr. Bethlen Farkas generális] * teljes ~ot talál vmiben tökéletesen meg van elégedve vmivel. 1778: En a' ked szorgalmatos fáradozásáb(an) a' Gyermekeim mellett, teljes Contentumot találtam [DLev. I. II/23 egy gróf Dósa Gergelyhez, fiai praeceptorához Nsz-ből].

2. ki/megelégités; satisfacere; Befriedigung, Abfertigung. 1782: Ha valamely kártékony embernek marháját vagy zálagját az határpásztorok megkapják, adják a káros embernek, és az is tartozzék elvenni, maga contentumáig kezeset vetvén róla [Oroszfalu Hsz; RSzF 151].

Szk: ~ot tehet megelégitet vkít. 1766: Király Biro Uram meg indula hogy be menjen a kapun és az Deliberatumok szerint az Exponens Aszszonynak executioni mediante contentumot tehessen, de Bölöni Ferentz nevű Udvari Birájok repellála [Msz; Ks 20. XIV] * ~ot tesz megelégit. 1699: Ujfalusi Samuel Uram o' klme maga adóssága meg fizetése felől meg találván a' Tiszt: Ecclesiát .. vegeztetet .. hogy a' dato esztendeig varakozzek o' klme után, úgy hogy akkorra o' klme contentumot tegyen [Kv; SRE 55]. 1721: Tartarian^a pedig hogy meg fogatott menten szegődözni kezdett a karossal .. marhaiból a károsnak contentumat tett [Ne; Ks 95. — "AF]. 1788: A magamra vállalt Földmérés béli munkát, melyet eddig .. hibáson .. vittem meg jobbitom .. mind addig a meddig a fel vett Summáig munkámmal Contentumot teszek [Dés; BLev. 10] * ~ot tétet az adósságról az adósságot kiegyenlített/rendeztet. 1740: a' világosságra jött adósságokról serió injungáltatik, hogy a' Biró Contentumot tesszen [Dés; Jk 349a] * ~ot tétet a kárról megtéríteti a kárt. 1695: Eddégis sok panaszok voltak és sok kárai az Ecclesianak, a szolgak(na)k rosz örlesek miatt, azért minden meg karosított embernek dolga törvény szerént .. igazítottassék el, és .. a' kárról contentumot tétessen^a [Kv; SRE 41. — "Az eklézsia] * ~ot tétet vkí javaiból és jószágából kielégíttetheti magát ingó és ingatlan javaiból. 1719: kétenlitenem kölcsen kérni Tíz magyar forintokat Boër Simon Uramtól .. ha o' kglmét contentalni nem akarnám, tehát Boër Simon Ura(m) o' kglmé ... minden nével nevezem

dő javaimból és jószágomból contentumot tétethessen a' fellyeb meg irt summa pénzig [Fog.; Berz. 17a. LXXI/4] * ~ot vehet ki/megelégitetheti magát. 1732: ha nem volna annyi erő bonumak; magak személyekhez is hozza nyúlhassan, s foktathassan usq(ue) ad plenariam Satis Factionem, és Contentumat vehessen, és vétethessen [Dellőapáti SzD; Ks 25. B. 12]. 1792: az osztazo Felek ... magoknak az Károsadasig Contentumot vehessenek vagy vétethessenek [Aranyosrákos TA; Borb. I] * ~ot vétet ki/megelégitetheti magát. 1723/1761: Néhai Tot Jeremias sok adósságot rakván fel egytől is mástól is, és nem léven a Creditorok(na)k honnan magok(na)k contentumat vétetni az Creditoroknak örökös Jussal cedála azon Ház [DobLev. II/329. 14b] * teljes ~ot vétethet magát ki/megelégitetheti. 1778/1786: a Sz: Ecclesia a fenn irt Summáig teljes Contentumat vehessen s vetethessen az ne talántám hátra lévő Interestnek költségnek, és fáradságnak refusiojával edgyüt [Torokcsztgyörgy; i.h. III/517. 1b].

kontentum² tartalom; continut; Inhalt. 1705: Ma regel beküldé a generál az úrnak Forgách Simon uram patens levelét .. melynek a tenora ez, avagy contentuma^a [WIN I, 373. — "Köv. a tartalmi ism.].

kontentus I. mn elégedett vmivel, beéri vmivel; muljmit/satisfacut cu ceva; zufrieden. 1567: mind az ket fel^a .. ielen leuen, my elettünk ezen megh irth zentenciankat és wegezésünket előttek ky pronunciantuk, és reaya kertük, ha contentusok leznek wele [Vizakna AF; TT 1881. 191. — "A vizaknai folnagy és a város közönsége]. 1584: nagy Deucezerbe egy kys rezt ky leant nem Jletne abol ky Elegitek Tholdalogy Ferenczet és my Eleotunk Contentus leon rajta [M.fráta K; SLt I. 18]. 1604: wesunk zamat egi massal és fissze az buza arrat enneke(m) megh .. en azzalis Contentus lezek [UstT 18/43]. 1640: semmit az Ik nem nouizalanak hane(m) láttatnak az előbbeli teorueni nel contentusok(na)k lenni [Mv; DLev. 5]. 1683: Ha az Lovat Kallyan Istva(n) szörin ele nem allittya az Czigany böcsü szerent valo araval legyen Contentus [Dés; Jk]. 1710/1792: úgy componálanak o' kegyelmek hogy Etzken Sámuel Pap Uram Contentus léssen Zálagjával azon földnek [Albis Hsz; BLev. 30]. 1761: azt mondotta o' Nga hogi a kinek miként jut legyen contentus bonificatio nélkülis mert o' Ngais contentus léssen [Branyicska H; JHb XXXV/46. 14]. 1792: A szánto földek közöttül fél hold Zálogos lévén melyetis Josef önként magának elvett .. Sub hac Conditione hogi ha ki váltják is .. azon fekvő Zálog Summával Contentus léssen [Aranyosrákos TA; Borb. I]. — L. még AC 23, 104, 180.

A hazai latinság nyers nyelvi hatásaként nagyon ritkán előfordul nőre vonatkoztatva a nőnemű *contenta* forma is. Pl. 1669: a' száz tíz Magyar forintokat legyen Cont(en)ta Tokai Anna Aszszony [Sárd AF; JHb XXXVII/3].

Szk: ~sá tesz vkít ki/megelégit vkít. 1572: az my atyuktul maradot marha volna Hadriui Ferencz vram Saphar Pal vramat^a, contentussa teotte minde-neokbeol [Gerend TA; BK. — "A sógorát].

II. fn-i jell-ű haszn-ban; cu valoare de substantiv; in substantivartigem Gebrauch: ~ban van meg van elégedve; a fi muljmit/satisfacut; zufrieden sein. 1620/1754: mindenik fél contentusban lévén, nyughassék meg [Gyf; Told. 22].

konterminál 1. határolódik, határosodik, szomszédosodik; a fi vecin/márginaş/limitrof; angrenzt werden. 1760: vagyon egy nagy Láb föld mellynek alsó részes conterminal a Pokole nevezetű völgyben egyik vege az Sármási utban | (A határ) mégyen az Fratai Cziklára mindenütt az Hegyen, holott conterminal kintsiny helyen az Magyar Fratai Határral itt conterminalván, és meg egyezvén az Méhesi Határral is | Nagy Sármás, Novaj, Csetelke, Magyar Frata és Méhes hataraival ... Báldnak határa conterminal ilyen nevezetű helyekben^a [Báld K; BLt. — ^aKöv. a fels.].

2. határol; a márgini/delimita; begrenzen. 1680: Ez falu határát nap nyugatrol ... az Also és Felső ucsai határok Conterminallyak [Korb F; Ált Urb. 74].

3. határosít, szomszédosít; a fi limitrof; angrenzen. 1756: A ... Kornétz^a ez vészi eredetitt Lungsoráról, és mindenütt kerülőleg ezen Hunyad Vármegyei Határt a Zaránd Vármegyei határral conterminallya [Branyicska H; JHb LXX/2. 42. — ^aPatak].

konterminálódó határos; limitrof, vecin; angrenzend. 1782: Tudgyae a' Tanu ... hogy ... Also 'Suki Lakosok az Nemes Suki Határban némely privatus paraszt Embereknek az Also 'Suki Határral Conterminalando s Contributio alatt lévő Földekben Kaszáloikban Marhájok által igen feles kárákat okoztanak volna [K; SLt XLII. 5. 5 vk]. 1803: Tudjae a' Tanu ... hogy Nemes Gyergyó szék Hatáiraival conterminalando Toplitza vagy Topolotza nevű Falunak, Gyergyói (!) Remete és Gyitró nevezetű Faluk határaival mitsoda nevezetű helyeken rug össze ? [Born. XVc vk]. 1826: azon Commissio azt határozta volt: — hogy azon árka ductussa és meatussa^a, a' mely ... a' két faluknak conterminalando határaik között volt, azokat egymástól distingvalta továbbá is maradjon meg, — hanem a' panaszo Kelemtelkiek^b által tisztítottassék 's hányattassék ki [Msz; GyL. — ^aA pataknak. ^bMT].

konterminálás határ; hotar; Grenze. 1843: Más Conterminalása ugyan ezen meg nevezett Erdőnek, Sárd felől, ugyan csak a' Preluka nevű helytől az élen jön le [Ompolyica AF; EHA].

kontermináló határos, tőszomszédos; vecin, limitrof; angrenzend, daranstoßend. 1735: a Sz. Jakabi^a és Bői Határokkal conterminaló oldalak Gödrök [Mezőcsán TA; DobLev. I/160. 5. — ^a^bMezőstjakab és Mezőbő tőszomszédos Mezőcsánnal].

konterminálódik határolódik, határosodik (vmi határos vmivel); a fi limitrof/vecin; begrenzt werden/sein. 1655: Az Tatrang vizének pengi örökös, és egy helyben valo folyásárol lön ilyen Conclus(um), hogy azon Viz folyást ... az holot az Bodolaj^a határ szélj tájat a Nyényi^b határ conterminalódik, attol fogva tartozzanak az Prásmári^c vraink és Lakossi az Nyényi és Prásmárj határoknak szélín bizonyos árokban bé vennj [Brassó; BLt 3. — ^aPrázmár (Br), Bodola és Nyén (Hsz) a két megye határán egymással tőszomszédos település]. 1732: Erdő Szengyel ... határa Conterminalódik ilyen nevezetes Faluk határral, vgmint ... Gernyeszegi, Saromberki, Csinadi, és ... Iklandi, és Ernyei határokkal [Erdőszengyel MT; Tsb 51]. 1769: az akkori határ ki járás

szerént 'a Kolosvár megyei Pusztá Szent Miklosi Határ ... az Nap nyugott felől valo oldalban conterminalódik [Dezmér K; JHbK XLVI/26]. 1777: a Vale Kodminusuluj a mint őszve szakad a Vale luj Kratsun Vaszi Nevű Patakkal azon tul Nem tudom meg mondani hol s mitsoda helyeken conterminalodnak a határok [Búza-mező SzD; JHbK LVIII/28]. 1825: ezen Koteles Mezei^a Határ ezen ... patakokon, völgyeken Hegyeken, és Métacon Conterminalódik [TSb 47. — ^aSzD].

konterminálódó határolódó, határos; vecin, limitrof; angrenzend/legend. 1769/1802: a hegy éllin N Kristoltz^a felől valo Erdővel conterminalodo Bükk makkos ... rész szerint devastált bükkös Erdő [TJKt III. 42-3. — ^aSzD]. 1775: Mi mind heten az utruban Circumscribált kaszalat és azzal Conterminalodo oldalban fel fogott szőlő hegyetis ahoz^a tartozandonak tudgyuk lenni [Topasztkirály K; JHbK LVII/21.4. — ^aA Mikolajószághoz]. 1788: a Tikos teriben a Poklostelki határ széllel conterminalodo szántó földet adá Somai Gergelyné Kolosvári Susánna Aszszonyom(na)k örökös Cserében [M.köblös SzD; RLt].

kontermináltatik határoltatik; a fi delimitat; begrenzt werden. 1775/1802: a fatensek distingválják, és describalják, hogy ezen Doszul Tresznye nevezetű Erdő mitsoda nevezetű helyekig extendálódik, és a Doszul Maguritsej nevezetű Erdővel hol, és mi nemű helyeken koincidál, és contermináltatik [BSz; JHb LXVII/3. 108].

konterminium határvonal; linie de hotar; Grenzlinie. 1760: (A határ) le száll, éppen la kapu Seszuluj, az holott el végződén az Totházi határral lévő Conterminiuma, el kezdi az Novaji Határral való Connexioját [Csetelke K; BLt].

kontesz 1. grófkisasszony(ka); contesă; fiică de conte; Komtesse. 1812: (A) Groffné ... akkor a kis Conteshez jött volt ki a Doctorral, mivel beteg volt [Héderfája KK; IB. Gothard Sigmond (25) grófi számtartó vall] | 'Sofi Jungfer mondotta nekem, hogy őszve veszvén a' Groffné a Groffal kiszaladt a festett Házbol és a' Groffon boszszuját a' kis Contesznek nyaka kitekerésében akarta kipotolni [uo.; IB. nemes Jánosi Ersebeth Takáts Josefiné (28) gr. I. Bethlen Sámuel tisztneje vall.]. 1851: Grof Kornis Kláris a' Bánfi Miklosné első férjitol valo leánya ... próbálták hogy a' Contes hadja el a valását de nem akart [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina lev.].

2. grófnő; contesă; Gräfin. 1830: Kegyes kezeitt Excelentiádnak és Groff Kunn Contesz Ó Nagyságoknak Csokolva maradtam és vagyok alázatos szolgája Thott Dániel [Mezőstgyörgy K; HG Gr. Kunn lev.]. 1849: szállást fogadtam a kis sátánnak^a és lakhatik ott mint egy kontesz [Kv; Végr. Vall. 15. — ^aA szeretőjének].

◇ Hn. 1847: a Grof Kun konteszek erdeje [Méra K; EHA]

konteszi grófkisasszonyi; de contesă/fică de conte; von der Komtesse | grófnői; de contesă; von der Gräfin. 1849: a' Groff nő ő Nagysága Konteszi szabájakba ... van ezen Konteszi szabába, egy döntött vas kis kementez | (A) Konteszi szabából — nyillik egy más ajtois a' szaba Lányok házába [Szentbenedek SzD; Ks 73/55].

kontesztáció bizonyítás, rég bizonyság; dovedire, demonstrare; Beweis. 1678: irtam ezekről az mi Kegyelmes urunknak ő nagyságának bővebben s tudom ő nagysága közli kegyelmesen Kegyelmeddel és újabb erős reversalisomat is hűségemnek állhatatosan való contestatiójára beküldvén ő nagyságának, kibén ő nagyságát, az nemes országot is egészen bizonyossá tettem hűségemről [TML VIII, 104 Teleki Mihály Nalácz Istvánhoz]. 1761: a miket ki ítélte a Tekintetes Nms Szék mindenkor, hozzá allani készek voltunk és vagyunk in eo parte és ki ítéltetet részünknek el vételére elé is allunk, mert a mit egyszer meg ítélte a Tekintetes Nemes Szék a mindenkor megíteltetik, a mint hogy ennek Contestatiojára exequutorokat is kertünk ki Tekintetes Király Biro Uramtól . . . Novumunk el latasanak alkalmatosságával [Hsz; BLev.].

kontesztál (meg)bizonyít, tanúsít; a dovedi/demonstra; bewiesen. 1694: vagjo(n) egi Vetemenjes kert . . . Ezt az néhai üdösbik Bpataki János Ur(am) vette volt eörökös jussal Bódis Miklos nevű emb(e)rtől: az mint erről contestal fide median(te) Juon Danila nevű Bpataki Ur(am), régi Birája [Borberék AF; BfR néhai ifj. Bápataki János kúria-leír.]. 1717: requirálván engemettis az Urral Ittilő Mester Tekts Nemzetes Olasz Mihály Uramal, hogy keresztényi köteleességünket és Törvényes devotionkat Contestálván az Nemes Haza usuált törvénye szerent leendő megh asztotztásokat perrágálnánk [Nagyrapolt H; JHb XLVII/18]. 1726: A' Strása Mester magais recognoscálta, hogy Rettegen lako Szilágyi Anna Béres Mihaly Relictája és ugya(n) Rettegi Derce Ilona nevű Léány nyilván valo Kurvák, a mint szállásokon lévő Némettel valo roz Conversatiojokkal csokolodásokkal egymás ölében valo ülesekkel italokkalis Contestálták [Dés; Jk 19a]. 1730: nékem Mlgs Groff Vram parancsolni ne terheltesék, tartom nagy nyereségem(ne)k Mlgs Groff Vramhoz valo igaz köteleességemet contestálnom [Kendilóna SzD; JHbK L. 24]. 1747: Senator Idösb Pataki István . . . a' mint eddig . . . szives indulatját mind Ecclesiánkhöz, mind Collegiumunkhoz, hasznos szolgálatjával contestalta, ugy ezután-is hasonló, igaz és kegyes Adfectiojában ő Kglmének mindnyáján örvendezhessünk [Kv; SRE 180-1]. — L. még CsH 146.

Szk: *háládatosságot* ~ háládatosságot mutat/tanúsít. 1755: Kelemen János Ura(m) ő kglme maga Nemessi szabadságot producalván a Melto(sá)g(o)s Táblán acceptaltatot es Confirmáltattatott, akarván a Szent Ministeriumhoz háládatosságot contestalni, maga önként ajánlá, h(ogy) ez után a Szekesi Refr. Ecclesiab(an) Patronus léssen és a 15 kalongya buzat esztendőnként administraltattya [Székes MT; MMatr. 284].

kontesztálás bizonyítás, rég bizonyság; dovedire, demonstrare; Beweis(führung). 1719: Vass Dániel Ura(m) . . . exturbálván más molnárát az malombúl Tamás Pétert helyében molnárságra Constituálta; minek okaért Tamás Peter is adá és köteleze magát és Fiait . . . örökös Jobbágyul melly(ne)k Contestálására mi előtünk erős hűttel meg esküvék, hogy . . . azon molnári hivatalba(n) . . . igaz hűséggel szolgál [Császári Szd; WassLt].

kontesztált (meg)bizonyított, tanúsított; dovedit, demonstrat; bewiesen. 1739: Sókészóri tapasztalt affectioja s ezen Szegény Vármegyéhez contestált Patrociniuma Excell(enti)adnak inducál hogy ez földhöz ragadott és minden tehetségiből exhauiáltatott Szegénységnek Státussa iránt Excellentiadat iteratő molestálni p(rae)-summálom [Nagysajó BN; Ks 99 Kemény Sámuel aláírásával]. 1755 k.: Szent Egyedi Jóságról Exhibeallyák az Titt Wass Urak hogy Vitézi Fegyverekkel és akkori Bóldog Emlkezetű Felsőes Királyhoz Contestált hivségekkal nyerték [WassLt]. 1764: inkább lehetett volna Bátyám Ur(am)nak az én Contestált Sinceritasomhoz, mintsem az ő hamis lelkehez, s paraszt tudatlanságához bizni [Középlak K; BfR].

kontextus szöveg; text, cuprins; Text. 1776: ä M. Praepost Urnak, az idő rövidsége nem engedvén, hirtelen egy tzedulát irtam, Mellynek Contextussa, a' mint mostis jól emlekezem ez volt^a [Szentdemeter U; Gyl. br. Lud. Révai (40) vall. — ^aKöv. a részl.]. 1780: A' Divisionnak contextussa szerint jutott volt . . . egy Mojsza Todor nevű Jobbágy [Ne; DobLev. III/546.2b]. 1798/1799: a' Processus folyamatjában . . . az Al-Peres Báro Úr a kért Privilegalisnak Betüit, Charactereit, Contextussát, idejét, Adóját egyszóval Circumstantialis voltát declarálta [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 424].

kontignáció 1. (épület/épitmény) szint; cat, nivel; Bauniveau. 1638: vagion eggy fa labokra epítettett ket contignatiobol allo, sendelyes vitorlas philagoria [A.porumbák F; UF I, 611]. 1662: (A) kastély^a . . . négy szegbe bélétt árokkal lévén . . . abban való házak köröskörnyül három contignációban vannak, de azok mind alsó, felső, középső rendek . . . mesterséges aranyas külön-külön képírással ékesítettek [SKr 259. — ^aA morvaországi Lichtenstein hercegi várkastély]. 1676: vagyon kö labokra csinálva egy új köteses gabonás ház két contignatiokra . . . melynek mind resze 4 szakaszban, az felső része két szakaszban vagyon [Fog.; UF II, 704]. 1681: Vajda Hunyad vára Nap nyugot felől valo szegetet Bástyaja Ez alsó felső Contignatiójával együtt kőből eppettetett [Vh; VhU 502-3]. 1761: a Curialis Nap kelet felől valo része közepette táján . . . vagyon két Contignatoria épített régi udvarház [Siménfva U; JHbK LXVIII/1.40].

Szk: *alsó* ~ földszint. 1679: I. Bastya Also Contigna(ti)ója, gerendas, deszka padlasos tapaszos Felső Contigna(ti)obul ide járo garadicz fábul eppettetett [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv.]. 1736: alatt az háznak^a az dereka és also contignatiója kőből való volt, az felső része sövény [MeTr 436. — ^aA két páter gyf-i lakóházának]. 1761: Az alsó Contignatióban vagyon egi egi németes oldalú egi contiguitásban lévő Stukaturás három kised alkalmatosság, mellyek . . . Bolotstkáknak nevezettnek [Szászvevsszód NK; JHbK LXVIII/1.211] * *felső* ~ emelet. 1637: ez nyari haznak . . . felseő contignatiojan leueő aytaya vas sarkas pantos [UF I, 422]. 1681: Vajda Hunyad vára Nap keletől valo . . . kö bastyaja az Palank(na)k Felső Contignatioja kar faso(n) van csinálva [Vh; VhU 502, 504]. 1745: a' felső Contignatiokra fel járó karjos ujj grádis [Marossztkirály AF; Told. 18]. 1785: A Felső Trac-

tuson vagyis Contignation nagyobb, és kisebb ház Nyoltz vagyon ... egy Nappali Palota elől, más ebédli Palata hátul a több házak kisebbek [Kv; Born. XXIXb. 20/47 Kornis Krisztina conscr.] * *középső/második* ~ emelet, emeleti szint. 1637: Az masodik contignatiojara az malom haznak, nylik egy ... vas sarkas pantos ayto [UF I, 420]. 1662: a fejedelem^a fenn a második contignatióban . országgyűléseire csináltatott vala egy nagy öreg palotát [SKr 301. — ^aI. Rákóczi György Gyfott]. 1681: Fejérbástya Ezen középső Contigna(tio)oból a' forgo garadiczra nyilo ajto [Vh; VhU 548]. 1681/1748: a második Contignatióra vagion égj bolt [Balázs-fva AF; KvAkKt Mss lat. 236].

2. emelet; etaj; Stockwerk. 1823–1830: Itten^a volt egy Reichers nevű gazdának két rendbeli háza két-contignatiós ház, holott a földszinén s mind a két contignatióba diákok laktak . az első contignatióba volt az úrfinak három nappali s két éjjeli szobája, itt lakott a doktorral [FogE 224. — ^aGöttingában].

3. helyiség; incápere; Raum. 1658: (A háznak) az also rendit mind az haro(m) Contignatiot hagiom Szabo Ferencz fiam(n)ak pinczestől, Az felső felet peneghlen mind az haro(m) Contignatiot hagyom Szoez Ismaelne leanyomnak [MV; Nagy Szabó Ferenc végr.]. 1681: Malom ... A keő Pad mellett, az vizes kerék felett, vagyon egi kis Contignatio; Az vám buzat itt szoktak tartani | Vajda Hunyad vára A' Kapu közti keő boltos Ezen kapu közöt keőből rakot tömlöcz ket Contignatióban vagyon; mindenik feli gerendás [Vh; VhU 507, 508–10].

4. rekesz, rekeszték, osztat; despártitürä; Verschlag. 1679: Galambducz . Ennek also Contigna(tio)ja Tyuk ol . Felső Contigna(tio)ja, Galambok lako helye [Uzdiszpéter K; TL. Bajomi János inv. 95–6]. 1681: Pohar szek . ennek also Contigna(tio)jan, vas Sarkos, hevederes kis Ajto [Vh; VhU 521–2]. 1694: Almarium(m) melljnek belső része ket contigna(tio)okra szakaszatott | három Contigna(tio)okra szakaszatott . Pohár szek [Borberek AF; BfR néhai ifj. Bálpataki János kúria-leír.]. 1745: a' Folyoso alatt két Contignatiob(an) rekesztve Sövényből font, a' Folyoso alatt deszkából tsinált Szárnyas Majorság hizlalo helyek vadnak [Marossztkirály AF; Told. 18].

kontignációjú 1. vhány emeletű, szintű; cu un anumit număr de niveluri; mit/von einigen Niveaus. 1692: ezen rend ket Contignatioju hazaknak az kü kiminnyi jok [Szentimre MT; JHb Inv.].

2. vhány osztatú, rekeszű; cu un anumit număr de despártituri; mit/von einigen Verschlägen. 1744: Alsó Suk^a nevű faluba vagyon udvarház, melynek . zsendellyel fedett két kontignatioju galambbúg alatt gyalult fenyődeszkából csinált ajtó [ETF 108.11. — ^aK]. 1753: Az Vr hazában ket kitsiny iró Asztal A Néhai Aszszony házában vagyon más Asztal . melyen vagyon egy három Contignatioju Gyalog Theka rajta levő réz horgaival edjütt [Marossztkirály AF; Told. 18]. 1754: az ajto Szemöldöke felett Deszkából almarium formán a' Falban tsinált ket Contignatioju kis rekesz (!) régen puszkapor tartó volt [Uzdiszpéter K; CU]. 1761: bal kéz felől valo szegeletben, régi Magyaras három contignatioju, festetlen Pohárszék [Spring AF; JHbK LXVIII/1.500].

kontignációs 1. (vhány) szintes, szintű; cu un anumit număr de niveluri; mit/von einigen Niveaus. 1761: (Az udvarház) épületnekis Észak, és Dél felől valo végeinek közepeken két két contignációs ... Torony formájú ... Bástyák vadnak [Siménfva U; JHbK LXVIII/1. 40]. 1823–1830: Ahol most a kollégiumnak három contignatiós épülete vagyon, ott volt egy sor boronafából készült ház [FogE 97].

Szk: egy ~ ház. 1779: az egész épületnek falait minél tisztességesebben lehet, s egy Contignatiós házhoz kívántato elégséges Magosságára fel viszi [Déva; Ks 78.20/11 köműves-szerződés].

2. (vhány) osztatú, rekeszű; cu un anumit număr de despártituri; mit/von einigen Verschlägen | vhány polcos; cu un anumit număr de polițe; mit einigen Gestellen/Pulten versehen. 1761: (A) falban . diofa festékű vas sorkokon fordulo jo vas zárú ajtóju négy contignatiós Almarium [Szászvezzsöd NK; JHbK LXVIII/1. 207].

kontiguitás folytatás; continuare; Fortsetzung. 1750: Ezen nagy Erdőnek Contiguitásában lévő Erdősség [Koronka MT; EHA]. 1757: Ezen somlyai határ contiguitásában vagyon egy Hoszszuaszoj Praedium [Hosszúaszo Sz; EHA]. 1760: Vagyon ... a ... Curia contiguitásában egy Veteményes kert [Novoly K; BLt]. 1763: ezen Controversiában lévő Rétetske Contiguitásab(an) Más Mlgs Possessor Ur nem bir [Széplak Sz; Ks 92]. 1781: (Egy föld) A Bértzen Ugyan ennek contiguitásában a Kis Kekets nevezetű Csere Erdővel . a kimaradatt^a, ez is megmértetvén . tészen 150 ölet [Mogyorós MT; EHA. — ^aÉrtsd: föld].

Szk: egy ~ban levő (birtok) egy birtok-terstben levő. 1769/1802: azon Contiguitásban lévő Mak termő Erdők nem devastaltattanak a Bezdédiektől^a sőt azon contiguitásban lévő Erdőnek egy része . a Salamoniaház tartazik [BSz; JHb LXVIII/3.24. — ^aBezdéd és Salamon (SzD) tőzsomszédos település]. 1783: (Az) Uraságok egi Contiguitásban lévő négy rész erdejét edjütt a' meddig extendalodnak, azon helységben kiket látott a' Tanu Erdő predalokat, s tolvajkodokat? [Kük.; JHb XX/8.3 vk] * egy ~ban van egyben van. 1757: Vagion a Csűrös Kert a régi . Akoly kertel, mely most a Csűrös Kertel egi ben foglaltatvan egi Contiguitásban vagion, nem lévén semmi Kert Közötte [Nagyernye MT; LLt Fasc. 129]. 1761: Ezen Istállokkal egi contiguitásban ... Szekér vagjis Hinto szín vagyon [Siménfva U; JHbK LXVIII. 34]. 1807: a' Hirtza nevezetű erdő . egy Contiguitásban vagion ugyan, de sok tsorbaság lévén benne, azok bonificaltatni fognak [F.gezés NK; Told. 30].

kontineál 1. tartalmaz; a conține; enthalten, fassen. 1609: Biro Vram adot Vrunck eo F. Zamara egi hordo Fenesi Bort mely continealt Vrnas 105 [Kv; Szám. 12b/IV 385]. 1655: Egy bort Arolattunk ki az Continealt Ur. No 45 [Kv; SzCLev.]. 1750: mutatá(na)k Nagj jo Karimás ősz buza Asztagokat . az Első continealt Gelines 250 [Szamosfva K; JHbK LVIII/4. 2–3]. 1756: Vagion . Török Buzás kas mellette vagion más hasonló Török Buzás kas melyek mennyét Contineálly(na)k maga Seriessiben meg iratik [Branyicska H; JHb LXX/2.13].

Szk: ~ *magában*. 1758: (Kezemhez adta) A Kolosvári Kaptalannak Transumptumát két articulust contineálván magában [Ks; 93. 22.5 Sándor János fisc. Cancellista (mp)].

2. *magában* foglal, áll vmiből; a se compune; fassen, aus etw. bestehen. 1763: a Fogadó . . . contineál két tűzes Házát és egy kamarát [Hortobágyfa Szb; Born. XXIXa. 19 néhai Hortobágyi Gergely György conscr. 26–7].

3. *átv* (vmely irat/határozat) mond, tartalmaz vmit; a cuprinde/confine; (eine Schrift/ein Beschluß etw.) beinhalten. 1588: az Articulus . . . azt Continealtia az Vnio-ba, hogy ha ky az Zaz emberek keozwl zarwas bwnbe megh tapasztaltatik az heliebe mingiarast mast Valazt-hassanak [Kv; TanJk I/1.91]. 1597: ez mostani vasarbi-rak Egieb hiwataliokbanis azzerint p(ro)cedallia-nak amint az ew Instructioiok contineallia [Kv; i.h. 296]. 1619: Ferdinandus király levelét . . . magam transferál-tam magyarul azt contineálja, hogy azmely békessé-get és frigyét elvégeztek . . . őfelsége Ferdinándus is akarja observálni [BTN² 271]. 1674: az dolgok(na)k realitasságára nevezte teótt Nemes Tanács deliberatuma azt contineallia, hogy Szörös Andras Ur(am) . . . tartozzék megh czínálatni² [Kv; Tjk XI/1.333. — A csatornát]. 1677: A' Mely elbudosot Jobbágyok me-dio tempore az igaz Földes Uroknak manumissiojok nélkül nobilitáltatták volna magokat ennek előtte, ha-sonloképpen invalidáltatva legyenek, mint a' mostani végezések contineallják, ennek-utánna nobilitálandók felől [AC 105]. 1700: mind a' Novu(m) Judicium mind peng a' Tripartitum Decretu(m) Continentiaja azt contineallia hogy a' Novu(m) Judiciumnak emanatioja után a leg közeleb való szeke(n) elő vetetődgyek [Dés; Jk 313a].

4. kitesz vmennyit; a se cifra/ridica la . . . ; etw. aus-machen. 1642: Az megh holt Baalk Mihálnak ados uolt Veleo Jstuan, meljreol ados leuel is uagion, az adossagh Contineál f 8 d. 98 [Kv; RDL I. 128].

5. ~ *ja magát* tartózkodik vhol; a sedea/a se gási un-deva; sich (irgendwo) aufhalten. 1750: Bencenczi pa-raszt szemelyek^a kézek bé adássával valólanak ke-zességet magokra Olosz Ferencz ur(am) . . . Ben-cenczi Dinksarán Szimedru nevű Jobbágy Forrejtá-ráért Sub his Conditionibus^b . . . az utzákot nem rovja, hanem magát a lovak melet és ben az Udvarb(an) conti-neallja [Bencenc H; BK ad nro 1105. — ^aKöv. a nevek fels. A feltételek közül csak az ide vonatkozó utolsót idézzük]. 1778: A' Doctor intézése szerint még 6. vagy 7. nap a' Házban kell magamat contineálnom [TL gr. Szé-lyek Ádám lev.].

kontineáltatik találtatik; a fi gäsit; gefunden werden. 1688: Annak felette az melly leginely vadoltatot Varadi Kata az tisztek inquiraltatva(n) felölle parzanasagba(n) continealtatott [Szjk 189].

kontinencia 1. tartalom; continut; Inhalt. 1648: Az mi az leuel(ne)k állapottiat illeti, mi deaktalanok leue(n) nem tuttuk az leuel(ne)k co(n)tinentiajat [Kv; Tjk VIII/4. 268]. 1718: Kgd szomorú levelit vettem alázato-so(n), de Continentiajat szomorúan értettem [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. 1800: betses Levelét a' Betsületes kö-zönségnek Szeretettel vévén azonnal Szorgalmatos vol-

tam, hogy a' Felséges Montanisticus Thesauriátusrol a' Resolutiot kikaphassam és el-küldessem, de ki nem nyerhetvén . . . nem lévén még expediálva, continentia-ját tsak vgyan láttam [TLev. 5/17.17 Kőpetzi Nagy Josef lev. Nsz-ból].

2. (vmilyen irat/határozat) értelme/tartalma; sens, continut; Inhalt (irgendeiner Schrift/irgendeines Beschlusses). 1570: Zegedy Gërgh vallya hogy . . . Sentecianak c(on)tinenciaia feleol mynt volt ely feleth-kezet [Kv; Tjk III/2.3]. 1577: Meg Értettek eo kegmek Byro vram zawabol az Mezaros vram felol valo panazt eo kegmek azert az Regy vegezest az feyedelem lewele c(on)tinentiaja es rendtartassa zèrent minde(n)be helye(n) haggyak [Kv; TanJk V/3.145b]. 1595: Sombory Susanna azzonnak menjegzeiere deputalt marhak az Testament(om) contine(n)tiaja zere(n)t [Zsombor K; SL. Sombori László reg.]. 1613: my El menenk az fe-yedelem Leuelemek Continentiaja tartasa szèrent Intro-ducualok es Statualok Chiwtak Gyeörgyeott [Ksz; BCs]. 1620: az felseged paranczolattianak Continentiaja szèrint Ammonealok Kouacsoczi Istua(n) uramat [Körtvélyfája MT; BálLt 51]. 1633: Mi . . . az kótes leuel continentiaia mellől el nem allunk. Hanem a . . . Jobbagiot . . . megh keuanniuk [Szava K; Törzs]. 1663/1695: az eo kglk elsőszöri Contractusoknak és levelek-nek Continentiaia is azt tartya, Hogy Thuri Ferencz Uram Mihalcz Mihaly Uram ellen masnak Semminemű bonumit . . . el ne adhassa [Hsz; Borb. I]. 1792: ma hol és kinél vagjon azon Contractus s mi annak a tartása vagyis Continentiaja? [Aranyosrákos TA; Borb.]. — L. még AC 25, 28, 113, 154, 176, 226, 264; SzO VI, 201.

kontingál kb. illet; a privi; betreffen. 1742: minden szolgálatok, és praestatiok mellyek közönségesen tan-gáltak Nemes 3szeket, sine controversia három részre repartiattnak vala, egy harmad Sepsit, más Kézdit, az másik harmad rész pedig Orbaj és Miklosvár széket aequaliter contingalta [Hsz; ApLt 4].

kontingáló kb. esedékes; actual; fällig. 1738: a quar-tély dolga iránt . . . a Nms Vármegyével . . . meg egyjjezzünk . . . A Forspontok, és egjéb Contingáló szolgálatok 's Gravaminakból magunkat nem sub-trahálhattuk [Dés; Jk 507a].

kontinuáció folytatás; continuare; Fortsetzung. 1678: Parancsollyuk kglse(n) és ige(n) serió . . . rendeltessen az ő Kglme Szekerei eleib(en) s Szőlgi alá elegendő jó erőss posta lovakot Udvarunkig való uttyak continua-tiojara fogytakozás nélkül [WassLt a fej. Beszt-hez]. 1735: azon Causam(na)k tovább való Continuacioját, as-sumptioját és decisioját nem urgealhattam magam es le-gitimus Procuratorom bizonyos akadályi miatt [Torda; TjkT I. 76]. 1737: publicaltassa kglm(e)d, hogy az Or-szág Gyűlése Continuatiojára Szent Marton napra . . . ide a Fő Tisztek a Deputatusok, Királyi Tabla Fiai, Itélő Mester, minden Regalisták, és Taxás Varosok Expres-sussi conflualni tartsák szoross kötölőségek(ne)k [ApLt I a gub. Apor Péterhez]. 1771: Minthogy ezen Divi-sionak continuatiojára compareálnia nem lehetett nem lévén tempestive hírével^a ezen Divisionak conti-nuatioja [Fejér m.; DobLev. II/428.20. — ^aId. Kornis Gáborka]. 1793 k.: . . . néhai Tordai László vívén a per

folytatást abban az időben ... jól lehet hosszasz üdőkig jártunk, fáradtunk, instáltunk a Cont. Táblán érette, de a Continuationa nézve Terminusokrol Terminusokra halasztatott ügyünk fel vétele, miglen osztán A(nn)o 1779. Die 3a Xbris Azon második Repulsio mellett is a Causat Continualtuk [T; i.h. IV/730.2b]. — L. még BÖn. 538; CsH 173; KemÖn. 183, 267, 306; RettE 62.

kontinuál 1. folytat; a continua; fortsetzen. 1620: Az Arok asához kezdienek az Jeőveő hetfeőn, mindennap continualliak az megh veghez megie(n) [Kv; TanJk II/1. 294]. 1646: Transmittaltatik ez Causa az Jnctusnak replicatioja szerent az kulseo Forumra, es az holot keztek es az kik eleőtt volt, ez utannis azok eleőtt continualliak Actiojokatt [SzJk 64]. 1731: Szuszik András mar Karolyvárt is hohér kezén forgott s füle is lopásért el vágatott s meg is ugjan csak continuaalta lopogatasat, azért Akasztotfa süttetik homlokara [Kv; TJK XV/8.10]. 1756 k.: Fel hagyott avagy pusztán álló Bányát a' ki fel akar na fogni és dolgoztatni, azon Bányájának előbbeni Gazdáját admoneáltassa legitime, kik ha félben hagyott munkájokat continuálni nem akarnák, a' más ugy dolgozathassa [Born. XXXVIII. 8 az abrudbányai bányászok törv.]. 1769: mig riájok figyelmezttem hallattam ... tovább is continuálták a veszekedést [Bukuresd H; Ks]. 1829: az nap sem a Tekts Executor Ur, sem én az executiot continuálni nem érkezvén, az egész substernalt Joszág a' Dnalis és Falusi Birák Gondviselése alá rendeltetett [Felfalu MT; DE 2].

Szk: ~ja a dolgot dolgozik. 1633: vueges voltam es en ott Continualtam az dolgot [F.komána F; Szád. Brotie Kikorie (40) vall.] * ~ja folyását (a viz). 1757: Bethlen Miklos Ur ... a' Vizet maga szokott árkából azon helyről el vétette, és vitte oda hol most Continuallya folyását [Balkács KK; BK] * ~jak a házasságot folytatják a házasságot. 1677: Mivel mind ket személyek habilisek az házasságra tiszt Uraimék admoneáltak, hogy házasságokat continualljak [SzJk 131] * ~ja lakását lakik. 1647: October Die a 11. ingressus Claudiop. holott lakasom Atya(m) Ur(am) hazanal continua(m) ad 2dum Ian(ua)(ii) A 1675 [PatN 11b]. 1680: azon házban melyben most az Tisztek szoktak lakasokat continuálni, nyilik arra . bellet ajto [A.porumbák F; ÁLt Inv. 5] * ~ja útját folytatja útját. 1653: Legottan meghallotta császár, hogy Sigmond elhagyatta Tömösvárát vitatni; continuálta útját Eger vára felé [ETA I, 48 NSz]. 1751: vgy inteztem dolgaimit hogy azon napra innem magamis le mennek . annat fogom continuálni utamat Mots felé [Abosfva KK; Ks 83 Borbándi Szabó György lev.] * szolgálatot/szolgálatl ~ szolgál. 1666: Tavasz szántáson Ugarlason kaszálon Aratason őszi vetésen el vegezetig tartoznak az Urnak minden nap continualni szolgálatl Ezeken kivülis az mit foghának poroncsolni előttök jaro Tisztei, tartozzanak Continualni [Királyfva KK; Ks 67. 46. 24a]. 1680: Szántáson, Vetésen és derék tarodas(na)k idejen mind addig mig az munka végben(en) mégben az sellyerekkel edgyütt szoktak szolgálatjokat Continualni [A.porumbák F; ÁLt Urb. 48].

2. ~ja magát tartózkodik vhol; a sedea/a se gäsi undeva; sich irgendwo aufhalten. 1705: Balázsfi, mint-hogy eddig is ártatlan volt fogva, elbocsátották sub cautione, úgy mindazáltal, hogy széjjel ne járjon, hanem

szállásán continuálja magát és ott benn ül mindenkor [WIN I, 465].

◇ **Szk:** ~ja feltett célját/szándékát vki feltett szándékát/kitűzött célját követi; a-si urmări scopul propus; js festen Entschluß/Vorsatz befolgen. 1757: Az Erdőalljak ... continuálván fel tött czélljókat szándék jokat, azon Sombori Uramtol coláltatott földireis réa menvén, négy eőkrít ekéstől onnan fogák fel [Pócsfva KK; Ks 66. 44. 17g] * vki parancsolatját ~ja vki parancsát követi; a respecta/urma porunca/ordinul cuiva; js Befehl befolgen. 1717: kesz lesznek alapatom szerint Ns(go)d parancsalatyat Continualnam [Harangláb MT; Ks 96 Szarka Sigmond lev.].

kontinuálendő folytatandó; care urmează să fie continuat; fortzusetzen. 1784: Feletőbb valo lelkünk fajdalmával hallottunk (!) 's halljuk füleinkel is naponként egész Városunknak . némelyektől a' Mágasok előtt tett 's mostanis continuálendő vádaltatását [Torockó; TLev. 4/12].

kontinuálás folytatás; continuare; Fortsetzung. 1677: A' Vég házaknak építése-is nem utolsó szükséges dolog lévén ez Hazában, signanter penig a' Jenőben el-kezdett épületnek continuálása; ez okon e' szükségre-is igíretik ... Kapu Szám után egy egy forint [AC 72]. 1710: Maga Felséged . a zágábiai püspök által csalhatatlanul ígírete előbbeni kegyelmességinek continuálását [CsH 83]. — L. még AC 273.

kontinuálhat folytathat; a putea continua; fortsetzen können. 1657: immár az fejedelemnek megírtam volt ... hogy elbágyadtam s betegesedtem is, és tovább semmiképpen az hadakra való gondviselést nem continuálhatom [KemÖn. 250]. 1702: az Vice Tiszt Atyánkfi, az Fő Tiszt vrak(na)k híré tévén . az specifiált Munkásokat rendellyék ugj el, hogj házass, tüzes, lakos, és az munkára alkalmas emberek legjenek, kik az munkát continuálhassák [UzslT IX. 77. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000. 1001. 1002. 1003. 1004. 1005. 1006. 1007. 1008. 1009. 1010. 1011. 1012. 1013. 1014. 1015. 1016. 1017. 1018. 1019. 1020. 1021. 1022. 1023. 1024. 1025. 1026. 1027. 1028. 1029. 1030. 1031. 1032. 1033. 1034. 1035. 1036. 1037. 1038. 1039. 1040. 1041. 1042. 1043. 1044. 1045. 1046. 1047. 1048. 1049. 1050. 1051. 1052. 1053. 1054. 1055. 1056. 1057. 1058. 1059. 1060. 1061. 1062. 1063. 1064. 1065. 1066. 1067. 1068. 1069. 1070. 1071. 1072. 1073. 1074. 1075. 1076. 1077. 1078. 1079. 1080. 1081. 1082. 1083. 1084. 1085. 1086. 1087. 1088. 1089. 1090. 1091. 1092. 1093. 1094. 1095. 1096. 1097. 1098. 1099. 1100. 1101. 1102. 1103. 1104. 1105. 1106. 1107. 1108. 1109. 1110. 1111. 1112. 1113. 1114. 1115. 1116. 1117. 1118. 1119. 1120. 1121. 1122. 1123. 1124. 1125. 1126. 1127. 1128. 1129. 1130. 1131. 1132. 1133. 1134. 1135. 1136. 1137. 1138. 1139. 1140. 1141. 1142. 1143. 1144. 1145. 1146. 1147. 1148. 1149. 1150. 1151. 1152. 1153. 1154. 1155. 1156. 1157. 1158. 1159. 1160. 1161. 1162. 1163. 1164. 1165. 1166. 1167. 1168. 1169. 1170. 1171. 1172. 1173. 1174. 1175. 1176. 1177. 1178. 1179. 1180. 1181. 1182. 1183. 1184. 1185. 1186. 1187. 1188. 1189. 1190. 1191. 1192. 1193. 1194. 1195. 1196. 1197. 1198. 1199. 1200. 1201. 1202. 1203. 1204. 1205. 1206. 1207. 1208. 1209. 1210. 1211. 1212. 1213. 1214. 1215. 1216. 1217. 1218. 1219. 1220. 1221. 1222. 1223. 1224. 1225. 1226. 1227. 1228. 1229. 1230. 1231. 1232. 1233. 1234. 1235. 1236. 1237. 1238. 1239. 1240. 1241. 1242. 1243. 1244. 1245. 1246. 1247. 1248. 1249. 1250. 1251. 1252. 1253. 1254. 1255. 1256. 1257. 1258. 1259. 1260. 1261. 1262. 1263. 1264. 1265. 1266. 1267. 1268. 1269. 1270. 1271. 1272. 1273. 1274. 1275. 1276. 1277. 1278. 1279. 1280. 1281. 1282. 1283. 1284. 1285. 1286. 1287. 1288. 1289. 1290. 1291. 1292. 1293. 1294. 1295. 1296. 1297. 1298. 1299. 1300. 1301. 1302. 1303. 1304. 1305. 1306. 1307. 1308. 1309. 1310. 1311. 1312. 1313. 1314. 1315. 1316. 1317. 1318. 1319. 1320. 1321. 1322. 1323. 1324. 1325. 1326. 1327. 1328. 1329. 1330. 1331. 1332. 1333. 1334. 1335. 1336. 1337. 1338. 1339. 1340. 1341. 1342. 1343. 1344. 1345. 1346. 1347. 1348. 1349. 1350. 1351. 1352. 1353. 1354. 1355. 1356. 1357. 1358. 1359. 1360. 1361. 1362. 1363. 1364. 1365. 1366. 1367. 1368. 1369. 1370. 1371. 1372. 1373. 1374. 1375. 1376. 1377. 1378. 1379. 1380. 1381. 1382. 1383. 1384. 1385. 1386. 1387. 1388. 1389. 1390. 1391. 1392. 1393. 1394. 1395. 1396. 1397. 1398. 1399. 1400. 1401. 1402. 1403. 1404. 1405. 1406. 1407. 1408. 1409. 1410. 1411. 1412. 1413. 1414. 1415. 1416. 1417. 1418. 1419. 1420. 1421. 1422. 1423. 1424. 1425. 1426. 1427. 1428. 1429. 1430. 1431. 1432. 1433. 1434. 1435. 1436. 1437. 1438. 1439. 1440. 1441. 1442. 1443. 1444. 1445. 1446. 1447. 1448. 1449. 1450. 1451. 1452. 1453. 1454. 1455. 1456. 1457. 1458. 1459. 1460. 1461. 1462. 1463. 1464. 1465. 1466. 1467. 1468. 1469. 1470. 1471. 1472. 1473. 1474. 1475. 1476. 1477. 1478. 1479. 1480. 1481. 1482. 1483. 1484. 1485. 1486. 1487. 1488. 1489. 1490. 1491. 1492. 1493. 1494. 1495. 1496. 1497. 1498. 1499. 1500. 1501. 1502. 1503. 1504. 1505. 1506. 1507. 1508. 1509. 1510. 1511. 1512. 1513. 1514. 1515. 1516. 1517. 1518. 1519. 1520. 1521. 1522. 1523. 1524. 1525. 1526. 1527. 1528. 1529. 1530. 1531. 1532. 1533. 1534. 1535. 1536. 1537. 1538. 1539. 1540. 1541. 1542. 1543. 1544. 1545. 1546. 1547. 1548. 1549. 1550. 1551. 1552. 1553. 1554. 1555. 1556. 1557. 1558. 1559. 1560. 1561. 1562. 1563. 1564. 1565. 1566. 1567. 1568. 1569. 1570. 1571. 1572. 1573. 1574. 1575. 1576. 1577. 1578. 1579. 1580. 1581. 1582. 1583. 1584. 1585. 1586. 1587. 1588. 1589. 1590. 1591. 1592. 1593. 1594. 1595. 1596. 1597. 1598. 1599. 1600. 1601. 1602. 1603. 1604. 1605. 1606. 1607. 1608. 1609. 1610. 1611. 1612. 1613. 1614. 1615. 1616. 1617. 1618. 1619. 1620. 1621. 1622. 1623. 1624. 1625. 1626. 1627. 1628. 1629. 1630. 1631. 1632. 1633. 1634. 1635. 1636. 1637. 1638. 1639. 1640. 1641. 1642. 1643. 1644. 1645. 1646. 1647. 1648. 1649. 1650. 1651. 1652. 1653. 1654. 1655. 1656. 1657. 1658. 1659. 1660. 1661. 1662. 1663. 1664. 1665. 1666. 1667. 1668. 1669. 1670. 1671. 1672. 1673. 1674. 1675. 1676. 1677. 1678. 1679. 1680. 1681. 1682. 1683. 1684. 1685. 1686. 1687. 1688. 1689. 1690. 1691. 1692. 1693. 1694. 1695. 1696. 1697. 1698. 1699. 1700. 1701. 1702. 1703. 1704. 1705. 1706. 1707. 1708. 1709. 1710. 1711. 1712. 1713. 1714. 1715. 1716. 1717. 1718. 1719. 1720. 1721. 1722. 1723. 1724. 1725. 1726. 1727. 1728. 1729. 1730. 1731. 1732. 1733. 1734. 1735. 1736. 1737. 1738. 1739. 1740. 1741. 1742. 1743. 1744. 1745. 1746. 1747. 1748. 1749. 1750. 1751. 1752. 1753. 1754. 1755. 1756. 1757. 1758. 1759. 1760. 1761. 1762. 1763. 1764. 1765. 1766. 1767. 1768. 1769. 1770. 1771. 1772. 1773. 1774. 1775. 1776. 1777. 1778. 1779. 1780. 1781. 1782. 1783. 1784. 1785. 1786. 1787. 1788. 1789. 1790. 1791. 1792. 1793. 1794. 1795. 1796. 1797. 1798. 1799. 1800. 1801. 1802. 1803. 1804. 1805. 1806. 1807. 1808. 1809. 1810. 1811. 1812. 1813. 1814. 1815. 1816. 1817. 1818. 1819. 1820. 1821. 1822. 1823. 1824. 1825. 1826. 1827. 1828. 1829. 1830. 1831. 1832. 1833. 1834. 1835. 1836. 1837. 1838. 1839. 1840. 1841. 1842. 1843. 1844. 1845. 1846. 1847. 1848. 1849. 1850. 1851. 1852. 1853. 1854. 1855. 1856. 1857. 1858. 1859. 1860. 1861. 1862. 1863. 1864. 1865. 1866. 1867. 1868. 1869. 1870. 1871. 1872. 1873. 1874. 1875. 1876. 1877. 1878. 1879. 1880. 1881. 1882. 1883. 1884. 1885. 1886. 1887. 1888. 1889. 1890. 1891. 1

nos Attyánkfia 15. 7bris bé álván, usq(ue) ad 15 8bris continuuskodgjk, és ismét váltsa ki Török Sigmund Attyánkfia, s continuálkodgjk egy holnapig, et sic per consequens folytassák hivatalyokat egy egh holnapig, és vgj váltsák ki egymást [UszLt IX. 77. 47 gub.].

kontinuáló szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktion: lakását vhol ~ vhol lakó; care locuiește undeva; ir-gendwo wohnend. 1715/1722 u.: Minthogy a Szász-Fülpösi Ref. Ecclá majd végképpen evertalodott, azért conferálom azon Szász-Fülpösi Ecclába menendő, és lakását continuáló Reformatus Pap(na)k ... Beresztelki^a határonn, Lutz Patakán mostan három köre forgo, régi ős malomnak decimáját irrevocabiler [GörgJk 86. — ^aMT].

kontinuálódhatik folytattathatik, gyakoroltathatik; a putea fi continuat; fortgesetzt/ausgeübt werden können. 1662: az hús árúltatás jó időtől fogva Nagyságtok részéről nem continuálódhatott, mivel az németek nagy restantiát praetendálhattak, feles húst hordottak el rovásra, restantiára tudván, és így nem jövedelmét, hanem kárát látván az udvarbíró, félben hagyta volt [TML II, 402 Teleki Mihály Lónyai Annához].

kontinuálódik folytatódik; a se continua; fortgesetzt werden. A. időben. 1673: miképpen kezdődött, Continualodott, és Vegződött, azon megh bántodasom és karosításom ha kívántatik ... szoval elő számlalnom kesz vagyok [WassLt Haller Pál nyil.]. 1679: Az masodik Parochialis haz epitese continualodgyek [Dés; Jk 39b]. 1681: a Bányak munkai mindenkoron az üdőtől függenek ... gyakrabban, kezdetik el a munka, a 20 Mart. es szokot Continualodni ad 23. Novembris [VhU 61]. 1701: az hátra lévő Exactiobeli munka continualodgyek [UszLt IX. 27. 29]. 1750: az mi az Transmissionalis Causaknak Seriessit nézi, az fojni fog post Dominicam Reminiscere, ugy mint 23tia incoalogdik^a, és azon egész hétben continualodik [Medgyes; ApLt 3 Székely Elek lev. — ^aAzaz febr. 23-án kezdődik és 29-ig folytatódik].

B. térben. 1694: vagjon egy Ló-Jstálló ... Ezzel egy rendib(en) Continualodik, mellette lévő egy szekes szín | az ... Udvarház fele continualodik, a' Gjumóltós kert [Kisened AF; BfR].

kontinuált 1. ár vki iránt táplált; nutrit fajá de cineva; gegen jn gehegt. 1670: Tudom, ezen hazafiak kegyelmes urunkkal eddig continuált keresztényi indulatjokat tovább is tehetségek szerint kegyelmesen fenntartani méltoztatnak [TML V, 414 Keczer Menyhárt Teleki Mihályhoz].

2. kb. megszokott; obisnuit; gewohnt. 1730: a Bolya völgen le jövő Kalba nevű vizét az maga ennek előtte sok száz Esztendőktől fogva Continualt Alveussárol, folyamattyarol más felé vetették [Fejér m.; JHb XXIII/46].

kontinuáltat folytattat; a face să continue; fortsetzen lassen. 1657: Midőn tizenöt esztendő volték ... az fejedelem Bethlen Gábor maga parancsolta az atyámnak, adjon udvarában, mert látta, hogy már az scholát is nem continuáltatta vélem [KemÖn. 37]. 1662: Az vár lötété-

sét az urak s főképpen Rákóczi Zsigmond ... nagy szorgalmasan continuáltatják, szüntelenül miveltek vala [SKr 241]. 1734: Minthogy az Incusnak sok rendben engedtetett dilatio Consideratioban vetetődven hogy kereskedő ember, és sok excursussi vadnak ... míg oda járt nem engedte az szek Causaját ellene continuáltatni [Branyicska H; JHb XXXV/51. 24].

kontinuáltathatik folytatódhatik, folytattathatik; a putea fi continuat; fortgesetzt werden können. 1644: Hogy ha pedig valami hadas ideo találkoznek (: kit I(s-te)n tavoztasso(n) :) hogy az Teorvenyek mi(n)d Varmergyeken nem continuáltathatnak, tehát utring(ue) embereseg Embereket fogvan azok adiudicialiak és dirimaliak azon Controversiakot [Mv; IB VI. 225/12]. 1681: Az őszi megh allatast^a is usuáltak fél susztnak; ezis fundamentum kívül való; ... hagi ha az váratlan hirtelen jövő hidegh jeges üdö ugi érkezik, hagi az eghesz heti munka nem Continualtathatik, elég ok a lészen a fél Susztnak [VhU 61. — ^aA bányászását]. 1743: Már az nemes Erdélyi uj militia is készen lévén, verbungamat folyvást véghez vihetem, az rémunda lovak meg szerzése is jobb(an) continuáltathatik [TL. Teleki Ádám a gubhoz]. 1771: a' pársok meg edgyeztenek azon, hogy ha mindnyájon az exmittált Co(mmiss)áriusok nem compearálhatnánakis, leg alább hárman ha jelen lésznek, általok a' Divisio folyhasson, és continuáltathassék [Fejér m.; DobLev. II/428. 18a].

kontinuáltatik 1. folytattatik; a fi continuat; fortgesetzt werden. 1632: minden falukon ualo bor korcziomallas indesinenter continuáltatott [Persány F; UC 14/38. 9]. 1640: Ennek előtte minden koron szabados uolt vasarnapokon az külső falukrolis az Zék hust piacra be hozni: Mely mostan ... continuáltatik [Fog; UC 14/48. 11]. 1724: a Marsruták expeditioja ne Continualtassék [Ne; Ks 83 a város hadnagya a főispánhoz]. 1737: az örökös Rétek szorosan Circumscribáltassanak meg-meretettven hagi hány Rudasok légenek, és osztánn, ugi Circumscribáltavánn, ugi Continualtassék az osztás mellettek [Dés; Jk 480]. 1794: Continualtatott ezen Inquisitio [Koronka MT; Told. 42/1].

2. folytatódik, tart; a se continua; fortgesetzt werden, dauern. A. időben. 1656: Májusban és juniushan ő nagyságához lengyel, svéczia és kozák követek igen solemnis legatioval jöttek, és egész karácsonig continuáltatik a sok követek járása [ETA I, 161 NSz]. 1668: Úgy adatik értésünkre, hogy birodalmunkból sokan ... mennek ki Magyarországbán, mely az hazának nem kicsiny kárára lévén, ha continuáltatik ... parancsoljuk ... ha hol afféle Magyarországbán ... kimenő emberek találtnak ... kötözve hozzák őket vissza [TML IV, 384 a fej. Teleki Mihályhoz].

B. térben. 1694: az Eökör Pajta ... Ajtaja előtt kezdetik, és a' Csűr kapujáig continuáltatik ... tapasztalatlan, ujj Diszno ol avagi Pajta [Kisened AF; BfR néhai ifj. Bálpataki János urb.]. 1746: a Kendermező fele valo Balásházi határ Szély ... onnan egyenesen mégyen az hátar, la Fontine Kornyi nevezetű forrás Kutban, és onnan maga metájáb(an) továbbis continuáltatik [Balázsháza Sz; WH]. 1816: Innét continuáltatott a' köz Terrenumnak metalis ductussa La Pestyerike nevű helyre [Létka SzD; EHA].

3. a hír ~ tartja magát a hír; persistă știrea; die Nachricht hält/behauptet sich. 1762: az I(na)k eökegyelmének ex illicito concubitu meg viselésedése ez közönséges hír volt eökegyelmének ma is continuatit [Torda; TJKT V 92].

kontinuáta folytatólagos kereset/per; acțiune în continuare; fortlaufender Klagebegehrt/Prozeß. 1737: két Tszmadia Zabolai István vagion, Ifjú és Ifjabb; ha pedig az Ifjabb neve alatt iratott az Actio, annak neve alatt kell vala fojni a Continuáták(na)k is | Deliberatum. A Levátának a Continuátával mint hogi Conformisnak kell lenni, itt pedig difformisnak láttatik lenni a Levata és Continuata között. Azért míg a második A. ö kigjel-meis maga Documentumival el-nem készül (: az első Anak ö kglmeinek Continuátája Corruálvann:) addig az első A. ö kglme Inquisitoria Relatoriájával nem élhet [Dés; Jk 224a, 234a]. 1739: a' mostani Continuata mint hogi nem jól superaedificáltott, ezen Continuata Corruál, és Cassáltatik [Dés; Jk 316b].

kontinuáztat folytatja a pert; a continua procesul; den Prozeß fortsetzen. 1735: meg kívánom Cum poena indebitae Vexae Corrualtassek et p(otes)tatur. Deliberatum. Az Inctus jól és helyesen praetendállia hogi az A. eö kglme hites Társa admonealta és Citaltatta, most penig Sallaj János eö kglme Continuáztat most peniglen Nemes Sallaj Janos ur(am) eö kglme irattya magat Praetendensnek, azért Aszszony — Szathmári Ersebeth Aszszony neve alatt levataztatott nem Sallaj, Janos eö kglme neve alatt, sem ugy mint Ura, sem mint Plenipotentiariussa neve alatt, azért ex Gratia Sedis simpliciter Corruat az A: eö kglme Citatoria Levátaja es Continuátája [Dés; Jk 173a].

kontinuitás folytatás; continuitate; Fortsetzung, Kontinuität. 1619: 15 die Septembris lön utolsó audientiaja az követnek az búcsúra, immár elment. Látom, bösületes öreg emberek maradtak itt az continuitásra [BTN² 327–8]. 1657: az békességben nem tarthatni fenn az háborúságban gyűjtött hadakat, az fizetett szolgaság continuitast kíván [KemÖn. 287].

kontinuus 1. állandó; continuu, permanent; dauerhaft, ständig. 1647: Az Szolgálat reitok continuús: Az Jabbagyoknak nem gazdalkodnak [Drassó AF; BK 48/16]. 1680: itt az Korcsoma nem Continuus. sött bő bornak idejen korcsomárlásra szoktanak az három Innepekre esztendők által három Földes borokat adni, de mikor bort nem adnak reajok, az Korcsomat szarazzon szokták meg fizetni [Szkorej F; ÁLt Urb. 70].

2. vmivel (állandóan/folyamatosan) foglaltos(kodó); care se ocupă continuu/neîntrerupt cu ceva; sich mit etw. fortlaufend/dauerhaft beschäftigend. 1621: Gubernator Vruunk az keoueteket vendegelue(n), mjuel hogi sok melto es meltatla(n) keuansagi voltak; Byrak Vrajmnak, continuusoknak kellett az Tanaczj haznal lenni mind estig hordattam eo kemek zamara bort [Kv; Szám. 15b/IX. 207]. 1635: Keglsen hadgyuk azert s parancziollyukis hwsegheteknek ... valameddigh Nagy Thamas hiwünk Szekelyhidi Udvarbirosagaban leszen continuus, mind addég ... mindennemü Causait ... ne levallya, hanem mindenek legyenek in silen-

tio hüsegték előtt [Törzs. fej.]. 1679/1681: mikor à Szöloket mivelik, à vinczelerek mellett Continuus jo palleroakat a Vinczelereken kívül is rendelven eö kglme^a, magais gyakorlatossággal hozzájuk latogasson [Vh; VhU 670. — ^aAz ub].

kontinuuskodás állandó szolgálat; serviciu neîntrerupt; dauerhafter Dienst. 1671: Nemes es Vi(tezlő) Tordai István es Szent Miklosi Sigmond nevü Udvari szolgaink udvarunkb(an) valo continuuskodások miat jelen a Mustran nem lehetnek [SLt AU. I fej.]. 1688: Az mostani allapothoz keppest szüntelen valo continuuskodasa kivantatva(n) az Tanacsi rendnek es Deputatus Hivaink(ne)k ö Kglk(ne)k. Teczett a Nemes Orszagnak mostani Gyüleseben közönségesen hogi bizonyos summa penz vettessek fel keghetekre [JHBK XXXII/5 fej.]. 1717: Az sütők mellett szüntelen négy embért tartunk, kik oljan nagy igának tartják az ot valo Continuuskodást hogi sokan mán el is bujdosnak miatta [INyR Csz, Gysz és Ksz nyil.].

kontinuuskodhatik (katonaként) szolgálhat; a putea servi/face serviciu (în armată); (in der Armee, als Soldat) dienen können. 1657: (A katonák) nagyobb részre házastüzes emberek házaktól távol csak az kis fizetésért continuuskodhatnának [KemÖn. 287].

kontinuuskodik 1. (vmilyen munkában) buzgólkodik/forgolódik/szorgoskodik; a lucra (undeva) fără întrerupere; (in irgendeiner Arbeit) sich beeifern/eifrig sein. 1668: Juda Ngod Tolmacsa alazatosan Könyörög Ngk mint Kegls Ur(ána)k. Kglis Ur(am) miolta I(ste)n Nago-dat ebben az meltosagos állapotban allította, mind Ngod szolgálatyaban Continuuskodtam egy nehany-szor busítottam Ngodat ho penzem felől, de megh eddegh tsak semmiben maradt [Utl]. 1689: a Ngod sz(olga)lyab(an) kelletik continuuscodnom [Incz. VI. 26 Inczédi Pál a fej-hez.]. 1723: szorgalmatosson continuuskodott volna az Parochiának reparálásában [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 164]. 1728: Vegeztük hogi ezután a gát építése el vegezeseig Tizedes Atyankfia ki ki maga tizedgyivel napestig ott Continuuskodgyék s pallerkodgyék, edgik Város szolgálja is ott Continuuskodgyék [Dés; Jk 381b].

2. szolgál; a servi; dienen. 1703: Acsok(na)k, Kömivesek(ne)k, mikoron continuskodnák napjában jar czipok -4 -4 | már két hete hogi Continuuskodunk magunk Terhes költségünkön [Fog.; Utl]. 1740: Nemes Városunk Malma Gáttya nagy ruinában lévően. Concludtunk, hogi ... 'A Gyalog szerezek' két két' ezen ág és töviss feldolgozására tartozn(a)k elmenni akik p(e)d(i)g több napis akarnak azon munkán Continuuskodni, minden napra meg adattatnak Den 21 :/ 21 [Dés; Jk 540a. — ^aVétségből utána kimaradhatott: nap].

3. tartózkodik vhol; a sedea/a se găsi undeva; sich irgendwo aufhalten. 1665: Az küváriak be jüvén, ez egész télen continuuskodjanak benn [TML III, 525 Teleki Mihály a fej-hez.]. 1707: Újólág parancsol^a nekem a táborra való menetel felől. 15 Augusti. Megindulok, és ott continuuskodom egynehány hétig [Kv; KvE 250 VBgy. — ^aPekri Lőrinc, kuruc generális]. 1777: En gyermekesemgtől fogva a' Mlgs Lonai Házban nőttem nevedtem

... Lonanis laktam, azután is A(nn)o 1748 ... Groff Teleki Ádám Ur dispositiojából . Szent Pálra mentem, s egész haláláig . ottan Continuuskodtam [Kendilőna SzD; TL. Cseh Benjámín de Miske vall.].

kontinuuskodó (vmilyen munkában) buzgólkodó/foroglódo/szorgoskodó; care lucrează (unde)va fără înterupere; (bei irgendeiner Arbeit) eifrig. 1691: 6 Continuskodo Béres ... Continuskodo Kádár [Ebesfva; UtI]. 1703: Udvarbiro ur(am) mellet Continuskodo 1 Radnothi Kantor Inásnak ... 2-2 A(sztali) Czipőja. Egy Continus Barkásznak napjában köz czipo nro 4-4. Egy Continuskodó Hütös Merő Polgárnak A(sztali) czipoja — 2. 1 Continuskodo, vagy Pallérkodo lőpány-nak mikoron continuuskodik köz czipoja P(er) d(iem) 4. Egy Continuskodó Kadarnak Köz czipoja nro 4 [Fog.; UtI].

kontó 1. számlaadósság/tartozás; datorie, debit; Rechnungsschuld/soll. 1788: főköthő tsinálóné regi Conto 8/40 [WLT Cserei Heléna jk 16a]. 1794: Modi szabonak contoba 44/50 [i.h. 65a]. 1795: Rezmives regi conto 26 [i.h. 77a]. 1814: még ugyan marad valami fizetni valo a Schütz Contóján fejl, melyet magával találkażván átal adak [Apanagyfalu SzD; TKhf gr. Bethlen Sámuelné Fekete Klára Bartalis János inspektorhoz]. 1805/1808: Szabonak Contót fizettem rft 5 x 30 [RLt]. 1816: Viasz Gyertya Márto Eder Ignatz Contoja szerént 335 Rf | Az ovári P. Franciscanusoknak a' P. Gvardian Contoja szerént 138 Rf 30 xr [Kv; Born. IV., 41].

Szk: *bolti* ~. 1842: Hátznagnak (?) bolti contoba fizet-(tem) 52 ft 45 x [Dés; KvNJ 41] * *patikai* ~. 1826: a Néhai Férjemről maradtott adósságok vagynak ugy patikai Contok [Ne; DobLev. V/1114. 4b].

2. ~ba/~ra kb. folyószámlára; pe cont curent; auf Konto/laufende Rechnung. 1765: Brassób(an) a kontoban ados marattam 35 . Német forintal [Torda; Pk 2]. 1789: Bé várandó és fel szedendő Adósság . Kontora ki adott orvosságok árra . Az hátulsó Házokba szálláskodo Boér tartozik felesztendő(e) Rf 20 [Mv; ConsctAp. 94]. 1812: mihely (!) a tisztelt Groffné Aszszony eő nsga valamely ujj modi Kőntöst látott mindjárt kényszerítette a Grofot annak meg vásárlására 's, ha valahogy megnem vásárlotta maga a Groffé eő nsga elment és hitelbe vagy Contora megvásárolván meg tsináltta [Héderfája KK; IB]. 1819: Görög Josefől vásárlott Contora³ [Mezőmadaras MT; MRLt. — Tomai László kijegyzése. — "Köv. a fels.]. 1830: vett ... két má'sa vasat Kontora [Dés; DLt 1012]. 1831: az általunk boltjából Contora vásárlott 47 váltó Rftól és 4 xrokbol álló tartozásunk(na)k .. megfizetésére kötelezzük magunkat [Ne; DobLev. V/1166].

3. számla; factură; Rechnung. 1785: Nem győzven Kolozsvárrol küldött Levelemre válaszodat várni, melybe) accludáltam vala egy német contot is, én mindeneke meg vásárolván a Kotsidhoz imé küldöm a' Contót mely szerint tsipj 60 Rforintokat és 30 x 's azonnal kotsidba ülhetz [Torda; DobLev. III/601.1a]. 1791: a kesztűsnek Contóját fizetem 30/50 [WLT Cserei Heléna Jk 40b]. 1846: ki tetszik ... a' kifizetett Contokból, ami építést tettem . mely is 3000 Rf Conventios pénz, azaz háromezer Német forintamnál többbe áll [Kv; Végr.]. 1850: (A) Dobolyi Josef Urto! maradtott Contokat fizet-

nék ki [Nagylak AF; DobLev. V/1287 Pap Tódor jegyző kezével].

4. *vkinek a ~jára a*. vkinek a számlájára; pe socoteala cuiva; auf js Rechnung/Konto. 1823–1830: az hűgom hírem nélkül kontómra bundaprémet, selyemruhát s egyebet is vásárlott [FogE 280]. 1849: Krizsán Mária a' Kelemen Béni Contójára vagy kétszer vásárolgott [Kv; Végr. Vall. 66]. — b. *vkinek a terhére*; în contul cuiva; zu js Last. 1828: a' szerentsétlen Felperes(ne)k Contojokra rovodik az Interes [Ne; DobLev. V/1129.2b].

kontóbeli (folyó)számlabeli; de pe cont curent; aus der (laufenden) Rechnung/dem Konto. 1820: adom ezen kötőlező Levelemet arról; Hogy ... számba vévén ide valo Kereskedő Biro Sándor Uram által Néhai Dobolyi Josef 'Sogor Contobeli Adósságáért egy posta Kotsi, két Kalongya széna, és a Vég her'sai Gyümölcsösünk foglaltattak vala ell, az említett Contóbéli Adósságnak ... fele része ... Interessel és költséggel edgyütt hágott 186 ~ száz nyoltzvan hat Rfra és 30 xra, mellyből meg adván 100 ~ száz Rftot, maradtam adóssá 86 ~ Nyoltzvan hat Rftal és 30 xral, melly . Summának meg fizetésére kötőlezem magamot [Ne; DobLev. V/1038].

kontózik kb. igényt tart, pályázik vmire; a pretinde ceva; etw. beanspruchen/anstreben, sich bewerben. 1812: ha valami modi kontós jött bé a Groffne azonnal ra kontozott; néha Zugálódott a Groff hogy igen drága. Mind arra a' Groffné azt felelte: Híjába mert ennek 's, amaz Groffnénakis olyan van 's, én sem akarok alábbvalo lenni [Héderfája KK; IB].

kontra¹ kb. (vám)ellenőrző hely/pont; punct de control; (Zoll)Prüfstelle/punkt. 1742: Kolos vármegyében Somboron van egy vámos hidunk ., az vámjá téssen egy terhes szekertől denar(um) 8 ürestől 4 . vgian Somboron vagion egy Contra mellyet . az Somboron lako Posta mesterék szoktanak tartani idegen és irresidentiatius emberek Ns Vármegyéjnkben, kikis . megh nem elegendven az NS Haza törvénye szerint két pénz az visa czédulajért vésznek denar(um) 12 melyis az vámost is megh haladgia, mely nagj extortioja miat az Contrasnak minden utazók és kereskedők el kerülük azon vámos hidat nagj karunkra es praejudiciumunkra [Somb. I.].

kontra² *diákny* kontraszkriba; monitor, elev care răspunde pentru ordine și disciplină în internat; Wächter/Wärter der Kollegiumsordnung. 1823–1830: Azután a professzoroknak egy mérges instanciát vittének, hogy választassanak contrascribát, tovább Székely Mártont ne tartsák. Még azt mondják, hogy azt is írták volna belé, hogy ha contrát nem választanak eddig s eddig, Székely Mártonnak keserveesebb napja lesz, mint a Krisztusnak nagypéntek [FogE 138]. — Vö. a *kontraszkriba* címszóval.

kontra³ 1. ellenes, ellentartó; opozant, oponent; Gegner, Widersacher. 1670: ha ő nagyságok ártalmára valo dolgokat látnék benne, contra lennék az dologban [TML V, 357 Nalácz István Teleki Mihályhoz].

2. ellenkező; contrar, opus; gegensätzlich, konträr. 1618: (A hírt) én el nem mertem hallgatni, hanem jó vagy-é contra léssen . . . azmicsoda actióink voltak öngagságokkal az vezérekké]. . . azmint consignáltam historice, kiküldöttem [BTN² 124].

kontraágál 1. kb. vki ellen dolgozik/munkálkodik vki; a acçiona împotriva cuiva; gegen jn arbeiten/tun. 1619: Startzer uram^a monda . . . Írd meg serio öngagságának bizvást . . . hogy légyen öngagságának jó correspondentiája Gáspár vajda urammal . . . ne nézze azt öngagsága, ha eddig ott fenn létébe valamiképpen láttatott öngagságának contrariusának lenni s contra-ágálni; az akkor úgy völt, de most . . . különben viselietik öngagságához [BTN² 257-8. — ^aPortai német követ].

2. kb. ellentétes álláspontot véd v. vitat; a susjine un punct de vedere opusă altora; einen entgegengesetzten Standpunkt verteidigen od. bestreiten. 1710: A pap a professorral és a praeceptorral együtt, felvévén az én szavaimot, és közülök egyik valamint tudhatta, mintha pápista lett volna, szintén úgy tueálván, a többi pedig contraágálván nagy fervorral disputáltak előttem [CsH 140].

kontraágens kb. ellenőr-munkatárs; colaborator la controale; Mitkontrolleur. 1794: Meg határozottatott hogy ezen tul az Harangoztato Gazdának légyen egy olly Adjunctussa, a' ki annak mint egy Contra-Agense légyen, ez percipálja mindenkor és administralya a' pénzt a Communis Cassába [Kv; SRE 298].

kontraband, kontrabont 1. csempészaru; marfă de contrabandă; Schmuggelware, Konterbande. 1590: az vamosnak az vam pinznekis tizede Jár, amellet az Contrabantnak harmada eőve [Km; GyU 13]. 1677: Contrabant mind azon által az harminczadnak alkalmatosságával itt teőbb eshetik mint az hámoron [CsVh 64]. 1678: En Palogiaj Mihálj az Desj Rationistasagban az harmiczadon semit . . . az Contrabantban magamnak titkon el ne(m) tartok [Gyf; KaLt Apor István ir.]. 1681: Vámot is az igaz vectigal szerént percipialjon, és azt meg gyűjtven annak idejében tárhazunkban administralja minden contrabantoknak két részszevel egygyütt [CsVh 108]. 1685: Ha valakik pedig az 3czadot el kerülnék vgj marhajokat dugatnák es Contrabont talaltatnék, az illyeneketis Uram(na)k eő Kglme(ne)k értesere adom [BfN St. Prosa de Szék széki rationista kötelezvénye]. 1823-1830: 10-ikén osztán elértük az ausztriai gránicot, s itt egy nagy csűrbe vivén a kofferemet, mindent kihánytak belőle, megvizsgálták, és nem kapván kontrabándot, portékáimat visszaraktam [FogE 256].

2. ? kb. szabálytalanság; neregularitate, anomalie; Vorschriften/Regelwidrigkeit. 1701: az csinálása penig az Posztoknak az regi rend szerent légyen szélyességere nézve, és ha mi Contrabont tanátatik, ā Nemes Tanács hírével igazodgyék el [Kv; PosztCAR. 2].

3. Jelzői haszn-ban; cu funcție atributivă; attributiv gebraucht; csempészett; de contrabandă; geschmuggelt, Konterbanden-. 1632: Contrabont juhak . . . Eőregh juh uagion . . . no. 279 [Fog.; RákGlr. 454]. 1672: adtam az PinczeTok csinálására az Contrabont vashból két szalat s egy darabat [Utl]. 1674: Bulzesti

Contrabont Tehen no 4 [Utl]. 1675: egy mázsza s tizenhetfél oka contrabont keneső lévén praefectus uramnak [AUt 160 zalatnai jöv.]. 1765: a' praecedens Ratiomb(an) restal(na)k ezen Ratióra a' Malom hizlojáb(an) 3 kontrabont Sertések [Nagybarcsa H; Ks 71/52 Szám.]. 1774: nekik valami contrabont lovak vagyon, azakbol edgyet pénzért adnak [Fintoág H; Ks 113 Vegyes ir.].

kontrabandál 1. csempész- v. tiltott áruként lefoglal; a sechestra ca marfă de contrabandă; als Konterbande/Schmuggelware beschlagnahmen. 1741: Szirb Mihály Falunba jött . . . az szegeny Aszszony jól is tartotta palacsintákkal, de mind ezzel nem gondolván más felől neki került; mind az egész egett borát Contro bandalta [F.lapugy H; Ks 112 Vegyes ir.].

2. ? 1678: Egy Sido(na)k Por arant contra bontalván f 10// [Utl].

kontrabandáltatik lefoglaltatik, elkoboztatik; a fi sechestrat/confiscat; beschlagnahmt werden. 1671: Valaki hatalmasul, hir nélkül éli ā havas erdejét, és ott talallyák, minden véle levő java, marhaja Contrabontaltatik [JHb XXXII/57].

kontrabandáztatik ? (csempészárúként) lefoglaltatik, elkoboztatik; a fi sechestrat/confiscat; beschlagnahmt werden. 1794: Tustyánt Juon tizennégy számból álló kecskeit a Krivínai nyomáson taxa mellet Josziv Gornikkal valo meg edgyezése szerint jártotván, elfogatottatott melyért fizetett nékie, amellet ketskéi elfogatattván mind a tizennégy Contrabontráztatott [F.lapugy H; Ks XLVIII/9 Keresztúri Báár György ns nyil.].

kontrabandáztatott ? (csempészárúként) lefoglalt/elkobozott; sechestrat, confiscat (ca provenit din contrabandă); (als Konterbande) beschlagnahmt. 1756: Contrabantban bejött fehér Juh 24. Az Vraság Batcsától contrabandáztatott öreg Fejér Juh [Ks 92. I. 32 Dévai kúria-leir.].

kontradikál 1. jog ellentmond; a contrazice; widersprechen. 1570: Zeech fabian(n)ak (con)tradical Mert vey Az masiknak [Kv; Tjk III/2.2]. 1574: mikor néhai Lázár István Ur Statualltatta magát, a Falu Contradicált volt [Mezőbánd MT; WassLt Mart. Sodos sen. (67) ns vall.]. 1591: Akkor se(m) contradicaltak annak az testame(n)tomnak mikor megholt az en atiam fia Lukaczj Imrene [UszT]. 1597: Hersenczy Istwan wallia mikor veseleny Gaspar zolgaya valem engemet kwldeot ide hogy el foglaliam az Elek Janos hazat az vram zamara . . . de az varos Contradicala az foglalásnak [Kv; Tjk VI/1.8]. 1633: az Felseo Venczey Boerok adnak eo kenek, az az Malom helt . . . az aldomasbays ott uoltam, de senky nem Contradicált [A.venice F; Szád. Sztancziul Zagania (60) Eskut Boer vall.]. 1735: Ammi . . . a Testamentum(na)k el romlását illeti a Divisio alkalmatosságával kellett volna Contradicálni p(rae)tendens Tiszt. Bacsoni mihály Vram(na)k [Dés; Jk 153a]. 1744: az Adozo Rend meg edgyezett volt, hogy ā Connumerationak ne engedgyenek, s ugy Contradicáltak ā Connumerationak [Kőpec Hsz; INyR 41-2 Benkő János (60) vall.]. 1800 k.: En B. Josika Miklos a Vene-rabile Fejervári Captolan előtt Contradicáltak solemn-

ter, atyáimnak és Eleimnek minden Jussaim ellen tett Contractussainak Cambiumainak, el adásának 22 Esztendő Koramba [JHb XLVII/30].

2. *magá magának* ~ önmagának ellentmond; önmagával kerül ellentmondásba; a se contrazice pe sine; sich widersprechen, mit sich selbst in Widerspruch geraten. 1780: némelyek azok közül magok magoknak contradicalnak fassiojokban [BSz; JHbK LIV/25.9].

kontradikálás *jog* ellentmondás; contrazicere, contradicție; Widerspruch. 1634: Utrum Tudgiak az Szek eleött Mirziatt az Contradictioert hogi az töruey Conuincalta es Birsagbanys eytette az meltatlan Contradicalasert [Récsé F; Szád.].

kontradikálhat *jog* ellentmondhat; a putea contrazice; widersprechen können. 1610/1621: Both Gabor per notam Bogdani Ferencnek donalta volt iozagomot, ki be iktattais uolt magatt, mely Statutionak Contradicalok mindenkeppen . mert ackor tauol leuen az statualaskor nem Contradicalhattam [Gerend TA; JHb XXXIX/2]. 1621: (A házat) feleségem Attiafiay Miel hogy most keoltsegekkel tehetségekkel mellettem uadnak, Jussanak hozzáia es uehessek megh, senki ne Juthasson ahoz az rend hazhoz, az en Atiamfiays Ne contradicalhassanak ellene [Kv; RDL I. 112].

kontradikáló *jog* ellentmondó; care se contrazice; widersprechend. 1805: A Felperesnek Törvényes Szoszolaja Létzfalvi Várhegyi János ki által . bé adja a Transmissio egész Corpussát, mely a Királyi Fiscusnak a' Biro defectus publicatioja után a' contradicalo Biro successorok ellen való Perében költ [Mv; DobLev. IV/893 1a tábl.].

kontradikáltat *jog* ellentmondat; a pune pe cineva să facă o contestatie/întîmpinare; widersprechen lassen. 1571: Chyany Ferencz ez okat aggya az contradiccionak Gheochy Jakabnak es hazanak azert contradicaltat(m), hogy Gheochy Jakabot . . . az en Eleim tartottak Neweltek fel az en Eleymeth zolgalta, soha falw keozot ne(m) zolgalt [Szentgyörgy MT; BálLt 78]. 1669: Szinten az estve Ur(am) Mikola Sigmond Ur(am) mi formaban Contradicaltatott, Kgd ez minutabol . . . megh értetheti [Ádamos KK; BLt Szent Györgyi Mihály Uzoni Béldi Pálhoz]. 1782: Minekutánna én haza kerekedtem, s meg tudtam . ezen tsalárd vásárt, mindjárt Contradicaltatam . . . a' vásár ellen [Torda; KW Vall. 12-3]. 1835: az Expns Birtokasak ezennel altalam Contradicaltatvan Cum protesta(t)ione inhibialtattyak Klmeket . . . hogy . . . az Also Sinfalvi Határan le folyo akar-melly Szabad viz fojamatott vagy annak hasznát, Sem arendájára sem dézmálására . . . az Expnsok praedici-umara kiadni ne merészellyék [Asz; Borb. II].

kontradikció 1. *jog* ellentmondás; contrazicere, contradicție; Widerspruch. 1571: Nyerges Marthon ez okat aggya az contradiccionak^a [Mv; BálLt 78. — ^aKöv. a részl.]. 1575: feirwary Ambrus Kathonna Mate altal elle-ne monda az Iktatasnak . . . De mywelhog az Ngod para(n)chiolattia Jg tartya vala hog se repulsio se Inhibicio se co(n)tradictio se semmi tilalom ellen ky ne allwnk (!) es az Joszagbul ky ne mennw(n)k hanem bikessiges vra-

sagaba haggwk Jankafi Kathalin azzonth my az nagod paronchiolattia tartasa szerint chelekettwnk es haro(m) Napot teoltéottwnk az Joszagban es mi(n)denek ellen bikessiges vrasagaba hattwk az fellul megh Jrt co(n)tradictioiok keoweoly [Simontelke BN; JHbK XIX/24]. 1578: Mely Contradictioikath és ellene mondasokatth, mykor my megh ertetteonk volna, leg ottan . . . tyzen Eoteod napra az Nagod tablayara es Zekyre, nagod eleybe Inteok eoketth okadasra, hogy ez Jelen valo Rezbely Contradictionak adnayak bizonyos okatth [Jobbágyfa MT; BálLt 79]. 1616: ha penigh valamely keozzülünk megh nem allana es az vegezest fel bontana, az Nemzet hat forintra Zalagalhassa es büntet-hesse . . . mely ellen se Inhibitio, se Repulsio sem Contradictio, es semmi teorvnenibeli Remedium ne hasznal-hasson [Lozsád H; Törzs]. 1791: Az Hazasulandok publicaltassanak . . . Tsak egyszer Vasar napon, vagy ha a' környülállás kívánja mives napon 3szor de az öszve esketes a' Publicatio után harmad nappal elébb ne légyen minthogy ez a' Contradictionak Törvényes határa [M.bikal K; Rak 9]. — L. még AC 153.

Szk: ~*ban levő jóság* vitatott jóság. 1665/1675: az Fejedelem ki izené hogy soha azo(n) Jozságot a Contradictioba(n) leuó jóságok köze iratni nem enged, hanem az puré Fiscalisok közze irattya [JHbK XXIV/4 Mart. Sárpataki (51) vall.]. * ~*t annihilál* → ~*t tesz* * ~*t kasszál* ellentmondás semmisnek nyilvánít. 1598: Sofalwy Gyeorgy, Malomfalwa(n), Vdwarhely zekben lakozando . . . teon illien vallast . . . az eo felge embery eleött, kik az Witezleő Mindzenthy Benedek Wramath . . . egy puzta hazba statualtak, annak az puzta haznak es eöreksiginek contradicalt wolt, azt a contradic-tiot mi eleötteönk zabad akarattia zerenth, retractalta, cassalta, remittalta es telliessiggel semmie teötte [Szu; Ks 14. XXIX. 4]. * ~*ra hí* ellentmondás/ellentmondó vitakozat-tételre törvényre hív. 1592: Az en fogsagomert penigh az nagy Potentiat varo(m) rajtad, Azt mo(n)dom hogy ahoz kellet volna tartanod magadat az mint en az Contradictiora hittalak [UszT] * ~*t elkövet* ellentmondó nyilatkozatot tesz. 1744: Mikor leg előb-ször Vládházát bizonyos Lakosok meg ülték . . . és azon controversiában forgó erdőtt vagy határt magok(na)k elfoglalták, colalni, s usualni kezdeték akkor az IK eo k(ne)k Praecessori az ellen nem contradicaltak, mely Contradictiot vagy Inhibitiott el kellett volna eo k(ne)k követni [Incz. X. 11b]. * ~*t remittál* ellentmondást/ellentmondó nyilatkozatot visszavon. 1681: Gyerőffi Györgj Tholdalaki (!) János és András Uramék az Asszony(n)ak eo Nag(an)ak offeralt conditioit meg tekintve(n) contradic-tiojokot simpliciter remittálak [Nagysajó BN; Born. I. 8]. * ~*t retraktál* → ~*t tesz* * → *t tesz* ellentmond, ellentmondó nyilatkozatot tesz. 1666: az miképp(en) néhay Nemzetes Kézdí Szeki Alsó Toriay Rheti Istuán Ur(am) statualtatta uolt, néhay Alsó Toriay Török Mihály része ióságban (!) magát az mellyben Contradictiot tött uolt néhay Nemzetes Tassaly Györgi Deák Ur(am) ugi mint plenipotentiarius, Kőuer János Ur(na)k képeben [Altörja Hsz; Borb. I]. 1701: Ennek előtte valo Esztendőkben itt az Kolosvárj Káptalanban a' mely Contradictiot, Protestatiot az Aszszonj, Tholdalaghi Mária Aszszony o kglme tött volt, edes Attyának jövendöbéli Fassioja, Dispositioja ellen, tehát aztis retractalya, annihilallya

[Kv; SLt FG. 55]. 1786: Contradictio is tetteneké azon vásár ellen avagy nem ...? [Karácsonyfa Mt; Told. 76 vk].

2. (írásos) ellentmondó nyilatkozat, ellentmondó irat; declaratio contradictorie; (schriftliche) Widerspruch einlegende Äußerung. 1591: Az határ dolga felel vegeztek eo kegmek hogy e heten Biro vram eo kegmé az ven vramban giwcheon be, es eo kegmé megh lattassa az leueleketis, ha vagion Contradictio benne vagi ninch [Kv; TanJk I/1.166]. 1615: kegte az uitezleó Sarkeozj Jstuan vramat az Vayda Geörgj hazaban kezdette iktatny Contradicalok ... mely Contradictio kegte az Jktatasrul valo relatorianban de verbo ad verbum Inserallion es az massat az Relatorianak mys kegtekteöl megh kiuanuik [Szásznyires SzD; Ks 35. I. Kereszthury ir. Gr. Kauassy de Deés nyil.]. 1775: Az eddig valo hibás operatiojoknak ... solemniter Contradicalunk, és ezen Contradictionk improtocollaltatván ... Nékünkis sub extradato Notariali ki adattassék [Fejér m.; DobLev. II/464.1b]. 1819: a Nemesség az egész vidékben kereste a Statutorokat a Contradictio párjáért de soholt sem találhatták meg [Berkeszpataka Szt; Ks 67.47.28].

kontradiktor jog ellentmondó (személy); protestator, oponent; Widersprecher. 1571: Mind feyenkent az contradictorok azt kewannak hogy az Ewekteol az donatarius, wres legyen [Szentgyörgy MT; BálLt 78]. 1575: Mostan az Donatariusok es Contradictorok keoziben egebet Nem zolunk, hane(m) ty kegek Eleot Slemniter p(ro)testalunk, hagi akar Mint forogion eo keoztek az per, De Minekwanna az genealogia dolga keoztnk veghez megien Meg keresswk teorwenyel [Kv; TanJk V/3 118c]. 1597: az Contradictorok az eomagok Reteyt kertben Tartanak es az chak magoke volna az vr feoldet penig elny akarnak [Ipp Sz; Ks]. 1607: az Contradictorok(k)nak mi igasagok leuen az iozaghoz az melj ellen Contradicalanak mi nem tudjuk ... az Contradictorok keressek suis modis ha mi igasagokat praetendalliak hozza [Cszs; BLt 3]. 1677: (A) deficiat joszagnak appraehensiojában és collatiojában e' mód obseruassék, hogy a' Fiscus ... az Ország Törvénye szerint a Jozságot legitime publicaltassa: és a' Contradictorokat evocaltatván, procedaltasson ellenek ha a' Törvény a Fiscusnak itili, per manus conferalhattya a' kinek akarja: ... a' Donatarius ha senki Contradictor nem találattik, a' Jozságot apprehendalhattya; de ha Contradictorok találattak, eo facto cedalni tartozik, és extra dominium keresse, juris ordine [AC 203]. 1733: az elébbeni Contradictor és Inhibitor ... Semmi Documentumot nem producala(na)k [Kiskerek AF; JHb XXVI/44].

kontradiktória jog ellentmondás; obiectio, protestare; Einspruch. 1577: Beldy Janos Bodolarol^a Es az Nehay Beldy Kelemenné Lazar Anna aszszon' Vzonbol my eleottwnk vgyan erre keotek magokoth egyky az masynak, hogy az el rendelt es el osztott Jozsagokban ... eltekygh megh nem haboryttak eg'masth semmyben: Es ha mellyk fel eszt megh nem allana ... ezen lewelnék ereyewel my byrak igazat vehesswnk azon a' ky megh nem allana, minden repulsio ellen, Inhibitio, es Contradictoria ellen az satisfactio megh lehessen [Uzon Hsz; BLt 7. — ^aHsz].

kontradiktórium jog ellentmondás; obiectio, protestare; Einspruch. 1798/1799: a' Iuramentum oblatioja-is magában Contradictoriumat foglal [Torockó; TLv. 5/16 Transm. 426].

kontradisputál vitat, vitásnak tart; a contesta; bestreiten. 1823–1830: hadd tudhassam meg, Erdélyben micsoda gondolattal vagynak irántam, s vajon nem contradisputálják-e az én pappá leendőségemet [FogE 214].

kontradiszpozíció ellenrendelet; contraordin; Konter/Gegenorder. 1740: az bé jövő Philippianum Régiménnek csak az estve contra dispositioik érkezte(ne)k e Bellico Co(mmi)ssariatu, hogy Szászváros Széket által ugorgyák, és ismét ebbe(n) az v(á)r(me)gyéb(en) légyen Statiojok [Hosdát H; Ks 83 Zejk István lev.].

kontradoceál ellenbizonyítékokat hoz fel/terjeszt elő; a prezenta o dovadā contrarie; Gegenbeweise anführen/unterbreiten. 1788: könyöd lesz nékem Contradocealni [Komjátszeg TA; Pk 6].

kontrafagott contrafagot; Kontrafagott. 1844: (A szökevény) countra-fagoton tud musikálni [DLt 1399 nyomt. kl].

kontrafé képmás; portret; Eben/Abbild. 1756: az Kis Palota, vagy Audentiás házba ... A falon ... néhai nagy emlékezetű Kegyelmes Vrnk eo Excellentiája Contraféje, avagi le Irott képe [Déva; Ks 92. I. 32].

kontrafakt szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktion: ~ kő kb. ékkő-utánezat; imitatie de pietre prețioase; Dublette, Simili. 1561: Senky eg' mesteris hamis aranyat: Es sarga rezet meg' ne mereszelen aranyazni ... Hamis Contrafact kouet se mereszelen be foglalni ... Ha penig valamely mester hamis kouet foglalna Be, az cehnek eg' gira ezwtón maraddion [Kv; ÖCART].

kontrahál 1. szerződik, szerződést köt, szerződésre lép vkivel; a incheia un contract; einen Vertrag/Kontrakt schließen. 1649: en az Ur(ama)t se egi se mas uton ollia(n) plenipotentiarius(na)k ne(m) vallotta(m), hagi ueled, es akar kiuelis componallio(n) contrahallio(n), es valamit uegezzen [Kv; TJk VIII/4. 368]. 1668: Contrahaltak volt eo kglmek egymással hogy eo kglme Keresztesi Ferencz vram maga boczattana azon Jozsagokot eo kglme kezében [T; JHb XIV/2]. 1670: Mivel ugy vagyon tudtomra, hogy Kudu^a nevű falu ... felől ... Haller György, Pongracz Marton, és Kollatavits György Uramék eo kgmek bizonyos Contractust akarnanak tenni, celebrálni és csinálni, vagy csináltak, celebráltak es contrahaltakis ... akarmi modon valo fassiojok, vegezessek, alkalmok ... ellen ... contradicalok [JHbB I. 5. — ^aSzD]. 1677: végeztetet hogy minden rendek ... kereshessenek, és készithessenek Kénésöt, ily módok alat mindazonáltal; hogy ha kinek határan találattik, a' Földes Urral contrahallyon, a' mint alkhatik a' Kénésöt kereső ember [AC 48]. 1748: én a Contractust nem violaltam, sőt a' melly Jozság iránt ő Kglmével contrahaltam azt realiter et effective kezéhez vette [Torda; TJkT III. 229–30]. 1807: senkiis Dosa Ádám eo klmének Jozságaira sem költsön semmi szín

alatt pénzt ne adjon, véle ne contraháljon [Mv; DLev. 4. XL].

2. *adósságot* ~ adósságot csinál; a face datorii; Schulden machen. 1774: Azalatt 15 ezer forint adósságot contrahálván . . . halála után azon 15 ezer forintot a fiának, Teleki Károly úrnak kellett megfizetni [RettE 320]. 1797: adósságok vagynak-e? azoknak Interesse esztendőnként pénzül, dologul, Gabonául, fizetődik-e? azokat ki, mikor mi okból miképpen Contrahálta és azokról a' Contractussok, hol, kinél, vagynak? [Dob; WassLt vk].

3. összefoglal; a rezuma; zusammenfassen. 1766: Végezetre ugj látom Ra(ti)ojit az A. ő Kegjelmének, mellyekkel engem debellálni akar öt Positiókba Contrahálta [Torda; TJkT V. 328].

kontrahálódó szerződésre lépendő, szerződést kötendő; contractant; vertrag(s)schließend. 1731: Mi aláb meg irt Nemes Személyek az aláb meg irt dologban Contrahálódó Felektől, mind két részről Fogot köz Bírák, adgyuk tuttára Mindeneknek, a kik(ne)k illik [Veresegyháza SzD; Ks 25 sub B. 7].

kontrahált szerződést kötött, szerződésre lépett; care au incheiat un contract; einen Vertrag/Kontrakt geschlossen. 1677/1681: mint hogy nagy káromat abban nem latom, nem banom, ha az Csere megh állis az ket Contrahalt felek között [VhU 480 Thököly Imre vál.]. 1798: Hogy a' fen irt Contractusban Contrahalt szeméjlek a' fennebb irt mod szerént contrahaltanak, arról énis adom ezen tulajdon kezem írásával lévő superscriptomot Vass Mihály mpria Sinfálvi Unitarius Parochus [Asz; Borb. I].

kontrahens I. mn szerződő, szerződésre lépő; contractant; vertrag(s)schließend. 1711: Evictiotis fogadának az Contrahens felek ő kegyelmek egy másnak [Albis Hsz; BLev. Transs. 34]. 1778: a' Csere is aequalis legyen Super addála . . . Kováts Ferentz Ur . . . a' Nemes Mező Bandi Graeciritus unita Ecclesianak, 20 ~ Husz Vónás Forintokat, mellyet Kováts Ferentz Ur Szép Folyó Márvás pénzül le is olvasa és az Contrahens . . . Eccia . . . Curatora Levála is [Mezőbánd MT; MbK X. 51]. 1780: (A) Jozzagokatis a' meg irt Contrahens Személyek adak egy másnak örökösön Fiuról Fiura, Maradvanyról Maradvanyra [Tarcasfva U; Pf]. 1799: Mely fel tételeknek meg állására a' Contrahens felek magokat jobb jobb kezek bé adásával mi előttünk kötőlek is [Mezőcsávás MT; Kp 54].

II. *fn* szerződő fél; contractant(ä); Kontrahent, Vertragsschließender. 1650/1667: Mely alkalom és végezés, az fen meg irt Contrahensek között így menván végben mi előttünk kezeket ezen vtrinq(ue) minekünk beis adák [Kelelementke MT; Ks NN. 25].

kontraintancia kb. ellenbeadvány/kérés; contramemoriu; Gegeneingabe/gesuch. 1780: ámbár találtattak legyen Communitásunkban némely Emberek olyanok, kikis ezen Köz Jónak elő mozdittását Contra Instantiájokban Ngtok által akadályozni kívánt volna; De az Migos Nms Familiia . . . méltotzatott egy Universalis Törviny Könyvet Constitutionak Tytulussa alatt Városunknak ki adni [Torockó; TLev. 9/19].

kontrakároz meghiúsít; a contracara; vereiteln. 1806: most . . . valamely atyafiságos szives, oknélkül előre Levélere (!) tett válasz, ártana, és kontrakározná jo Projectumunkat [Ks 94 Thuroczy Károly lev.].

kontrakció I. szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktion; vhol ~ban van kb. vhoval be van szállásolva, vhol helyőrségben van; a fi încartiruit undeva; irgendwohin (ein)quartiert sein, in Garnison stehen/liegen. 1770: 1-ma Julii a Bethlen regimentje Jádhoz Beszterce vidékin kiszálla kantonirungba. Hála Istennek. Félsvadront a felső járás nyakába vetett volt a főispán, kik is Szentmártonban és Vicében voltak contractióban [RettE 237].

2. *katonai* ~ kb. helyőrség; garnizoană; Garnison. 1820: katonai kontrakció [UszLt VIII. 8/68].

kontraktizál I. szerződik, szerződést köt; a încheia un contract; einen Vertrag/Kontrakt schließen. 1736: Ugy latom Competentiajat egy Contractussal akarja edoelni az A ő Kglme, de én az Aval soha sem contrahaltam . . . a kivel contractizalt avval lássa pereljen [Torda; TJkT I. 104]. 1766: az én Praedecessorom és a Tiszteletes A. ő kegyelme Praedecessora, Consequenter más tacite contractizáltunk és mutuo meg edgyeztünk abban, hogy köztünk Meta ne erigaltassek, hanem továbbra azon Vdvar birattassék közre [uo.; i.h. V. 304].

2. ~ *ja magát* igéri/köti magát; a se angaja; versprechen, auf etw. bestehen. 1850 k.: vélem téendő kegyeségiért pénz vagy munkabéliei interesre magom nem tsak ajánlom hanem Contractizalom is magam [Szászújós SzD; TSb 35].

kontraktizált szerződéses, szerződött; prevázut in contract, contractual; kontrakt/vertragsgemäß, vertraglich. 1847: ara kerüjből a Czéhot hogy legényeit el nem bocsajthattya míg a Contractizalt munkáit tökeltesen be nem végzi [Kv; ACProt. 22].

kontraktuális I. mn szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktionen: ~ *bíró* szerződés-kötő fogott bíró; judecător la contractare; einen Vertrag schließender bevollmächtigter (Schieds)Richter. 1718: vett Néhai Sándor Mihály Vram Pető Andrástól egy földet . . . ebben magam voltam Contractualis Bíró [Szentmihály Cs; Borb. II Fel Csik Széki Sz. Mihály Buzás András major (64) pp vall.] | ezen föld(ne)k vásárlasában jelen voltam, mivel Cont(r)actualis Bíró voltam benne [uo.; i.h. Kosa Peter pp vall.] * ~ *írás* szerződés; contract; Kontrakt, Vertrag. 1754: Mi minnyájan Alvinczen³ Residealo Nemes személyek adjuk ez Contractualis írásunkat jövendőbeli bizonyásgul [Incz. XI. 4a. — ^aAF] * ~ *levél* 'ua.; idem' 1655: Beldi Pál úram . . . az mely nyéni erdőt az prásmári uraiméknak az arról valo contractualis levél szerént engedett . . . békességgel birniok megengedi [Uzon Hsz; SzO VI, 202]. 1746: egy Házról való Contractualis Levél [Torda; TJkT III. 18]. 1844: A Végg Hersai Besztertzei Tamásné pusztájáról valo Contractualis levél 1768 [Ne/Nagylak AF; DobLev. V/1249].

II. *fn* szerződés; contract; Kontrakt, Vertrag. 1740: ezen Levelnek más oldalán valo Contractualis [Gyertyános TA; Bosla]. 1744: Mi Nemes Torda Vár(me)gyében

Torotzkó Várossában lako Hütös Személyek Melly dolog, és alkalom mű előttünk ekképpen menven vegben irtuk mű is rolla ezen Contractualist fide nostra mediante [Torockó; i.h.]. 1766: Liber Báro Josika Josef Vr eő Naga adott erette Lapos Debreken bizonyos szám ház Jobbagyokat örökös Cserében, melly meg Tetzik az arról költ Contractualisbol [Fejér m.; JHb XXIII/32]. 1777: ezek bővebben meg tedzenek az ezekről ineált Contractualisbol [Dés; Borb. I]. 1819/1831: Kabos Gábornak Stentzel Andrásal költ Contractualissa a' Kolosvári határon a' To nevű helyen meg vásárlott hely iránt 1680 [Aranyosrákos TA; i.h. II iratjegyzék].

kontraktus 1. szerződés; contract; Kontrakt, Vertrag [egyezség; convenjé; Konvention, Übereinkunft. 1635: Fejedelem Vrnk eő Naga paronczolattjat ueuen Erti abbol hogy Admonialia eo Naga hogy az mely contractus közéteők az Balasfalui Jozagh vegett leött, abban defectus leót volna [Szászrégen; VLT 17/1603]. 1641/1648: ez utolban vittem haza az en feleségemet Desffalui Susannat az Eoczeuel Desffalui Annaual az mikor az Attiok Contractussanak ellene mondottanak az Feyeruari kaptalanban [Mihályfa NK; JHb XXII/37]. 1664: az Attiafiak közéöt valo Contractus ellen Bojer Simonne Aszoniom Contradicalit [Fog.; Berz. 17. XII/36.]. 1717: Senki eőköt nem kényszerítette magam voltam Regius a' Contractusban mely volt ilyen Tenorral hogy a mig eben az Országban laknak Sohuva másua magokat ne kötelezhessek jóbbágságra [Martonos Hsz; BetLt 7 Mathias Szöcs (38) pp vall.]. 1820: a Falu Contractussa azt tartya hogy más egyéb nyavalyaktól is tartoztak volna a pásztorok orvosolni^a [F.rákos U; Falujk 102 Barrabás Áron pap-not. kezével. — ^aAz ökröt]. 1821: Melj Kötelező kontraktus Hogy állatlunk Mindenekb(en) a fen irt Modon Ment vegb(en) oszt irtuk meg mű is az Mü igaz Hitünk szerint [Asz; Borb. I].

Szk: ~ba/ ~ra megv. *vkivel*. 1670: az Eő kigyelme fiaj menenek az Attjokal Contractusban Illyen modon [Kv; RDL I. 153]. 1782/1799: Praefectus Dési Uram Valamit fel talál, Méltóságos Földes Uraim hasznokra, azt meg jelenti, s az iránt Contractusra is mentek volna Földes Uraink, hogy annak meg álloji lésznek [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 331] * ~hoz tartja magát. 1641/1775. az Colosvari vagy Fejervari Captalanokban tartozzanak be vinni az Attyok es Anyok gyermekekett es ott(an) Jurementumott deponaltatni velek az Kaptalanok előtt, hogy mindenekben az attok es annyok Contractussahaz tartjak magokott . ökis Juremento confirmallyk az Attyok es Anyok Contractussokott [DobLev. II/460.13]. 1666: Arrajs obligalak magokott hogy ha mellik fel . Ehez Az Contractushoz ne(m) tartana magat, az megh ne(m) Allo fel, Decretalis Calumnia(n) maradgion Az megh Allo fel Ellen [Altörja Hsz; Borb. I]. 1821: A Contractushaz tartam magamat [Aranyosrákos TA; Borb] * ~ mellé áll. 1833: álljak az Contractus mellé és ugy tőstént ki fizet [M.nagyzsombor K; SL] * ~on/ ~t megáll. 1674: a fen declaralt szemellyekkel ezen megh irt dologrol valo Contractust mindenekb(en) az Vr Banffi Sigmond vram megh allya [Havadtó Msz; BLT Isák György keze írása]. 1690: Mü egyebet nem kevanna(n)k hanem kevannok csak azt :

hogy eő kglme . azan Contractussan allana meg [Fog.; Szád. Boër Thamas es Peterék Postulatumi] * ~ra lép *vkivel*. 1785: mennyi ideje már annak, hogy Contractusra lépett ezen Hellység az Földös Urasággal? [T; TLev. 6/1.2a vk]. 1801: az özvegy Zsidoném igaz Plenipotenciáriusát hozzám küldvén, azzal más contractusra léptem [Kóród KK; Ks 68.49.41 gr. Kornis Gáspár nyil.] * ~t ad *vmiről*. 1709: adott Öcsém Ur(am) ... edgy tiz aranyrol valo contractust [BálLt 91]. 1814: instálok Ngod(na)k méltotasson Contractust adni azon örökségről a fiam kezéb(e) [M.gyerómonostor K; GyL. Varga Pál dominális bíró lev.] * ~t bontogat. 1671/1796: ha peniglen valamellik fél . ezen Contractusokat háborgatnák, bontogatnák, másolnák, vagy másolatnák . tehát szabadoson exemtiot és Satisfactiot tétesenek [Nagyida K; LLt 61/1686]. 1690: Nemzetes Sárosi Janos uram eő kglme Szegeny Atyankal tött Contractusat bontogatya [Fog.; Szád. Boer Thamas es Peterék Postulatumi] * ~t csinál. 1725: mikor Haller Laszlo elvete az Asz(so)nyt Contractust csinált hogy ha léjánya lehet legyen az Asz(so)ny valasan [Darlac KK; ApLt 2 Apor Susanna édesanyjához]. 1770: az Exponensnek betegeskedése, hogy Contractust csinálly(na)k nem engette [Gyertyános TA/Torockó; Bosla. Gr. Kontz rector nyil.] * ~t felbont. 1637: ha valamelyk fel ez Contractust fel bontana az fel bonto felen az megh alo fel . Ezen levelnek vigoraval megh keresse [K; SLt D. 10] * ~t ineál egyezséget/szerződést köt. 1718: Ó Naga veletek ugy mint az említett Szász vesződi egész Paraszt lakosokal Contractust ineált volt [Szászvesződ NK; JHb XXIII/14]. 1744: Azt is hallottam hogy két száz Arany Vinculum alatt a Nehai Pos(ess)or Vrak egymás között inealtak volna Contractust [Tóhát TA; JHb XI/17.8] * ~t ír. 1742: fel tettek hogy azon dologról Contractustis irjanak . . azután mire mentek nem tudom [Torockó; Bosla. Vernes Ferenc (26) jb vall.]. 1839: Contractustis irtak rolla, de pénzt sohult nem láttunk [Angyalos Hsz; HSzjP Ferentz László (58) vall.] * ~t megszég. 1656: Aztis tudom hogy Ozdy Tha(m)as vr(am) Batyam(na)k irasba(n) adot contractussat még szegte [Kv; CartTr II. 907 Mich. Futasfalui (16) vall.] * ~t prestál szerződést megáll/teljesít. 1666: ha pedig az contractust nem praestálná akar mellyk félis, az megh nem álló fél, Decretalis Calumnian maradgion [Altörja Hsz; Borb. I] * ~t rekanál szerződést visszavon. 1742: (A) Contractust En tapasztalván magamnak és Posteritasimnak káros(na)k lenni, azon Contractust En . . retractaltam, recantaltam, és revocaltam [JHb XXXV/32] * ~t retraktál → ~t rekanál * ~t revokál → ~t rekanál * ~t tesz szerződést köt. 1670: Kudu nevű falu es haszon Vevő helyei felől Haller György, Pongracz Marton, és Kollatavits György Uramék eo kgmek . . bizonyos Contractust akarnak tenni [JHbB I. 5. fej.]. 1674: jöüének mi előnk(b)en ab una Tiszteletes Marto(n) Pap Ur(am) Esztelneki, ab alia uerő parte Nemz Apor Farkas Ur(am) Alsó Toriay és tőnek eő kegyelmek mi előttünk illye(n) alkalmat es contractust [Ksz; IB]. 1695: tőnek előttünk illyén még hihatatlan contractust [Impérfa Cs; BCs] * ~t violál szerződést megsért/szeg. 1635: eő Naga azt a Contractust semmiben nem violalta Nemis akaria violalni [Szászrégen; VLT 17/1603]. 1745/1760: (A) Contractust nem Kisfalud^a, hanem Názánfalva^b

violálta [Berz. 17b. — ^{a-b}MT] * *eláll/megy a ~ mellől* lemond a szerződésről, fel/lemondja a szerződést. 1667: Volt ugyan Barkóczy urammal való végezése Zólyomy uramnak, de ahhoz ő nagysága nem akarta magát tartani s elmentünk azon contractus mellől [TML IV, 21 Keczer Ambrus Teleki Mihályhoz]. 1718: nem jövalhatom, hogy kimed el aljon az contractus mellől, hanem ha az Ur Haller Laszlo vr(am) sponte az maga reszi-ről, az első Contractustól el állana [Ks 96 Apor Péter lev.].

2. szerződéslevél; contract; Kontrakt(s)schreiben. 1663/1695: az eo kglk elsőszöri Contractusoknak es leveleknek Continentiaja is azt tartja, Hogy Thuri Ferencz Uram Mihalcz Mihaly Uram ellen masnak Semminemű bonumit ell ne adhassa [Hsz; Borb. I]. 1679: Alkálmasint tuggyk mellyek az Nemes földék, mellyek az varasiak abban Confusio nem esik az Contractust országh eleiben is nem mindgyart producalyuk [Dés; Jk 40a]. 1739: Szabo Ferencznek adtam flor. 12 d 24 az nagy rétben valo resziert . Erről contractus vagy-on [Torockó; Bosla]. 1761: Mind ezen Contractusban expressált Punctumoknak meg másolhatatlanul valo meg állására magokat . le kötelezik sub Vinculo Aureorum két száz [Branyicska H; JHb XLV]. 1802: Ollyan nyilvánsgosan hitelesítettik a . Contractussal az adosság, hogy annak igaz volta iránt leg kisebb kétség sem lehet [Torda; TLt Közig. ir. sztlan Gálffi Joseff vice ispány nyil.]. 1814: Minden Contractusnak Copiaja is legyen [Nagykapus K; RAK 27].

kontraktus-fél szerződő fél; contractant(ă); Vertragspartner/Kontrahent. 1676: Elsőbennis . Barcsaj Druziana Aszony fel téven azt hogy ne láttatodgyek és ne esmertessék . Vra Testamentaria Dispositioját violálni inkább az fen Specificalt contractus felekis vigore p(rae)sentium literar(um) Contractualiu(m) helyben hadgyák és confirmállyák [Sv; Törzs].

kontraktus-forma szerződésféle; un fel de contract; Art Kontrakt/Vertrag. 1776: holmi Contractus formátis concipiáltak volt [Szentdemeter U; GyL. St. Henter (37) vall.].

kontraktus-írás szerződésírás; contract; Kontrakt(s)schreiben. 1742: Énis az Jstalljosi Béres léven magam jelen voltam az bekellesnek egyezésnek alkalmatosságával Contractus írásról beszélgettenek, léven ez Pente nap, hogy Szombaton megh irassák [Torockó; Bosla. Finta Jakab (34) vall.].

kontraktus-író szerződéskészítő/szerkesztő (személy); persoană care redactează contracte; Kontrakt(s)schreiber. 1800: az Alperes . Ns Barthos Samuel . a Felperes^a eokeyvelmit . . mindenféle ok nélkül szidta hamis Lelkünek, hamis Contractus s Testamentum ironak [Hsz; BLev. — ^aAlbisi Ifjabb Baksti Joseff Uramat].

kontrakvietáltatja magát ellennyugtát állíttat ki/szerz magának; a-și cere contrachitanță (despfe ceva); sich eine Gegenquittung ausstellen lassen/erwerben. 1803: Az Ispány . . mindenféle bé-vett pénzről magát az adminisztránsok által Contra Qvietaltassa, a' kiadott pénzről ellenben a' percipiensekkel Quietáltassa [Kv; AggmLt A. 117].

kontrakvietancia ellennyugta; contrachitanță; Gegenquittung. 1826: Contraquetantia (!) 3. 63 Az az Hatvan három Rforintokrol melljet mi 1825b(en) a Székellj Keresztur városi Allodialis Perceptor Kováts Imre eo keyelmének a két országos sokadalombol gyűl (!) vá-sárvámott administáltunk légyen igaz Hitünk szerént bizonyittyuk^a [Szk; Borb. I. — ^aKöv. az aláírások].

kontrál ellentmond; a contrazice; widersprechen. 1610: az J. Wdeő mulasra tarthja az dolgot Az A penig Contral hogj nem teolteot wdeot^a Was Istuan tutorsagal birta azt az peres Jozagot [UszT 43a. — ^aÉrtsd: Nem volt birtokában a törvénszabta ideig a peres jószág]. 1673: Az Szőlő öröksegeknek dolga felől . . lön az osztozo felek között egy kis controveria akarvan az idei természet el venni mindenik Szőlőnek közönsegesen az két reszesz, az harmados penigh contralvan, mint hogy ő faradott es . . . ő gondoskodott volna eddegh velle [Kv; RDL I. 154].

kontramandál 1. visszavon; a contramanda; aufheben, widerrufen. 1797: Szolga Biro Szabo János Uramhoz botsátott fellyebi rendelését contramandálni, és visszakéretni méltoztassék [Déva; Ks 73. 74. VII. 125]. 1806: Az uniformisokrol írhatom hogy Gubernialiter contramándálva lévén az Insurrectio a' Csako viselésnek vége, és már vége a' Capitányságnak, a' Hadnagyságoknak . vége vagyon mind ezeknek, mint a' Pünkösdi Királyságnak [Mv; Ks 94 Thuróczy Károly lev.].

2. ellentmond; a contrazice; widersprechen. 1737: az A . arra esküött meg hogj, a Nms Város Hadnagjával egjgjet ért, tölle dependeál; de . . juramentumát violálta akkor, mikor mind Hadnagi mind Nms Tanács dispositiojának Contramandált, és a Communis Consensus transgrediálta [Dés; Jk 246].

kontrapátens ellenrendelet; contraordin; Gegenorder. 1710: Senki, aki okos ember vala, nem ada hitelt Pekri pátensének, mert ismerték jól, hogy mindenkor hazug ember volt . Azért a Gubernium contrapátenseket küldte ki Szebenből, remonstrálván, hogy Pekri Lőrincnek minden írási hazugságból állanak, senki azért meg ne bolonduljon, s a császár hűsége mellől el ne álljon [CsH 375. — ^a1706-ra von. feljegyzés].

kontrareflexió ellenfejtetetés; contraargument; Gegenargument/darlegung. 1822: minekutánna a perlekedő Felek . magok reflexiojokat és Contrareflexiojokat meg tették . . ugy találtuk: hogy az Allperesek hosszas allégatiojokba elő adott argumentumaiknak nagyobbára a Derekas Itélet előtt lett volna helyek és idejek [Koppánd AF; DobLev. V/1057. 3b].

kontrárium 1. vminek az ellenkezője; contrarum; Gegenteil. 1585: Bernard Schuler Endres Velczér Es Borbely Iános, El kwide minket Leorincz Mester hogy az keotelwereoket . el larnok, meg kerdeznj ha eo Akarattiokkal leotte az lada el vitel^a, De ez harom Tamas Georgy es Janos az felele Nekewnk hogy eo Akarattiok es a' czech Akarattia, De mikor Az teobbit ez haro(m) kyweol el lartuk volna, hat mind contrariumot vallanak es meg wallak hogy Ne(m) wolt semmy Akarattiok benne [Kv; Tjk IV/1.440. — ^aÉrtsd: a céhládának vhonnan

való kifogásolt elvitele]. 1619: Mikor ezeket sok szóval eleiben adtam volna igen örült neki¹ semmij contrariumot nem disputált, mint annak előtte [BTN² 311. — ¹A Portán a török vezér]. 1750: a Ső székig egy darabtska Rétet és öldalt praetendálnak a' Szabad Rendek Falu közönséges Réttyinek lenni, de a' Mlgs Groff Urak Contrariumot allegálnak, mint hogy magok között azon Hellyeket mind össöket mar fel is osztották [Koronka MT; EHA]. 1763: meg eskettetvén az más Ius Böszörményi Ur(am) részéről is egészen contrariumat feteal [Torda; TJKT V 158].

2. kb. ellentétes rendelkezés; dispoziție contrară; gegenenteilige/sätzliche Anordnung. 1664: azt irtam Kob uramnak, hogy olvassa meg az urunknak szóló levelemet, ha ű nagyságának tetszik, küldje el urunknak Azt izente ű nagysága reá, hogy neki is tetszik és menten elküldte levelemet, maga is irt urunknak. Azután osztáng soha nem íra urunk egyebet, hanem contrariumat íra inkább ű nagysága [TML III, 294 Boldai Márton Teleki Mihályhoz]. 1705: a commissariusok is azt ígérék, hogy mivel nekik Kolozsvárról Martin Commissarius nemhogy azt írta volna, hogy az úr búzájának békét hagyjanak, de sőt contrariumot irtanak, mindazáltal, más semmi egyéb nem maradván egy rozsasztagnál, azt ígérék, hogy meghagyják az úr szükségére, a többről pedig quietantiát adának [WIN I, 656–7].

kontrariál ellenkezik, ellentétben áll; a contraria; (einer Sache) widersprechen/zuwiderlaufen. 1672: De mit tehet Kegyelmed? Elég az, keresztyénkötelességnek eleget tölt s teszen nem is méltó keresztyén névre, valaki ezután ennek s ebben contrariál [TML VI, 188–9 Nalácz István Teleki Mihályhoz]. 1769/1802: A sana ratiovalis contrariál az, hogy a ... Doszul Kristolczuluj, vagy Doszu máre . . . nevű Erdő . . . Nagy Kristoltz felől eshetnék [BSz; JHb LXVII/3.45]. 1773: Mit írjon légyen Groff Mikes István Ur eo Nga látom Kegyelmes Aszszonyom, de nékem ugy tetszik a' Levelivel contrariál a' Parantsolattya [JHbCs Arkosi Ferenc Csáki Katalinhoz]. 1775/1802: ezen Objectiois contrariálni láttatik a Contraversiában lévő Erdőnek már praemitált oculatiojarol valo relatíoval [BSz; JHb LXVII/3.102].

kontrarius I. mn névszói áll-ként v. igei-névszói áll. névszói részeként; ca predicat nominal; als Nomenprädikat od. als Teil des verbo-nominalen Prädikats: ellenkező, szembenálló; potrivnic, opus; entgegengesetzt, konträr. 1692: Sárközi Ur(am) . . . tön illye(n) választ felesége kepeb(en); hogy . . . eő kglmek(ne)k az Scisio teczik, és semmiben nem lésznek Contrariusok [Ne; DobLev. I/37]. 1710: Midőn Teleki Mihály ennyire vitte volna Bánffy Dénes ellen való dolgot, tudván, hogy ha Béli Pál kontrarius leszen, semmire nem mehetnek miatta, alattomban a fejedelemmel úgy végeznek, hogy a fejedelem Bánffy Dénes ellen való akaratját tegye írásban subscriptiója s titkos pecsétí alatt [CsH 115]. 1730: Requiraltam volt az M. Bellic(us) Fő Com(mi)sarius urat ő Ngát is ezen dologról, de ő Nga relegalt Ngodra hogy ha ngod ugy disponál fölöle nem contrarius benne [Vizakna AF; Ks 83].

II. fn 1. ellenség; adversar, duşman, vrăjmaş; Feind, Gegner. 1619: ha eddig . . . valamiképpen láttatott

őnagyságának contrariusának lenni s contraágálni; az akkor úgy volt, de most különben viseltetik őnagyságához [BTN² 258].

2. (al)peres fél; parte adversă; be/geklagte Partei. 1743: Rotar Balint Exponállya, hogy in A(nn)o 739 innét Banatusb(a) által menvén házát itt hadta, az alatt pedig akkori krajnik Andreseszk Andras azon Pusztá Házát ide valo Hers Pászkuinak által adta, most az exponens vissza jöven a Házát p(rae)tendállya, mellyet Hers Paszkul vissza adni nem akar. A Contrarius Hers Paszkul Replicállya, A Krajnik adta néki által . . . azért a Vándorló épicsen másutt házát [F.lapugy H; Ks 62/11].

kontrariuskodik egyenetlenkedik, torzszalkodik; a se invrájbi; uneinig/eins sein, in Zwietracht leben. 1704: a generál azt mondotta, hogy ez a rebellio mind katolikus emberektől koholtatott, és ebben a dologban is a katolikusok contrariuskodnak inkább [WIN I, 142].

kontras¹ I. kb. vámszedő; vameş; Zolleinnehmer. 1740: kételenítettem a Ruszi Contrástól, nagy interesre kölcsön kéni hat forintokat [Kornislaka SzD; Ks 54/72 Kosztin Mitre (36) jb vall.]. 1746: faluvégi Krátson Dersi Contrás iránt, a Har(min)czados(nak) Levelet írni [Torda; TJKT III. 29]. 1751: Opra Csizmadia itt járt láttam hogy Czimer volt a' Mellyén, s ő azt mondotta hogy Kontras, és akkor a' Király pénzit vitte Szebenbe de hunnon hozta, és hol lakik azt nem tudom meg mondani [Alamor AF; BfN VII/3]. 1800: Horváth Mihály Beretzkben lakó Ojtózi vámház szolgálatra tartozó Contrás, 38, Esztendőş [Bereck Hsz; HSzjP]. — L. még RettE 373.

Szk: harmincadi ~. 1798: Volkányi Harminczadi Contrás Vass György [DLt nyomt. kl].

2. sólerakat- v. sóskút-őr; supraveghetorul depozitului de sare; Revisor eines Salzlagers/Salzbrunnens. 1797: A Déési határon a . . . Szamos partján . . . Ső Depositorium mellé . . . Kontrásnak rendeltetett a Felsőges Erdélyi Kamarától meg öregedett szabadságos Katana Déési Civis Beretzk Samuel [Désakna; DLt]. 1817: Kontrásnak hogy ide visába² meg tétetett az Exponens eő kegyelme . . . a' maga idejébe mindenkor meg jelent, és soós vizet nekünk, ki osztogatván, vgy Kötelendre³ a' falujába viszzá utazott | Soós vizet minden héten a' maga idejébe ki adni meg jelent, ha maga nem tehát személyesse által is melynél fogva fogyasztást nem szenvedtünk [KLev. — ¹Visa K. ²Az előbbivel tőszomszédos település] | hogy pedig a' Soós kut sokszor bé zárva volt . . . mindennek(ne)k a' Contrás légen fundamentalis oka [i.h.]. 1825: A Sos kut Contrássának juxta Doc. Cum Rf. 5 [Szk; Borb. I]. 1832: a' Déési Sós Kút Contrássa Kántor István nagyon előregedett [Dés; DLt 330].

kontras² al doilea violonist; der zweite Geiger. 1843: ki fogadták ujj paraszt Jobbágy Grékuj Iosit minden héten vasárnapokon musikálni egy melleje meg kívántato Kontorassal [Náznánfva MT; Berz. 21].

kontráskáplár¹ 1833: (Az ügynek) valóságos így létéről Bizonytságot tészünk írtam én Motok János mp. Contrás Káplár és Nemes [Szecsorsora F; TL].

kontraskárpa a vár védőárkának külső, ellenség felőli lejtője; versanta exterioră dinspre inamic a șanțului de apărare a cetății; der äußere, zum Feind hin liegende Hang des Schutzgrabens der Burg. 1664: (A kapitány) Az innepek után az kontraskárpához akar kezdetni, mint vihetjük végben, csak az Isten tudja [TML III, 95 Katona Mihály Teleki Mihályhoz Kővárból (Szt)].

kontraskriba *diákny* a kollégiumi rend őre; monitor, elev care răspunde pentru ordine și disciplină în internat; Wächter/Wärter der Kollegiumsordnung. 1705: Azt is mondá, hogy egy jóra menendő fia, aki Enyeden contrascriba volt az enyedi veszedelemkor ottveszett [WIN I, 376]. 1714: A külső Templom annyira megépülvén hogy az I(ste)ni Sz: Szolgálat itt el kezdődhetnék . addig míg harmadik Papot hozhatnak Sz: Szolgálatra rendeltetett a Collegium(na)k mostani erdemes Contrascribája Viski Pál [Kv; SRE 123]. 1763 u.: (A kántálás jövedelméből) dupla portio a' Seniore, egy a' Contrascribájé a' többi proportionaliter a' Cántáló Déakoké [Kv; BK Kv-i ref. koll. lev.]. 1823–1830: Székely Márton csudálatos természetű ember lévén az ifjúság nem szerette, s beszélni kezdték, hogy nem választják meg contrascribának s nem votizálnak reá [FogE 137]. 1870 k./1914: Contrascriba: a jurátiának — esküdt köztanítók testülete — egyik idősebb, erélyesebb tagja, a kollégiumban a rend őre, kisebb kihágások rögtönös büntetője. A hetvenes évekig a contrascriba volt a tanulók réme, mert . naponta 5–6, 8–10 alkalommal suhogott kezében a székre fektetett nebulók nadrágfenekén a hajlós nádvevő [MvÉrt. 8]. — L. még FogE 96, 107, 138.

kontraskribaság kontraskribai tisztség; funcție de monitor; Stellung eines Kontraschreibers. 1823–1830: (Székely Márton) az ifjúság nem szerette, s beszélni kezdték, hogy nem választják meg contrascribának s nem votizálnak reá. A professzorok tartván ettől, nem bátorkodtak votizáltatni azért minden megválasztás nélkül folytatta a contrascribaságot [FogE 137].

kontraskriba-tétel *diákny* kontraskriba-választás; alegerea monitorului; Wahl eines Kontraschreibers. 1823–1830: Május-nak 13-ik napján^a egy levelet veszek Marosvásárhelyről rektor professzor T. Csernátoni V. Sámuelről, melyben azt írja, hogy . menjek be, hogy szombaton jó reggel bizonyos dologról megkérdezzem . gyanítottam, a contrascriba-tétel miatt való revolúció dolgában hivatnak [FogE 136. — ^a1795-ben].

kontraslegény harmincados legény; flăcău însărcinat cu taxarea mărfurilor la care trec prin vamă; Bursche beim Dreißigstzoll. 1742: Nehai Postamestereknek . . . engedték volt az harmadik haz helyetis melynekis az szeliben Magner Andras Ur(am) epitet volt egy hazacskát melyben egy contras legényt tartott [Zsombor K; Somb. I].

kontrasság sóskút-őri foglalkozás/szolgálat; serviciul de supraveghetor la un depozit de sare; Wachdienst/tá-
tigkeit beim Salzbrunnen. 1817: Hogy Contrasnak a' falu híren és akarattján kívül tette volna meg a' Mlgs Kamara az Exponens eő kegyelmét, az nem igaz . . . hogy

pedig a' Soós kut néha néha bélett légyen zarva, akkor midőn Soós vizet ki osztogatni az Exponens tartozott volna, azis igaz látván ötet a' Fiscus helyén Contrassága után nyugadalomba élni, annyival nagyobb irigyei támadtak [K; KLev.].

kontrastárs partenerul unui violonist cu rol de secundant; Partner des zweiten Geigers. 1767: En vagyok Hegedűs, vagyis Contrás Társa Rádúj Gyurkának azért mindenkor mindenütt jelen Lévén véle, véle edgyütt mindeneket . Látom^a [Betlensztmiklós KK; BK. — ^aA falusi legények táncbéli verekedésére von. vall.].

kontraveniál 1. kb. akadályt támaszt vmiben; a face/crea dificultăți, a pune piedici; in einer Sache Hindernisse verursachen. 1756: Arkalján Péter Fiától el szökések után hallám . . . hogy ők hét májrásokot adtak Molduán Vonyának azért hogy el mentekben (!) ne contraveniáljon [Galac BN; WLt].

2. ~ *vmi ellen* kb. tiltakozik vmi ellen; a protesta împotriva unui lucru; gegen etw. Einspruch erheben. 1775: (A) szöllőket . . . meg dézmaltuk, s nemis contraveniálnak az Dézmálás ellen [Topasztkirály K; JHbK LVII/21. 10].

kontraveniens a rendelkezés ellen vétő (személy); contravenient; Kontravenient. 1739: parancsoljuk kegyelmeknek, publicáltassa vjolog ezen edictumot^a A kik e prioribus nem observálnak notálja . a contravenienseket poenázza, magok^b pedig praealjanak masoknak bono, vendégség, táncz, musika absolute tiltassék meg, nem lévén a mostani időhöz való [SzO VII, 399 gub. — ^aA bőjt szigorú megtartásáról. ^bA tisztek].

kontribuál 1. adót fizet, adózik; a plăti impozit; Steuer zahlen. 1592: Hogy az feiadelmek ezteendőnkent ez Varosson teőbbet ne vehessenek, 52. Gyra ezwstnēl Es ha hada (!) lezen, csak ket zaz Arany forintot Contribuallion ez varos [Kv; DiósyInd. 16]. 1598: In Anno p(rae)senti, az Commissarius vrak parancholattiará attanak es contribuáltak volt . f 2000 [Kv; Szám. 7/XVI. 87]. 1619: Vaida Marto(n) penigh es Bradi Janos is természet szerint valo nemes emberek voltak, nemis tudó(m), hogy az Eőreőksegektwl valakinek valamit Contribuallion volt [Abrudbánya; Törzs. Taricza Thoma in Abrugifalua (80)jb vall.]. 1623: Az Desi Birak, es eskwt Polgar Vraim adak ertesemre . Jelentue(n) hogy az Varosnak minde(n) Nemw keőzeőnseges szolgálattiatul magatokat megh uonuan, hidak es utak czinalasara semmikeppen ne(m) akarnatok contribuálni, hanem . . minden fele dolgok(na)k tereh viselesetől immuni-sok akarnatok lenni . Intlekis s hagiom paranczionalomis serio twnektek twis . . contribuálni tartozzatok es kötelesek legyetek [DLt Bethlen István gub. rend.]. 1632: Ez falubeliek annak eleőtte a' Persanjakkal contribuallion vago baro(m) dolgabol es edgiwt attanak egy vago barmot [Grid F; UC 14/38.4]. 1742: tsak bé kell Sączolni a nemes házakot, ha közinkbe nem Contribuálnak [Mv; Told. 15/23]. 1775/1802: azon Salamon^a Embér usualta ezen Irotványt, de a Nagy Kristolczia^b praetendálván, hogy az ő Falujakba contribuáljan rolla, ellenben az Bezdédiek^c praetendáltak, hogy Bezdédre Contribuálján [BSz; JHb

LXVII/3. 122. — ^aSalamon SzD; ^{b-c}Az előbbivel többszörműködés Nagykristolc és Bezdéd lakosai]. — L. még AC 143, 239.

Szk: *felire/feliről* ~. 1711: az Birak Polgárok felire Contribuíálnak | Penteki szolgálak ... azok is, az adozasbol nem immunisok hanem felire Contribuíálnak | Penteki Szolgálak ... mindenben feliről Contribuíálnak [Somlyó Cs; Born. XXXIX. 50, 52 Csz és Ksz tisztei és rendei] * *kapuról/kapuszám után* ~. 1671: A Rovatlan Faluk és Városok, Puskások, minden Fiscalis Várahhoz való Darabantok, kik kapuszám után nem contribuíálnak ... adgyanak, Tall num. 1 [CC 96]. 1676: Orszagh adayaban egy Kapurol szoktak contribuíalni [Jegenye K; EFiscLt IV/259. A. — Tomai László kijegyzése]. 1711: Király Tamá(s) ... öröksége féle ... ezts ... az nehéz portiozásban a midőn Kapu szám után kellett Contribuíalni mind maga adozta ... Szabo János vram [Ingodály NK; JHb XXIV/19]. — L. erre az adó-nemre *kapu 10.* al.

2. szolgáltat; a da (díjme); leisten, liefern. 1642/1722 k.: ha pedig a Praedicator fel fogna azon földet vagy egeszsen, vagy annyi reszet a menyit ő nem colalhatna, es azt masnak sem engedven Colalatlan maradna tehát a menyit a mellette levő akkora Colalt föld terem, annyi dezmat tartozzek a Praedicator az Ekklesianak contribuíalni a Colalatlan földről [Beresztelke MT; GörgJk 81]. 1694: a' sebeseliek, az eő magok majorsagokból jutando Dézmát, kiki közzüllök az eő magok földes urok-(na)k contribuíallják [Sebesel AF; BFR néhai ifj. Bálpataki János urb.]. 1736: az Küküllőn által epítettett egy ... jo tágas pallo ... a' Csávásiak pedig Contribuíálnak érette hogy rajta alto' 's meg által járjanak, kevés épület-re 's gátra valo fát [Mikefva KK; CU XIII/1.180].

3. kb. (pénzt) beszed; a incasa/percepe; (Geld) einnehmen. 1753: a kitől lehetet két ket sustakot akkorban contribuíált is, gjült volt circiter Negjed fél Mforint [Márkosfva Hsz; Törzs. Paulus Orbán (40) pp vall.].

4. *dív hozzájárul;* a contribui; beitragen. 1710 k.: bár csak tí igazgatók ne contribuíálnók sokat a magatok hazája romlásához, a tü negligentia, gondviseletlenség-tek és veszekedésekkel [BÖN. 972].

kontribuíálás hozzájárulás; contributie; Beitrag. 1736: Léven egy Nagy Gyalmos Tó ... azon Tonak Gátttyát a' Mlgs Pársok ... tartoznak Conserválni, és procurálni negyed résziben az Ur Bánfi Sigmond Uris igéri Contribuíálását procurálására [Záh TA; Mk V. VII/10].

kontribuíálhat 1. adózhat; a putea plăti impozit; Steuer zahlen können. 1671: ő nagysága Kegyelmednek irt méltóságos leveléből ... értjük a soldpénz felől való parancsolatját ... De Kegyelmed, Uram ... bölcsen megítheti, miképpen adhasunk s contribuíalhasunk privilegiumunk condiciói ellen [TML V, 584-5 Máramaros megye rendei Teleki Mihályhoz]. 1710: Rabutin Szebenben bemenésem, mivel a militia számára az ország, mint azelőtt, nem contribuíalhatna, megparancsolja a Guberniumnak, hogy százezer rhénes forintot könt mindjárt szerezzenek a hadak számára [CSH 343].

2. szolgálhat, tehet; a putea face ceva; leisten/tun können. 1744: itt a káptalanban szüntelen valo a dolog ... hanem mikor szükséges(ne)k látja Ngod, én örö-

mest udvarlok s, ha valamit contribuíálhatnék Ngod részire el nem mulatom [Kv; Ks 40. XXVIIIc Endes Péter lev.].

kontribuíáló adózó, adófizető; care plătește impozit; steuerzahlend. 1737: az A ... juramentumát vióálta, mikor a város terhé supportáló szegény emberek(ne)k borokat bé nem vette ... hanem ezenn Városon kívül Commoralo és itt nem Contribuíáló betsülletes emberek(ne)k megfordult rossz borait vőtte bé ... a Nms Városnak közönséges kárára, mivel a Nms Város kortsomája ... úgy mint kellett volna nem is fojt [Dés; Jk 47b].

kontribúció 1. adó; impozit; Steuer | adózás; plata impozitului; Steuerleistung. 1591 k.: feoldi Gabonanknak Nem termise Zeoleo hegieneknek el vezise Az Nemessignek zamok eoregbeolise miat el fogyatkoztnk Az zegin megh romlot atiankfaiy el fottanak akar my kichin Contributio(is) Nagy zaccoltatassal es fogsagal exigálnak [Dés; DLt 233]. 1593: Miűel hagi ... ez ostor ado hazanknak, feiwnknek, es etelwnknek megh maradasat nezy ... mind kiral birak, polgar mesterek, eskwdtek zabadosok ez contributioi to' ne lehessenek ... hanem eo kegmek ez mostani tereh viselest velwnk es zegini keos-segwnkel egietembe viselliek [Kv; TanJk I/1.218]. 1632: Vdvarhely varasunkbely hieveinknek alázatos keönyör-gesekbeöl ertyük hogy ... nagy sokan megh nemesedte-nek, melybeöl keveseden az Varasi rend, az annuális Contributio sulyosodot rajtwnk [UszLt IX. 75. 2 fejj.]. 1671: Abrug Bányán civilis fundust biro nemesség dol-gából is végeztetett, hogy ha házok nem exempta, azzal hogy magok személyekben Nemessek, ne vonhassák-ki magokat az városhoz valo contributioiból, hanem tar-tozzanak contribuíalni az civilis fundusokrol [CC 83]. 1681: Minden ember annuatim ... őszszel tartozik adni két két forintára bort ... eze(n) Contribu(t)ioiból ki vé-tetnek szabadosok Falusi Biro, virrasztok egi szoval a várhoz valo szolga, valaki a' szolgálatot Continuallya [Mogyorósd H; VhU 80]. 1721: a' közönséges Contri-butioi kinek kinek tehetségé szerint valo proportio-val, vettesse(ne)k fel [Ks 18. XCIII a gub. Kv-ról]. 1804: Contributioiak ... be hajtására a Vajda mele Hitesnek vagy Gornyiknak Botsátatik a Vajda hirivel Bortsa Szojka (!) [Bos K; Ks 92].

Szk: ~ *alatt van (vki)* adóköteles. 1754: hogy ... Komjátszegi Samuel Vr(am) valaha Contributio alatt lött volna nem tudom nem hallottam [Asz; Borb. II. Joh. Arkosi de Szind (69) ns vall.]. * ~ *t felhajt*. 1765: kárt okozó Executioikkalis hajtatta fel a mű Falunkból eő kegyelme a Contributioi [Szeszcsor H; Eszt-Mk Vall. 254]. * ~ *t felszed*. 1702: porontsollyuk ... , hogy a meg irt mindenféle Contributioikat kegyelteked idején procu-rallya, fel szedgie [UszLt IX. 77. 55 gub.]. * ~ *t felszedet*. 1765: Mikor Fábián László akkori Fő Biro vram szedet-te fel a contributioi egy Domesticus Executor által, még is semmi vexánk nem volt [Ompolyica AF; Eszt-Mk Vall.]. * ~ *t (meg)ad*. 1710: minden Contributionak fel-it még két adunk, mind mas közönséges Nemes Em-berek(ne)k szombati szolgál, holot mas szekéb a szám ado es gond viselő szolgálak sem(m)it ne(m) Contribuíal-nak [Újfalú Cs; BCs]. 1785: (A szellérek közül) Contri-butioi többire tsak főről adnak [Torokó; TLev. 10/5]

* ~t (meg)fizet. 1765: Egy aránt concurráltak az Executiokra tett költségekbe azokis akik előre magok contributiojokat meg fizették, valamint azok, akik restantariusok voltak [Kisenyed AF; Eszt-Mk Vall. 283]. 1828: ez ideig ő fizette egész háza népével a Szőlő után háromlo contributiót [DobLev. V/1148] * ~t prestál. 1671: kwlseő emberek bírua(n) Desen coreoksegekhet ... semmi nemw keőzeőnseghes Contributiott, szolgálatott, az varos szwkseghire, nem praestálnak [Dés; Borb. I egy-i bizottság jel.]. * főről való ~. 1723: az udvari Birák, az kik falu szeriben házatt tarta(na)k az körül való Contributiuról ne immunitaltassanak [K; Told. 2] * királyi ~. 1786: ha az Thoroczka Lakosak az Bányaszágtól es Vass mivelestől el rekesztettnék (így!), itten a Város nem Subsistálhatna ... sőt az királyi rendes Contributiót sem fizethetné [Torockó; TLev. 4/13. 14]. 1847: (Varga Katalin) minden füstre egy-egy ezüsthúszast rótt, mit sokkal örömebb s hamarabb fizettek ki az emberek is, mint a királyi contributiót [VKp 198] * perszonális ~. 1703: nemellyikünk mind az Personalis Contributiok miatt, mind az Koborlo Kurucok miat elége megh Romlotunk [Fog; Ut].

2. szolgáltatás; contributje; Lieferung, Leistung. 1677: Az vámnak penig es eőr helyeknek vigyázására ezek mindnyájan kötelesek Ezeken kívül semmi egyéb contributiokkal (: az egy ország adóján kívül :) nem tartoznak [CsVh 63]. 1706: az Jobbágysok megh az Vár hányástolís immunisok akar(na)k lenni, egéb Contributiokb(an) se(m) akarnak contribualni [UszLt XIII. 94].

kontribúcióbeli adófizetési; de plata impozitului; Besteuerungs-. 1710: Vala holot azért Örmény, vagj aféle Kereskedő ember, az maga lako házán vagj szálassán kívül az Falúkon arulna, marhája elvétessék ... meljnek harmada legyen azoké a kik el vészik, két része penig forditassék azon helynek, az hól el vétetik, Contributiobeli szükségére [KvLt I/198 a gub. Nsz-ből].

kontribúció-pénz adópénz; sumā realizatā din impozite; Steuergeld. 1765: az administralando Contributio pénzt . az hütösök előtt újra ismét meg szamlaltuk azért, hogy vallyon a Commissarius előtt való szamlálás nem esett é hibáson [Sárd AF; Eszt-Mk Vall. 25].

kontribúciózás adózás, adófizetés; plata impozitului; Besteuerung. 1699: itt való Praedicator Békési Ferencz ur(am) sellereket nro 16 . a Portiozasból s egjéb féle mind(en) contributiozasból Taxazasból, es Varos s eő ngokat illető szolgálatból eximalta [Hátszeg H; Ut].

kontribuens I. mn adózó, adófizető; care plătește impozit; steuerzahler. 1721: abból is a' Servicz, és egyébb bonificatiokkal a' Contribuens Varmegyeknek és Szék(ne)k notabilis Summa fog redundálni [Ks 18/XCIII a gub. Nsz-ből]. 1741: én nem tudom massuva hová rendellyek Quartéllyt, mivel Gyogynál jobb Falunk az egész vár(meg)jében nincsen ezelöttis mindenkor Kapitanyak s Colonellusok Assignáltattak oda, az Kapitanyak mindenkor az Contribuens embereknél magak(na)k Commoditast találtak [Kéménd H; Ks 101 Zeyk István lev.]. 1744: mi közönségesen Falusi Lakosokul

Contribuens Személyekül résolválok magunkot, hogy elő nem állunk^a míg vállaszunk^b nem jö^c [Bölon Hsz; INyR 37. — ^aAz összeírásra. ^bA gub-tól]. 1802: nem akarván az Ur nyughatatlanságai miatt Contribuens embereit, jövendőre éhel halásra juttatni, s magának is illy Szenvedhetetlen kárt szerezni [M.zsombor K; Somb. II]. 1818: a' szegény Contribuens Embereken erőszakosan huzat vont [M.fráta K; KLev.].

Szk: ~ nép. 1765: oly sokszor, és csoportoson jöttek az Executorok az helyiségekre, hogy magamis tsudalkoztam hogy subsistálhat szegény contribuens nép [Sárd AF; Eszt-Mk Vall. 47]. 1787: ha az Falus Biro és Notarius ezen Rendelést el mellőznék ... in duplo visza fizettetik a' Contribuens népek [Torockó; TLev. 3/2.2].

II. fn adózó, adófizető (személy); contribuabil; Steuerzahler. 1751: A' mi pedig a' kösséget Contribuens népet illeti ha paraszt Contribuens Puskát, kopot tapasztaltatik tartani Puskájáért Contribuállyon őt Rforintokat; kutyajától két Rhe. forintot [TLev. 11/1 gub.]. 1765: az egész Borbándi contribuenseket . vexállya eő kegyelme [Borbánd AF; Eszt-Mk Vall. 322]. 1799: mind az valamit a' Collectorok a' falu közönséges szükségére a' Contribuensektől fel-szedte nek a' Bironak jelen létében meg-számláltassék, a' meg-számlált pénz a' falu Cassájába tétetessék [AszLt 2007 nyomt. gub. körrend. 6014 és 6463]. 1824: az Felsőbbség engedelméből menő Csoportoknak kevés pascuum, és háló hely szaksztothatik annélkül hogy . igen kevés számból álló Contribuensek Marhájok számára, meg kívántato pascuum meg szorítottathaték [M.zsombor K; Somb. II].

kontrolléria ellenőrzés; control; Kontrolle, Prüfung. 1791: Vidékünk béli Krájnnyikunk Eő kegyelme, a Tekintetes Urnak Porontsolattyából, egész Uradalom, Dobra vidéki helyiségeit, Contralérozván melyly Contralériának vége menetele szerint . sokan hibásoknak tanálatunk. hibáinkot . . meg ismérven ... érdemünk szerént ne büntetessünk [Ks 75. VIIIb. 121]. 1843: A' Szováthi — Gyermekek erdőt fel mérve az egész le mappirozva van én czélszerűbbnek gondolom nyilakra darabolni, s ugy eladatni. — Király Pál által a' pap contralleriája mellett. — ebbe bajosan vegyülhet tráfica [F.zsuk K; SLt évr. Szigethi Cs. Zsigmond P. Horváth Ferenczhez].

kontrollíroz ellenőriz; a controla; kontrollieren, überprüfen. 1791: Vidékünk béli Krájnnyikunk Eő kegyelme . egész Uradalom, Dobra vidéki helyiségeit, Contralérozván sokan hibásoknak tanálatunk [Ks 75. VIIIb. 121. — A teljesebb szöve. kontrolléria al.]. 1849 u.: a ház, melynek törvényes hivatása törvényeket hozni és a ministeriumot controllírozni a kormányzásba, mihelyt maga elegendne bele a kormányzásba, túl csapong e törvényes szabta határokon [EM XLIX, 547 Zeyk Károly kezével].

kontrollor ellenőr; controlor; Kontrolleur. 1780: két-féle tisztséget ne viseljen senki, mint Doboka vármegyében ez bitang Ketheli postamester, contralor s viceispán [RettE 409]. 1807: a Kamara Ispánék^a, a kontrollor [Dés; KMN 264. — ^a(Désaknai) bányaigazgató]. 1847:

Az uradalmi tisztekről csak annyit hallottam, hogy mondott Varga Katalin az embereknek: „Mi nékem az ispány és controllor, számba sem veszem őket!” [VKp 263].

kontrollorság ellenörködés; fruncjie de controlor; Amt des Kontrolleurs. 1839: Az Isputály fundus Jövedel pertractatioja. 1r Tétessek egy ara valo fel ügyelő Iputály (!) Atya név alatt. 2r Ennek tétessek kötelességévé ezen felvigyázat 's a' jövedelmekről és kiadásokról valo számadás minden esz(ten)doben . számadása az egyik Czeh-mester Controllorsága alatt essék [Kv; ÖCLev.].

kontrovertál 1. ellenez; a fi împotrivă/contra; gegen etw. sein, etw. widerraten. 1699: Egeresb(en) vad(na)k valami Zalagosított feoldek . . . az oda jutot Jobbagyot ki akarják hanni beleolte, kgld eszt se tselekettesse mert ha oda jutot ne(m) lehet meg haborgatni, ha akkor senki se(m) Controvertalta [Szókefva KK; Ks 96 Sárosi János Gyerőfi Borbálához]. 1711: ő Excellentiája . . . csak ne controvertállyha ha ők más uton el foglallják, és belé szállanak^a [Gyf; Ks 95. — ^aA jóságba]. 1778: tudjuk

Hogy a' Falusi Contribuens Comunitásnak voltanak öt darab erdejé, melyek(ne)k bírását . . . a Mlgs Possessoratus soha sem controvertalta (!) [Bányabükk TA; BL1 11]. 1796: Azon Szilos nevezetű helyet . . . a Mlgs Miko Udvar Birta . . . a' kinek tessett (!) annak adta Esztendőnként mikor a Berszányok el fogadták azoknak, mikor azok el nem fogadták miis el fogadtuk a más birtokosok közül edgy is nem controvertalt^a [Üvegcsür Hsz; Mk II. 3/88. 5]. 1812: (A berket) az Eklésia mint magajét szabadon élte, a nélkül hogy valaki turbalta és Contravertalta volna [Csűcs AF; DobLev. IV/943.24a Kotsis Petru (60) col. vall.].

2. kifogásol; a obiecta; beanstanden, bemängeln. 1671: aztis controvertallia az J. hoga cō ne(m) volt kezés [Kv; TJK XI/1.32]. 1736: Mind felső alsó rendbéli ember mihelyt megházasodott, az szakállát meghagyta s hol-táig úgy viselte; az egy Béli Pál szüntelen beretváltatta az szakállát, s hogy controvertálták azt mondogta, mikor tatárok rabja volt, nagy szakála lévén, az tatár ura ha megharagudott annál fogva hurczolta, akkor tett volt fogadást, ha megszabadul, soha szakált nem visel, s nem is viselt holtig [MetTr 349–50]. 1755: aztat sok izben hallottam cō Excellentiájától controvertálni, s panaszkodni sokaknak, hoga akarattya ellen az Jóságokat a' Fiai el foglalták [Mezőkölpény MT; TGsz 51]. 1823–1830: Ezt a hallgatók közül sokan is contravertálták azt mondván, hogy nem tudtak neki megfelelni, hanem csak kinyelvették onnan [FogE 289].

3. kb. helytelenít, kárhoztat; a dezaproba/condamna; tadeln, mißbilligen. 1765: mikor a' lövések éstenek cō Nga contravertálta azonn játékos lövöldözést hoga miért tselekszik akkor mikor Utra indul az Aszszony [F.gerend TA; KS]. 1767: Amely dolgot kétszer találtam leírni ne controvertálja a kegyes, istenfélő olvasó, mert feledékeny az embernek elméje, hamar felejt, amit meg kellene is tartani elméjében [RettE 214].

kontrovertálhat 1. ellenezhet; a putea fi împotrivă; gegen etw. sein können. 1760: ā mi nézi az édes Anyánk p(rae)tensioját hogy néhai férje decessussán valamelye-

ket hozott volna édes Atyánk házához p(rae)cise mobileket azok kezénél maradná(na)k ha constálni fog mik azok . . . azokat nem Controvertálhattuk [Oroszfalu Hsz; BLev.].

2. kifogásolhat; a putea obiecta; tadeln/mißbilligen können. 1726: Mint hoga több sokkalis az Acquisitum mint az Aviticum, arra czélozok benne, hoga az gjűlöltséget közöttök inkább eltávoztassam, azért edgik sem controvertaltatva közűllök hoga az Aviticumbanis Dispositiot tettem, és az mellyik controvertalna, annyivalis inkább violálna az én Dispositiomat . . . seminemű Acquisitumimból ne participalogdjék [JHb XXXV/21 Jósika Imre végr.].

kontrovertáltatik 1. elleneztetik; a fi controversat; gemißbilligt/widerraten werden. 1677: A' Néhai nagy emlékeztű Bethlen Gábor Fejedelemtől a' Fejérvári Collegium számára, avagy annak építésére legaltott husz ezer forint summának állapottya-is . . . controvertáltatván az 1636. esztendőbeli disturbium alatt valo tractatusban . . . mostan-is azon szerént helyben hagyat az Országnak azon summáról valo assecratioja-is [AC 16]. 1764: az denominalt Commissariusok ki menetele, nem controvertáltotván akkor az Ia Párstol, s pro tunc meg sem disputaltott, az, valyon az A p(rae)tensioi helyeseké és meg alhatoké, vagy nem [Torda; TJKt V. 233]. 1807: A Rákosi Határon levő Török buza föld nem controvertáltatik . . . tsak hoga a Munkája a praetensu Fiunak fordítottassék meg [Aranyosrákos TA; Borb. II].

2. vita tárgyává tétetik; a fi adus în discuție; zum Gegenstand eines Streites gemacht werden. 1683 k.: az akkori visitatorok előtt Controvertaltott volt ha az Joveveny es ne(m) ott Lakosok Tartoznak az borert Fizetni? [Bagos Sz; SzVJk 50].

kontroverzál kifogásol, sérelmez; a lua ceva în nume rău; tadeln, beschwerlich finden. 1749: Juczit nem közöntetted nagyon controverzálja, mivel betegségedet hallván, azolta feketé rokolyát visel [Bodok Hsz; DanielAd. 275].

kontroverzálkodik perlekedik, viszálykodik; a se învrăjbi; streiten, rechten. 1699: tudom bizonyoss(on) hoga az mely Kapusj határ szelben levő föld felől Controversalkodik Kovats Istvan vrammal Bandj Egerhazi Mihaly Vr(am), en Kovats Ist(van) vramenak tudom lenni [Mezőkölpény MT; MbK 90 Kölpényi Kovács Iános (40) jb vall.].

kontroverzáltatik vita tárgyát képezi; a face subiectul discuției; Gegenstand des Streites bilden. 1681: Levén a' Koronkai határ szélben Vaczman nevű Praedium; mivel controversaltatik annak a' falu helynek környeke ahoz tartozik? vagy a Koronkai határhoz? [Koronka MT; EHA vk].

kontroverzán perlekedő; implicat în controversă; prozeßführend. 1767: Ha valamely bányász el kerülhetetlen . . . okoktól viseltetvén nap számokkal maradna el; az ilyenek a' több controverzán bányáb(an) munkálkodó Vás bányász Cimboraságnak consensussából, az arra rendelt időb(en) . . . potolyanak maradt nap-szamat [Torockó; TLev. 7/1].

kontroverzia 1. nézeteltérés, vita; controversă; Meinungsunterschied, Streit | vitás kérdés; problemă controversată; Streitfrage. 1591: Perniezy vram megh Jzente az bironak hogy ez ket Agensek kezoet valo controuersiat el Jgazichak, feoldeoket Jamborokkal mind ket felnek megh meryek [UszT]. 1593: Nagi Demeter vallia: ne(m) tudom az volte az lo az ki feleol vagion az controuersia vagi mas volt [Kv; TJK V/1.313]. 1628: Ha penigh valami controversia esnek Azhul is mellyek varosban az vagi hataron esik tartozek el igazittani [Kvh; HSzJP]. 1640: kívánván mi tollunk a fenn specificált személyek mindenik részről, hogy ezt az controversiát elsőben ha lehetne békeség szerint, ha pedig nem lehetne Törvény szerinti igazitanok és szállitanok ki közzülnök, Mi azért . . . így alkotok meg őket^a [Berekeresztúr MT; DLev. 2. XII. 8. l. — ^aKöv. a részl.]. 1728: ha azon adosságok iránt valami Controversia orialodhatnék, azokott is tartozzanak eö kgk härman edgjmás között el igazittani és edgik az másik(na)k bonificalni [M.dellő TA; IB VI. 225/14]. 1791: nincsen-e a' Szomszéd Falukkal Contraversia? [BSz; Ks 74/56 vk]. 1798: egy versen Sz Biro Uram ki jött volt, hogy meg tekintvén a kereset alá vett helyet a Felek közt el igazítsa a Contraversiát [Nagykristolc SzD; JHb Bornemisza Anna-Mária lev.]. 1818: Sz. Udvarhelyi Tit. Hajdu János Ur . . . ezen Contraversiának meg határozatása végett a Tekintetes V. Székre Instantiat akar bé adni [Üjszékely U; Borb. II].

Szk: ~ alá jó. 1804: ez előtt valami két Hetekkel a' Kortsomán voltunk, ott volt Kádár is, ott volt Bozintanis, hallottam hogy pántolodtak egymással a' keresetbe forgo dolog felett, mindenik megáénak tartván a' földet a' melly Controversia alá jött [F.berekszó Sz; BfR III. 12/7 Ilutz Zahari (40) col. vall.] * ~ alatt van. 1807: azon szántás pedig mellyről fellyebbetske emlékeztet tettem, az én üdömbe is Controversia alatt volt [KmULev. 3 G. Bakos (77) mákói^a ns vall. — ^aK] * ~ba hozódik/hozatik. 1775/1802: (A) nagy búkkes Erdő a Nagy Kristoltzi . . . Possessorak által contraversiában hozodatt [BSz; JHb LXVII/3.104]. 1797: A paraszt Lak Házak után künn és benn akármi névvel nevezetethetendő appertinentiákból sem egyszer, sem másszer senki által el-nem foglaltatott, sem Controversiában nem hozatott [Göc SzD; WassLt Consr. 720] * ~ban forog. 1675: Az J nem appellalhattya mert ne(m) az zálog valora forog itt controverziab(an) [Kv; TJK XII/1. 76]. 1762: Aranyos Fő nevezetű Erdős Helly(et) melly controverziában forog . . . az mű határunkhoz tartottuk és birtuk [Szentlászó TA; EHA].

2. ellentmondás; contradicție; Widerspruch. 1671: az mely fundusokba(n) penitus defectus vagyon, az fellyül említett Orszagh Articulusa, es az my kegls Urunk eö Ngha priuilegialis Donatioja vilagoson continéal arrol. Azokba(n) Controversia nem lehet [Borb. I egy-i bizottság: Béldi Pál, Haller János Kornis Gáspár nyil.]. 1772: csak ezen egy Controversiabolis a' Szemes Biro által láthatja hogy ezen mostan exhibeált Inquisitorainak az I. Groffnénak melj nem lehet hinni [Kük.; JHb LXVII/261].

3. ellentét; opozíció, contradicție; Gegensatz. 1662: És a vallások dolgában ezután is ha mi controversiák, versengések következnének, hogy azok . . . mindenkor

eligazíttatnak^a [SKr 272. — ^aA linzi béke cikkelyeiből]. 1710: Harmadik s nehezebb ok, amiért Bethlen Miklós s Apor István veszekedtenek, a reliigiók között való controversia [CsH 300].

4. ellenkezés; împotrivire; Widerspruch. 1666: akar mely jozagaban akarna salletani^a (!) oda is mind(en) controversia nélkül el sall [Fejérd K; ApLt A. VII. 4. — ^aA jb-ot].

kontroverziácska kics perpatvarkodás, villongás; ceartă, neînțelegere; Hader, Zänkerei. 1764: Hoszszu Gligorás . azon Széna-füvet eddig birta békeségben, hanem ennekelőtte két Esztendővel volt valami controversiátska iránta, de aztis magok között Sopíálták [Buza SzD; JHb IV/13].

kontroverziás 1. peres; care formează obiectul unui proces; Streit- | vitás; în litigiu; strittig. 1671: benne lakasat ne(m) kellett volna szenvedni hanem . . . just kellett volna . . . in Ius attrahalni . . . mellyet hogy posthabealt és az controversias örökséget edgyszer idegen kézre menni engedte, tulajdonicza magának [Kv; TJK XI/1. 58–9]. 1689: az controversias szántó föld . . . edgyik darabját, ő irtogatá ki, ő szánta vete, s békeségesen bír mind halalaigh most a maradvant vgy látom haborgattya bírásában Bethlen Samuel vr(am) [Kucsuláta F; Ks 67. 46. 21]. 1733: minyájan a kik ott voltak a határ járásb(an) azon egieztek meg hogj csinályonak valami jegjeket, azon Controversias hely(ne)k, hogj ne veszekegiének anyit felette [Hévíz NK; JHbT]. 1762: az Hesdátiai között heten olyanok kiket az Szent Lászlaiak kedvellenek eskügyenek ezen Controversias helynek proprietássára, és legyen az Hesdatiaké [O.fenes K; JHb XXXIV/1]. 1818: Juon Dregán panaszszá fel vétetik Juon és Petru Magár ellen egy el veszett Contraversiás tulok keresetében [Petrilla H; JF 36 Prot. 18]. — L. még RSzF 134.

2. kb. kétes; dubios; fragwürdig, zweifelhaft. 1756: ezen Collecta 164 MForintokból és 24 pénzekből álló, tudnillik a' mellyek jó és el-kelhető Pénzek voltak; de ezeken kívül voltak még holmi Controversias pénzek-is . . . az az rész szerint le-tett rész szerint semmire kellő Tzigány Garasok és egyeb apro pénzek [Kv; EFiscLt 1774/8 Szathmári P. 'Sigmond lev.].

kontroverzus peres; care formează obiectul unui proces; Prozeß- | vitás; in litigiu; strittig. 1671: az controverzus örökség . . . adjudicaltatik az Anak-ugy mint igaz tő szomszédnak [Kv; TJK XI/1.59]. 1674: az controverzus lovat . . . ne(m) duggatta, sem lappangatta, seőt Hadnagy Ur(amna)k megh jelentette [Kv; i.h. 249].

kontumácia 1. engedetlenség; nesupunere; Unfüg-samkeit/folgsamkeit. 1592: Ha . . . effele contumaciaba talaltattnak valamellyk miues ember, hogi addig hazatol el menne, es biro vramnak ekkuppen but zerzene, eo kegme az zokot Authoritas zeren, toties quoties, tiz tiz f(ori)ntal bwntesse [Kv; TanJk I/1.184]. 1741: Hogy ha a' Város Ser korcsomája, ő kglmek^a negligentiájok; vagy Contumatiájok miatt szenyvedne, heverne, a' Nms Város a defectust ő kglmeken meg-vehesse [Dés; Jk 552b. — ^aA serfőzők]. — L. még SKr 665, TML VII, 284.

2. jog macacsság; îndărătnicie, neînfăţişare la judecată; Hartnäckigkeit. 1738: Constal vilagoson a Ns Tanátis(na)k sok izben bé adott Instantiamra tött Nemozásból az Inek contumatiaja [Torda; TJKt I. 171].

3. vesztegzár; carantină; Quarantäne. 1746: az Marhák Mostis döglenek Ns 3 széken de a szükséges praecautioikat végbe vitetvén, már ottan is cessált, s az falu bé van Szoros Strásakkal rekesztve csordájával edgyütt azért hogj más falukba ne Serpályon, s miglen az contumacianak ideje el nem telik, addig fel sem szabadulnak [Somlyó Cs; ApLt 1 gr. Kálnoki Ferenc lev.]. 1766: Ha Linea, contumacia, Pestis . . . történnék, és egy néhány Esztendeig nem vághatnok, tehát Annyi Esztendővel a' fenn spacificalt Esztendő szaporodjek az el maradt idő ki potlodjék [Torockó/Gyertyános TA; Bosla].

4. veszteglőhely/ház/intézet; zonă/linie/casă de carantină; Quarantänenliege/stelle/haus/anstalt. 1760: Ő pedig tetétől fogva talpig (főbíró lévén akkor is) nagy és nem jó conscentiájú emberhez illő interessatióval folytatván a contumacián végbevett hivatalát, máig sem absolváltatott [RettE 102].

kontumasz kb. vesztegzár-ellenőrző; oficiul de control a carantinei; Quarantänekontrolleur. 1864: Községünk határszélyi helység lévén, a c.s.k. veszteklői (: Contumaz :) hivatal, mely 1810-ig Piricske havason . . . volt Tölgyesbe áttetett [Tölgyes Cs; GyHn 59].

kontumax I. *mn* megátalkodott nyakas; ínraít, incăpăînat; halsstarrig, hartnäckig. 1659: Ha azért Kegyelmetek oly contumax embereket talál, kik ennek előtte ez hazának annak veszedelmével magokat opponálták, és még most is kétfelé sántikálnak, ha az olyak akarnák is homágymokat praestálni, Kegyelmetek fel ne vegye [EOE XII, 232–3 fej.]. 1702: Vegeztük . . . hogy senkiis ez után az Deesy Czehes Meszarosok és . . . Hentesek közzül Bocskort metelni ne mereszellen, Valakik pedig Bocskornak metelnek fel az Bűröket . . . Authoralvan Hadnagy Vramat . . . hat hat forintal büntesse az olyan maga erejeben bizakodo Contumax embert [Dés; Jk 320a]. 1765: Fő Biro uramnak contumax cselédgyei . . . Borbánd felé járván, nem keresték az utat, hanem keresztül kotsul az város vetésein jártak lóval s szekkerrelis [Ne; Eszt-Mk Vall. 126].

II. *fn* megátalkodott/nyakas személy; persoană încăpăînată; starrköpfige Person. 1684: a mely Contumax ember a' Pap bérít meg ne(m) adgya, azon falu béli egyház fiak . . . meg zálogolva(n) a' Zalogot Praedikator keziben adgyák, de sok helye(n) magokis néholt az egyház fiak mind a megyével edgyütt oly contumaxok hogy sem meg ne(m) büntetik a contumaxot sem zalogjat nem veszik [MMatr. 4.].

kontumaxság megátalkodottság, nyakasság; încăpăîinare; Halsstarrigkeit. 1736: Constal exhibealando Certificatoria Relatoriarnak seriesséből minemű Contumaxságáért kellett az It in jus attrahalnóm, hogy ő kglme egy Szolgalom el szököt és ő kglmétől kézben kérttem de kézbe nem adta sőt inkább illetlen szokkal illetett [Torda; TJKt I. 124].

konturbálhatja magát kb. bajba keveredhetik/kerülhet; a putea da de belea; sich in Unannehmlichkeiten verwickeln können. 1671: Az Türi László leveleinek dolgát elég bajosnak tartom, mert . . . disgustálni nem jó Dávid deákot . . . mert hamis astutus^a fiú és soha ember hamarébb kisebb dolgokon is nem indulhat inkább meg és nem konturbálhatja jobban magát [TML V, 456 Rhédei Ferenc Teleki Mihályhoz. — ^aRavasz, fortélyos, furfangos].

konturbálja magát zavarba jön, megzavarodik; a se zápäci/încurca; in Verlegenheit kommen. 1671: Egy levelet írtak Budára, kérvén, hogy én elküldjem Debreczenben, s kívánám látni, s hát éppen ellenünk írnak . . . Kire felelém, azt bizony nem cselekszem, hogy elküldjem, mert sem urunk, sem mi nem szamari vagyunk senkinek. Ezen is fogták egyiken conturbálni magokat [TML V, 603 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

konturbálódik felháborodik/indul; a se indigna de . . ; sich entrüsten/empören. 1710: Megijedvén az asszony, kiáltani kezdte: „Uram, szerelmes uram, szívem uram, ne adj hitelt a Teleki Mihály szavának, mert bizony megcsal s elveszt tégedet is.” Amazok oda be conturbálódván, felkel Béli Pál, megnyitván az ajtót, mondja a feleséginek: „Eredj dolgozra, ha asszony vagy.”^a Bánffy György minden igaz ok nélkül belem akada, mocskoson kezdte velem banni . . . A német és magyar urak mindnyájan conturbálódván, felrúgák az asztalt [CsH 116, 476. — ^a1674-re von. feljegyzés. A gubernátor fia].

konturbáltatik megzavartatik; a fi conturbat/deranjat; gestört werden. 1634: Meli ő kegme Postulatumanak az z. zek óreómet annualt volna, de az z. zéknek ezzel, regi megh rögeztet be vott Consuetudoia inveltatott Conturbaltatot volna [SzJk 42].

konturbátus kb. felindult, izgatott; indignat; gereizt. 1657: (Zólyomi Dávidot) Fogarasba küldék rendelvén örzőjül melléje magyarországi szolgálait, nem hihetvén az erdélyieknek . . . én is, mint ő^a tettetém, és igen conturbatus voltam [KemÖn. 162. — ^aAz emlékiró vendégei Zólyomi elfogatása miatt]. 1672: Az Hedri és görög dalgán igen conturbatus vagyok [TML VI, 66 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

konty 1. coc, concí; Haarknoten. 1570: Zeyfner Matthias vallya, hogy Kowach Matias eo neky Montha, Igaz az hogy Almas Myhalnenak az konthyaba kygo feyet es geknek farkat talaltak [Kv; TJK III/2. 170]. 1573: Borbel Istvan Azt vallya latta hogi Zekel Antal ky fwtamot az lesbeol, Teremy peterneis Eleybe Ment es egybe kapot vele ott ketten Twssakottak . . . az kontiais leh eset tereminek [Kv; TJK III/3. 292]. 1582: Igiarto Georg ot vere chadosa konthiat le vona hayat huza Rengeo Annanak [Kv; TJK IV/1. 53]. 1600: Schmelczer Gyeorgyne Anna Azzony vallya az fogoly leany mondotta: Ha ott leott volna Akkor mikor Kis Casparne az konthytol le vonta Darabos Janosne fejereol tehát bizony az kestis nem zantha volna Kis Casparneban verny [Kv; TJK VI/1. 391].

1632: Egi arani gyűrűtis adot volt Zabo Miklos^a neki . . az Azoni . . esztendeigh tartotta az konttiaba [Mv; MvLt 290. 82b. — ^aAz asszony szeretője]. 1736: Minden lőfő vagy darabant embernek az felesége nagy kontyot viselt, abban nagy két tőt szűrt fel, mintha két szarva lett volna; az konty fölöl való része az tőnek hólyagos volt, azt a kontyon kívül hagyta [MetTr 345]. 1812: Re conciliat (!) Jakab Kata a' Templomba, ki is bé menvén Kolsvárra szolgálni, mint Léány és vgy jött haza bé kötöt fövel kontyal mint Aszszony vegezetre paráznságát meg vallotta [Gyalu K; RAK 182].

Szk: ~ *alatt van* asszonysorban van. 1641/1642: Az mikor az kaptalaniok eleőtt Feyeruaratt az Attiank vegezsenek ellene mondank en haiadon leany ualek de az éocze(m) konty alatt uala Berci Mihaly vr(am)nal [Mihályfa NK; JHb XXII/37] * ~ *át felszínaltatja* felkontyoltatja magát. 1641: Én semmi egyéb gonosztságot hozzá nem láttam, mert énhozzám nem igen is járt, hanem az kontyát hogy csináltatta fel velem [Mv; MvLt 291. 274b–7b átírásban!] * ~ *a vagon* asszony. 1631: annak az kis leanyinak az fejeben lattam enis az partat s az feleségem kerde hogi hol vöd azt az partat s monda hogi az az leany atta ennekem az ki ez ejel sipossal halt mert tegnap leany vala most immar kontia vagon s az pajtaba(n) haltak el egi mast [Mv; i.h. 290. 245b] * ~ *ban van*. 1631: immar akkor kontyba(n) vala az Aszony, de en annak eleötte leany feöuel ne(m) lattam ezt az Aszontt [Mv; i.h. 247a].

Sz: ~ *parancsol* (a süvegnek) asszony viseli a kalapot/süveget. 1653: eddig sem paranczyolt Czikba(n) az konty s ez utan sem paranczyolt [Szárhegy Cs; Törzs. Lázár István apósához, Petki Istvánhoz]. 1710: Teleki Mihály is . . nagy tekintetben kezdett vala lenni, az anyja mind Bánffy Dénesnével, mind a fejedelemasszonnyal egytestvér lévén, és azért a fejedelemasszony ötlet feljebb-feljebb emelni igyekeztén. A jámbor együgyű fejedelem pedig a maga vér szerint való atyjafiait^a . . soha promoveálni nem akarván, holott jó módja vala benne. De így jár az a ház, hol a konty parancsol a süvegnek [CsH 104. — ^aKöv. a nevek fels.] * *meg sem esküdt még senkivel mégis ~ ot visel*. XIX. sz. m. f.: Ez a lijány ojan lijány Maga jár a léginy után Meg se esküdt még senkivel S nézd meg még is kontyot visel^a [Asz; EMKt Egyes versek gyűjt. — ^aTáncszó] * *tedd fel a ~ ot, vedd fel a gondot*. 1710 k.: Rhédei Istvánné, Pernyesziné az én üveges hintómon a szállásomra hozák Júliát, és 8. februarii anno 1686. tevék ugyanők fejébe a kontyot etc. szokott stylussal elvén: Tedd fel a kontyot, vedd fel a gondot [BÖn. 753].

2. kontyszerű fejdísz; podoabá de pus pe cap în formă de coc; knotenartiger Kopfschmuck. 1576: walamy roz harom kontthy, ketey taffotta egik czendeles [Szamosfva K; JHbK XVIII/7. 9]. 1597: Chizar Leorincz wallia Mikoron Chizar Peterne az Veres Pal zolgaloiat el akara iktatny ieot wala gazdam azzonyhoz egi kontyot ker wala teolle monda hogi az Veres Pal leanyat akaria be kontiolni es el igazitani ez varosol mint ollia(n) kúrwat . . akkor gazdam azzony oli walazzal bochiata hogi ew kúrwanak kontyot ne(m) ad [Kv; TJK VI/1. 75]. 1629: En nem lattam hogy az l(ncta) paraznakodot volna, hane(m) . . lattam hogy nem régen estue harangozaskor kontynelkül Varadine hazához ment, az leannak aduan az kontyat [Kv; TJK VII/3. 108]. 1631:

Azt lata(m) hogi az szegenj Aszony az feöldeön fekszik vala, az kontia ki eset vala az fejből [Mv; MvLt 290. 51a]. 1637: ot Balogh Giörgyneuel iuanak az katona lenieniek be jöue Balogh Giörgine s ki ueue az en kontiomot . . az Istenerit kertem hogi ne uigie el, de ő ugja(n) el uiue [Mv; i.h. 291. 117a].

Szk: *főkötös* ~. 1697: Egy főkötös konty, jo féle nagy, középszerű, és aprobb gyöngyből rakott, mellyen vagon középszerű gyemánt nro 11 // valamivel nagyobb nro 5 // mindenik fekete zomanczos aranyban foglalva [KGy] * *német* ~. 1668: írná meg Kegyelmed Szentpéterre, az kerek iskutyában vagon az én házamban az Annis német kontya, hoznák el [TML IV, 260 Vér Judit férjéhez, Teleki Mihályhoz].

3. ? turbán; turban; Turban, Türkenbund. 1618: nagy fogyatkozásban vagyok, Kegyelmes uram, csausz nélkül . . . azmely kolozsvári ifjú legént Nagyságodnak irtam vala, az hitetlen árulót teljességgel beléállattam vala az szolgálatba . . s immár két hete vala, hogy viseli vala az kontyot; azközben az előbbi urát Csafer pasát misziri pasává tevék, és az hitetlen lator felüté az csauszságot s kengyelfutóvá lön, és Miszirbe mene [BTN^a 164]. 1710: Vala igen dali ifjúlegény fia^a, kit előszólítván, a maga kontyában levő kerecsentollak közül egyet kivona s a fiának kontyába tevé, ezt mondván neki^b [CsH 52. — ^aKucsuk basának. ^bKöv. az utasítás].

◇ **Szn.** 1614: Konty Balas jb [Patakfva U; BethU 114] | Konty Bartalis jb [Rákös Cs; i.h. 473].

kontyhátú 1733/1813: Kilentz, vagy Tiz apro Konty hátú boglárok fényes pántlikára rakva [Kv; SLt XLII. 6. 26 P. Horváth Krisztina hagy.].

kontykerület szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktion: ~ *re való gyöngy* kb. kontyövező gyöngysor; sirag de mărgele care se poartă în jurul conciliului; Perlenkranz um den Haarknoten. 1719: Egi kony (!) kerületre való Tenger szín, borza bél pántlikára fűzet fejjé gyöngy balhával, és egi szem clarissal elegi [WassLt Wass Daniel sk inv.].

kontyol szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktion: *össze-vissza* ~ elagyabugyál, helybenhagy; a cotonogi, a bate zdravăn pe cineva; durchprügeln. 1870 k./1914: Köpenyegezés: néha pokrócozás. Tisztán tréfából, pajkosságból, néha boszusból két-három lesben álló . . a kiszemelt áldozatra köpenyt dobott s olvasatlanul össze-vissza pufázta, bubozta, bordázta, büttyözte, dümlesztta, gyomrázta, kontyolta, kujakolta, öklözte, tépázta, egyebugyálta — szóval helybenhagyta [MvÉrt. 21–2].

kontyoló szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktion: ~ *(rece)fátyol* kontyra való (rece)fátyol; plasă fină pentru coc; Knoten(netz)schleier. 1816: Kontyolo viragos fátol . . . 5 Rf 2 xr Kontyolo retze fátol . . . 2 Rf 43 xr | Boloniz (!) kontyolo fátol . . . 7 Rf 5 xr [Kv; Born. IV. 41]. 1823: Nagy, hosszú, ezüstös kontyoló Fátol [LLt Csáky-per 601. L. 1]. 1824: Egy Kontyolo viragos petinit fátol [Fugad AF; HG Mara lev.].

kontyolódás be/felkontyolás; făcutul cocului/conciului; Verknoten. 1631: Komlósi Gergelytül hallám, hogy

mondja vala, hogy az kert mellett látta, hogy kontyolják volt be azt az asszonyt. Selye Mihály is mondá, hogy az ő fia látta a kontyolódást [Mv; MvLt 290. 245b-7 átírás-ban].

kontyolódik kontyot rak magának, kontyba rakja a haját; ísi face (páru) conciu; sich einen Knoten machen. 1773: Kolozsvárt a dámák is rútul jártak, akik németesen voltak felöltözve s németül nem tudtak. Ők is azért másnap mind magyaroson, hosszú fátyolban kontyolódtak, kiket látván a császár^a megdicsérte [RettE 304. — ^aII. József császár és király ez évi erdélyi körútján].

kontyolódó szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktionen: ~ csipke kontrakáshoz való csipkedész; dante-lă pentru coc; Spitzenschmuck zum Knotenmachen, Knotenspitze. 1788: Fekete széles kontyolodo csipke [Mv; TSb 47] * ~ fátyol kontyra való fátyol; plasă fină pentru coc; Knotenschleier. 1797: Egy ezüst csipkés kontyolodo fekete virágos Fátyol ... Egy ahaz való arany tsipkés főkötő [M.igen AF; DobLev. IV/777. 11].

kontyoló-tök '. 1817: Egy kis Dohány Füző, egy kontyolo Tök Két Réz Gyűszűk [Mv; MvLev.].

kontyos 1. ? farkos; cu chică; mit eingeflochtenem Haar. 1710: Mindjárt utánam vélék egy ősz szakállú, kék mentés, kontyos török [CsH 228].

2. ? Hn. 1756: a' patakon felyül vagyis Kontyos nevezetű helyben (sz) [Aldoboly Hsz; EHA]. 1818: Külső Kontyosba (sz) [uo.; EHA].

kontyszár '. 1723: adván Négy Gyöngjös konty szárratt [KGy].

kontyú vmilyen kontyos; cu un anumit fel de coc; mit irgendeinem Haarknoten. 1638: Czikor Giorgine monda ennek az Lakatos Giorginének, hogj meni be te nagj kontiu, orczatlan, mit allasz ki [Mv; MvLt 291. 164b].

konvaleszkál (valamelyest) helyrejön/talpra áll; a se întrema (într-o măsură oarecare); (ein bißchen) gesund werden/genesen. 1771: (Egri János) apoplexia tactus ez előtt esztendővel valamennyire convalescált volt s Hidalmásra jöven ott temporizált [RettE 255].

konvenció 1. egyezség; convenție; Vereinbarung | szerződés; contract; Vertrag. 1673/1681: Sertesek felől requirálvan az Ngd Tiszteit jo Köver marhakat nem adhatnak ö kglmek, Conventiom értelme kívül roszt el nem vehetek [Vh; VhU 465]. 1681: Vannak az Hunyadi Várhoz öt vas Bányák ... Ezekből ... a Tisztek száma-ra is minden heten administralatik, huszo(n) ot font vas, es egi Lapos vas-is ... mind azo(n) által ebben az Dnüs Terestrisnek oly Szabados Dispositioja vago(n) hogi annak Conferallja az kinek akarja, mivel akar kinek is ninczen el szakaszthatatlanul Conventiojahoz köve [Vh; VhU 60]. 1744: a' Faluk közönséges határából is Szabad ne légjen más idegeny helységbielik(ne)k tsak tűzi fát is hozni az udvarral inelando Conventio nélkül [Déva; Ks 78. XIX. 1]. 1758: compareálának mű előnkben egy felől Venditor Üdösbik Rátz Istán más felől ... Bartok András ... kérvén minket hogy egy-

más közöt valo Conventiojokot vennők Városunk Usualis Petséttye alá ... Mely Conventiojoknak állandoságára Mű előttünk kezeti adának [Torockó; Bosla]. 1801: Árgyē Eva ... Gypott fonást igirt Conventiojáb(an) azon udvarnak [Erdősztyörgy MT; WH. Hoszszu Káló (60) cigányvajda vall.]. 1840: (A teherbe ejtett lányt a gazdája) Házától el tsapta a' nélkül hogy Conventioja tartalma szerént bár ki fizette volna [Dés; DLt 1268].

Szk: ~ mellett. 1774: Egy Csiki Szabad Legény Lu-káts Péter Nevezetű itten az Méltóságos Udvarban Conventio mellett koltsár volt [Mocs K; KS]. 1798: Curiámon ... tartok egy Birot, a' ki Conventio mellett számado szolgám [Torda; Borb. I János Péter nyil.] * ~n tart vkit. 1774: Bérest minden Esztendőben 8at Szoktak tartani Conventio [Mocs K; KS Conscr. 26] * ~ra beszegődik vkihez. 1759/1772: (Henter Ádámné Nagy Borbára) Malde Sztrátyi nevű Jobbagya szegődött volt bé Beressgre ... Deés varossaban Saros Berkeszi (igy!) Mosa László Uramhoz Conventiora [Mánya SzD; DobLev. II/435. 32] * ~ra megy szerződik, egyezséget köt. 1750-1756 k.: a' Torotzkai haszontalan ezüst bányá colaltatasa(na)k cassaltatásában Mltgs Gróff Teleki Adám Vr eo Nsága Helysegünkkel conventiora nem ment [Torockó; TLv. 8/5] * ~ra szegőd-tet vkit vmire. 1809: Kerekes Istvánné Blága Mária felel a kérdésekre. A kéreztett legényt az Apja Conventiora szegődttette az Ifj Aszszonyokhoz s vgy is szolgált [Homoródsztrmárton U; UszLt ComGub. 1749. — ^aOroszhegyi Janos fiát, Gyurkát] * ~t (fel)vesz. 1791: érkezett Türből ... ide egy özvegy Papné öreg Asszony-nak ... nagyon sánta Conventiot se akar fel venni [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1814: Heresztesán Togyer ... miért kívánt engedelem nélkül Conventiot más Udvarokból venni? [K; KLev.] * ~t tesz. 1731: egi részről Nemzetes Dobolyi Szabó Daniel Ur(am) más részről ... Nemzetes Dobolyi István úram eö ki-gielme egjenlő akaratból tőnek ily meg másalhatatlan Conventiot és Cserét^a [Ne; DobLev. I/104. — ^aKöv. a cserelevél részl.]. 1740: ab una Prouidus Bartók And-rás ... mint Emptor, ab altera Prouidus Varga Ferentz mint Venditor tettek volt Conventiot legitimo modo az Tobisok veregében lévő Varga Ferentz ti-zenött vas tsinálásra valo Portioja iránt [Torockó; Bos-la].

2. egyezséglevél; scrisoare de convenție; Konventionsbrief/schreiben | szerződés(levél); (foaia de) contract; Kontrakt/Vertragsschreiben. 1658: Im az Kegyel-med írására, edes Öcsém uram, szegény uram conventio-ját el küldöttem ... el ne veszzen [TML I, 135 Bornemisza Zsuzsánna Teleki Mihályhoz]. 1752: Küldöm in copiis vidimatis az Puskások Conventioját, origi-nállyát magamnál tartván [Nsz; Ks 78. XIX. 24]. 1770: Műk Sellerek minnyajan Taxasok vagyunk De Irot Conventionk nem Levén a' Taxa mellet kivalt Szorgos dolog Idein bennünkötis hajtottak szolgálatra [Kisvárca Sz; BK]. 1837: Hogy volt e' sokszor emlitemet gazd-aszszony-nak ... valami fizetése, vagy sem, én nem tu-dom, conventioját nem láttam [Doboka; BetLt 1 Pákai Dánielné Benkő Susánna dom. bíróné vall.]. 1850: Jan-kanak a Conventiot meg igazitva, kezébe adtam [Nagy-lak AF; DobLev. V/1294 Koréh György Dobolyi Bá-linthez].

3. szerződés/szegődségbeli járandóság, szegődmény; platā stabilitā la in voialā/tocmealā; Konvention, Verding. 1634: Conventioia az Varadgyai³ hidhoz lato Acz Györgynek. Valamely hete(n) ez Acz az hidon dolgozik adgyon minden heten az vamos neki az vam proventusából f i [Gyf; UtI. — ³AF]. 1658: Egy szolgalonak Comentionjara fizettem fl. 20 [Borberek AF; WassLt Perc. 49]. 1661: Arkosi Mihály Ur(am) Hopmesterségében lévő Conventioja ez volt Kész pénz fizetése volt eo kglnek f 200 // Gránát posztója tiz sing uln. 10 // Roka Mál bélése. Buzája ötven köből Cub. Sax. nro 50. Lovai számára széna, Abrak elegendő. Bora napjában egy veder Ur. nro 1. Czipoja napjában huszon négy Verő Disznója kettő nro 2 [UtI]. 1671: hű szolgaimnakis kiknek Conventiojokon kívül jo akaratomból bizonyos számú penzt hattam, és fejr tselédimnekis, és Conventio nélkül valo Inasoknak, és apro árváknak ... Kornis Gáspár ötsém fizessen meg [Ks 14/XLIIb Csáki Imréné Mintszenti Krisztina végr.]. 1743: adtam az ur eő Nagysága akarattjából a' kőmivesnek Conventioja felet discretio-ba egy pár kordován Csizmaért H. fo. 2 Denar. 32 [Szászkerék K; LLt]. 1763: nem tudam hagj hagj biza-nyittyuk meg aszt hagj az idénre meg maradat, s kanventiojatis el vette volna [Kóród KK; Ks CII. 18 Szarka Jó-zsef tt lev.]. 1796: Natságodat alázatosan instálom méltotassék Conventiomb(an) 20 veder bor iránt Connit-talni (!) [Szilágysegh; IB. Fogarasi István lev.]. 1872: A papi conventio, melyet az ekkla tagok kényők kedvők szerint változtatni akartak ... meg tartatik a maga eredetibe [Burjánosóbuda K; RAK 120]. — L. még RSZF 271.

4. megállapodás; acord, in voialā; Übereinkunft, Vereinbarung. 1673/1681: könyörgők alázatosan Ngd(na)k méltotassék megh tekénteni a régi rendelt io szokast, es Conuentiot; a szerint parancsolvan fizetésemet ki szolgaltatni | Hedri Ur(am) rendelt az verő disznok helyében fl 5, mely czelekedete mint edgyezhessen az egyenes régi io rendelt Conuentioval, Ngd megh ítélheti [Vh; VhU 465].

5. porta ~ja a török porta számára kikötött járandóság; haraci; Bezüge/Gebühr für die türkische Pforte. 1662: Ezen gyűlésen az is elvégeztetett vala: hogy mivel Barcsai Ákos a porta conventiójára felszedett és más szükségessékre elköltött nagy summáknak megszerzéséről még nem gondoskodott volna, azért a fejedelem minden írásba-vett javaihoz nyúlhatna hozzá [SKr 649–50].

konvencióbeli 1. szerződésbeli; din conventie; Vertrags-, Konventions-. 1781: Az allegált conventiobeli adósságnak decisioja már in processu lévén a nemes Companiánál meg is íteltetett, hogy megfizessen az actor az inctusnak [Árkos Hsz; RSZF 273]. 1840: méltotassának Léányomnak elsőbe Conventiobeli fizetését az egész Esztendőre mind az utolsó fillérig ki fizettetni [Dés DLt 1268].

2. szegődménybeli; care a fost stabilit în in voială; Verdinge-. 1768: Málénak ... Erogatioja . Ajtoni⁴ 4. Bérések(ne)k Conventiojok-béli kásájoként adtam Metr. 08 Ajtoni Lovásznak Conventioja-béli kásájáént 02 [DobLev. II/390. 8a. — ⁴K].

konvencióska kb. (holmi) járandóság; (ceva) recompensă; (ein bißchen) Konvention. 1793: az Asszony eő

Nga felől nem felelek ... hogy szokott kegyességétől viseltetve conventsiotskátis nem adott nékie, de ebben bizonyos nem vagyok [Kémer Sz; TKhf St. Dombi (60) zs vall.] | nem mondom, hogy az Asszony eő Nga mint kegyes Asszony talám valami Conventiotskátis nem adott nékie [Kerestelke Sz; i.h. Roska Togyer (80) zs vall.].

konvencionál 1. szegődtet; a angaja/tocmi; verdingen. 1794: az Udvari Erdő pásztor Ketse Márton a kitis azért Kéntelenítettetnek conventionálni, hogy ennek előtte a más részre tartott Pásztor mián sok karokat vállott a' fenn tisztelt Udvar Erdejiben [Backamadaras MT; CsS]. 1801: Sándor Jantsit ... Szítás Kereszt Úrol hoszta ide a nénye Árgye Eva, kitis az Groff Urffi szemllyesen étzer sem conventionált Semmi féle szolgálattára, hanem tsak az Nénye Árgyē Eva hívására jöt ide mint hogy az nénye Conventionalva volt eo Ngánál [Erdősztyörgy MT; WH. Cziffra Vaszi (31) vall.]. 1840: addig unszolta tsalogato Szavaival Léányomat míg eszéből ki tsábitotta és ... Conventionaltais⁵ [Dés; DLt 1268. — ⁵Cselédnek]. — L. még RSZF 202, 204.

2. szerződött; a angaja; anstellen, aufnehmen. 1823–1830: mikor engemet konvencionáltak Bonyhán, az öreg grófnak a volt az intentuma, hogy én tanuljak az akadémián oeconomicumokat, s hazajövének legyek az három unokájának jószágai inspektora [FogE 216].

konvencionális 1. szegődtetett, szegődött; angajat; verdingt/dungen. 1744: a B(áró) Urn(a)k Conventionalis Bérése Voltam [Bh; Told. 25].

2. ~ könyv járandóság-kimutatás; registru de plată; Konventionsnachweis. 1670–1680: Fogaras Várahhoz tartozo minden rendbéli szolgáltnak conventionalis könyvek, mely adatot ki ez aláb meg irt mod és rend szerint ... Az udvarbironak Kész penze per annum ötven forint f 50⁶ [Fog.; UF II, 479. — ⁶Köv. a természetbeni járandóságok fels.].

3. kb. forgalomban lévő; care este în circulație; im Umlauf befindlich. 1847: Vádoltatik valló, hogy 1846-ban újra nagy pénzbeli collectát csinált, elannyira, hogy egy füstre 4 conventionalis rénes forintot rótt ki [VKp 176]. — L. még VKp 172, 183.

konvencionált szegődtetésekor megállapított; care a fost stabilit în in voială; bei/in der Konvention festgesetzt. 1829: a' Conventionalt fizetés mellett szolgálók nevei⁷ [BLt 12 a kv-i dolgozóház nyomt. szám. — ⁷Köv. a fels.].

konvencionáltatik szerződöttet; a fi angajat; verdingt/dungen werden. 1823–1830: tudtam, hogy mindenik tudja, hogy az úrfi úti szolgájának konvencionáltattam [FogE 156].

konvencionátus I. mn szegődtetett, szegődött; angajat; verdingt/dungen. 1741: az Bérések Conventionalusok lévén az Vár(me)gje ökreire gondot viselni adstringáltatná(na)k [H; Ks 101]. 1756 k.: Az Udvari Conventionalus Cselédek hitelbe meg ivutt Liquorok arra Conventiojokban imputaltatván, defalcálnak azon Restantiából [Déva; Ks 94. 24. 3]. 1765: Kelletett in Jus adtrahálnom az Ikat ilyen okon, hogy ők ... a Melgs Regius Fiscus conventionalus béréssit Kováts Mihályt, és Fele-

segít Mariát . potentiose rutul meg verték, rontották, sebhették [Torda; TJKt V. 285]. 1787: Somlya Sztéfán mostani Conventonatus molnár [Kajántó K; KmULev. 2]. 1797: Sessio, melyen most . Groff Wass Miklos Ur conventonatus Báttsa lakik [Mezőméhes TA; WassLjt].

II. *fn* 1. szerződéses alkalmazott; angajat pe bază de contract; Vertragsbedienstete(r). 1696: Praedicatorok, Schola Mester és egyéb Conventonatusok fizetésekről valo Regestum^a Pro A(nn)o 1696 [Dés; Jk 209b. — ^aKöv. a járandóságok részl.]. 1703: Fogarasi Conventonatusok fizetése [Fog.; Utl]. 1733: mind Tiszteletes Uraimek(na)k, mind több Conventonatusok(na)k rendes fizetéseket holnaponként malom birak Atyánkfiai exolvályak [Dés; Jk 437b].

2. szegődöttetett/szegődéses alkalmazott; angajat; verdungener Angestellte(r). 1826: A Bépanaszolt azon idő alatt midőnn a panaszo Conventonatusa volt. az által a maga számára 20 véka Gabonát költsönöztetett Molnár Károlyl Urtol [Nagycsán TA; TLt Köz. ir. 1528]. 1840: két béres, és négy béres inassal kevesebb Conventonatusok vannak [Kv; Ks 100 Nyilak könyve 26].

konvenciók I. mn 1. szegődöttetett, szegődött; angajat; verdingt/dungen. 1671: Kgl's Aszszonjom Puskás Dantsul jobbajomatt, ki esztendőitől fogva Nagtok Conventios Halászsa . Nagd szolgalttjara örökös jobbajul botsalom [Borberek AF; Törzs. Bál-Pataki János lev.]. 1735: tartott Teleki Pál ur(am), Teleki Samuel és Bartsai János uramék mellett egj Conventios főző Aszszonyt, és egj Conventios szolgálot a Kolosvári szállások(on) [Kendilóna SzD; TKl Ios. Cseh de Akna (40) ns vall.]. 1750: Conventios Kovácsok(na)k aczel penzel edgyütt fizetése Hflor. 17 [Kv; Szám. 70/VIII. 17]. 1756: Nemet István Ur(am) maga Conventios Borbélyának azon este fizetett beretválásáért egy Species aranyt [Kv; Mk IX Vall. 31]. 1798: Conventios Erdő Pasztora voltam .s. vagjak mais [Ádamos KK; JHb XIX/58. — Tomai László kijegyzése]. 1809: a Mlgs Udvarnak . itten Udvarhelyen Diák Imre Conventios kortsomárossa lévén ötet a' Nemes Comunitás Polgárság viseléssel nem terhelheti [UszLt ComGub. 1721]. 1849: Sánta Vaszi Conventios Molnária lévén Cseh Josef Urnak okozott a' Malomba kárt 1105 PFr. 37 Xr [Héjasfva NK; CsZ].

Szk: ~ bács. 1748: Báts Péter nevű conventios Báttsa, vagyis Majorja lévén, számadáskor feles Juhokkal, és Juh gyűjteménnyel liquidáltatott, nem adhatván számat mindenekről [Mezőház TA; Told. 28] * ~ *héres*. 1774: Jobbágy Szerben Csutak Uram Tisztartóságbanis hét Conventios Béres volt [Mocs K; KS Conscr. 27]. 1794: Igaz é, hogy a' miket itt Madarason az Exponens Gróf Ur építtetett Conventios Béreseivel, pénzes Szekerekkel, Kalákásokkal, és a' Jóság-béli Emberek(ne)k szolgaltbéli Csonkulásokkal szerkezette egybe? [Mezőmadaras MT; BKG vk] * ~ *cseled*. 1735: A Falu portiója, mindenkor a Compossessor Urak Tisztei előtt vétetessék fel, az ország constitúciója szerént . ide nem érte . a Compossessor Urak Gondviselőit, Birait . a Conventios és praebeudas Cseledekett [Mezőcsán TA; DobLev. I/160. 15]. 1739: Conventios Cseledek: A Tisztarto. A Bács. Majorné Egyik Béres [Marossztyjakab TA; JHb XI/9. 12] * ~

szolga. 1688: Koncz Istvan . . . Horvath Miklos uram(na)k eo kglme(ne)k Conventios szegődött szolgaja vala es szegotczege ideje el tolte elot buczu vetlen szókek el eo kglmetől [Széplak KK; SLt AI. 64]. 1781: ezelőtt circiter 5 esztendőkel conventios szolgája voltam ökegyelminek [Árkos Hsz; RSzF 271] * ~ *szolgáló*. 1724: Nagy Panna, Pekri Fer(entz) Ur(am) Conventios Szolg(áló)ja [M.királyfva KK; BK].

2. szerződött, szerződéses; angajat prin contract, tocmít; Vertrags-. 1738: a' Szamos túlsó ágán leendő Hidnak eppittetése iránt . munkáldotunk 's igjekeztünk; de minthogj Conventios Acs Mester Emberünk is előbb állott . . . még eddig jó munkáb(a) nem vehettük [Dés; Jk 501b].

3. kb. forgalomban levő; care este în circulație; im Umlauf befindlich. 1823: Ezen egész Munkának árra, a' Felsőbb Rendelésekhez mérsékelve legitimáltatik 10 tiz Rf. és 37 x Conventios pénzre M.Rég(en) 12a Jan uari 823 Id. Hegyesi Elek pra főbíro [TLt Praes. ir. 65/1827]. 1825: Én Kováts Imre Város Birája lévén Conventios pénz(en) fizettem az Adomb(an) Rflor. 6 xfr. 27

Mellj váltob(an) téssen Rf. 16 xfr. 72/4 [Szkr; Borb. II]. 1830: (A) szomszédolt Erdőt Ts Bartok Ádámné Dobalyi Klára . . zálogul használhassa el telvén pedig a' stipulált 12 Esztendők, a' Száz Conventios Rh forintoknak le tétele mellett birtokából vissza ereszteti . . köteles legyen [Szentbenedek AF; DobLev. V/1162].

II. *fn* szegődöttetett/szegődött alkalmazott; angajat; verdungener Angestellte(r) | szerződéses alkalmazott; angajat(á) pe bază de contract; Vertragsbedienstete(r). 1672: az mennyi kordoványokat neke(m) fel adtanak, azokból mennyi Csizmát szabadtam (!) s kiknek erogaltam Kantorosokra s Conventiosokra, ez szerint köuetkeznek^a [Utl. — ^aKöv. a fels.]. 1799: az uradalom Conventiosainak ki osztattott töröküzás Földgyei [Déva; Ks 113 Vegyes ir.]. 1800: Hers Jakob Sido a Melgos Grof Exponens Aszszony ő Nga Sajo Martyabeli Palinka Főző Conventiossa [Somkerék SzD; JHb].

konveniál 1. megalkuszik/egyezik vkivel (vmiben); a conveni, a se învoi; (in einer Sache) sich vereinbaren, mit jm übereinkommen. 1580: Bek lanossal eo kegmek A mint iobba(n) lehet Conveniallyon eo kegmek es nevellyek fzyetesset [Kv; TanJk V/3. 208b]. 1605: Az Praedicatorokkal Tanachbely Vraim conuenialianak es illendeo fizetést igyerenek eo kgmeknek az keozeonsegesbeol [Kv; i.h. I/1. 496]. 1646: Anno 1646 Die 26 Aprilis Convenialtam az Kepfargo Illies Vramval az predicalo szeknek cifralasara . . f 7 [Kv; ACJk 66a]. 1710/1799: én Szabo Gergely az Város földin építtettem egy kis áruló Kamarát az Várossal Convenialtam Esztendőről esztendőre in fl. Hung. 2 i.e. két Magyar Forintokba [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 289]. 1766: Ha egj hejségbéli nép Constitutiot tsínálhat, és valamib(en) tacite, vagj expresse conveniál, miért nem egj Ház népe, és miért nem két szomszéd is [Torda; TJKt V. 325].

2. kiegyezik, egyezsége jut vkivel; a cădea de acord; sich ausgleichen/vertragen, mit jm übereinkommen. 1733: A Német Varga Felesege . az Paroka Csinalotol adossagot praetendalvan Fon János . . azon Nemet Vargánét Hunczfutolták a Fejét be törték s meg verték

maga Fon János ... intra 8vum azon meg sebhett Vargánél Conventiallyon alioquin tartozik Contentumot tenni 8 forintig [Dés; Jk 438b]. 1765/1766: minek előtte ... Biro Samuel Ur Relictájának ... Báro Kemény Kristina Aszszonynak Dossát exsolválták volna, elis foglaltak volt^a, Második Férjéhez való Férhez menetelekor, melyért a' megnevezett Aszszony Processust moveálván, a' praetitulált Urak ellen, minekutána hoszszason litigálotdanak volna, Törvény közben Conventialtanak volt [Kv; DobLev. III/574. — ^aA jószágot].

3. egyezkedik vkivel vmiről; a negocia; über eine/in einer Sache mit jm unter/verhandeln. 1685: Csizsár Görgy Atjánkfia iffiu legeny állapottyába(n) valo Kontarkodasaertt az Czehtől réja vetet vinculumrol conventialljon s engedelmekedgyek [ÖCJk]. 1748: Turo és orda dolgaroll mással nem Conventialunk [Lemhény Hsz; ApLtt 5 Keserű János Bardocz Imréhez]. 1749: azon Vajolai és Kis Sajói malombéli Részből ... Toroczka Kristina Aszszony a Vajalaiakat a Kis Sajoiak Praesentiajkb(an) fizette ki és Conventialt vélek, mint idegen Possessorakkal [Kissajó BN; BLt 6 Danyila Pásk jv vall.]. 1756 k.: Porond Bányájának és ortyának a' ki Jerugát vivén másnak Jerugájában akarja ragasztani, conventiallyan [Born. XXXVIII. 8 az abrudbányai bányászok törv.]. 1757: egy Nemet ... az Udvarb(a) ment az Kaput nyitva hatta, az ökreink magokra ki jötenek a Tisztarto csak ream erőskedvén hogy mik loptuk ki az okroket vagi pedig mik conventialtunk az Nemettel hogy ki bocssassa ... okreinket ez okon vont rajtam három Marjast [Galac BN; WLt Vidikan Lup (28) vall.].

4. gyülekezik; a se aduna; sich versammeln. 1739: ország úttján járnai, Sokadalmakban, Conventialni, korszomákon innya emberséges emberek(ne)k söt embertelenek(ne)k is szabad [Dés; Jk 313–4].

5. egybehív; a aduna/convoca; zusammenrufen. 1765/1783: (A) tizenkét ház helynek meg örökösítése végett Báro Kemény Sigmond ur ö Nagysága, és Élete Kedves Párja Mlgs Groff Vass Éva Aszszony ö Nsga conventialák Titt. Gerendi László Urat, és Feleségét, Sarádi Susánna Aszszonyt és kérék azon, hogy adnák által ö Nsgok(na)k örökösön, mint Csere mellett lett magok acquisitumokat [Kv; DobLev. III/574].

6. egybefut, találkozik; a se intilni; zusammenlaufen, sich begegnen. 1733: el mentünk ... Vasas Szentivanra ... es mikor az Faluból ki érkezünk a mezőre ott Conterminalodek es Conventiala, három ucczarol ki jaro ut, de egyik sem szolgálhatna tovább, a Porgolatnal, mert el vala rekesztve porgolálttal [WassLt. — SzD].

konventiálhat 1. megalkudhatik/egyezhethik; a se putea învoi; übereinkommen können. 1630: Miuel penigh Isten az Aratasnak Jdejet eleo hozta Azert eö kglmek varosul igi vegeztek, hogy az Jo Buzanak kalongiajatosul ket ket penzt adgianak ... Az Zegeny Buzat az mj neji, afelcöl az Gazda alkudgiek, az mint Conventialhat az Aratowal [Kv; TanJk II/1. 298]. 1635: ha en Miko Ferenczne Aszszonnyal es Miko Joseph Vr(ra)l abbul conventialhatok, hogy penzeket en le tuen, az ioszagot remittialik, ne tarchyon ellent benne Nagodis [WassLt.]. 1740: A' Juh Dézma iránt ille(n) rendet tartanak, hogy annak idejéb(en) a' M.Vraság Tiszte fel menven hozzájok; kér töllök juh Dézmát a' mennyi facultá-

sokat gondollja lenni, ahöz képest, melljről osztán conventiálnak a' Tisztel; a' mennjib(en) conventiálhatnak [Runk TA; Ks 89. 58].

2. egyezsége juthat; a putea cădea de acord; sich vereinbaren können. 1752: az Hipotecarius Csáko János eö klme Posteritassi három Ház aestimatioiat p(rae)tendalvan, egy más között nem conventialhatván bennünket ... kéz bé adással meg bírálának [M.kecel Sz; Borb. II].

konventiáltat elfogadtat; a face să accepte; annehmen lassen. 1663: Eölyvessel kinálák Kegyelmedet, de azt lelke ellen Kegyelmed el nem vévén, más nincs Praefectusnál való jószágit sollicitáltam, de ... nem obtineálhattam, hogy ö nagyságok remittáltassák, hanem az fejedelemaaszony azzal igiri magát, Kegyelmeddel conventialtatja, avagy Kegyelmed bejüvén, csak, foglalja el tüle [TML II, 584 Bánfi Dénes Teleki Mihályhoz].

konveniensi illő; potrivit; gebührend, angemessen. 1801: hogj égi valóságos Törsökös Nemes emberrel alább hogj sem egy Vargával vagi Havasi Mokánnyal valaki bányék éppen nem Conveniensi [Ádamos KK; JHb Jósika Miklós ir.].

konvent 1. hiteles hely; convent; glaubwürdiger Ort. 1556: Es az cloth ha meg adhathyays El wegye(m) Es meg Adwan tarthozyam kapthalanba az wagy kowenbe (!) leveleth Rola Adnom [Mikefva KK; BfR VI. 283/3]. 1586/1629: mind az ket fel erreis ighire magat ... hogy az Colosmonostori Conuentbennis hasonlokeppen mind ezekreol vallast tesznek, es be irattyak [Dob.; JHb III/30]. 1673: Az mely levelet küldött üdvezült Kornyis Ferencz Ur(am) eö Nga Krimből melyet Kozárvari Ferencz Deak Ur(amna)k intitultalt, azt az levelet az Colosmonostori Conventben az Captalanok parialvan pecset alatt adták ki, avval az parral ... vettem fel az penzt [Szentpál KK; Ks 90]. 1760/1794: Mely Solemnis Protestatio és Contradictioval való Revocationat az Honorab(ilis) Convent Archivumában improtocollatatni, és Sub Sigillo Conventuali Authentice ki-adatni in solita forma kívánom [Km; JHb XLVII/27. 4]. 1772: Dobollyi Józseph Uram minden eddig szerzett Káptalanból s Conventből, innen s amonnan gyűjtött közre szolgálható Leveleit, köz haszonra szenteli [Nagyalk AF; DobLev. II/436. 2]. 1782: Én Kovács András hallottam hogy a Kolosvari Conventben Levelünk volna rolla [Torockó; Thor. XX/4 Andr. Kovács alias Takács (41) jv vall.].

Szk: ~ *pecsétje alatt* konvent pecsétjével hitelesítve. 1585: Mikor az Vitezlő Theke Ferencz és Komjaty Mihall' az penz maradekanak meg adasara, es fell uetelere Conuent elejbe mennek, akkor keözteök mas Leueil kellyen Conuent pechiety Alatt [M.köblös SzD; SLt 29 Y. 2]. 1592: Layos Lewele, Conuent pechety alath, hogy a' fenessy zeöleokreol se feöldbert se egieb Exactionkat Ne vehessenek chak az igaz dezmath [Kv; DiósyInd. 26].

2. konventi testület; convent; Konventkörperschaft. 1560: benedek vram az vallasnak Jdeyennis Mykor az my Anyzok az monostori Conuentbe az Jt valo ewreksek felewl vallast thewth Jyelen volt [Kv; SLt 3T. 6]. 1579: Byro vram eo kegme Tanachyawal hywassa be az

Azzont Aggyak eleybe hogy az Conuent eleybe Mennyen es vallast tegie(n) [Kv; TanJk V/3. 183a]. 1602: Azon mustoha fának penigh gongiaúiseletet az Annja Conuent eleot neki fatealta [Gyf; Told. 27]. 1677: a' Fejedelmek válaszsának és állassanak-is, mind Fejérvári, s' mind Váradí Káptalanokban, és Colos-Monostori Conventben, jo lelki ismértü, és azon hivatalnak meg-felelésére elégséges tudomány alkalmas embereket, leg aláb három három személyekből állókat, kiket a' bé-állatáskor a' több Capitularis Collégák előtt, egy Itilő Mester, avagy Cancellarius, avagy Secretarius előtt, erős hitttel kötelezzenek ad fidelitatem, taciturnitatem . kiknek a' szokot Káptalani pecsétek-is kezeken adattassanak [AC 207].

3. konvent-tag, konventi tisztviselő; membru în convent; Konventsmitglied/angestellte(r)/beamte(r). 1586 k.: Nyrő Kalman ... vallia. Az minemw Regestromol (!) ő kezenel woltanak megh wagio(n) Jrwa Kalmar Lazlonak minden Marhainak Jngo es Jngatlannak oslasa Zegedy Georgnek Akory waros Notariusnak es az owary Janos deaknak Kolosmonostori Conuentnek kezek Jrasa alat [Kv; Tjk IV/1. 566a]. 1589: Ezen ladakhoz veottem hat giepleot hoga eozue keottek es az Comentek be peczeteltek d. 6 [Kv; Szám. 4/X. 5]. 1597: Az Conuenteknek lewel arraba az Jozagrol walo Priuilegiumert f 40 [Kv; i.h. 7/X. 8 Joh. Jacobinus sp kezével]. 1599: Cige Miklosnak adatot Biro vram hogy az Comentet Matias Deakot uitte az kerwleoben f 4 [Kv; i.h. 8/XIII. 66 Szabó András sp kezével]. 1600: az testamantum leuel . az Comenth Eleőth György Deak Eleőth leőth es az teob Comentek Eleőth leőth [Légen K; JHbK XXXVIII/30]. 1609: Az Conventeknek gazdalkodtam hoga az vallokat be veottek [Kv; Szám. 12b/IV. 300]. 1677: (A) controversiában forgo határoknak el-igazittatása . a' Fejérvári edgyik Cáptalan Bárdi István, és a' Colos-Monostori Convent Pálfi István ki-bocsáttatnak, ugymint erre deputatus Commisariusok, hogy ad faciem loci litigiosi ki-mennyenek, és ot mind a' két félnek igazságát megértvén igazítsák finaliter ugy el az dolgot, hogy az egyenetlenség köztök meg-szűnnyek [AC 250].

4. szerzetesek/szerzetesnök testülete; convent; Körperschaft der Mönche/Nonnen. 1634: Az Posoni Franciscana Szwzek Conuentyenekis hagiok szaz forint arra barna pinzt reghit; orent pro me | A Bosznay Prouinciában leueo Franciscanus Baratok Conuentyenekis, hagiok ő dutkat, fl. 100. Orent pro me [WassLt 73/1 Cegei Vass János test.]. 1793: Borok Erogatuma Eő Nagygá Poroncsolatyára a Dévai Bulgarus Conventnek 50 Ur(nas) [Déva; Ks 95]. 1796: A KárolyFejérvári T.S. Burgarusok Conventyének 35 veder Borért a xr. 42 adattott 24 Rft 30 xr [uo.; i.h.].

5. kolostor, rendház; mănăstire, convent; Kloster. 1753: Mikor a Méltóságos Direktor Ur a Conventbe be szállot ... vettünk viz halat [Kvh; HSzP]. 1772: a' Tisztelendő P.P.minoriták Conventyéből ... el-lopott ... Summa pénz ... Takáts Kláránál találtatott fel [Kv; Tjk XVIII/2. 41]. 1806: Ikor a Conventbe mentünk ebédre [Dés; KMN 200].

konventbéli 1. a konventben őrzött; care se păstrează/găsește în convent; im Konvent aufbe/verwahrt. 1664: a conventbéli levelek annyira egyben zavarodtak volt Sza-

mosujvárról az fel s alá való hordozásba, igen sok bajunk van vélek [TML III, 130–1 Szalárdi János Teleki Mihályhoz].

2. konventben végzett; care se desfășoară în convent; im Konvent durchgeführt/verrichtet. 1664: jóakarátjokat ... ha mibe conventbéli szolgálatom kívántathatnék, hálaadóképpen meg szolgálni igyekezném ő kegyelmeknek [TML III, 129–30 ua. ua-hoz].

3. a konventhez tartozó; care aparține de convent; zum Konvent gehörig. 1606: Keowendi Mathias Colosmonostori Conuentbéli Requisitor [KJ].

4. szerzetesrendhez tartozó; care aparține de o mănăstire; zum Mönchsorden gehörig. 1764: a specificált Summát az Mlgs Groff Aszszony, oly szándékkal attaki hogy annak legalis interesséért örökösön bizonyos számú sz-misék esztendőnként mondattassanak ell az említett Tiszt. Conventbéli^a Paterektől [Kv; Ks 92. — ^aFranciscanusok].

konventikum 1. gyűlés; adunare; Sitzung. 1660: lévén itt conventiculumja az partiumbéli böcsületes főrendeknek, az erdélyi statusokhoz expedialák Bosodi István uramat Váradnak megsegítésé felől [TML I, 554 Korda Sigmund Teleki Mihályhoz].

2. kb. konspirációs összejövétel; conventicul, adunare secretă; Konventikel, konspirative. Zusammenkunft. 1657: az hadak közt nagy békétlenkedések, tumultuálódások és conventiculumok kezdvén lenni, az fejedelmet oda akarják vala hagyni [Kemőn. 206]. 1671: Jgaz dolog nem keues ... busulast szerzettenek, magok közeőtt való nemely Nyughatatlan elmek iteratis vicibus conventiculumokat czynalua(n) magok keőzeőtt Hadnagy hire nelkw [Borb. I egy-i bizottság jel.]. 1753: Orbán Miklós ... Bécsből le jött, maga házánál gyakran Conventiculumokat tartván, onnan indult minden Zenebona [Barátos Hsz; Törzs. Joh. Kovács (52) ns vall.].

konvent-level konventtől kibocsátott okmány; act eliberat de un convent; vom Konvent ausgegebene Urkunde. 1588: 13 July . Peter deak az Conuent leuelet hogy meg Irta attam f. 5 [Kv; Szám. 4/III. 24]. 1589: Veottunk egy Jobagiot . Koreossy Peterwl p(ro) f. 8 d. 25 Az Coment leuelet Atta valtottuk azt meg p(ro) f. 1 [Kv; i.h. 4/XII. 18].

konventtárs konventbéli kolléga; camarad din convent; Konventspartner. 1664: Egy alázatos supplicationkatis convent társaimmal urunk ő nagyságához ... küldtük vala Kegyelmednek [TML III, 170 Szalárdi János Teleki Mihályhoz].

konventuális konvent-gyűlés; convent; Konvents-sitzung. 1763: 17-ma et 18-va mentem, vagyis voltam Kolozsvárott, requisitorium mandatumot vittem volt a conventualisokra [RettE 155].

konventus konvent, konventi tisztviselő; funcționar de convent; Konventsbeamte(r). 1585: Buday Thamas Vram, es Lakatos Ianos, Kalachswteő ferencz, Balogdy farkas, es Kalachswteő ferenczne valliak azt Amint megh wagon Irwa a' Conuentus Relatoriaiaba(n) [Kv; Tjk IV/1. 407].

konvertál 1. (vmilyen célra) fordít; a utiliza/folosi la/ pentru ceva; (für irgendeinen Zweck) verwenden. 1602: Az Sattz Adonak restantia fel zedesere rendelték eo kgmek varosul ket vraitat az ket Natiobol, Intikis eo kgmeket hogy zorgalmatoson melynel hasznosabban lehet zetten zeggyek es conuertialiak in publicum usum Ciuitatis [Kv; TanJk I/1. 403]. 1643: (A szállásbért) vagi az haz epitesere conuertallyak auagi egj arant kettfele oszak egj mas keozeott [Kv; RDL I. 131]. 1677: (A perceptor) a' Vár és Város erősségének építésére conuertallya az exigalt penzt [AC 144]. 1679/1681: (A bírságpénzt) Urbarium szerint igazan exigalvan Udvarbiro vram Conuertallya oda, a mi abban hova illik [Vh; VhU 675-6]. 1769: Dobolyi Szabo Daniel Uram . el-adta Nagy Enyeden Dobolyi Lineán eo kglmére deveniált os örökös jussát . Ezen Summa pénzt conuertálta a' nevezett háznak kezéhez valo vételére [Ne; DobLev. II/608. 3a].

2. (járandóságot) megad; a da (retribujia cuiva); (Gebühr) entrichten. 1612: Lukacz Vramnak az praedicatornak, mjnt hogy Vrnuk eo felsege az Harmjnczadnak bizonjos Arendajat, eppen mjnd az kylencc zaz forintot, eo kemenek Conuertalta [Kv; EM XLVIII. 363].

3. ~ja magát vmire adja/szánja magát vmire; a se dedica/consacra la ceva; sich einer Sache widmen. 1751: az parasztságnak . . . maga élete folytatására serenkedni és Földes ura szolgálattárára menyiben ilik magát conuertálni kellenék [Ks 79. XXVI. 1 a gub. Nsz-ból].

4. áttér; a se converti; konvertieren, übertreten. 1657: (Pécsi Simon) az ország statutumi szerént propter judaismum convincáltaték s megfogattaték, mindenétől . . . priváltaték . . . noha kételenségből azután conuertála, s el is bocsáttaték [KemÖn. 256-7]. 1783: Más alacsonyabb rendű emberek is conuertáltak [RettE 421].

konvertálás vmire fordítás; folosire; Ver/Anwendung. 1657: önagyságoknak vagyon abban módjok eliberáljanak bennünket, mivel elég hely leszen még . . . mind több atyánkfiainak szabadításokban az mi kicsiny értékünknek is afféle ususokra conuertálásában [KemÍr. 324].

konvertálhat vmire fordíthat; a putea folosi; verwenden können. 1634: abbol semmitis sohova ne erogalhasanak. se masúua ne conuertalhasanak, hanem . . . kesz pinze tegienek eo kgmek mindeneket [WassLt 73/1 Cegi Vass János végr.].

konvertáltat vmire fordítottat; a face să fie folosit; verwenden lassen. 1634: kesz pinze tegienek eo kgmek mindeneket; hogy ha mod adatik az ide be valo Templum epitteseben, ide Conuertaltassa Pater Generalis eo Atyasagha [WassLt 73/1 Cegi Vass János végr.].

konvertáltatik vmilyen célra fordítottatik; a fi folosit; verwendet werden. 1599: Matol fogwan Interdicalnak mindeneket eo kgmek az vasnak kereskedesetool hogy senky semmynemeo vassal ne kereskedhessek hanem mindenfele vasnak megh vetele, es kereskedese in publicum vsum conuertaltassek [Kv; TanJk I/1. 332]. 1677: azon Vármegyének adaja-is a' Jenei Praediumnak intertentiojára conuertaltatot [AC 249]. 1681: az nyari Munkara Conuertáltatik nyolcz het [VhU 61]. 1739: A

Nms Város Hidassát hogj . . . 35. m. forintokon el adhassa, Hadnagi atyánkfia ő kglme facultáltatik. De újg, hogj, azon pénzen, más új Hajókat csináltasson ő kglme, és más szükségére ne Conuertáltassék azon pénz [Dés; Jk 512a]. 1787: (A) confiscalando vas a Communitas számára conuertaltassek [Torockó; TLev. 9/25].

konverzáció 1. érintkezés, kapcsolat; contact, legätürä; Berührung, Verbindung. 1668: az Eotvesi mestersegnek exercitiumais el tiltatik teolle, seot egyebarantis mind mesterek es leghenyekteolis az velle valo conversatio el tiltatik, miglen nem recolligallya veszet erkeolczét, es az B. Cehnek kedvet keresi [Kv; ÖCJk]. 1721: Kelemen András malefactorokkal valo conversatiojáért el bujdosott [Kárásztelek Sz; BfN]. 1759: Sztrancz Péter-(ne)k . . . ennekelötte Szorój Kirilával semmi Czimboráját, barátságát, vagy Conversatioját, nem láttam, melyből gyanakodnám hogy ortákok lettek volna [Bulzest H; Ks 101].

Szk: ~t tart vkivel. 1760: ez a haszontalan korhely Somai Gergely Nem méltó, hogy emberséges ember conversatiót tartson vele [RettE 101]. 1776: Groff Lázár Szebenbe számba sem veszik, betsületes Conversatioikat nem igen szokott tartani, hanem tsak afféle haszontalan személyekkel társalkodik [Kóród KK; GyL. Anna Makó anc. (18) vall.] * rossz ~. 1726: A' Strása Mester magais recognoscálta, hogy Rettegen lako Szilágyi Anna Béres Mihály Relictája és ugya(n) Rettégi Dercze Ilona nevű Léany nyilván valo Kurvák, a mint szálásokon lévő Némettel valo ros Conversatiojokkal Contestálták [Dés; Jk 19a].

2. együttlét; intimitate; Zusammensein. 1600: Nyreo Mathe . . . vallya ferfy rwhaban nem láttam az chymbalmosnet io zerral nemis esmerem, de ezeknek conuersatioiok volt gyakortab egyeot Aztalos Istwan-nak Somogy Palnéval Az Darabos eocheys gyakorlattossagal halt ott [Kv; TjK VI/1. 394]. 1689: Deák Jánosnak suspecta felemással . . . paráznságra valo tilalmas conversatioja . . . constálván . . . Feleségét Czi-nege Annokat Férjétől Deák Ianostul divortiallya [SzJk 241]. 1739: pendelyétis Liszka Benjaminek Lakatos Márián(a)k fel hajtotta, szemérmét felfedezte, korcsomákra egjgütt jártanak, hosszasz utra is, sokszor egjgütt jártanak . . . , későn estve jöttek vissza, kerteken ugráltak éjtzakának idején egjmáshoz, és sokáig egjgütt voltanak; melly sok értelmes Conversatiojokat detestálván az egjgik I. Mostoha an(n)ya házából is kihányta vólt [Dés; Jk 314]. 1747: az J. inquiraltasson super eo: hogj azon meg esett személyel Kovátszai Jutkával nálla laktában sem edgyszer sem mászszor sem éjjel sem nappal nyilván vagj titkon tilalmas és különös conversatioja s communioja nem volt [Torda; TjKt III. 131].

3. mulatozás, mulatság; petrecere; Zecherei, Unterhaltung. 1710 k.: (Keresztúri Pál) mint atya gyermekével, úgy bánt tanítványival . . . játékra annyi üdőt adott, hogy meguntuk, asztalnál és minden conversatiookban nagy szabadságot [BÖn. 533-4]. 1734: Az Urfiak laktak alkalmatossággal (!) Sokszor voltak Conversatioik az Idvezült Ur Házánál tudom hogj engem is el küldtettenek egj Dámaért ott tanczoltak, ittak, de e se volt elég hanem fel mentek a Hásongari gjümölcses kertben, oda is szép Conversatioval, ott én is (: mint hogj jo kedvek volt :) Czigány praediciot mondtam, bé is

Sokszor fárosztottak a Hazhoz borért s estig is ott mulattak [Kv; TKI Ioan. Farkasdi (27) preceptor rhetoricum vall.].

4. beszélgetés, társalgás; conversatie; Unterhaltung, Konversation. 1697: Voltam Rabutin(né) as(s)zony(omn)ál ebédén és estve conversatjob(an) is ot(t) voltam [AIN 149]. 1704: Ugyan ma estve felmenvén az asszony a fejedelemasszonyhoz és a feleségemet is felvívén, a szokás szerint a német conversatiót végbevivék [WIN I, 278].

Szk: ~ba ereszkedik. 1750 k.: a' feleségemnek természetét ha meg kell az Mlgos Urnak vallanom, eő igen nyájas, tréfás, és batron sokféle bolondságot indító, s végben vívő Asszony, ugj hogj minden tartalék nélkül a kivel conversatioba ereszkedik, egész bátorsággal beszél és trefálódik [Ks 83 Onadi Szakács Mihály lev.].

5. tárgyalás; discutare, negociere; Verhandlung, Unterredung. 1618: Bizony meghiggye Nagyságod, hogy az vezér mellett cancellarius Nagyságodnak igen sokot szolgálhat, én magam láttam az kajmekámmal való conversatióját [BTN² 174]. 1779: Báro Kemény Miklos, és Sigmond vrakkal ment bé Marus Vásárhelyre Protestatiott tenni . edgyütt válo különös conversatiokból concludalhom hogy eő Ngok munkások voltak benne [Szászszombor SzD: KS. Georg. Cs. Ajtai de Vajasd (55) insp. bon. vall.]. 1786: a' kik külsőképpen jobb gazdáknak láttatnak is, szük állapotban lenni vélek való Conversatioból tapasztalom [Torockó; TLev. 4/13. 55].

konverzációjú magatartású; de o anumită atitudine; von Betragen/Verhalten. 1657: Ez Báthori Gábor igen virtuosus ifjú fejedelem volt egyébiránt, de az rossz alkalmazosságok és ártalmas conversatiójú melléje magokat színlett tanácsadók az egyébiránt is affélékre hamar hajlandó ifjú elmét megvesztegetvén, részegkedésre, tisztátalan életre vetemítették [KemÖn. 27].

konverzálikodik 1. érintkezik, kapcsolatot tart vkivel; a jine legătura cu cineva, a fi în relații cu cineva; mit jm Verbindung aufrechterhalten/in Berührung kommen/verkehren. 1593: Zóch Lenart vallia, Nem tudok jonal egiebet Nagi Benedekhez, noha velle eggiwt vntalan eggiwt conuersalkottam [Kv; TJK V/1. 403]. 1597: az captiusu bizonsagiból akiknél lakot, es conuersalkodot vélek, constal hogy semmi p(rae) sumtio ezeleottis hozza nem volt [Kv; TJK VI/1. 5a]. 1699: (Az asszony igéri) affele szohajto temondat hordozo haszantalan szemellyekkel barattsagat ne(m) tartja, vellok nem Conversalkodik seot azokat házatol eltiltsa [SzJK 316]. 1705: Azt is mondják, hogy kiknek-kiknek a gazdájokat subordinálták volna, hogy hallgatózzanak az magyarok után, hogy mit beszélnek és kikkel conversálnak [WIN I, 500]. 1730: Mivel a G(ene)ralis Perceptor(na)k Militaris Főbb és alsobb Tisztekkel sokszor kell, vagj akar, vagj nem, Conversalkodni, énnékem is accomodálnom kellett hozzájuk magamat [Kv; Szám. 56/XIX. 29].

2. bizalmas viszonyban van; a avea relații intime cu cineva; mit jm ein vertrauliches Verhältnis haben. 1692: Mivel Felesége More Kata Szonka Todor nevű latráról (!) sok idők alatt tisztátalanul conversalkodott, imide amoda járt mint a' félék edgyütt öttek ittak lakoztak ...

az Asszonyi állatot infidelisnek adulternekis pronunciallyuk vincullallyuk [SzJK 261].

3. együtt van vkivel; a fi împreună cu cineva; mit jm zusammensein. 1723: Láttadé azon Marika nevű Asszony embért Marosán Gligor nevű házas embérről is a Faluban vagy Falu határán kaszálóban vagy aratóban Conversalkodott volna jádzott volna, annál inkább paráznalkodott volna? [BSz; Ks 27. XVI vk].

4. beszélget, társalog; a conversa, a sta de vorbă cu cineva; sich unterhalten. 1614: aznap délig azon Szölfi-kárral együtt conversalkodván . annál is bővebben kezdé beszélteni az Szkender pasa írásit [BTN² 128].

konverzálikodik 1. érintkezik, kapcsolatot tart vkivel; a fi în relații cu cineva; mit jm in Berührung stehen/Verbindung aufrechterhalten. 1761: Ez derék úri ember vala Nemesembert szerető s azokkal conversálódni nem szégyenlő úriember, nekem is jó méltóságos uram vala [RettE 120]. 1775: (Bíró Mózés) szerette jobbágyaival tölteni az időt, mivelhogy ő szegény olyan könnyűeszű ember volt, nem conversálódta vele valamire való emberek, hanem ő keresett magának maga embereivel mulatságot [i.h. 348].

2. együtt van vkivel; a fi împreună cu cineva; mit jm zusammensein. 1739: Szabó Gergelyné Kibédi Ersébet nyilvánosság kurvának kiáltatott . és minden közöttünk meg fordulni szokott Hazánkbeli és idegen Nemzetekből való Férfiakkal promiscue Conversálódott, szánkázott, Csokolódott, suspectus hejeken, vélek titkon mulatott [Dés; Jk 301b]. 1763: az I. Várasunkb(an) fama universalis kurvánok tartatot Szamoson importallyak hogj Léány korában valósággal nevezetes katonakkal kurvalkodot, a kikkel lattatott gyanuson conversalodni, és szemmel látott bizonyosságok szerint is paráznalkodni [Torda; TJKT V 178]. 1767: a Gyo^a Ditrői senior Mészáros Andras Leánya Ersébet kikkel Conversalodot s kiktől esett meg [Ditrő Cs; LLt Fasc. 149. — ^aOlv.: Gyergyó].

3. társalog; a conversa; sich unterhalten | mulat; a petrece; zechen. 1728: Román Mihailla hol volt, si kivel mi formán conversalodot, es mulatot .? [Kük.; BK vk]. 1746: Pogan Thoma Exponallya hogy . Gure Mojszi a több joakaroi s szomszédi között a Feleségemet és a Kracsun nevű Fiamatis ebédre híván midőn békességessen többivel edgyütt Conversalodta(na)k volna, az hivatalasak közül Hers Paskul bé jövén minden ok nélkült a Feleségemet tépni kezdette a főre valójátis leszakasztotta [F.lapugy H; Ks 62/11].

konverzatívus társalkodó; care conversează; unterhaltend. 1710: Itt vesze el a feleségem bátyja is, Kún László, jámbor, jó conversatívus, bátor vitéz legény [CsH 347]. L. még CsH 129.

konverzió áttérés; convertir; Konversion, Übertritt. 1662: Szombatosok convictiójok . Péchi Simon, Orbán Ferenc conversiójok [SKR 192 Tartalomjelző fejezetimből]. 1776: Gróff Lázár János Urffi Reversalist adott ezekről a többi között: Hogy Gyermekeit Catholicus Pap által keresztelteti, Catholica hitben neveltetni engedi etc. Maga Conversióját pediglen egy ideig halasztani fogja, ne láttassék, tsupán a Groff Kis Asszonyért vallását változtatni [Szentdemeter U; GyL br. Révai Lajos (40) vall.]. 1783: Más alacsonyabb rendű emberek is

convertáltak. A császár approbálta az asszony conversióját [RetE 421].

konvincináló szomszédos; învecinat; benachbart. 1753: Biro Samuel ő kegyelme adgya által G. Mikes Antal Atyánkfőának ... Cserébe a' Mekesianum Diversoriumnak convicináló Sebesi Rész nevezetű Szántó Földet [DobLev. I/299. 1b gub.].

konvikció, konvinkció 1. (perbeli) elmarasztalás/marasztaltatás; osindire, condemnare; sachfällige Erklärung | elmarasztaló ítélet; sentință de condemnare; kondemnierendes Urteil. 1662: Szombatosok convictiójok ... Péchi Simon, Orbán Ferenc conversiójok [SKr 192 Tartalomjelző fejezetimből]. 1704: Ezeket és ezekhez hasonlókat allegálván az inctus ellen, ezekről exhibeála is, el is olvasák az exhibitákat. Ezek után cum protestatione szavát végezvén kíváná allegatiója szerint való convinctióját [WIN I, 162–3]. 1764: valaki libera persona, és Ns Torda Várossá(na)k lakossa . . . tenore Privilegii Nob. oppidi Torda mind Ns ember, tehát convictio nélkül annak helyére menni, azt jovaiban megkárostitani, Törvény ellen vagyon [Torda; TJkT V 219]. 1826: A Felpereseknek bizonyítás nélkül való reáfogások az is hogy Néhai Férjének hibás tselekedeteinek, és a Felperesek hibái miatt következett convictio-nak az Alperes leg kisebb részben is oka lett volna [Ne; DobLev. V/1114. 8a].

2. bizonyított/megállapított fizetnivaló (rendszerint a számadások felülvizsgálása után); suma de plătit stabilită (de obicei în urma verificării socotelilor); festgesetzt/bestimmt zu bezahlende Summe (in der Regel nach Überprüfung der Rechnungsablagen). 1684: Bogathi Márton Radnothi Rationista ad(mini)strált maga részére convictiot f 45 // 94 [Uti]. 1695: Thuri Gergely Quartas Uram ő klme ratiójának el igazítását, a' difficultasok(na)k egy nehany izben valo ki adása utan producalvan Exactor Vraimek a' T. Szt. Eccla eleiben, az ő klme convictioja liquidaltatot harom száz huszon kilencz forintra hatod fel pénzre . . . mellyel tartozik Turi Vr(am) ő klme [Kv; SRE 32]. 1735: Barabás István kezdet ada coram senatu sub vinculo hogy ha többször machinalodnék Bátyya ellen az egész convictio exequaltatassek rajta [Torda; TJkT I. 96]. 1827: más fél pusztza Colonialis telkek is a Néhai Ladamori Horváth Sámuel el pusztított Hajos malma Convictiojáért öt ezer Rhforintot meg halado Convictioban exequaltatott néhai Dobolyi István Urtol [Koppánd AF; DobLev. V/1109. 4 Boros Mihály (43) zs vall.].

3. az ítélet elmarasztaló határozata; condemnare; sachfällig erklärender Beschluß des Urteils. 1615: Az J wdeo veteget Jelentet Orban Jst(uan) vra(m) által A. dicit per procur(ato)rem) . . . Amint wdeo veteget ielentet az J abbol hogy az cő izentette Nouúm mellet nem comparealhatot es conuincalitatot. Anny mint ketterj sententianak conuictioia, Ergő ereotle(n) az wdeo vetegeh s az eleebbi sententiat varo(m) J. dicit Jor kor izentette(m) s ereje vagion [UsZt 20/65].

konviktor bennlakó diák; elev care locuiește în internat; interner Schüler. 1736: némelykor mind a convictorok, mind az seminaristák laptáztanak is az magok udvarokon. Mikor penig essős idő volt, akkor az convicto-

roknak más játékok volt mikor nem tanoltanak, ugyanint ostábla, lud, prágány s az többi | az piacz felé az utczára kifüggő ablaku kis faház volt, abban, mikor felesen voltak az convictorok, az alább való nemesemberek gyermekei ott voltak, vagy mikor az convictorok igen kevesen voltak, az fa szűkiért ebben az házban voltak; azt kis convictusnak hitták [MetTr 430, 433].

konviktus¹ 1. bentlakás, diáktothon, internátus; internat; Schülerheim, Konvikt. 1625: az gyermekek Conuictusaba(n) sok helen fel szaggattak volt, az padimo(n)tom dezkakatt [Kv; Szám. 16/XXX. 24]. 1736: A Conuictus Regensenek a M: Urfi intertentiojáért pro A 1734 fizette(m) . . . f hung. 60 [Kv/Szentbenedek SzD; Ks 72/53] | Az uri, fő s nemesség fizetéssel tartotta ételit gyermekinek, és kit convictusban, kit Monostoron az falun, kit az Monostorhoz közelebb hostátban szálláson tartottak [MetTr 425]. 1742: En a Feleségemmel edgjutt a két Fiamot hogi a Kantai^a Conuictusba be adgjam ide jöttem [Kvh; ApLt 2 Henter Dávid Apor Péternéhez. — ^aMa a város egyik része]. — L. még MetTr 427, 430.

2. (papi) szeminárium; seminar (teologic); (Priester-) Seminar. 1722: Lévén a Rf Ecclesianak belső Farkas utzában egy sűtő haza a Jesuita Szerzet . . . ottan akarvan magok convictussakat amplialni ezen Sűtő hazat sokszori keresekre . . . kentelenitveten a T. Eccla által adni [Kv; SRE 146]. 1736: Clericusokra avagy kis papokra nem vala több fundatiónk, hanem Olomuczban, Morvaországban fundált volt XIII. Gergely pápa két alumnus kis papra; ugyanazon pápa Austriában Bécsben a szent Borbára convictusában más két kis papot fundala Erdélyre [MetTr 423].

3. a diákok közös étkeztetése; cantină pentru elevi; gemeinsame Beköstigung der Schüler. 1870 k./1914: Conuictus: együttétkezés, közös koszt | Expo: a közös étkezésnek — melyet a bennlakók convictusnak neveztek — kifőzetésnek egyik neve. Vásárhelyen nem ösmerem, de Sepsiszentgyörgyön így nevezték azt az ebédet, melyet az osztályfőnök az igazgató tudtával, egy városi jó gazdasszonytól az osztály számára kialkudott [MvÉrt. 8, 13].

konviktus² jog elmarasztalt fél; parte condamnată; die sachfällig erklärte Partei. 1671: Azért végeztük, hogy valakik törvennyel convinciallyk az adossakat arrol költ sententiaival tehessenek executiot rajta, ugy mint a' convictuson valahol találtatik [CC 78]. 1677: comperiáltván a' Praetendensnek igassága, az In causam attractus cum poena ducentorum florenorum Hungaricallium tartozzanak restituálni; ugy hogy ha poenaban incurralnak, a' convictusoknak, nem a' repetitus Jobbágy-nak javaibol légyen az executio [AC 192]. — L. még AC 267.

konviktusbeli bentlakási, internátusi; de internat; vom Konvikt. 1736: A M. Urfi Conuictusbeli intertentiojáért a P. Regens(ne)k^a [Kv/Szentbenedek SzD; Ks 72/53. — ^aKöv. a részl.].

konviktusi bentlakási, internátusi; de internat; Konvikt(s)-. 1809: Minekutána a mostan(n)i szer felett valo drágaság miatt szükségesnek talalta volna a Királyi

Gubernium az ezen Fejedelemségben lévő minden Convictusi es seminariumbéli fundatiokat, vagyis az azokra felvéendő tanuló ifiagnak rendes számát megkissebbíteni a közelebből beajánlott ifiak ... a kívánt fundatióra fel nem vétethettek [UszLt ComGub. 1605].

konvinkál 1. elmarasztal; a condamna; sachfällig erklären. 1607: Lakatos al(ia)s Kopaz Jstua(n) p(ro)testala azo(n) hogj ha Valakj Interim Lazlo Kovaczot Valami Adossagert conuincalni (!), tehát Minthogj eó kezdte el-sebe(n) perleni, az hazat Masnak Nem Engedj terueni zerenth el beóczwlj [Mv; MvLt 290. 8b]. 1610/1631: engem senki notaban nem eytet, nem Conuincalt, sem Aggraualt, nem sententiazt [Gerend H; JHb XXXIX/12]. 1614: Sepsi Janos lo feo teoruenyel conuincaltak 35 fba keotte magát So Istvannak [Köszvényes MT; BethU 55]. 1626: (Catherina Kadar) sok izben el haguia(n) az eó Urat Nagi Andrast. Azert legitime procedalua(n) Nagi Andras az Ecclia zek felesegett conuincalta [SzJk 17]. 1671: Azért végeztük hogy valakik törvénnel conuincallyák az adossokat arról költ sententia-val tehessenek executiot rajta [CC 78]. 1762: azon Relatoria ruminaltatván semmi olyas dologgal az fatensektől ki nem adotik, a mely miat lehetne az I. conuincalni [Torda; TJkT V. 113].

2. meggyőz; a convinge; überzeugen. 1785: Én osztán eleibe adtam s kívántam conuincálni, hogy korántsem jól gondolkodik, mert minden itt való magaviselete mind hibás volt [FogE 339].

3. kb. megalkuszik/egyezik; a se invoi; übereinkommen/stimmen. 1615: Donat Pal Teleky Mayos Thámással conuincalanak 12 zal farol [HSzj száz-fa al.].

konvinkálhat meggyőzhet; a putea convinge; überzeugen können. 1736: Néhai Vitéz György vr(am) eó Nga idejég, eó Nga sokaig concertalt az Falusiakkal iránta, kiket nem conuincalhatván, transponálta eó Nga az Koki Ioszágát Néhai Iosika Imreh ur(am) eó Nagyságá(na)k [F.detrehem TA; Born. XI. 7]. 1778: Másnap elmentem mind Szakmári, mind Bodoki uramhoz ... de soha bizony nem conuincálhattam őket. Eleget allegáltam de semmire sem meheték vélek [RettE 385].

konvinkálódik elmarasztalódik/marasztaltatik; a fi condemnat; sachfällig erklärt werden. 1648: Melliet ha nem czielekednek auagi nem czielekedhetnek eo facto ket szaz forinto(n) keuanniuk á jure hogi conuincalodgya(na)k [Kv; TJk VIII/4. 269]. 1685: Comproballya azt Nemzetes Suki Pal Ura(m) eo kglme vilagosa(n), hogy ezek az megh irt jobb(agy) es selleri ő kgk bizonyos szamu veka buzajat az Czürbol el loptak azert az fen megh irt jobbogyok es sellerek seorsim et sigillatim, külön külön file valtsaga(n) conuincalodtanak (: ugmint :) flo 20 [M.zsuk K; SLt H. 9]. 1699: Iljen okon kelletet az Györgj Janos nevű jobbajamat ad jus atrahalom Mivel het juhok Talaltattak kezenel mely Juhokrol szovathjast nem adhat azert azt mondom Tolvaj az Aprobataban irt articulus szerent Conuincalodgjek [Lóna TA; Törzs. Mich. Literati constitutus not. in hac re kezével]. 1735: Ha történik hogj valamely Malefactor, az idevalo Tisztek elebb deprehendálhatnák, mint a Varmegje Tisztei annak Causaja ... Dominale foru-

mon agitaltatik, és a mikeppen ott Conuincalodik annak harmad része a Birake, két része pedig a Drus Terrestris részre caedal, azon ket részben harmados az Udvari Tiszt [Szentjakab TA; JHb XI/9. 22-3].

konvinkáltat elmarasztaltat; a face să fie condamnat; sachfällig erklären lassen. 1610: Ezert hittam teoruenhez ez Jt hogi in anno 1609 Zent Janos nap tauat, ment ra egi szena fwuemre es szenaiat el takarta elis uitted ... Az ra menesert pedig miuel teis enis nemes Emberek uoltunk, az maior potentian kiuanom conuincaltatni [UszT 12a]. 1625: hogi penigh az orzag gwlese allat czelekette az J az factumot si Juris azertis ket zaz forinto(n) keuanom conuincaltatni az It [i.h. 80a]. 1664: az Orbay szeki Baratosi Templomban ... olyan szeket tetetet be, a ki az en szekemnek utcaiaiban vagyon, ha io okokkal nem menti maior potentian kivanom conuincaltatni [Páké Hsz; HSzjP]. 1701: megh kívánom minor potentian, azon földem(ne)k bötűjen conuincaltatni [Sinfva TA; Borb.].

konvinkáltatás elmarasztaltatás; condemnare; sachfällige Erklärung. 1826: a Felperes Ur Recursussában leveleinek el rekkentések miatt lett conuincáltatását panaszolta [Szentkatolna Hsz; HSzjP]. 1844: Egy 1824be A N: Enyedi Tanatsba költ Deliberatum a Nehai Tott Tamás posteritási conuincaltatásokrol költ lével(!) [Ne/Nagylak AF; DobLev. V/1249].

konvinkáltathatik elmarasztaltathatik; a putea fi condemnat; sachfällig erklärt werden können. 1670: az captiva concordalvan az karossalis, meltán eze(n) nyilván valo gonosz czelekedetiért Art(icul)aris poenán conuincaltathatnék, mivel az Art(icul)aris locus az illye(n) malefactorokat az azon Art(icul)aris locusban denominalt poenatul üressé ne(m) tőtte [Kv; TanJk II/1. 758]. 1676: az mint az Ak keresnek nem conuincaltathatom semmin ratioja ez hogy az eó kelmek ellen semmit nem czeleküttem [Kvh; HSzjP]. 1737: Mint hogj nem Constál világosonn a Tktes Nms Tanás előtt Kerekes Gál István atyánkfia Ókrének Balog Sámuel által lött meg-vágattatása, ha benn volt 's lött é az Inctus földén; vagj pedig künn a Nemes Város földén azért ítéltetett hogj minor potentiánn nem conuincaltathatik az Inctus Balog Samuel^a [Dés; Jk 235. — ^aFolyt. az ítélet-szöv.].

konvinkáltatik elmarasztaltatik; a fi condemnat; sachfällig erklärt werden. 1625: rea tamadwan Lazlo Matias peresire Kenossi Nemes Gal Petere Ergo az Articulus Zerent szaz forinto(n) conuincaltatot az I [UszT 54b]. 1646: perlettünk, s az Inctus conuincaltatot [SzJk 62]. 1649: Mindenekb(en) reuersalisodhoz kellet volna tartanod magadot s accomodalnod, de miuel hogi ahoz magadot ne(m) tartottad keuano(m) conuincaltatnod [Kv; TJk VIII/4. 402]. 1712: ha pedig valamellyik fel ezen irredemptibiliter lőt örökös vásárlást vel in toto, vel in parte fel bontana, vagy posteritassokis violálnak, tehát az violáns fél ötven forint poenán conuincaltassek [Aranyosrákos TA; Borb. II]. 1738: Minthogj én ártatlanságomat edoceáltam, azert meg kívánom ... conuincáltassa(na)k az Ik [Torda; TJkT I. 149]. 1800: Ha kik ezen Uji-Budai^a Él erdőhöz magok reale Jussokat ... nem evincálhatnák, s mégis az igaz véreket költetnék,

és fásarstának, az olyanak ... convincaltassanak, mely Debita exequutioiban vétetődni rendeltessék [K; JHb LXVII/4. 16. — ^aK]. 1829: (A) Felperesek megkívánnyak alázatosan, 's Törvényesen kéri is, hogy e' per hirtzolásá véget tett Révocatioért a' Révocáns Alperes Aszszony indebitáztassék, 's in merito a' citált Apr: Articulus nyomán, a Leváta szerént az Alperes convincaltossek [Ne; DobLev. V/1155]. — L. még AC 41-2, 57, 88, 112, 115, 130-1, 155, 252, 268, 271; CC 61, 78, 80-1; CsVh 58; KemÖn. 166, 169; RettE 421; RSzF 127, 178, 273; SKr 147, 193.

konvinkáltatott elmarasztalt; condamnat; sachfällig erklärt. 1677: Ha valamely czégéres vétkekben compeialtatot, és legitimé convincaltatott ember akarmely privilegiatus helyekre refugialának-is .. afféléknek Tisztviselői tartozzanak arestálni, és érdemek szerint meg-büntetni | Haeresek-is legitimé nem convincaltatott Elejeknek jóságok keresetitol el ne rekesztessenek [AC 129, 266].

konvinkáltattatik elmarasztaltatik; a fi condamnat; sachfällig erklärt werden. 1717: Evictiotis vön már sokszor említett Kis Péter Uram magára, Feleségére ... hogy ha többé mocskos szoval illetnéis ezen dologrul (: hogy jussakat praetendálnák :) ... kétszáz forintokan Convincaltattassanak [Vajasd AF; DobLev. I/93]. 1764: Az Inctusok Musnai János Tordai Sovágo eo kglmét .. meg tamodván földre le verni, vérezni, taglalni mérészelték, annyéra, hogy .. kettéséges élete ezenn verengéseket ... comprobálni kész lések ... ha halála történik Talion convincaltattassa(na)k [Torda; TJKT V. 221].

konvinktus azonos meggyőződésű; cu convincere identicā; gleicher Überzeugung. 1619: soha itt Nagyságod csausz nélkül nem lehet. Bizonylyan irom Nagyságodnak, minthogy az uraim nem mindenik voltak jól Szölfikárral, ha Nagyságodnak ilyen nagy dolgaiban nem találtam volna convinctusnak lenni Szölfikárral, nem tagadom, mert csak egy némája löttem volna Nagyságodnak itt az Portán [BTN² 219].

konvokáció 1. egybe/összehívás; convocare; Zusammenruf, Einberufung. 1669: Tartok attúl is, hogy urunk az urak convocatiojával késik [TML IV, 455 Bánfi Diennes Teleki Mihályhoz]. 1807: Tordán a Fatensek Convocatiojáért, a Convocatornak két nap cum Intertentione Hf 2 [Szu; UszLt ComGub. 1753u].

2. egybe/összehívás joga; dreptul de convocare; Recht des Zusammenrufs/der Einberufung. 1671: A Depositiot Convocatio a mint eddigh volt hogy kezünkbl ki nem véski", mis kötelességünk szerint censurankat az demeritumokhoz accomodallyuk [SzJk 117. — ^aA fej. az egyházi rend kezéből].

konvokál 1. egybe/összehív; a convoca; zusammenrufen. 1602: Az modalitasrol^a valo zolast halasztottak eo kgmek Tanachbely vrainra conuocalúan eo kgmek az Senior Vrainmath [Kv; TanJk I/1. 412. — ^aA nemesség a városba való ideiglenes laköl beocsátásának módozatáról]. 1646: megh volt eo kgmekteöl parancziolua hogy

ez napra Conuocalluk eo kget hogy az Szür Mies Vrainknak az kapu keöszeöt, kinek kinek mutatnank Heljet [Kv; SzCLev.]. 1671: Keresztyni kötelességünk-(ne)k ismérven azért ennek megh előzését, és megh orvoslását, a' végre convocaltuk volt eo kglmeket ide az mostani alkalmatossággal [SzJk 116]. 1714: Az Adozo Rendet Convocáltak Gyűlésbe Köpeczre [Bölon Hsz; INyR Gazdag György Mediocris (45) ns vall.]. 1731: az eo Felsége Militiája Téli szükségéről illendőképpen providealtathassék pro 7ma futura Septembris edgyben gyűlni, és a Fő Tiszteket s helylységek Deputatussit is convocalni szükségesnek itiltúk [Kv; ApLt 1 a gub. Apor Péterhez].

2. (tanút) előállít, be/megidéz; a cita (un martor); (Zeuge) vorstellen/laden. 1690: hivatalunk szerint el mentünk ... és a mely vallokát ellönkben convocalt azokat mi elsőbenis erős hüttel meg esketők [Cege SzD; WassLt]. 1698: az mely Tanokat az Meltóságos ur Pecsetivel mi ellönkben Convokáltaknak mü azokat megh esketők és annak uttána az utrumnak Continenciaja szerint Szorgalmatoson meg examinalok [Vasassztiván SzD; i.h. Farkas Gabor ns vall.].

konvokálódó kb. ki/meghivandó; care trebuie convocat; auszurufend/einzuladend. 1752/1785: leg először minden Atyai, és Anyai ingo, és ingatlan Jok Conscribáltassanak, annakutána arra Convocalando, s ahhoz értő Divisorok által .. fel osztassanak [Szentbenedek AF; DobLev. III/596. 266]. 1805: Groff Kornis Gábor Ur eo Nga Rusori Dominalis Bírāja Kádár Iuon kére minket az iránt, hogy a mellénk Convocálódó Emberekkel mennénk el occulatiojára azon gátotskán, melyet ő köttetett a Csernefalvi határon [Rusor H; Ks 92].

konvokálás (tanú) be/megidézés; citare (a unui martor); (Zeuge) Vorladung. 1609: Kopaz Balintnak ket loua(n) mentek legeniek hogi az bizonyasagok conuocalasa hamareb lehessen fizette(m) neki f 2 d 25 [Kv; Szám 12b/IV. 311].

konvokáló (a tanúkat) egybe/összehívó; care face înmînarea citației; (Zeugen) zusammenrufend. 1792: A Convocalo Falus Bironak két napra Dr 4 [Msz; MbK XII. 87]. 1807: A két Relatoriabeli Fatenseket convocalo polgárnak Hf. 3 Dr. 6 [Szu; UszLt ComGub. 1753u].

konvokált egybe/összehívott; convocat; zusammengerufen. 1735: Mi azért el mentünk az Primipilus Szabó István Uram házához, és ottan az Convocalt Fatenseket meg esküttöttük, és az előnkbe adatott Utumokra meg examináltuk [Altörja Hsz; Borb. I]. 1769/1802: egy Bükfában vagatott keresztet mutagattanak de a Convocalt Fatensek nem ott mondoták az nevezett Határaknak egyben ütkezéseket [BSz; JHb LXVII/347]. 1771: Midőn Az Mlgos Itilő Mester Ur ... az irt Malomnak oculatiojára ki jött vala akkor az ide Convocalt Commetaneusok közül a Kundi és G. Váraljai Lakosok(na)k Külön kövők volt alkuva hogy azokon Mások előtt mindenkor ök örölhessenek [Széplak KK; SLt évr.].

konvokáltat 1. egybe/összehívát; a face/dispune să fie convocaj; zusammenrufen lassen. 1597: Biro vra(m)

egi bizonyos napon conuocaltatwan az valasztot vrait mat wizontagh mennen el ew kegmek az epwletnek heliere es . alküggianak megh az keomiessel [Kv; TanJk 1/1. 297]. 1604: Azoknak az Bechewletes vraynk-nak el walasztasara co(n) wocaltasson Biro vram az Senior vraym keozzeol egynehaniath [Kv; i.h. 475]. 1677: Hogy ha a' Méltóságos Rákoczi Ferencz ő Nagysága mellé remdeltetet Gubernatornak holta történnék, tar-tozzék a' mostani kegyelmes Urunk az Országot convo-cáltatni, és ezen mostani Modalitas szerint, az egész Ta-nács és Ország consensusából, más Gubernatort választatni [AC 35]. 1784: a Váradi Moses Fő Biro Ur, legius-saival edgyütt, a Falusiakat a Banpataki Rosia nevezetű Dombra Convocaltatták és onnan mutogatták ezen Sá-tés és Nádas helyet, a Falusi embereknek, noha in facie loci kellettett volna őket vitetni [Bánpataka H; JHb XXXI/51. 10]. 1786: Ezen fen Tisztelt Commissarius Urak egyben gyűjtettven az Thoroczkaei Communitast nem külemben az Mlgs Uraság részérőlis Convocaltat-tván az Udvari Tiszteket . az ki jött Titt. Commissa-rius Urak a Felsőes Királyi Decisiot illy Solemnitassal Publicálták [Torockó; TLev. 4/13. 57].

2. (tanút) be/megidéztek; a dispune să fie citat (mar-torul); (Zeuge) vorladen lassen. 1675/1676: (Parancsol) hogy el mennének Vajasdra^a, és ott az mely vallokat azon parancsolattal mi előnkben convocatatna, mi azokat meg' esketvén vallás tételeket be vennők [Fejér m.; JHbK XX/21. — ^aAF]. 1737: Rettég várossá(an)^a Alsó János Nemes házához . az aláb meg' irt fatenseket convocatattuk, őket erős hittel meg esketvén az előnkben adatott utrumokra meg examináltuk [TKI. — ^aSzD]. 1769: midőn elmentü(n)k volna . Bögözben Agilis Varsányi Sigmond Uram maga lako Házához a mely Fatenseket . előnkben Convocatott azakat erős Hittel meg esketvén az előnkben adatott utrum-(na)k punctumaira meg kérdeztük [Bögöz U; IB].

3. egybegyűjtet; a dispune să fie adunaji; zusammen-sammeln lassen. 1657: (A fejedelem) Maga az ország ha-dát convocatátá Tordához [KemÖn. 173]. 1710: De a fejedelem . a végbeli hadakat is convocatátván egyenesen Béli ellen expediálja [CsH 136].

konvokáltatás egybe/összehívás; convocare; Zusam-menrufung. 1676: En, Kegyelmes Uram vékony íte-letem szerint . az egész tanácsnak convocatátását szükségesnek ítélem [TML VII, 189 Teleki Mihály a fej-hez].

konvokáltathat egybe/összehívathat; a putea convo-ca; zusammenrufen lassen können. 1652: (Varadi Mik-lo) ő kglme melle valasztak Philstich Ferencz, Szegedi Gergelj es Benedek Deak Vrameket, kikkel Varadi Vr(am) minde(n) dolgokat communalhasso(n), es ha mikor kevantatik az vraitmot convocatathassa [Kv; KvRLt X. A. 1]. 1752: Perceptor vr(am)ekat Convocatathatom leg tovább egy het alatt [Szentimre Cs; ApLt 3 Vajna Gábor Apor Péterhez].

konvokáltatik 1. egybe/összehívatik; a fi convocat; zusammengerufen werden. 1671: Ab Anno 1657 a'

melly Fiscalis joszágok a' Fiscustol, másoknak conferal-tattak, azokrol producallyák az Possessorok Donatiojo-kat, alkalmatos időben akkorra, mikor a' Nagyságod Kegyelmes tetczése accedal, a' Tanács Urak Fő Tisztek és Tábla fiai convocatátván egy bizonyos helyre, és ott revidealtassanak, mellyek maradhatnak-meg, és mellyek nem [CC 88]. 1777: Convocatátván az egész Ven. Consistorium, a' Quartások és Harangozato Gaz-da változások iránt . El-butuszának azért^a . ő kegyelmek^b . . . kiknek helyekbe mások substituáltá-nak^c [Kv; SRE 233. — ^{a-c}Köv. a nevek fels.].

2. be/megidéztek; a fi citat; vorgeladen werden. 1760: convocatátván az Inctus Szavai Possessorokis hoszsos egy más között véghez vitt beszélgetések, es Concertatiok után menének illy allando meg másalhatatlan örökös Compositiora^a [Szava K; RLt 0. 4. — ^aKöv. a részl.]. 1761: Convocatátván ennek előtte a Mag(ist)r(at)us eleiben az károsok^a . . . , az questioban forgo tolvaj szolgálóval confrontaltottanak [Torda; TJkT V. 47. — ^aKöv. a nevek fels.]. 1780: hogy Compul-sorium mellett . Convocatattaké a Fatensek meg nem iratott [BSz; JHbK LIV/25. 12].

konvokáltott be/megidézett; care a fost citat; vorge-laden. 1679/1695: az ide fellejebb meg irt, és előnkben Convocatott Tanokat . jo lelki ismerettel meg exa-minalván . . . fassiojokat, irtuk meg Nagicsagodnak [Kentelke SzD; Thor. 21/8]. 1681: Az mint a hites Birak referallyak; Noha Boldogfalva felől vala hatara, hit utan törvényessen rectificaltott, es mutattattott ki, arra rendeltett, Deputatusok es Convocatott személyek által; mind azo(n) által Kendeffi Miklos Vr(am) egi da-rab földöket az rectifica(tio) utann is hatalmasul usuallya [Hátszeg H; VhU 151]. 1756: az előnkbe Con-vocatott fatenseket . . . meg esketvén az előnkbe(e) adatot Utrumokra . fassiojokat az aláb irt seriesben recipáltuk [Kövár (Szt) vid.; TKI].

konvokátor (tanút) idéző személy; persoană care face convocarea; vorladende Person. 1652: kinek kinek ra-tiojt megh ponderalva(n), kerdgye megh osztá(n) a' Convocator, mellynek se(n)te(n)tia — (igy!) jovalljak inkab, a mellye(n) meg egyeznek azt mo(n)dgya ki [KvRLt X. A. 1]. 1807: Tordán a Fatensek Convocatio-jáért, a Convocatornak két nap cum Intertentione Hf 2 [Szu; UszLt ComGub. 1753u].

konvokatória összehívó levél; scrisoare de convocare; Zusammenrufungsschreiben. 1619: őnagyságának az vezérnek szóló levelet másnap magának megad-tam . . . Legelőször is penig amaz casust — azmely lőtt az őfelsége Ferdinandus segítségére ment magyar hada-kon, melyet látok lenni az Felsőged convocatoriájának tenorában — megmondottam [BTN² 321-2]. 1760: Püs-pek és G(ene)ralis notarius nélkül maradván az Erdélyi Sz: Papság botsáttaték ki pro 15 Junii G(ene)ralis gűlésre valo convocatoria . . . M. Igenbe^a [ArJk 51. — ^aAF]. 1765 k.: Meg halálozván in A 1765 Nagj érde-mű Tisz. T Püspök Verestói György Uram Kolosvárt Ettől az üdötől fogva réam szálla a' Püspöki nagj te-reh, én küldöttem convocatoriákatis pro Synodo G(e-ne)rali MVásárhelyre [i.h. 55-6].

konvokatória-pénz céh-egybehívó díj; taxă pentru convocarea breslaşilor; Zusammenrufungsgeld in der Zunft. 1723: Iött be az Beczülletes Cheben Csokasi Istoktól Che gjiüesire valo Convocatoria pénz [Kv; ACJK 121].

konvokátus egybe/összehívott; convocati; zusammengerufen. 1681: Ha ki Potentiat, vagi egyeb excessust patrál . Bosorod nevű faluban citaltatván, elsőben ot revidealtatik . . onna(n) szokott appellaltatni az Hunyadi Udvar biro szekére, holott az Nemes vár megye Convocatus Tisztei előtt finaliter decidaltatik [Vh; JHB XXXII/57].

konzekvál 1. gyakorol, üz; a practica; üben, treiben. 1635: az akkori Birak es Tanaczi úgy rendelték; hogy noha az Czismasiak nem szinten legitimè consequáltak volt akkori wdeoben mestersegeket; megis az bekesseget az Wargak wegyek be eoket es eokis allyanak be [Kv; KvLt Céhir. I. 15].

2. (vmilyen tiszte) visel; a avea o funcție; irgendein Amt bekleiden. 1765: Okos Trifuj egy Roka bőrt adott vólt Kornis Gábor Uramnak az Executorságért s úgy consequalták volna mind ketten a Commissariusságot, s Executorságot [Sárd AF; Eszt-Mk Vall. 48].

3. hozzájut vmihez, megkap vmit; a primi ceva; etw. erhalten, zu einer Sache gelangen. 1775: A' mely 1000 ~ Ezer M Forintokat . . kölcsön venni méltoztatott vala ā Mlgs ur, azok(na)k a' közlebb (!) el mult 1774dik Esztendőre competalo Censussát meg eddig (: noha mar az egész Esztendő is el tölt :) nem consequaltuk . . . kérem . . méltoztassék administraltatni [Kv; SLT XXXIX Pákej Iosef lev.].

4. elér vmit; a realiza ceva; etw. erreichen. 1759: Még addálom ezt . minekutána in anno 1758 Leitmericznél valami kevés victoriát reportáltak volna a mieink, melyet igen nagy kárral és vérrel consequáltak, örömet is nagy solemnitással lőttek mindenütt [RettE 83].

konzekválhat 1. kb. hozzájuthat vmihez, megszerezhet vmit; a putea procura/obține ceva; etw. erwerben/zu etw. gelangen können. 1724: Hát azt tudodé hogy Néhai Dobolyi Lakatos Bálint Váro Juditot perlette volna a' fenn specificalt jók iránt, de az akkori actasbeli erőss emberek miatt az maga jussát nem consequalthatta [Ne; DobLev. I/106. 1a]. 1765: Tisz. Ifjabb Verestoi György vram ő kegyelme is az actualis Papságra valo successiot is consequalhassa [i.h. IV/216]. 1786: az Vasbol valo praestatiokat a' régi Contractus szerént a' Thoroczka Lakósak meg adták, s maigis meg adgyák . hanem az Királyi Decisionak . . Publicatiojakkor az is kiadatattván hogy az Vasbol Decimat praestaltyanak, azt az Mlgos Possessor Vrak vrgealtak de még nem consequalthattak [Torockó; TLev. 4/13. 9].

2. elérhet vmit; a putea realiza ceva; etw. erreichen können. 1764: az A ő klmének meghivo processualis Levelei sem törvényesek Ha azok volnánakis, de ezen az utan úgy mint oculatióra valo meg hívással a' mit akar nem consequálhattya [Torda; TJkT V. 231]. 1782: Instalunk alázatosdon Nagysádnak^a és a' Tks Cont. Táblának, méltoztassanak . . elegendő Brachium iránt porontsolni és . . az által azon Executiot finaliter terminálni mivel a' mint tapasztallyuk, a' nélkül ezen do-

lognak egész jo végit nem consequálhattyak [DobLev. III/561. — ^aA vármegye főispánjának]. — L. még RettE 338.

konzekválható vmit elérni képes; care poate să obțină ceva; etw. zu erreichen fähig sein. 1766: (Öreg Teleki Ádám) nagy levitassal bíró, maga sorsával meg nem elégedő, elsőbben provinciális tisztségeket vadászó, de nem consequálható (ember volt) [RettE 201].

konzekvencia 1. következmény; consecință; Folge, Konsequenz. 1657: Másnap mindjárt érkezék Csáki komornikja kivel az fejedelemasszony sokat tractáltván privatim, mindjárt ellátán nem jó consequentiáját lenni [KemÖn. 142]. 1752: hogy az Kegyelmed meg átolkodott és Vér Attyafainakis részeket továbbrais usurpálni kíváno szándéka valami kedvetlen consequentiat ne szüllyön . . . tessék Kegyelmednek atyafiságosabban gondolkodni . ne kívánna az Exponenseket hurczolni, költeni s fásasztani, és az által az Atyafiságtalankodásra, és talám egyéb Consequentiakris okat nem szolgáltatni [Szentbenedek AF; DobLev. III/596. 266]. 1789: az Egyházfiak jelenték hogy a' Templom Boltja két helylen meg hasadott légyen a' mellynek veszedelmes consequentiája lehetne [Kv; SRE 263]. 1796: ha hol ne talán illetén metalis differentiák adtak volna elő magakot azokis a jövendőbeli következhető, kedvetlen Consequentiáknak el tavoztathatásokra, nézve Sopialtathassanak [Kük.; JHB XX/34].

2. következtetés; concluzie; Folgerung. 1667: (Bethlen János) Kegyelmed igaz atyafiának mutatta magát. Ellenkezővel én is nem is merem vádolni, de némely dolgokból, kiket Naláczai uramtúl érttettem, és egyéb consequentiákból lehet gyanúság [TML IV, 220 Teleki Mihály Bánfi Dieneshez]. 1766: Ha az Vdvar közös, tehát lenni kell köz Métának a két Possessor közt: ittis tagadom a' Consequentiát, soha nemis igaz az, universaliter, hogj a' mely Jozság közös, annak köz Métájais légjen, mert Méta nélkülis elég közös Jozság vagjon [Torda; TJkT V. 328].

Szk: ~t csinál következtetést von le. 1677: Valóban emlegetik, hogy ő nagysága az portára azt izente volna, hogy nyolczadik Septembrisnél tovább nem várakoznak az hadak, kiből is sok consequentiát csinálnak ők [TML VII, 476 Teleki Mihály Baló Lászlóhoz] * ~t formál 'ua'. 1762: nemelylek meg sem várán mitsoda kimenele lenne az harap égésnek, és nem akarvan arról, a mit éppen szemekkel nem láttak, in actu consequentiat formálni [Torda; TJkT V. 104].

konzekvenciájú vmilyen következménnyel járó; cu urmări/consecințe; irgendwelche Folgen habend/bewirkend. 1710: A Magyarországból köznkbe bujosott becsületes urakot s főrendeket is kérem, ne búsiítsák efféle kedvetlen s szomorú consequentiájú dolgokkal sem a mi kegyelmes urunkot, sem a nemes országot [CsH 108].

konzerváció 1. gondozás, karbantartás; întreținere; Pflge. 1699: a' Kereszturi^a Kapolna Conservatiojána)k alkalmazosságával Nemzetes Kápolnási Pál Ur(am) Conferált azon Templomotskahoz . egy ezüst labas aranyas pohárt hozzá tartozó ezüst Tanyeral edgyütt [MMatr. 9b — ^aMT]. 1741: Azon becsületes

privatus Emberekis és Ref. Ekla, minthogy az nagy gátanak Conservatiojára insufficiens voltanak, által atták a' Nms Városnak^a [Dés; Jk 547b. — ^a "A szamosi malmot]. 1795: (A hídnak) mind fel építésében mind Conservatiojában olyan praevio s provisio tartassék hogy a szükséges keszületek(ne)k s orvoslások(na)k elmulasztások miat, jövődö beli romlasok s károk ne következzenek [Ádamos KK; JHb XIX/46]. 1796: minthogy az Uraság ezen kevés Vásár vámot az Aranyasan lévő Barévi^a Hídnak conservatiojára destinálta, azért tartoznak ezt minden Esztendőben oda fordítani [Mv; TLev. 5/16 Transm. 26–7. — ^a Borév TA].

2. megőrzés; pástrare; Aufbewahrung. 1653: A levelek Conservatiojával tartozot Cseffej Uram mert nagyub Atyafiu volt es ... bennejs volt az jóságban s abból elt [Ks 41. E.31]. 1722: légyen egy bizonyos, értelmes, és a' Megyében elsőbb residentiaju ember, a' ki a megye pénzét procurálja és számot adjon róla vagy ha az nem lehetne, Curator legyen minden helyeken, a' Megye pénze — s — bonumi conservatiojára — s — erogatiojára [HbEk]. 1815: a' Levelek által adásán maga is jelen kíván lenni, és azoknak Conservatiojokra valami bátorságos helyet akarnának determinálni [Somb. II].

3. megóvás/védés, védelem; protegere, apărare; Bewahrung, Schutz. 1677: a' Tanács edgyező tetszéséből gubernállyon és dirigállyon, minden ez Ország javára nézendő közönséges, és a' Fejedelmi méltoságnak conservatiojára, s' annak őltalmazására tartozando dolgokat [AC 30]. 1752: Thorotzkay Varosbeli lakosoknak Instantiajára teczet vala ő szegenységnek Conservatiojára, az Vas művelesnek ... bizonyos modalitast szabni [Torockó; TLev. 8/16]. 1783: ezen tzelunkot el nem érhetjük, mert kívülötte a több Compossessor Tarsaink nemesek lévén egymást azon Tanorok Sántza, Gyepűje conservatiojára es tilalmanak őltalmazására ki ki magát le kötheti [Ádamos KK; Pk 7]. 1813: (Bantya Nyikora) mondotta, hogy ezen akkor szép Fialatos Erdős Hellynek Conservatioja ... reá bizatott [F. berekszó Sz; BfR III. 12/9 Moldován Gábor (60) col. vall.].

4. div ápolás; ingrijire; Pflege, Wartung. 1714: Néhaj Mltgs Ur Jósika Gábor Ur(am) Successori pro et contra tött allega(tio)jok s praetensiojok utan Sok adhortationkra magokba Szálván, az egymás közt további fenn maradandó és állandó Attyafiságn(a)k conservatiojára, vgy ellenben az Atyafiak közt kárt tenni Szokott veszekedések(ne)k ... evitálására condescendálta(na)k attyafiságoson [JHb XLV a gub. Nsz-ből].

5. gond, gondoskodás; grijá, ingrijire; Sorge, Sorgfalt. 1739: Minthogy Nemes Városunk Conservatioja tartozik az is, hogi a' tűznek támadhatásától őltalmaztassék Nms Városunk, tettzett, mostis a' kéményeknek perlustratioja 's oculálása [Dés; Jk 526a].

konzervál 1. gondoz, karban tart; a întreține; pflegen, in ... Zustand halten. 1723/1770 k.: a' Vajda-Kamarási Unitaria Religión való kösség el-fogyatkozván, és már tsak három vagy négy szegény gazda Emberre maradván, a Templomjokat Parochiat, Czintermet, nem lehet conservalniok [Vajdakamarás K; SzConscr.]. 1726: az Rápolti Ecclesiátis eddig én conservaltam s épitettem, azt hagjom Moses Fiam lelkére [JHb XXXV/21 Jósika Imre végr.]. 1737: A Jozságot conservalni az M: Atya-

fiak tartozzanak, ugy az épületeket és Malmot építeni [Kv; JHbK XLV/23]. 1807: A Gyümölsőt, a Berkeket szaporította sokféleképpen, és conservalta költségesen [Apahida K; RLt 0. 2 Jos. Farkas (47) ns prov. vall.]. 1824: Minden a Malamhaz tartazokat jól Conservaljan [Szentdemeter U; Told. 41]. 1825 k.: a házok előtt levő flastert a Ns Város conservalja és tartsa tisztába [Torda; TLt Közig. ir. 252/1825].

2. (meg)öriz; a păzi; bewahren. 1692: Én Homorod Szent Mártoni Biro Samuel . az Erdélyi Guberniu(m) mellé literaru(m) et Archivari Conservátorra rendeltetvén, Esküszöm hogy . Semminémü titkokot . ki ne(m) adok kezembe járo leveleket és minden Instrumentumokat szorgalmatos gondviseléssel conservalok [Bonchida K; Törzs]. 1731: Vagion ezen Molnár Háznak edgy kis kamarája, melyben a Molnár szokta Conservalni substantiait [Kászonjakabfva; BCs]. 1765: még meg emlegettyük az G. Petki Anna Aszony levelek conservatiojat, a mint én hallogattam hogy conservalta volt a leveleket, nagy kincs Erdélyben a levél [Mv; KsMiss I Henter Ádám lev.]. 1789: meg magyaráztatott, és formais adattatott miképpen vigyék a Protocollumot, az aktákat hogy segeregállyák, hogy conservallyák [Csehédfva U; UszLt XIII. 97].

3. megtart; a păstra; erhalten. 1652: Az Ecclesianak is minden nemü proventusira ő kglmek visellienek go(n)dot, azokat conservallik, es az hova kevantatik administrallik [Kv; KvRLt X. A. 1]. 1750: végezteték, hogy a' Feleki Taxa Pénz administraltassék az Első Pap és Praesens Curator keze ala, melyből ő Kglme fizettesse ki a Mensualistakat a többit pedig conservalja ő Kglme ... egyéb szükségekre [Kv; SRE 183]. 1753/1781: azon Tutor ur az egész Jozságnak minden jövedelmit conservaltaé az árják számára, vagy el hordatta más Jozságban [JHb LXXI/3. 190 vk]. 1785: az I. Familiais, midőn a Constitutio compillaltatta a büntetésekben lévő autoritasokban conservalta méltotassanak mostanis abban meg hagyni [Torockó; TLev. 11/4. 1b. — ^a A Thoroczka. A bíró].

4. fenntart; a menține/susține; unterhalten. 1676: Hanem ha lehet, valami formán az hadakat conservalni kell; de hogy mi nekik helyt adhassunk abban módunk semmiképpen nincsen [TML VII, 310 a fej. Teleki Mihályhoz] | Én azért mégis . az mi kegyelmes urunkhoz való kötelességére kényszeritem, conservalja az hadakat, kiben van is mód [i.h. 326 Teleki Mihály Vesselenyi Pálhoz].

5. megóv/véd, őltalmaz, védelmez; a păzi/apăra/ocroti; schützen. 1657: egyik része az hadnak maradna az Tiszán túl, az ki annak az földnek szívét conservalná [KemÖn. 253]. 1781: Az első Silipet mely Zápornak mondattatik, igen erős jo Silip jól conservallya a' malmot [Mihálcfa AF; Eszt-Mk]. 1829: az Erdők is Szoros tilalom alatt tartatnak ... én pedig reves Füzfa és Erdő tisztítás rontsolékokkal tüzelek, s, az Erdőt Conservalom [Ne; DobLev. V/1155].

konzerválandó karban tartandó; care trebuie întreținut; zu konservierend. 1840: némely Fő Nyilakban, nevezetesen a' Szent Benedekiben az épületek terül vétethetnek hol kevés a Commoditás szerént használható, de sok a Conservalando épület [Kv; Ks 100 Nyilak könyve 18].

konzerválás karbantartás; întreținere; Pflege, Konservierung. 1700/1716: Ingo jovokban penig facultaltat-(na)k hogy el adhassák magok taplálás, vagy jovak(na)k conserválására nézve [Kibéd MT; MMatr. 192].

konzerválgat kb. gondozgat; a îngriji; (wiederholt) konservieren, pflegen. 1773: ő kigyelme azon Curiális ház Telkét és Szőlőket . Tetzése Szerént Szabadosan építgesse és Conserválgossa [Alvinc AF; Incz. XI. 15].

konzerválhat 1. gondolhat, karban tarthat; a putea întreține; konservieren/in . Zustand halten können | fenntarthat; a putea menține/susține; unterhalten können. 1789: úgy látta, hogy eő nagysága inkább meg építhette, s conserválhatta volna az malmot, mint ezen mostani egyedül való szegény árendátor; minthogy ennek semmi Erdő mind a malom építtésére, mind pedig a Gát kötésére nem engedtetett, hanem mind azokat pénz által kellett procurálni [Abosfa KK; GyL. Toth Ferentz (45) árendátor vall.]. 1830: a mostani erdőt nagy őrizet mellet neveltük, hogy a Berendi utba lévő őt hidakat . légyen honnot conserváljuk . ha pedig az erdőnek jobban felnevelt része töllünk elvétetik . hidainkot nem administralhatjuk s conserválhatjuk [K; Somb. II].

2. megőrizhet/tarthat; a putea păstra/menține; bewahren können. 1657: az tatárság . . . egész napestig ostromla háromfelől . az volt nagyobb bajom, miképpen az dandár seregeket conserválhassam megbontakozás nélkül [KemI. 316–7]. 1726: Feleségem és Fiaim, míg Feleségem özvejségben nevemet viseli meg ne különözzenek, hanem edgiütt lakjanak és Jóságokat inkább oltalmazhassák és conserválhassák, az Feleségem Dispositiojától dependallyanak [JHb XXXV br. Jósika Imre végr. 21].

3. védhet, védelmezhet; a putea apăra; schützen können. 1705: neki van mit enni Szebenben, pora is van, golyóisa is van, az is van, aki ezekkel lövöldözzön és csak Szebenb conserválhassa [WIN I, 497].

4. tárolhat; a putea depozita; lagern können. 1722: nincsen-is Sárkánjban^a edgy veremiss olljan ā hol Buzat Conserválhassa(na)k, kivált békességes időben [KJ. Rétyi Péter lev. Fogból. — ^aF].

5. dív megtarthat; a putea menține; aufrechterhalten können. 1710: Kik is azt végezik, hogy elsőben szép szóval csendesítsék a gyalogságot, ha a császár hűségiben conservalhatják, ha penig nem succedálna, erőszakosan is kényszerítsék [CsH 58].

6. vki hűségében ~ja magát vkihez hű maradhat, vki hűségében megmaradhat; a putea rămîne fidel față de cineva; jm treu bleiben können. 1705: Hogy pediglen mindnyájan . . . subsistentiájukról oly formában ne gondolkoztanak volna hogy Havasalföldébe a generál és Gubernium consensusából mint mehetnének által, nem más véggel, hanem hogy ott inkább az őfelsége hűségében magokat conserválhatnák, az tagadhatatlan [WIN I, 486].

konzerváló 1. őrző; care păstrează ceva; bewahrend. 1671: legitime adnonealtassa az verus praetendens a' leveleket conservalo személlyeket [CC 68].

2. tartó; în care este păstrat ceva; verwahrend, haltend. 1768: Pálinkát Conserváló I. Désa [Mezősztyörgy K; Ks 23. XXIIb].

konzervált megőrzött; păstrat; konserviert, bewahrt. 1722: folytathassam . a Ns Vár(me)gie dolgait maga rendiben, ne kellessék eddig Conservált kevés becsülem-(ne)k jacturajával Szolgalmom a Ns Vár(me)gjét [Pókafva AF; Ks 95 Borsay K. Pál lev.].

konzerváltat gondoztat, karban tartat; a face să fie întreținut; konservieren/pflegen lassen. 1843: Epületeket 's egyéb inventálándokat úgy köteles conserváltatni a' Haszonbérő, hogy azokba kár ne légyen, különben a' deterioratiokat megfizeti [Nagylak AF; DobLev. V/1248].

konzerváltathatik 1. karban tartathatik; a putea fi întreținut; in Zustand gehalten werden können. 1795: a Mlgos Baronissa Exponens Aszszany ő Natsága, itt a Küküllőn lévő álló Hidgya, nagy munkával sok költség-gel, de mégis igen félelmesen conserváltathatik, kivált ha a két végein való Küküllő martyai veszedelmeknek [Ádamos KK; JHb XX/18].

2. kb. elláthatatik; a putea fi aprovizionat; unterhalten werden können. 1701: A Bányákat ő Kglme, bár csak a Takarodásnak hátra való részéb(en) engedgye meg állani hogy Conserváltathassék a Jóság és a szegénység mind életre mind eő Felsége szolgálattárára valot Takaríthassa [Vh; UtI].

3. megtartathatik; a putea fi păstrat; erhalten werden können. 1657: Tanácsot tartván annakokáért, tetszék, hogy az fejedelem személye salválódjék valahánymagával; ha az had ruináltatik is, de az haza talán conserváltathatik, ha székiben mehet [KemI. 313].

4. 1730: mint Fő Administratora Ns V(ár)(me)gyem-(ne)k igjekeztemis a' dolgokat ugj folytatni, hogi mind az eő Flsége inquantirizalo Militiaja Subsistalhasan, mind pediglen az helységek(ne)k Lakossai, tovább való közönséges tereh viselésre conserváltathassanak [Csapó KK; Ks 90 Kun László kezével].

konzerváltatik 1. gondoztatik, karban tartatik; a fi întreținut; konserviert/gepflegt werden. 1770: Aztis szemlélhette a Tanu . . . mais mely nagy munkával conserváltattnak, azon Jászoly gátok [H; JHb XXXI/17. 3]. 1781: az 1200 Magyar forintbol álló Capitalis Intacte meg maradjon állandó Fundusul haszon hajtásra hogy ennek Interesséből . a' Templom^a Conserváltassék [MMatr. 492–3 özv. Rédei Zsigmondné br. Vesselényi Kata nyil. — ^aAz erdősztyörgyi (MT) ref. templom]. 1782: mely hely ha joll Conserváltatnék lehet hogy többetis meg teremne [F.zsuk K; SLT XLII. 5. 11 luráth Ig-náth jb vall.]. 1787: olly Kuriositással conserváltassék a' Magazinum, hogy ha mi kár lesz benne, a' Falus Biro több Társával fogja meg fordítani a' Falunak [Torockó; TLev. 3/2. 3a].

2. megtartatik; a fi păstrat; bewahrt werden. 1728: Nem akarván mind a Retett mind a Buza Tarlott egy-czersmind semmive tenni hanem hogi Conserváltassék Az Buza határ . . . Concludaltuk^a [Dés; Jk 377b–8a. — ^aKöv. a végzés]. 1745: determinaltatot . . . Hogy . . . Az

őkör tilalmas pedig az ökrök számára conservaltatik [Torda; TJKT II. 7]. 1794: az Erdőkis mostani állapattakra az Exponens Gróf Ur által Neveltettek, s conserváltattak? [Msz; BKG vk].

3. (meg)oltalmaztatik, védelmeztetik; a fi oerotit; geschützt werden. 1677: Az Oláh Országi határok felől való szély helyekben építettet Erösségetskékre a' Székelység úgy provideallyon, hogy ne ruinaltassanak sőt inkább job módáll conservaltassanak [AC 156]. 1737: mint conservaltassék a' Nemes Székely Natio között a' Szegény köz rend, az ilyen Vakmerőségben el bizalkodottak ellen, emlekezik az App.P.Tertia Tit.74.^a Art. 4to [Darlac KK; ApLt 2. — ^a A Tit(ulus)-utalás téves, mert a székelységről a Az AC LXXVI–LXXIX titulusa szól].

4. őriztetik; a fi pázit; verwahrt werden. 1677: A' Protocolumok a' Cápálanokban bé-adattassanak. Pecsételni soha csak egy cáptalan-is más Collegájának hire és praesentiaja nélkül ne mérészellen; a' pécset-is köz helyen, nem csak edgyiknél conservaltassék [AC 208]. 1742: Egi másfel singes Brassai láda melyben conservaltatn(a)k az Ecclá(na)k szent edneyei [Bodok Hsz; SVJk]. 1756: nagy vas Láda, melly Dominális, vagy Provisorialis Cassának nevezetik, holott az Uraság pénzbeli Proventusza conserváltatik különös nagy kemény mesterséges Zárral muniálva [Déva; Ks 92. I. 32]. 1828: Az érdeklett Czéhnek jövedelmei ... nem hogy Czéh szükségekre ... conserváltatnának a Czéh Ládájába, hanem a Czéhális Tagok között rész szerént fel osztatnak, rész szerént itálra fordíttatnak [Dés; DLT 581].

5. tartatuk; a fi jínut/pástrat; gehalten werden. 1695: A' mi megmarad a' dezma mustban az Ecclesia pinczejében, jo es tiszta edenyekbe töltessék, és conservaltassék [Kv; SRE 36]. 1732: az oldal kamaratskab(an) ... aprosag egjet mas conservaltatik [Nagyida K; Told. 11/70]. 1758: A Mlgs Groff Kis Aszonyok házából bé Lépvén a felső kamara bőltnban, amellyb(en) konyhára való naturalék conservaltatnak [Déva; Ks 76. IX. 8].

konzervatív conservator; Konservative(r). 1846: Desewffy Emil, ki szokása ellen, kissé leitta magát ... gondatlan vádokat szort az ellenzékre. Erös és Andrassy a' conservativokra [KZsN].

konzervátor 1. őriző, őrző; persoană care păstrează, păstrător; Verwahrer, Behüter. 1767: akarmellyik Félnek kívántatnanak résziben jutott Joszága oltalmára Levelek, toties quoties a' Conservator tartozzek ki adni [Mv; Ks 20/X]. 1824: Minthogy pedig a mi Águnkban már tsak én vagyok egyedül valo fiu, Törvény szerint is vagyok a' Leveleknek Conservatora [M.zsombor K; Somb. II].

2. megőrző/tartó; pázitor, pástrátor; Bewahrer, Erhalter. 1741: Igirem magamat arra: hogy a' Jöszág(na)k nem csak Conservatúra lészek hanem mind azókat, a mik abalienálva volná(na)k meg-főrtetni és rehabéálni, ugj az allodialis szántó és kaszáll földekettis szaporítani és augeálni kívánnóm [M.derze SzD; RLt Somai Sándor sk nyil.].

3. levéltáros; arhivar; Archivar. 1665: Láttam az fejedelmek conservatoriumjában más leveleket is, török császárért ... az után hová lőttek azok a levelek, tudhattya akkori conservator Samariai Péter, az mint az országh bibliothecaja [KJ. Tarackközi Ferenc a fej-hez].

konzervatórium 1. levéltartó ház, levéltár; arhivă; Archiv. 1575: Ianos deaknak az Zebenyek p(ro)curatorának kérdese Ez Biro es Kiral Biro vramtwl Es az Tanachbely vramtwl, hofi mykor Az Thanach az protocollumba az wagi Az Conseruatoriumba lecczest Irast teznek (igy!) Akar my dolog feleol pecetnelkwl Es valaky eo K Jeccsesewel elny Akar az mykor zwkseg kwannya eo kegek Elneke vele Es vagione Ereye eo kegek keozet az fele lecczesnek [Kv; TanJk V/3. 258a]. 1652: az Varas Conseruatoriumab(an) be uittük [Mv; MRLt]. 1668: Colos vármegjében lévő Erked es Solymos nevű falukat ... Bethlen Gábor Fejedelem adta volt ... Szárhegyi Lázár István P. Biro táblai scriba Vr(na)k örökösön, az mint ... Fejervarat az Conseruatoriumban leueó Liber Regiusbol én ki irtam volt [Szászrégen; LLt]. — L. még AC 88; MetTrCs 447; SKr 298, 439; TML V, 132, VI, 156.

2. tárház; depozit; Lagerhaus. 1783: Vagyon Branyicskán Nobilis Curia . Vagion égi fedél alatt köböl, nagj Conservatorium, melyben Sajto szín hinto szín, Gabonás, kamarak, és árnyék szék tanáltatnak [Branyicska H; JHb XXXI/28].

3. raktárszoba; magazie; Lagerzimmer. 1789: Az Hákok hatulso Fedele alatt lévő Záros Conservatorium-(na)k aajtáján volt petséteket ... violálva talaltuk, de belől ezis jó móddal bé lévén zárva semmi Kár benne nem tapasztoltatott, Itten p(e)d(ig) találtattak ezen alább irt Portékák [Mv; ConscrAp. 7]. 1812: (A hálólházon) belől a' Conservatorium Ebbe találtatik egy nagy fejr kétfele nyilo aitojával Téka vagyis almarium [Körtvélyfája KK; LLt]. 1823: vagynak két Culináréknak való nagy Conservatoriumok [Mezőmehes TA; HG Mara lev.].

4. kb. sekrestyekamra; sacristie mică; Sakristeikammer. 1849: Az oltártól nyillik egy ajto mellyen be lehet menni a' Conservatoriumba ... van ezen Conservatoriumba egy Téka több fiokjaival el látva, — benne vannak a papi öltözetek és a' szentséghez való eszközök [Szentbenedek SzD; Ks 73/55].

5. gabonás; depozit de cereale; Getreidekammer. 1786: Egy faragatt fából épült Conservatorium vagi Gabonás [Alparét SzD; Ks 68. 48. 37].

konzervatórium-házacska kb. raktárkamrácska; magazie mică; Lagerstübchen/kammerlein. 1820 k.: A nagyobbik szoba ajto nyíllásán kívül Jobra, van egy jobatska mely a Posta Expeditura Háza volt Balra: egy Conservatorium Házacska tanáltatnak még ezen Conservatoriumba egy poltzos Nagy Almárium [Dés; RLt].

konzervatórium-pincécske pincekamrácska; pivniță mică; Kellerkammerlein. 1820 k.: ezen Epület alatt van egy Fa Graditsos Boros Pintze . Amellett a kapu felől egy kised Conservatorium-Pintzétske [Dés; RLt].

konzervátum őrizet; pază, strajă; Bewahrung. 1815: 10 szekér ágot maga conservatumában tartott mind addig mig kalákával el költöztették [A.csernáton Hsz; HSzjP].

konziliáriátusság konziliáriusság, tanácsosság; rangul/demnitat de consilier; Konsiliariat, Ratsstand.

1731 k.: Nehai Keresztesi Samuel Ur(am) derekas Tisztézegekre, Ugi mint Consiliariátüsságra, az után Praesidensi officiumra, s Characterre promovéaltattott [JHb XLII].

konziliárius 1. tanácsos; consilier; Rat. 1748: Tyivorány Szimiont meg akarta az ... Consiliarius Ur fogatni, s tömlőztöztetni [Mezőzáh TA; Told. 28]. 1773: (Fridericus) császárnak is egy Petrus de Vineis nevű consiliarius a azt írta volt felölök^a [RettE 314. — ^aKöv. a nyil.]. 1778: Méltóságos Groff Consiliarius Ur; Gratius Patronus Uram! [Telegdibacon Hsz; Borb. II T. Baczoni Boda Sándor lev.]. 1820: a' tisztelt Plébanus Székelyel együtt folyamodtanak tanács kérdeni Mlgs Consiliarius és Director Turi Urhoz [Aranyosrákos TA; JHb 48 Ferenczi Mihály br. Jósika Jánoshoz]. 1823–1830: Mlgs Fekete Lajos úr azon táblán^a asszessor, vagy amint akkor nevezték, konziliárius volna [FogE 172. — ^aNsz-ben]. 1838: én ha Szükséges Consiliárius Gálnak írhatok esdeklő levelet [Hadad Sz; Borb. II Árva Kendeffi Rakhel lev.].

Szk: *guberniális* ~. 1760: Br. Henter Dávid úr gubernialis consiliarius és provincialis cancellarius [RettE 114]. 1784: Méltóságos Gubernialis Consiliarius, és Provincialis Cancellarius Killyeni Székely David Úr [Kilyén Hsz; LLt B/33] * *provinciális* ~ → *guberniális* ~ * *udvari* ~. 1815 k.: Vólt még régen Kolosvárt fundatio ... c) Udvari Consiliarius Benők Urtól 6 fekete vagyis Mind a' két szülőktől megfosztatott árvákra [JHbCs].

2. tanácsadó; sfáuitor, sfetnic; Ratgeber. 1776: egy Csizi István nevezetű Gyulaianus Reformatus Hadnagy Gróff Lázárnak Nagy Consiliarius a volt eleintén mig hamisságát meg nem esmérte a Groff [Szentdemeter U; GyL gr. Eszterházi Theresia nyil.].

◇ **Szk:** ~ *pap* ? 1779: Volt ... Szebenben egy Griem nevű consiliarius pap . confessarius a is volt egyszersmind az apácáknak [RettE 406].

konziliáriusság tanácsosság, tanácsosi tisztség; functie de consilier; Ratwürde. 1762: Gr. Bánffy Dénes is küñfelejtetett az aulicus consiliariuságból [RettE 143]. 1770: Teleki Ádám ... Regius consiliariuságot kapott volt, melynek nagyon örült [i.h. 221]. 1772: Ez az ember^a gubernialis consiliariuságot is ért volt és ugyan felhagott volt az ugorkafára [i.h. 283–4. — ^aBogáti Pál]. 1777: Hasonlóképpen Nemes János urat is consiliariuságból és provincialis főcommissariuságból kimustrálá^a 2000 forint pensióval a gubernumból [i.h. 379. — ^aBr. Brukenthal Sámuel gubernátor].

konzilium 1. tanács (testület); consiliu; Rat (Körperschaft). 1705: Acton uram . mutatá egy patensét az Erdélyi Consiliumnak Külön-külön pedig nem subscribálták a patenseket, hanem csak Consilium Transylvanicum [WIN I, 583]. 1710: Valának akkor Erdélyben nagy méltóságos urak ... De mind azok között s azok felett ketten emineálnak vala mind ésszel, tekintettel, értékkel, experienciával: Bánffy Dénes és uzoni Beldi Pál . akik nemcsak egy fejedelemnek, hanem akármely királynak, császárnak consiliumában beülhettenek volna [CsH 103–4]. 1747: Tekéntetes Vr Zalathnai Dobra Péter Vr Nms Erdély Országi Fiscalis

Causaknak Directora ... certificanttatty Kglmeteket Nms Erdély Országi Regium Guberniumnak, vagyis Királyi Consiliumnak akár holott legközelebb celebrando Mlgs confluxusára [JHb 53y].

2. tanácsülés; sedintă de consiliu; Ratssitzung | tanácskozás; consfătuire; Beratung. 1710: Mert semmi jó exitusát nem látom, nem is várhatok egyebet belőle, hanem édes hazánknak végső veszedelmit s romlását, amint minap is a consiliumban bővön declaráltam [CsH 108].

Szk: ~ *ot tart.* 1657: az fejedelem consiliumot tartott az dolgokról [KemÖn. 178]. 1776: vettük a' Tkts Urnak^a . küldett Commissioját ... hogy egész Communitásunk bé gyűlvén Bánya, Kohó s verő mivekben néhány időktől fogva interveniált difficultasok felől Consiliumot tartson [Torockó; TLev. 7/5. — ^aPávai Ferenc, gr. Kornis Zsigmond insp. vall.] * ~ *ot ül a.* haditanácsot tart. 1710: (A császár) a német hadakat megmustrálá, és a hadakozásnak continuatiója felől consiliumot üle [CsH 173]. — **b.** (orvosi) konziliumot tart. 1850: Bizonytalan meg maradása a' gyermeknek, a Doctorok Consiliumot ültek [Nagylak AF; DobLev. V/1300 Dobolyi Bálint Salamon Miklós kerületi albiztoshoz].

3. ~ *ot vesz* tanácsot kap; a primi sfaturi; Rat erhalten. 1761: Bólts Consiliumatis vévén Groff Toldalagi László Ur(amna)k igen jo lészen ... ha mentől Generosiusobban de expensis accordal Sogor Domokos Peter Urral [Cege SzD; WassLt Wass Miklós sk nyil.].

konzisztor egyháztanács-tag, presbiter; membru al consistorului, consilier parohial; Konsistor, Kirchenrat, Presbyter. 1821: az ifjakk meg kérdezettek, Szalosz Márton, András János Id. Székely Márton, Mátyás Márton Consistorok, és Egyházi Szabo István előtt, és azt felelték, hogy ... igaz szeretetből kelnek össze [Vista K; Rak 58]. 1869: Elnök előadván, hogy a törvények értelmében négy consistor^a kilépvén, felszólítja a jelenlévő tagokat új consistorok választására [M.bikal K; Rak 272. — ^aKöv. a fels.].

konzisztoriális presbitériumi, presbiteri; consistorial; konsistorial, presbyterial. **Szk:** ~ *ember* presbiter. 1768: Az mult napokb(an) Zilahra fordultam vala bé, s a Consistorialis becsül(e)t(e)s emberek hozák elé a Tiszt(e)l(e)t(e)s Praedicatorok marasztásának már szinte imminéaló idejét [Szilágyfőkeresztúr; WLT Dobai Sándor lev.] * ~ *gyűlés* presbiteri gyűlés. 1794: Die 24a Maji tartatott Consistorialis gyűlésben . Fel olvastott azon munka mely az elébbeni Consistorialis gyűlésben ki rendelt Commissio által ki dolgoztatott [Kv; SRE 311] * ~ *határozás* presbitériumi döntés. 1797: Ifju Székely András háborus házassági Életet követvén eleitől fogva, néhányszor Consistorialis határozás mellett is minden jobbulás nélkül maradt [Szilágycséh; IB] * ~ *ház* egyházközségbeli tanácssterem. 1702: Csenadi Peter Uramnak, mint külső jószág beli Tiszttartonak, szoros Instructioja ki adatott T. N. Fő Curator Uramék ó kglk petséti alatt ... Melynek parja a' Consistorialis Házban vagyon [Kv; SRE 82]. 1723: itt Kolosvárat Isten dűcsőségére ... rendeltetett Consistorialis Hazunkban [Kv; KvRLt VII. 19] * ~ *személy* egyháztanács-tag, presbiter. 1720: A Tiszt. Consistorialis Szemelyek(ne)k Száma nyolcz érdemes Szemelyek(ne)k halála által nem kevéssé

megcsonkítottatott leven kívánta a Ven Consistorium hogy azon fogyatkozás mas erdemes Szemelyeknek választásával resarciatassék [Kv; SRE 137]. 1794: Egyéb-aránt minden Consistorialis személynek ... jussa és szabadsága vagyon arra, sőt köteleességében áll, hogy ha mi hibát vagy fogyatkozást tapasztal annak meg orvოსoltatása véget azt illendő moddal a' Consistorium vagy az Ekleisia Elöljárói eleiben terjeszse [Kv; SRE 315].

konzisztorialista egyháztanács-tag, presbiter; consilier parohiali; Mitglied des Kirchenrats, Presbyter. 1822: Uj Magyar Dioszegi Iosef ifju Legény fia Iosef ... Uj Magyar hajadon Léánnyal Bábo Rosival kötendő Házassági szövetségre nézve két Regiusok u.m. Tektes Finta Sámuel Ur és Körösfői Pál Consistorialisták előtt kikérdezettven a' legény azt felelte: önként szeretetből vészi el senki se kényszeríti [Czyalu K; RAK 3].

konzisztórium 1. egyháztanács, presbitérium; consistoriu; Kirchenrat, Konsistorium. 1591: Es el viúe töllem az Jeg'zest, az melliet az Consistorium pronunciat volth Chatalin Azzony liberatioia felől [Kv; KvLt I/60 Mathias Albaregiensis vall. P. Talliany Enyedie(n)sis minister Colosuariensis kezével]. 1692: Ez utánn Notarius Uram, minden dolgokat mellyek vagy négy Feő Curator Uraimék között, vagy a' Consistoriumban agitaltatnak az Eccle könyvében fel írja [Kv; SRE 3]. 1749: Doctor Pataki Samuel Uram incorporáltatott vala Consistoriumunk(na)k Tagjai között [Kv; SRE 182]. 1768: a Consistorium activitását méltotassék Excelniad helyben hagyni es Solidálni [Szilágyfőkeresztúr; WLt Dobai Sándor lev.]. 1878: a consistorium minden évben megújítandó levén, 1/3 része kilépendő, a kilépők újra választhatók levén [M.bikal K; RAK 341].

2. egyháztanács/presbiteri gyűlés; sedinja consilierior parohiali; Sitzung des Kirchenrats/Presbyteriums. 1699: a' Consistoriumot convocallyak, az első ö kglmek között a dolgot proponallya rövidedenn [Kv; KvRLt X. A. 9]. 1765: Die 24 Martii Mlgs L. Baro és Fő-Curator Wesselenyi Ferentz Vr ö Excellentiája a' kolosvári Venerabile Consistoriumnak Tagjait, maga házához hivatván Consistoriumot ültetett ö Excellentiája maga Praesidiuma alat [DobLev. IV/214]. 1778: Celebráltatván Consistorium, a' vacans Notariusi Hivatal iránt, hogy ara kit candidálnánk, és választanánk [Kv; SRE 234]. 1768: Consistorium gyűjtetven Néhai Tktes Radnotfáji Sigmond Ur Domesticus Curator halálával lett Curatori vacantiának supplálása iránt, meg egyeztenek abban, hogy offeráltassék Tktes Senator Tegledi István Uramnak, a' mellyet ö kgyime fel is vállalja [Kv; SRE 242]. — L. még RettE 289.

3. tanácsülés; sedinja de consiliu; Ratssitzung. 1710 k.: A gubernátor beteges levén, gyűlénk consistoriumba Nalaczi István házához, én praesideáltam [BÖn. 890].

konzisztórium-ház egyházközségi tanácssterem; sala in care se adună consilieri parohiali; Kirchenratssaal. 1791: Az Házassági kötelbe levő Személyek . kövesenek Ecclat az Helysegebe levő Consistorium előtt olly moddal hogy az előtt a' Pap a' Templomba ki jelentse és a' kik(ne)k tetszik a' Consistorium Házba jelen lenni azokat tudosítsa [M.bikal K; RAK 10].

konzorcium 1. kb. hivatali kapcsolat; relatie de serviciu; amtliche Verbindung, Konsortium. 1618: Semmi consortium nincsen Szkender pasának Daut pasával De ha az igen ártalmas, hogy Daut pasa ott ül, ottan onnat is hazahivatjuk [BTN² 116].

2. közösség, társaság; comunitate, societate; Gemeinschaft, Gesellschaft. 1718: Választassék edj értelmes Borbély a betegek látogatására, ki is tudgia a Pestisnek mi-voltát discernálni más nyavalyáktól, és mihent történnek valakin az Pestisnek jele, az olly Borbély exponáltassék, más nem Infectus Emberek Consortiumából, es az által légjen Curálása az ollyanok(na)k [KvLt I/225 gub.].

konzulál 1. ~ vkit tanácsot kér vkitől, tanácskozik vkivel; a se consulta cu cineva; jm um Rat bitten, konsultieren. 1593: Intik a' Directorokat hogy egy bizonyos ideigh az ket zemelt Ne idezzek, Mert megh vrunkat eo kgmek c(on)sulalliak [Kv; TanJk I/1. 211]. 1645: Neme thiben lako Oroz Peter akar venni Magyar Leant ki feleől kel Pispéok Urunkat Consulalni [SzJk 62]. 1652: Az első praedicator az eő Collegajnak el bocziatasaba(n), es azok helyeben masoknak hivatal adasaba(n) consulalliak es értelmet vegyenek [Kv; KvRLt X. A. 1]. 1718: klmnd nalammal job juristakotis consualjon, azoknakis had lassuk az opiniojokat [Ks 96 Apor Péter lev.]. 1756: az Urakat Sarmasági Uraimékat Consulaltuk hogy mit tselekegyünk az Uraság Dézmája iránt [Kötelesmező SzD; TKI].

2. ~ vminek gondol/törődik vmivel; a se interesa de ceva, a se ocupa cu ceva; sich um etw. kümmern. 1662: Az magam dolgaimeit Isten után bízom Kegyelmed jóakarátjában, elhívén, consual kisiny böcsületemnek [TML II, 310 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1682: (Az adónak) minél hamaráb valo őszve szereztetesevel s administráltatásavalis szegény Hazánk securitassa(na)k consualni akarva(n) Fő kapitány Toroczka Istva(n) becsuletes Hívünket rendeltük azo(n) summa(na)k szorgalmaztatására, s administráltatásaraik [Borb. II fej-i rend. Asz főkapitányához, király- és alkirálybírájához]. 1702: Hus Lato Uraimek penigh magok böcsületek(ne)k consualvan ugy Industriaskodgyanak hogy Defectus ez vegezésünk(en) ne tapasztaltassék [Dés; Jk 321]. — L. még AC 223.

3. tanácsol; a sfătuí; raten. 1593: Andrasfalúi Kedej Pal Jelenti Az zekben hogy Zent Kiralj Gergelt fogatta volt be hazaban ki onna(n) kj ne(m) Akarna men(n)j Az Zek Adna tanosagot feleölle. Azert Az zek Azt consulallja mjerth eztendót ott ne(m) teöltett, ha teoruennyiel ne(m) Akaria keresnj, hanna kj hazabol [UszT]. 1657: ő ott fogja megvárni az harcnak kimenetelit, az fejedelemnek és másoknak is azont consulálja [KemÖn. 22].

4. dönt, határoz; a decide/hotărî; entscheiden. 1665: Nagyságodat kéreti ő nagysága, consualjon maga szerelmeli és az haza jóvára [TML III, 360 Teleki Mihály a fej-hez].

konzultáció 1. tanácskozás; consfătuire; Beratung, Konsultation. 1619: Vele^a való consulatióm penig mi légyen, ide alább Felséged meglátja az vezérrel való traktámban [BTN² 360. — ^aA flandriai követtel]. 1621: az divánban ben volt ... mikor az consulatio és abból va-

ló deliberatio lött [ETA II, 397 Bethlen Gábor sk lev. Rimay Jánoshoz]. 1661: az Szomszed hatalmas nemzetek(ne)k minden felől derekas keszületeknek is hire sürüden jeöven füleinkben . . . szükségesen itiltük sem magunknak sem Kgtek(ne)k nem kedvezhetvén országul kevés napok alatt valo consultatioira convocaltassuk [Uzsl 33 fej.]. 1669: Volt consultationk az urakkal azok felől a dolgok felől, melyek mi és Erdély s római császár között ágítálandók [AMN 146–7]. 1671: Midőn Generalis Gyűlések celebratnak, az Statusoknak külön külön egy egy bizonyos utca rendeltessék az szállás osztotul, hogy ez iránt-is job alkalmatosságok lehessen egymás között valo dolgoknak consultatiojára, és azoknak peragálására [CC 84]. 1710 k.: Négy vagy öt nap tarta a gubernium consultatioja [BÖn. 876].

2. tanácskérés; cerere de sfaturi; Beratung, Konsultierung. 1677: 1677. esztendőbeli Augusti tanácsuraméknak consultatiojára ilyen választ adtam [TML VII, 410 Teleki Mihály a tanácsurakhoz].

3. megbeszélés/vitatás; dezbatere, consfäuire; Besprechung, Verhandlung. 1800 k.: Az mostani Környöl allásokra a Metallurgia folytatására meg fogatkozott Erdő és Vaskő Szük voltára nézve a legg jobb rendnek fel allítására és ezen rendnek megtartásában, mind az említett Szén és Vaskő szükségére orvosoltathatnék, ennek Consultatioja végett bé gyűlvén a Verős Kovátsi Corpus, a melyben azt a határozást tette^a [Torockó; TLev. 9/3. — ^aKöv. a határozat szövé].

konzultál 1. tanácskozik; a se sfätui/consfätui; konsultieren, beraten. 1618: Erről^a mikor igen sokat consultáltunk volna egymás között, az pasa . . . kére igen, hogy ha mi ezféle híreket hallok, adjam értékre [BTN² 141. — ^aKülönféle hírekről]. 1619: Erről sokat consultáln, azt találták fel, hogy azt meg nem tarthatják királyoktól, hogy pénzen hadat ne fogadjon [i.h. 306].

2. ~ vkit tanácsát kéri vkinek; a cere sfatul cuiva; um js Rat bitten. 1758: Minthogy szépecke volt^a, kapott a szem rajta De mindazokat posthabeálván, gondolkozni kezdék iránta, mert személyét, természet, magaviselését igen szerettem. De még sem hirtelenkedtem, hanem consultáltam Keczei uramékat . . . s Somai Sándor uramat s másokat is [RettE 75–6. — ^aAz emlékiró későbbi felesége].

3. ~ vmit tanulmányoz; a studia ceva; studieren. 1710 k.: Sokat vélekedtem én ezen, consultáltam könyveket is, de beszélni róla tudós emberekkel szégyenlettem és átalottam [BÖn. 506].

konzultálkodhatik tanácskozhatik; a se putea sfätui/consfätui; konsultieren/verhandeln können. 1658: Parancsollyuk igen serio keglđ(ne)k Marus Vasárhellen jelen lenni el ne mulassa, hogy szegény hazánk(na)k vegseő romlásának megh eleözesere valo dolgok feleol Consultálkodhassunk Kglđdel [WassLt fej.]. 1663: parancsollyuk kegltek(ne)k . . . ez jelen valo honak 22 napjára Szász Kizdre, magok közzül valo Fő renden lévő bizonyos két Attfiafiat külgie el, kikkel consultálkodhassunk, mit kéllessek illjen nagj extrémitásba(n) czelekednünk [Uzsl IX. 75. 48 fej.].

konzultálkodik tanácskozik; a se sfätui/consfätui; konsultieren, handeln. 1600: Az Kamara Jspansagra

valo valasztast halaztottak eo kgmek Veres Thamas es Zeoleossy Peter Vramek megh leowesere eo kgmek megh leowen annak vthanna biro vram conuocaltassa egy Napp ez heten Jdes Vraimban tanachbely vram melle, es eggyeot consultalkodwan, egyenleo ertelembeol valazanak kamara Jspant [Kv; TanJk 1/1. 363]. 1605: Megh ertettek eo kgmek biro Vramtol Coloswary Janos Deaknak Giulaffy Vram eo Nagatol keowetsegbe valo ide leowetelit . . . biro Vram ez leowendo Zombaton gywtesse be az Varost es consultalkodgya(na)k feleolle [Kv; i.h. 510]. 1670: Az mint azt sok izben megirtuk . . . siessen bejöni az gyűlésre . . . az urakkal Kegyelmed is jelen lévően, consultalkodunk s pecsétés instructioval bocsatjuk Kegyelmedet [TML V, 87 a fej. Teleki Mihályhoz]. — L. még BTN² 322; KemÖn. 95, 125.

konzultálódás tanácskozás; consfäuire; Verhandlung, Auseinandersetzung. 1786: öszve gyűlvén a' Verős Kovátsi Communitas edgymás között a' közönséges jóra tzeolo Consultalodás által nyilván észre vette azt; Mely nagy kárára vagyon a' Szegénységnek . . . a' törvénytelen Rendeletlenség [Torockó; TLev. 9/23].

konzultálódik tanácskozik; a se sfätui/consfätui; verhandeln, konsultieren. 1663: Elhiszem az én kegyelmes uram ő nagysága az küvári fogatkozások mediúmiról fog consultálódni [TML II, 476 Teleki Mihály Gilányi Gergelyhez]. 1710: a jancsár aga . . . elhitei a fővezérrel, hogy őt a császár azért küldötte hozzája, a jövendő hadakozásról consultálódjék vele [CsH 175]. 1757: Némethi János ő Kegyelme másokkal együtt sokat sibongott consultálódott [Kv; Mk IX Vall. 214–5]. 1789: azt instáltuk az Reg. Co(mmi)ssarius Ur ó Exjátol hogy engedjen kevés időt hogy egymás között Consultalodjunk [Sztrezakercesora F; TL. Wessényi Dániel jószágig. Teleki Józsefhez]. 1791: szükség volna itten az iránt consultálódni hogy mitsoda uton és mitsoda moddal volna leg jobb fel adni a' Statusok eleiben azon Graveneket, melyek nevezetesen ezen Eklesiát illetik [Kv; SRE 269]. — L. még CsH 107, 133, 463; RettE 254.

konzultáltat vkitől (orvosi) tanácsot kéret; a cere sfaturi (medicale) prin intermediul cuiva; jn um (ärztlichen) Rat bitten lassen. 1739: szegeny feleségem abortust patiait ezért Nagyságodatis alázatosan kérjük ne sajnálja Stoker Uramot, s másokat ottan Consultáltatni sőt ha magas ide ki gyühetne annál jobb volna [Ks 99 Kornis Antal lev.].

konzultus kb. megfontolt; chibzuit; überlegt. 1677: Az tavaly esztendőben más vezér, ki igen consultus ember volt, dirigálta ez hazát; de az mostanit igen hertelen embernek hallom [TML VII, 397 Sárpataki Márton Teleki Mihályhoz].

konzumpció fogyasztás; consum, consumatie; Verbrauch, Konsumtion. 1739: Ezen Inquartirizált hat Compániák(na)k csak rendes Consumptiois acedálván az Bórgónál tett Novembri Concumpciois ezen Alsó Járás(na)k egész Quantumát az eddig tett Marschualis Expensákkal edgyütt nem csak absorbeállyák, sőt Superállyákis [Nagysajó BN; Ks 99 Kemény Sámuel aláírásával].

kónya 1. kajla; bleg, care atírnă în jos; (krumm herab)hängend. 1768: ismertük azt a' Pej Csikkot, szál lábáról Szöriről és hodos homlokáról. a Nagy Szürke Kantzát pedig Konya Füliről [Páké Hsz; SzentkGy Jos. Szörtsei kezével].

A MPászt. 318 ezt írja: „Kónya — általánosan — a fülről, mikor lelógó; leginkább lóról: fél füle kónya = lekonyuló”

Szn. 1602: Kónya András darabont [Bacon Hsz; SzO V, 215] | Kónya Imre szab. [Szemerja Hsz; i.h. 207] | Kónya János lófő. Kónya Filep szab. [Egerpatak Hsz; SzO II, 201]. 1614: Kónya Bálint lib. [Szemerja Hsz; BethU 259] | Kónya Fer(encz) zs [Gyszm; i.h. 483] | Konia Janos pp [Egerpatak Hsz; i.h. 225] | Konia Mihály lib. [Zágon Hsz; i.h. 403] | Konia Pal ppix [Kányád U; i.h. 118] | Konia Peter jb [Barót Hsz; i.h. 209] | Konia Thamas pp [Illyefva Hsz; i.h. 218]. 1779: Konya Mozes [Martonfva Hsz; HSzjP].

Án. 1831: Konya (kanca) [Mv; Berz. 20].

Szk: ~ fülü. 1757: Egi Pej hoka Zábált (!) benna Sütet Turos hátú konya fülü vén veszett lo [Pusztasztmiklós TA; Berz. 3. 1/9]. 1846: paripa lo kevésé konya fülü [DLt 1118 nyomt. kl].

2. lekonyuló/lógó fülü; cu urechi atîrnate/blegite/ca-re atîrnă în jos; mit (herab)hängenden Ohren. 1813: Sötét pej Kantza konya-fülü keselly-lábu, rokkant eleje, tsikója fekete, csödör, kónya 8. hónapos [DLt 649 nyomt. kl].

3. kajla szarvú; cu coarne răsucite în jos; mit (abwärts)gekrümmten Hörnern. 1630: lattam azt hogy az marhat által hajtak az Uizen hogy egi konia szeöke eökeör el futamodek [Mv; MvLt 290. 213b]. 1632: ennek az Moldouai Janosnak paztorsaga alol uezset el az tehe(n) az mint rea emlekezem veres alacz, konia uala [Mv; i.h. 90b]. 1647: Leorincz Thamas magaea Totte az harom eokreat Meliek illien szeorüek az egik szeoke Tarcza, Az masik egy konia Reot. Az harmadik feier kaila szeoke [EMLt]. 1651: ada ... Egy borjuzo Tehenet egy konya szeoke seorüt [Csikfva MT; BálLt 49]. 1690: Beres Ökrök 6 Kek, Konya Szarva 7. Fejer Fel allo Hegyes Szarva 8 Rött, Szeles szarva [BK Kentelki (SzD) inv. 14-5]. 1697: Beres ökrök. Barna Konya szarvaj [Almakerék NK; UtI]. 1727: Konya elő allo szarvu röt öreg tehen [BfN Nagyfalusai (Sz) cs.].

kónyás kajlás, lekonyulós; bleg, care atírnă în jos; krumm (herab)hängend. 1768: ismertük azt a' Pej Csikkot, szál lábáról Szöriről és hodos homlokáról. a Nagy Szürke Kantzát pedig Konya Füliről, és Fortelljáról, mikor vette a bal Füle vala Konyás [Páké Hsz; SzentkGy Jos. Szörtsei kezével].

kónyaság kajláság; faptul de a avea urechi care atîrnă în jos; Krummheit. 1768: azon Nagy szürke kantza a volt mellyet Isák Zabolán ... vett volt ... ismértem a Füle konyaságáról, maga viseléséről, és fortelljáról [Páké Hsz; SzentkGy Fr. Szabó (45) lib. vall.].

kónyásan lekonyulva, kajlán; atírnind în jos, blegit; (abwärts)gekrümmt. 1768: ismertük a Nagy Szürke Kantzát. Konya Füliről. mikor vette a bal Füle vala Konyás, annak utánna Szekellj Marton egy ide való Jobbágy ember ... hogy az utba meg kötötte magát

addig verte a Jobb fület is hogy ele hajlottak a Fülei ugy allanak vala Konyáson [Páké Hsz; SzentkGy Jos. Szörtsei kezével].

konyha 1. bucătărie; Küche. 1568: Kadar Markosne az Konyhába futa [Kv; Tjk III/1. 214]. 1570: Zakach Peter ... vallya hogy ez Narba vyt volt Trombitas Demeter lepedeot fewalheyat Az varas kohnayaba [Kv; Tjk III/2. 21]. 1582: Weottek wolt az mezaros Imreteol az lengyel keowet konyhayara egy fertaly hust [Kv; Szám. 3/V. 9]. 1597: Egy keobeol zep búzat veottem melliet meg eoreolteottem mierthogy mind vntala(n) feier liztet keüannak a konihara p(er) f l d 75 [Kv; i.h. 7/XII. 95 Filstich Lörinc sp kezével]. 1609: Vrunck Kohnjajara Vaccior(ara) ... attam Zalonnat Niolcz fontot Veres, es fokhagimat, peterszeljmet, Zeornjen morgottak malaczert, veottem esmeg harmat ... d 84 [Kv; i.h. 12b/IV 190]. 1629: Egy Boltos konyha feredeö hazaczikauat Egiwtt [Kv; RDL I. 132] | Az Koniha felet ualo bastiaban ... Uy temlo uagion num 20 es fel. Oh temlo egi Desa turo numero 20 [Szentdemeter U; LLt]. 1688: Ezen pitvarbül nyilik be az konyhára avagy kemeny allyara egy fel szer fenyő deszka ajto minden vas nélkül [Kozmás Cs; Eszt. Inv. 1]. 1711: Tudom hogi á kérdezett marhákb(an) ... Lázár Ferencz vr(am) ... konyhájára le üttetett [Csomafva Cs; WLt]. 1732: Ezen konjhának közepiben a kemény boltozattja alatt van edgy köböl és téglából rakott Sütő kemenze oljian az melljen jó tagas főző tűzhely vagion [Kv; Ks 40. XXVIIIc].

Szk: ~ra való. a. eleségnek való. 1661: Konyhára való élést, tyúkot, ludat, egyebet hogy nem kaphatni, csudálom, holott az oda való tartományánál Erdélyben is nincsen bővebb föld [TML II, 52 Teleki Mihály feleségéhez, Vér Judithoz]. 1679: Konyhara való Maramarosi töretlen Berbécs nro 4 Konyhara való maramarosi őregh berbécs nro 15 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 122]. — **b.** konyhában dolgozó. 1738: konyhára való Aszszonyról 's sütöröl tégen jó Dispositioikat a Tkts Nms V(ár)(me)gie [Dés; Jk 507a] * ~t csinál/készít (alkalmi) konyhát ül fel. 1704: Ugyan az úr küldött volt egy embert Csanádra, azmely hozta hírül, hogy Forgách bizonyos hadakkal bejött volna és Szentpálnál volna tábora. Balászfalvára is várták, konyhákot is csináltak volt az urak számokra [WIN I, 309] * ~t vetet (alkalmi) konyhát üttet fel. 1762: Minthogy a királyságot^a valami gazdag úrfi vállalja, az ott nagy konyhát vettet: kivonat oda vagy két negyvenest s többet is, és a kollégiumot jól tartja [Hermányi, EDem. II, 157]. — ^aPünkösdi királyságot] * kéményes ~. 1761: (Az) Istálokön feljül ... az Patak jöte felé ... vagion ... alkalmas épségű Kéményes konyha [Szászvezsöd NK; JHBK LXVIII/1. 199] * nyári ~. 1800: A' mostani Udvar ház ... vagion Veszsözből épülve, és találatnak benne két lako házak a' közepin pedig egy Nyári konyha fa kéménnyel [Szomordok K; BetLt 2]. 1817: Egy pitvar, benne egy nyári konyha, alatta lévő sütő kementézijével, fenyő levél ajtójával, vas Sarkakonn [Mv; MvLev. 2]. 1851: van a nyári és téli konyha alatt két pincze [Bács K; KmULev. 4] * téli ~. 1841: Az Udvar ház ajtoi ... rongyosok ... ugy a téli konyha pavimentuma is [Bogártelke K; i.h. 3]. 1865: A téli konyhába egy platénos és Rehrenes (!) Kemencze [Szárhegy Cs; LLt].

2. szk-ban; in constructiō; in Wortkonstruktionen: ~t tart konyhát fenntart, háztartást vezet; a jñe menaj; Haushalt führen. 1656: Érttem hogy irod, hogy az lovidat által küldjem Váradra . . . ott ki lát hozzájuk s hogy hogy tudjak annyi felé konyhát tartani? [TML I, 19 Teleki Jánosné fiához, Teleki Mihályhoz]. 1698: Megh tiltott eő Felsege, minden ingien elődeseket, Tiszt Viselők-(ne)k azok(na)k szolgainak és közz vitezek(ne)k ugj hogj senki azokat, azoknak marhajokat, konyhajokat ingien tartani ne(m) tartozik [DLt 475 a gub. Nsz-ből] * vkinek ~járól él vkitől kapja az élelmezést; a primi mincare de la cineva; von jm Verpflegung erhalten/bekommen. 1756: mind fono kalákási szövei akár minc-mün dolgoztakis . . . Gróff Kálnoki Borbára Aszony konyhájáról éltek [Altörja Hsz; HSz]P St. Jakabos (45) vall.].

3. az ételek elkészítésének módja; bucátárie; Zubereitungsweise/art. Szk: magyar ~. 1657: fejedelemsége után is három vala az konyha^a: egyik német, másik magyar, harmad rendbéli az belső konyha, hol német szakasszonyok, leányok főznek vala német módon [KemÖn. 141. — ^bBethlen Gábor özvegyének, Brandenburgi Katalinnak] * német ~ → magyar ~ * zsiros ~ izletes, jó konyha. 1674: Valjon zsiros konyhám-é, avagy egyéb valami oly nagy haszon, tekintet forog-é benne, hogy ilyen atyámfiaival úgy kellett volna bánom érettek, mint Kegyelmed? [TML VI, 616 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1855: Zsiros jó konyhát tart, vendéget s cselédet bőven ellát mindennel [UjFE 181].

4. ország ~ja kb. fejedelmi lakodalmok konyhája: bucátárie instalatá la nunta principelui; Küche der fürstlichen Hochzeit. 1653: Die 3 febr^a érkezék meg oda Fejérvárra az ifju Rákóczi György mátkájával és nagy solemnitással a menyegzői lakodalma is meglón. Ó nagysága^c nekem is committalta vala commissiojában, és alá^d kellett mennem, és az ország konyháján gazdák haton voltunk . . .^e 33 asztalra főzettünk [ETA I, 150 Nsz. — ^a1643-ban. ^bII. Rákóczi György. ^cI. Rákóczi György. ^dMv-ról Gyf-ra. ^eKöv. a nevek fels. j.].

5. hoz a ~ra/~ra hozó hasznont hajt vkinek/hasznont hajtó; a aduce venit cuiva/care aduce venit; jm Nutzen bringen/bringend. 1710 k.: A jó hírnév . . . az nemcsak a becsület és tisztességnak (mely csak szó és külső, konyhára keveset hozó ceremóniából áll), hanem e világi életnek táplálására és gyönyörködtetésére szükséges és alkalmas valóságos dolgoknak is elérésében az embert igen segíti sokszor [BÖN. 441–2]. 1759: Most (ha) az grófokat, bárókat nem nagyságolja valaki, sacrilegiumnak tartatik. Némelyik ugyan kapva-kap rajta, mintha valamit hozna a konyhára [RettE 88].

6. Pilátus ~ja árnyékszék, illemhely; closet; Abtritt. 1743: vagyon ezen kertben egj Sendeljes deszkából építet Pilátus konyhája is [Borokrakkó AF; BfN dobozott anyag].

E jel-re I. Kresznerics II, 131 id. MTsz; MNy XXXVI, 247; O. Nagy, MSzól. 558.

◇ Hn. 1597: Az Kohnya Pataka [Kadács U; EHA]. 1655: az Konyha pataka [Tarcsafva U; EHA]. 1700: Csehtftfalva felől Tartsafalva felé le folyo Konyha pataka. az Konyha vize [Csehtftva U; EHA]. 1797: A Konyhában (k) [uo.; EHA]. 1838: Kopatzfa a' Konyha alatt (e) [Kissolymos U; EHA]. 1860: Kanyha szakasz-

szá nevű helyen az erdő allyán egy darabotska tisztásos helye [uo.; EHA].

konyhaajtó uşa bucátáriei; Küchentür. 1849: a' konyha ajtóval egy arányban van egy más levél ajtó sarkaival reteszszel és reteszfövel [Szentbenedek SzD; Ks 73/55].

konyha-ajtónálló'. 1609: attam . . . Az kohnja ajton alloknak . . . Hust [Kv; Szám. 12b/IV. 201, 203]. 1671: Adtam Máka István Egyik Konyha Ajton allonak egy Cantor penzét hat forintot ötve(n) penzt [Utl]. 1676: Also Veniczei István Kglmes Urunk eő Nga Konyha Ajtonaloja [Fog; Szád.]. 1677: Sáfárok s konyha Ajton allók [Utl].

konyhaalmárium (üveges) polcos konyhaszekrény; dulap de bucátárie cu rafturi; Glasküchenschrank mit Regalen. 1835: A' Cseléd Házban . . . Egy három szegletű Konyha Armarium [F.zsuk K; SLt Vegyes perir.].

konyhaasztal masá de bucátárie; Küchentisch. 1816: Viseltes konyha asztal [Magos AF; Told. 47]. 1836: Egy avadek konyha asztal 30 xr [Algyógy H; Born. F. Vlb]. 1840: Konyha asztal 2 . . . Szuszék 5 [Nagykapus K; KszRLt]. 1851: Egy Oroszlán című vendégfogadó . . . Az ivó szoba . . . Találatik itt még: egy hosszú — Zsilip deszkából készült — ivó asztal egy konyha asztal [Erdősztygörgy MT; TSb 34].

konyhabarány vágóbarány; miel de táiat; Schlachtlamm. 1674: Minden Nemes ember Annúatim adgio(n) eo kegy(elve)k(ne)k Possessor Vraink(na)k, Successorinak vagy Légátáriusok(na)k Capetatum edgy, edgy, io konyha Báránt [O.zsuk K/Kv; SLt D. 18].

konyhabárd húsvágó bárd; satír de bucátárie; Hackbeil. 1849: Láttam Samu Ferkönél . . . egy konyha bárdot [Héjasfva NK; CsZ. Fodor Péter (68) vall.].

konyhabeli I. mn 1. konyhai; de bucátárie; Küchen-. Szk: ~ eszközök. 1681: Konyhabeli eszközök Tesztamű sütő vas pleh nyolcz . . . Réz Fánk formak négy Tolyó fánk forma kettő | a Tábori alkalmatosságra e szerint adattak Konyhabeli eszközök. Egyben járo onas Konderok ujjak no 18^a [Utl. — ^aFolyt. a fels.] * ~ rézedények. 1793: Konyhabeli Rez Edények . . . egybe járo Kandér fedeles 2 Hoszszu vandli sarkos fedelű | ezután valo fedeles vándli sarak nélkül [Kv; TL Conscr.] * ~ szerszám. 1684: Vadnak kezem alatt az Tábori, Konyhabeli Szerszámok, Kondérok; Serpenjok, vago Kerik Kalánok Rostélyok borított, nyársak [Utl] * ~ üst. 1846: (Adja) konyha beli két üstből az egyiket, az három kő asztalbol az egyiket [Kv; Végr.].

2. konyhában levő; din bucátárie; in der Küche befindlich. 1817: a konyhabeli Kereszt Gerendához vagyon egy Deszka polcz szegezve [Ördöngösfűzes SzD; ÖrmMúz.].

II. fn-i haszn-ban; cu valoare substantivală; substantivisch gebraucht: ~ek a konyhai személyzet; personal de bucátárie; Küchenpersonal. 1659: Aszszonyunk Etek Fogoi Urunk eő Nga Innayaadoi . . . Urunk eő nga Inassi . . . Aszszonyunk Inassi; s Poharnoki . . . Leanyok Inasi . . . Konyhabeliek [Utl]. 1681: Konyha-

béliek: Konyha M(ester) Farkas Pál vram Sala Máthé vram Borsol(o) Vidányi Györgyi vram ... Két Tálmosók [Utl]. 1687: A Szakatsok(ka)k s több Konyha(ke)lieknek Cantor s Gyólts penzeket e' szerint adatuk ki^a [Utl. — ^aKöv. a részl.].

konyhacseber ciubăr de bucătărie; Küchenzuber/eimer. 1819: egy Konyha ebben tanálatnak ... egy rossz pradli sütő rostély fenyőfa Konyha Cseber [Baca SzD; TSb 6].

konyhácska 1. kis konyha; bucătărioară, bucătărie mică; kleine Küche | nyári konyha; bucătărie de vară; Sommerküche. 1750: előbb menőny egy kisség jobb kéz felé találtatott egy alkalmas konyhácska régi sendellyezéssel uj foldozással, sőt még az fala is egy felől rosszatska [Szamosfva K; JHbK LVIII/4]. 1772: Ezen belől egy Konyhácska, vagyis Pitvar vagyon [Szászfenes K; BethKt Mikes conscr.].

Szk: főző ~. 1638: Az kut mellett vagyon egy sütő, főző konyhaczká, deszkabol sasokban fel rott, deszka az fedeleis [A.porumbák F; UF I, 661] * sütő ~ → főző ~

2. tüzelő ~ tüzhely; vatră; Herd, Feuerstätte. 1694: eze(n) pitvarba(n) egy Kemeny alat tüzelő kis Konyhacsakaja, mely mellett, egy Egetborfőző Katla(n) [Kővár Szt; JHb Inv.]. 1716: adtam Szállásul itt Brassob(an) a Klastrom vczaban lévő Házamnak belső Boltoczkáját ad haerealo kis tüzelő Konyhácskával magamnál tartván ezen említet Konyhácska(na)k kulcsát [BLt].

3. ~ját tarthatja ételre valóját megszerezheti; a-și putea cîștiga pîinea; zu seiner/ihrer Speise Nötiges sich verschaffen können. 1722: Törvényes Székem nincse(n), hogy abból bár csak fű szerszáma valót, és konyhácskát tarthatnám [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból].

konyhacsokoládé főzőcsokoládé; ciocolată de menaj; Küchenschokolade. 1847: Konyha Schokoládé fain Schokoládé [MkG Consr.].

konyhaeszköz konyhai eszköz; unelte de bucătărie; Küchenwerkzeug. 1730: konyha eszközök vásárlására Bacsí kezbe(en) . 3 lábosokért Den. 28 [Kv; Szám. 56/XIX. 18].

konyhaforma I. mn konyhaszerű; ca o bucătărie; küchenartig. 1767: Udvarház ... oldalai Sövényből valok, és három házokra, egy konyha forma szénházra s egy Pitvarra dividaltatott . [Nagyernye MT; LLt Fasc. 129]. 1788: Egy Nobilitaris Curia Egy barna szalmával fedett nagy Ház . . Káljhá kementze . . Ez mellett egy kised konyha forma Ház 1 Ebbe sövény kementze [Feldoboly Hsz; DobLev. III/646a].

II. fn konyhaszerűség; un fel de bucătărie; Art Küche. 1736: volt egy konyhaforma, az hol ostyát sütötenek, vagy mikor valamit tűznél kellett az mestereknek cselekedni, ott cselekedték [MetTr 431].

konyhaház 1. konyhahelyiség; bucătărie; Küchenraum. 1600: St(ep)hanus Lakathos fassus est. Az koniha hazra zegezem vala fel az zawart [Kv; Tjk VI/1. 443]. 1647: Az malom mellett vagyon egy jo Konjha haz, kemennye kőből czinaltatott, az falai boronabol valok [Marosillye H; Vlt 55/541]. 1656: Lako hazak között

leuó Sőuenyes kemenyu konyha hazban vagyon Egy nagy labakon allo so őrlő [Doboka; Mk Inv. 5]. 1676: Bérés Szekér kenesire és az konyha ház felet valo Palotát meg sendelyezvén sendely szeg sirazására Erog(altam) Diver(sis) vicib(us) lib. 10 [Kővár Szt; Utl]. 1694: vagyon a' szekér szín Az megirt szín mellett, es az Udvarház előtt, vagion a' Konyha ház [Borberek AF; BtR néhai ifj. Bálpataki János kuria-leír]. 1772: Az Sütő Ház mellett ugyan azon fedél alatt találtatott egy Konnyha Ház, melly Konnyha Háznak az Sütő Házszal egy köz fala vagyon [Szászfenes K; BethKt Mikes conscr.]. 1781: Tatrosi Lajos Eötsémnek is, ugy mint condivisionalis Atyánk fiának . . jutott részébe az Morgondai Udvarházban Levő Gabonás alatt fekvő Konyha ház [Kv; BetLt 6]. 1797: A Janitor ház mellett lévő Sütő, vagyis konyha házba egy fogas [Szu; UszLt XII. 87].

2. ? 1720: Az konyhárol mennek az konyha házban, vas Sarkokon forgo fa kilintsü hitván ajton [HSzj konyha al.].

konyhai-szerszám ? konyhai fűszer; condiment; Küchengewürz. 1750: Nádmézre, kávéra Herba Tejre, Badian es egyeb konyhai Szükséges Szerszámokra költemtem Flo hung 47 Den. 77 [Ks 91].

konyhakemence plitá de bucătărie; Küchenofen. 1852: a konyha kementzéhez egy O' hoszu könyökös tsőt tsináltam kápszálval [Kv; SLt Vegyes perir. Geng Ádám lak. m. kezével].

konyhakendő kb. konyhai törölkendő; ştergar de bucătărie; Küchentuch. 1849: 6 Cseléd sütő baratzk magos abrosz 6 Baratzk magos tángyér törölő 4 Törölő ruha 12 Vastag konyha kendő 12 [WassLt].

konyhakés csütit de bucătărie; Küchenmesser. 1771: a férjem beszéllette, hogy Nagy Josefne, Anuczával min képpen mentek réája Éczaka is hogy hozza is döfött volna a konyha késsel . . más nap reggel pedig a konyha késnek véres volt a hegye, még réa is szárat volt [Dés; DLt 321. 35 Eva Szántó Georgii Hancz cons. (37) ns borszorkányvádlo vall.].

konyhakocsi úti konyhaszekér; bucătărie ambulanta; (Reise)Küchenwagen. 1551: azt yrya vram, hog akkor yndollywnk Zebenbewlky, mikor az wraym Fewlsew Apoldon^a leznem; mykor ewk oth leznem, onnan hatra hozny az en kochymath, konyha kochyt es Gaspar Deaket, nag mwka leszen az lowaknak [Nsz; LevT I, 90. — ^aValószínűleg Kisapold Szb]. 1594: 28 Marty Bathori Boldisar koniha kocziath, witte Kadas Balinth es Zabo Ghaspar hatt louan Thord(a)ra atta(m) f i d 50 [Kv; Szám. 6/IV 17]. 1595: Rewai ferentz kochnya kuczia eleiben adatot Biro W. egy loat [Kv; i.h. 6/XVIIa. 58 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1681: Konyha O koczi, minden hozza valo Eszközével, kassával, jó Nro 1 [Vh; VhU 505] | legyen Egj konjha kotzi [DLev. 2. XIII B.]. 1720: Közönséges Ló után valo konyha kocsi két águ láncz rajta magais vasas annak rendi szerént [Szurduk SzD; JHbK XXVI. 12]. — L. még KemÖn. 168.

Szk: bórös ~. 1684: Egy Kis Bórös Konyha Kocsi ernyőjeis bórös, Posztó nél kül [Utl] * vasas ~. 1692: egy

vasas konyha kocsim vagyon Kolosváratt [Visa K; BLt].

konyhaleány fatá la bucătărie; Küchenmädchen. 1770: meg nem érdemlettem hogy a szakács nekem főzen . . hanem a konyha Léány és kocsisné azok katyoltak [Bikfva Hsz; HSzjP].

konyhamester kb. fejedelmi v. főúri szakács; maistru bucătar, bucătar-șef; (fürstlicher/hochad(e)liger) Koch. 1573: Erzebet chiberling Zabo gergne azt vallia hogy volt Eonekies valamih Ezwst Mywe valkay gergynel, Es mykor kohnia Mester volt Thordara Ment volt hozzá erte [Kv; Tjk III/3. 93]. 1585: Vrunck ö Nagsa Jowe be B. Vram es Tanach Vegezesebol Attam Aiandokat mint kouetkezik. Peter deaknak az hopmesternek Attam Egy feier Zonieget . . f. 5 d. — Gabriel deaknak az Kochnia Mesternek Atta(m) egy weres Zonieget . . f. 4^a [Kv; Szám. 3/XVIII. 28b Gellien Imre sp kezével. — ^aFolyt. a fels.]. 1588: veottem biro vra(m) Akarattibabol harom feyer zeonyeket Ayandok ban valot Ennek eggiket atta Byro vra(m): az konyha mesternek Orbay Lazlonak [Kv; i.h. 4/1. 19]. 1595: Kadar Mihalyt külte Biro W. Boronkajnak izonyu izengetesere, hogy Nadmezet zerezzen, és vigyen az kochnyara Miert hogy ö kme vala egykik kohnia Mester [Kv; i.h. 6/XVII. 203 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1621: Koniha Mesternek es Feő Zakaczoknak Attam^a [Kv; i.h. 15b/IX. 45 — ^aHúst]. 1681: Farkas Pál Konyha mester ur(na)k, a Tábori alkalmatosságra e szerint adattak Konyhabeli eszközök^a [Utl — ^aKöv. a fels.] | Konyhabéliek: Konyha M(ester) Farkas Pál vram Sala Máthé vram Borsol(o) Vidányi Györgi vram Két Tálmosók [Utl]. 1767: az ö Exja Koniha Mestere akadott elsőb(en) réa [Ks 4 Fr. Erős de Sárfalva ns vall.]. — L. még MetTr 334, 397; SKr 290, 611.

konyharavaló 1. élelmiszer; aliment; Lebensmittel. 1744: mondgya az edgyik . . hogy a Király birois ugy agyarkodik vala Közép Ajtán, hogy á kik Konyhára valot vittek vala, azoknak nagy haraggal azt mondgya vala, hogy csak vigyétek vissza egyétek meg, ne hozzátok ide [Bölön Hsz; INyR Damokos Andrásné Farkus Kata (50) vall.]. 1781: Koronkai János . . midőn első Feleség . . feleségül vette (: egy háznál lévén a Lakadalam :) szintén annyit költött mint az exponens (: ugy mond :) kenyeret ő, kalátsot pedig az Anyossa süttetett e mellett konyhára valótis szerzett [Torockó; Bosla. Mich. Koronkai (40) jb vall.]. 1784: Most Innepre kívántom volna holmi konyhára valóval udvarolni, de a Maroson által, éppen nem lehet járni. [Bencenc H; BK. Bara Ferenc levj.]. 1829: a Birákkal sok izben Gyűjtetett konyhára valokat . . . melyek mind ott Vajda Urnál költtek el, s mégis a Birák panaszokottak, hogy ott azok mellett majd éhel holtak meg [Mezőkölpény MT; TSb 48].

2. konyhai személyzet; personalul de la bucătărie; Küchenpersonal. 1736: Az mint bementenek . . volt az konyharavalóknak egy setét ház, azontul volt az konyha, azon tul az tisztartó-, kolcsár-, szakácsház [MetTr 432].

konyharékli kb. konyhai mellény; vestă/jiletcă de bucătărie; Küchentulifant. 1826 k.: az ifiab kuptának készítettem . . . 2 konyha reklit [LLt].

konyhasáfár kb. konyhai számadó-gondnok; administrator/responsabil de bucătărie; Küchenwirtschafter/verwalter. 1677: Ui bor Az két öreg Szakács(na)k Just 1/1. Ket Konyha Safar(na)k Just 1. Enekes Inasnak Just 1/2. Talmosonak Just 1 [Utl]. 1684: Fagaras Varahoz Falubeli nemely Udvari Szolgak(na)k nevei Hertelen Janos konjha safar^a [Fog.; Utl. — ^aFolyt. a fels.].

konyhasátor cort pentru bucătărie; Küchenzelt. 1681: Vajda Hunyad Vára . . . Tár Ház . . Konyha Sátor Nr 1 Arnyék szek Sator Nro 1 Késmarkrol hozott, szakadozott Sator, melj ket darabban van Nro 1 [Vh; VhU 502, 553]. 1685: Egy Konyha Sator [Gyf; Utl].

konyhaszán úti szánkonyha; bucătărie ambulanta instalata pe sanie; (Reise) Küchenschlitten. 1589: 11 Feb . . . vittek Bathory Andras kochnya zanat Tordara Tempe Janos 6 Loara fizettem Nekye f. 1 d. 50 [Kv; Szám. 4/VI. 98 Stenzely András sp kezével]. 1595: Az kochna Zánat Húnnyadi Mattyas, vitte Karasznaig 6 loul . . f 4 d 50 . . Zabo Istwan vitte kúciat Zánon 6 lowal f 4 d 50 [Kv; i.h. 6/XVIIa. 35 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

konyhaszekér úti konyhakocsi; bucătărie ambulanta instalata pe căruță; (Reise)Küchenwagen. 1582: Chaky Dienes koniha zekere eleiben fogott Colosi marton kett lowatt Hwnyadig fizettem f 1 [Kv; Szám. 3/VIII. 13]. 1590: vitte Gritner Lorincz Az Kochynia Zekeret Desre 4 Louon fizettem f. 2 [Kv; i.h. 4/XXI. 77 Kis István sp kezével]. 1625: az koniha szekerral el érkezwe(n), Az vrunck eo felge Feő Szakacza, és Saffara, attam) Etelt es Italt Ebedre [Kv; i.h. 16/XXXIV. 134]. 1640: (Vettem) konyha szekerre valo rez fazakat [BesztLt 7. 202]. 1650: Megyen Vrunck eo Naga Vadasznj az Monostorj Erdőre, Viszik az konyha szekerezz Az Talmoso szeket [Kv; Szám. 26/VI. 386]. 1725: az konyha szekeren az borokat, es edgyet mast had vihessek haza tőstént [ApLt 2 Apor Péter feleségéhez Kv-ról]. 1736: Mikor valaki az embereknak az nagyja útra ment ha felesége gyermeke nélkül ment, csak paripán ment, ott konyha-szekér nem volt [MetTr 360–1].

konyhaszer 1699: az konyha szerben valo hazat le ontottak, elis hordottak az oldalait [Rücs TA; KvAkKt 344].

konyhaszerszám konyhai eszköz; unelte de bucătărie; Küchenwerkzeug. 1621: Horti Istuan hat loan zekeren vizj az szakacziokat, fazakakat, es egieb konjha zerzomot Fejeruarig attam) hat lotol f. 5/25 [Kv; Szám. 15b/IX. 163].

konyhaszin șopron pentru bucătărie de vară; Küchenschuppen. 1810: Vagyon egy csak ugyan venike fedelu csere fa sasok közé Sövényből font tapasztatlan oldalul, még jo állapotban lévő Konyha szín Sövényből font ki nyulo kéménnyével [Pacal Sz; Ks 76 Conscr.].

konyhaszoba konyhahelyiség; bucătărie; Küchenzimmer/raum. 1861: A konyha Szobába készítettem egy főző Sparhertett, Tűzhelyestől [Válaszút K; BfN dobozolt anyag X].

konyha-szolgálo konyhai cselédlány; fatá la bucătărie; Küchenmädchen. 1798: A Főző, s egyszersmind Gazdaaszszony(na)k 1/2 esztendőre 8 Rt. 30 xr. [H; Ks 108 Vegyes ir. 80]. 1804: Groff Lázár Sigmond Ur eő Nagytysága Curiája . . . Kapujában ki Hivatván a' Konyha Szolgálóját, v. Főző Asszonyát . . . fel is olvastuk^a [Szárhegy Cs/Abafája MT; Born. XV d. — ^aAz Instructiot]. 1812: Bali Borbára 22 Eszt(endős) az Exp(one)ns Groff Ur eő nsga konyha szolgálója [Héderfája KK; IB]. 1851: konyha szolgálot nem fogadok a' míg haza nem megyek [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez Ádámosra].

konyhatábla gyúrótábla, táj lapító; planšetá; Küchenwirkbrett/nudelbrett. 1788: Czipó gyuro Nagy hosszu Tábla . . . Tésztá némű tsináló Konyha Tábla Ehez hasonló Tábla mellyen Kolbásznak valo hust vagdálnak Egy Konyha Tábla [TSb 47].

konyhatartás konyha-fenntartás; întreținerea unei bucătării; Küchenerbetrieb. 1734: hallottam gjakran szegény Idvezült Urto! . . . hogj panaszkodatt, micsoda kárával esik az itt valo konyha tartás [Kv; TKI St. Enyedi (41) ns vall.].

konyhatűzhely konyhai tűzhely; plită de bucătărie; Küchenherd. 1797: egy avadék Sindellyes fedél alatt lévő két kis lakható Háztáskák, és egy Sütő Haz konyha Tűzhelyel [M.igen AF; DobLev. IV/777]. 1813: Konyha Tűszely ebbe 4 vas A' Kürtön vas Tábla ajto [Veresegyháza AF; Told. 18 Toldalagi Kata lelt.].

konyhatűzhely-forma konyhai tűzhelyszerűség; un fel de plită de bucătărie; Art Küchenherd. 1751: meg hanyatlott, s ide s tova dölledezett hat csere Agasokon lévő rongyos Zsendély fedél alatt vagon téglából konyha tűz hely formára négy szegeletre rakatott tűzhellyen ugyan téglából való németes sütő Kementze melly(en) egy köbőlből lehet egyszer köz czipot sütni [Szász-vezzöd NK; JHbK LXVIII/1. 208].

konyhaudvar gazdasági udvar; ogradă; Wirtschaftshof. 1662: A napnyugat felől való nagy hegyekből . . . a szőlőhegyeken által csökön a föld alatt igen szép bő forrásvizet vitetett volt be^a, melly elsőben a konyhaudvarban, a . . . tornyok elleneben öntötte ki szép bőséggel magát [SKr 96. — ^aGyf-ra Bethlen Gábor].

konyha-vaskalány ? (konyhai) vas-szeneskanál; vátai, vátar; eiserner (Küchen)kohlenlöffel. 1822: Konyha Vaskalány [Nyárádsztanna MT; MvLev. 8].

konyházás sütés-főzés; gătire, prepararea mincării; Kochen und Braten. 1594: Egceris maszoris vendegeknek valo feozesre, es egeb konihazasra . . . három eol famnal teob keolth ell [Kv; Szám. 6/X. 42].

kooperáció együtt/közreműködés; cooperare, cooperare; Kooperation, Zusammenarbeit. 1657: Ez vala pedig az practica, hogy az gyűlésben véle consentiált uraknak cooperatiójok által az respublicát inducálni tentálja nyilvánvaló hadakozásra az pogánytság ellen [KemÖn. 291]. 1667: Én penig . . . Husztra ki menni el nem mula-

tom . . . kiben is az Kegyelmed cooperatioja szükséges [TML IV, 196–7 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

kooperál együttműködik; a coopera; kooperieren, zusammenarbeiten. 1657: Az titkos tractája pedig erről vala: . . . miben kívánja az fejedelem, kész leszen ő is cooperálni dolgának^a promotiójában . . . mind lengyelországi nagy ember jóakarói által, s mind egyéb utakon [KemÖn. 297–8. — ^aII. Rákóczi Györgynek a moldvai vajdával. ^bA lengyel királyság elnyerésének elősegítésében]. 1753: Mivel a' két Vendég fogado köziben Gróff Mikes István Atyánkfiának egy Szántó Földének keskenyen be rugó particulája vagon, ennek Birró Samuel ő kegyelme által való appropriatiójában Gróff Mikes Antal Atyánkfia igéri hogy cooperálni igyekzik [DobLev. 1/299. 2a gub.].

kopacos kopáros; pustiu, deșert, lipsit de vegetație; wüst, kahl. 1746: égy agyagos kopatzos kerek dómb [Nagyida K; Told. 9]. 1765: Kopaczos és Cserés oldal [Csávás KK; EHA].

kopács 1. szálfá; trunchi; Lang/Ganzholz. 1805: Ezen erdőben jó kert karok(na)k valok tanálatnak, egy néhány kopács is van benne | Ez igen jó fekvésű Szép erdő tanálatnak benne feles Kopácsok, nem különben épületre használható Gyertyán, és többnyire Csere fák [Gambuc AF; TGsz 48].

2. "f" Hn. 1699: Az boga orotvannya a Kopácsnál [Nagykend KK; EHA]. XVII. sz. v.: Kopács [Ród K; EHA]. 1739: a Kopácsnál [Nagyercse MT; EHA]. 1742: A Kopács Dombnál (sz) [Kékes SzD; WLi]. 1764: A Kopácsan Nap Keletr(ől) a Kopács alatt el menő út, Nap nyugatr(ól) az Kopács Oldala^a (sz) [M.igen AF; CU. — ^aA szomszédja]. 1822: Kopács Rétyibe (k) [Gyervásárhely K; KHn 157].

Nagy valószínűséggel a r. copac 'fa' tbsz copaci alakjával alakult hn-i származék.

kopácsol 1. a ciocăni; klopfen. 1699: halla(m), hogy arra fele kopaczolnak vala, a' melj Erdőből a' Fát mondgiak vala hogj el loptak [Hagmásbodon MT; Bállt 62]. 1710 k.: Seb rajtam sohasem volt, de egyszer gyermekségemben a balta nyele, addig vagdaltam, kopácsoltam, a jobb tenyeremet feltöré [BÖn. 529]. 1811: Sz Almási Sugyé Lázárt fogtuk el egy Négy ökrös Székkel, akit Messzűnnen kopácsalva, fa vágva meg halván, ide . . . hozzá ki jöttünk, és meg láttuk [Déva; Ks 111 Vegyes ir.].

2. ár v kb. ütöget; a bate mereu; wiederholt schlagen. 1660: (A török) minden világi erőt contemnált, magáinak alkalmas veszedelmével is nagyobb-nagyobb dicsőséget ígírvén magának, az nemzetségeknek, kik azelőtt tőle bátorságosak voltak is, nagyobb megrémítésére, mint régen is. Mi lévén az első kőfal, most rajtunk kopácsol [TML I, 554 Korda Sigmond Teleki Mihályhoz]. 1748: én oka ezen atyafiságtalanságnak nem vagyok, kezdője sem voltam, de hogy rajtam annyira kopátsollyon, nem engedhetem [Somlyó Cs; ApLt 1 gr. Kálnoki Ferenc lev.].

kopácsolás ciocănit, ciocănitură; Klopfen. 1767: Halottuk az Sárdi . . . Berekben a sok fa vágást, és kapatso-

lást [Sárd AF; TSb 21]. 1778: Számtalan fűrészeket vitetvén, a nagy fenyőfákat azokkal vágatta, hogy ne hallassék a kopácsolás [RettE 391].

kopácsoltat ? bontogattat; a pune pe cineva să demonteze ceva rînd pe rînd; (wiederholt) aufbrechen lassen. 1662: Gyulai Ferenc a váras végén való gyúladást látván, a várbéli öreg paloták héjjazataira egy falka ácsokat lajtorjákon felhagatván, a két tornyok között levő sendely héjjazatokat nagyon vereti, kopácsoltatja [SKr 451].

kopácsos erdős, bokros; tufos; waldig, buschig, strauchig. 1739: Azon Koltob(an) lévő felső Cserének Bolducz felől való mediétassa a' közbelső kopácsos, es irt metákig [Mezőcsán TA; Born. II. 12].

kopár 1. pustiu, desert, lipsit de vegetație; wüst, kahl, öde. 1681: azon Kopár oldal a megirt kopacz oldal éjg kopár oldal egy kopasz oldal [KvAkKt]. 1745: haszontalan sovány kopár tövisses terméketlen, rossz dombos hely [Nagyida K; Told. 9]. 1747: vagyon égy meleg Kopár oldal [Mezőbodon TA; JHb XI/31. 5]. 1748: Nagy Kopár Szőlő oldal | Nagy Kopár oldal [Korona MT; EHA]. 1764: a Héjja bértzin tudom hogy nyomorgottanak egy darab haszontalan kopár, kövös helyet de irtásbéli munkát arrais igen keveset tettek [Középlak K; BfR]. 1789: A Szakadozat helyek, Kopár oldal [Szászrégen MT; Told. 27/25]. 1796: A régi Kopár oldala [Póka MT; EHA]. 1828: kopár hegyeink ... tsak aproság marháink pascuáltatásokra nézve is oly szűk és sovány (így!) [Kelemtelke MT; Told. 31].

Hn. 1641/XVIII. sz. eleje: Exipialvan Szemeria falva az Kopárt [Szemerja Hsz]. 1693: A' Kopáro(n) vagyon egy darab rét | a Kopárnak a végib(en) vago(n) égy darab rét [Marossztyörgy MT; MMatr. 310]. 1699: Kopár(ban) (sz) [M. zsákod U]. 1737: Kopár kut nevű helyb(en) (sz) [Illyefva Hsz] | A Kopár Rétb(en) [Nyárszó K; KHn 122]. 1740: A' Kopár Dombon (sz) [Gyerővásárhely K]. 1762: az Kopár Domb [Inaktelke K]. 1767: A Kopárra fel járó Verőfényben (sz) [Póka MT]. 1781: A' Kopár Domb oldalán (sz) [Inaktelke K]. 1784: a kopár alatt (sz) [Póka MT]. 1796: Kopár bérce (e). a' Nagy Kopár Szőlő. A Farkas Kopár. Kopár mege. a' Kopár tető [uo.]. 1804: a' kis Bogátban a' Kopár élen túl (sz) [Bágyon TA]. 1823: a' Kopár oldal [Gyalu K]. 1847: Kopármány és Kis Telek szomszédi [Méra K]. 1851: A' Kender nyílba (sz) ... Szomszédai Egy felől ... a' Kopár nyíl, 's a' Toroklat [Kérő SzD]. — A jelzet nélküli adalékok az EHA-ból valók.

Sz. 1763: itt Kopár helyen kereskedik, tsak morogjon Varga Pál [Nsz; Told. 33/22].

2. csupasz; fārā barbā, spīn; bartlos, unbärtig. 1784: Sárpatakrol^a a' G Teleki Mihály Ur Udvarából elszökött Jobbágy Sütőnek le írása Közép termetű, mint egy 18 Esztendő barna Szeg, kék szemű fekete nagy Szemőledek, kopár ábrázatu, bajuszatlan [TKI. — MT]. 1831: Matyikás Togyer ... 35 esztendő hosszú kopár ábrázatu [DLt 1000 nyomt. kl]. 1835: Szpén Flora ... fejjerszeg lapos kopár ábrázatu, kiülő kék szemű [DLt 446 ua.]. 1853: Ujparaszt Salamon Miklós ... széles kopár állu [DLt 403 ua.].

3. ~ *bajuszú* ritka bajuszú; cu mustață rară; mit dünnem/spärlichem Bart, dünnbärtig. 1810: Málnási Ferentz ... valami 26 Esztendő szőke szemöldökű, szőke kopár bajuszú [DLt 181 nyomt. kl].

4. ' ? 1675: Biro Jakab ... más uttis imitt amott az Várason mind(en) igaz ok nélkül engemet tisztességbéli jámbor nemes embert hamis lekűnek, Kopárnak bestje lélek kurva Fiának szidott [Kv; TJK XI/1. 365].

kopároz csipegetve legelget; a păste pe o pășune cu vegetație slabă; ruhig weiden. 1755: B. Inczedi Samuel Vr Emberi az ökrököt ki eresztvén majd dél tájtol fogva ottan a fogado előtt való réten koparoztak [Nagydeveser SzD; WLt Rotár Csilib (30) zs vall.]. az Vr Inczedi Vram emberei az ökrököt ki bortsították szekreik előtt ottan az fogado körül szinte fél nap kopározták [uo.]. Láttuk azon kül is régen itten kopározni [uo. WLt Szabo Nikolaj (30) zs vall.]. — A jel-re l. MTsz.

kopározásképpen legelgetve; pascind pe a pășune cu vegetație slabă; ruhig weidend. 1823: Vagyon még a Pap erdején tul, egy Sajgo nevezetű Kőves oldal, mellyen hasonló képpen egyszer a Falu közönséges Marhái kopározás képpen keresztül járnak [M. bece AF; EHA].

kopároztat legeltetget; a păste (animalele) pe o pășune cu vegetație slabă; ruhig weiden lassen. 1657: az útból kitérék kevésé, akarván kopároztatni paripáinkat, míglen megvirradna [KemÖn. 55].

kopasz 1. mn 1. tar; chel; kahl. 1582: Foris Caspar vallia, hallam Andras Kato zaiabol, hog monda Zabo Georgnek, No the kopasz pandute (?) tuggiak azt hogi ennekem Mind Apam Anyam Jambor volt es en maghamis Jambor voltam [Kv; TJK IV/1.]. 1623: latam az falabu Janos kertinel, hatt fa labu Janosnett egy Feier keőnokben vagott Aba mentes kett felöl kopaz homloko iffiu legeni az magok szeőuenie teőuebe le nio(m)ta vala [Mv; MvLt 290. 32b]. 1638: Istuan Deak Ura(m) azonba(n) verni kezdé, csapdosta valtig, kapot az vsteőkebe(n), de hogi kopasz vala nem foghatta megh az vstőket ... az feőldreis ejte ketszeris [Mv; i.h. 291. 130a]. 1657: Azt mondod hogi en roztottam be ekkor, ekkor^a az hazad aytaiat. Dobos Georgi monda: Azt mondom kopasz este lelek [Csiksztmárton MT; Berz. f2. 92/127. — "Így kétszer!]. 1736: A fejét majd mindnyájan borotváltatták, ha kopocz volt, nem viselt idegen kurva haját, az kit most barokának hinak [MetTr 350]. 1811: Baroti Lengyel Éva nevezetű menyetske mint égy 38. Esztendő ... a' feje elől feligre kopatz [DLt 508 nyomt. kl]. 1823: láttam azt is hogy nyaka tsugójáján kívül égyebütt a' feje kopasz volt [Dés; DLt].

Szn. 1556: Koppaz Jacobine [Kv; Szám. 1/IV. 210]. 1567: Jacobus Kopaz [Kv; TJK III/1. 36]. 1585: Kopaz Matene [Kv; TJK IV/1. 426]. 1587: Kopacz ferencz [Hada Sz; WH]. 1590: Coloswary Janos Kopacz [Kv; Szám. 4/XX Hooz Lőrincz sp kezével]. 1599: Kopaz Balinth al(ia)s Nagy [Kv; TJK VI/1. 300]. 1602: Kopasz Gergely jb [Almás Hsz; SzO V. 192]. 1607: Lakatos al(ia)s Kopaz Istua(n) [Mv; MvLt 290. 8b]. 1609: Kopaz Istwan [Egrestő KK; Told. 4]. 1614: Kopacz Ba-

l(int) j b [Lázárfva Cs; BethU 452] | Kopasz Mihály j b [Szentiván MT; i.h. 5] | Kopasz Janos j b [Bardócfa U; i.h. 101] | Kopasz Pal j b [Tordátfva U; i.h. 143]. 1619: Kopacz Miklos [Szentkatolna Hsz; Berz. 15. XXIV/9]. 1627: Kopacz varga Janos col. [Korond U; UszLt IV/50. 133]. 1640: Varga Miklos al(ia)s Kopasz [Mv; MvLt 291. 214a]. 1702: Kopatz Szabo Janos [Kv; KvRLt I. C. 8: 30]. 1704: Kopacz Peter [Széplak KK; SLt AU. 56]. 1746: Kopacz István [Marosbogát TA; SzentGy]. 1747: Kopacz Peter [Szentdemeter U; Ks 83 Péterffy Sándor lev.]. 1761: Ersébeth Városi Kopacz alias Ötves János [BálLt 92]. 1773: Kapasz Lukáts (75) j b [Zágor KK; SLt évr].

Szk: ~ szabású kopaszforma. 1584: Ketheo Janos vallia, Jeowe egy Ember Regel hozzank kerdez vala bennewnk kinek volna egy Andras Neweo zolgaia kopaz zabasu [Kv; Tjk IV/1. 352].

2. csupasz; gol; leer, wüst. 1732: találtunk ezen házban egy fenjő deszkából való avatag tálast, egy kopacz asztalt [Kv; Ks 40 Varia XXVIIIc]. 1753/1781: Mikor a Joszágot remittalta nem egészen remittalta, hanem ... a kastélynak tsak a pusztá kopacz falait [Pojána H; JHb LXXI/3. 226]. 1757: Biro Berke nevezetű ... Szigethbeli Berkének ... régi igaz határozattya, es Météja volt es terminaltatott ammá ... fejr félbenn le tsonkált kopatz fűsz fánál [Betlensztmiklós KK; BK]. 1838: Tordai Nagy Sára aszszony a kopatz kő katedrára ajándékozott egy darab sárka moldon posztot, hogy a Papok kezeik ne fázzanak [HBek].

Szk: ~ láda. 1822: mitsoda szemtelen és hamis réa fogása ezen gyilkos(na)k, az is, hogy én el menetele után üres kopasz Ladáját fel bontottam tudják Cselédeim hogy nem volt egy vigánonal egyéb benne [KLev. Szarvadi Farkas ns nyil.]. * nyereg. 1732: Találtunk ... egy kopacz njerget, két vasas málha hordozot [Kv; Ks 40. XXVIIIc].

3. huzat nélküli, csupasz; fără învelitoare; unbezogen. 1768: Pusztá tollu Dereka j l. Kopatz Dereka j [Mezősztygyörgy K; Ks 23. XXIIb]. 1810: Hat párna, kettő hajjal a fiaknak adatott a négy kopatz pedig a Leányoknak [Mv; MvLev. Trincseni Mihály hagy. 8].

4. ~ gyertya csupasz égő gyertya; luminare aprinsă fără protecție; bloße brennende Kerze. 1804: mindenik fél azon Boltoknak jó gondgát viseli, nem leszen szabad éjczakanak idején kopacz Gyertyával a Boltba járni, hogy a mián valami Gyulás következék [Szu; UszLt ComGub. 1201u].

5. kopasztott, csupasz; tuns; enthaart/borstet. 1755: Rostának valo kopacz bárány bőr Nro 41 [Batiz H; BK Nalácz conscr. sub no 1020] | égi kis hitván vékon] és 2 hitván kopacz ju bőrért adtak 48 dr [Kiskend KK; Ks 71. 52].

6. szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktionen: ~ garas ? 1637/1639: Elegy belegy három penzes garasok kopasz garasal elegy nyomnak p. 28 [Kv; RDL I. 111] * ~ tallér ? 1611: Egi kopoz taller, egy rudbelj (!) taleral p 14 . f 2 d 32 [Kv; i.h. 88]. 1637: Regi kopacz tallerok, uagion kilenczuen Eott | Item Tutot no: 50. kopasz taller. nyo(m) p 33. [Kv; i.h. 111]. 1677: Katónak adatott egy kopasz tallér, és egy ezüst gyűrű [Kv; i.h. 155b].

7. kopár; pustiu, deșert, lipsit de vegetație; kahl, öde. 1681/1748: azon Kopár oldal ... a megirt kopacz oldal

... egy kopasz oldal [KvAkKt 236]. 1732: van egy darab kopacz oldal ... most gjeppen hever [Kissajó BN; Ks 12. I]. 1748: egy Láb föld ... egy része tsak kopacz oldal [Nagyercse MT; Told. 17]. 1756: kopacz természetlen hely volt | ezt a helyet olyan kopatz helynek észmerem a hol semmi fű nem termet [Mikeszsza KK; i.h. 38]. 1766: A Békésd alatt lévő kopotz oldal [Koronka MT; i.h. 3a]. 1781: egy kopatz oldal [Kányád U]. 1815: A' más helyeken lévő Földeken pedig a' magos koposz oldalakról le omló viz szokott kart tenni [Bálványosváralja SzD; Ks 77. 19 Consr. 897]. 1864: Szárhegy régentén Zárheginek iratott minden kétség kívül azon kopacz dombrol, mely a falunak also, vagyis napnyugat felé nyuló végét fedezi, s mint egy sziv alakban az egész vidéket ketté vágni láztatik, mely hegy ma Szármánynak, régen pedig Zárnak, mely annyit tett a régieknél, mint nálunk a kopacz, kopár, száraz, természetlen nevezetek [Szárhegy Cs].

Hn. 1643/1770: sub Monte Kopaszhegy vulgo dicto [Retteg SzD]. XVII. sz. m. f.: a Bécz (!) élen Kopszombon innen (k) [M.gyermónostor K; KHn 77]. 1679: az Kopatz él szomszédság(an) [Galac BN]. 1699: az Kopacz rétén az Oltra menőben [Kilyén Hsz]. 1734: az Kopacz Dombon (sz) [Kide K; BHn 89]. 1737: Kapatz Cserében (sz) [Sárvásár K; KHn 132]. 1754: A' Kopsz berken (sz) [Erdőcsinád MT] | Dobokán fellyül a Kopätz (: alias Sovány :) Domb nevű helység [Doboka]. 1756: a' Kopatz Rét nevű Marha legeltető hely [Kilyén Hsz]. 1765/1801: Kopatz Bertz [Timafva U]. 1813: a Kopatz rétnél is hibáz a kert [Kilyén Hsz]. 1833: Kópatz Dómb (e) [Rugonfva U]. 1846: a' Kopasz szőlőnel [Gernyeszeg MT].

8. átv jel-ű szk-ban; în construcții cu sens figurat; in Wortkonstruktionen mit abstrakter Bedeutung: ~ levél kb. pusztá, üres levél; scrisoară simplă; leerer Brief. 1857: Gondolom különösen jön, hogy midőn most ... pénzt kell vala küldenem az urbéresektől, ujra egy kopacz Levéllel álllok elő [Komolló Hsz; BetLt Sylvester Dávid lev.]. * ~ mentség alaptalan/üres kifogás/mentkezés; scuză ieftină; schwache Ausrede. 1670: Már igazán kopasz mentség az urunké, hogy Zólyomitől fél, míg elvállik dolga, azért nem adhatja; hiszen az soha nem volt Zólyomié [TML V, 389-90 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1809: Ezen kopatz és gondolatlan mentségével az én Jo Procuratorom magát vádolja, mert a maga állítása Szerént az én Peresemmel edgyet értvén azon egy perben alattomban machinalodott ellenem [UszLt ComGub. 1655]. 1817: e kopasz mentség, igaz Tsalárd-ság volt [Somkerék SzD; Berz. 11. F. 75] * ~ szó üres, semmitmondó szó; vorbe goale; leere Wörter. 1742: Apor Ferencz azt mondotta hogy Olly nagy veszeke-desben vadnak az vrak a Gyűlésben hogy edgmást az ablakon akarják ki hánni; és ötöt méltóságos Gubernator ur(am) meg feddette volna azért hogy miért nem gyakorolná az ország Gyűlést, de ezek tsak kopacz Szok [ApLt 4 Zalányi Apor János Apor Péternéhez].

9. szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktionen: ~ oldal kb. csontos, sovány, fűtölt disznóoldal/oldal-as; costiță slabă; mageres, geräuchertes Rippenfleisch mit Knochen. 1793: A 61 Dézma Malatzok Aporlékjaiknak Specificatioja Ezeknek apro Hajait őszve varva lett 9 Ezeknek . Bőrös oldalai 102 Kopatz oldal-as 20 [Hadad Sz; JF 36 LevK 152-3 Benkő Elek számtartó

kezével] * ~ *orja* kb. csontos, sovány, füstölt disznógerinc; *spinare* afumată cu puțină carne; *magerer*, *geräucherter Schweinerücken* mit Knochen. 1793: A 12 Sertések orjái Szalonnáson véve orja 6 Kopatz orja 6 [uo.; i.h. ua.] * ~ *sódar* csontos, sovány, füstölt lapocka/első sonka; *omoplat* afumat cu puțină carne; *mageres*, *geräucherter Schulterblatt/Vorderschinken* mit Knochen. 1753: Szijalt böres Sodor Nro 27 . . Tar pecsenye Nro 1 Kopacz Soldar [Szentmargita SzD; Ks 18. CII].

II. *fn* 1. kopasz fejű személy; *chel*; *Kahlköpfge(r)*. 1667: Már az kopasznak írtam, s ha Kegyelmed udvarhoz megyen, kérem, mind írjon s irasson oda, az hova kértem Kegyelmedet [TML IV, 30–1 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz]. 1710: Be is telék a pap próféciaja Teleki Mihályon, mert azután négy esztendővel elvesze a törösvári harcon Teleki, s Thököly Imre eleiben veti a testit, s azt mondá: „Hej, kopasz, kopasz, ha te nem lettél volna Erdélyben, nem esett volna az ország német kezében” [CsH 191].

Sz. 1570: könnyeb dolog az kopozt borotualny az hajiasnal [Nsz; MKsz 1896. 366].

2. kopasz fej; *cap chel*; *Kahlkopf*. 1787: el fogy a Vén Buszerzőné által készített Pomádé tehát akkor vedd elő, és kend a kopatzodra annál inkább meg fogja a hajpor [Szászalmás NK; IB. gr. Toldi Zsigmond vaskosan tréfalkozó lev. gr. I. Bethlen Sámuelhez].

3. kopár hely, kopárság; (*loc*) *pustiu*, *desert*; *Öde*, *Wüste*. Hn. 1599: (Az erdő) Határa az ketté utt keozot ualo kopaz [BfN]. 1677: Szele Kopaczanal három delig Jaro szanto feold [Gyalakuta MT]. 1744: a Kopaczon az erdő alatt (sz) [Pipe KK] | Kopaczba (sz) [Szentdemeter U]. 1757: A Zsegely kopattzán belől Beretzki rész Pusztá Erdő vicinussa . . nap nyugutrol a Zsegély Kopatza [Nagyernye MT]. 1802: a Kopacz ormozattyan belől [Bözöd U]. 1838: Kopatzba a' Konyha alatt (e) [Kissolymos U]. 1845: kopotzon [Etéd U].

A címszó jelzet nélküli adalékai az EHA-ból valók.

kopaszfalvi Kopaszfalva (SzD) *tn -i* képzős szárm.; derivatul format cu sufixul -i al toponimului Kopaszfalva; mit dem Ableitungssuffix -i gebildete Form des ON Kopaszfalva: Kopaszfalván lakó; *din* Kopaszfalva; in Kopaszfalva wohnend. 1633: Gauaj Petter Vr(am) visza ereze az kopoz faluj, Jobagiokath, hogi mehesse nek kopoz foluara az eöss heljekre | Bornamisza laszlo Uram minden Kopaz falvy Jobbagyt, Gauay Uramnak megh kötelezven Ilondához^a azon megh Nevezet Jobbagiok szantottak volna földet ugian azon Kopaz nevű faluban valo kertet [BSz; Ks 41. D. 23. 28. — ^aSzD].

Kopaszfalva 1566 után alakult település volt Nagyilonda táján, de elpusztult; utoljára 1719-ben említik. Határa Nagyilonda határába olvadt bele.

kopaszodik a cheli, a deveni *chel*; *kahl werden*, *erhalten*. 1821: Virts Szintion (!) . . kondor, sárgás és kopatzodni kezdett haju [DLt 452 nyomt. kl].

kopaszon 1. csupaszon; *gol*; *kahl*, *öde*. 1869: a' fogado udvara körül . . Sövény kert van melynek egy része kissé avult zsindey fedelű a' másik kopaszon [Somkerék SzD; Ks 73/55].

2. huzat nélkül; *fără învelitoare/husă*; *ohne Überzug*. 1790: Öt tépelt tollu Párna . . Öt közönséges tolluval töltött Párna, négy Hajostól, egyik kopaszon [Mv; MvLev. Boka Katalin hagy. 4].

3. 1793: a' föld ország Törvénye szerint kopatzon . senki kezéhez nem szokott menni [Fiátva U; Ks 65/43].

kopaszos 1. kopaszodó; *care începe să chelescă*; *erkahlend*, *kahl werdend*. 1775: a Bihar vármegyei viceispán Baranyi Gábor is megholt Nagy magas, jóforma, nagybajuszú, kopaszos ember volt [RettE 359].

2. kopáros; *pustiu*, *desert*, *lipsit de vegetație*; *öde*, *wüst*, *kahl*. 1739: az közbelső kopaszos élen [Mezőcsán TA; EMLt Szalánczi lev.]. *XVIII. sz. köz.*: az Falu szabad kopaczos oldala [Nagykend KK; Told. 18]. 1757: Fát termő Hegyek nincsenek, hanem azok helyet haszontalan Kopaczos, Köves oldalos hegyek Vadnak, melyek a Falut környül vészik [Budatelke K; LLt Fasc. 129]. 1765: a Vonosláb mellett bé függő kopatzos oldalatskával [Csávás KK; EHA]. 1768: a Falu mellett vagon valami Kopatzos közönséges oldalos hely [Borosbenedek AF; BfN dobozott anyag V]. 1768/1801: egy kis rövid suhartzos kopatzos szegeletetke [Timafva U; Pf]. 1833: Kópatzos Hellyek [Rugonfa U; Hr]. 1845: egy kopatzos mart oldal [Etéd U; EHA].

Hn. 1765: Kopaczos Unom n. szálló [Csávás KK; EHA].

kopaszság 1. vkinek kopasz/tar volta; *cheli*; *Kahlköpfigkeit*. 1783: Láttam a kopotzságát [Feltorja Hsz; HSzJP Köntzei Maria (20) ns vall.]. 1813: Szabo István . . kopatzsága miatt nagy homlokú [DLt 398 nyomt. kl].

2. 1783: Hallottam, hogy Babos Antal uramat Báró Apor Péter Urffi meg támadván a haját néki ki tépte, mutattais az akkor tett kopotzságát [Feltorja Hsz; HSzJP Agneta Hentter, Gabrielis Köntzei cons. (34) vall.].

kopaszt melleszt, *táj* mellyeszt; a *jumuli*, a *curăța de pene*; *abfedern*. 1831: egy uri ember . . firtatni kezdette Vonutzot a' Ludért, hogy tőstént adná elő, legottan kopasztva előis adta [Dés; DLt 332. 16].

kopasztott forrázott, szőrétől megtisztított; *jumulit*; *enthaart/borstet*. 1738: Koppasztott Malatz kétfelé haitva [M.bikal K; KLev.].

kopcsa ' 1662: Szakmárrúl az gyermek számára hoztanak vala züld kiszniárt, ennek fél singébül magadnak csináltass kopcsat [TML II, 226 Teleki Mihály feleségéhez, Veér Judithhoz].

kópé lurkó; *ștengar*, *hoțoman*; *Schelm*, *Spitzbube*. 1870 k./1914: Lehúzás midőn a megcsapásra itélt nebulo (kópé, lurkó) nem akart a székre, padra vagy padlóra „lehasalni”, — s szólott a parancsolat: huzzátok le! [MvÉrt. 23].

koperta levélboríték; *plic*; *Umschlag*. 1672: Ezelőtt kilenczed nappal írtam Kegyelmednek, levelemet Kolosvárra Ketzeli Gergely uramhoz küldtem Bánfi Dienes uramnak írt levelem coopertája alatt [TML VI, 79 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz]. 1736: ha alábbvaló embernek is egész árkosra nem írsz, még azt is cőpertaban nem csinálod, vagy spanyolviaszszal nem pecsételsz,

megharagusznak érte [MetTr 360]. 1758: B Vesselényi Ferencz Vr levelinek Copertajan macula esett, melyért alázatosan bocsánatot kérek [Zsibó Sz; Wlt Árva Daniel Polixene lev.]. 1763: Melly ordert is . . . a' Mlgös Fő Király Biro ur, Copertában tévén, én töllem küldötte Udvarhelyre [Udvarfva MT; Told. 44/22]. 1799: azon Copertát . . . tartozzam M Vásárhelyre ki vinni [DobLev. I/249 mell.]. 1800 k.: Ez nem ide tartozó jegyzés, hanem tsak más Levél Copertája, és Copiája [JHBK XLIII/33]. 1823–1830: a copertákat ő titulálta [FogE 221].

kophal botos kölönte; zglävoc Groppe, Kaulkopf. 1632: Halas vizek igen io uagio(n), melib(en) Piztrangh, Locza, Semlingh, menyhal, kophal, fejer hal és Rak beöueön terem [Poianamarul F; UC 14/38. 16]. 1637: Vagyon folyo vizek, kibén piztrang kophal Rak terem [F.venice F; UC 14/42. 195]. 1640: Az Sarkani vize it folivan ala abban vagion pisztrangh Lepeni hal semlingh kop hal [Sinka F; UC 14/48. 39] | Vagion a falunak szept pataka meliben pisztrangh, semlingh koi es kop hall s rak bővön terem [UF I, 793]. 1667: Árpásról valami rossz kop halat hoztak vala talám egy marékka [TML IV, 4 Veér Judit férjéhez, Teleki Mihályhoz].

kophalas kophalban gazdag; bogat in zglävoci; reich an Groppen/Kaulkopf. 1640: Vagion a falunak io pisztrangos koj halas semlenges es kop halas vize | Pisztrangos kovi halas semlenges kop halas rakos vize io vagion meli tilalmas sub poena f. 12 [UF I, 761, 764]. 1674: Ez falunak pisztrangos, kop halos, semlinges tilalmas folyo vize szept vagion [A.porumbák F; UF II, 641]. 1680: Vagyon ő nagok(na)k ezen határon Pisztragos (!), Semlyinges Kövi és Kop halos Rakos, Hauassok küzzöl le folljo patakja, mellj tilalmas(an) tartatik sub pena | Vagyon az Falunak, pisztrangos, semlinges, kövi és kophalos patakja [F.porumbák F; ÁLt Urb. 51, 58].

kópia másolat; copie; Kopie. 1717: Micsoda meg bántodásáruul való panaszsza légien Onutz Basilusnak az accludalt Instantiája Copiajából meg láthattya, Kld [WassLt a gub. Nsz-ből]. 1752: hozzá kezemben az Sz. Martoni Biro ezen itten includált mind mandatum Copiajat, mind pedig Legaliter emanalt Admonitort [Mocs K; Ks 83 Borbándi Szabó György lev.]. 1762: Supervenialt . . . Flgs Aszonyunk királyi parantsolattya is s abban miképpen méltotassék kglđ személje iránt parantsolni accludált Copiájából bővebbenis informáltathatik [Ks 84 a gub. Nsz-ből]. 1777: Vévén ezen levelemet: ugy gondolkodgyék, hogy . . . a végre Productionalis Causajáb(an) egy Betűig, mind maga literaleit, mind pedig Gubernalis Commissio Copiait egyben szedvén . . . a' közelebb jövő héten szerdán, vagy inkább kedden virratkor tüstént Szt Ivánba nálam legyen [Szentiván Hsz; BLev.]. 1801: El küldöttük Kováts Ferentz Társunkat, Kolosvárra, a' Privilegium Copiájának meg nézésére [Torockó; TLev. 5/6]. 1830: ezen Copia a' maga originalissából szorol szora és minden leg kisebb változtatás nélkül iratott légyen [M.régen MT; TLt Köz. ir. 196].

kópia-tok másolattartó-tok; toc pentru copie; Kopienbehälter/hülle. 1688: öt kopia tok [Beszt.; Ks S Misc. 27].

kópiáz lemásol; a copia; abschreiben, kopieren. 1737/1764: á hátára ezen levelemnek indorsalom, Copiazom de verbo ad verbum [Csicsó Cs; Ks 44 Petki Klára lev.]. 1765: Csudálkozással értem á Ngod leveliből hogy nem vette s nem látta volna Ngod az annak előtte küldöt levelemet, mellyben vólt Copiázva, az en praetensiomnak mivolta [Csobotfva Cs; Ks 94 Bartalis János lev.]. 1814: Gentsit kértem, hogy copiázza a' Generalis repartitiot [Déva; Ks 117 Vegyes ir. Rápolti Sz. Mihály ügyvéd lev.].

kópiázás másolás; copiere; Kopieren, Abschreiben. 1787: Baroti László Uramnak a Nagy György eő Kegyelme . . . Ratioinak copiazásáért . . . Hf 3 [Mv; MvLev. Nagy György hagy. 9]. 1793: Contractusok Copiazásért 30 xr [Marosillye H; Ks 73. IV. 10].

kópiázott lemásolt; copiat; abgeschrieben, kopiert. 1765/1803: Ezen Copiázott Contractusban Specificalt Telekért által adatott . . . szánto földnek zálog summáját negyven Magyar Forintokat percipiáltam [Dés; Ks 79. 29. 354]. 1797: Hogy ezen fellyebb meg irt hét darabból álló Transummált és Copiázott levelek a magok tulajdon eredeti levelekből Transummaltattak . . . arrol Fide Nostra mediante adtestalunk [Szság; Borb. II].

kópiáztat lemásoltat; a pune pe cineva să copieze ceva; abschreiben/kopieren lassen. 1797: Hogy ezen fellyebb meg irt hét darabból álló Transummált és Copiazott levelek a magok tulajdon eredeti levelekből Transummaltattak. A Negyedik Paginán lévő pedig Copiából Copiaztatván általunk az Orriginalisokkal össze olvastattak, és azokkal minden punctumaiban commaiban és Clausulaiban össze hasonlítottak és corrigálván meg egyeztettek légyen, arrol Fide Nostra mediante adtestalunk [Szság; Borb. II]. 1806: némely Leveleket copiaztatván küldje bé nékem [Ádamos KK; Pk 5]. 1817: méltotassék Tiszt Kováts Urammal á ki á Secretumot magában tudja tartani, azon Leveleket copiaztatni s nékem el küldeni [Kv; Pk 3].

kópiáztatás lemásoltatás; copiere; Abschreiben, Kopieren. 1807: sub B: A: lévő Documentum Copiaztatásáért Dr 24 . . . A sub C. c. lévő Specificatio Copiaztatásáért [UzsLt ComGub. 1753u].

kópiáztatik lemásoltatik; a fi copiat; abgeschrieben/kopiert werden. 1751: Copia . . . Copiaztatott A(nn)o 1751 Die 16 ba Apor. Csik Sz. Mihályon [ApLt 5].

kopik 1. a se toci; abgewetzt werden. 1712: a Török lovatt is beküldött(em) volna eddegh de . . . az kett fara fen olyan mint ha röhös volna egészen kopik az szöre igen megh romlott volt [Ohába F; ApLt 2 Lukás János Apor Péternéhez]. 1776: a' Fiam bizony Tholdalagi részen valo, Jobbágioj Réte, és a' kinék a' körme kopott volt a' ki irtásában a' meg hólt [Hosszúpatak KK; Mk Ugron lev. Gróza Flóra fel. Iuána (40) jb vall.].

Sz. 1801: ne bizd magadat a természetre egészszén, mert az idő telik, a test kopig (!), azzal edjütt az erő is gyengül [Berve AF; GyK. gr. Gyulai Sámuel lev.].

2. vásik, rég váslik; a se toci; sich abwetzen. 1843: Az Első Szekér ujj . . . van ezen szekérhez hat pengő karika;

vagyon jo Tezzla vas Sikoltyujával — két járom ezek tsak ad usum vagynak kopva [Dés; DLt 622].

3. hámlík; a se descuama; sich (ab)schälen/abhäuten/schuppen. 1852: Miklos még fekszik ... még vagy egy hétig nem ereszti fel a Doctor kopik a' himlője, s ha fel kél hamar vizkorságot kap [Kv; Pk 6].

4. kb. fogyogat; a se imputina treptat; nach und nach sich verringern/mindern. 1790: (Az) erdőnek némelly szegeleteskéit, a' mint az erdő kopni szokott kaszálgaták, imitt, amott, a' mint holmi pusztácska látnak is [Báld K; BLt].

kopiózus terjedelmes; amplus, vast; umfangreich. 1619: Én az szerént az én igaz kötelességem szerént, hűtöm s üdvességem szerént írom Nagyságodnak, hogy én ezeket mind megtractáltam, azki hasznosb volt copiosiusb, azki kelletlen volt lassabban, mint kit csak az marogjára is irtam az materiának [BTN² 197].

kopizálás lemásolás; copiere; Abschreiben, Kopieren. 1801: a' Contractust küldöm, mely a' Daniel Elek által kezemből küldött vidimáta Copia ... és így az enyimnek Copizálására szükség nem volt [Kv; SLt 17 P. Horváth Miklós lev.].

kopja lándzsa; lance, sulijá; Lanze. 1585: En Mezaros Myklosne orsolya azon Ember Emlékezem hogy Ennalam hagyott wolt az vytezeo Tarchay Georgi ... 50 kopjat ... 3 hegostort [Kv; TJk IV/1. 526a]. 1588: kop-yawaw altal eöklele, holt eleweneöl hatta [Somlyó Sz; WLt]. 1591: Byro vram egez Tanachy akarotyabol, vettem Zaz kopyatt, Az waros zywkwsegere f 28 [Kv; Szám. 5/1. 18]. 1600: Tudom hogy Tibald Gergely el foglalja az hazat, Sisakiat, kopiaiat, agyat, oda hozta [UszT 15/128]. 1621: Jeoue Fejeruari Meszaros Nagi Miklos, G. eo Naga paranczolatjatt hozua(n) az ket ezer kapia feleol, hogy kezeheoz zamlaltassa B. V. eo keme [Kv; Szám. 15b/IX. 87–8]. 1629: rendeltünk keglmesen hw-segiteknek Generalis Mustratt, ez mostani Pwnkeösd utan valo Szeredara az Barothi reten lenni ... ez leuelunkett lattvan, mint fejenkent, Lovasink io Ruhával, Loval, kopiaival, s egieb lovasi io szerszammal ... ott szederan io reggel az mód szerent eöket general(ite)r megh mustralvan, eokett más nap házokhoz boczáthas-suk [UszLt VIII. 72 fej.]. 1630: az katonak kopijaja vala nala s aval giakdos vala hozza(m) [Mv; MvLt 290. 228b]. 1759: amint Zámbo Dániel vitte volna be az egyik zászlót, a kapuban megakadt s kettétört a kopijája [RettE 96]. — L. még SKr 317, 598.

Szk: ~ *hajtva* kopját hajtva. 1662: mihelyest ... a rájok rendelt roppant kopjás seregeket kopjahajtva nagy sebbel ellenek közelíteni látnak, azonnal ... szaladozni ... kezdetek vala [SKr 338–9] * ~ *ra kimegy* kopjátörésre kiáll. 1630: Nagi Gergely Ura(m) ... gja-lazatnak tartia hogj ki utette az hazból Banhazi Ura(m), de a hol kell mindenkor vagion ollia(n) ember, mint eö s ha kiuannia, mennie(n) ki, akar egy kopiar, s akar egy kardra, s megh vagdalokzik vele [Mv; MvLt 290. 196a] * ~ *ra való gomb*. 1600: Az kúpassok czjnal-tak 533 kopiar, valo gombot [Kv; Szám. 9/III. 37–8] * ~ *ra való lobogó*. 1681: Egi kopiar, valo tafota Lobogo [Beszt.; LLt] * ~ *t emel*. 1710: A székelység meglátván,

hogy a németen általjött a török, még csak kopiát sem emele, hanem rettenetes zúgással megszalada [CsH 226. — 1690-re von. feljegyzés] * ~ *val szolgál*. 1633: mys Boerok uagiunk, Noha kopiaual nem szolgálunk [F. venice F; Szád. Patru Dayhul (80) vall.]. 1673/1681: Hadi expeditiokor kopiaival szolgáltam az Nemes Varmegyét [Vh; VhU 461] * ~ *val szolgáló*. XVIII. sz. eleje: Filep Menyhart, paripaval, kopiaival szolgáló mint töb Arma-lis Nemes emberek [Aranyosrákos TA; Borb.] * *gyalogzászlónak való* ~. 1678: Uzonbol^a vitte(ne)k el egyet-mást ez szerent Gyalog zászlo(na)k való kopia fásze-gekkel meg verve nr. 4. Korneta(na)k való kopiat nr. 1 [BLt 1. — ^aHsz] * *kornétának való* ~ → *gyalogzászló-nak való* ~ * *lobogós* ~. 1662: az bástyák sürü lobogós kopjakkal, sok szép lovas és gyalog zászlókkal környös-környül megrakatván, ki-ki az ő lövőhelyét alkal-maztatni igyekezi vala [SKr 585]. 1677: A' lovasnak pe-nig egyéb fegyverit köztöt, jo lobogos kopjája légyen; egy-házi Nemes ember leg aláb egy kopjával, fellyeb valo rendü, és két loval mustraló Nemes ember, két kopjával mustrállyon [AC 97]. 1710: Valának mintegy eze-ren, kiknek egy része fejer selyem köntösökben, hasonló színü lobogós kopiókat viselven kezekben, gróf Bottyá-ni Ádám horvátországi bán commendója alatt mennek vala^a [CsH 310. — ^a1699-ben].

kopjacsínálás kopjafaragás/készítés; fäcutul lăncii; Lanzen/Speerschnitzen/machen. 1600: Az Hadakozas-ra valo költség ... Az Asztalosoknak, kopia czjnalas-ert fizettünk fl. 36 vetettünk számot az paisgyarto-ka-l, kik az kopiakat attak orszag szükségere No 384 kopiat fl. 128 [Kv; Szám. 9/III. 37–8].

kopjacsínáló szk-ban; în construcții; in Wortkon-struktion: ~ *mesterember* kopjakészítő mester; mester care face lănci; Lanzen/Speermachermeister. 1772: Oláh Imre Csomafalvából^a szállott volt ide Szárhegyre Copiás nevü Leányra, a mint bizonyosan ugy is vagyon, mert a mü praedeccessorunknak egy Leányára Copia Csinalo mester ember szállott volt ... a Felesége után megörökösödött a mü Jöszágunkban [Szarhegy Cs; MNy XXXIV, 330. — ^aCs].

kopjafa 1. lándzsa, kopja; lance, sulijá; Lanze, Speiß, Speer. 1600: Az Hadakozasra valo költség ... vetet-tünk számot az paisgyartokkal, kik az kopiakat attak orszag szükségere No 384 kopiat fl. 128. 32. Zaszlo nyel-fat festettet fl. 8. 52. kopia fat fl. 2 d 8 [Kv; Szám. 9/III. 37–8]. 1621: Következik az kopia faknak ki oztasa es megh Czinalasa. Elseoben az Tanaczi haz hean, kez kopiai mellieket ... meg zamlaltattam voltak No 534 ... Az meg veot kopia fakat No. 500. [Kv; i.h. 15b/IX. 172]. 1625: He zamosi Talas Simonnak es Hozzu Deme-t(rne)k att(a)m Kopia fara. Zemmjklos penzbem f 6 | Kultuk^a Zeocz Tamast Heszamosra es Hideg szam(ot-sa) kapia fak foglalnj [Kv; i.h. 16/XXXII. 149, XXXV. 149. — ^aOlv.: küldtük].

2. fejfa, táj fűtül való fa, gombfa, gombosfa; monu-ment funerar de lemn sculptat; Grabholz. 1843: Egy ko-porsora és kopia fára költöttem 10. Forint [Lécfva Hsz; HSzjp]. 1847: Sas Josef meghalálózván ... temetőfa, vagy kopiafát tsináltam [Sszgy; i.h.].

A 'fej-, gomb-, ill. kopjafa' jel-re, a kopjafa-állítás népiéletbeli szokására és tárgyi emlékeire I. Dr. Kós Károly »Ékes fejfáinkról« című tanulmányát: Olasz Ferenc, Fejfák H.n. (Bp), 1975. 171 kk (gazdag képanyaggal és bőséges irodalom egybeállításával). L. még NrLex. II. 97–107.

kopjagomb lándzsagomb; máciulia lánccii; Lanzen-knopf. 1598: Zaz Janos Vit Vrunk zamara kopia gombokat . 4. louo zekereenn tordara attam) nekie f. 1 [Kv; Szám. 8/V 182]. 1621: Veottem . Kupas Georgi-teol Kopia gombot No 2000 f 13 d 33 1/2 [Kv; i.h. 15b/IX. 172–3].

Az értelmezésre nézve I. RMFgyv. 41 kk (csúcs-ábrázolásokkal).

kopjahegy kopjacsúcs; vírful lánccii; Lanzen/Speer-spitze. **Szk:** *rész ~.* 1805: Egy aranyos rész-Kopia-hegy. Apafi Mihály Fejedelmé volt [Mv; TGsz 52].

kopjahordozás kopjavitel; purtatul lánccii; Lanzen-tragen. 1644: az teöb rut lofaszal valo beszélgetest nem hallottam az kopia hordozastis hallotta(m) [Mv; MvLt 291. 418a].

kopjalobogó kopjazászló kelmerésze (a kopjanyélen lévő lobogó); drapel fixat pe mînerul lánccii; Lanzen-flagge. 1678: Uzonbol vitte(ne)k el Kopia vasakat nr. 40 Gyzolcz kopia lobogot nr. 30 [BLt I]. 1710 k.: zászlót kopjalobogóból, muszulyból csináltattunk [BÖn. 734].

kopjányi vhány kopjahossznyi; de lungimea unei lánccii; einige Lanzen lang. 1591: Nagi Illies vallia, hogi az Eottűes Andras zenaianak^b magassaga sokkal magossab volt az Gereb Marton zenaianal egi kopianynalis [Kv; Tjk V/1. 69]. 1629: ez az két Jnas tavul allot teolleok mint vagy ket kopiannyi hozzannyera [Kv; Tjk VII/3 29]. 1657: (A kapitány) az sáncbéliekhez menvén, perspectiva által megnézte az esmérte az fejedelmet, s hozzáigazitván két tarackokat, nem volt felebb fél kopjányinál háta megett, Fodor György nevű főember udvari szolgának lovát úgy lövék, hogy oldaláról az kardot dolmányát elsodrá [KemÖn. 46–7]. 1662: a folyóvíz is a nagy szárazságban igen elapadt a táborhely jó partos vala, hogy csaknem egy kopjányira kellene a vizet érni [SKr 258]. 1735: égi ekével azon helljet a' Botos Kuton alol két Kopianjira valo heljnel azon Rétet által borozdáltottam [Szamosfva K; JHbK XLII/27].

kopjaöklelés kopjaviadal, *rég* kopjatörés; luptă ecvestră cu lánccii; Lanzenstechen/brechen. 1653: erős üt-közetet tőnek; de Bástia mind újabb újabb sereget fordítván elő ez a kopja öklelést felvési vala^a [ETA I, 68 NSz. — ^a1602-ben].

kopjarúd lándzsanyél/szál; mînerul lánccii/sulitei; Lanzenstiell. 1588: Veottem Esmeg 7 Kopia Rudat d. 42 [Kv; Szám. 4/III. 22]. 1597: BV hagasabol chinaltattam Paisos Istüánnal az Varos egygy Gyalog Zaz-lo(ia)nak egi vy Kopia rudat [Kv; i.h. 7/XII. 13–4 Fils-tich Lőrincz sp kezével].

kopjás I. mn 1. lándzsás (kopjával/lándzsával fölfegyverzett); inarmat cu lance; mit einer Lanze/einem Speer bewaffnet. 1601: Jazwasartt volt tizezer kopias lengiel es

tizenhet ezer Moldovay kurtaniok vannak vele Podoliay kozakokkal eggyütt [Hurm. IV/1. 245 Batholomeus Somogy Mihály vajdához Belényesről (B)]. 1653: Bástia . tanácsot tartá és ő sem mene reája; mert a kopjás hadnak nem jó a szoross hely; vala pedig az országnak szép kopjás hada [ETA I, 56 NSz]. 1657: Mihelyt egybenérkezének, látám megfordíták az miénket és az utánok küldött kopjás seregekben arccal ütközvén ők is megfordulván, igen lecsapkodának benne [KemÖn. 249]. 1662: nagy sok szép fegyveres, kopjás néppel, egy nap estig a havason általtakarodtak vala [SKr 337].

Szn. 1561: franciscus kopias [Kv; Tjk I/1. 47]. 1769: Oláh Imre Csoma falvából^a szállott volt ide Szárhegyre Copiás nevű Leányra [Szarhegy Cs; LLt. — ^aCs]. 1772: az Apámot Oláh Imrét bé csalta ide Anyámra Kopias Dorottýára nemes Leányra, es nemes Joszagba Csoma-falvából, már a' nemes Joszagis velünk edgyütt az udvar kezibe esett | Szárhegyi Kopias Mihály Szabad Székely nemes ember [uo.; LLt Fasc. 152].

2. szk-ban; in construcții; in Wortkonstruktionen: ~ *formára csinált* kopjacsúcsszerűen készített; făcut în formă de lance; lanzen/speerförmig verfertigt. 1637: az keringeo gradicsy felett uagyon pituarocska menyezeti festet kopias formara, tablason csinalt [Fog; UF I, 408] * ~ *gerenda* kopjacsúcsszerűen faragott gerenda; grindă cioplită în formă de lance; lanzenförmig geschnitzter Balken. 1699: szekereit küldven ide . . . az kopias gerendakban 12-től el vitetet [Rücs TA; RkAk 344. 30].

◇ **Hn.** 1761: A Kopias tetön egy darab dézsmabéli föld [Déva; Ks 94. 24. 4].

II. *fn* lándzsás gyalogos; lánccier; Speer/Lanzen-träger (Infanterist). 1653: a Marosnak szorítja a kopjás a lengyelt s kozákat | (Bástia) végtére a maga seregével állá elő, és a kopjások elfogyván, a katonák a lövést el nem állhatták, hanem a hidat megvevék [ETA I, 56, 68 NSz]. 1657: egy lovunk, se lövőszerszámunk bé nem jühetett^a, az kopjások gyalog lévén fenn [KemÖn. 196. — ^aSzat-már várába].

kopjásan 1. lándzsásan; inarmat cu lance; mit einem Speer/einer Lanze bewaffnet. 1661: serio paranczollyuk, ugy készülyön mindgyarast mind elessel Tarszekerei-uel, egyeb hadi apparatussauul, kopiasson, hogy mellenk jöni el ne mulassa, egyebarant hidgye bizonyosa(n) valaki elmarad s kopiaia nem leze(n) fel akasztatik erette [UszLt IX. 75. 37 fej.].

2. kopjacsúcsszerűen; in formă de lance; lanzen-spitzenartig. 1637: nyilik be az temlecz bastýara egy vas sarkas pantos parazt zaros ayto; menyezeti feyer gyalult deszkakbol tablason kopiason csinalt [UF I, 406].

Szk: ~ *faragott gerenda*. 1637: az pituar jo modgyauul kopiason faragott gerendakal gyalult feyer deszkakal padlott [UF I, 409].

kopjatartó * 1652: Ezen házbol ki jóúen az Ajto felet egy vagon kopja tarto [Görgény MT; Törzs].

kopjatörés 1. kopjaviadal; luptă ecvestră cu lánccii; Lanzenstechen/brechen. 1657: Tornyi Tamás, Gyulában lakott, igen híres vitéz s nagy főember volt. Első halálos kopjatörése, bajt-viadálja, akkor Aradban lakott Deli Huszain híres törökkel tizennyalc esztendő korá-

ban szerencsésen volt [KemÖn. 13]. 1662: Lőn rettenetes kopjátörés és nagy kemény viadal, úgy, hogy az ellenség hátat kényszerítve adni, nagy darab földön hátokon mennének és vágnák őket [SKr 174].

2. kopja-kettőtörés; ruperea lăncii în două; Entzweibrechen der Lanze. 1710 k.: Mintegy komédia- vagy tragédiabéli theatrumon vagy scenában írja le^a őket a koporsókban, kinek-kinek fegyverét ... a feje alá (ahonét vették a keresztyének is a temetésekbéli sok bolond ceremóniát, zászlót, címet, kard-, kopjátörést etc.) [BÖn. 420. — ^aEzekiel 32 a 18.-dik verstől].

kopjvas vas lándzsacsúcs/hegy; virful metalic a lăncii; Eisenspießspitze. 1591: Vrunck parancholattiath érték Barosul . . . Elseobe Suplicallianak, hogi eo Nga zalicha, mind kopja vasaknak s mind egyebeknek zamath . . . amiket vrunck paranchol chinaltatnj formaiat el hozzak eo kglmek, vgj vagy keth kopia vasath [Kv; TanJk I/1. 157] | Pap Janos witt Copia wassakat feyerwarra 4. Lowon attam neky feyerwarigh f 3 [Kv; Szám. 5/X. 23]. 1594: Az Thoroni alat ualo Thar hazban . . . Kopia wass vagjon No. 1 [Somlyó Sz; UC 78/7. 30–2]. 1599: Mikor feieruarat voltam, veottem eggik drabantnak egi dardat f — // 25 Abba egi kopia vasat f — // 12 [Kv; Szám. 8/IX. 20 Gorbó vidéki jóság]. 1625: eo felsege paranchjolattyabol . . . administraltunk harom szaz eotue(n) onazatlan kopia vasakat [Kv; i.h. 16/XXVII. 4]. 1678: Uzonbol^a vittének el . . . Kopia vasakat nro 40 Gyolcs kopia lobogot nr. 30 [BLt 1. — ^aHsz]. 1684: Kolozsvárott csinált Kopja vasokért attam f. 30 // 65 [Uti].

kopjvas-csinálás lándzsacsúcs-készítés/kovácsolás; făcutul virfului metalic a lăncii; Lanzenspitzenmachen/schmieden. 1625: Attam en maga(m) Az Cziganoknak Kapia vas. Czinolasert^a [Kv; Szám. 16/XXXV. 153. — ^aKöv. a részl.].

kopjázó-gyalu kupás/hornyoló gyalu; rindea de fălțuit; Falz/Kehlhoebel. 1656: Ezen saffar hazban vagyon egy negy szegre csinált asztalos miszerszam tarto lada, kiben vagyon miveleő eszköz ez szerint: Eoregh gyalu nro. 8. Kopjazo gyalu nro. 3 Gyombelleő gyalu nro. 2^a [UF II, 114. — ^aFolyt. a fels.].

kopjázott kopjacsúcsszerűen faragott; cioplit în formă de lance; lanzenförmig geschnitz. 1699: Padlata kopiazott fenyu gerendákra gyalult deszkával porhanyosá padlot, mester gerendaját ket vas szegek tartják [Boroskrakkó AF; BfN dobozolt anyag VI].

kopial 1. a flămînzî, a răbda/suferi de foame; hungern, fasten. 1574: vagion 7 Ezentendy hogi az Borbara leant esmerete partas katalinal . . . Azt latta hogi mykor hon Nem volt katalin az lean Eyel Napal mywelt, Es valasztig kopialt mellete [Kv; Tjk III/3. 362]. 1661: Az éléssel igen szépen, takarékoson bánjatok, de ne is kopialjatok [TML II, 101 Teleki Mihály feleségéhez, Veér Judithhoz]. 1759: Tisztartó Vram . . . el ment a Fogadoban innya . . . a Bérésékel edgyütt viradtig tántzolt a' Bérés ökrök egész éjszaka a Járomba kopialtak [Marosludas TA; TKI]. 1780: miis veröink dëzmáját meg adtuk adójával edgyütt . . . lovainkra és verönk építésire költettünk

már most nézzük a'darab vasat, és a mellett kopialjunk, nyomorúságot söt rabságatis szenvedjünk [Torockó; TLev. 9/17].

2. kb. szomjúhozik; a-i fi sete; dursten. 1618: oly szűkőn adták az asztalára az bort, hogy csak kopialtunk, és mikor felköltünk az asztaltól, úgy hozattunk néha-néha az uraimmal egy-egy oka bort [BTN² 101–2].

kopialás flămînzire; Hunger(leiden). 1662: magamnak is nem örömesben kellesék-e választanom a sok boldog állapotaim után való halált és a szent paradicsomban örökké való nyugovást, mintsem . . . keserves szokatlan nyomorúságra, éhezésre, kopialásra kíváncsnom [SKr 164]. 1704: Ugyan ma érkezének bé az úr egyetmásával és lovaival, úgymint 8 lovakkal, akik között igen drága lovak is voltak, de most olyanok, hogy mind a nyolc sem érne száz forintot, úgy elvesztenek mind ott Kolozsvárt a nagy szükségben, szorulásban, mind az úton az nagy hidegben és kopialásban [WIN I, 260]. 1797: Azért hagyta biz ő ell^a, hogy száraz puliszkával tartotta a felesége, soha egy tepp pálínkat nem adott, s meg unta a kopialást [Sszgy; HSzjP Ufalusi I-t v. (67) gyalogos vall. — ^aA feleségét].

kopialó¹ ' ' Hn. 1629: Kopialoban az Gergely Georgy Orotuanj retj [Jobbágyfva MT EHA]. 1693: Kopialoban (k) [uo.; EHA].

kopialó² ' ' 1850: Veress Alajos mtk uradalmi kopialo [Branyicska H; JHb XXV/68. — A szabadságharc utáni pusztulás állapotáról írt jelentésben].

kopialtat éhen tartat vkit/vmit; a flămînzî/infometa; hungern lassen. 1705: A marhákat is körös-környül ki nem merték hajtani, csak itt a sáncon kívül kopialtatták egész estéig [WIN I, 429]. 1744: Puskás Petru Marháját is sokszor azon nyomásba lévő földről bé hajtván, harmad egész napig is ott kopialtatta [Szentegedy SzD; WassLi]. XV/III. sz. köz.: a . . . két Bihal Tulkot nappal jármalták éttzaka járomba kopialtatták [Kercs-sora F; TKI Fogarasföldi ir.]. 1823–1830: cselédek nemigen laktak nála, mert nem fizette, kopialtatta, durván bántak vele, kivált az asszony Bán Zsuzsanna rendkívül mérges volt [FogE 91].

kopó 1. copoi; Spürhund. 1589: Az zilinekeknek veottem hust d. 16. Az ebeknek es kopoknak d. 28 Vaczorara veottem . . . Az Kopoknak, es pecereknek hust d. 24 [Kv; Szám. 4/X. 10, 12]. 1590: Az Wr Kop-poynak es Bathory Boldisar Kopoinak . . . veottem 52 font fagiat. fizettem . . . f. 2 d. 8 [Kv; i.h. 4/XXI. 46]. 1596: minden nap sakkal hordotta az kopoknak az eb peczer, mind faggait, kinieret, korpat, varos zabiat is harom keobleot eorlettwnk nekik [Kv; i.h. 6/XXIX. 137 Bachi Tamas sp kezével]. 1599: Az Actrixnak megholt Vra es Vranak velle valo zolgai az en Alparethi hataron zabadon Jarwan es Nyulazwan . . . kopoymat, Agarimath fel hoyzogattak kyaltottak [Dés; Eszt-Mk]. 1646: Peri (?) Gasparis erkezik sokad magauval zolgaiual es kopokkal [Mv; AAll. 6]. 1647: Nagy lancz kopo nyakara valo [M.királyfva KK; BK 48. lc]. 1680: Talaltattak az Istallo vegehez ragasztot egy hitvan olban Egy örögh nősteny kopo het kolykeivel; egy Tisza nevű

örögh nosteny agar ött kölykeivel, egy fejer nősteny agar egy eger szörű kölykeivel [A.porumbák F; ÁLt Inv. 25]. 1729: Vagyon egy veszsőből font szalmával fedett kopok(na)k való pajta sövény kerítésivel edgyütt [Buza SzD; JHbK VI. 4]. 1759: Az Kapok számára térszen fel buzát Met. 20 kukuruzt Met. 10 Malom port Met. 4. azt deklarálja, ki kapoi, és hány kapok ettek meg, s ki poroncsolattjából költött [Szentmargita SzD; Ks 18. CII]. 1776: meg vénültem az vadászatban, de soha ill meg sirathatatlan nagy károkat nem vallék az kopimban mivel az mái napon az Farkasak már kilecz (!) kopomat mind az leg jóvát meg evék [Négerfva SzD; BfN Bánfi Péter lev.]. 1805: most valami két hét-tel ez előtt egy özet a' Petrillaiak Kopoi le hajtván a' Havasrol, és bé kergetvén a' Faluba, ök el fogták [Petrilla H; JF 36]. — L. még MNy XXXVIII, 206; RettE 193.

Szk: ~k háza/ólja/pajtája. 1679: Kopók Pajtája ... az Udvar Keretése előtt vago(n) sövényes oldala kívül belol tapaszos; Szalmával fedett [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv.]. 1681: Kopók háza. Ezen külső Keretesb(en) ... egi vago(n), mind az negi oldala boronabol rott; Az feli gerendas, sindelyezése nemely helyen romladozott. Ajtaja fel szer, vas sarkos, hevederes, retezes, retezfejes [Vh; VhU 506]. 1732: a' kert szegeleti felé menvén egi Sövényből font s.v. kopok ollya [Buza SzD; LLt Fasc. 244].

2. ?' **Hn.** 1590: Kapo neuy heljben [Olasztelek U; EHA]. 1758: A Kopo uttyánál (sz) [Bh; EHA].

kopog kopácsol; a ciocáni; klopfen, hämmern. 1781: hallattam mikor kórét vágunk volna Pap Joseffel, hogy kopogott volt valaki ezen ... erdőben ... sötét hajnal volt s észre nem vehettük mitsoda fát vág [Csóka MT; Ks].

kopogat 1. kopácsol; a ciocáni; klopfen. 1781: Balás István o Kglmetis láttam egy Sötét hajnalban mikor korit vágok vala hogy egy Nyeső fa tetejin kopogat vala s vág vala [Csóka MT; Ks].

2. kopogtat, vereget; a ciocáni în repetate rînduri; (an)klopfen, kloppen. 1777: egy öreg régi Ember Csunya Vaszi Nevezetű, kiis a Nevezett kutra állván, ugy kopogatta Páltzájával a kutnak a' kövit mondván, ide jöjete mert itt van a Határ kö [Resztolcs SzD; JHbK LVIII. 28].

3. verdes; a bate; öfters/wiederholt schlagen. 1790: bekesemnek prémje olyan sáros hogy kopogatya nagyon a tizmamot, ha pediglen tisztutyák az ször mint (!) le megy rolla [Mv; JHb Jósika János apjához].

kopogtat 1. ütöget; a ciocáni în repetate rînduri; wiederholt schlagen, (an)klopfen. 1784: én egy idő tájban ... ezen helyre jöttem aszszu fáért, a' midőn Boldor Györgyöt egy fejszével a' le vágott száraz fákat látam kopogtatni ... Ő felelé én is ezen árok széllyin egi kis irtást tsinálnék [Vormága H; JHb XXXIII/36].

2. kopogva megy; a bocáni/tropái mergind; klopfend gehen. 1825: a kertemben Sarjut szaragatván halom etzer hogy nagy Sebessen kopogtatva Csizmájába menyen Bodoni János nagy páltzáson [Havad MT; CsS].

kopóhajtás kopó-hajtóvadászat; vinătoare cu copoi; Spürhundjagd. 1747: látom hogy keményen ég az Soma, kopó hajtást és kürt szót is hallottam [Báre K; EMLt Székely lev. Supl. 28–39 Moldován Gligoras (42) zs vall.].

kopó-kár a kopókban esett károsodás; pagubă produsă în copoi; Verlust an Spürhunden. 1711: az Haller Györgj Battyám Ur(am) sipos kopoját le vágta az a kan az kire mentünk volt az nyáron Haranglábra^a, el gondolhad volt szomorúság én annak utánna réa menvén el verettem minden kopó kár nélkül [Szentpál KK; Ks 96 Haller Gábor lev. — ^aKK].

kopókölyök pui de copoi; Spürhundjunge(s). 1687: Egy Farkas szörű kopó kölyök [Utl]. 1723: A gyermekeimet Attyai szeretettel köszöntöm, az kutyakhoz latassanak jól, az melj kopó kölykeket Apor Farkas Ur(am) adott tanitassak [ApLt 1 Apor Péter feleségéhez]. 1724: Az az eb Jágér ... az kopó kölykeket tanicsa lanczra ... ha penig köljkeznek az kopok viseljenek gondot reajok [i.h. 2 ua. ua-hoz]. 1750: Bina Petzér ... a kopókra, kopó kölykekre jo gondot visel minden időben [Déva; Ks 107].

kopókürt kopóhívó vadászkürt; corn de vinătoare (cu care se cheamă înapoii copoi); Spürhund(jäger)horn. 1796: egy Kopo Kürt [Nyárádsztbenedek MT; Told. 37].

kopólánc lanț cu care se leagă copoi; Spürhundkette. 1737: Erogatio Tritici . Szamosujvarra Simon Szigyáronak Foldozasert kopó Lanczokert mett. 27 [Szentbenedek SzD; Ks 70. 51]. 1744: Egy darab kopó Láncz [Szentdemeter U; LLt 67].

Szk: ~ra vet vkít. 1710 k.: Azelőtt is engem Bédivel minden ok nélkül kopólánkra vetének, hátha most ő peckelődik, soha bizony el nem hiszik, hogy complex nem vagyok, el kell vesznem nagy ártatlan miatta és ezeknek nagy gonoszságok miatt [BÖN. 700].

kopóné becsm szukakopó; cățea; Spürhündin. 1597: Nagy Andrasne kepebe pedig azt mondo(m), hogy engemet zihernék zihernenek mondot^a koponenak . mjert kereztienségemteől megh valasztott, kylen dion vagio(n) erette [UszT. — ^aE két szó utólagos betoldás].

koponya 1. craniu; Schädel. 1796: még láttzatott meg más regi ütés, mely ... a' régi tört Koponyának béjukasztotta az agyvelő hártáját [Mocs K; Eszt-Mk]. 1846: a' mire csak rátettem kezemet, az bizonyoson eltévedt, 's a' mit csináltam az mindig fonákul ütött ki. Ezen szorakozásom vagy kábultságom miatt olly indulatba jövök hogy öklömmel szüntelen ütöttem koponyámat, de még sem akart kiémedni [KZSN 157].

2. csontváz koponyája; craniu; Skelettschädel. 1823: a' Testet husasan koponyájával, kezében lévő kapájával egyben huzta | A' Koponyán pedig még a' fületőis rajta volt [Dés; DLT].

3. agya ~ja koponyacsont; os cranian; Schädelknochen. 1662: Kádár Istvánt magát is főben lötték vala, úgy, hogy a csata után eltakarítottasakor az agya koponyájából a nyilvasat ki sem vonhatták volna [SKr 446].

koponyacsont os cranian; Schädelknochen. 1833: A' koponya csont felső része (: calvaria :) nagyon vastag leg kisebb holypadás, avagy hasadás rajta nem látt-zott [Dés; DLt 200].

kopóól kopóházikó/pajta, coteț pentru copoi; Spürhundhütte. 1736: van egy avatag tizennégy ágosokan állo szalma fedéllel fedett Sövény Jászolyos Pajta ennek felső részében azon fedél alatt vagyon, min-denféle fákból, négy szegre Gerezdbe rőt kopó ól, melly-nek héjjazattya tizen négy szál fenyő deszkával van bé padolva [A.idecs MT; CU XIII/1. 43].

kopópajta kopóházikó/ól; coteț pentru copoi; Spürhundhütte/häuschen. 1770: Három szakos fenyő bor-nákból épült szalmával fedett kopó pajtát betsüljük őt m forintra [Zágon Hsz; SzentkGy].

kopópár o pereche de copoi; Spürhundpaar. 1744: Kopó pár [Szentdemeter U; LLt Fasc. 67].

koporsó 1. sicriu, coșciug; Sarg. 1583/XVII. sz. eleje: Valamikor nemellyket keozzullunk az Ur Isten az vi-lágbul el hyia Mind tartozzek eötet el keserni iamborul az Koporsóhoz es el temetni tiztesseggel [Kv; MészCLEv.]. 1597: Wrünk w felsige Annia koporsoiara walo Ezwst Tablat widte ala feirwarra Iffiw Bonciday Gergely harmad Magawal ... Tordara [Kv; Szám. 7/XIV. 80 Th. Masass sz kezével]. 1684: az koporsoiatis be vonatatta vala szegekkel megh vertek vala [Torockó; Pk 7]. 1696: A' Koporsoba a tetet Zergő gjolcsal takar-ták bé [Buza SzD; LLt 183. B]. 1702: mikor Istenben el nyugot Palfi Ferencz u(rajt) el nyujtottak vala, beteges leven masod nap mehetek oda, a' nyujto padon feküt a' szegeny Batjam még koporsoja sem volt [Tordátfva U; Pf]. 1728: valamelly B. Mester Atyánkfia szép Öreg ko-porsot keszitt öreg deszkabol gjantaroso(n) lapos tetejut regi mod szerent volt fl. 4. az arra most más az mostani üdödhöz kepest légyen 11. mariás az arra [Kv; ACJk 138]. 1806: Koporsom Bakatsinnal boritassék bé, belöl-is semmi Selyem vagy Fátyol ne aplicáltassék; hanem valamint születésemkor ruhákban poláltattam, ugy ha-lálom utánis Gyołts ruhákban ... öltöztessenek [Dés; Ks 14. XLIIIb gr. Teleki Károly végr.]. 1854: a nyujtoz-tato padan, vagy koporsoba hagyassam fedetlen és sza-badon egy záros helyt a mig testem meg nem indul vagy fel nem bontanak [Kv; Végr.].

Szk: ~ borítani. 1625: Az koporso boritanj veöttem Vichey peterteol, hét sing dupla Tafotatt ... f 35 [Kv; Szám. 16/XXX. 15] * ~ alá való (deszka)szék. 1679: Koporso alá való deszka szék Par 1 [Uzdizspéter K; TL. Bajomi János inv. 95]. 1747: Koporsó alá való Szék [Borsa K; Told. 24] * ~ba bocsájt. 1819: Én az Isten nevide kéréld édes Fiam! szánny meg engem mint édes Anyádat, oldozzad már tsak nem viselhetetlen bánati-mat Ne bótssás siralommal a' koporsoba [M.régen MT; Pf Palatkai Anna lev.]. * ~ba bocsájt. 1657: nékem is sokakban vétett^a, mert igen tökéletlen, fondorkodó ember nem bocsáthatnám koporsójában tisztessé-gre, nem az atyám s magam bosszúját üzvén, hanem az Isten bosszúját rajta [KemÖn. 130. — Blényesi György] * ~ba megy. 1657: (Füzéri Mihály) igen hamis és go-noszleklű s nyelvű ember vala, nem is méne koporsójá-

ban böcsülettel [KemÖn. 138]. 1664: én is koporsómban tisztességemre akarnék menni [TML III, 295 Boldai Márton Teleki Mihályhoz]. 1710 k.: Haller János jámbor ember sok esztendeig raboskodék Fogarasban ugyan, de szép venségbán, tisztességben méne a kopor-sóba [BÖn. 711] * ~ba száll sirba száll. 1657: Ez nagy fejedelemnek^a ... nagy dolgait csak leírni is, avagy meg-gondolni is sok és dicsíretet érdemlő dolog volna, hát azokban forgani, azokon általmenni, és koporsójában boldogul szállani mennyivel méltóságosabb [KemÖn. 101. — Bethlen Gábornak]. 1658: minden nemzetséged tisztességesen szállott az koporsóban [TML I, 272 Teleki Jánosné fiához, Teleki Mihályhoz]. 1662: amelly kirá-lyok, fejedelmek kegyetlenkedése vetemedvén, mások szabadságának letapodására ígykeznének, azok se-bes veszedelem nélkül száraz lábbal koporsójokba szál-lani ritkán szoktak volna [SKr 360] * ~ba szállhat. 1711: beszelly Uraddal, ne gyötörjön megis tovább had Szalhasak tsendesen az én koporsomba kösztetek, mert már világ tsudai vattok, mit teleskesztek az Anyáttokkal [Ks 96 Árva Kemény Kata leányához, Gyerőfi Borbálá-hoz] * ~ba tesz. 1736: Mikor koporsóban tették, a ko-porsónak az fenekire némelykor tettek gyalu alól kihul-lott forgácsot, némelykor hamut [MetTr 401] * ~ba té-tet. 1662: Holnap délután két óraker akarja koporsóba tétetni [TML II, 321–2 Bornemisza Susánna Teleki Mi-hályhoz] * ~ba tétetik. 1757: az hideg Tetemem .. té-tesség az Nuytaztato padra, az alatt koporsom el készül-vén, tétesség koporsóban [Torockósztyörgy; Berz. 3/4] * ~ba visz vkit vmi sirba tesz/visz vkit. 1786: Férjemett azon Fiamnak halála tette a' földben, s engemis a' fog-jatot el, és viszen a' koporsóban [Koródsztrmárton KK; Ks 21. XVIII 50] * ~ja (be)zártáig. 1669: igaz hívek s szolgájok voltam ő nagyságoknak, elhiggye Kegyelmed, ma is azon vagyok s maradok is koporsóm zártáig [TML IV, 555 Fleischer András Teleki Mihályhoz]. 1757: Pakular Vaszil talam koporso bezártáig is meg fogja érezni azan verést [O.kocsárd KK; Ks 8. XXV. 14] * gyöntáros ~. 1728: az öreg gjantáros ko-porsot noha apro deszka leve(n) nyolcz mariáson atta [Kv; ACJk 138] * lapos tetejű ~. 1666: Püspöök Ur(am) fiatskajanak Csinaltam egy lapos tetejű gjonta-ros koporsot d. 75 [Kv; ACJk 80b] * négyszegű ~. 1602: Vagion sok panazolkodás az Aztalos vram fe-leolis ... hogy felette dragaert chinaliak az koporsokat Vegeztek azert eo kgmek hogy az mas ember dezkaia-ból chinalianak egy eoregh ormos koporsot p(ro) d 75 negy zegew koporsot penigh chinalianak p(ro) d 50 [Kv; TanJk I/1. 427] * ormos ~. 1602: az mas ember dez-kaia-ból chinalianak egy eoregh ormos koporsot p(ro) d 75 [Kv; i.h.]. 1625: Chinaltattunk Ormos koporsot, Orelt Aztalos Janossal ... d 69 [Kv; Szám. 16/XXX. 15]. 1728: Az ormos öreg koporsónak árta gjantározat-lá(n) ... öreg deszkabol f. 3. Apróbol f 2 // 40 [Kv; ACJk 138].

Sz: fél lába a ~ban, fél lába a földön. 1582: en is meg mondam, hofi fel laba az koporsoba fel laba az földen [Kv; TJk IV/1. 59d Fassio Jo(ann)is Linziger al(ia)s Borbely] * közelebb van a ~hoz, mint ... 1822: De hi-szem-már mind ketten közelebb vagyunk a Koporso-hoz, mint szű ette Bölcsönkhöz [Kv; 1B] * Krisztus ~ját sem őrizték ajándékon. 1670: Irassa meg, Uram, Ki-gyelmed maga a supplicationat ... vagy a bogáti por-

tio, vagy Oláh-Nádas . másutt nekem nem kell . soha bizony többször jószágot nem kérek ő nagyságoktól, de bizony leteszem azt a szolgálatot a nyakamról s a portai útát is . A Krisztus koporsóját sem őrzötték ajándékon [TML V, 398 Rosnay Dávid Teleki Mihályhoz Drinápolyból].

2. ~jáig sírba szállásáig, haláláig; pină la moartea sa; bis zu seinem/ihrem Tode. 1656: Isten érette koporsóig megáldjon kívánt jókkal [TML I, 21 Bónis Ferenc Teleki Mihályhoz]. 1678: kívánok koporsóig ő ngoknak és méltóságos házoknak tökéletes hűséggel hasznoson szolgálni [TML VIII, 126 Teleki Mihály Nalácz Istvánhoz].

3. ? sírkamra, kriptá; cavou, criptă; Gruft. 1593: Mikoron az kis templomba themettetek Kaczay Istuant Bathory Boldisar zolgaiat Vettunk 2 zewendeket hogy az boltba wagi koporsoba mentenek velle p(ro) f — d 18 Hogi az bolt keowet fel vetettuk attunk f — d 3 [Kv; Szám. 5/XX. 126].

4. 1710 k.: Hová légyünk el, én édes Istenem, mind én, mind a feleségem, ha Felséged ebben a holt-eleven koporsóban tart, a lelki-testi sárkány, áspis és baziliskusok között mind a mű halálunkig [Blm. 1001].

5. ? koporsó alakú nyakék; salbă în formă de sicriu; sargförmiger Halsschmuck. 1823: Egy régi módi, zomantzos, nyakba viselő koporsó [LLt Csáky-per 601. L. 1].

koporsó-betétel koporsóba helyezés; aşezarea în sicriu; Einsargung, Sarglegung. 1704: ma hívogatának holnapra 9 órára az Apor úr^a teste felett való ceremóniára, mely koporsóbetétel gyanánt esik, noha már betettük szegényt [WIN I, 283. — ^aGr. Apor István erdélyi kincstartó]. 1736: Az fen megirt koporsóbetétel után az társzekeret . . . küljel fekete posztóval béterítették, az mig az kerekét is befogta, s az földön jó bővön vondozódva leért [MetTr 402]. 1743: Groff Kalnoki Borbára Aszszony ő Nsga koporso bé tételekor Márton Mihály ur(am) el vitt edényeket konyhára valokot^a [ApLt 3. — ^aKöv. a fels.]. 1794: Bethlen Sámuel . . . Hugom Aszszonyt várná jo szivel bé; a Koporso bé tételekor is Almáson volt Samu [Bolya NK; IB gr. Toldi Zsigmond lev.].

koporsóboríték koporsólepel; linfoliu, giulgiu; Sarg/Bahrtuch. 1798 k.: Koporso boríték 24 sing a Xr 20 Rf 8 [Kv; Pk 6].

koporsócsinálás koporsókészítés; făcutul sicriului; Sargmachen. 1654: egy szász mendikáns Scholankban meghalván Az koporso czinalasert adtam Regeni Asztalos Janosnak penzt fl — // 50 [Kv; EM XLVIII, 364].

koporsócsináltatás koporsókészíttetés; făcutul sicriului; Sargmachen/verfertigung. 1727/XVIII. sz.: A becsületes Atyák tisztí ez, hogy ha midőn kalandosunkban felső, közép, also rendben levő becsületes Atyánk fiainak halottjok lenne, Dekanyival edgyüt szorgalmatosan anak el takarításában munkalkodgyek, ugymint: koporso csináltatásban, Sir asásban és töbekbenis [Zilah; Borb. II].

koporsóforma I. mn koporsószerű; în formă de sicriu; sargartig/förmig. 1826: (A) Pintze helynek . . . a határat határozza az Apor és Baktsiak Erdejek két koporso forma ele Délről | Néhai Bartos Pap Uram el vágatta ezt a három Koporsoforma Dombot [Albis Hsz; BLv. Vall. 2, 4–5].

II. fn koporsószerűség; ceva/lucru asemănător cu un sicriu; Sargform. 1709: Kezdettem az sir felett valo momentum csináltatásához . . . Mint hogy itt^a kő nem találattik, csináltattam tölgyfa talpra, vastag tölgyfa deszkából, egy koporsó-formát [SzZs 764. — ^aBezdédén (SzD)].

koporsókő kb. (fekvő) koporsó alakú sírkő; monument funerar în formă de sicriu, sarcofag; sargförmiger (liegender) Grab(ab)deckstein. 1582: Chaky Dienes Lelte meg Byro vramatt lewele altall, hog' eo kegmek vitetnek az Parlagi Pall Koporso keowett Zilahig Kis Myhall vitte hatt louon fizettem f. 2 d. 75 [Kv; Szám. 3/VIII. 12]. 1585: Az Kys Templumban^a eyelkor az koporso es padymontom keowek hogy meg zakatak volt, hogy esmegh helyre chinaltak es fel emeltek attunk ket embernek d 6 [Kv; i.h. 3/XIX. 40. — ^aA kv-i Szent Mihály templom mellet egykor állott Szent Jakab kápolna (l. erre KvTel. 68, 106–7)]. 1653: A koporsó-kő alatt fekszik feleségem és gyermekeim [ETA I, 122 NSz].

Szk: ormos ~. 1653: A Krisztus koporsója ugyan az ma is, a kibe Nicodémus és Szent József az urunk testét helyeztették volt, s a feljül való kő is azonaz, a ki akkor volt, a mely ormos koporsó kő | hozattam egy ormos koporsó-követ Kolozsvárról tizenhét forinton az én temető-kertemben letétetém^a | 1647 esztendőben . . . az én feleségem Rosás Ersébet Die 28 sept. dél után két órákor meghala, és vasárnap a földbe tőm, az ormos koporsókő alá nagy keserves bánattal [ETA I, 120, 122, 151 NSz. — ^aMv-en].

Koporsó alakúra faragott és sírdomb helyett a sírra fektetett, rendszert mindkét oldalán feliratos sírkőre von. szk.

koporsómunka koporsókészítés; făcutul unui sicriu; Sargmachen/verfertigung. 1665/1754: Ha a Gazdájának^a Koporsó munkája, avagy Királyunk vagy Város számára munkája érkezvén, az ilyen dolgokban akárminémű Innépnaponkis tartozik a' Legény az ilyen munkákra elő állani [Kv; ACArt. 16. — ^aA legény gazdájának].

koporsópálca kb. koporsóvivő rúd; pari pe care se duce sicriul/coşciugul cu mortul la cimitir; Sargtragestange. 1742: adgion . . . Koporso Pálczát 4gyet az Asztalos Czéh [Mv-i lak. céh lev.].

koporsós szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktion: ~ gyűrű '? 1839: Egy koporsos gyűrű Egy arany gyűrű ezüst Crucifixussal Egy Zomántzos koronás gyűrű [Kv; LLt].

koporsószeg cui de sicriu; Sargnagel. 1789: egy fél Kötés fekete Koporso szeg [Mv; ConscrAp. 5]. 1827: (A kovács) koporso szeptet és koporsot tsinál Boldognak Boldogtalannak, Materiát adván keze alá [F.rákos U; Falujk 157].

Szk: ~ verni. 1841: közegységéből megfogadtuk idevaló huszár Sárosi Györgyöt mint kovács mesterembert egymás után lefolyó 4 esztendeig minden ezután az úrban kimúlándó atyánkfiaiak koporsószege verni a maga tulajdon vasából, annyit, amennyit a koporsót csináló személyek kívánnak [Taploca Cs; RSzF 293].

koporsótakaró koporsólepel; linjoliu, giulgiu; Sarg/Bahrtuch. 1816: Tapazirer Taufernek a' Koporso Takaro tsinálásaért 15 Rf [Kv; Born. IV. 41]. 1854: csinált egy új selyem koporso takarot, melyet az Unitaria Eklának ajándékoztam [Kv; Pk. 4].

koporsózás ' . ' 1736: Temetés vagy koporsózásra nyuzott ökör bőr 1 Koporsózásra Nyuzott Ökör bőr 1 Koporsózásra nyuzott Tehén bőr 3 . . . Koporsózásra nyuzott kitsin bornyu bőr nro 1 | Koporsózáskor nyuzott egy fekete két fejrány bőrököt béllésnek valokot, csáválni vittek Kutyalvára 8 [Mikefva KK; CU XIII/1. 174-5].

koportyó 1629: monda Uarga Mihaly Takacznak hogi ier be te koportio; kire az Aszonys monda hogi te lator, lator vagj am te Golia Mihaly Uarga Mihaly monda, hogi meni el te koportio, mert te szerzed eoze az te kurva atiadiat az latorral | te koportio nem vagjok en lator ugj mond, hanem az te Atiatok fia [Mv; MvLt 290. 171]. 1637: ki iöue Balas kovaczné s monda Istua(n) Uram . . . mit Czenalsz az en szolgamnak s monda Istua(n) Deak Ura(m) hogi meni te koportio mert ninczen it teneked semmid [Mv; i.h. 291. 119a].

Az e címszóval alkalmasint egybetartozó *koportyú* szót a NySz 'anus; altes weib, höckerin' jel-sel szótározza, így valamelyes valószínűséggel a 'vén) kofa', esetleg a 'vén) szipirtó' értelmezéssel számolhatunk.

kopott 1. uzat, tocit; zerschlissen, abgetragen. 1572: Zylogy Peterne Katus Azzony . . . latot . . . egy kopot gereznat es fekete zoknyat rayta^a [Kv; TJK III/3. 42. — Bonchoknén]. 1576: Wagon egy wyselt eleo Rwha . . . Aranyas Igen visselth kopoth [Szamosfva K; JHbK XVIII/7. 14]. 1594: Az Thorom alat ualo Thar hazban . . . Kopot hituan zeöniegh vagion No. 2 [Somlyó Sz; UC 78/7. 30]. 1627: Egy kopot Gyemantos giwrw aestimalkut tt. f. 7 Egy kez fogasos kopot Arany giwrw Nyom masfel Araniat aestimalkut tt. f. 3 [Kv; RDL I. 131]. 1780: 1 viseltes sebesi nevezetű Pokrotz . . . 1 Jukatos kopott Sebesi Pokrotz . . . 1 viseltes keskeny cserge [Kv; Pk 4]. 1782: Egy kopot damaskos szegeletes Csőű ezüstel munderozott konnyebbszerű flintátska [Mv; NkF]. 1830: az első Szobába . . . padimentoma kopott ugyan, de nem el töredezett [Kv; Somb. II].

2. megkopott mázú; uzat, cu smaltul spálácit; mit schäbigem Schmelz/schäbiger Glasur. 1812: Két Tordai Tányér xr 4 . . . Nagy Seges-Vári kopott Tányér Xr 4 [Mv; MvLev. Szürtei József hagy. 7-8].

3. vásott; tocit; abgewetzt. 1593: Az Eleobely fel wono hüdro! Az woss Igen El kopot valah, Ezen kopot wosat Leh wonattotom Az oh hüdro! Chinalttotom Ezen kopot wosbol Sim (!) Zegett. Az vy fel wono hidtnak [Kv; Szám. 5/XXIII. 99 Casp. Schemel sp kezével]. 1619: Egj nieletle(n) kopot assú tt. f. — d. 20. Egj hitua(n) kappá tt. f. — d. 05 [Kv; RDL I. 104 Junck András kezével]. 1649: Vettem az aszo(n)ffalui Malomhosz Egy

bokor kopot Malom Keowet [Kv; Szám. 26/VI. 487]. 1679: Köpöt ö Csoroszya nro 4 [Uzdizst Péter K; TL. Bajomi János inv. 71]. 1681: Beres ekehez valo kopot Lapos vas Nro 3 [Vh; VhU 567]. 1734: Csizmadija Műszer . . . 3 kopott bicskija [Kv; Pk 6]. 1840: A zugo közepén és az egyik zsilip tsatornáján keresztül nyulik megint 3 tölgyfa gerenda melyeknek kettőjére megint tölgyfából egy vánkös vagyön emelve, a melybe kopott réz vánkös vagyön eresztve [Km; KmUlev. 2]. 1841: Egj kopott resnyitze kö [Egeres K; Ks 89].

4. kigyérült; rárít; schütter/dünnner geworden. 1803: Allodialis Szöllőjéti tudok a Farkas nevű hegyben, ezen Szöllőnek fele alkalmas termő, a más fele kopottabb és váslotabb [Márkod MT; BeiLt 5 Th. Kovats (63) ns vall.].

koppatacska kissé kopott; puñin uzat; ein bißchen/wenig abgetragen. 1803: Egy Sötét zöld festékű koppattatska rostélyos scriptorium szegeletes négy Lábakon [Ne; DobLev. IV/858. 1a].

koppanás pocnet, bocánit, bocániturá; Knall. 1625: <ha>llam az Vtest koppanast az J megj Jajdula [Uzst 153a]. 1769: az utrizált Malom táján oláhu! hallék ilyen szokot elébb a sok zajgás közben) ne üsd Oprián Petru . . . de mint hogy sötét volt és távulatskais töllem, nem láttam verekedéseket, hanem tsak a fenn irt szokot, és kopponásokat hallottam [Bukuresd H; Ks Dsurka Petru sen. (60) vall.].

koppant koppint; a ciocăni/bate; (kurz) klopfen. 1812: Azonban hogy hirtelen meglátott edj más gömbölyég rovásos páltzát, mig észre vettem volna azzalis kettőt vagy hármat koppantott a' Groffné [Héderfája KK; IB. Molnár György (58) ref. esp. vall.].

koppantó 1. mn hamvavevő; de mucărit; Schneuz-, Lichtputz-. **Szk:** ~ bádog. 1723: Két réz gyartya tartó gombjával edjűtt. Három koppantó bádog [Koronka MT; Told. 29/2].

II. fn hamvavevő/gyertyaoltó olló; mucări, mucarni-ja; Lichtputzeschere. 1676: advan csinálni az Fejérvári vén ötvösnek egy övet Sofica szamara s egy koppantat ujjolag csinálni, fizette(m) erette f. 4 [Utl]. 1730: égy nagy Umbraculum Gyertyatartostól s, koppantostól [Kv; Ks 15. LVIII. 6]. 1732: Két ón magos Gyertya tartoska koppantoval vassal [Kv; Ks Kornis Zsigmond lelt. 31]. 1748: Gyertya tarto Coppantajával együt nro 1 [Csicsó Cs; Ks 65. 44. 13]. 1758: Egy pár Réz Gyertya tarto hozá valo koppantokkal együt [HSzj réz-gyertya-tartó al.]. 1775: Ezüst Gyertyatartozhoz ezüst Koppantastól lészen praetensioja [Szászkerked K; LLt Fasc. 110]. 1797: Asztalra koppanto vagy hamva vevő Ezüstés [Körtvélyfája MT; LLt]. 1879: Egy koppanto alá valo Tátza [Somkerék SzD; Ks 73/55]. — L. még MNY XXXVIII, 133.

koppantótálca hamvavevő tálca; tavă de mucărit; Lichtputztablett/platte. 1832: Egy pár Koppanto Tátza . . . Egy pár nagy tátza [LLt]. 1846: Egy koppantó Tálca [Dés; Berz. 20]. 1850: 3 darab réz gyertya tartók, koppantók koppantó tálca [Algyógy H; Born. F. II].

koppantótartó ? hamvavevő-tartó; cutie pentru murcnișă; Lichtscherenbehälter. 1766: Ezüst Gyertya tartó . . Ezüst koppantótartójával edgyüt [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 96]. 1792: A nagyobbik koppanto tartó és koppanto . . A küsebbik koppanto tartó és koppanto [Kv; SLt 17].

koptat a toci; abtragen/wetzen. 1619: Az hispániai király biztatása felől, kegyelmes uram, mi szükség csak penna orrárt is koptatni [BTN² 246]. 1665: Mint uramnak, fejedelem-aszszonyomnak haragján bizony búsulok . . Így kevesebbet kell koptatnom az ő nagyságok padimentumát [TML III, 536–7 Teleki Mihály Kapi Györgyhöz].

kopuláció házasságkötés; încheierea căsătoriei, căsătorie; Eheschließung, Kopulation, Trauung. 1666/1687 k.: Bér ado ember, és annak Gyermeké ha meg házassul, a' Copulatióról, ha a' megyéből ki nem megyen ad Den. 12. vagy egy szekér fa [Havad MT; MMatr. 157]. 1687: Proventus Pastoris A' copulat(i)oért . . ha . . idegent copulálna a' mint alkhatik [Szengerice MT; i.h. 120]. 1734: Ha pedig házánál leszen a Copulatio leszen Csak egy Taller [Dés; Jk 556a]. 1750: a Fele^a Refr Ecclesiában ab antiquo ugy tudgyuk s eleinktőlis ugy hallottuk h(ogy), a Tiszts. Praedikatornak . . ifjú Legény Copulatiojtol egy forintot fizetnenek [MMatr. 402. — ^aMT]. 1815: Ifju Legény Győrfalvi Ifju Jasko György Bodor András és Veres Er'sebetnek — az irt Legénytől meg esett Leányokkal Bodor Katával Dispensaltva lévén . . a Copulatio hosszas vitatás után ment véghez a Papi Háznál [Györgyfva K; RAK 94].

Szk: balkézrel tesz ~t. 1710: a nagy vén hetvennégy esztendő ember hosszas özevgylése után egy friss dámát vőn feleségül kivel az európai királyok szokása szerint balkézrel tőn copulatiót, jelentvén azzal . . ha ettől az asszonytól gyermekei lesznek is, a coronához semmi praetensiójuk nem lehet [CsH 466].

kopulál 1. (házasulandókat) összead/esket; a cununa; trauen, kopulieren. 1610: Ezeket Copulaltam . . Dél utáni harmadfél orakor [Damos K; RAK 15]. 1677: Ecclesiasticusok ellenkező Religioju személyeket copulálni, divortálni ne mérészellyenek sub poena [ACI]. 1683 k.: A'kinek két Fia vagyon s meg házassodik az edgyiket az miniszter Fizetes nélkül Copulalni tartozik [Kémer Sz; SzVJK 61] | Ha Falubeli hajadon leanzot Copulál az miniszter, tartozik egy kendővel [Bósháza Sz; i.h. 97]. 1687: A Kállvány^a és Kidei^b unitarius Papok a' Földvári^c és Szamos újvári Ecclesiákat invadálták, és Copulaltá(na)k, a' Püspökeket kell requirálni felőllek [SzJk 217. — ^{a-b}K. ^cMelegföldvári (SzD)]. 1696: Azon Aszszonj pedig quoad Religionem Calviniana volt. Calvinista Praedikátoris copulalta őket [Gyf; Berz. 17. XII]. 1795: a' Leány vagy Aszszony a' mi Normánk szerint^a Copulaltatni kíván általunk tutissime copulálni kel [M.bikal K; RAK 19. — ^aHa a más vallású nő ref. szertartás szerint kíván esküdni].

2. házasságot köt, esküszik; a se căsători/cununa; Ehe schließen. 1733: Ha bér ado ember Copulál^a semmit nem ad a' Praedikator(na)k [MMatr. 44. — ^aLukáfván (MT)].

kopulálandó 1. mn összeadandó/esketendő; care se căsătoresc; zu trauende(r). 1776: a Copulálando Mlgs Personák^a [Mv; GyL. Em. Tompos franciscanus praesideus (55) vall. — ^aA grófi menyasszony és vőlegény].

II. fn összeadandó/esketendő személy; miri; der/die zu Trauende. 1734: Az Templomb(an) Copulálandoktolis 3:/3 márvás fizettetik mint eddig [Dés; Jk 556a].

kopulálás összeadás, esketés; cununie; Trauung, Kopulation. 1683: Dobai Mihály Atyankfia . . Tisztatalan személyek(ne)k copulálása miat deponaltatott Előttünk hajdu modra esküt azon hogy az mestert meg hasabfázza [SzJk 193–4]. 1842: Eskettem öszve Budán T. Ns. Bartha Sándort . . T. Ns. Lázár Máriával . . harmadik Gradusba lévő Atyafiaval Esperesti meg hatalmazásnál fogva, melynél fogva az Innen napon valo Copulálásra nezve is fel hatalmaztattam [Burjánosóbuda K; RAK].

kopulált összeadott/esketett; cununat; getraut, kopuliert. 1819: A' Copulált Személyek(ne)k Taxáját bé kel küldeni 40 xf [Nagykapus K; RAK 29].

kopuláltat 1. összeadat/eskettet; a dispune să fie cununat; trauen/kopulieren lassen. 1823–1830: Midőn ezeknek atyjok apai indulatból meg akart volna esküdni a szolgálójával, hogy a tőle született gyermekek legitimáltassanak, lakodalmat hirdetett . . meg voltak hivatattva a makfalvi atyafiái is, de azok a fehérnépet szekekre tévén Ilencfalván, felvitték Makfalvára, ott reszkítve tartották, olyan szín alatt, hogy ott akarják copuláltatni [FogE 128].

2. ~ja magát összeadatja/esketteti magát; a se conuna; sich trauen/kopulieren lassen. 1683 k.: Nemes ember ha Templomb(an) magát ne(m) Copuláltatya hane(m) házánál kívannya hogy Copulallya az Minister, tehat Flor. Nro 1. tartozik le tenni [Diósd Sz; SzVJK 156]. 1750: végezte a' Venerabile Consistorium, hogy ezután a' kik Publicatio nélkül akarják megokot copuláltatni a' Publicációt redimáljuk egy aranyjal [Kv; SRE 183]. 1756: Mikle Mihály Uram mar Copuláltatta volt magát az Balog Uram Leányával el is hálla volt [Nagysomkút Szt; TKI].

kopuláltatás összeadattatás/eskettetés; cununie; Trauung, Kopulation. 1677: Edgyik religion lévő Papis, más religion lévő személyeket, sem copulálni, sem divortálni, sem Ecclesiái reconciliatoria admittálni ne mérészellye, ha szintén oly időben vallását változtatni akar-ná-is, mikor más vétkes cselekedeti avagy igyekezeti elvállásra, vagy copuláltatásra, vagy Ecclesiái reconciliatoria nyilván valokká lőttének [AC 11]. 1795/1798 k.: a kü-lömböző vallásón lévő(nek) Copuláltatások [HbEk].

kopuláltathatás összeadathatás/eskettethetés; posibilitatea de a fi cununat; Möglichkeit der Trauung. 1815: Ifju Legény Győrfalvi Ifju Jasko György Bodor András és Veres Er'sebetnek — az irt Legénytől meg esett Leányokkal Bodor Katával Dispensaltva lévén mind a reconciliáltathatásra, mind a Copuláltathatásra mind a reconciliatio mind a Copulatio, hosszas vitatás után ment véghez a Papi Háznál [Györgyfva K; RAK 94].

kopulálathatik összeadathatik/eskettethetik; a putea fi cununaji; getraut/kopuliert werden können. 1643: Szent Egieden lako Nagy Janos talala megh az Eccl(esi)at egy Margit neuő leania feleő, ā kit annak ellőtő jedzet volt el egy Szekely Ferencz neuő Legeni Jövendő hazassagra, de mivelhogi az Legeni oli igassagat nem producalhatta, ā melire nevez Copulaltathattak volna, eők mind ketten fel kelven el szeőktenek [SzJk 6. — ^aSzD].

kopulálhatik megeskettetik, összeadatik; a fi cununaji; getraut/kopuliert werden. 1670: Nemzetes Ebeni Judit Aszszony N(emzetes) Földvari Ferencz Ur(am) megh maradot őszvegie ... copulatva(n), holmi fogiatkozások estenek az hitles dolgába(n) [SzJk 107–8]. 1790: Király István paráznság vétké(e) esvén Pal Anna hajadon Leányal minek előtte Copulaltattak ... őnkent paenientáltak itt a Parachian a' Lakadalmakra hívott vendégek előtt [Gyalu K; RAK 177]. 1803: A Magnasokon kívül mindenek a' Nemesek is előre tétetni szokott publicatiók által Copulaltassanak [HbEk].

kor 1. idő; timp; Zeit | időpont/táj; moment; Zeitpunkt. 1562: a gyermek^a apja Szapolyai nagy János király halálakor a tutorságot császárnak vallotta volna [ETA I, 14 BS. — ^aJános Zsigmond]. 1570: Kyrál Mathe valya . . . Setet haynal korba hallia hogy az kert aytala megh Nylt volna | Vitez ferencz vallya hogy Emlekezyk arra My kor Heltay Gaspar kewanta volt az varostwl Az varas Thoyat Mellyet Bestercey Gërgh Byr volt az korba | Zabo esthwan vallia, hogy Az Annynak veteth volt Byro Myhalne zalagba egy kehlyet, Es Nemykorba ketten Mentek oda es vgy váltottak megh [Kv; TjK III/2. 81, 122, 162f]. 1574: Dorotya nehay varga Gergelne Azt vallia hagi ez ely mwlt telben . . . Egi Nap estwe Mint kilenchora korban Jeot Be oda chisar Antalne eo hozzayak [Kv; TjK III/3. 330]. 1589: Az varos Retyre Attunk kazalas koron es behordaskoron cb. 16 | Az Bwza hordas koron magunkra es Aztaz Rakokra, kolt Bor f. 1 d. 40 | Az Kuth Asaskoron es az Restantia felvetel koron kolt f. 2 d. 9 [Kv; Szám. 4/XII. 4, 17, 18]. 1591: Az wyz wettel korron hogy gattot keotennek 5 Nap voltannak . . . Attam Thamasnak f — d 50 [Kv; i.h. 5/V. 9] | Pernezy istwan Az korba kergetettis engemet kjert . . . sokat kellett Budosnom [UszT]. 1598/1635: En Kóteluereo Lorinczy Zekely wasarhelyi marosszekben lako . . . udeomnek alkotmatos kórában, az my jouaim ennek vadnak . . . tezek azokról testamentum [Mv; Apol. I. 68]. 1631: En nalla(m) lakek egy keues korigh Becski Kata [Mv; MvLt 290. 238a]. 1642: kik azon hauas felől hasznoson vallananak hiuatatna be őkdöt Beszterczyere oda be menetelünk korra uagy eleb is [Sófyá BN; BesztLt 115 Petrus Gauay a beszti főbíróhoz]. 1653: az régi székely törvény volt a nyárs hordozás, melyet igen nagy és utolsó szükség korán szoktak vala cselekedni a régi székelyek [ETA I, 44 NSz]. 1667: az Inczedy uram megérkezése korán ott kell lennünk, az hol ő nagysága leszen [TML IV, 12 Keczer Ambrus Teleki Mihályhoz]. 1682: jól tudom hogy szabadossan kórcsomaroltatot Sinka Georgy ur(am) akar mi ido koraban [Makfva MT; DLev. 5]. 1697: Az keresbe(n) azt tudom . . . mikor hon nem volt Peter Deak uram, Aszszanyom, Lisztet, vaját, Háját, szalonnát,

Sert, vett magához, úgy ment el hazúll, keső vacsora kornal továbbis oda járt [Kotormány Cs; CsJk 12 Imreh Istvánné Katalin (19) vall.]. 1784: tartozik ő kíme^a, az őszszel vett Palánt Szőlőt is Maga, kellete koránt, kinyitni, vagy nyitattani, meg metzeni, karózni, homlítani, kötőzni [Somlyó Sz; IB]. — ^aA vincellér. — L. még BTN^a 421.

Szk: egy ~ban. 1570: Eua Bartos deak felesége ezt vallya hogy egy korban volt az hwnyady esthwan Zeoleyebe Myweln [Kv; TjK III/2. 57]. 1600: az Antal Marton hugat Zeöch Janos wezi megh, Ismegh egy korba Zeöch Janosis megh hal [UszT 15/251]. 1634: egy korba(n) Szabo Jakabne vit volt neki egi tallert, es fel vegh gallert, egy kathona nevevel [Mv; MvLt 290. 14b].

2. korszak; epocá, perioadá; Zeitalter. 1550: wk az keresztes kort haytottak volt meg' szaz ekörth, fel a Cyla mezőre, Banff Janostwl valo feltekben [Szentkirály/Damos K; MNy XXIV, 359] | w az köröztes koron wal kon lakot es walkaj ember szolgálta wolt [uo.; i.h. Martinus peczők de Zent kyrál jb vall.] | wys Jarth otth az Cylan az kereztes kort, es kecelj barmot latot oth hog' Jarth [i.h. Joan Waysyn de Boc^a jb vall. — ^aEltűnt település Szucság (K) táján]. 1574: Egyed pal orozfay^a halabory pal Jobbagya . . . ezt walla . . . en az keresztes hadkoron(n)ys gyermek wolta(m) | Egyed Lőryncz orozfay halabory pal Jobbagya . . . wgyan azont walla azon lghykel az mynt egyed pal de wdeyekben kwlömböznek mert egyed Loryncz azt wallia hog az gryty hadakoron Jokora Jnas wolta(m) [Erked K; LLt Fasc. 29. — ^aK]. 1854: Pygmalion forró ölelései életre gerjesztik a szeretett kőszobor hideg követ: a hű emlékezet múltunk szebb korára birhat e delejes erővel [Újfe 4]. 1860: soha job idő szakba nem láthatat volna Világot az az őszveszedet munka, mind a jelen korban, hol a Magyar Nemzet, mind egy panorámába láthatay multyát, tsalodását [BetLt 4 Vajda Ágnes Hodor Károlyhoz].

3. az élet vmely szakasza; epocá a viejji, perioadá; Lebensphase/abschnitt. 1576/1577: Vgy Emlekezem Rea hogy Jteleo Mester Koromba 1575 Ezendeobe paranchiolt vala Nekem Lengiel kyraly eo felsege hogy Torozkora, Zentgeorgyre Mennenk [Thor. VI/4 Em. Sulyok cancellarius nyil.]. 1584: Eppel Crestel vallia lopastor koraba amelj saitot onnat a' hazzul hoztak Ne(m) mertek megh Enny [Kv; TjK IV/1. 254]. 1592: Michael Sybay (32) . . . Salicida . . . fassus est, hogy Jnas koraba lakot Al Eorben [Dés; DLt 235]. 1654/1696: egi koronás fedeles kerekded bokály . . . kit még mátkám korában adtam feleségemnek [Medgyes; BálLt 46]. 1716: Péatra Szaka nevű Bánya . . . ki njtva volt mikor Pap Mihály Kurucz Hadnagi korában erőszakkal belé tövé magát [Nagyalmás H; BK 184 Tirza Paskuly (42) jb vall.]. 1755: Rusz Danila . . . katona korában egyszeris maszszoris Sok Juhat lópot [K; Told. 3a]. 1762: Azt is hallám, hogy ugyanennek az kedves atyámfiának három eladó leánya mindenik mátkás korokban holtak meg [RettE 133. — ^aBuda Zsigmondnak]. 1769: Ezeket pedig hallottam K. Vásárhellyi Rector koromban [Barátos Hsz; HSzJP Samuel Vida Ecclesiae Reformatae Baratosiensis Pastor (44) vall.]. 1821: engemet Falus Biro koramban erőssen meg vert [K; KLev.].

Szk: hajadon/(ifjú)leány(i) ~ában. 1567: Anna Vxor Jacobi Nagy fassa . . . E boszorkany bazo besyte hyres kúrwa, leany koraba is egy bozorkany bazo

bestye hires kurua uala [Kv; Tjk III/1. 82]. 1638: a' szegeni Attiannak ... minden Wégezeth hayadonleani koromban revocalta(m) volt [Mihályfa NK; JHb XXII/32]. 1757: Demjén Boricza Leány korában ... ment szolgáltni Posta Mest(er) Uramhoz [Kv; Mk IX Vall. 195]. 1827: Palágyiának még ifjú leány korábanis lett egy fattya [K; KLev.] * (ifjú)asszony(ember) ~ában. 1570: echer Immar azzenember koraba kwlte volt az wra zalmaert az Zeoch Demeter Mayoraba [Kv; Tjk III/2. 74g]. 1773: Balog Ágnes igen hires szép asszony, de az himlő igen rútul bánt vele asszony korában [RettE 295]. 1781: (Bánfi Sándorné) gyönyörűség szép ifjúasszonykorában marada el az urától gr. Nemes Lászlótól [i.h. 413] * (ifjú)házas ~ában. 1585: Catalin Philep ferenczne vallia ... Amikor a' fiat lanost el-seobe haza hiua hazas koraba feleségeotl Eniedreol, Semyek Ne(m) vala a' fianak [Kv; Tjk IV/1. 437]. 1758: Márk Prekupis ... elszökök házasa Koraba [Szelnice SzD; TSb IV/7]. 1800: Ifju házós koromba nékem tő szomszédom volt, Popa Juon [Déda MT; Told. 12/113] * legény/legényke ~ában. 1573: Anna geobel Andras-ne azt vallia hogi zolgalt eonallók Kadar Andras Legen koraba [Kv; Tjk III/3. 151]. XV/III. sz. eleje: Az Nyolczadik Articululus vala mellyik Poszto csináló Mester Legény (l) legény korába az Remekel nem csinálna ... hanem akor amikor mar meg hazasult, büntesség (!) meg Négy forintig i. e. fl. 4 [Kv; PosztCART.]. 1775/1802: Az Ola Bogati (!) Buda Jonucz nevű Lakos referálja hogi Legényke korában ... Mak termes idején Bezdé-di Sertéseket pásztortolt [JHb LXVII/3. — SzD] * nő-telen ~ában. 1568: Biro Katho ... fassa est ... tuga hogi vatzy peternek Nötelen koraba chynalt Inget feyerwary Durko [Kv; Tjk III/1. 226]. 1609: En Becz Palt neötelen koraba(n) wsmertem [BLt Feyer Janos Kozmaszy^a (26) lib. vall. — Cs]. 1631: Beöruey Istvanne Kalmanj Katha nem jambor Aszony ... Neotelen koromban magamis paraznalkottam velle [Mv; MvLt 290. 46a]. 1761: Ádám Ádám, es Ádám Pásk egy Testvérek Nötelen korokban a sáska járáskor szökövén, ugy hallatott Fel Pestesen Hunyod vár megyében laknának [Szpring AF; JHb LXVIII/1. 584] * özvegy ~ában. 1576/1577: Makray Anna Azzony Eozwegy koraba(n) BIRTHA Az Zentgeorgy peres vdarhazot [Torda/Kv; Thor. VI/4 Lad. Kelemen de Gereomonstra^a ns vall. — K. 1585: Antonius Ferenczy fatetur Birosagaba Ment volt Daroczy Peterne Sara Azony eozweg koraba(n) eleybe a tanach hazba es haladek lewelet le teotte eleotte | Lakatos Balint vallia, hal-lotta(m) hogi A palastos Istwa(n) Annianak eozwegy koraba Nag^a Mate gyermeket chinalt volt [Kv; Tjk IV/1. 394, 420]. 1772: Simon János ... edesanyamat özvegy korában kérte, de a nagyatyám, Dobai Peter, nem adta [RettE 278].

4. életkor; vírstá; Alter. A. emberre von.; referitor la oameni; in bezug auf Menschen. 1570: az apia zasz tizenket Ezteendeos koraba holt meg [Gyalakuta MT; BálLt 1]. 1696: azt az Pistát Fogarasbol külte be Cserei János ur(am), Simont Nagi Ajtarol, mint egy 4. Eszten-dös korban [Rákos Cs; Eszt-Mk]. 1734: el eset hetven Ezteendő öreg koromban, folyamodtam a Kolozsvári Tktes Refta Ekklesiához, hogi engemet venne Szárnyai alá [Kv; KvRLt IV. 32. 1]. 1750: Ezenn Ester szép Léányom meg himlőzvé Gyenge korában ... mind két

szemeivel ... meg-vakula [ArJk]. 1757: en Iffiu korom-ba is Eszkotára voltam Lázár Ferencz úrnak ... az után koros koromban már Cselédes Ember lévén ezen hely-nek felső végibe Laktam [Gyszm; DE 3 Demetrius Vad jb vall.]. 1775/1781: Fel serdült állapot koromban birta ezen utrizált Méltóságos Kun Urak Jóságát Néhái ... Josika Imreh cő Nagysága [Algyógy H; JHb LXXI/3. 351]. 1844: Ugyan az Istenért mit gondolnak, hogy vén korokban ugy háborognak együtt! hiszen ha már a sin-get elhuzták elhuzhatnák az araszt is házi béke es cse-nességben [Kv; Pk 7]. 1860: Alul irt özvegy Horváth Miklosné Született Pelei Polixéna, egy felől hajlott koromnál fogva, más felől pedig gyengékedő egészségem tekintetéből ... végakaratomat a következőkben nyilvánítom [Kv; Végr.]. 1865: Azon esetben ha Antos Klára kedves unokám meg halna, mielőtt ért kort érne, száljon minden hagyományozott vagyon egy harmad részbe kedves unokám Gr. Teleki Annára [Kv; i.h.].

Szk: csecsemő/csecsszópo ~ában/tól fogva. 1720 k.: lévén edgi unokám kinek ... attja es annyja még csecse-mő korában meg holtanak [Ks 99 néhai Papai Ferencz-né Árva Nyirő Judit lev.]. 1744: hallottam ... hogy Bal-sa Mihály fattyu gyermek volna ... és tsets Szapo korá-tól fogva mind Mesztákomon tudom s ertem mind ez mái napig [Mesztáken H; Ks 112 Vegyes ir.]. 1823–1830: Istennek hálá, mind is ép gyermekeim voltak és csecsemő korokban meg nem romoltanak [FogE 227] * ember(i) ~ felnőtt kor. 1608: Fabjan Jakab Musnay szabad szekely 36 esztendeos ember azt vallia hogi az mig w élt es emberj kort említ, üg emlékezik rea hogi Kornis Farkas vram birta az musnay ioszagott [Muzsna U; TSb 21]. 1710 k.: Löttenek utánam sok fia^a, leánya, de ihol csak én vénültem meg, a többi, ki gyermek, ki szép ember korában holt meg [BÖn. 490. — Bethlen Já-nosnak, az emlékiró atyjának] * fickó ~ában kamasz-korában. 1744: Csiki Pista Ficzkó korába ment el [Szentdemeter U; LLt Fasc. 67]. 1774: fizko koromban az Néhái édes Atyám meg nevezém Szabo Martonnal, Czimbórálván velle szántottam ezen ... Földben [Vaja MT; VH]. 1800: Ezen a' Helyen ... eleget jártam Ficzkó koromban [Benedekfva Sz; BfR Bősházi Szilágyi Mi-hály (50) col. vall.]. * gyermek ~ában. 1550: w gyermek koraban walkon lakot [MNy XXIV, 339 Lad. Ernyw de warcza^a jb vall. — Vársza, eltűnt település M.alkó (K) táján]. 1603 k.: Giermek koromaba mégh az Zekeltama-das előtt laktam en Betlenfalwan [UszT 16/65 Paulus Keömywes de Vdarhely (50) lib. vall.]. 1785: Gyermek koromban ... sok izben járták ki ... határak metáját [Pusztacreges TA; BLt 9] * idős ~. 1657: Csudálkozva nézik vala az svédek, hogy mi, s még az vén úr is, Kornis Zsigmond, az bort jégről innák, s mégis élhettek annyí idős korokig [KemÖn. 285]. 1770: Igen idős korokban haltak meg mindketten [RettE 228] * ifjabb/ijacska/ij-jantabb/ijfű ~ában. 1599: bamfj giorgy vramnak ... ifiw koraban leg elobe hogi hozza akada az iozag az mj az haznall ingo bingo marha voltl imide, amoda kolto-tuk [Bh; BLt]. 1736 u.: ott voltam^a igen ifjacska korom-ban apámmal, mikor Székely László lakadalma volt [MetTrCs 465. — Cserei Mihály]. 1758: Kivált ifjabb koromban mindjárt ígertem akárkinek akármit amim volt [RettE 81]. 1799: Ifjantab Korában Kegyelmed botránkoztato buja életet élt [K; KLev.] * kised ~.

1604: Kysded koromba laktam ide fel diznokkal [UszT 18/100 Georgius Sandor de Lokod (40) pp vall.]. 1714: Ezen Colosváry Mihokot boldogtalan küsded korától fogva Orb.(an) Elek Ur(am) tartotta fel [Orb.]. 1839: Néhány esztendőig tartám örökképpen kised korától oltam most már hajadon Ambrus Rosaliát [Dés; DLt.] * *kicsiny ~ ában*. 1681: Olasz Nikula . Ezt egi jobbagya eő Nganak talalta volt ighen kicsiny korában [VhU 37]. 1798: fiának tartotta Lázárt még kicsiny korába, mikor az Anna meg tébolyedett ide hozta [Egerpatak Hsz; HSzjP Fejér György (56) gy. kat. vall.] * *nevedékeny/növendék ~ ában*. 1751: nevendék koromban laktam vagy három esztendeig Barothon [Barót Hsz; HSzjP Petrus Szabo (60) ns vall.]. 1760: tudom világosan, hogy az Utrumban meg nevezett Halmágyi Péter nem innen Krizbarol valo ember, mivel jól emlékezem arra, a mikor Nevendek korában Fogarasbol Halmágyra jött vala lakni [Krizba Br; BrLt Stenner VI. 33. — Binder Pál ki-jegyzése]. 1778 k.: egy Olaszianus Hatzegén Ángyel nevezetű Jobbagy nevedékeny korába fel szökik és ide borodrog N: Also Fejér vármegyében Tordosra [BK 465].

B. állatra von.; referitor la animale; in bezug auf Tiere. 1583: Herencheny Matias Mezaros Miklos Zolgaia vallia Bizonnial tudom es Iol esmerem hogy az a' tulok ... Nem Eowe hane(m) chanadi Thamase es boryw korabannis iol esmertem ez Ieoweo fwewon penig harmad few lezen [Kv; Tjk IV/1. 122]. 1640: en az ludat meg pipe koraban meg jegiztettem [HSzj pipe al.]. 1690: olyan ökröt Esküt volt ell, ... Ormanyban Lako Szűcs Istvantul, a' mellyet annak előtte valo időkbén még Borju koráb(an) az en Attyamtul Banyai Kis Mathetul vót volt Szűcs Istvan [Dés; Jk. — SzD]. XVIII. sz. eleje: harmadfü korokban leg jobb herélni á Gyermek lovakot negyedfü korokban télbe könyöb Szeliditeni, és tartani eoköt [JHb 17/10 lótarási ut.]. 1711: Újfalvi Pál Gjörgj Péternél vagion egy kék Szörü ökör, mellyet Nehai Solym Thamass ur(am) borju korába adott volt [Újfal Cs; Wlt Mart. Czirják (26) pp vall.]. 1749: Rézték ... Nevendék Korában döglött meg Nro 5 [Kiskend KK; Ks 70. 51 Szám.]. 1791: ezen ... Lovat 2. Esztendős korában, és ki herelve adták István Dodnak [Körösbánya H; Ks 74. VII. 153]. 1825: ezen Marhák ... 3 esztendős Tinok, meg futasadva — mellyek igen Ifju korokban bornyazván meg, és némellyiknek döglöve lévén bornya, nagyon kevés hasznát venni [Szentdemeter U; Told. Conscr. 125].

5. Jelzős szk-ban birt. szr- és -ban hr-gal; in construc-tii atributive cu sufix care arată un raport de posesiune și cu sufixul adverbial -ban; in attributiven Wortkonstruk-tionen mit possessiver Personalendung und mit der Adverbialendung -ban: vkinek/vminek vmilyen állapot-ban/állapota idején; in perioada când cineva/ceva era într-o anumită stare; in der Zeit irgendeines Zustand(e)s einer Person od. einer Sache. A. emberre von.; referitor la oameni; in bezug auf Menschen: boros ~ ittan. 1592: Kobak Demeter vallia Hallottam boros koraba Niari Martontól, hogy ezt monta^a [Kv; Tjk V/1. 295. — ^aKöv. a nyil.] * *egészséges ~*. 1778: Hasonló veszedelmes szokás, hogy az emberek ... minden hitvány, éretlen, könnyen rothadó gyümölcst, teljes török búzát s dinnyét egybe esznek ... melly miatt az cő testekből egészséges korokba ki gözőlni szokott erős, tsipős mate-ria benne reked [MvÁlt Mátýus, ConsSan. gub.] * *erőtlen ~*. 1723: beteges állapottyában erőtlen korában jó darab időket töltettek [DLev. 1. II. B. 5] * *eszes ~* ép elmével. 1584: Catalin chizar Andrasne vallia Az Mayor dolgarol ezt tudom ... Teremy Martatol eszes koraba hallotta(m) hogy Bewchel Zanizlonak Atta zaz f(orin)-ton a' kertiwel eoowe [Kv; Tjk IV/1. 357] * *ittas ~* ittas fővel. 1631: Valasz uthj Istua(n) vram ... monda; Jm el ment More Laszlo az hadba, de gongya leszen az fiamnak rá, s az mint eszemb(en) vehete(m) szauabul (: mint hogy itas koraba(n) mayd rebegeouli szoll :) aszt monda hogy haza nem jeo teobzeor [Ábrudbánya; Törzs. Joh. Barannai (27) concionator^a vall. — ^aPap]. 1847: Jobb Simon ... ittas korában megpirassadik, és nagyon gráz-nás, serény mozgású [DLt 849 nyomt. kl] * *józan ~* józan fővel. 1747: Jozon korában ... mindennekkel nyá-jasságban élt Csimponjer David [Kersec H; Ks 112 Vegyes ir.]. 1777: Tyiu György ... részeg vagy józan korában káramkodotté ...? [H; Ks 114. 61. 128 vk] * *részeg ~* részeg fővel. 1599: az kemenczet wyalog fel rakatattuk, Mint hagi Antony az wy kemenczet rezegekora-ban le deoltette [Kv; Szám. 8/VI. 40]. 1600: Tudom aztis hogy Imreh Isthwa(n) rezege koraba(n) igerte wolt Chi-ki Thamassnak mas eőreksigert [UszT] * *világtalan ~* vaksága idején. 1777: Néhai Nemes Etzken András-terem, és jól ismértém s Világtalan korábais veztettem is [Albis Hsz; BLev. Vall. 6] * *viselő ~* terhesség idején. 1766: Constat ... Hogy az I. olyan szemelly kivel kesztyén Aszszony embernek nemis lehet lakni, mivel ne-hai elsőbb feleségitis annyira meg verte, es viselő korá-b(an) ... ajto félhez taszitotta, melly miá Halált is okozott [GörgJk 205].

B. egyébre von.; referitor la altceva; in bezug auf etw. anderes: drága ~. 1596: Mind azoknak az aitoknak, pantnak, sarknak, kelinchnek vettünk Eot apro vas-sot ez mostani vasnak draga koraba egiket p(er) d 9 te-ze(n) f — d 45 [Kv; Szám. 7/II. 32] * *egres ~*. 1606: Az Hasongarti zölőreöl semmit ne(m) zedtwnek, mert mind le uezet uala rolla meg Egres koraban [Kv; i.h. 12a/I. 46] * *ép ~*. 1742: egy nagj darab pusztá Szöllő hely ... Ezt ép korab(an) Huszonöt ember ki kapalna egy nap [Ko-ronka MT; Told. 26] * *eretlen ~*. 1625: hogy ez giw-molcziot eretlen koraba(n) leuertek karomra ... giana-kodom hogy eő mia eset azis [UszT 64a] * *fű/fűves ~*. 1592/1593: Az zamosis zent Benedek fele kezde vereked-ny, vgy feouenicsedek meg lassan, de fwues koraban sem tudom soha ... hogy tilalmasban leót volna [Bálvá-nyosváralja SzD; Ks]. 1831: az 1828ik esztendőben a' Szöllök alatt lévő Lábban a' Ros még fű korában annyira le dölt ... hogy meg aratni is alig lehetett [Alamor AF; TL. Sebestyén János udvari regius vall.] * *must ~*. 1847: Jünius 19-én C73 számú virágbórt mely must ko-rában le tisztálva, s nemrégiben még édeskedvű s igen szép szamatu vólt le palackoztattam [KCsI 13] * *nyo-más ~*. 1817: Vas Pál ... Zálogba vete ... egy darab kaszálo helyit ... ada pediglen illy Condito alatt: hogy amikor ki akarja váltani nyomás korában váltás ki [Bö-zöd U; Borb. II Nagy Gyergy ns kezével] * *új ~*. 1772: ha eő Excellentiája Adámosi Malma tsak egy araszzsal felyebb vetetődne, az Exponens Aszszony eő Ngáé jól foroghatna, ha szintén oly magassan nem vennékis mint új korab(an) mikor tsinálták [Ádamos KK; JHb LXVII/2. 382–3] * *vetéskert ~*. 1603 k.: (Az a hely) ti-lalmas Veteskert koraba, de nyomasaba zabad wolt

mi(n)denütt [UszT 16/65 Benedictus Istuanfi de Uduarhelj (75) vall.] * *vetés* ~. 1757: azon maga földit jo vetés koráb(an) Farkas Pál Uram vetéssivel edjütt vizsza szantotta a maga földihez [Nyárádsztbenedek MT; Told. 28].

kór I. *fn* betegség; boalá; Krankheit. 1708: Kór: Langvor, Morbus. Item. Langvidus, Morbidus [PP]. 1767: Kór: Langvor, Morbus . . . Item. Langvidus, Morbidus die Schwachheit, Krankheit. Item. swach [PPB]. 1792: Kór: bádgyadttság, betegség, v. Beteges, vajúdó. Kór: beteg. Kórság. Kórságos [SzD²].

II. *mn* beteg; bolnav; krank. 1600: En chak Daniel, ky noha mostan Lelkömben epp es vdeős, Testemben penig kor es Betegh Az en keues Jauaymrul Tezek az en ellő nyeluemel Illyen Testamentomoth [Kv; RDL I. 70]. 1708: Kór: Langvidus, Morbidus [PP]. 1767: Kór: . . . Langvidus, Morbidus swach [PPB]. 1792: Kór: Beteges vajúdó. Kór: beteg Kórságos [SzD²].

E szóval kapcsolatban alább i.h. ez olvasható: Kór, *fn* és *mn*. Molnár A. szótára szerint jelent . . . betegséget; továbbá beteget. Szabó Dávidná is betegség és beteg. A régebbieknél inkább ez utóbbi értelemben jöj elő . . . Ezen értelme a mai népnyelvben igen gyéren hallható [CzF. — Utána kódexekre való utalás].

kora vmilyen méretű/vmihez hasonló nagyságú, vmi-lyenszerű; de o anumită măsură/de aceeași mărime cu ceva/de un anumit fel; von irgendeinem Maß/irgendeiner Größe/Art. 1730: Egy vedres kora üst | Ket Singes kora Gyontaros Lada zarjaval Koltsaval együtt, felig vielt [Kórispatak U; Pf]. 1754: Idősöb Miklós István, a' Biróságolt privaltatván, adot által Egy negyvenes-kora Hordot, Egy Husz vedreskorat Egy 30. vedreskorát is [Dombó KK; Ks 23. XXII/b]. 1784: Széjes Josef Jakab Pálnit egy tsapato kora fát a kezibe vön s azal onnan el mene [Béta U; IB. Agilis Kisseb Györfi Ferentz (18) vall.]. 1794: Egy Cserefa hat vedres kora Dása [Gyalakuta MT; TSb 17]. 1835: nekem az Atyám Semmi Ingo és Ingatlan jokból több részt nem adott egy három Vékás kora földnél [Kissolymos U; Márkos lev.]. 1839: Szőlös Hegy ályabali két vékás kora Fölgyit adá által [uo.; i.h.].

korábban előbb; mai curînd, mai devreme; eher, früher. 1880: Neked irok legutoljára . . . mert tudom, hogy a te szereteted a legelnézöb, s egyformán veszed, akár korábban, akár késöbben köszönöm meg azt a szíves hangű levelet, melyet megválasztásom^a alkalmából hoz-zám irtál [PLev. 82–3 Petelei István Jakab Ödönhoz. — ^aA Petőfi Társaságba való megválasztás].

Szk: *minél* ~. 1871: tárgyalattott a templom és to-rony reperáltatása . . . sürgetve a . . . templomhoz tartozo materialekat minél korábban egyházunk szamado egy-házfianak számba adni [Burjánosóbuda K; RAK 115].

korábbi előbbi; de mai înainte; vorherig, vorig. 1672: Végeztre, Uram, hogy Kegyelmed panaszának rajza, korábbi írásának olvasása előttem unalmas lett volna, távol legyen, sőt barátságason veszem [TML VI, 399–400 Béli Pál Teleki Mihályhoz].

korácsú szk-ban; *in constructii*; *in Wortkonstruktion*: *akkori* ~ akorbeli, akkori korbelt; *din epoca res-*

pectivă; von jenem Alter. 1806: azt más is tudhatja ak-kori völt s koratsu emberek és ezt nintsis miért tagadni [Dés; DLt 17/1809].

koramizáció előttemezés; autentificare cu mențiunea: *în fața noastră*; Beglaubigung, Vidimierung. 1772: A' Coramizatiojât^a tudom, hogy Titt. Halmágyi Ferentz és Nagy Ferentz vitték végbe [Zilah; TSb 21. — ^aA végrendeletnek].

A jel-re nézve I. Barta, Gloss.: Coramisatio, actus fidei confirmandae testimonio subscripto, subsignandi auctoritas; előttemezés. jelenléttel való bizonyítás. — L. még *koramizál* al. a jegyzet.

koramizál előttemez; a autentifica cu mențiunea: *în fața noastră*; beglaubigen, koramisieren. 1705: Az úr parancsolatjából mindenik obligatoriát én és Récsei uram coramizáltuk [WIN I, 613]. 1789: A' Vágok^a károsodása Specificatioja küldessék el oly requisitioval, hogy azt coramisálja és ide küldje viszzá | Conductor Commissarius Rautz Josef Urnak a' Nemesség szenájá ár-rát a' Proviant Tiszt Ur ki fizetvén az arról valo Docu-mentumokat Coramizaltam és fiztetett e' szerint [Csikszereda; UszLt XIII. 97. — ^aA mézárások. Köv. a részl.]. 1790: a Jöszágokon fekvő Pénztis írják fel Két Darabba a két Régius Subscribállya és Pecsételye meg, Tiszteletes Uramis Coramizálni ne sajnállya [Vaj-dasztiván MT; DE 4].

Az értelmezésre nézve I. Barta, Gloss.: Coramisare, praesentia testari. fidei firmare testimonio subsignato; jelenléttel bizonyítani, előttemezni, koramisieren. — Az igének és származékainak alakulásával kapcsolatban a következőket szükséges megjegyezni: Valamely ügyben eljáró- és az eljárásról írott bizonylatot kiállító hivatalos v. magánszemélyek (regiusok, ill. fogott bírák) a tőlük kiállított iratot *Coram me* (nobis) 'előttem (előtünk)' formulával aláírásukkal (és rendsz. pecsétjükkel is) — a jelenléttel, ill. személy eljárásukat igazolva — hitelesítették. [L. alább a *koramizálendő* című szóc. al. az 1787-i kijegyzés latin nyelvű koramizáló formuláját. — Még egy ilyen magyar nyelvű irat latin nyelvű koramizálása Szó VI, 397]. E bevezető formulából alakult aztán a hazai latinságban a *coramisare* ige és néhány más származéka. A lat. jogi műszó értelmét teljesen fedő magyar túlkörszó a régiségből nem mutatható ki (l. a NySz és az OklSz nemleges bizonygatótétel!); ez alkalmassint Barta alkotása.

koramizálendő előttemezendő; care urmează să fie autentificat cu mențiunea: *în fața noastră*; zu beglaubigend/koramisierend. 1597/1799: Mely dolognak nagyobb erősségére adom az alább coramizalando Regiusak előtt ezőn Manumissionalis, Donationalis, Inscriptionalis Levelemet [Tihó Sz/Dés; JHb IV/19]. 1715: Melyrűl adtam ezen reversalis-levelemet, kezem keresztvonásával pecséttemmel megerősítvén, ez ide alább coramizálendő Nemes vármegye ordinárius szolgabírája és jurassora előtt [Péterfva U; Századok 1869. 67. — Pataki József kijegyzése]. 1787: leváltom Méltóságos L . . . Báró Josika Antal Ur eő Nagyságától itten aláb Coramizalando Regiusok előtt 4200, idest négy ezer kétszáz Rhénes forintokat B. Josika Antal m. pr. (p.h.) P. Boér Imre m. pr. (p.h.) Coram nobis Samuele Páll m. pr. (p.h.) et Joanne Bertalan mpr. (p.h.) Arhivi Conventūs B. M. V de Kolos Monostra Requisitoribus hoc actu Specialiter requisitis, at adhibitis [Kv; JHb 48]. 1796: a pénzt leváltam is az Coramizálando Regiusok előtt [DobLev. IV/772]. 1841: az alább Coramizálendő Regiusok előtt, léptünk egymással az alább irt eg(g)yesség-re [M.zsombar K; Somb. II].

koramizálás előttemezés; autentificare cu mențiunea: *în fața noastră*; Beglaubigung. 1732: Tiszteletes . . .

Prædikator Musnai Márton és Nemzetes Poka Kereszturi Székely Gábor Uraimék Coramizálások alatt tett Testamentum [Told. 3].

koramizáló I. mn előttemező; care face autentificarea cu mențiunea: în fața noastră; beglaubigend, Beglaubigungs-. 1616: Mely dolognak es ilyen forma Transactionnak Jövendőbeli bizonságára, adom ezen tulajdon kezem irásával es szokot pecsetemmel Corroboralt levelemet, ez jelen levő, es alab Coramizalo becsületes Nemes emberek praesentiajában [Hari AF; DobLev. 1/90]. 1692/1737: Mely dolgokat Szemeimel láttam és Füleimel hallottam, az szeréntis irtam le ide alább Coramizalo Nemes Személyek előtt futuro p(ro) Testimonio kezem irasommal es Vsuális petsétemmel roboralván fide mea mediante [Szilágycséh/Nsz; EMLt Simeon Furenda Literati nyil.]. 1703: Melyeknek nagyobb bizonságára mindkét részről adgyunk (!) ez kezünk irásával es pecsétünkkel erősítettett levelünket ez alább megirt coramizáló mlgs gróf úr es tek. nemzetes Korda Zsigmond úr előtt . . Coram me Comite Stephano Apor de Al-Torja (p.h.) [Bögöz U; SzO VII, 120]. 1730: Mely dologrul adom ezen reversalisomat . . az alább Coramizalo bltes Ne(m)es személyek előtt Futuro pro Testimonio [Dés; Jk 400a]. 1739: Mi alább Subscribalt Személyek ezen alább Coramizáló Nemes Személyek előtt recognoscallyuk tenore harúm Literar(um) p(rae)sentium [Szentmargita SzD; Ks 14. XL. 7] | Azokat^a requisitiomra, ezen alább coramizáló Személyek előtt minden hiba és kár nélkül resignála, et medio Generossi Domini Ladislai Sósó énnékem általad [Kendilóna K; TKI. — ^aA leveleket].

II. fn előttemező (személy); persoană care face autentificarea cu mențiunea: în fața noastră; Beglaubiger. 1705: Ugyan ma Szilágyi uramnak adván az úr százhusz magyar forintokat szokott interesével, akit tartozik megadni jövendőben, kiben is én és Récsi uram voltunk a coramizálók ketten [WIN I, 596]. 1731/1768: Mind ezeket épp elmével es jó lelki-esmerettel ezen Testamentumomban meg-irattam . . Subscriptionmal 's szokott petsétemmel, az alább Coramizálók előtt meg erősítvén [Kv; Ks 14. XLIIIa Kornis Zsigmond végr.].

koramizált előttemezést irt; care a fost autentificat cu mențiunea: în fața noastră; Beglaubigung geschriebe. 1705: My Nemes Közep Szolnok Var(me)gy(é)b(en) es ide alab Coramizált, Szilágy Cseh Várossában lako Hites Birák . . Fű Biro Janka Mihály Esküt Társai^a . . és többek [BfR 104/88. — ^aKöv a nevek fels.]. 1758: (A) két darab Szántó földet . . adom es per manus transferalom azon örökös jussal Meltosagos Groff Ur Bethleni Bethlen Lajos Urnak eó Natságanak az alább Coramizalt betsületes Személyek előtt Dioszegi István. Coram nobis Michaële Rettégi alias Székely de Vágoss (!) mpr [Bethlen SzD; IB].

koramizáltat előttemeztet; a dispune să fie autentificat cu mențiunea: în fața noastră; beglaubigen lassen. 1772: A' kérdésben forgo Testamentumot ket betsületes Regiusokkal Coramizaltatták ő Excellenciajok [Drág K; Tsb 21]. 1774: Irtam és Nevem fel irásával meg-erősíttem, ez ide alább meg-irt Regiusokkal Cora-

mizáltatván . . Coram Nobis Adamo Szatsvai mp. Georgio Balog de Sz. Czegő m. pr [Kozárvár SzD; Told. 22].

koramizáns I. mn előttemező; care face autentificarea cu mențiunea: în fața noastră; beglaubigend. Szk: ~ regiusz előttemező hivatalos személy. 1818: En előttem Káran S.^a Sebesi Károly mp Coramizans Regius előtt Nms Also Fejér v(árme)gye(ne)k hűtös assessora [Nagylak AF; DobLev. V/1016. — "Olv.: Karánsebesi]. 1848: midőn ezt így Ürmösi János név al irással meg erősítte ket coramizáns regiuszal alá kel iratni [Tarcsafva U; Pf Pálfi Lajos lev.].

II. fn előttemező (személy); persoană care face autentificarea cu mențiunea: în fața noastră; Beglaubiger. 1808: a' munka teljesítése fogadása nagyobb bizonságára nézve nékem az alább irando coramizans előtt Ő klmek jobb jobb kezeket bé is adák [DLev. 4. XLI].

korán, koránt 1. devreme; früh. 1827: így koránt a' Marháinkal el indítva, a közelebből következhető iszonyatos Zivataros s nevezetesen a' Havason igen veszedelmes hovas Szél Fuvatal előtt bé érkezessünk, a' meg vásárlatt Szénánkhaz [TLt 1429 Szirb Vaszilika, Szttyop Juon és Szirb Stéphan mezőszakáli contribuens adózó a Torda megyei tisztséghez]. 1831: A mely ejtzaka a Gazdám Lovai el lopattattak, koránt reggel mindenfelé keresgélni kezdettem azakat [Dés; DLt 332. 13]. 1840: Dénsem járt koránt reggel [Dés; DLt 277]. 1843: A Juhok néhány napokra bé rekedtek vala . . most sem lehet még a' nedvesség miatt korán ki bocsátani [Zsibó Sz; WLt Nagy Lázár lev.]. 1849: égy versen korán reggel Kelemen Bénit, és a' menyetskét meztelen találtam [Kv; Végr. Vall. 61-2].

2. idő előtt; înainte de vreme; vorzeitig. 1825: a' hideg és fagy korán bé alván az őszvetést még tsirájában el fagylalta [Kercsesora F; IB]. 1842: (Anyám) érzem menyire fájlalja a' szegény Dani halálát . . igen korán pusztult el szegény [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina lev.]. 1870: Molnár Ignázt szülei koránt el halálozván . . Nagy anyja . . gondozta [Kv; ACLev. Aláírásban: Szentpéteri János kétvízközi kapitán mpr.].

3. hamar, gyorsan; repede; schnell. 1826 k.: A' Hajduk Be-Esketése formája A Nemes Törvény Széknek Tisztsegnek, Előljároimnak semmi titkát dolgát, ki nem jelentem; sőt ha azok ellen valami ros munkálkodást sőt igyekezetet észre veszek töstént es koránt be jelentek [UszLt III. 48]. 1834: a' Jozságbeli Emberektől jönni Szokat Dézma Sákok nagyon gyengék, ritkák és apok szoktak lenni nem olyan négy nyüstes tömött, mint a sáknak valo vásznat kel szőnni, es ezért koránt széljel nyulók es el szakadaz (!) [Sajókeresztúr SzD. Born. F. IIg Benő József számadó lev.].

4. szk-ban; in constructiui; in Wortkonstruktionen: ~ is korántsem; nicidecum, deloc, defel; bei weitem nicht, keineswegs. 1675: bizony a tizenhatezer forint sem lesz elég koránt is [TML VII, 87 Vesselényi Pál Teleki Mihályhoz]. 1759: az Gyermek . . többet nyugodatt, most megint ugj látzotik lenni, mintha Semmi olyas változása nem lett volna a' keze fejceskájais koránt is annyira nem mozog [M.csesztve AF; Ks Mikos Antal lev.]. 1766: Ez sem éri fel koránt is szépséggel az édesanyját [RettE 200. — "Rhédei Farkasné Teleki Kata az édesanyját, Toroczka Klárát]. 1771: Serfőző házat, Mal-

mat, s egyéb alkalmányakat akarván építtetni ... korántis elegendő fájak nem volt [Kersec H; Ks 93. 19. 6]. 1789: Nem volt nékem ez a czéлом korántis, és éppen ez az a nem nékem szegény Árvának keservesen esik [Ne; DobLev. II/653. k] * ~ *sincs* egyáltalán nincs; in nici un chip/caz; bei weitem/noch lange nicht. 1750: Annak utánna mutatá(na)k egy Párkányos Tavas buza ugyan Majorság Asztagot, mellyis koránt sints olyan magos és vastag mint az ősz buza Asztagok [Szamosfva K; JHbK LVIII/4. 2–3]. 1756: ezen Szakaturai Udvar ház Koránt Sints olyan Statussáb(an) Balog Mihály Uram idejib(en) mit (!) annak előtte volt [Szakatura SzD; TKI Bot Togyer (38) j b vall.] | az Uraság Economiája s: Udvar házai koránt Sintsenek abban az Statusban az melyben voltanak az Balog Uram Gondviselőji hivatalya előtt [Remete Szt; TKI]. 1766: A Nyárádonis ... vagyon Malma, de a' bizony koránt sints olyan jo mint az Ur eléteb(en) [Ákosfva MT; Told. 23].

korántsem 1. közel/megközelítőleg sem; nici cu aproximajie; bei weitem/durchaus/lange nicht. 1659: Az Jedikulában akarták vinni^a mivel az bevitt summa korántsem telt csak százezer tallérre is, mely miatt igen nagy harag lőn az egész országra [TML I, 387 Rhédei Ferenc Teleki Mihályhoz. — ^aBánfi Sigmondot]. 1731: az jóságok jövedelme ... Boer Judith és Sára Aszszonyék intertentiojok és ruházattjokra koránt sem költ el [Mv; Berz. 13. III/15]. 1779: A bé küldöt Tyro azon kívül, hogy a Chirurgica visitation betegesnek, és nyomoréknak találtatott, az mértéket koránt Sem ütötte, azért Simpliciter rejecialtatott [Kv; SLt XL Ágoston Márton Suki Jánoshoz]. 1803: egy Rogyine Jénátyin nevű ... Embernek a' háza körül kerítése is volt, de koránt sem terjedett olyan fel az erdő felé [Toplica MT; Born. Xvc. 1/55 Vulkán Tudor á lui Iuon (78) col. vall.].

2. egyáltalán nem; nicidecum, deloc, defel, nici pe departe; überhaupt nicht. 1670: Az Zerényi dolga, az mint beszél, Uram, korántsem úgy volt, az mint beszélük [TML V, 241 Katona Mihály Teleki Mihályhoz]. 1736: az A ... Certificatoriajab(an) úgy teszi fel hogy dossab(an) adtak volna Varo Annanak^a holott koránt sem [Torda, TJkT I. 104. — ^aA házat]. 1753/1781: koránt sem úgy volt a dolog, mert csak lépes és színes beszéd volt [Máda H; JHb LXXI/3. 263]. 1767: Néhai Gubernátor Ur ő Exclája ... az mikor Kórodot kezéhez vette ... oly bé plántált statusban koránt sem volt mint most, hanem azután az idvezült Gubernátor Vr, és successive Fia ... kezdték Falusi-Lakosokkal telepíteni [Buzásbesenyő KK; Ks 19/I. 8]. 1793: Az Cseresnye a mi maradhatott még egy hét mulva fog Sendülni, most még koránt Sem arra valo hogy az Ember küldhesse [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.]. 1813: Melly Gabonát az őszszel el vetettünk ... azt tudom hogy koránt Sem volt olyan tiszta mint a millyent által vettek volt az Arendátör Vrak [Killyén Hsz; MvRKLev.].

Sz. 1766: Ez a vén-tromf Inczédi Sámuel reponála, ki is nem tart nálánál nagyobb eszű embert, de korántsem oda volt Buda! [RettE 198].

korányi vmilyen méretű/vmihez hasonló nagyságú; de o anumită măsură/de aceeași mărime cu ceva; von irgendeinem Maße/einer Sache gleicher Größe. 1751: Láttam ... egy szarufa korányi Csere fát szalmával bé ta-

karua [Szárhégy Cs; LLt Fasc. 151]. 1758: a Ketskek mint egy palcza es egy fejseze nyel korani szep tserefa fiatalokat es tsere musdajokat kereken es oldalul meg hantogattak [Körispatak U; Pf].

korba kocsiderék; lada trăsuri; Wagenkasten/korb. 1850: Egy darab, az uj szekérbe járo uj kotsi derék fedéllel- (: corba :) börrrel bevonva [Algyógy H; Born. F. II].

korbács 1. (rövid, vastag) ostor; gîrbaci, bici; Peitsche, Karbatsche. 1621: A Gubernator vra(m)^a Louaz Mesterenek, czinaltattak ő kmekek Ezwstbeol az korbacziara maroklatot [Kv; Szám. 15b/XI. 301. — ^aI. Bethlen István]. 1630: ez az Halom Gieörgj ... ereőssen megh uere ezt az eőregh Aszont ... mind korbaczal, s mind égi nagj palczaval [Mv; MvLt 290. 223a]. 1681: az fellaitar Lovász inas ... egy korbácsal meg csapá az lovat [Ajton K; WassLt Sztancs alias Markuly Marton (55) vall.]. 1724: El men(n)y, mert ha többször itt kaplak, éppen a kapuig verlek a korbátsal [Náznánfva MT; BK. Etsedi Sámuel (25) ns vall.]. 1749: jol rea tsapdosa Andras ur(am) a' korbátsal [Szentbenedek SzD; Ks]. 1751: edgy karbátsal erőssen és kemenyen meg veré j ütni kezdé a karbátsával Gyiraszin Juont [Csapó KK; Berz. 12. 92/203]. 1765: Morvai Andráš eő kegyelme egy Korbáts lévén kezében, azzal hozá legyinte az említett szász Gyermekkekhez, s azok mellet lévén az it valo Tisztartó ur(am) Inassa aszt egy kevéssé meg ére a korbátsal [Zágor KK; Ks 18/LXXXVIII. 8]. 1779: Az Hajduk Házában ... Korbáts I Deres I [Szu; UslLt XII. 87].

Szk: ezüstös ~. 1658: Vagyon egy Ezüstös botis, es egy Ezüstös korbaczis [Mv; Nagy Szabó Ferenc végr.] * háromágú ~. 1710 k.: ez a Fogarasi rettenetes rútul vert ... hol egyik, hol másik talpamat csapta a lapockával, hol fejemet a három ágú lapos korbácssal [BÖn. 531] * hosszú ~. 1828: Hosszu Korbáts kettő [Szentdemeter U; Told. 39] * kétágú ~. 1724: Két ágú korbátsot tsináltatott mint az újom Pekri Uram [M.királyfva KK; BK. Házi Péterné (25) ns vall.] * kurta ~. 1828: Hosszu Korbáts kettő, nyeregéből hajto kurta egy [Szentdemeter U; Told. 39] * lapos ~ → háromágú ~ * négyágú ~. 1667: Négy ágú korbács nro. 1 [UF II, 335] * nyakas ~. 1810: Huszon égy kis nyakos korbács. Rf 10 xr I [Mv; MvLev. Trincseni Mihály hagy. 93] * nyeregéből hajto ~ → kurta ~ * tatár ~. 1736: Az mely ifju legénytől az sem tölt ki, tatár korbácsot viselt, tamariskus fa volt az nyele, az két végén fejr csont vagy vékony hosszú nyelű két-három bog az korbácson; az hosszú volt, nohájkanak hitták [MetTr 349]. 1753: Tatar Korbáts N. I Nosajka N. I [Marossztkirály AF; Told. 18] | Egy tatár korbáts és egy selyem hosszu ló hajtó selyem (!) korbáts nyele nádából [Nsz; i.h.].

2. korbácsütés, korbácsolás; (lovitură de) gîrbaci/bici; Peitschenhieb, Karbatschenschlag. 1678: úgy hallom mi nap meg korbácssal fenyegetett egyik az urunk ő nga palotáján [TML VIII, 49 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz Nsz-ből]. 1701: Szent-damokosi Kotori György panaszkodik, hogy nála egy katona hol kását, türöt, sajtot, ordát és az mi házána volt, nem adott volna, ha mikor nem adott korbácssal fenyegette [Szentdomokos Cs; SzO VII, 70]. 1751: tsak ütette s verte el annyéra hogy husz ha nem több karbátsnak helye lattzatott rajta [Csapó KK; Berz. 12. 92/203]. 1767: égy Lázár Gyer-

mán nevű Tihoi Udvari Tiszt egy néhány Tihoi emberek(ne)k a botskorokban Tihoi földet kötött és korbátsal hajította őket hogy esküdgyenek meg úgy, hogy amely földön állanak, az Tihoi föld, és Tihoi földön állanak a lábokkal [Galgó Sz; JHbK LIV/1. 14 Puskas Luka (60) és Puskás Nutz (67) j.b. vall.]. 1810: A szolgálója pedig a fenn nevezett hibás cselekedetiért a tiszt által megbüntetésék korbáccsal [Szárhegy Cs; RSzF 265].

Szk: *vhány ~ot szenved.* 1756: végeztetik, hogy máj Napon ötven korbáts ütessék rajta, nem különben a' jövő Tsötörtökon is annyi ütésből álló korbátsot szenved-gyen^a [Kv; TJK XVI/8. 10. — ^aParáznalkodásért].

3. *átv* büntető/megtorló eszköz; mijloc de pedepsire; Strafmittel. 1710 k.: Olyan korbács ez a nép kezében, amelyet semmi hatalom el nem fordíthat magáról [BÖn. 426]. 1879: Günyt az ostobaságnak. Korbátsot azoknak, kik nevetségessé tesznek nagy dolgokat [PLev. 37 Petelei István Jakab Ödönhoz].

4. *átv* kb. csapás; lovitură; Schlag. 1880: Kényessé tett a házaselet, Jakab Ödön! Vesződés, gond, nyomorúság nem sujtol veszett korbácsával, s elpuhultál [i.h. 77 ua. ua-hoz].

5. ~*klárisgyöngy* korbácsforma/szerű kláris gyöngysor; şirag de mărgear în formă de gîrbaci/bici; karbatschenartige Korallenkette. 1846: Egy kis korbáts kláris Gyöngy [Mv; MvLev.].

korbács-aranylánc ? korbácsforma/szerű aranylánc; lăncuşor de aur în formă de gîrbaci/bici; karbatschenartige Halskette. 1668: Egy kisebb korbacz Arany Lancz Arany benne nr. 50 Mas vastag korbacz Arany lancz Arany benne nr. 91 [Mk 14 Kapi György inv.].

korbácsforma korbácsszerű; asemănător unui gîrbaci/bici; karbatschenartig. 1648: Egy korbacs forma Arany eöv [Mk Kapi Kata kel.].

korbácskötő korbácskészítő (mester); persoană care face gîrbace/bice; Karbatschenmacher(meister). Szn. 1640: Korbachykeoteo Vlad nevő Varosi ember [Gyf; BfN].

korbácsnyél coadă de gîrbaci/bici; Karbatschenstiel. 1810: 100. korbáts nyél xr 31 [Mv; MvLev. Trincseni Mihály hagy. 24].

korbácsocska kis korbács; gîrbaci/bici mai mic; Peitschen, Karbatschen. 1714: Korbatsotska het szegletes Kristaljomos nyelével, mind a' ket végen aran-njal borított s alab valo Türkész követsekkkel ki rakott, ostoroska pedig arany s ezüst skofummal borított s arany Skofium, apro gjöngjekkel ki rakot gombotskaval ekesített fl. Hung. 30 [AH 36].

korbácsol korbáccsal ver; a bate/lovi cu gîrbaciul, a biciui; karbatschen, peitschen. 1626: Ahol azt mongia hogi en vertem korbachioltam, etc. En nala(m) korbacz sem uolt, ne(m) hogi korbaczal vertem volna [T; TJK VII/2. 216]. 1710: A nyavalyás ártatlan püspököt egy ingben, lábravalóban, kihozzák, s addig korbácsolják, míg leszakad az inge, lábravalója, s a hűsa is a faráról [CsH 309. — 1694-re von. feljegyzés].

korbácsolás 1. korbáccsal verés; biciuire, biciuiaľ; Geißelung. 1782: a' Tisztarto minek utánna a korbatsolást meg unta pistalyt rántat és azzal a Felső Suki Falus Birot főben akarta löni [F.zsuk K; SLt XLII. 5. 30 Vakár Andrėj (28) zs. vall.].

2. *átv* (fegyveres erővel) le/szétverés; íngingere (cu forță armată); Niederschlagung (durch Waffengewalt). 1710: Soha könnyebben sem pogány, sem keresztény egy országhoz s olyan könnyen nem juta, mint akkor^a a német Erdélyhez, egy korbácslás nélkül fejet hajtának [CsH 204. — ^a1687-ben].

korbácsoltatik korbáccsal üttetik; a fi biciuit; gegei-Belt werden. 1662: Pápai János Váradig való hurcoltatásának hallatott híre, ki gyalog, mezitlábbal hurcoltatott, korbácsoltatott, hogy a nagy hőségben a ló mellett úgy nem érzekheték, mint a pogány szerette volna [SKr 439].

korbácspénz 1. kb. kocsisbér/járandóság; taxă pentru vizitiu; Kutscherlohn/ertrag. 1731: Hadnagy Atjánkfia eo kegme ket kapitanynak kételenítettett etczának idejen nagy hamarsággal az Postatul 4 Lovakat fogadni höllomezőig^a, melyert kellett az korbács penzel edgyütt fizetni fl hung. 3/96 [Dés; Jk 124b. — ^aHöllomező, a várostól északra kb. 35 km].

2. korbácsolás-megváltás/váltás; sumă de răscum-părare în loc de biciuiaľ; Geißelungsablösung. 1842: Az el követett paráznságért pedig mind a két fél a Sz. Egyházból 4 hétig ki tiltottott, e mellett Ekklesiát követett, s a korbács s vessző pénzt meg válták 6 R. forintot [Nagykapus K; RAK 22].

korbácsütés korbácscsapás; (lovitură de) gîrbaci, bici; Peitschenhieb, Karbatschenschlag. 1755: Constalvan az in vinculis adstans Margitai Kovács Marianak Sok izben általa végb(en) vitt külön külön helyeken fertelmes paráznsága azért végeztetett hogy hi(n)c et nűnc a deresben sullyos, és kemény korbács ütésekkkel veretessék meg [Kv; TJK XVI/8. 107]. 1775: (Az alperek) paraznalkodásokat meg vallották . magok életek meg jobbitása és másoknak példája véget a férfi 60 páltza az Aszszony 60 korbáts ütessel . büntettesse nek | az szolgáló a Ládából a szoknyát ki vette, azzal az ágyba el butt . egész len véghez nem vihette Czélyát azért, hogy előre, meg Zaboláztassék, hogy 12 korbáts ütessel meg büntettessek determináltat [H; Ks 114 Vegyes ír.]. 1812: Török Ferencznő bizonyítsa reá G. M. Pistánéra a kurva nevet 4-d magával a mellett meg tiltatik hogy sem szemébe, sem hata mege (!) többé ne kurvázza, mert ha kurvázza 24 korbáts ütessel büntetődik [Nagykapus K; RAK 14]. 1819: Maga a' bé panaszolt sem tagadhatván . Popa és Joszov Merintze és Gavrilla Muntyán kruplis vermekből valo krumpli lopását meljre nézve . határoztatott hogy kapjon két versen 50 korbáts ütéseket, és három napig raboskodgyék a' Mlgs Familia Tömlöztében [H; JF 36 Prot. 2].

korbeli korú; de . . virstá; von . Alter. 1774: mitsoda nevezetű Jobbágyok Hazás (!) Tűzes Gazdák vadnak jo karbeliek vagy őregek [T; CU].

kórbeteg beteg; bolnav; Kranke(r). 1710 k.: kórbe-
tegnék és olyan terhes személynek az ilyen háborúban
senki sem vetheti vétkül, ha a mezőről városba mégyen
[BÖn. 706].

korc¹ gatyamadzag; sfoară de legat ismene; (Unter)-
Hosenband. 1756: mikor épen az ajtot bé nyitottam
Molduân Onyát . . . látám ülvén hogy Lábra valoja kor-
tza meg oldva le fityeg vala [Galac BN; WLt Mart. Ta-
káts (36) jb vall.].

korc². 1742: Tudode lattade v(agy) hallottade bizo-
nyoson hogy a Gargyasiak bányájából veszett volna el
kész Kortz melljet magok kerestének 's szakasztottanak
le [Asz; Bosla vk] | Hallottam hogy a' Gargyasiak(na)k
kész kortzokat az Jstalljosok által vontak volna [Toroc-
kó; i.h. Mórén János (36) jb vall.] | a' Gargyasiak bányá-
jából egy jó darab kész kortzot által vetett Tobiás Botár
(így!), vólt annyi mint egy Házi kenyér, és azt Rátz Dani
vitte ki a' párban [uo.; i.h. Finta Jakab (34) szb vall.] |
egy nagy darab kortzot én hoztam ki párban, melljet né-
kem a' Gazdák adtanak [uo.; i.h. Rátz Dani (22) jb vall.] |
a' Gargyasiak bányájáb(an) szakadt le egy darabb
kortz, 's mig kün voltanak addig oda lett [uo.; i.h. Ta-
más Albert (39) jb vall.] | Tudom hogy én magam lévén
az bányáb(an) Bartok Andorral, egy darab kortzot sza-
kasztá le Bartok András, melljen én álván vizet is mér-
tem de meghehvén ki mentünk enni 's addig oda lett a
kortz [uo.; i.h. Vernes Ferenc (26) jb vall.] | a' migh a'
Gargyasiak öttenek volna addig az Istalloso^k egy darab
kész kortzot el loptanak, a' bányából által hoztak [uo.;
i.h. Ekárt Ferenc (61) jb vall.] | Hallottam hogy a' Gár-
gyasiak mig kün öttenek addig oda lett a' kortz a bányá-
jokból [uo.; i.h. Gáspár Gergely (30) jb vall.] | A' kortzot
az Jstalljosok rontsolták 's vitték ki, de az hová esett vólt
magok helljek(ne)k tartották [uo.; i.h. Mórén András
(31) jb vall.].

Jankó „Torockói bányászótár”-ában [TAszT 200] a címszóra nézve
ez olvasható: „korcz v. gocz meddő köhalmaz a bánya előtt” Ezzel az ér-
telmezéssel az itteni kijelzéseink vonatkozásában nincs mit kezdenünk,
hiszen itt éppen valami olyan értékesnek látszó közéletéről (kész korc!)
van szó, amely felett a bányásztiársulások között perlekedés, villongás ke-
letkezett.

korcovágy, ? korconád 1. a női ruha derekával egybe-
dolgozott (füzőszerű) díszes felsőrész; corsaj (de rochie)
cu ornamente; Art gezierter (miederartiger) Oberteil
eines Frauenkleides. 1629: Egi zeold barsoni korcovagi
arani pre(m) rajta l [Gysz; LLt Fasc. 155]. 1633: egy ve-
res Arani peremes korconad | egy Kiraly szin Viragos
atlacz szoknia fekete Barsony korconaggia Vynos ezeost
peremmel egy haiszin atlacz szoknia Arany peremes
Ittem egy veres Arani peremes korconad [Ks Vesselin
Kata kel.].

2. dolmány, zeke; zeghe; Art Jacke, Wams | a mell-
vért felett viselt ruhadarab; imbräcăminte purtatä dea-
supra pieptarului; über dem Brustharnisch getragenes
Kleidungsstück. 1665: ha más provisio reájok nem le-
szen, azok^a ott nem lakhatnak; kilencz hetét hópénzek
kiadásoknak mondják, és azolta a kinek köntösöcskéje s
egybe volt, azt adták el, már az korcovágy is nem bő-
csül az kufárnék előtt [TML III, 478–9 Béldi Pál Teleki
Mihályhoz. — ^aA német katonák]. — A jel-re l. TESz
korcovát al.

Minthogy a régiségből máshonnan — az egyébként ismeretlen eredetű
szóra — *korconád*(t)-nak olvasható írott alakváltozatot nem ismerünk [I.
NySz, OkISz, TESz], az egyedülálló 1633-i *korconád* alak lehet tollíró-
ságból v. hibás olvasatból származó forma is. Sajnos, az eredetihez már nem
lehet hozzáférni.

korcsítás elkorcsosítás; deformare, degenerare; Miß-
bildung, Entartung. 1854: majd ha eljön az új chaosz ko-
ra, a' teremő kéz korcsítás nélkül találja meg a régi szel-
lemet [ÚjFE 2].

korcsma l. kocscsoma

korcsmacimer kocsmacéger; tablă de firmă al unei cîr-
ciumii; Wirtshausschild. 1841: A' Közepső hűu van
benne l. Egy régi módi Sparheerd 2. Egy Korcsma czi-
mer [Nsz; Told. 18 Gr. Toldalagi Zsigmond inv.].

korcsmafogás kocsmárláskezdés; inceperă cîrcumă-
ritului; Schankbeginn. 1738: Isten ő Szent Felsége szin-
tén el-érkeztetvén azt az időt, melyb(en) Nms Városunk
Privilegiuma szerint való három hónapi korcsmafogása
bé-áll . . . Concludáltatott . . . hogy Hadnagy és Borbi-
rák atyánkfiai . . . Viselleyenek gondot a Nms Város kor-
csomájára hogy bor iránt defectus ne essék, és a Nms Va-
rosn(a)k kára ne következék [Dés; Jk 494a].

korcsmajövedelem vendégfogadói jövedelem; venitul
după cîrcumărit; Wirtshauseinkommen. 1662: A vice-
kapitány fogadott vala száz legényt . . . kiket fizetésen
tarta az vármegye korcsma jövedelméből [SKr 585].

korcsmálkodás italmérés; desfacere de băuturi alcoo-
lice; Ausschank. 1776: mi negyven Hajossok Kenteleni-
tettünk, hogy a' napokban két Kormányos Kezések-
re egy harmincz vederből allo bort nem nyeresegre, sem
pedig Kortsmalkodásra, hanem magunk Hajos Legé-
nyeik(ne)k Könyebb Szokás szerént excontentalásokra
nézve vásarlottunk [Déva; Ks 76. VIIIc].

korcsolya 1. hordókorcsolya, (létraszerű) hordógör-
gető faalkotmány; scară pentru urcat și coborît butoaie;
Faßladebalken. 1528: I scala pro vinorum intractione et
extractione wlgari korchola [Vh; MNy XXXI, 195].
1594: Bor wonni ualo korchiolia No. 2 [Kraszna Sz; UC
78/7. 20]. 1676: Vagion itt czap széks azon ejtel s' feleyte-
les s' kett korczalyara kett rendbeli köböl rakotak
[Fog.; UF II, 748]. 1681: Vagyon itt . . . Kád alá valo
Aszok vagy faragott gerenda Nro 2. Közönséges Kor-
csolya Nro 1. [Vh; VhU 502–3]. 1747: Vagyon ezen Pin-
tze Gátorjában avatag Kortsoja l [Borsa K; Told. 24].
1801: A' Pintzéhez tartozó Hordókat le eresztő Kortso-
ja [Déva; Ks 108 Vegyes ir.]. 1804: Két Kortsoja, Két
Vasas Bor Mérő Veder, egy Bor Lántzalo [Benedek AF;
SLev. Somlyai János inv.]. 1824: A' pintzén kívül
Három Kortsoja egymásutánn valo nagyságú [Kv;
BetL 2]. — L. még *boreresztő-, bortoló-, borvető-, bor-
vonó-korcsolya* al.

Szk: *hordótartó* ~. 1692: negy aszok fakhoz szegezet
hordo tarto korcsolyak [Görgénysztimre MT; JHb Inv.]
* *hosszú* ~. 1647: Az Istallok eleott az Udvaron vagyon
egy szalmas Pincze . . . vagion . . . Ket hoszu korczolya;
negy feoldes hordo [Drassó AF; BK 48/16]. 1652: Va-
gyon ezen Pincze külső Ajtaja előtt egy hosszu korcsolya

... Vagyon ismét egy bor vono kötél Tizen négy eoll [Görgény MT; Törzs] * *kicsid/kis/kised* ~. 1692: Egy hoszu korcsolya, mas kised korcsolya [Görgényszimre MT; JHb Inv.]. 1744: Korcsola nagj 2 Kicsid korcsola 2 [Marossztkirály AF; Told. 18]. 1832: Egy hitvány kis kortsollya [LLt] * *kurta* ~. 1797: A Pintzében találattott Portékák Két Lio ... Egy Kurta kortsoja [Nánánfva MT; Berz. 4. 22. N. 2] * *örög* ~. 1697: ezen hácoz pincze gatorara nyilik edgi erős ajto Itt vad(nak) eoreg korcsolyák nro 1 Kissebb nro 2. [Alvinc AF; Mk Alvinczi Péter inv. 9].

2. kézisánka; sánutjá; Handschlitten. 1638: latam hogi ket legent hoznak hogi az kalitkaban tegyek az eggiket ugian ... korcziolian Vonzak [Mv; MvLt 291. 139a]. 1662: mindkét felől négyszegben ugyan tágos olly épületek valának, ahová ... a kertből minden sok szép virágokat különb-különb hatalmas nagy cserép- és földedényekben levő füveket, fákat korcsolyákon bevontatván szép rendben berakhatnának [SKr 259–60]. 1743: végezte a szegény Haza, hogy Karátson havában Új Esztendőig és nem mászszor a' kiknek Louok vagyon a' Papnak két Ló fát, a' Mesternek egy Ló fát, megh vigyenek ... a' kinek penig Lova nintsen a' Papnak két kortsoljával, a' Mesternek penig egyel vigyen fát ugyan azonn üdö alatt [Torockó; TLv. 10/1]. 1849: Két ökör szán. — egy kortsaja. — egy paraszt lo szán ganaj hordo [Szentbenedek SzD; Ks 73/55].

korcsolyakötél hordókorcsolya-kötél; fringhie cu care este legat butoiul aşezat pe scară; Faßladebalken-Seil. 1679: Uy, vastagh, Kender, Korcsola Kötél [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 137].

korcsolyás 1. kb. rakodó-szállító mester; persoană specializată în urcatul şi coboritul butoaielor (pe scări); Ablade-Liefermeister. 1519: korcholyas [Kv; Tjk I/1. 10]. 1550: Mateo Nagy Qui et korcsolas ... d 20 [Kv; Szám. 1/II. 9b]. 1570: az. varas korcholiassais oda megien vedny [Kv; Tjk III/2. 9]. 1574: Kewannyak eo K. aztis hogy altalan fogwa biro vram Az korcolias he-liebe Mast valasson, Mert Nem Zenwedhetyk az rea valo szok panazt [Kv; TanJk V/3. 106a]. 1582: Az Quartas Vraimtol weottem egy 75 wedres nagj attam erette f. 7 ky wonasatol attam, az korcholyasnak d. 12 | Az borokat hogy egyk zekerreol az masikra hantak fizette(m) az korcholyasnak d. 36 [Kv; Szám. 3/V. 20, 37 Lederer Mihály sp kezével]. 1585: 7 Juny Kendy Sandornak es Somborj Vramnak hozanak waraddrol Borokat hogy az korcholias masz Zekerre wonta fizette(m) ... d. 6 | 11 Juny. wnek^a ket Hordo sert Adam Janostol feyedelem(m) zamara fizette(m) az fel vonasatol az korcholyasnak d. 40 | Az feyedelem be hozasakort hozanak ... borokat Balasfy Lazlohoz wittek az pynczokre fizette(m) 3 bortol az korcholyasnak d. 32 [Kv; i.h. 3/XXII. 23b, 74, 77. — ^aOlv.; vűnek]. 1586: az Korczoliasnak attam(m) hogy le wonta es Jsmet fel wonta az 8 hordo saletromot f. — d. 50 [Kv; i.h. 3/XXVII. 13b]. 1609: Az korczoliasnak hogy az 11 hordo borokat mas zekerekre hanta adtam munkaiokba ... d 40 [Kv; i.h. 12b/IV. 323]. 1687: Salamon F(o)g(a)(a)s(b)(a) szállittatta 23. hordó Borok ki veteséirt (?) az Kortsolyasoknak cum d. 24 adtunk [Uu]. 1705: Ugyan ma hordattuk a korcsolyásokkal az úr borait bé a pincébe [WIN I, 371].

2. különböző munkákat végző bér munkás; muncitor care execută diferite munci; verschiedene Arbeiten verrichtender Lohnarbeiter. 1574: Rendeltek Eo k. Tyzen ket Embert az zaz vram keozwl kyk my helien az Jeg ely Indwl Meg Iariak az vyz foliast, Es hwl valamynemw Bantast Esmernek lenny Az vyznek foliasaba Meg zabadichak ... Es eo kegis Byro vram Aggyon egi fertalt Melleyek Az korcholiasis hogy Az myt az 12 vram parancholnak Azt chelekedyek okwetetlen [Kv; TanJk V/3. 99b]. 1577: Az hyd vcza zorossaba valo meg Rekedet foliam felől vezetnek eo kegnek, hogi teob dolgai keozót Byro vram zorgalmaztassa rea az korcholias hogy tiztechya meg [Kv; i.h. 15b]. 1582: Az monostor kapu eleot walo hyd ala wettettem két labot attam az korcholyasnak munkayaban d. 18 [Kv; Szám. 3/V. 7, 11 Lederer Mihály sp kezével] | az korcholyasnak az Jegnek meg wagasatol es berakasatol az tanachyhazhoz negyed magawal két két napzamot d. 12 [Kv; i.h. 5/XIV. 124]. 1585: 15 Noem: . Mykor az Lengyelnek feyet vőwek Nem vala ky el temetny (igy!) tanaczhy akarattyabol az korcholyassal assatta(m) syrt neky fizette(m) tölle hogy el temettek syrt astak d. 40 [Kv; i.h. 3/XXII. 78]. 1589: Esmet attam az Korchioliasnak hogy Timar Janosal Czeoueket hegyezet f. — d. 20 [Kv; i.h. 4/VI. 24 Stenzely András sp kezével]. 1590: fizettem az Korchioliasnak Az legenyeknek hogy Chinaltak az Lepseoket 14 penzetuel f. — d. 56 [Kv; i.h. 4/XX. 21 Hooz Lőrinc sp kezével]. 1591: Az Korchyalyasnok ez-tendeig valo fizetese hogy az Tott vagy a f 4 [Kv; i.h. 5/1. 110]. 1592: 6. Marty Az zamtalan Nagi uiz mia az varos Towa el akar vala zakadny, az korcholias bochiatta el a' vizet, es keörnwiwle voltak 3. Napestigh fizettem f 0 d 40 [Kv; i.h. 5/XIV. 138 Eppel Péter sp kezével].

3. ? hordógörgető faalkotmány, rég korcsolya; scară pentru urcat şi coborît butoaie; Faßladebalken. 1676: Az pincze tölgy fa gerendas padlásos Vagion benne korczalyas is 2 [Sárkány F; UF II, 753–4].

◇ Szn. 1564: Simon Korcholyas [Kv; TanJk V/1. 70]. 1568: Franciscus Korchiolias [Kv; Tjk III/1. 241]. 1570: Korchiolias ferencz [Kv; Tjk III/2. 17]. 1582: Michae Korchiolias al(ia)s Zenegető [Kv; Tjk IV/1. 42]. 1584: Korchiolias Mihal [Kv; Szám. 3/XV. 12]. 1589: Korchiolias Martton [Kv; i.h. 4/VI. 20 Stenzely András sp kezével]. 1595: korczolyas Istúannak. Korczollyas Istúan [Kv; i.h. 6/XVIIa. 115, 151 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1621: Korchiolias Marton [Kv; i.h. 15b/XI. 274]. 1667: Korczolyas Istua(n) [Kv; Dica XXIV. 172].

korcsolyásmester kb. rakodó-szállító mester; korcsolyás; persoană specializată în urcatul şi coboritul butoaielor (pe scări); Ablade-Liefermeister. 1585: Az Korczhyolas messter vona fel Adam Janostol ket hordoual feyedelem zamara ... fizette(m) az korcholyasnak d. 50 [Kv; Szám. 3/XXII. 75].

korcsoma 1. círcumă; Wirts/Gasthaus, Weinschank. A. 1570: Blasius czigan vallyia hogy ez ely Mwlt Napokban Menthenek volt Zabo Andrassal az Bwdakarne hazához korchomara [Kv; Tjk III/2. 198]. 1573: Tecchet ez varoswl hogi senky korchoman valo Iwoknak Etelt Neh aggyon [Kv; TanJk V/3. 85a]. 1578: niolcz orá vtan korchiom(a)n bort ne aggianak Senkinek ... Valaky penig az Takaro (!)^a harangzo vtan bort adna kor-

chioma(n) tyz forint legie(n) az bwntetesse [Kv; i.h. 157b. — "Tollvétség lehet *Takarodó* h.]. 1581: varassy Ember senky se lakodalomba se penigh korchioma(n) se egieb gywlekezetbe semmynemeo fegywert ne vysellie(n) [Kv; i.h. 241a]. 1585: Latthiak eo kgmek Many Ridegh legienek vadnak Az warosson kik nem zolgálnak, hanem chak Az korchomakon hewernek [Kv; i.h. 1/1. 4]. 1586: Az Vosarnapnak illesereol zentelesereol ig' vegeztenek eo kgmek hogy Ez Napon Az korchomakis Wrcsek legienek minde(n) Rezegeskedeokteol, Tobzodoktoll, Ott senky Ne Igiek hane(m) hazahoz vagy zallasahoz vitessen bort [Kv; i.h. 34]. 1640: Itt az korczomat karaczontól fogua Z(ent) Mihaly Napig Az Ur szamara tartiak [Gyalu K; GyU 56]. 1654: azon Eostve nallom volt az korcziama en nallom mulattanak mind [Ispánlaka AF; Thor. X/9 Draguy Szava (40) jb vall.]. 1708: nekemis meg kellett mondano(m) micsoda parancsolatunk vajon hogj korcsomat allicsanak bé oda csak ne impedialtassunk [Fog.; KJ. Fogarasi János lev.]. 1741: Hogy ha a' Város Ser korcsomája, ő kglmek negligentiájok; vagy Contumatiájok miatt szenyvedne, heverne, a' Nms Város a' defectust ő kglmeken megvehesse, az az, a' mennyi Lucrum rend szerint ingrediálhatt volna a' korcsoma heverése alatt [Dés; Jk 552b. — "a serfözök]. 1746/1831: A Kartsomák állapottja is azt kívánván alább: ezen Linea több Kortsomát tartson [Szentdemeter U; Told. 38]. 1762: Karsomák Léven őt karscama Déván importál Rft. 1210 | Az Dabrai korcsoma importál circiter Rft. 100 [Déva; Ks 76. IX. 12]. 1763: a Kortsama dolgat a mi Nezi arolis demonstratiot teszek mivel tsak egy penze is Nagysagtoknak tölem el nem titkoltatodik [Kéréd KK; Ks LII. 18 Szarka József tt lev.]. 1796: A Kortsomákan elégszer láttam hogy azokban ivutt és tántzolt magát musikáltotta [Kv; AggmLt B. 15]. 1843: miután vaj két ora mulva viszont bé mentem a kortsomába pipa gyujtani . . . már akkor Szabo János Toth Teremtését szidta Pekáriknak [Dés; DLt 586. 13].

B. 1572: Zekel myhal latta az Szerekesne hazanal az korchman Antal egi fawal tolyla volt Gaspart [Kv; TJK III/3. 24]. 1669: Az korcsomáko(n) Takarodó Harang szo uta(n) <bort> adnj senki ne mereszlyen [Dés; Jk]. 1706: Ezen joszagnak proventusa volna, ha buzát és szénát adhatnan(a)k el és ha penzen bort veven korcsomát erigalnan(a)k [Hsz; Törzs. Rákóczi inv.]. 1797: A vámi Kortsma Tzimerének fel szegzésére 4 pántvas [Déva; Ks 96].

C. 1647: Besztercezi hiveink talalvan megh bennünket alazatos keőnyőrgések által adgyak ertesünkre, hogy Szeretten tul leveő Falujokbeli lakosokat az megh irt Pongardi (!), Mathei, es Vyfalusi Olahok sok mod nélkül valo czelekedetekkel infestálnak, koczmajokra fegyveres kezzel menven eöl(nek e)s vagdalnak [BesztLt 129 fej.]. 1680: mi az koczoma(n) aszt talalok fel hog csak megh büntessük őt [Étfva Hsz; KaLt Apor István ir.]. 1823–1830: esztendő által a marosvásárhelyi kocsmán az hordókat mindenkor én mérettem [FogE 102].

Szk: ~ról ~ra hordoztatja magát. 1759: Hajkul uram . . . midőn hon nem volt, Kortsomákról kortsomákra, hol magát egyedül, hol Feleségestől hordoztatta a' Mlgs Groff Ur ökrein és szánnyán [Marosludas TA; TKI Bunye Juon (24) jb vall.]. * ~ról ~ra jár. 1597: Andras kowach . . . wallia . . . mikor Sardy Janos Lip-

para ment wolt, az felesége tudom hogj korchiomarol korchiomara iart rezegeskedet [Kv; TJK VI/1. 93]. 1750: Ejel Nappal Korcsomákról Korcsomákra járt, ivut, rezegeskedet [Kál MT; Berz. 2. 38/30] * ~ tartatik. 1756: (A falu) nem is arra valo hely, hogy itt Korcsoma tartassék, mivel félen valo hely lévén el nem kelne [Dumest H; JHb LXX/2. 90] * ~t gyakorol kocsmázik. 1752: Simo János . . . Kortsomákat gjakorlott, ott rezegeskedett [Msz; Pf]. 1780: Czici David a korcsomákat igen gyakorlatta [Hr 2/44]. 1796: a Kortsomákat gyakorolta, a bort szerette [Kv; AggmLt B. 15] * a ~t őrzí 'ua' 1605: Az teob tilalmas erdeokre es el adot erdeokreis paranchyolia megh az erdeo paztoroknak legyen zorgalmatos vigyazasok, ne chyak az korchyomat eriozsek [Kv; TanJk I/1. 511] * a ~t rója 'ua'. 1766 k.: Floritza . . . etzakais az korcsomat roja [Ks 8. XXV] * ~t tart kocsmáról. 1642: az eo Nagok Joszagaba(n) lakua(n), korcziomat tartanni eo Nagok elle(n) szabad ne legie(n) [Bohnia^a; WassLt. — "Bonyha KK]. 1719: Radnótfáján kortsomát Se bor, Se Serbélit ne tarcson tartassan [T; Born. G. XI. 1 Instr. — "MT]. 1812: Bizonyos tudom hogy az öreg Groffné eo nsga Arany és ezüst pénzt ajándékozván mind a Groffnak mind a Groffnének, a' Groffné ebből Jóságot árendált, Kortsomákat tartott 's külön kereskedett [Héderfája KK; IB. nemes János Ersebeth Takáts Josefiné (28) gr. I. Bethlen Sámuel tisztnéje vall.]. * ~t tarthat. 1671: A ő es Uj Tordai s' Désiék, hogy Mészárszéket és korcsomát tarthasának másnak kivüllettek azon helyyekben Mészárszéket és korcsomákat tartani szabad ne légyen sub poena Articulari [CC 48] * ~val él/kereskedik kocsmával foglalkozik. 1589: Azert akoron egez varosul vgh vegezenk az ado feleol hogj az kik az piac zelben laknak es korcziomauul eltek tehat azok teobbet adgianak az teob hatra lako keossegnel [Szu; UszT]. 1589 k.: Az ado dolgaban tudom hogy vgy vegezek hogy az ki korcziomauul kereskedik . . . teobbet adgion az teob zegenysegnel [Szu; i.h.]. 1590: Az waros Ennekem az ado elrendeolest Jrúa atta . . . ha penig az registrúmban teobet rendeölttek es Jrtak volna, azokra Kik az Korchiomauul Elte nek en teobet Kertem es weőttem volna [Szu; i.h.]. * ál ~t tart orvul korcsomáról. 1730: az kik áll korcsomákat tartanak . . . büntettetnek meg [Dés; Jk]. 1732: midőn a Ne(m)es Város Korcsomája fojt, akkoris maga házánál in praejudicium Oppidi áll Korcsomát tartott [Dés; Jk] * árulja a ~t kocsmáról. 1652: Ennek eleőtte rendel arultak az kortsomat, De Fabian Ideib(en) Esztendeig az mostani le teőtt Ud(var)biro ideiben 4 Esztendeig csak egy ember arulta [Szászlóna K; GyU 124]. 1659: Az Alvincziek^a es Borberekiek^b . . . Jelentek, hogy ennekelőtte, az ot valo Szent Janos napi sokodalomkor, két napok alat, az ot lakosok között, mindenek(ne)k indifferenter szabad volt Korcsmat arulni . . . Serio parancsollyuk ha ugy vagyon, hogy masszoris arultanak, mostis úgy légyen [Törzs. fej. — "Alvinc és Borberek (AF) lakosai. jún. 24] * árultatja a ~t kocsmároltalt. 1600: Erdely Georgy . . . arultya En Arultattam az korchyomat az nap [Kv; TJK VI/1. 455]. 1705: önagsága korcsomát árultat már régtől fogván [WIN I, 608] * bor ~. 1595: bor korchoma vala az háznál [UszT 10/61]. 1735: a Falusiak között . . . senkiis . . . semminémű Bor Eget bor ser vagy méser es palinka kortsomát tartani ne mereszlyen [Mezőcsán MT; DobLev. I/160. 14–5] *

égettbor ~ → * *fel/fennakad a ~n* a bor a kocsmán marad/reked a bor. 1748: a' Vendég fogadóban egy hordó bor a Kortsomán fel akadt, s ott vészett [F. karácsonfva KK; Told. 56]. 1783 k.: meg semis engedték³ Szt Mihály-nap után hogy kortsomáinkban fen akadt borainkat el árulják, fenyvegetödvén azzal, hogy borainkat ki öntözik [Torockó; TLev. — ³A földesurak] * *falú ~ja*. 1656: (A) Sokadalom mikor Falué léssen akkor egy héten Balogh László Ur(am) ne Korcsomaroltassan, hanem az Falu árultassan bort, mely, akkorj hét el telvén utánna mingyárt az Falu Korcsomájából excindaltassék más hét Balogh László Ur(am) számára [Makfva MT; DLev. 5] * *kurta ~* ? ál/zugkocsmá. 1780: Tudgyae á Tanu hogy ... Déva Városában ... az Hajos Utzában az mult és mostan folyo 1780dik Esztendőkbén tilalmas Időkben Kik Tartottanak, s tartnak actu is Alattomban Kurta Korcsmákat? Azon Korcsmárosok mit Szoktanak árulni? Bort é? vagy Pálinkát? vagy talán inkább is hogy mind az két féle Italt? [Déva; Ks 113 Vegyes ir. vk] * *méhser ~* → *bor ~* * *mészárosok ~ja*. 1800: Böltsen emlékezhetik a Tekintetes Nemes Tanács hogy ez előtt ... hat vagy hét esztendővel minemű kemény parantsolattya érkezett légyen a Felsőes Királyi Guberniumnak, a Mészárosok korcsomája iránt hogy azon Mészáros széknel valo korcsoma tellességgel tolláltassék, és ott kortsomát tartani tellességgel meg ne engedjék [Ne; SRE 835] * *nemesség ~ja*. 1695: sok helyeken az paraszt és idegen emberek az nemesség korcsomájának nagy kárára holmi gabonából crematumot vagy gorolykát szoktak főzni [EOE XXI, 238 egy-i végzés] * *nyaka szakad a ~nak* tönkre megy a kocsmá. 1708: ha meg ne(m) orvosoltatik edgi altallyáb(an) az ő Herczezsége, itt valo Korcsomainak nyakaszakad és hejába szállított ur(am) kgd ide annyi jo borokat [Fog.; KJ. Fogarasi János lev.] * *pálinka ~* → *bor ~* * *ser ~* → *bor ~* * *szabad ~*. 1572: Mond az Caspar hogy Bezzegh eo kialt, Mert zabad korchoman vagion [Kv; TJK III/3. 25]. 1573: Katalin Kis Boldisarne Azt vallyá hogi Iwt oda Beolcz Janos neky^a vgian ha En Raytam ollian zydamlat teottek volna Mint az te vradon az zabad korchoman, vagi ky Mennek az varosbol vagy ely Nem zenwedne(m) [Kv; i.h. 280. — ^aElőtte a *mond* szó tollban maradt] * *udvari ~*. 1774: Az Udvari kortsomákban egyedül csak az udvari Ital költé ell, vagy pedig len más idegen Italis [K; KS vk]. 1806: ha Ats Joseffné Árkosi Susánna leg előbszöris bé nem kandikált volna az Utrizált Udvari kortsoma ablakán, leg kissebb hir, vagy Zene bona nem történt volna [Dés; DLt 250/1808] * *udvar ~ja*. 1809: a Mlgs Udvarnak . itten Udvarhelyen Diák Imre Conventios kortsomárossa lévően ötet a' Nemes Communitás Polgárság viseléssel nem terhelheti, mert ugy a Mlgs Udvar kortsomája romlanék [UzsLt ComGub. 1721] * *uradalom ~ja*. 1792: Maga Krajnik uram Zabját is az Uradalom kortsomáján distraháltam [Szászváros Ks 75. VIIIb/41] * *uraság ~ja*. 1766: (A gondviselő) két hordó Bort . ki kortsomároltatván az Uraság kortsomáján az árra hová tétetődött abban bizonytalan [Kv; Ks 8. XXV] * *város ~ja*. 1688: az Varos Korcsomaja fel allitatik és az Varos Czege ki tetetik [Dés; JK].

2. kocsmahelyiség/ház; círciumá; Wirtshaus. A. 1795: 'A Svábi Kortsomába ivu asztal [Déva; Ks 108 Vegyes ir.]. 1802: Forro Lajos alig lépik ki a' kortsoma

Ajtaján úgy megütötte a' Vas villával, hogy mind tantorogva ment . haza [Mv; Born. XXXIX. 33 Fr. Szathmári jun. (23) vall.]. 1816: Ezen Korcsoma udvarára bé mehetni négy szegu kifaragott vastag Cserefa kapu Zábékon épült fa sarkokon nyilo gyalog kapun [Jobbágyfva MT; BálLt 67]. 1817: A Kortsoma fekszik a Falu közepin ... régi alkotmány Zsendelly fedel alatt [Ördöngösfüzes SzD; ÖrmMúz. 6]. 1829: ezen a' Nyáron a' mulato kert kortsomának használt Épületei készítették el [BLt 12 a kv-i dolgozóház nyomt. szám.]. 1843: akkori gazdám vagy két poffot adott Nékie, 's (me)g lehet jotskán találta, mert Pekáriknak az orából a vére megindulva nyulva maratt a kortsoma fölgýén [Dés; DLt 586. 19–20].

B. 1801: Kortsma alatt valo Pintze Boltozása jó | A' Kortsma Külső Tornátza rosz, ujjat kíván [Déva; Ks 108 Vegyes ir.].

Hn. 1810: Kortsomán a két Hágo közt laktam [Dés; EHA].

3. kocsmárlás; círciumarit, concessiune de vinzare de báuturi alcoolice; Weinhandel, Schankwirtschaft. 1572: Ilona Jacob galne azt vallia hogi az farsang vegebe volt egi Nap hogi korchomaia volt conecky [Kv; TJK III/3. 12]. 1582: akkor ly garto Gorgnek korchomaia Vala [Kv; TJK IV/1. 58e]. 1674: Ezekreis korcsomaroltatasra szinten annyi bort szoktanak adni mint az Felső Porumbakiakra, ha penigh nem adnak az korcsomat szarazan fizetik meg videlicet fl. 72 hetven kettő [A. porumbák F; UF II, 641]. 1689: az Korcsoma el kezdetődik [Dés; JK]. 1706: Ezen Joszagn(a)k jövedelme volna az mezei oconomiából is ha az korcsomat folytathatn(a)k [Hsz; Törzs. Rákóczi inv.]. 1741: Mikor az Isten meg vonnya áldását, hogy jo bor ne(m) terem tehát edgik edgik Pap, maga itallyára hozhat bé másunna(n), nyólczvan nyólczvan veder bort, de ne(m) korcsomára [Zilah; SzVJK 32]. 1746: Máris a' Mlgos Vrak mind az Csesztvéi Joszág(b)an mind Sz. Demeteriben abutaltak az Kortsomák folytatásáb(an) [Gagy U; Ks 83 Péterffi Sándor lev.]. 1838: Kortsoma nincs, de vagyon annak Limitatioja s esztendőnként egy negyed rész esztendőt által a' Limitatio Jussával ezen Nyilas^a élhet [O. csesztve AF; Ks 92. — ^aNyilas osztózaskor vmely nyíl birtokába jutó osztózó fél].

Szk: a ~ limitációja a kocsmárolás rendjének beosztása. 1744: eleitől fogva, hogy meg inditották a Kortso-ma Limitációját arra egy possessor sem állott, sőt öröke ellent tartott [A. jára TA; BLt 12] * *~ra (ki)ad*. 1632: ualamey faluban eőregh bort adnak korchomara, az ollian helieken mindenwt ab usu antiquo ket roka beőrral es ket vago barommal tartoznak [Ludisor F; UC 14/38. 84]. 1662: Boromat én ott többet nem reméltetem, talán korcsomára adták ki [TML II, 251 Kemény Zsigmond Teleki Mihályhoz]. 1727: Sert azki korcsomára akar adni, serlátás után adhassa [HSzj sör-látás al.] * *~ra (ki)tesz*. 1770: a korcsomára ki töttünk^a [Esztény SzD; Told. 29. — ^aA bort]. 1774: kortsomákra a' midőn borokat téznek ... lehet ha az Magok gyűlevsz borokat ell cserélik az Uraság borával, és a magokét tészik Pipei^a gyanánt, de bizonyoson nem tudom [Szentdemeter U; LLt Vall. 91. — ^aPipéről (KK) származó/onnán valój] * *~ra kivonat*. 1664: Irja Kegyelmed, egyik hordó bort ki kell Korcsomára vonatni, de nem írja Kegyelmed, hol kell ki árulni [TML III, 11 Veér

Judit férjéhez, Teleki Mihályhoz] * *~ra tétel*. 1759: Hajkul Uram a Mlgs Groff Vr számára vett 3. hordo bort . a' tizen két vedrest kortsomára tétetvén eladotta [Marosludas TA; TKI Puja Toador (40) j b vall.] * *~t kezd*. 1610 k.: az Deesi Camora haznal Fel(se)ged szamara Korcsomat kezdvdn (: ki soha ez előtt nem volt :) [Dés; DLt 323]. 1677: Az Egyházi rendek is hasonlóképpen a' Patronusoknak megedgyezet engedelmek nélkül, Korcsomat kezdeni ne mérészellyenek [AC 107]. 1797: a' jövő Csütörtökön lehet in Nomine Domini Korcsomát kezdeni [Brád H; Ks 75. VII. 258] * *~t tesz*. 1764: kett negyvenessel töb bora költ volna el ha annyi rend nélkül valo kortsomát nem tettek volna [Makfva MT; DLev 5] * *~t vet vkire*. 1652: Balog Peter ket esztendeotwl fogua Karatsonban vetette reajok^a az Kortsomat, Sz(ent) Mihaly napjaig de Annak eleötte mindenkor Uy Esztendeotwl fogvan jart keozteök [Szászfeles K; GyU 122. — ^aA szegénységre] * *foly a ~*. 1770: a Bor és Palinka kortsomallást rendre egy aránt visellyük Szüntelen foljvān a kortsoma [Sülelmed Sz; IB. Blidár Andréka (60) ns vall.]. 1796: Meltasztassék Nsagod rendelést tenni és valahonon ide jo Bort parantsolni hogy had falyan a Kartsama [Koppánd TA; Gyl. Csia Mózes lev.] * *kontinuu* ~ állandóan folyó korcsomárlás. 1680: Bő bornak idejen az helyb(en) Continuu Korcsoma szokott lenni, de mikor szűkőn terem, hat füldes bornak á lucrumát szárazzon szokták rajtok meg venni [A.porumbák F; ÁLt Urb. 49] * *száraz* ~ korcsomárlás-megváltás. 1632: Korcziomara elein két hordo bortt attak eközikben, az harmadik(na)k az arrat szaraz korcziomaiul erigaltak raitok mely f. 12 uo^{le} . . A szaraz korcziomat pedigh ket esztendeoöl fogua Tizen eöt forintra neuelték ugis exigalta az zamtarto raitok [Grid F; UC 14/58. 4–5]. 1681: Valamely Innepb(en) Száraz Korczoma observaltatik; mindenkor minden gazda ember tartozik egi egi Tyukkal, es öt öt Tyukmonnyal [Mogyorósd H; VhU 82]. 1706: Annuatim a harom Satoros Innepen harom hordo bort Tartoz(na)k ki korcsomarolni Fiscus számára, nem korcsomarolvan penig az szaraz korcsomat cum flo 3. fizetik meg [Adorján MT; Born. G. VII. 4].

A j b-szolgáltatási kötelezettségek közé tartozott a földesúr borainak a kocsmán való kiárlása is. E szolgálat (részleges) megváltása fejében a j b-oknak meghatározott évi összeget kellett fizetniök.

korcsomaár kocsmái ár; *prøt* de círciumā; Wirtshauspreis. 1819: jol vagyon calculálva, mostani kortsoma árron el árulando 80 veder borombol jöhető nyereség [Dés; Ks 111 Vegyes ir.].

korcsoma-árlutatás kocsmái borárlutatás, *rég* kocsmároltatás; *desfacere de vinuri in círciumā*; Wein-ausschenkung. 1679: kérem Kgdet, írjon viceispánnak s főbírónak, jünének ki s az kocsmoa árlutatás dögát igazítanak el, mert sok bajom van miatta [TML VIII, 514 Lónyai Anna Teleki Mihályhoz].

korcsomaasztal masā de círciumā; Wirtshautisch. 1844: Kováts Sándor Nemes a Kortsoma asztal mellett ülven ottan hantorgatta magát [Tasnád Sz; KLev.]. 1856: egy viseltes Kortsma asztal [Mezőbánd MT; TSb 39].

korcsomabeli I. mn kocsmái; din círciumā; Wirtshaus. 1768: eő Ngok(na)k hét Antiqua Sessiojok után circiter

nyolcz, vagy kilencz Napokig duráló kortsomabeli juss obtingál [O.kocsárd KK; Ks 74/55]. 1785: A' mi a a (igy!) Bor és palinka tartást nézi és illeti, a Szentséges Decisionak Sdik punctumaban expressiosime ki vagyon téve, hogy kinek kinek maga házi szükségére szabados légyen tartani mivel ez az ő Nadságok Kortsomabéli jussok(na)k semmi praejudiciumára nintsen [Torockó; TLev. 4/11. 2b]. 1792: Krájnnyik uram . . . mely legeltetőm volt felit eli vette, és fele Széna füvellőmet tavaly ell foglalta melyly túhetetlenségek Mián kéntelenitetem Korcsomabéli Szolgálatomat el hadni [Szászváros; Ks 75. VIIIb. 141]. 1819: az egész minden korcsomabéli Iust Néhai Mélgos I Apafi Mihály Fejedelem az Mélgos Exponens Urnak jure Donationi conferalta, melynek virtussával az Exponens Ur az egész korcsomabéli Iust mind eddig pacifice birta [: Born. G. XI. 1].

II. *fn* kocsmázó (személy); *persoană care frecventează círciumile*; Wirtshausgänger. 1823–1830: április 22-én^a . . . halt meg Hauchard Izsák . . . a régi emigrált hugenották maradéka, az aljasabb kocsmabeliekkel nem ivott, hanem ment német fogadósokhoz, apróbb tractirokhoz, kikkel beszélgethetett, azonban részegnek nem láttatott [FogE 110. — ^a1792-ben Mv-t].

korcsomabor kocsmán árult/rég kikocsmárlott bor; vin de círciumā; Wirtshauswein. 1595: Vetettem Zamot Zakacz Ianosneual volt az Rouason 34 Eythel: Eytlelet atta az korczoma bornak l p(er) d 10: Az teely borokkal adot ő knek l p(er) d 12 [Kv; Szám. 6/XVIIa. 143]. 1638: az Tauli Esztendeóban korczoma borom uala Valami Iffiu legenek ittanak nallam az boron [Mv; MvLt 291. 142a]. 1647: Korczoma Bort Ezteendo altal annyt arultathatni az menyí el kel [Meggykerék AF; BK 48/16]. 1651: Nalam it Sz: Giörgjőn korcioma borom vala [Szászsztyörgy BN; WassLt Deak Janosné Deak Borbara vall.]. 1694: Oenopolium(m): Az itt valo, minde(n) rendbéli lakosok(na)k, ugj az Urak jobbági(na)k is, a' szüntelen korcsomatartás szabados, ha az Urok korcsoma bort nem adánd reájíjok; ha penig mikor ád, akkor a' jobbágjok(na)k ne(m) szabados Urok boranak p(rae)judiciu(u)mara korcsomat kezdeni, és tartani [Sebesel AF; BfR]. 1717: ma Korcsoma bor is nem volt nincsen is hane'm a nagy Aszszonyynak való ennek előtte' is most is vagyon Korcsomán mészere [Buzásbocsárd AF; BfR Sigmund János vall.]. 1754: (A) hat Tinokat . . . korcsoma bor árráért (: mint hogy adossak voltak :) el becsültetvén s ugy vette el ő Nga [Gernyeszeg MT; TGsz 2]. 1845: Kórcsoma-bór [KCSl 13].

Szk: ~ *lukrum* kocsmaborból eredő jövedelem. 1728: Vegeztetett Hogj Hadnagy Löcsei Joseph Atyankfia eő kglme Assignállyon mostani Borbirak Buzás Györgi, es Dobolyi Marton Atyankfiái(na)k eő kglmek-(ne)k a Ne(m)es Varos Korcsomabor Lucrumabol meg adni a 40 magyar forintokat [Dés; Jk 376a].

korcsomaház 1. kocsmáépület; círciumā; Wirtshausgebäude | kocsmá (vendég)fogadó; círciumā, han; Wirtshaus, Gasthof. 1570: Kertes Imreh, ezt vallyia hogy mykor ew az korchoma hazhoz Jtwot volna, Latta hogy az Kayantay legen az aztalnal fen al wolt es zekerche volt kezebe fel huzwa [Kv; TJK III/2. 54]. 1573: Lakatos peter fassus est mikor Én Borbely Janoshoz mentem volna vgy mint korchoma hazhoz. Talalek ott

az vaida vrwnk drabantiba ketteött [Kv; TJK III/3. 145]. 1608: A korchoma haznal eyel senkynek a korchmaros se borth se serth ne aggyon [Kovácsna Hsz; HSzJP]. 1654: Tolvaj Peterrel edgiutis juttunk ki az Korcziamahaztul [Ispánlaka AF; Thor. X/9 Dragos Juvan (24) jé vall.]. 1727: az Falu mellett ... Vendég fogado (: vagy Kortsoma ház :) vagion [Csákgigorbó SzD; JHbK XXVI/3. 25]. 1764: Murvai Janos újra a Kortsoma házhoz mezitelen kardal vissza ment öly véggel, hogy ottan, ha kiket kaphatna, halálosan sebhethé [Torda; TJKT V. 227]. 1765: én az utrizált Kortsoma háznál valék, holot tántzolnak vala ide valo Nemely szász ficzkok [Zágor KK; Ks 18/LXXXVII. 8]. 1778/1813: Vagyon ezen Falu közepiben egy Kortsoma ház, vagyis Fogado [Kettősmező Sz; JHb LXX/6. 105]. 1783: a kortsoma ház előtt levő levélszin alá be jöttek [Agárd MT; Told. 10]. 1824: A Kelveráj a' Kortsoma Házban jo borított vas zárral, koltostól 's két vas Sarkokkal, benne 5 poltós Stelázsi [Kv; BetLt 2].

Sz: a biszerikát ~ zá teszi a templomot kocsmává alakitja. 1759: A' Péterlaki oláhok, innen Radnótra, egy husvét ünnepére, hogy illendő Agapét tarthassanak nagy kegyesen, két vagy három negyvenes bört bévetnek a' Beszerikába .. de Kemény László Consiliáriusnak meg hozzák a' hirt, 's rá izen a' papokra, hogy a' Beszerikát Kortsoma házá tették [Hermányi, EDem. 597] * a templom nem ~. 1747: A' Templombeli I(ste)ni tisztele-tetis illeten képpen diffamálta: Miért mentek u.m. a' Templomb(a) hiszen nem kortsoma ház az [Torda; TJKT III. 180].

2. kocsmai ivószoba; incáperea din círciumă unde se consumă băuturile alcoolice; Weinstube. 1842: Egy boronából épült avaték szalma fedél alatt álló épület ez a' Kortsoma Ház, áll az Ivo házból és egy vendég szobából ... az ivo vagy Kortsoma Házba az udvarról nyílik egy fényő deszka ajtó [F.árpás F; Tsb 51].

korcsmai kocsmabeli; din círciumă; aus/von dem Wirtshaus. 1846: Csakis annyit véltünk szükségesnek, miszerint tudniillik az idegenek és emisszáriusok felfedezhetését, a népnek szolgálatbani engedelmisségét, a papi gyűléseket, korcsmai beszélgetések mivoltát különösen tartsuk a szemünk előtt [VKP 140 Újvári Ádám kincstári uradalmi ub jel-e Nemegyei Jánoshoz, a Zalatai Királyi Bányászati, Kohászati és Uradalmi Igazgatóság igazgatójához a „netalán kiüthető parasztlázadás” lehetőségeiről].

korcsmalimitáció kocsmárolás rendjének beosztása; stabilitate ordinii în care pot funcționa círciumile dintr-o localitate; Wirtshausordnung. 1763: az régi Kortsoma limitatioja szerént leg alág (így!) Karatson Havában szabad volt kortsomárolni az Szegény Szabadságnak Udvarfalván^a [Told. 44/15. — ^aMT]. 1774: eleitől fogva, hogy meg indították a Kortsoma Limitációját arra egy possessor sem állott, sőt örökre ellent tartott [A.jára TA; BLt 12]. 1796: Ha az Bároné Asszony le akar mondani a Kortsoma Limita(ti)orol úgy igen is egyben gyűjtheti az ... Ádamosi Possessoratust egyezésre, de ha tovább is fenn akarja tartani, s meg akarja állítani a Nms Vár(me)gye Tisztjeit hozza ki és a Törvénynek értelme szerint vigoraltassa az Limitatiot [Ádamos KK; JHb XIX/55].

A kocsmatartásnak, kocsmárlásnak a régiségben az egyes településeken belül helyi szokásjogon v. hivatalos szervek megállapításán alapuló szigorúan szabott rendje volt. E rend a település keretében birtokló nemesség és a település jobbágy-zsellérenden lévő, valamint szabados lakossága föld-birtokának tekintetbevételével alakult ki, tehát bizonyos mértékig a birtoklási viszonyok változásával maga is változásoknak volt alávetve. — L. erre AC 106 korcsomárlás B. al.

korcsmalista kocsmárosi számadás; socoteală făcută de círciumar; Schankwirtschenschaft/ablegung. 1834: a' Kortsoma Listában 4 veder 5 1/2 kupa pálinkát teszen fel a kupa rubricában [Somb. II].

korcsmapénz kocsmajövedelem; venitul círciumii; Gasthauseinkommen | kocsmabér; chiria pentru círciumă; Wirtshausmiete. 1670: 8. Maji a fogarasi számtartó maga hozott Fejrvárra korcsoma pénzt, fl. 500 [UtI]. 1765: Csula Jánosné hozzám jöve valami Kortsoma pénzért, s zálogot akart vinni hogy a pénzt meg nem atam [Illyésfva Sz; BfR 45/11 Bankos Iuana cons. nob. Alexandri Pap (25) vall.]. 1770: Nyigának a korcsoma pénzért ... számtartó Vram meg tiltotta négy ökre árát 133 vonás for(intot) ma is pénzéhez nem juthat [Lekence BN; Ks 47/67. 29 Simon Pál tt lev.]. 1780: az Migos Ur ha akar az maga kortsoma pénziert ... külden minden időben Szabad Vélle [Korpád K; SLt XXXIX].

korcsmárlás ital árulás/mérés; círciumărit, vinzare de băuturi alcoolice; Ausschank, Schankwirtschaft. A. 1571: latyak azt eo k. varoswl Menye szok gonoszragok Tamadnak az korchomarlalbol hogy Etellel tartyak az Boron Ivokat az korchomarlo vram [Kv; TanJk V/3. 41b]. 1590: azt wegezthwk volna hogy az kik az korchomarlallassal eltenek hogy azok teob adotht aggianak az keossegnel [Szu; UszT]. 1606: az korczomarlasaert adunk flo. 2 egi eoregh kenieret es az bornak sepreiet [Miklósvár Hsz; HSzJP]. 1647: Itt az korczoma Urunk reszere vagion, miuelhogy az Gergely fay korczomarlal keozeos volna [Vingárt AF; BK]. 1703: Eleitől fogva bevött jo rendtartás lévén városunkban az három holnapi Város számára valo borfogás és korcsomárlás ... concludáltuk ... hogy Bor Birák Vraimék az Privilegiu(m) szerint mig Városunkban elégedendő bort találnak idege(n) borokat ne educillállya(na)k [Dés; Jk 342a]. 1746: Makfalván^a a Kortsomárlás rendit ... Esztendőnként három rendben esendő Sokadalmi Reditusakor limitálnok [Mv; DLev. 5. — ^aMT]. 1843: Hatodszor; Bort, pálinkát, nem korcsomárlás végett, hanem a maguk házi szükségekre, az irt helységek adózóinak pénzen venni és hazavinni szabad-é [VKP 131].

B. 1582: Menth az keth Espanoknak kezekbe az három falunak^a Jeowedelmebeől Buzabol, Adobol ... es korchomalasbol ez egez eztendeot attal f 107/47 [Kv; Szám. 3/VI. 14 Diósy Gergely not. kezével. — ^aAsszonyfva, A. és F.füle (TA), a város három jé-faluja]. 1584: Minden Caplar tartozzek męreo eoreogh kupat merte ket Theolchert es az korchiomallashoz valot mindent tartany [Kv; PolgK 12]. 1647: Szerbe jar raitok az korczomallas Eztendeo altal Egszer Cassai Ur(am), maszor Petki Farkasne Aszoniom számára [Vajdakút KK; BK 48/16]. 1677: A' Korcsomárlásnak rendi (: valahol kívánnyák :) a' Tisztek által limitaltassék, juxta quantatatem bonorum, mind a' portionatus, s' mind penig az egyház helyi Nemességnek rendi között ... A' Tisztek penig csak házoktól-is a' panaszo félnek requisitiojára

ki-menni, s' mind a' korcsomálást el-limaltni, s' mind penig az executiot peragálni tartozzanak, sub poena ducetorum florenorum. Ha penig valamely Patronus oly szeginy bort kezdne, a' ki illendő módon el-kelésre alkalmatlan volna; a' korcsomállás rendiben következő ember szabadoson ki-kezdhesse borát [AC 106]. 1706: (A jószágának) jövedelme volna az oeconomiából és korcsomállásból [Hsz; Törzs. Rákóczi inv.]. 1713: midőn az korcsomálás felett az nagy Rápolti és Aranyi Possessorok között disceptatio s egyenletlenség következett volna eő Nga admonealtatván egész Compossessorit .. hogy a Tiszteket .. ki hozattya el-igazítani [H; JHb XXXI/5]. 1757: Szabados minden bé biro Possessor Uraknak a Korcsomállás [Budatelke K; LLt Fasc. 129].

C. 1721: korcsomaroltatott az korcsomarolas(na)k olly jo idejen bor csak Szaz tizedfél veder [Dés; Ks 26. XIV 1]. 1774: Itten a Motsi Piatzon lévő Exponens Uraság Fogadjja hoz minden Esztendőben az négy Sokadalom idein valo kortsomárolással együt 800 forintott [Mocs K; KS Conscr. 50]. 1805: a Kortsomárolásnak Szüntelen folyini kel [Erdőszengyel MT; TSb 43]. 1829: A Bogáti Erdő Pásztor a Kortsomárlásér (!) [Hosszú-aszó KK; Born. F. Ia Bod László tt szám.].

D. 1621: Attak uolth Tanaczul eőkeglmek nekem kezemben Negien negi Veder Bort hogi Apahidan ki Arultassam Az korczmalasat biztam uolth Kozma Geörgire Varos Jobbagiara [Kv; Szám. 15b/VII. 13]. 1684: A Die 1 Apr(ilis) kezdődővén a korcsomállás Pénzbeli Proventus jelen nincsen [Gyf; Utl]. 1692: Tóháton^a semmi rend tartás a korcsomallasban nem lévén az ki mikor akar korcsomarolni, akkor kocsmarol [Mezőbodon TA; BK Inv. 37. — ^aTA]. 1780: Hajos Mester David Uram is jól látta, de Csak nevette, és nem acceálta az hatalma alatt Lévo Hajosokat az nem szabad Korcsomállástul [Déva; Ks 113 Vegyes ir.].

E. 1740: Runkon^a és Nagy okloson^b a' Mlgs Vraság még eddig nem praticzáltatta a' Korcsomárlást ez ideig, minthogy igen szegény, és sovány Havasos heljség mindenik [Ks 89 Inv. 59. — ^abTA]. 1780/1804: bé álván a Mlgs Possessoratus kortsomárlása senkinek a Torotzkói Jobbagyok és szolgáló Sellérek között úgy bé járó jövevények(ne)k is bort vagy egyéb italt bevinni annyival inkább eladni szabad ne legyen [Torockó; TLev. 38–9]. 1823–1830: nekiek^a is sok szükségük lévén, gondoltam, hogy a korcsomárlás által segítsek magamon és rajtuk | kénytelen voltam a korcsomárlást félbehagyni [FogE 129–30. — ^aApjának és hűgának].

korcsomárlásbeli italmérésbeli, italmérési, kocsmárlási; de círciumári; Schank-. 1799: A Vetzelei közönség ellen, a Dévai Uradalom Kortsomárlásbeli Jussában eshetett avatkozása, s ezzel az Uradalom(na)k okozhatott sérelme aránt bé jelentett panaszokra nézve . bizonyossá válik, hogy az említett Vetzelei Közönség, még á Szélybeli Katonáság fel-állása előttis, á Kortsomárlás Jussával békességesen élt [Ks 101 a gub. Kv-ról].

korcsomárlási italmérési, korcsomárlásbeli; de círciumári; Schank-. 1843: Régebben a még a korcsomárlási jogot a kamara haszonbérbe nem adta, bizonyos fizetés mellett magok a lakosok korcsomát tarthattak [VKp 133].

korcsomárló I. mn 1. kocsmatartó; care ține/are o círciumă; Wirtshaus haltend/führend. 1571: Myert hogi latyak az eo k. varoswl Menye szok gonoszagok Tamadnak az korchomarlasbol hogy Etellel tartyak az Boron Ivokat az korchomarlo vram Byro Vram kyaltassa megh hogy senky Ezentwl seh zeoleo Mywesnek seh Boro (!) Iwonak Enny Neh Adyon [Kv; TanJk V/3. 41b].

2. szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktionen: a. kocsmá; de/din círciumă; Wirtshaus-: ~ asztal. 1798: Kortsomárló Asztal [Kv; Pk 6] * ~ hely. 1579: biro vram meg kialtassa hogy se Mywes ember se Rydegh legeny se senky az varasba es egieb korchiomalo helyeke(n) kyweolis az varasson semmy nemő fegywert ne v-sellie(n) senky [Kv; TanJk V/3. 197b]. 1708: Tegnap movealta az Ur az Korcsomát az Kalyibaktol a' vár(b)a a' régi Korcsomarlo helyre [Fog.; KJ. Fogarasi János lev.]. 1772: az annyiszer fellyebb említett Udvarhazhoz kortsomárló hely vagy is vendég fogadó vagon [Szászfenes K; BethKt Mikes concr.]. 1783: Ezekén kívül kortsomárló helyeim vaginak Bánpatakán, Vormágán, és Stanizán^a [Kéménd H; JHb XXXI/28. — ^aMindhárom H-ben]. — b. kocsmárlási; de vînzare de băuturi alcoolice; Schank-: ~ idő. 1750: Hogy .. eő Kglmek

az Falu szerin és kortsomárló idején kívül titkon és alattomban a' Falu akarattýából kortsomárlotak volna, avagy czegér alatt is kortsomát tartották volna, nem tudom [Koronka MT; Told. 18/9] * ~ nap. 1736: Tsáki László Vr és Pap Jánosné Aszony eő kegyelme meg irt 11. Sessioakra redundálnak kortsomárló napok in Sum(m)a 44. napok [Ne; DobLev. I/136]. — c. kocsmahelyül szolgáló; care servește drept círciumă; als Wirtshaus/Schankstelle dienend: ~ pince. 1714: Egy kocsmaló Pincze [Mny XXXVIII, 208] * ~ vámház. 1756: Léven ezen Udvarhoz tartozo két Vám hely, egyike a) korcsomálló Vám ház, mely Száraz Vámnak is nevezetik, holott a) hazából ki menő, vagy bé jövő Szekerek, marhák szoktak vámoltni [Déva; Ks 101]. — d. italmérő; pentru vînzarea băuturilor alcoolice; Ausschank-: ~ kupa. 1656: Vagyon egy ejteles korcsomarlo kupa [UF II, 173].

3. ~ ház ivószoba; (local de) círciumă; Schenkstube. 1786: a régi Tanács ház alatt lévő két boltos kortsomárló házakért porkoláb háza alatt lévő pintzével edgyütt [Mv; MvHn].

II. fn kocsmatartó (személy); círciumar; Schankwirt. 1719: Hunyadi Violens Korcsomarlok ellen peragalandó Executio [Utl]. 1818: a' Commissio Udvarhely Várossába több Curiákat álitat legyenmeg és nem tsak az azt biro és abban alko nemeseket tette minden tere hordozástól menté, hanem az ott Szállásoló kereskedőket, kortsomárlókat, s másakat is [Uzsl 8. 68].

korcsomárló, korcsomál 1. italt mér; a vinde băuturi alcoolice; ausschanken. A. 1570: Nyerges Imre, és Makos Myhal, Ezt vallyak hogy Egy Ember kerdy volt Nagy Janost . Myert Nem korchomarol az Anyad [Kv; Tjk III/2. 141]. 1571: vezetek volt eo k. varoswl hogy megh Tudakoztasson Byro vram azok feleol kyknek hazok es Eoreksegek Ninchen Az varoson mindazaltal korcsmarlanak es kereskednek Azokon adot vetessen eo k. [Kv; TanJk V/3. 50b]. 1591: Rab Thamas vallia Mikoron vgimond, Bornemizza Gergeli Vramnak egi bort korczomarolnek, es az bor kit hat pinzen arulok vala megh kezdet volna zorgosulni ... mondek Bor-

nemiz<za> Gergelne Azzoniomnak ... nem az ez a bor, akkit eddig arultunk [Kv; TjK V/1. 65]. 1600: Keotelwero Thamas Iunior ... vallya Semmy zemlatomast valo dolgoth nem lattam hozza ... enys korchyomarlottam nemys vigyaztam vthanna [Kv; TjK VI/1. 472]. 1647: Itt chak Cassai vr(am) számára korczomarulnak [Teremi-úfalú KK; BK 48/16]. 1682: valamikor az falu korcsomarlásának ideje voltis akar mikor Abram Georgyis korcsomarlot, ha az Uranak korcsoma bora voltis [Kibéd MT; DLev. 5]. 1750: Pap Mihály a Felesegemre hozott egy hordó bort korcsomarlanni [Szűs; Told. 3]. 1756: Tisztartóságába Balog Uramnak három bordo bort korcsomároltunk [Kötelesmező SzD; TKI]. 1800: a korcsomárosok mi modan korcsomaraltak azon magok(na)k vett palinkat [BSz; JF vk]. 1812: egy falusi bizot embert rendezek oda akki ... korcsomárolyon [M.eg-regy Sz; JF V. Baczó László lev.].

B. 1577: Miért hogy az vasar biraknak telyes authoritast attak, hogy az chyaplar senkinek ne korchyomallyon hyrek nelkw ... vegeztek penig hogy, ha hyreknelkw valamely chiaplar, valakinek korchyomallany el Menne vagy penig annak nem korchyomallana kinek eok Rendelnek tehát vytessek be az kalitkaba, ot harmad napig wlyen, az vtan az chyaplarok keozwl ky wettessek [Kv; TanJk V/3. 143b]. 1594: keth vagy harom borth korchiomaltak, egy pinszel fellyeb az w magokenal [Mákó K; GyU 27]. 1596: senki addigh vasarnap napokon bort korchiomalani ne merezzellen, migle(n) ew kegnek warasul finaliter determinallnak feleolle [Kv; TanJk I/1. 284]. 1632: Korchiomalni borok vadnak N. 11 [UF I. 194]. 1647: Kracizontol fogua Szwretigh korczomalnak [Gergelyfája AF; BK 48. 16]. 1685: ezen Makffalvi Mihály Déakne Gáspár Anna Azzony ellen hogy korcsomáloit Botos Péter vr(am) király biroságáb(an) executiora ki hozta volt, s kétt Eökrét el hatjátá [Makfva MT; DLev. 5].

2. kocsmázik; a frecventa círciumile; kneipen. 1573: Mykoron eczer oth korchomalnak volt az vallok ez elmwlt telbe, Be Jw Adam Istwan [Kv; TjK III/3. 198a].

korcsomárolhat italt árulhat/mérhet; a avea dreptul de a vinde băuturi alcoolice; ausschenken können. 1584: Chak egy Chaplaris hozzaiok rendelt Emberek hireknelkw az az a wasarbirak akarattia kewl ne korchiomalhasson senkinek hanem valaky Borat Chiaplarral akar-ia ky merethny, az wasarbiraktwl kerien chiaplart [Kv; PolgK 11]. 1595: vegeztek, hagi valamely chaplar valamely jambornak keotelezi magát ... masnak ne korcho-marolhasson, mert ha vegere mehetnek, az kalitkaba tesz-ik a Chaplart [Kv; TanJk I/1. 263]. 1671: A Székely Atyámfiai-is jelentik, hogy bor köztök nem teremvén, nem érkezhettek rejá a'Lo Fü és Drabanti Rend, hogy bort korcsomalhassanak, és így a' ser korcsoma-is meg-titvatván, semmi jövedelmek nem volna [CC 38]. 1772: hogy a' parasztk is Distrahálhassák boraikat házaik-nál is egyenlő képpen mindenik(ne)k ... meg szokta en-gedni árulhatták, 's korcsomárolhatták boraikat [Bálványosváralja SzD; Ks 101 Conscr. 81]. 1816: a Zemplény bertzén ... lévő részét ... Ketskes András ő kegyelme ... ajándékozá őtsének Balogh Márton ő kegyelmének, hogy midőn modgya lesz s tettzik ottan kor-somárolhasson [Szentimre MT; BalLev.].

korcsomárolhatás itálárulhatás; 'posibilitatea vinzării băuturilor alcoolice; Möglichkeit des Ausschanks. 1781: magam bizonyos időig Fogadomot kortsomárolhatásra és abban való kortsomárlásra való Fundusul ... adtam a Reformáta Ekkla hasznára [MMatr. 487 özv. gr. Rédei Zsigmondné br. Vesselenyi Kata nyil.]. 1797: A Kortsomárlás más Possessor Urakkal közös, mindennek minden időben szabad Kortsomárolhatása, Kortsomároltathatása vagyon [Dob; WassLi].

korcsomárolhatási itálárulhatási; referitor la posibilitatea vinzării băuturilor alcoolice; Ausschank(s-). 1843: ha ... az éget bor főzhetés vagy nem főzhetésről, és árulhatás, vagy nem árulhatásról szóló törvényeink nincsenekis, vagyon általános törvény 1 d 9, mely a földős Ur jogait, hová a korcsomárolhatásiis tartozik minden idegen bevágás ellen biztosította [Km; KmUlev. 2. Kovács Miklós adm. nyil.].

korcsomárolható árulható, kimérhető; care poate fi vindut în círciumă; ausschenken. 1784: A Vendég Fogado Ház ... a' mely alatt Bor palinka és egyéb korcsomárolható italok tarto helye vagy Föld pintze is vagyon [Burjánosóbuda K; JHbK LX/18. 22].

korcsomároltat italt árultat/méret; a face comerț cu băuturi alcoolice, a vinde băuturi alcoolice; ausschenken lassen. 1607: Zekely moyses el veszesse^a után megh zettek az szeőleöt, de nem tudgia ki zette ki zedette, de az Nagy Demeter Eöcze foglalta el korczomaloltat-ot is ot [Dés; Ks I. 20. — Székely Mózes három hónapi fejedelemség után 1603. júl. 17-én a brassói csatában esett el]. 1656: (A) Sokadalom mikor Falué lészen akkor egy héten Balogh Laszlo Ur(am) ne Korcsomaroltassan, hanem az Falu árultassan bort [Makfva MT; DLev. 5]. 1666: Szent Mihály napjatul fogva Uy Esztendeő napig az ki akar korczomaraltatni szabad [Gyalu K; GyU 149]. 1713: readjudicaltuk hogy a Macskási Familia korcsomároltassan tizen négy hétig ... el kezdvén Mlgs Ur Josika Imreh Ur(am) eő Naga, korcsomáltasson négy hétig öt napig [Arany H; JHb XXXI/5]. 1764: egy kétt negyvenes boránál töb el költ volna, ha rendeletlenül Dosa Uraimek nem kortsomároltattak volna [Makfva MT; DLev. 5]. 1786: mikor az Mlgs Uraságok az magak számakra kortsomároltattanak és árultattanak az magak italakra sem engedte az Uraság hogy italt tartsanak az Thoroczka Lakosak és ha tanaltanak el vették az Szegénységől ha tsak egy fertalljnyit kaptanakis nállak [Torockó; TLev. 4/13. 47]. 1800: Mlgs Groff Bethlen Christina G. Kendeffi Elek-né Aszony ő Nsága kezdett Somkereken^a Kortsomaraltattni [BSz; JF vk. — SzD].

korcsomároltatás itálárultatás/méretés; vinzare de băuturi alcoolice; Ausschank. 1600: Az vasarnapy korchyomaroltatas feolol vgy zollanak eo kgmek hogy megh engettessek pro tempore [Kv; TanJk I/1. 361]. 1732: azon három holnap Város számára fojtatandó korcsomároltatás fojtatására Borbirak(na)k rendeltük^a ... Attyankfiaiit [Dés; Jk 427a. — Köv. a nevek fels.]. 1740: Magurán^a nem practicáltatta a' M. Vraság a' korcsomároltatást, mint afféle szegény helljen [Ks 89 Inv.

33. — ^aTA]. 1768: A Kocsomároltatásnak rendi az itt valo Titt Possessorok között . . . regulázva lévén, a Titt. Exp(o)n(en)sek rendi ad Sessiones 7 ab 11ma Mensis Augusti ad 28um usque 7bris incl(usive) szokott lenni esztendőnként [Szókefva KK; Kp III. 150]. 1785: B. Orban Vr probalta a kortsmároltatást, de belé hagyta [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1786: az Város az maga közönséges hasznára, és különös Városi Lakosak magak elő mozdulandó javakra az oket illető kortsmároltatásnak idejen szoktanak kortsmát tartani | Groff Thoroczka Sigmund és Báro Thoroczka Josséff Urak eő Nagok reszekre az bé vett szokás ellenis az szokás szerint az Lakosak kortsmároltatásakra szakasztottt üdő alattis Bort árultattanak | el telvén az korcsomároltatásnak rendes ideje . . . másnap . . . Groff Thoroczka Sigmund Ur eő Naga Tisztartója, Varga Gergely az több Mlgs Uraságak Tisztartoinak jelen léteken el pecseteltek az város Borat [Torockó; TLev. 4/13. 50].

korcsomároltathat italt mérettethet; a putea vinde büturi alcoolice; ausschenken lassen können. 1705: ezen 1705. esztendőbéli három holnap városunk kortsmáját adtuk . . . M. Fő Ispán Urunk(na)k^a eő Nsagá(na)k árendába(n) . . . hogy . . . mind maga majorsága mind itt valo, mind idege(n) borokat szabadosson kortsmároltathasson [Dés; Jk 346b. — ^aGr. Mikes Mihálynak]. 1764: Also Szováton Meg egygyezett akaratbol . . . kiki szabadoson kortsmároltathat minden időben [A.szóvát K; GyK. And. Radák de-Szinye (33), Lad. Monosos de Erdő (42) ns vall.]. 1765: a' Lásbas Háznál lévő kotsomán, egy egy személy egy rendbe tsak egy holnapig kortsmároltathasson, hogy inkább jusson a Series mindenek(ne)k [Kv; SRE 221]. 1768: Limitatio vagyon ezen Falunkban, de . . . két antiqua Sessionekhoz képest kortsmároltathatná(na)k [Backamadaras MT; Ks 74/55 Consr. 73]. 1774: kiki Szabadoson kortsmároltathatott egészen N. Karátson utánig [A.jára TA; BL 12]. 1777/1780: (A) Quantitate Possessorj introduclt Limitatio Szerint eő Nagysága két Esztendők folyása alatt tsak fél Esztendeig kortsmároltathat [Alparét SzD; JHbK LII/3. 28].

korcsomároltathatás italárultathatás; posibilitatea vnzării büturilor alcoolice; Möglichkeit des Ausschankes. 1786: Tudam aszt . . . hogy az Thoroczka Lakosak . . . az magak rendes kortsmároltathatásak idején kivöl az melly tartani szokot Sz Mihály napjától fogvást Ujj Esztendő napjáig soha nem tartattanak kortsmom Bort nemis árultanak s ma sem árulnak [Torockó; TLev. 4/13. 12]. 1797: A' Kortsmárlás más Possessor Urakkal közös, mindennek minden időben szabad Kortsmároltatása, Kortsmároltathatása vagyon [Dob. WassLt].

korcsomároltatik ital árultatik/méretik; a fi vîndut în cîrcumă; ausgeschenkt werden. 1682: tudom azt világosan hogy minden sokadalmakon vagy ár viz, vagy szaraz idő volt bort hoztunk szabadoson korcsomároltatot [Kibéd MT; DLev. 5]. 1721: korcsomároltatott az az korcsomárolas(na)k olly jo idejen bor csak Szaz tized fél veder [Dés; Ks 26. XIV. 1]. 1739: midőn expirál Sz. Mihály Napja, akkor az Korcsomákon az mi bor meg

marad . . . kényszerítettik az szegény város eo practio meg fizetni a mennyin korcsomároltatot volt [Hátszeg; Ks 83]. 1758: az Udvarhelyi kortsmárostol be hozván a' ott el költ bornak a' hordoját találtatott Nr. 39. Sepreje volt Nr. 3. Kortsmároltatott Cum Dr. 6 [TKI Petki Nagy cs. szám. 15b]. 1796: vagyon még ezen fogadon kívül ket fogado . . . mellyekben hol jobb, hol rosszabb pálinka Kortsmároltatván, mikor azok közül valamelyikben jobb ital árultatik, az egész falu ahoz tart [Szentgothárd SzD; WassLt].

korcsomáros cîrcumiar; Gastwirt. 1584: Mynden Wasarok Napian az Wasarbiraknak zorgalmatos gongiók legien minden fele Mertekre Eytelre, fontra, singhre, vekara mind Meszarosok, hal arossok, kalmarok, pozto-metewk, widek nep, es korchiomarossok keózt [Kv; PolgK 6]. 1590: Az fel Peresek penigh eo magok megh iteltek hogy meltan teobbet erde(m)lenek az korchiomarossok az zegeny keossegnel es teob adot adgianak [Szu; UszT]. 1650: az korczomarosnit az be hajtot kanca lovak(na)k megh bünteteseb(en) ot vala Hegi Mihaj [i.h. 8/64. 66b]. 1677: Terhes Szekerek mellett menőkön vagy vissza jövőkön, kereskedő rendeken, Pásztorokon, Molnárokon, Szabadosokon, Birákon, Korcsomárosokon . . . kívül, egyéb rendbéli Oláhság puskával, tegez-zel, kardal, pallossal, csákánnyal, dárdával, és egyéb fegyverekkel járni ne merészellen [AC 234]. 1763: én az Hargak után igen Sakat jártattam Harvát Pálhaz mast aszt tanoltam tölle ki hogi a Sz: Margitai Kartsamárasnál Volnának [Köröd KK; Ks CII. 19]. 1765: Majarasnak p(ræben)dájáb(an) . . . Cub 02 Metr. 2 . . . Szent András Korcsmárasnak Cub 06 Metr. 2 . . . Nagy Barcsay Korcsamárosnak . . . Cub 01 [Nagybarcsa H; Ks 71. 52 Szám]. 1792: Amely hordo Bor Enyedről vitetett keze ala . . . Ebből kivéven Bornak árrát a' Kortsmáros Garassát . . . marad befizetni valo (Hft) 66 Dr 80 [Tövis AF; DobLev IV/696]. 1797: Az kívánsága a kortsmáros(na)k holnapjara két véka gabona egy egy Szekér fa minden Veder Bornak el árulásaért egy garas Apadasra, Csepegésre ami illik hogy ki tudod-jék s ugy e szerént a Gyertyára valois [Banyica K; IB. Gombos István nyil.]. 1810: a' ki volt a' Korcsomáros, az egyszersmind az it valo Szgalo emberekre nézve bíráskodot is . . . ugyan akkor vétetett ki a' Falu közönséges terhe hordozása aloll is mint Korcsmáros az Udvar részire [Újfal K; Ks 76 Consr. 523-4].

Szn. 1614: Kochjmaros Ianos ppx [Sámsond MT; IB 15, BethU 33]. 1750: Kortsmáros Suska [Kv; Dica IIB. 5].

Hn. 1698: Korczomáros Peter kuttyánál (sz) [Buza SzD; EHA].

Szk: *konvenció* ~. 1809: a Mlgs Udvarnak itten Udvarhelyen Diák Imre Conventios kortsmárossa lévén ötet a' Nemes Comunitás Polgárság viselessel nem terhelheti [UzLt ComGub. 1721] * *kurta* ~. 1780: én magam Szeimeimmel láttam gyakor izben, hogy az megh irt kurta orcsmárosokhoz jártanak innya [Déva; Ks 113 Vegyes ir.] * *városi* ~. 1703: Varosi Ket Korcsomárosok(na)k . . . Minden vederből Gyertyára csépegésre Egy, Egy Penz [Fog.; UII].

Ha. 1691: korcsomárosa [Dés; Jk]. 1758: Kortsmárossától [O.kocsárd KK; Ks 8 ad f. XXIII]. 1767: kartsamárasa [Burjánosóbuda K; JHbK LVI/5. 29] | Kar-

csomáros [Betlensztmiklós KK; BK]. 1777: kortsmárostol [Rücs MT; Ks 21. XV 23] | Korcsomáras [Hosszúaszo KK; BLt 9].

korcsomárosasszony kocsmárosné; círciumáreasá, círciumárijá; Gastwirtin. 1759: az égett bor korcsoma a korcsomáros Asszonyé magájáé vagy az Urájé? [Msz; Sár. vk].

korcsomárosi szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktion: ~ ház kocsmá; círciumá; Gast/Wirtshaus. 1790: A Korcsomárosi Házban Ajtó Fattyu zárral egy [Déva; Ks 76. IX. 24]. 1795: 'A Kortsmárosi Házban Vak Kementze I [uo.; Ks 108 Vegyes ir.].

korcsomároskodik kocsmárosként működik; a círciumári; als Gastwirt wirken/tätig sein. 1731: Rotar Togyer .. 'a néhai ifju Apaffi Mihaly Fejedelem idejében esztendőnként korcsomároskodott [Katona K; Born. XL. 79 Balog Iuon (56) zs vall.]. 1750: mikor a sor engemet tángált én is korcsomároskodtam [Újvágas Sz; Told. 3]. 1774: Ontz Ursz Csutsa^a Nevezetű Faluban egy darabig kortsmároskodott [Tálasfva SzD/Mocs K; KS Conscr. — ^aK]. 1782: Fattyu Todor viszsza jövőn telepedett meg eő Nagy(ság)a Fodorházi Fogadojába s korcsomároskodatt [Dob.; Eszt-Mk].

korcsomároskodó italméréssel foglalkozó; care se ocupă cu círciumárit; als Gastwirt tätig/wirkend. 1843: Pekárik Jóseffnek mint panaszo volt adoszedőnek azon panaszas kérelmére —, miszerént .. midőn a' restans Contributio fel hajtását végre hajtani törekedett volna, — mint el fáradt segédjével edgyütt bétért a' kortsmároskodó Ifj: Bako Andráshez egy pohár Bor meg itala végett megtámadtatott ... sőt kegyetlenül két versbeis meg verettetett [Dés; DLt 586. 1].

korcsomárosné, korcsomárosnő kocsmárosasszony; círciumáreasá, círciumárijá; Gastwirtin. 1730: Percipáltam az Korcsomárosnétul két ejtel éget-bor árrát . Flor I d 08 [Szentbenedek SzD; Ks 26. XIV]. 1741: Muntyán Danila feleségével, és Eva Leányával a' korcsomárosnét kurvanak szitták a' korcsomárosné is viszsza mondotta [F.lapugy H; Ks 112 Vegyes ir.]. 1764: arra tanított az Ur eő Naga kortsmárosnéja hogy végyek egy Fekete kakast ... és vessem fel a hijub(a) [Kóród KK; Ks 19/I. 6]. 1769: a kortsmárosné aztis monda hogy négy márias árra pálinkáját is el vitték [Szu; IB. Idősb Boros Jóseffné Fosztó Maria (49) ns vall.]. 1797: Néhái édes Anyám Nagyságtoknak kortsmárosnéja lévén .. mivel adósnak találtatott .. minden vagyonskája .. el vétettetett [Déva; Ks 75. VIIIb. 136]. 1814: Dobai Mihályné minek előtte .. Dobai Mihály Uram Feleségül vette kortsmárosné volt [Dés; DLt 56. 6]. 1849: Krizsán Máriát fogadta bé Wendler úr korcsomárosnének [Kv; Végr. Vall. 8]. 1853: Kortsmárosnő Halász Manyi [Dés; DLt 92].

korcsomárosság kocsmárosi mesteriség; círciumárit; Krügerei. 1589: Tudom hogy Zabo Istvant el kultek vala az fejedelemhez mind dezka vas, es korcziomarossagert ... keonyeorgeny [Szu; UszT]. 1756 k.: Kis

Mihály Vramis Vraság korcsomárossa lévén, korcsomárosságában negyven veder Ser etczetessége mián rajta maradván ... Adott volt az udvarba maga borát egy hordóval, de hány veder, nem constál [Déva; Ks 94. 24. 3].

korcsomárosság kocsmárosi; de círciumar; Gastwirts-. 1745: ök^a Kortsmárosságbeli functioban lévén hamis ejtelt tartanak, vagy ha igazatis nem igazán mérik vagy méretik a bort [Torda; TJkT II. 59–60. — ^aAz alperesek].

korcsomározás kocsmázás, kocsmába járás; frecventarea círciumilor; Kneipen. 1845: áttalýában minden kortsmarozástol es kártyázástol kivanam a férjemet el tartoztatni [Dés; DLt 502].

korcsomás szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktionen: ~ hely italmérés, kocsmá; círciumá; Wirtshaus. 1681: Megh eshetik ez is, hogy valamely Tiszt az Földes Úr Kárára az Korcsomas helyeken nemely üdöb(en) a magha borait árultathattya valaki illyent mér ténálni, Kemény animadversio ala vétetvén penes judicium decidaltatik [Erdőhátság H; VhU 198] * ~ társ italozó cimborá; prieten/tovarăş de băutură/chef; Kneipergenosse. 1572: Veres Marton betleny fy korchomas tars, azt vallia hogy az korchomahaznal hallota hogi ez Caspar azt Monta az Antal New haydw legennek teneked chiak egi penz Emberseged [Kv; TJk III/3. 25–6].

korcsomaszer kocsmárolási rend (kocsmárlási beosztás); stabilirea ordinii în care pot funcționa círciumile dintr-o localitate; Wirtshausordnung. 1682: szabadoson tudom korcsomarlot Sinka Georgyis az falu korcsoma szerin Abran Georgyis az falu korcsoma szerin mind maga s mind vra borat [Makfva MT; DLev. 5].

A régiségben vidékenként, sőt településként változó beosztású limitatio (kocsmárolási rendszabás) szabta meg a földesurak, az egyházhelyi nemességek és a jobbágyok, valamint a zsellérek kocsmárolási időszakait. A földesurak rendszerint a legelővedelmézőbbnek tartott nyári időszakot, a Szent György naptól (ápr. 24.) Szent Mihály napig (szept. 29.) terjedő időszakot tartották fenn a maguk számára, a téli időszakazon a szolgáló rend kocsmárolhatott. Az AC 106–7 a kocsmárlási rend megállapítását — az érdekeltek által kihívandó — közigazgatási tisztsgyevelők (tiszték) hatáskörébe utalta.

korcsomaszín kb. kocsmároló bódé; círciumá (mică); Schankbude. 1821: 'A vámi Kortsoma Szinnek bé fedésére 200 Létz Szeg 4000 Praestyla Szeg [Déva; Ks 105].

korcsoma-tabella kocsmárolási kimutatás; tabel despre situația vinzării băuturilor alcoolice; Gasthaus-Umsatznachweis. 1755: Liqueorok Erogațioja. Bor Az Korcsoma Tabella szerint költ el szín bor 201 veder 2 ejtel [Kiskend KK; Ks 71/52 Szám.].

korcsomatartás jobbágyi kocsmárlási kötelezettség; obligativitatea iobagilor de a ține círciumi; Schankfronpflicht. 1632: Adaioakat, Dezmaioakatt, Eles be szolgáltatásokatt, korczoma tartast, es akarmi Proventust, az szerent administraliak mint eőregh es egész falu, noha Portio, de egész elesel tartozik sicuti Felseő Uczia^a [Lésza F; UC 14/38. 79. — ^aF]. 1677: 'A Mely Faluk részeker szakadozva, és oszolva vadnak néhány Possessorok

között juxta quantitate Et numerum sessionum antiquarum osztassanak és birattassanak a' határok ... a' mint hogy a' Korcsuma tartás állapotja-is hasonló moddal rendeltetett [AC 103-4]. 1708: En a' Sarkanyi Felnagyot, Ispant a' Falu örögeivel edgyütt be hivatva(n) fatealtattam abból még latthattya ur(am) kgd micsoda panaszok van, az edgy korcsuma Tartás aránt panaszolkodnak [Fog.; KJ. Fogarasi János lev.]. 1755: A Korcsmatartás Szent Mihály Naptól fogva az Szent György napig az a' Téli Kántor a Helysege ... Szent György Naptól fogva pedig Szent Mihály Napig a Nyári Kántor a' Mlgo Possessor Ur és Aszszony eö Ngaké [Balla Sz; MNY XXXVI. 270]. 1764: Tudjuk bizonyosan hogy itten Also-Szováton az Inclutus Possessoratus között ennek előtte feles esztendőkkél fel állott volt az Articularis Limitatio a kortsoma tartás iránt [A.szovát K; GyK. St. Henter de Sepsz Szt Ivány (28), Gabr. Kornis de Leppend (50), Samuel Monósos (!) de Erdőd (52) ns vall.].

A jb-oknak — a másnemű szolgálat mellett — a földesúr borának kocsomárolása is kötelességeik közé tartozott. A kocsomárlásból befolyó jövedelemből, azonban a jb valamelyes pénzbeli juttatásban részesült.

korcsumáz kocsma-ba jár; a frecventa círciumile; kneipen. 1751: Réti Pável igen sokat kortsomáz [Gyeke K; Ks Vall. 21].

korcso korcs; corcit; zwitt(e)rig | sovány, hitvány; slábánog; mager. 1799: Kortsos Fejér Berbéts Bárány [Mezőbodon MT; MkG Conscr.].

korcsosan hibásan; incorcet, greşit; unvollkommen/vollständig. 1823–1830: el kezdett tanítani frantziául; az ő Magyarázattyából kevése mehettem; mert fogatlan is volt, mint Silésiai kortsoson is beszélt Németül [FogEK 166-7].

korcsosul elfajzik; a se corci; ab/ausarten. 1811: Napkeleti Nemzet^a, úgy láttik szinekről Bőrökről, 's szavokról atyafinak tenném Örményekhez, őket Felette nagy köztök a' külömbség még-is, Mert kortsosult ezek közti fejrőség-is [ÁrÉ 36. — "A cigány].

korda 1. kötél; funie, fringhie; Seil. 1827: Ménlohoz valo vas kapotzán három hozzájuk valo kordákál [F.zsuk K; SLt Vegyes perir.]. 1848: A' két menlohoz ket kapoczán 3. trinzli szárazstol 4 korda [Bilak BN; LLt].

2. szerzetesi öv; cingătoare de călugăr; Mönchstrick. 1732: Sz. Ferencz és Sz. Antal kordája [Kv; Ks Kornis Zsigmond lelt. 19]. 1762: Somkerékre Baranyai György egy minorita-barátot Besztercéről kihozatván, hogy míg ott lesz paposkodjék, (ez) magát az ágya felében a kordájával a gerendában fel kötötte [RettE 136].

? Szn. 1720/1753: Korda Sigmond Vram [Eszet-Mk Cserei lev.]. 1792: Korda Sándorné [Dés; DLt].

kordaforma zsinórforma; în formă de şnur; schnurförmig. 1651: Vagjon edgy szeph Aranny Lancz ... Mas edgy Korda forma Arany Lancz [WassLt Wass Judit kel.].

kordaöv zsinóröv; cordon de şnur; Schnurgürtel | zsinórformájú öv; cordon în formă de şnur; schnurförmiger Gürtel. 1574: Vagion Egy kis korda Ew, azt hagiom Wkitieövith Giörgynek [Gyf; JHbK XXI/12]. 1686:

Edgy ezüst korda öv [BK. Bánfi Farkasné Bethlen Krisztina jegyaj.]. 1692: Egy ezüst drótból valo korda öv gazdagon csinálva [Bilak BN; JHbK L. 36].

kordázás ' 1843: (A) hires mag mén Champion el adová tetetett . Championnak egy testi hibája van: az eleje rokkant, mit még négy éves korába kapott volt egy Cordázás alkalmával — szemei, s egyéb tagjai hibátlanok [F.zsuk K; SLt évr. Szigethi Cs. Zsigmond P. Horváth Ferenchez].

Talán leginkább 'a nyeregbe való betörés/ídomítás' jel-sel számolhatni.

kordé 1. mn haszontalan, hiábavaló; inutil; unnütz, nutzlos. 1662: az égtelen káromkodó szitkok ... minden kordé dolgokban az Isten méltóságos nevének héjába való felvétele, a sok hamis esküvés bizonyos pénzzel és a vétkeknek mivoltok szerint feszületbe bizonyos órákig való tétetetés alatt megtiltattak vala [SKr 583]. — L. még SKr 713.

II. sz 1. vaktában, istenszámában; orbeşte; blindlings. Szk: ~n elbocsájt. 1670: Ispán Ferencz uramnak is levele érkezett abból meg értheti Kegyelmed, ha ugyan Dávid deák meg nem érkezik, kell-e ő kegyelmét sokáig tartóztatni itt, vagy nem ... az urak híri nélkül pedig ilyen derék dologban csak kárden el bocsátani nem tanácsos, tudván azt, hogy dolgunk conjuncta causa [TML V, 106–7 a fej. Teleki Mihályhoz] * ~ra elbocsájtathat. 1704: Azért ő el nem bocsáthatja kordéra, hogy valami nyavalyája legyen az asszonynak, s azután neki legyen baja mia [WIN I, 266] * ~ra hagy. 1672: En nem erthetem mind eddighis mint s hofi uagi (!)^a Mihály Pét(er) Urnal, az el uesset arrányak(nak) dolga, jrt(m) uala en ez ellottis, hofi teoruenynelkul, cziak ollj kordera nem kellene hadni [CsÁLt F. 27. I/38 Georgiffy Mihali Nit: Can es Pleb. lev. haza Csiksztygyörgyre. — "Tollvétség lehet vagion h.].

2. ~ba rüg átv felrüg; a călca în picioare; umstoßen, über den Haufen werfen. 1662: És noha az országnak derekasabb része Apafi Mihály fejedelmet követné, de az úri és főrendek közül az római császárral való szövetséget az országra nézve is kordéba, farba rúgni nem jónak állítván, ha a török előtt Erdélynek nem láttatnék senki pártfogója [SKr 672].

kordialé szíverősítő; remedia cor roborantia; cordial, întăritor pentru inimă; Herzstärkung. 1660: Valami cordialét hozzon ki Patakrúl, ott tudom elég van, az port hadd üttem el az torkomról, mert én soha ilyen porban talán nem jártam [TML I, 561 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1667: Kedves Uram Bátyám Valamicsodás cordiale kévantatna azért, adatni a patikáriusnak parancsoltam . Adja Isten, a szegény kinvallott gyermekének . használhasson [TML IV, 31 Fleischer András ua-hoz].

kordon egészségügyi zár(vonal); cordon sanitar; Sanitärsperre. 1756 k.: Három szék s Miklosvárszék között fel allitando Cordonrolm, melyi is akkor mindgiárt effectualtatott [UszLt XIII. 95]. 1770: mivel Modovában nagy pestis lévén, cordont akarnak felállítani [RettE 238]. 1838: van marhadög Biharban 's ettől tartunk, ha ideis áthatna. A határszélyen Cordon, van huzva vgyan, de a közösüléssel mégis átharapodzhat [Kv; Pk 7].

kordován finom, kikészített kecske/juhbőr; cordovan, marochin; Korduanleder. 1478: Item de Centum Cutibus seu alaucys wigo Bakbewr et Cordowan agnellinis uel Caprinis denarios quatuor [Kv; KvLt Facs. T. 55. — L.Jakab Okl. I, 15]. 1670–1680: Kolcsárnak ki az frumentariara és eczetekreis gondot visellyen Kész pénze ruháztattjával edgüt per annum huszon négy forint ötven pénz Csizmája kordovanyból két par par 2^a [UF II, 480. — ^aFels-ből kiemelve]. 1672: az mennyi kordoványokat neke(m) fel adtanak, azokból mennyi Csizmát szabadtam . ez szerint következnek^a [Utl. — ^aKöv. a fels.]. 1672/1681: En is Contentus vagyok ha . . minden esztendőben harmincz keczke avagy Czap bőrkötet ki készít kordovanyra, es megis fest Sargara vagy Veresre [VhU 449 Thököly Imre vál.]. 1679/1681: Vannak a Jóságban (an) oly Timarok kik mestersegek szerint tartoznak szolgáltni; azoknak adasso(n) bőrkötet ki, s késztesse(n) tartozasok szerint mennel töb kordovánt, es Bagariat vellek [Vh; VhU 678]. 1736: némelyeknek^a az belső borítékja volt virágokra czifrázott szattyán bőrből, némelyeknek gordoványból, némelyeknek karmazsinból, némelyeknek jóféle posztóból [MetTr 364.: — ^aA magyar hintók némelyikének]. 1738: Enyeden vöttem Egy kötes kordovanyt fl: 10 // 38 [Torockó; Bosla]. 1757: ami özeke vad ketskét nyuztak s fognak ide hátrébb is nyuzni az öz bőrkötet irhanak, veressen Székek bévonásokra, vad ketske bőrt kordovannak ki késztesse-nek [Déva; Ks 92. I. 23]. 1798: Azon 17 kecske bőrnék ki érelésiért, melyet a Szász városi Timár tavaly kordoványának ki készített 8 Rf 20 xr [H; Ks 108 Vegyes ir. 72]. 1824: Három kisbebb lo bór, és egy kordovány [Dés; Újff. Újfalvi Samu hagy. I].

Szk: ~ deli csizma. 1625: Eo felge paranchyolua(n) ket száz sarga kordouany deli czismát czináltatunk ugyan azon solemnitásra^a az gyalogok(na)k f. 150 [Kv; Szám. 16/XXVII. 8. — ^aMenyegzőre] * ~ **fejer-népcsizma.** 1840: ket par új Kordovány fejer nép csizmát mely kóstált hat forint negyven karajtzárt raboltak el töllem [Torda; KLev.]. * ~ **férjcsizma.** 1685: Sarga kordovany ferfi csizma par Nro 2. Veres kordovany ferfi csizma par Nro. 3 [Borberek AF; MvRKLev. Urb. 4] * ~ **magyar csizma.** 1823–1830: erőssen rongyos Kaputh-ba, térdig erő Nadrágba volt, és Strimfli nélkült kordovány Magyar Tszimába(n) [FogEK 166] * ~ **sarkantyus csizma.** 1790: Egy pár kordovány Sarkantyus Csizma) Hf I Dr 20 [Mv; MvLev. Kis Ferenc ács hagy. 4]. 1829: Német Latzi . . . elszökött . . . sárga sinoros kordovány sarkantyus Csizmába [DLT 239 nyomt. kl] * **apró** ~. 1680: Fagarasj szamtarto Luczai Sandor administralt eoreg cordovant f. 14. Apró cordovant . . . 16 [Fog.; UF II, 375] * **fekete** ~. 1625: Az csizmaziák . . . miveket így adják . . . Törökországi fekete kordoványból csinált csizmát fl 1, 50 pénz [Gyf; EOE VIII, 278–9 árszabályzatban]. 1728: egy pár Csizmatis iger-tünk eö kglmenek^a, melly Fekete kordovány lészen [Dés; Jk 376b. — ^aMalommesternek] * **öreg** ~ → **apró** ~ * **piros** ~. 1765: vettem Boldogfalván egy piros kordoványt [Nagybarcsa H; Ks 71. 52 Szám.]. 1771: Piros Kordovány Nro 4 [Nagyida K; Told. 19]. 1843: az általvetővel eggyütt el futottunk találtunk benne 12. piros Kordovánt egy Roka és egy nyul bőrt [Bágyon TA; KLev. Török István (26) vall.] * **sárga** ~. 1685: Darab sárga kordovány Nro 1 [Borberek AF; MvRKLev. 4].

1708: Két veres bagaria bőr Sarga kordovány 33. Sarga s veres karmasin 8 [Nsz; ApLt 5 néhai gr. Apor István ingóságai]. 1755: Cselédeknek két sarga kordovánt véttem Rft 10 xr 24 [TL. Teleki Ádám költségnaplója 9b] * **veres** ~. 1683: három veres Kordovány [Utl]. 1717: Az Be Cehnek 2, Zárú Zöld ladaja is meg vago(n) Ebben az B Cehnek egy Rakotzi György Fejedelemtől adott veres kordovány(a) kötött függő pecsetes Deák Privilegiu(m) [Kv; ACJk 49b]. 1726: nagy veress kordovány nro 25. kised veress kordovány nro 18 [Görgény MT; Born. G. VII. 23].

kordovánbőr finom kikészített kecske/juhbőr; cordovan, marochin; Korduanleder. 1620: Egy Karmasin beórtul f — / 5 Egy Tzapa beórtul f — / 5 Egy Kordovany beórtul f — / 5 [Kv; KvLt II/69 VectTr 2]. 1672: első uttal administralt a Fogarasi számtarto Kordovány bőrkötet no 105 [Utl]. 1673/1681: Mint hogy maga is azt iria^a, hogy az Tiz kordovan bőrnék ki késztesse, es megh fizetesse öt forintban fel telik, adgyan azért öt Forint Taxat, s am immunitaltassek az paraszti szolgálattal [Vh; VhU 464 Thököly Imre vál. — ^aA kérelmező jb-telken lakó ns]. 1693: Jutot az harom gyermeknek egy egy kordovany bőrköt, es egy egy Nest [Ne; DobLev. 1/38. 8b]. 1710 k.: Ha egy karmazsin vagy kordovány bőrt vinnél oly emberhez, aki még céhben remek által fel nem szabadított . . . s elvesztegetné a bőrkötet: megperlenéd, meg is nyernéd [BÖn 418]. 1714: Vörös Kordovan Bőrről borított Ladatska [AH 55] | Ket Kordovány bőr [Kv; Pk 6]. 1732: Kordovány fekete bőrköt [Kv; Ks Kornis Zsigmond lelt. 3].

kordováncsizma kordovánbőr-csizma; cizme de cordovan; Stiefel aus Korduanleder. 1625: fizettenek Varga mester Vrajm(na)k haro(m) bokor Cordouany Csizmaert melljeket eo felsége Tiztjuseleojnek Ajandekoztanak f 12 [Kv; Szám. 16/XXXV 155]. 1626: Az vargamesterekrol miképpen adják el az sarukat . . . Erdélyben készített czanbőrből csinált kordovány csizmát, jót, nyolczvan p. Inasnak valót hatvanöt p. [Gyf; EOE VIII, 329–30 országos árszabályzatban]. 1663: Kordoan Csizma 3 bokor [Utl]. 1672: Az legenyemnek adot egy kordovan csizmat f l d 50 . . . Item Antal napban mas egy kordovant f l d 84 [Kv; ACJk 56b]. 1770: Két pár Közönseges Kordovány Csizmája [Nsz; BálLt 92]. 1849: Egy pár kordovan csizma [Dés; DLT]. 1850: Egy pár ujj kordovan tsidma 5 fl [Kiskászon Hsz; HszJP].

Szk: fekete ~. 1740: ket pár fekete kordovány Csizma Sorkantyus [Novaj K; LLt 47/1216] * **magyar** ~. 1840: visel magyar kordovan csizmát sarkantyuval [DLT 221 nyomt. kl] * **piros** ~. 1705: adtam házass társul Pataki Borisza . . . Arva leányomat Técsi György Uram(na)k Ez Boricza Leányomnak adtam ezeket . . . Item egy uj piros kordovány csizmát [PatN 56]. 1723: egj Szolgáló . . . fizetese . . . egy Szokmany egy piros kordovan csizma [Ludvég K; Told. 29/7] * **veres** ~. 1693: Dobo János Uramnak egy veres kordovany csizmat sarkantyustol patkostol in f 2 [Ne; DobLev. 1/389]. 1697: Ferfinak valo veres kordovány csizma nro 1 [Alvinc AF; Mk Alvinczi Péter inv. 8]. 1725: Csinaltattam Teleki Samuel ur(na)k egj pár Veres Kordovány Csizmat kús Sarkantyujával és egjéb készületivel edgüt [K; TKI].